

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE
— JUL —

DOKUMENTI JEDINICA NARODNO-
-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 1. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 10. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA ZA-
UZIMANJE NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA U TRIJEBNJU
I KOZICAMA¹

STAB
XXIX U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. si.
dana 1-VII-1944 g.
u 20.30 časova
Hrgud (Čukova Greda)

Z A P O V I J E S T

(sekcija Gacko — Nevesinje — Mostar — Dubrovnik 1 : 100.000)

Prema najnovijim vještima koje smo dobili od naših oba-
vještajnih organa i od naših jedinica stanje neprijatelja na
sektoru sreza Nevesinje, Stolac i Ljubinje je sledeće:

U Stolac se nalazi oko 150 do 200 vojnika hrvatske »vra-
žije« divizije, nešto artiljerije,² oko 50 četnika i 20 feldžan-
darma. Neprijatelj ne ispoljava nikakvo dejstvo. Komunikacija
Stolac — Domanovići i Domanovići — Mostar slobodna je za
saobraćaj.

U selima ljubinskog sreza nalazi se bandit Šakota sa još
40 bandita — četnika i vrši mobilizaciju ali mu ne uspijeva
mobilisati ni jednog borca.

U Nevesinju se nalazi jedan bataljon hrvatske »vražije«
divizije,³ nešto artiljerije i oko 400 četnika. Četničke bande u

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog
instituta (dalje: VII), reg. br. 9/8, k. 1143.

² U Stocu je tada bio 2. divizion (bez 5. baterije) 369. artiljerijskog
puka njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«). Bliže o tome vidi
knj. 25, dok. br. 96 i 154.

³ U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište« (Franz Schraml,
Kriegsschauplatz Kroatien, Kurt Vowinkel Verlag, Neckargemünd, 1962),
na str. 87, rečeno je o rasporedu jedinica njemačke 369. legionarske di-
vizije (»Vražje«) sljedeće:

»U julu su na obalu bili prebačeni i drugi dijelovi divizije. Ovim
je divizija proširila zadatak zaštite obale smjenom 118. lovač. diviz. (ko-
mandno mjesto Čapljina, sjeverno od Metkovića) iz koje je izvlačen vod
po vod.

369. gren. puk je ostao u svom rejonu dejstva: I bataljon u Tre-
binju, II bataljon u okolini Imotskog (kod ovog bataljona »dani borbe
protiv bandi« — između ostalih: 5. VII napad na Vukine staje, 6. VII
napad na k. 799 (15 kilometara zapadno od Imotskog) i k. 922, 9. VII

ovome srezu su vrlo slabe borbenosti, slabog morala i česta je kod njih pojava dezerterstvo.⁴ Komunikacija Nevesinje — Mostar i Nevesinje — Gacko slobodna je za saobraćaj. Posljednjih dana primjećuje se djelomično pojačanje garnizona Nevesinje, a i garnizona Gacko, i pojačanje dolazi sa prostora Mostar — Buna.

U Blagaju se nalazi štab »vražije« divizije, oko 200 Švaba, tenkovska četa i nešto žandarma.⁵

Na prostoru Dubrave — Hodbina — Vranjevići — Kamena — Ljubljena nalazi se naoružana muslimanska milicija koja je većim dijelom, a može se reći i potpuno naklonjena našoj borbi i koja neće davati otpor našim trupama. U Trijebanj se nalazi oko 45 ustaša, 5 puško mitraljeza, 1 teški mitraljez i 2 bacača i ove bande će dati otpor našim jedinicama. U s. Kozice nalazi se oko 20 četnika za koje se vjeruje da će dati neznatan otpor.

Na prostoru Domanovići — Bivolje Brdo ima nešto ustaša i četnika jačine do 100 bandita, koji su slabe borbenost i morala, a kada bi ih naše jedinice napale, pripucali bi i povukli se.

U školi u s. Aladinići ima oko 15 žandarma koji bi našim trupama dali otpor, a u zaseok Masline nalazi se danju oko 20 žandarma koji noću idu u Stolac i tamo prenoće.

X herc. brigada je izvela uspješne akcije na sektoru Bišina — Biograd — Drežanj ubivši 17 Švaba i 2 četnika, a sada

borbe kod k. 968 i k. 908, 21. i 31. VII napadi na prelaz Turija između Imotskog i Makarske. Na ovome prelazu izvršeni su napadi lovačkih bombardera, pri kojima je bilo poginulih i ranjenih).

11/370. gren. puka sljedovao je 1/370. gren. puka koji se već nalazio na obali. Dolazeći iz Gacka (istočno od Nevesinja) bataljon je posjeo položaje na poluostrvu Pelješcu.

Trinaesta četa je napustila Nevesinje 9. VII i 10. VII se ukrcala u Mostaru. Dok je komora otišla za Višiće (sjeveroistočno od Metkovića), dva motorizovana voda i dva voda sa zapregom 14. čete (o njenom sastavu vidi str. 30 — prim. red.) koji su takođe bili došli iz Nevesinja, 11. VII krenuli su dalje za Ploče (na ušću Neretve), odakle su uveče brodovima mornarice prevezeni na Pelješac, gdje su bili stavljeni pod komandu II/370. gren. puka.

Štabna četa i ostatak 14. čete ostali su u Nevesinju.

Komandant puka potpukovnik Kene bio je smijenjen sa položaja komandanta borbene grupe i vratio se u svoj puk. Komandno mjesto 370. gren. puka je već 6. VII bilo prebačeno u Broce (južno od Stona).

Iz protivtenkov. div. 1. četa (kapetan Hercner) premještena je iz Stoca u predjel južno od Metkovića. Treća (teška) četa došla je u Blagaj (istočno od Mostara).«

⁴ Odnosi se na četnike Nevesinjskog korpusa. Bliže o njima vidi operacijski dnevnik komande toga korpusa za period od 1. aprila do 9. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

⁵ Vidi knj. 25, dok. br. 47, napomenu br. 4, kao i dok. br. 164 u ovoj knjizi.

se nalazi na prostoru Jasena — Kosovača — Džinova Mahala — Mucalovići — Drežanj.⁶

XIII herc. brigada likvidirala je podkomsku pećinu u kojoj je bilo 32 seljaka iz s. Podkom i 2 seljaka iz s. Dabrica.⁷ Zaplijenjeno je 25 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 teški mitraljez, 30 bombi i mnogo druge opreme. Ubijen je jedan bandit iz sela Podkom. Ova brigada vrši uspješnu mobilizaciju. Posljednjih dana je mobilisano na dobrovoljnoj bazi oko 40 boraca.

XII herc. brigada nalazi se oko Bileće i posljednjih dana nije imala nikakve borbe.

XI herc. brigada nalazi se na prostoru Njivice — Dulići — Gat — Kazanci — Vratkovići i posljednjih dana nije imala znatnih borbi.

Situacija oko Bileća i u srezu Gacko je nepromjenjena.

Bataljoni Južnog herc. odreda skoncentrisani su u Hrasno i u selima sreza Ljubinje i vrše čišćenje ljubinskih sela od škripara i Sakotinih bandi. Jedan bataljon ovoga odreda 2. o.mj. naveče izvršit će demonstrativan napad na Poplat radi veživanja tamošnjih snaga.

X i XIII brigada upašće u Dubrave, a po mogućnosti i dalje ka Neretvi, radi mobilizacije i likvidacije neprijateljskih uporišta Trijebanj i Kozice.⁸ Pored ovih zadataka X brigada će zatvarati pravac Nevesinje — Dabar i Nevesinje — Plana, a XIII brigada zatvaraće pravac Stolac — Dabar. Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1) X brigada. Ostaviće 2 svoja bataljona radi zatvaranja pravca od Nevesinja ka Dabar i od Nevesinja ka Plana. Jedan od ovih bataljona najbolje je da razmjestite na prostoru Rogache — Slato pa i Drežanj, a drugi na prostoru Studenci — Rakova Noga — Mucalovići. Ovi dva bataljona treba da manevrišu na gore navedenom prostoru i da osujete svaki neprijateljski pokušaj da se probije od Nevesinja u pravcu Dabra ili u pravcu Davidovići i Plana.

Sa ostala 3 bataljona prebacićete se sutra 2 ov. m. uveče najkraćim pravcem na prostoriju s Kamena — Dolovi — s. Ro-

⁶ Opširnije o dejstvu te brigade vidi dok. br. 11 i 90.

⁷ U relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade za jun od 2. jula 1944. piše da su to bili četnici (Arhiv VII, reg. br. 1/7, k. 1152 I). O tome vidi i dok. br. 90, napomenu br. 20.

⁸ Neprijateljevu posadu u Trijebnju savladala je 13. hercegovačka brigada, a 10. hercegovačka brigada savladala je posadu u Aladinićima. Opširnije o tome vidi relacije štabova pomenutih brigada od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I i reg. br. 8/1, k. 1148 II), kao i dok. br. 181 u ovoj knjizi.

timlja sa zadatkom da na toj prostoriji mobilišete sve sposobno ljudstvo za borbu. Naročitu pažnju obratite na pravac od Blagaj preko Vranjevići ka Kamena da vas neprijatelj sa toga pravca ne bi iznenadio. U s. Vranjevići pošaljite jednu jaču patrolu koja će mobilisati tamošnje borce, jer su oni nama naklonjeni. Bataljon koji vam bude smešten na prostoru Dolovi — Zlobrad — Husković svakako da drži Hum (532)). Ako na svome pravcu kretanja naiđete na neprijateljske bande, najenergičnije ih rastjerajte i uništite, a prilikom dolaska u smještajne prostorije-kantonmane opkolite ih da vam mještani ne bi pobjegli.

Uhvatite vezu sa drugom Milutinom Brstinom, koji je mobilisao 30 boraca, i naredite mu da se sa svojim ljudstvom nalazi u s. Bukorić i bliže Grepku i da ispoljava svoje dejstvo na komunikaciju Nevesinje — Mostar kako bi time vezao neprijateljske snage za Nevesinje i Grebak i ujedno olakšao pritisak na vaša 2 bataljona koji štite pravac ka Dabar i Plana.

Svakodnevno trebate stajati u vezi sa vašim bataljonima koji štite pravac ka Dabar i Plana i ako bi neprijatelj iz Nevesinje pokušao da se probije u tim pravcima tada trebate intervenisati preko Udrežnje i Biograd napadajući neprijatelja u desni bok.

Referent saniteta sa najpotrebnijim brojem sanitet, osoblja i materijalom treba da ide sa vaša 3 bataljona, a previjalište i ostalo osoblje i materijal možete smjestiti kod vaših bataljona koji zatvaraju pravac ka Dabar i Plana ili još najbolje da pošaljete previjalište u s. Bjeljane kod naše Hirurške ekipe, koja se tamo nalazi.

Ako bi vas neprijatelj u toku sutrašnjeg dana napao jačim snagama od pravca Nevesinje, u tom slučaju ne trebate se prebacivati sa sadašnje prostorije, već i dalje ostanite na sadašnjoj prostoriji.

2) XIII brigada

Sjutra 2. ov. m. izvršićete u sami mrak pokret sa sadašnje prostorije na prostoriju Trijebanj — Kozice sa zadatkom da likvidirate bande u Trijebanj, a i u Kozice ako vam budu davali otpora i da izvršite mobilizaciju ljudstva na prostoru Trijebanj — Kozice — Dubrave.

Za zatvaranje pravca od Stolac ka Dabar ostavićete na Hrgudu jedan deo svoje snage, a najmanje jednu jaču čet, koja treba da bude u s. Mrčev Do. Po dolasku na novu prostoriju upućujte patrolu u pojedine zaseoke Dubrava radi mobilizacije, no naročitu pažnju obratite na sigurnost pravca od Stolac ka Dubrave, kako vas neprijatelj sa toga pravca ne bi iznenadio.

Likvidacija Trijebnja treba da se izvrši noću i dobro bi bilo da tamo pošaljete i svoje bacačko odjeljenje.

3) Stab Divizije nalaziće se sjutra na Hrgudu (Ćukova Greda), sjutra veće biće zajedno sa Štabom XIII brigade, a 3. ov. m. preći će kod Štaba X brigade.

Štabovi brigada slaće redovno izvještaje o situaciji na njihovom sektoru kako bi mogli dobivati dalja naređenja.

4) Hirurška ekipa biće u s. Bjeljani, a po potrebi prebaciće se i bliže, o čemu ćemo vas izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik načelnika Štaba
major
Drago Đukanović

Za Stab
komandant, general-major
Vlado Šegrt

**BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I
MATERIJALA ZA VEZU JEDINICA 5. KORPUSA NOVJ NA
DAN 1. JULA 1944. GODINE¹**

BROJNO
LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE,
NA DAN 1 JULA

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O R U Ž J A													
		po spisku	na licu	Topova			Bacača		pušaka	puškomitraljeza	pr. avion	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi	Protivten. pušaka	
				haubica	brdskih	protivtenkov.	teških	ručnih									
1	Št. kor. ² Pr. bat. ³	732	627	—	—	—	—	—	413	14	4	—	44	86	144	—	
1	IV diviz.	5547	4761	—	—	4	10	18	2757	206	—	19	145	280	980	13	
3	X diviz.	3268	2921	—	3	3	8	14	2024	161	—	15	70	155	827	13	
4	XI diviz.	4953	4698	—	3	1	6	2	3182	228	2	10	135	238	988	3	
5	XXXIX diviz.	3288	2837	—	—	1	6	7	1997	149	—	13	103	129	462	9	
6	I Art. divizion	207	130	2	2	1	—	—	115	1	—	—	5	8	40	—	
7	II Art. divizion	192	179	—	3	3	—	—	103	1	—	—	3	12	20	—	
8	Dr.—pt. ⁴ odred	519	458	—	—	—	—	3	420	25	—	2	26	28	77	—	
9	Liv.—dv. ⁵ odred	319	297	—	—	—	—	2	215	7	—	3	17	21	146	—	
10	Glam. ⁶ odred	191	183	—	—	—	1	—	131	9	—	2	9	9	66	1	
S V E G A:		19216	16931 ⁷	2	11	13	31	46	12357 ⁸	801	6	64	557	966	3850 ⁹	39	

Polit, komesar,
pukovnik,
Došen¹¹

¹ Original (formular štampan ćirilicom a cifre pisane na mašini)
u Arhivu VII, reg. br. 4/6, k. 458.

³ Štab 5. korpusa NOVJ

⁷ Prateći bataljon Štaba 5. korpusa NOVJ

⁴ Drvarsko-petrovački NOP odred

⁵ Livanjsko-duvanjski NOP odred

⁶ Glamočki NOP odred

STANJE
MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE SPREME
1944 GODINE

M U N I C I J E							V E Z A				KOMORA		Miner. odjeljenje	
za topove			za bacače		puščane	za protivkol. pušku	kablo u km.	telefona	centrala	radio-st.	jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
haubičke	brdske	protivtenkov.	teške	ručne										
—	—	—	—	—	14779	—	5	18	1	10	5	5	—	—
—	—	153	63	84	137079	497	24	40	4	5	69	368	255	24
—	—	24	190	162	166640	1220	16	15	3	5	81	400	317	14
—	144	95	118	5	433010	15	20	19	6	5	79	414	—	—
—	—	53	110	71	131437	870	192	21	2	4	72	367	70	30
109	151	61	—	—	5280	—	3	3	—	—	5	23	—	—
—	97	262	—	—	1298	—	3	3	—	—	5	36	—	—
—	—	—	—	7	21881	—	—	3	—	—	11	13	—	—
—	—	—	—	60	11065	—	—	—	—	—	7	19	—	16
—	—	—	25	—	16934	48	—	2	—	—	3	15	—	—
109	392	648	506	389	949406 ¹⁰	2650	263	124	16	29	337	1660	642	84

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S.¹² Rodić

⁷, ⁸, ⁸ i ¹⁰ Zbir pogrešan. Treba: 17091; 11357; 3750 i 939406.
" Ilija

¹² Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1949. kao general-
-potpukovnik JNA.

IZVJEŠTAJ ŠTABU 10. DIVIZIJE OD 2. JULA 1944. ŠTABU
5 KORPUSA NOVJ O STANJU I DEJSTVU U JUŽNOM
DIJELU SREDNJE BOSNE¹

Š T A B
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.

Br. str. pov.
Dne 2. jula 1944. g.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Stanje na našem sektoru je sledeće:

1. — Ofanziva sa jačim neprijateljskim snagama na naš sektor počela je sa dolaskom I proleterske divizije od 16. VI. 1944. i trajala je sve do 1. jula o.g. Za vrijeme ove ofanzive naše jedinice vodile su mjestimično žestoke borbe omogućavajući manevrisanja I proleterskoj diviziji. — Osim toga naše su jedinice bile razbacane te usled brzih prodora neprijatelja na širokom sektoru često puta nismo imali ni veze, kao što je bio slučaj sa IX brigadom.³

2. — Naše jedinice nisu nikako dobivale pomoći u municiji i materijalu od Saveznika te su često puta morale izbjegavati nametnutu borbu od neprijatelja. U ovome vrlo su nas malo pomogle proleterske jedinice.

3. — Po prebacivanju I divizije preko pruge Sarajevo — Mostar nama su ostavili 12 teških ranjenika i oko 70 iscrpljenih boraca. Osim toga jedan broj je izostao izgubivši vezu sa svojim jedinicama. Nama je naređeno da sve ovo prikupimo, smjestimo i da se dalje staramo za njih, što smo mi i učinili.⁴ Zbog svega ovoga naš sanitet je preopterećen a inače je ostao bez ikakvog sanitetskog materijala.

4. — Mi smo sada u glavnome pristupili sređivanju naših jedinica posle ove ofanzive i prikupljanju podataka o našim i neprijateljskim gubicima. Zasada još ne znamo tačan broj naših i neprijateljskih gubitaka. Prema dosadašnjim podacima na našoj strani bilo je oko 50 mrtvih i ranjenih drugova. Jedan broj, oko 20, nestao je — možda ćemo ih pronaći. Među nesta-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/6, k. 458 A.

² O rasporedu i dejstvu jedinica 1. proleterske divizije u to vrijeme vidi dok. br. 29, 32, i 33.

³ i ⁶ Vidi dok. br. 43.

⁴ Vidi dok. br. 29.

lim drugovima nema ni druga Milana Čupa, zamjenika komandanta VII brigade. Iscrpan izvještaj o svemu ovome⁵ kao i operativni izvještaj poslaćemo vam sledećim kuririma.⁰

5. — Da bi mogli održavati radio-vezu sa našim brigadama pošaljite nam baterija za američanske radio-stanice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.pukovnik,
Vlado Dapčević

(M. P.)

Komandant-p. pukovnik.
Milorad⁷

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 2. JULA 1944. O
DEJSTVU NA PROSTORU FOČA — ČAJNIĆE — PLJEVLJA
U DRUGOJ POLOVINI JUNA¹

**ŠTAB
XVII U. DIVIZIJE NOVJ**

STROGO POVJERLJIVO!

Broj: si.
2 jula 1944 god.

Operacijski izvještaj za
vrijeme od 15-VI do 1-VII
1944 g., dostavlja

ŠTABU _____ KORPUSA NOVJ

16-VI 1944 g.

U toku dana divizija je ostala na istoj prostoriji. Radilo se na sređivanju jedinica — održavani su sastanci, kao i izvođena je po jedinicama vojnička obuka.

Raspored jedinica divizije:

— II Krajiška NOU brigada, sa dva bataljona, na lijevoj obali Drine na liniji s. Handići — k. 744 — k. 645 — Borovac (k. 917) — Gradačke Stijene (k. 889); jedan bataljon u Foči sa zadatkom neposrednog osiguranja mosta, jedan bata-

⁵ Vidi dok. br. 73.

⁷ Mijatović

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/3, k. 982.

ljon u s. Bare sa zadatkom kontrolisanja pravca od Šćepan Polja i osmatranje Broda na Drini. Zadatak bataljona na lijevoj obali r. Drine kontrolisanje i zatvaranje pravca od Miljevine, Zakmura i Goražda.

— Četa IV bataljona II KNOU brigade kod s. Bunova prema Okrugljici vodila je borbu sa jednom grupom četnika jačina oko 60 ljudi i poslije kratke ali žestoke borbe četnici su bili rastjerani.² U toj borbi četnici su imali 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva, 2 druga i 1 drugarica ranjena.

— U cilju čišćenja na prostoriji s. Miljevina I bataljon II KNOU brigade naišao je na jednu grupu četnika (oko 20—30) i tom prilikom jednog ubio i 3—4 četnika ranio, bez sopstvenih gubitaka.

— VI Bosanska NOU brigada raspoređena na prostoriji s. Boljoradina — s. Guvništa (zaseok Ročići, Grabe, Obroci) — Kozarevina, sa zadatkom zatvaranja pravca od Ustikoline i Goražda i kontrolisanje ceste i pruge Goražde — Ustikolina — Foča.

XV Majevička NOU brigada raspoređena je na prostoriji s. Ponikve — Rađevići — Rudine — Zorlovići — Kovač, sa zadatkom: zatvaranje pravca Pljevlja — Čajniče i aktivno djelovanje prema Pljevlju.

— XVI Muslimanska NOU brigada raspoređena na prostoriji Čajniče — Miljeno (Podkozara) — Ifsar, sa zadatkom držanja ove prostorije, kontrolisanja i zatvaranja pravca od Goražde.

— U Čajniču kulturno-umjetnička ekipa naše divizije davala je priredbu za borce XVI Muslimanske NOU brigade koja je uspjela.

17-VI 1944 g.

Divizija je raspoređena na istoj prostoriji.

Zbog odlaska XVI Muslimanske NOU brigade iz sastava naše divizije kroz koji dan,³ a u vezi naređenja Štaba II Korpusa NOVJ — prema kome se jedna naša jedinica ima jače angažovati prema Plevljima, — izdata je zapovjest:

1) II KNOU brigada ostaće na prostoriji Foče sa istim zadatkom.

2) VI Bosanska NOU brigada krenuće sa dosadašnje prostorije i postaviti se na prostoriji Čajniče, držeći Metaljku i Ifsar i položaje kojima će zatvarati cestu Goražde — Čajniče obezbjeđujući se od r. Drine i Lima.

² Opširnije o rasporedu i dejstvu 2. krajiške brigade u drugoj polovini juna vidi u izvještaju njenog Štaba od 10. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/5, k. 987).

³ Iz sastava te divizije ona je otišla 8. jula 1944 (vidi dok. br. 62).

3) XV Majevička NOU brigada sa svim svojim snagama orijentisaće se i jače angažovati — ofanzivno prema Pljevljima. U tome cilju brigada će se postaviti na prostoru Boljanići — Glisnica — G. i D. Drvenica — Gotovuša. U lijevo će održavati vezu sa jedinicama XXXVII divizije,⁴ a u desno sa jedinicama V divizije.³

4) XVI Muslimanska NOU brigada, čim stigne VI brigada na prostoriju Čajniče, pokrenuće se i postaviti na prostoriju: Raskršće — Banjača — Goli Vrh — Slatina sa glavninom snaga, a jedan dio snaga spustiće se do same r. Drine prema Osanici i Ustikolini sa protutenkovskom puškom u cilju zatvaranja ceste i pruge Goražde — Foča. Jedan bataljon ove brigade smjestiće se u s. Ponikve (zaselak Kneževići) gdje će ostati do pokreta brigade.

Stab divizije ostaće i dalje u s. Ponikve.

Radi što uspjelije proslave godišnjice formiranja naše divizije (2 jula o.g.)⁶ raspisano je 15-dnevno takmičenje u svim jedinicama naše divizije.

18-VI 1944 g.

U toku noći 17/18 o.mj. XV Majevička NOU brigada pomjerila se sa dosadašnje prostorije i oko 16 č. izbila na prostoriju: Gotovuša — G. i D. Brvenica — Bušnje — Krće — Glisnica — Jazbina — Cvijovića Dolina — Dabovina, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca od Pljevalja i održavanje veze sa jedinicama V i XXXVII divizije.

— Kod s. D. Brvenica jedan bataljon XV Majevičke NOU brigade sukobio se sa grupom od 40 četnika, koje je u naletu razbio.

— Noću 18/19 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade napali su i razbili četnike na liniji Jugovo — Bušnje — Bušanjско brdo, nanijevši im gubitke od 1 mrtvog i 2 ranjena. Poslije slabijeg otpora četnici su se povukli na liniju: Milunići — Krejovina — Zidovići — Gosteč.

— U toku dana VI Bosanska NOU brigada izvršila je pokret i postavila se na prostoriju koju je do tada držala XVI Muslimanska NOU brigada, tj. na liniju Ifsar — Čajniče — Metaljka, sa zadatkom držanja prostorije Čajniča, zatvaranja pravca od Goražda i Pljevalja i obezbjeđenja od Lima.

II KNOU i XVI Muslimanska NOU brigada u toku dana ostale su na istim prostorijama.

0

⁴ i ⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi tom III, knj. 7, dok. br. 292, 296, 312, 314 i 316.

⁸ O njenom formiranju vidi naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula 1944 (tom II, knj. 1, strana 301).

Na cesti Čajniče — Metaljka mineri su porušili 4 mosta i napravili barikade — zasjeke na cesti u dužini od oko 3—4 km. Porušeno je oko 130 debala.

19-VI 1944 g.

Ujutru ovoga dana XVI Muslimanska NOU brigada pomjerila se je na prostoriju VI brigade, tj. Cerova Ravan — Gapić — Ročići — Vina — Ponikve — Oborci.

Kod brigada su preduzimane manje akcije čišćenja terena od četnika. XV Majevička NOU brigada u toku noći 19/20 o.m. vršila je pritisak prema Pljevlju, rastjeravši četnike sa položaja oko Pljevlja.

II KNOU brigada u toku noći 19/20 o.m. sa jednim bataljonom razbila je koncentraciju četnika kod s. Miljevine, nanijevši im teže gubitke (oko 10 izbačeno iz stroja) uz gubitak jednog ranjenog druga.

Po svim jedinicama radilo se intenzivno u duhu postavljenog takmičenja.

20-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije ostao je isti. Oko 14 č. neprijatelj (oko 40 Njemaca i 100 četnika) potpomognut vatrom iz topova i bacača izvršio je ispad iz Pljevalja u dvije kolone pokušavši izbiti na liniju Jugovo — Gotovuša, došavši do porušenog mosta na Jugoštici sa 7 kamiona.⁷ Nakon kraće borbe sa isturenim dijelovima XV Majevičke NOU brigade neprijatelj je primoran na povlačenje uz gubitke od 1 mrtvog i 5 ranjenih. Naši gubici jedan lakše ranjen.

Na cesti Čajniče — Goražde mineri su porušili 3 mosta i napravili zasjeke — barikade, porušivši oko 60 debala.

21-VI 1944 g.

Raspored jedinica ostaje isti.

Po jedinicama izvođena je vojnička obuka prema dostavljenom planu, kao i održavani su sastanci i politički časovi.

Ujutro ovoga dana neprijatelj — četnici u jačini oko 300 ljudi pod komandom Momčilovića,⁸ k-nta četničkog Romanijskog korpusa, izvršili su napad na jedinice II KNOU brigade u cilju zauzimanja Foče. Poslije kraće ali žestoke borbe četnici su bili razbijeni od jedinica II brigade i povukli su se u

⁷ j io prema izvještaju Štaba 37. NOU divizije od 22. juna 1944, na liniji Pljevlja — Prijepolje — Nova Varoš tada su bili dva bataljona nedicevaca, tri bataljona 7. SS divizije »Princ Eugen«, tri bataljona puka »Brandenburg« i mobilisane muslimanske i četničke snage (tom III, knj. 7, dok. br. 312 i 326).

⁸ Milorad

pravcu Miljevina — Kalinovik, uz gubitke od 3 mrtva i 5 ranjenih. Naši gubici 3 lakše ranjena.

Kod s. Glamočevići i s. Batković dijelovi VI brigade sukobili su se sa jednom grupom četnika u jačini oko 150 ljudi pod komandom poručnika Rašića i poslije kraće borbe četnici su bili razbijeni i rastjerani pretrpivši gubitke od 2 mrtva i 5—6 ranjenih. Naši gubici 1 mrtav i 1 drugarica lakše ranjena.

U toku noći 21/22 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade izvršila su napad na neprijateljska uporišta Milunići — Vijalica — Rudnica — Srdanov Grob — Kotline — s. Bušnje — Suljkovac — Zidovići. Neprijatelj nije pružio skoro nikakav otpor i pobjegao je u Pljevlja. Naši su tukli bacačima uporišta oko Pljevalja, kao i u samo Pljevlje, nanijevši neprijatelju u Pljevlju teže gubitke.

U Čajniču je formirana komanda mjesta, sa komandantom poručnikom Savom Medanom.

22-VI 1944 g.

U toku ovoga dana raspored jedinica ove divizije ostao je isti. Borbi nije bilo. Po jedinicama radilo se na vojno-političkom i kulturno-prosvjetnom uzdizanju boraca i rukovodioca u duhu postavljenog takmičenja.

— Kod štaba VI Bosanske NOU brigade održan je sastanak sa svim političkim rukovodiocima brigade, na kojem sastanku je prisustvovao i politkomesar divizije.

— IV bataljon XVI Muslimanske NOU brigade, prateća četa i dijelovi oko štaba divizije i kulturno-umjetnička ekipa izvršili su bojno gađanje.

— Uveče ovoga dana kulturno-umjetnička ekipa naše divizije davala je priredbu u s. Ponikve za borce i narod.

— U toku noći 22/23 o.m. saveznički avioni bacili su ratni materijal za našu diviziju.

Predveče istog dana jedno odjeljenje XV Majevičke NOU brigade izvršilo je napad na četnike više s. Miluniča i tom prilikom 1 četnička zarobilo i 2 tovarna konja. Četnici su pobjegli u Pljevlja.

23-VI 1944 g.

U toku dana nije bilo promjene ni borbi. U s. Ponikvama sakupljan je materijal kojeg su prošle noći saveznički avioni bacili i podjeljen po brigadama.

— Patrola II KNOU brigade kod s. Odžak bila je napadnuta od jedne grupe četnika i tom prilikom u sukobu jedan četnik je poginuo.

— Kombinovani bataljon VI bosanske NOU brigade noću 23/24 o.m. došao je u sukob sa četnicima kod s. Međurečja i Ko-

čevića i poslije kraće borbe čelnici su bili protjerani u pravcu ušća r. Lima u Drinu, uz gubitke: 1 mrtav, 2 ranjena, 2 zarobljena sa dvije puške. Zaplijenjeno je: 7 konja bez samara, 5 komada krupne i 11 komada sitne stoke. Naših gubitaka nije bilo.

— U toku dana jedinice II KNOU brigade izvršile su bojno gađanje iz pušaka i automatskog oružja.

24-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije nepromjenjen.

Prije podne po svim jedinicama izvođena je vojnička obuka, a poslije podne održavani su sastanci i konferencije, kao i kulturno-prosvjetna predavanja.

— U toku dana XVI Muslimanska NOU brigada izvršila je bojno gađanje.

25-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije u toku ovog dana isti.

Oko 10 č. neprijatelj (Njemci, četnici i milicija) jačine oko 70—80 vojnika iz Pljevalja preko Rudinog brda i Suljkovca izvršio je naod na položaje II bataljona XV Majevičke NOU brigade: s. Bušnje — Bušanjsko brdo. Nakon kraće, ali žestoke borbe, po izvršenom snažnom jurišu neprijatelj je natjeran u panično bjegstvo, istim pravcem od kuda je došao, uz gubitke 2 izbačena iz stroja. Naši gubici: teže ranjen intendant II bataljona drug Tešo Nakić, koji je kasnije umro.

— Četa II KNOU brigade koja je imala zadatak da sakupi hranu u s. Zakmur napadnuta je od jedne grupe četnika, koji su brzo bili rastjerani. Tom prilikom ranjena je teže jedna drugarica. Oko 20 č. kulturna grupa bataljona II KNOU brigade dala je priredbu za narod i borce u Foči. U s. Ravne Njive II KNOU brigada održala je zbor sa narodom iz okoline.

— U toku noći 25'26 o.m. saveznički avioni ponovno su bacili materijal za našu diviziju.

26-VI 1944 g.

U toku dana jedinice VI Bosanske NOU brigade izvršile su bojno gađanje sa dosta slabim rezultatom, te će bojno gađanje biti ponovljeno. Patrola VI brigade uhvatila je 2 četnika sa 1 italijanskim p. mitraljezom. Isti su pušteni kući.

U s. Ponikve u toku dana prikupljen je materijal kojeg su saveznički avioni bacili i podjeljen po brigadama.

U toku noći 26/27 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade sa linije Jugovo — Gotovuša — Bušnje izvršila su napad na neprijatelja koji se nalazio na liniji: Milunići — Krejovina — Zidovići — Gosteč. Neprijatelj je pružao jači otpor ali je nakon 2 časovne borbe uz gubitke primoran na povlačenje

do na liniju Bogiševac — Guke — Pliješ. Neprijateljski gubici: veći broj ranjenih, od kojih jedan k-nt četničkog bataljona teže ranjen, a njegov zamjenik survao se niz padine r. Cehotine; 1 četnik zarobljen. Naših gubitaka nije bilo.

— U toku noći 26 27 o.m. pet četa II KNOU brigade izvršile su akciju na ustaško-milicionerske bande u cilju protjerivanja sa prostorije: Zebina Suma — Osanica — Ravne Njive. Tom prilikom poginulo je 7 milicionera, a zarobljeno 12. Zaplijenjeno je 10 konja, natovarenih sa 800 kgr žita i brašna, 1 kanta ulja jestivog, 20 kgr pasulja i 20—30 kgr pekmeza — koji su baš u to vrijeme stigli u Zebinu Sumu sa slijedovanjem hrane na Goražde. Sem toga zaplijenjeno je 10 pušaka, 10 ručnih bombi, 4—5000 metaka. Pored toga srušen je željeznički vijadukt kod Osanice.⁵¹ Od zarobljenih milicionera jedan je kao bandit streljan, a neki su mobilisani.

Na sektoru naše divizije stanovništvo se u izvjesnoj mjeri vraća svojim kućama i može se konstatovati da je prestalo nepovjerenje stanovništva prema našoj NOB, naročito na sektoru XVI Muslimanske NOU brigade.

U Pljevljima neprijatelj vrši pojačan teror nad partizanskim porodicama i do sada za posljednja 2 dana ubijeno je preko 15 lica.

27-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije u toku ovoga dana ostaje nepromjenjen.

— VI Bosanska NOU brigada izvršila je ponova bojno gađanje sa dosta dobrim rezultatom.

— U s. Slatini XVI Muslimanska NOU brigada održala je konferenciju sa narodom, kojoj su prisustvovali i stanovnici okolnih sela.

— XV Majevička NOU brigada izvršila je bojno gađanje.

— Po podne oko 17 č. neprijatelj — Njemci, četnici i milicija — jačine oko 300 ljudi, uz pomoć 2 tenka i sa 2 t. bacača, izvršio je napad na položaje II i V bataljona XV Majevičke NOU brigade: Gujilo brdo — Bušanjско brdo — Stražica. Nakon

⁹ U izvještaju Župskog oružničkog zapovjedništva Sarajevo od 9. jula 1944. o tome se kaže:

»27. VI 1944. u 0300 sati grupa od oko 140 naoružanih partizana krajiške brigade napala je na uporište Osanica (10. 5 km. j. z. Goražda). Posada od 30 momaka 5. bojne 8. posadnog zdruga primila je borbu koja je trajala do 0330 sati istog dana. Usled nadmoćnosti partizana, upotreba automatskog oružja i bacača granata, naša posada morala se povući u smjeru Goražda. Zarobljeno je 6 pripadnika 5. bojne 8. pos. zdruga. Tom prilikom partizani su porušili željeznički betonski most na reci Osanica u dužini 3 m. Partizani se bez borbe povukli u smjeru Foče«. (Arhiv VII, reg. br. 34 2—17, k. 149 e.)

1-časovne oštre borbe neprijatelj je razbijen, uz gubitke 1 mrtav i 13 ranjenih, povukao se u Pljevlja.¹⁰ Naši gubici: 1 mrtav drug Tošo Perić, zamj. komandira čete.

— Nemci i milicija zaklali su još 7 lica u Pljevljima.

28-VI 1944 g.

Po svim jedinicama naše divizije proslavljen je Vidovdan. Po selima gdje se nalaze jedinice naše divizije održani su zborovi sa narodom na kojima je govoreno o Vidovdanu kao nacionalnom prazniku srpskog naroda, o bitci na Kosovu, ističući primjer Miloša Obilića, a osuđujući izdaju Vuka Brankovića, zatim o sarajevskom atentatu kao herojskom i rodoljubivom gestu nacionalno-revolucionarne srpske omladine na čelu sa Gavrilom Principom. Svi ovi događaji povezati su našom današnjom borbom protiv okupatora i domaćih izdajnika. Poslije održanih zborova davane su priredbe. Tim proslavama i priredbama prisustvovao je veliki broj stanovništva.

XVI Muslimanska NOU brigada poslije održanog zbora i priredbe održala je konferenciju sa narodom i tom prilikom izabrani su seoski NOO u opštini slatinskoj, kao i opštinski NOO za opštinu Slatina.

29-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije nepromjenjen.

Po jedinicama intenzivno se radi u duhu postavljenog takmičenja.

— II bataljon VI bosanske NOU brigade pomjerio se je na liniju Paljika — Oštri Vrh, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca od Goražda prema Cajniču i izviđanja kretanja neprijatelja.

30-VI 1944 g.

Divizija se nalazi raspoređena na istoj prostorijskoj sa istim zadatkom.

Dijelovi XV Majevičke NOU brigade vršili su nasilno izviđanje prema Pljevlju.

U s. Trpinju jedinice VI bosanske NOU brigade održale konferenciju sa NOO.

GUBICI U OVOM PERIODU VREMENA (OD 16 DO 30-VI-1944 G.)

Neprijateljski:		Naši:	
mrtvih	28	mrtvih	4
ranjenih	46	ranjenih	8
zarobljenih	20	nestal. dezert.	/
Svega:	94	Svega:	12

Zaplijenjeno: 12 pušaka, 1 p. mitraljez »Zbrojovka«, 10 r. bombi, 5000 metaka 7,9 mm., 19 tov. konja, 5 kom. krupne stoke, 11 kom. sitne stoke, 800 kgr. žita i brašna, 1 kanta jestivog ulja, 20 kgr. pasulja, 30 kgr. pekmeza.

Uništeno, zapaljeno, oštećeno: 6 mostova, 1 željeznički vijadukt, 4 km. ceste, 160 debala oboreno — napravljene zasjeke

BROJNO STANJE DIVIZIJE NA DAN 30-VI-1944 GOD.

Drugova	1719	Stab div. i oko štaba:	drugova. .	96	drugarica ..	17
Drugarica	220	II Krajiš. Brigada:	—,,—	535	—,,—	54
S v e g a :	1939	VI Bosanska brigada:	—,,—	326	—,,—	55
		XV Majevič. brigada:	—,,—	370	—,,—	45
		XVI Musliman, brigada:	—,,—	392	—,,—	49
1160 pušaka	4 t. bacača	131.594	puš. munic. 7,9 mm			
133 pikavca	4 l. bacača	132.940	—,,— —,,— engles.			
154 revolvera	1 p. t. top	48.567	pikavčeve municije			
1159 ruč. bombi	2595 met. za p. t. puš.	288	tovar, konja			
131 p. mitraljez	261 mina za t. bacač	58	jahaćih konja			
24 l. mitraljeza	66 mina za l. bacač	800	kgr. eksploziva			
2 t. mitraljeza	99 granata za p. t. top	580	met. štapina			
17 prot. tenk. pušaka		600	kom. štapin. kapisli			

Kao jedan od najvažnijih problema za našu diviziju ostaje i dalje pitanje popune naših jedinica ljudstvom. Kroz ovaj izvještajni period nije se uspjelo mobilisati, a niti se javio ma i jedan borac u naše jedinice.

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 2. JULA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NA BOROVI GLAVU GAJ I ZAGORICANE¹

Z A P O V J E Š T

Štaba III ProleTERSke brigade VI Proletdivizije »N. T.«
za dan 2 jula 1944 g.

(Sekcija Livno 1 : 100.000)

Prema prikupljenim podacima ob. službe i izviđanja naših djelova neprijatelj se nalazi u Livnu sa 4—500 neprijateljskih vojnika, sa 3 tenka, 2 topa i nepoznatim brojem teškog, automatskog i ručnog oružja.² Neprijatelj se nalazi: V. i M. Guber, Potočani, Zagoričani. Također isto neprijatelj se nalazi na Borovoj Glavi Gaj (kota 1251), Stipićeve košare (k. 1399), Suhovrh (1457), Šujica, Okić (1209), D. Malovan, G. Malovan, Kupres, Bugojno, Duvno. Na Borovoj Glavi Gaj nalazi se oko 100 neprijateljskih vojnika sa 3 tenka, jednim protikolnim topom, 1 teškim bacačem, 4 kamiona, 4 motor-cikla. U Stipičevim košarama nalazi se 80 četnika i 20 Švaba. Naoružanje pješadisko, dok Suhovrh, te sjeverozapadnim padinama Suhovrha nalazi se neprijatelj jačine oko 200 vojnika sa 1 teškim bacačem, 3 mala bacača, ostalo pješadijsko naoružanje. U Šujici se primjećuju manje snage, dok rovovi i grupe vojnika primjećuju se na Okiću. G. i D. Malovan 200 neprijateljskih vojnika, sa glavninom u Marić Dolini, Čemalić (k. 1332). Naoružani sa 2 teška bacača i 1 brdskim topom. U Kupresu se nalazi zamj. Francetića bojna sa 6 tenkova, 30 motornih vozila. U Bugojnu jače neprijateljske snage (broj, jačina, nepoznato).³

Naša divizija u zajednici sa VIII Korpusom imade zadatak napasti Livno, te okolna sela oko Livna⁴ i postaviti osiguranje u pravcu Mliništa — Glamoč, Grahovo — Livno, Sinj — Livno, Duvno — Livno, Šujica — Livno, sa slijedećim rasporedom:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/6, k. 802.

² Vidi dok. br. 16, napomene br. 3, 4. i 5.

³ Prema bojnoj relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdrugaa od 21. septembra 1944. u Bugojnu se jula 1944. nalazila njegova 29. bojna (vidi Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

⁴ Vidi dok. br. 16.

I brigada ima zadatak da sa dva bataljona zatvori pravac Mliništa — Glamoč, a dva bataljona nalaziće se u diviziskoj rezervi.⁵

II brigada ima zadatak da sa svojim snagama napadne i likvidira neprijateljski garnizon u Livnu, uključivši i okolna sela oko Livna."

III brigada sa svojim snagama da napadne Borovu Glavu Gaj, Zagoričane i postavi osiguranje u pravcu Šujice.⁷

XX divizija osigurava od Sinja i Duvna sa tri brigade.⁸

IX divizija osigurava od pravca Grahovo — Livno.⁹

Livanjski odred ima zadatak da napadne i likvidira V. i M. Guber.¹⁰

Djelovi Kupreško-janjskog odreda, pod komandom II bataljona IX brigade, imaju zadatak da zaruše cestu i postave osiguranje između Kupresa i Bugojna.¹¹

⁵ i ⁶ U operacijskom dnevniku Štaba 6. proleTERSke divizije »Nikola Tesla« o dejstvu pomenutih brigada se kaže:

»2-VII-1944...

II Brigada sa svojim snagama nalazila se na prostoru Dragnić — Dolac — Korićna. Naveče sa pridodatim II bat. I Brigade i Brdskom baterijom napala je Livno sa zapadne i severne strane. 2 čete uspele su ući u Gornji grad i naneti su neprijat. nepoznati gubici. Akcija u potpunosti nije uspela. Naši gubici 4 ranjena.

I brigada sa svojim snagama nalazila se na prostoru Popovići, Halapić, Zamaglice, Gerzovo. Jedan bat. nalazio se u sastavu II brigade. Prema Gerzovu vršeno je čišćenje od četničkih bandi — neprijatelj je pobegao«. (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797.) O tome vidi i dok. br. 154 u ovoj knjizi.

⁷ Opširnije o izvršenju zadatka vidi dok. br. 14.

⁸ i ⁹ Bliže o rasporedu i dejstvu divizije vidi tom V, knj. 29, dok. br. 4 i 21.

¹⁰ U izvještaju Štaba Livanjskog NOP odreda od 4. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o tome piše:

"Noću 2 i 3. o. m. vršili smo napad na Livno u saglasnosti jedinica VI prol. divizije. Naš odred u napadu učestvovao je sa I i III bataljonom a zadatak je istoga bio očistiti sela jugozapadno od Livna i to: Cuklić, Lipa, Srđevići, Bila, Zabrišće, Držanlije, Grborezi, Komorani, Guber, Pirigića Dolac, Rapovina, likvidirati posadu na mostu M. Guber koja je bila jačine od 20 Nijemaca, naoružata sa dva šarca i 1 bacačem, i praviti pritisak na Livno.

Zadatak koji je postavljen pred nas — navedena sela pročistili smo sva osim Gubera, Rapovina i mosta na kojemu je bila njemačka posada. Ovaj zadatak nismo izvršili u potpunosti, razlog je to što je svanulo i dan nas je uhvatio na koti 796. U to vrijeme snage VI. prol. divizije povukle su se, dok smo i mi povukli se u obratnom pravcu«. (Arhiv VII, reg. br. 14 6, k. 458 A.)

¹¹ U izvještaju Štaba 9. krajiške brigade od 2. avgusta 1944. piše da je 2. bataljon bio u Blagaju, dok se o rušenju ceste ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 36 3, k. 854).

Na osnovu prednjeg

n a r e đ u j e m o :

- I bataljon:* Imade zadatak da napadne i uništi sa 3 pješad. i 1 neprijatelja na Suhovrhu (1457). Po likvidaciji neprijatelja na navedenom vrhu organizovaće položaj za odbranu, a sa izvjesnim djelom snaga praviti pritisak u pravcu Sujice. Obezbediti kroz šumu dobro svoje levo krilo.
- II bataljon:* Nalaziće se u brigadnoj rezervi kod sa 2 pješad. i 1 kote 1300. Ovaj bataljon će jednu četuputiti u sastav III bataljona, koja će biti pod njihovom komandom. Sa četom uputiti teški bacač i oba mala bacača.
- III bataljon:* Imade zadatak napasti i likvidirati sa 4 pješad. i 1 neprijatelja na prostoru Stipić. košare (k. 1399), V. Kuk (k. 1284), Borova Glava Gaj (k. 1251), Borova Glava (trig. 1290). Prekopati i uništiti cestu kod Borove Glave Han, postaviti nagazne mine te svaki pokušaj neprijatelja od pravca Sujice sprečiti u pravcu Livna. Po likvidaciji Stipićevih košara, V. Kuka, Borove Glave Gaj, bataljon će sa izvjesnim djelom snaga praviti pritisak u pravcu Borja — Borca, te ukoliko se neprijatelj ne bude nalazio sa jačim snagama pristupiti likvidaciji i dejstvovati na komunikaciji Sujica — Livno.
- IV bataljon:* Imade zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Zagoričanima. Po likvidaciji neprijatelja jedan deo snaga odvojice da prave pritisak prema Potočanima, dok ostalim djelom snaga zaposješće liniju k. 1250, 1232, 1421, 1356, 1360, 1512, 1511, sa zadatkom sprečavanja neprijatelja od Duvna sporednim putevima, koji vode **Drema** Livnu.
- Prateći vod:* Sa topom i inžinjerskom desetinom će se nalaziti pod komandom III bataljona. Jedno odeljenje sa tri nagazne mine uputiće u sastav IV bataljona.
- Veza: Štabovi bataljona će održavati vezu sa Štabom brigade sa kuririma, dok unutar bataljona i sa susjednim bataljonima također isto održavati vezu sa kuririma.

Sanitet: Brigadno previjalište za prvo vrijeme nalaziće se u Sinanovcu, a po likvidaciji Stipićevih košara nalaziće se u Brnićevim košarama. Štabovi bataljona sa ref. saniteta bataljona odrediće bataljonska previjališta na najpogodnijim mjestima. Hirurška ekipa, koja se nalazi pri našoj brigadi, nalaziće se na raskrsnici puteva Sinanovac, gdje će štabovi bataljona sve ranjenike slati kojima je potrebna hirurška intervencija, dok sve ostale ranjenike upućivati u brigadno previjalište. Znaci raspoznavanja i ugovoreni: Znaci raspoznavanja za 2 ov. mj. Ilija — Imotski. Ugovoreni znak Ilija.

Mjesto štaba: Stab brigade sa rezervnim bataljonom nalaziće se u prvo vrijeme na koti 1300, a po likvidaciji Stipićevih košara nalaziće se na koti 1399, gdje će sve izvještaje štabovi bataljona slati. Štabovi bataljona će se nalaziti svaki na onome mjestu gdje im je najpogodnije za pravilno rukovođenje sa svojom jedinicom.

Ishrana: Ishrana jedinica biće iz intendanture ove brigade. Intendanti bataljona za vreme dok jedinice budu na položaju spremaće hranu i doturivati na položaj.

Intendantura brigade i ambulanta brigade nalaziće se u V. Drežnici.

Stab I bataljona po likvidaciji Suhovrha naložiće na njemu vatru za znak likvidacije. Stab III bataljona po likvidaciji Stipićevih košara, Borove Glave također isto će zapaliti vatru. IV bataljon po likvidaciji Zagoričana daće znak sa dve zelene rakete u pravcu Duvna.

Jedinice treba da budu što aktivnije, što brže u svom radu i da teška oruđa iskoriste što bolje.

Sve zarobljenike pred'nodno razoružati, svezati i potom poslati u Stab brigade, ne dirajući im ništa od spremne i odijela.

Napad će uslijediti 2/3 ov. mj., dok vreme odrediće se naknadno.¹²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj." S. Milekić

Komandant — major,
Lazo Radaković

(M. P.)

Dostavljeno: Svim jedinicama ove Brigade
i Štabu divizije.

¹² Predviđeno je da napad počne u 22,00 časa, ali je on, uslijed neprijateljskog dejstva, počeo u 24,00 časa (vidi dok. br. 14).

¹⁵ Gojko

NAREĐENJE STABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3.
JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PO-
KRET NA PROSTOR MREŽICA — USTIKOLINA, BUDANJ
— DONJE SELO I JELAŠCA — POLJICE¹

»AVALA«
3 jula 1944
u 18,30 č.

»DUNAVU«, »BOSNI« I »SAVI«²

Jača neprijateljska grupa od Sarajeva ispod Trebevića i Jahorine izbila je preko Crne Reke do na prostor Ljeskov Dol — Igrište. Izgleda da je dalji pravac ove grupe ka s. Mazlina. Borbe sa ovom grupom su u toku.³

Neprijatelj od Uloga dobio je pojačanje i danas od 9 časova preduzima napade u pravcu Obalj — Vučija Brda.⁴

Na sektoru Foča — Ustikolina i oko Cajniča nalaze se naše jedinice.⁵ Prema dosadanjim obaveštenjima okolni neprijateljski garnizoni su sa manjim posadama.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 46/1, k. 712.

² Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 1. proleterskog korpusa, Štab korpusa je 25. jula 1944. svojim jedinicama dao slijedeće konspirativne oznake:

Štabu 1. proleterskog korpusa — »Cer«,

Štabu 1. proleterske divizije — »Avala«,

Štabu 1. proleterske brigade — »Dunav«,

Štabu 3. proleterske (krajiske) brigade — »Bosna«,

Štabu 13. proleterske brigade »Rade Končar« — »Sava«,

Pratećem bataljonu Vrhovnog štaba NOV i POJ -- 10. bataljon, bataljonima 1. proleterske brigade — brojeve od 10 pa naviše (npr.: 11. bataljon, 12. bataljon, 13. bataljon itd., bez naznačavanja brigade),

bataljonima 3. proleterske (krajiske) brigade — brojeve od 20 pa naviše,

bataljonima 13. proleterske brigade »Rade Končar« — brojeve od 30 pa naviše.

Intendanturama brigada date su takode brojne oznake: intendanturi 1. brigade — 18. intendanturi 3. proleterske (krajiske) brigade — 28, intendanturi 13. proleterske brigade — 38 (knj. 26, dok. br. 92).

³ Vidi dok. br. 180.

⁴ U operacijskom dnevniku Nevesinjskog četničkog korpusa piše da je 3. jula 1944. komandant Nevesinjske četničke brigade sa Štabnom četom, Jurišnom četom i 3. bataljonom branio »prelaz boljševika na Obiju i Stranama« (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

⁵ Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije (vidi dok. br. 4 i 62).

U cilju našeg pomeranja ka sektoru Foče⁶

n a r e đ u j e m o :

1. — »Dunav« će sa svojom glavnom odmah izvršiti pokret na prostor s. Mrežica — Kreminsko Brdo — Ustikolina. Manje delove postaviti prema neprijateljskoj grupi koja dejstvuje na prostoru Crna Reka — Mazlina. Jedan bataljon zadržati na prostoru Rogoj — Dobro Polje — Varoš za dejstvo na komunikaciju Trnovo — Kalinovik. Ovaj bataljon biće telefonom vezan za centralu u Kalinoviku.⁷

2. — »Bosna« će sutra do 8 časova postaviti dva svoja bataljona iznad s. G. Budanj na položaje Gradine (k. 821) — Budanjski Vrh (k. 821) sa zadatkom obezbeđenja komunikacije sa severa. Jedan bataljon sutra do podne da izbije prema Ustikolini oko s. Filipovići — D. Brdo sa zadatkom obezbeđenja od pravca Goražde, s tim da odmah preduzme temeljito rušenje komunikacije na tom pravcu. Taj bataljon snabdjeti sa eksplozivom i nagaznim minama.

Sve ostale jedinice »Bosne« prikupiti na prostor D. Budanj — Debelo Brdo (k. 769) — D. Selo, s tim što jedan bataljon iz ove grupe uputiti na Drinu kod Foče za neposredno obezbeđenje prelaza. Taj bataljon neka prelaz preko Drine, ako treba, opravi i osposobi za prelaz pešaka i tovarnih konja.

3. — »Sava« će u toku noći izvršiti pokret i postaviti se na prostor Jelašca — Borija — Poljice. Pokret ka ovoj prostoriji otpočeti danas u 24 časa, kako bi se nepošumljeni deo terena prešao pre zore.

»Sava« će jedan svoj bataljon zadržati na prostoru Gradina — Kalinovik sa manjim delovima ka Obiju. Ovaj bataljon da telefonom održava vezu sa delovima »Dunava« kod Dobrog Polja i sa glavnom »Save« na Fočanskoj cesti.

»Sava« će organizovati i stalnu kontrolu i vezu izviđačkim odeljenjima ka Dobrom Polju.

⁶ Vidi dok. br. 8.

⁷ Kalinovik je oslobođen 1. jula 1944. godine. Istog dana komandant 3. proleterske (krajiske) brigade, u vezi s oslobođenjem Kalinovika, piše Štabu 1. proleterske divizije:

»Oko 18h prethodnica je došla u Kalinovik. Neprijatelja nije bilo. Do jutros je bila k-da mjesta i oko 30 četnika, koji su krenuli ka Miljevini. Izgleda da su i ostale njihove snage krenule u istom pravcu.

24. bat. je na kotama oko ceste Kalinovik — Obalj, a 21. prema Dobrom Polju. Postavićemo neke dijelove na putu kuda će naići Pećanac (Nikola, zamjenik komandanta brigade — prim. red.) sa 22. i 23. bat. Mislim da bi bilo potrebno da se spustite za noćas u Kutu, Božanoviće i Vlaholje, dok bi 25. bat. obezbjeđivao pozadi. Ja sam u Kalinoviku. Čekam dalje naređenje«. (Arhiv VII, reg br. 20/5, k. 217 A.)

4. — »Vukadin«⁸ sa 10 bataljonom⁹ sutra u 3 časa izjutra izvršiće pokret Fočanskom cestom do na prostor Pivni Dol — Gradac.

5. — »Avala« će sutra u 8 časova krenuti u pravcu Foče.

6. — Štabovi »Bosne« i »Save« povezati će se na stalnu telefonsku liniju na pravcu Kalinovik — Foča.

7. — Obzirom da se na ovom sektoru nalaze aktivne četničke bande koje djeluju u manjim grupicama, to obavezno kurire slati sa jačom pratnjom, a tako isto i ostale veze i izviđačke delove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.¹⁰ Šćekić

Moma Durić

Vaso Jovanović

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABU 39. DIVIZIJE OD 3. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA TOKOM JUNA U SREDNjem DIJELU ZAPADNE BOSNE¹

Š T A B
39. DIVIZIJE V KORPUSA NOVJ
Op. pov. br. 132
3 jula 1944 g.

Mjesečni operaciski
izvještaj dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Izvještaj o akcijama ove divizije u mjesecu junu 1944 godine:

1. VI. 1944

XIII KNOU brigada bez promjena.

XV KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.

⁸ Konspirativan naziv bolnice 1. proleterske divizije, prema imenu političkog komesara te bolnice Vukadina Vlahovića.

• Konspirativan naziv za Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.¹⁰ Vlado

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/2, k. 1265.

XVI KNOU brigada bez promjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima Mutićeve brigade¹ kod Vodičkog vrha. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo.

2. VI. 1944

XIII KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem — snagama »Princ Eugen« divizije kod D. i G. Ribnika.³ Neprijateljski gubici: 2 mrtva, 10 ranjenih, 2 zarobljena. Vlastiti gubici: 3 mrtva. Plijen: 5 šaraca, 1 strojica, 7 pušaka, 1 pr. kolski top, 1 t. bacač, 2.000 metaka, 7 par cipela, 7 pari odijela, 1 telefon i uništen 1 kamion.

XV i XVI KNOU brigada i Zmijanjski NOP odred bez promjena.

3. VI. 1944

Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. VI. 1944

XIII KNOU brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mutićeve brigade kod s. Blagojevići (Me-hna). Jačina neprijatelja 60 momaka. Neprijateljski gubici 8 mrtvih i 5 ranjenih. Bez vlastitih gubitaka. Plijen: 7 pušaka, 400 metaka i nešto propagandnog materijala.

XVI KNOU brigada: izvidnica II bataljona sukobila se je sa četnicima kod s. OrahovljanE. Borba je prošla bez ičijih gubitaka.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu se četnicima u s. Radmanićima. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Vlastiti gubici 1 nestao.

5. VI. 1944

XIII KNOU brigada vodila je borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije na prostoriji Dimitor — s. Strbina — Pecka.⁴ Neprijateljski gubici: 14 mrtvih i 20 ranjenih. Vlastiti gubici: 3 mrtva, 12 ranjenih i 1 nestao. Plijena nije bilo.

XV KNOU brigada sa dva bataljona bila je na zasjedi kod s. Sljivna. Do borbe nije došlo.

XVI KNOU brigada sa dva bataljona vodila je borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije

² Odnosi se na četnike 2. brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Pavle Mutić.

¹ i ⁴ Odnosi se na 7. SS diviziju. (Opširnije o dejstvu njenih jedinica vidi knj. 25, dok. br. 184 i knj. 26, dok. br. 123.)

jačine 250 vojnika na prostori s. Antonići — Ubavići. Gubici neprijatelja nepoznati. Vlastiti gubici: 2 mrtva i 4 ranjena. Plijena nije bilo. U 22 sata istoga dana snage ove brigade izvršile su napad na istoga neprijatelja. Ubijen je i ranjen veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici 2 mrtva i 5 ranjenih.

Zmijanjski NOP odred nalazi se na odmaranju u s. Nikolići.

6. VI. 1944

XIII KNOU brigada vodila borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije na prostori s. Slatina — Medna. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i 6 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Snage brigade odbacio je neprijatelj na prostori Ždrijela.

XV KNOU brigada: manje snage brigade vodile su borbu sa četnicima kod s. Meline. Ubijen 1 četnik.

XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem jačine 800 vojnika kod mosta u s. Vrbljanima. Nakon jednosatne borbe brigada se povukla bez gubitaka. Neprijateljski gubici nepoznati. II bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem jačine 1000 vojnika na Kuku.⁵ Bataljon se je morao zbog nadmoćnosti neprijatelja povući. Neprijateljski gubici neprovereni. Vlastiti: 1 mrtav.

Zmijanjski NOP odred nije imao dodira sa neprijateljem.

7. VI. 1944

XIII i XV KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.

XVI KNOU brigada prilikom prelaza ceste Ključ — Petrovac® kod s. Vojići vodila je borbu sa neprijateljem jačine jedne bojne, koja se kretala od Ključa za Petrovac.⁷ Ubijeno 13 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 3 ranjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima kod sela Sljivna bez rezultata.

⁵ Vjerovatno omaška. Treba: Kiku.

⁶ Bos. Petrovac

⁷ i ⁹ Redakcija nije mogla da ustanovi koje su to neprijateljske snage bile. Međutim, u drvarskoj operaciji, od Mrkonjić-Grada i Banje Luke, preko Ključa, ka Drvaru je nadirala borbena grupa 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i knj. 26, dok. br. 128, 129 i 133).

8. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.
XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mišića brigade⁸ kod Klupa na putu Banja Luka — Bronzani Majdan. Ubijeno 13, a ranjeno 15 četnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 12 pušaka, 1 pištolj i 600 metaka.
XVI KNOU brigada i Zmijanjski NOP odred bez dodira sa neprijateljem.
9. VI. 1944 XIII, XVI KNOU brigada i Zmijanjski NOP odred bez dodira sa neprijateljem.
XV KNOU brigada vodila borbu sa četnicima I četničke brigade kod s. Krerrenovići (k. 405). Neprijateljski gubici nepoznati. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 1 puška i 250 metaka.
10. VI. 1944 XIII, XV, XVI KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.
Zmijanjski NOP odred vodio borbu sa četnicima na prostori s. Sljivno — Vodički Vrh (k. 868). Neprijateljski gubici: 3 mrtva i 2 ranjena. Vlastiti: 1 lakše ranjen.
11. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
12. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
13. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu sa snagama Mutića brigade na prostori Ilića Glavica (k. 943) — Sitnica — Čađavica. Ubijeno 10 četnika i 6 ranjenih. Vlastiti gubici: 4 ranjena.
XV, XVI KNOU brigada i Zmijanjski odred bez dodira sa neprijateljem.
14. VI. 1944 XIII KNOU brigada uništila je most na r. Ponoru, na putu Čađavica — Mrkonjić Grad.
XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem na cesti Ključ — Petrovac kod Oklinaca. Jačina neprijatelja: 1 bojna, 1 tenk i 22 kamiona i jedna oklopna kola.⁹ Neprijateljski gubici: 60 mrtvih, više ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen. Plijen: 1 »šarac«, 1 bacač, 8 pušaka, 6000 metaka, 30 tromblonskih bombi, 1 signalni pištolj, 10 šinjela,

⁸ Riječ je o četnicima 1 brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Jovan Mišić.

8 ćebadi, 5 šatorskih krila, 8 odjela, 30 kg soli, 15 kg šećera.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

15. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. VI. 1944 XIII KNOU brigada vršila je akciju na četnike na prostori s. Marčete — Pavlova Rav — Sljeme — Palež i djelom na s. Grace. Neprijateljski gubici: 2 mrtva i 3 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 2 puške, 1 odjelo, 1 pištolj i 2 para fišeklija.

Kod ostalih jedinica bez promjena.

17. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. VI. 1944 XIII KNOU brigada: udarna grupa vodila je borbu sa četnicima kod s. Račune. Ubijen 1 četnik.

Ostale jedinice bez promjena.

19. VI. 1944 XIII KNOU brigada: udarna grupa vodila je borbu sa četnicima kod Rogolja. Gubitaka nije bilo ni s jedne strane.

XV KNOU brigada bez promjena.

XVI KNOU brigada kod Pasjaka napala je neprijateljsku kolonu — izvidnicu u jačini od 30 vojnika. Neprijateljski gubici: 1 ubijen i više ranjeno. Plijen: 1 puška, 750 metaka i 1 odjelo.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

20. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodi borbu sa četnicima ojačanim sa Njemcima na prostori s. Strbina — Podrašnica. Neprijatelj je razbijen uz gubitke 5 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Ostale jedinice bez promjena.

21. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mutića, Mišića brigade i snagama Vase Mijatovića, koji su imali namjeru napasti brigadu. Brigada je predusrela njihov napad i dočekala ih na prostori s. Jelička — Rakitovača. Neprijatelj je protjeran prema s. Ivanjska. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 7 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen.

XVI KNOU brigada napala je neprijateljsku kolonu jačine 60 vojnika i 15 kola na cesti Oštrelj — Drvar. Ubijeno 10, ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Uništeno 10 kola. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 2 ranjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostoriji Krupe na Vrbasu.¹⁰ Ubijena 2 četnika, ranjeno 6 i zarobljeno 8. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 6 pušaka, 12 bombi, 6 opasača, 6 pari fišeklija, 1 sedlo, 1 odjelo, 1 šinjel i 1300 metaka.

22. VI. 1944

XIII KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima na prostoriji Strbina — Podrašnica. Ubijeno 4 i ranjeno 9 četnika. Vlastiti gubici: 1 ranjen.

XV brigada vodila je borbu sa četnicima na Klupama. Ubijeno 3, ranjeno 5 i zarobljen 1 četnik. Plijen: 16 pušaka, 1 strojica, 2 pištolja, 5 bombi, 700 metaka, 4 šinjela, 5 bluza i 25 kapa.

Ostale jedinice bez promjena.

23. VI. 1944

Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

24. VI. 1944

XIII KNOU brigada: udarna grupa brigade kod s. Graci ranila 1 četnika.

XV i XVI KNOU brigada bez promjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostoriji Han Kola. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: 2 puške, 2 bombe i 150 metaka.

25. VI. 1944

XIII i XV KNOU brigada bez promjena.

XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem koji je napravio ispad iz Drvara¹¹ kod Rečkovca i Jasikovače. Jačina neprijatelja bila je 180 vojnika. Ubijen je veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

¹⁰ Na tom prostoru su se tada nalazili četnici Vrbaske četničke brigade, te se, vjerovatno, odnosi na njih. Opširnije o dejstvu te četničke brigade vidi izvještaje njene komande od 13. i 24. juna 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11905 i 11918).

¹¹ U to vrijeme u Drvaru su bili 3. bataljon 384. puka njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« i komanda toga puka, a jedna četa toga bataljona bila je stalno u Oštrelju (vidi knj. 26, dok. br. 108 i istorijat te divizije u Arhivu VII, reg. br. 68/2, k. 74).

26. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu kod s. Rogolji sa četnicima. Ubijena su 2, ranjena 4 i zarobljeno 5 četnika. Plijen: 9 pušaka, 1 p. mitraljez, 1000 metaka, 10 bombi, 4 fišeklije, 5 opasača, 1 šinjel i 1 bluza.
XV i XVI KNOU brigada bez promjena.
Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostorijsi Lunjevca. Zarobljen 1 četnik i zaplijenjena 1 puška, 70 metaka i 2 bombe.
27. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
28. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.
XV KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem u Kozarcu. Borba je trajala 6 sati. Ubijeno 35, ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.¹² Vlastiti gubici: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Zaplijenjeno 1000 metaka i 10 goveda. Uništeno je 10 kuća iz kojih se je neprijatelj branio.
Jedan bataljon bio je u zasjedi kod s. Kovačevića, isti je zaplijenio 3 puške i zarobio jednog četnika.
XVI KNOU brigada napala je neprijatelja jačine 2 satnije 384. regimente na cesti Drvar — Oštrelj.¹³ Ubijeno 20 neprijateljskih vojnika i više ranjeno i 1 zarobljen. Vlastiti gubici: 3 ranjena.
Zmijanjski NOP odred: udarna grupa odreda vodila je borbu sa četnicima kod Krupe na Vrbasu. Neprijateljski gubici: 2 ranjena. Vlastiti: 3 ranjena.
29. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
30. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE DIVIZIJE IMALE SU U TOKU MJESECA JUNA:

1. — *Gubici:* a) neprijateljski: 239 ubijenih
172 ranjena
21 zarobljen
432 svega izbačeno iz stroja

¹² Prema izvještaju Štaba te brigade od 1. jula 1944, napad na to mjesto su izveli 3. bataljon i jedna četa 1. bataljona — četa je bila pridodata bataljonu kao pojačanje (Arhiv VII, reg. br. 15/3, k. 1270). O neprijateljskim gubicima vidi dok. br. 155 u ovoj knjizi.

- b) vlastiti: 21 poginuo
30 ranjenih
3 nestala
2. — *Plijen:* a) oružje: 75 pušaka, 6 »šaraca«, 1 p. mitraljez, 4 pištolja, 2 strojnice, 1 ručni bacač, 1 t. bacač, 1 protukolski top i jedan signalni pištolj.
- b) municija: 13.270 p. metaka, 31 bomba, 1 sanduk tromblonskih bombi i 20 mina za bacač.
- c) oprema: 5 odjela, 15 šinjela, 10 par cipela, 1 kišna kabanica, 8 čebadi i 5 šatorskih krila.
- d) ostalo: 30 kg soli, 15 kg šećera, 600 cigareta, 5000 kuna i 1 telefon.
3. — *Uništeno* 1 kamion, 1 most, 8 kuća, 1 kamion-kuhinja, 1 kamion sa vojskom.
4. — *Raspored jedinica:*
- 30-VI-1944 Stab divizije u s. Sokolovu (zaseok Sokošnica).
u 4 s. XIII KNOU brigada na prostoriji Sitnica — Čađavica — Kuk — Orahovljani sa zadatkom zatvaranja pravca od Mrkonjić Grada prema Ključu.
- XV KNOU brigada na prostoriji Melina — Bronzani Majdan — Stojanovići sa zadatkom zatvaranja pravca od Banja Luke prema Sanskom Mostu.
- XVI KNOU brigada Zaglavice — Otaševac — Rečkovac sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Drvar — Petrovac i napadanja neprijateljskih kolona na tom prostoru.
- Zmijanjski NOP odred u s. Nikolićima sa zadatkom osiguranja i čišćenja prostorije od četničkih bandi.
5. — *Zaključci:* U VII ofanzivi neprijatelj je upotrebio taktiku brzih prodora na glavnim pravcima sa motorizacijom i jačim kolonama, a na sporednim prodore sa više manjih kolona, u cilju zaoblaznje i obuhvata naših snaga. Upućivao je kroz

pošumljene (nepregledne) terene po više manjih kolona sa ciljem da iznenadi naše snage i da ih obuhvati s leđa. Na ovakvu neprijateljsku taktiku naše se snage nisu dovoljno snašle. Razlog za nesnalaženje su u glavnom nedostaci u obaveštajnoj službi i skoro nikakav rad izviđačkih odeljenja koja bi obavještavala o pravcima neprijateljskog pokreta i jačini, kao i pratila njihov daljnji pokret.

U primanju borbe sa ovakvim kolonama ista je bila frontalnog karaktera, nije se težilo postavljanju sa fronta neprijatelju manjih snaga, a sa ostalim djelom snaga da se teži zaobilaznom manevru.

U glavnom na sve nedostatke skrenuta je pažnja svim vojnim i političkim rukovodiocima u brigadama i odredima, koji su nedostaci razrađeni sa njima u prisustvu članova štaba ove divizije.

U borbi protiv četnika pokazalo se je kao najefikasnije dejstvo udarnih grupa. Dosadašnje dejstvo udarnih grupa prisililo je četničke snage da se povuku oko garnizona okupatora, jer su se osjetili nesigurni na ostalom terenu. Jedino su ostale rjeđe petorke na manje mjesta. Primjećeno je da su četnici osjetili za naše udarne grupe i njihov cilj te su u zadnje vrijeme vrlo oprezni.

Radi boljeg dejstva udarnih grupa iste trebaju biti manje od 30 boraca, dobro naoružane, kako bi se mogle što skrivenije kretati. Preduzeli smo formiranje ovih udarnih grupa kod svih naših jedinica, koje će moći samostalno dejstvovati protiv četnika. Jedino nam nedostaje jedna količina strojnica za njihove potrebe.

Napad naših snaga (jednog bataljona XV brigade) na Kozarac trebao je uslijediti sa snagama XI brigade. Međutim dijelovi XI brigade nisu uopšte učestvovali u ovom napadu, iako je zamjenik pomenute brigade bio kod štaba XV brigade i sporazumio se o načinu izvođenja ove akcije. Snage XV brigade prodrle su u Kozarac i ovladale većim djelom mjesta. Neprijatelj je dobio pojačanje te obuhvatnim dejstvom na naše snage odbacio iz Kozarca. Radi neučestvovanja u ovoj akciji djelova XI brigade, naši

su imali nepotrebne gubitke od 6 mrtvih i 6 ranjenih. Ovakvim postupkom XI brigade borci gube povjerenje prema drugoj brigadi, što se nepovoljno odražava prilikom akcija gdje je potrebna koordinacija između brigada. Mišljenja smo da je potrebno ispitati zašto XI brigada nije učestvovala u prednjoj akciji.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik, kapetan,	Komandant, pukovnik,
p.pukovnik,	Nikola Prodanović s. r.	si. odsutan
si. odsutan		

Da je prepis vjeran originalu ovjerava

(M. P.)

načelnik štaba
p.pukovnik
Jovo Pavić

BR. 8

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH BRIGADA DA SE U REJONU FOČE PREBACE NA DESNU OBALU DRINE¹

»AVAL A«
4 jula 1944
u 22,45 časova

»DUNAVU«, »BOSNI« I »SAVI«²

U toku današnjeg dana od zore jedna neprijateljska grupa nadirala je sa obe strane Drine u pravcu Foče. Jačina tih neprijateljskih kolona bila je od po oko 150 ustaša i legionara. U toku borbi posle podne pa do mraka neprijatelj je odbijen

¹⁴ Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije, u napadu na Kozarac tada su učestvovali 3. bataljon 11. brigade i dijelovi Kozarskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi dok. br. 9.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg.' br. 47/1, k. 712.

² Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 6.

u pravcu Ustikoline. Pred mrak je primećeno da je u Ustikolini pristizala cestom od Goražda jedna kolona od oko 200 vojnika.³

Na sektoru Mazlina — Mrežica nalazi se neprijatelj u jačini od 2.500 vojnika koji je glavninom došao od Sarajeva preko Crne Reke a manjim delom — izgleda — od Prače ili Renovice.⁴ Sa ovom grupom delovi »Dunava« vodili su borbu u toku celog dana na severnim padinama Kreminskog Brda — Kolunskog Brda — Kremenac. Izgleda da ova grupa nastupa u dva kraka od Jabuke i Udovičića niz Kolunsku Reku i od Mazline preko Dobre Vode ka Mrežici i Miljevini.

Od pravca Obija ka Kalinoviku danas su bile aktivne samo manje četničke grupe.⁵

U cilju izvršenja naših zadataka na sektoru Drina — Foča — Čajniče

n a r e đ u j e m o :

1. — »Sava« i »Bosna« prebaciće se na desnu obalu Drine.⁶ »Dunav« će ostati na levoj obali Drine i dejstvovaće na komunikaciji Renovica — Goražde — Foča, na komunikaciji Kalinovik — Foča i na celom tom prostoru ka dolini r. Drine obezbeđujući sebi kao oslonac planinski teren južno od linije Kalinovik — Foča (Zelengora — Kmur).⁷

2. — »Bosna« će odmah prebaciti preko Drine jedan svoj bataljon i postaviti ga na desnoj obali Cehotine na prostor Orahovsko Brdo — Trovrh sa zadatkom neposredne rezerve na zatvaranju pravca od Osanice i Ustikoline ka desnoj obali r. Drine. Također odmah prebaciti sve neboračke delove »Bosne« i postaviti ih južno od Cehotine na prostor Crni Vrh — Dobre Vode.

Sve ostale delove »Bosne« rasporediti na desnoj obali Kolunske reke za zatvaranje pravca od Ustikoline, Kreminskog Brda i Jabuke u cilju obezbeđenja prelaska Drine kod Foče svim jedinicama »Save« i »Vukadina« sa X bataljonom. Predviđamo da će se prebacivanje jedinica »Save« i »Vukadina« završiti u toku 5 o.m. Posle ovoga i ti borački delovi »Bosne« otpočeće sa svojim prebacivanjem preko Drine.

3. — »Sava« će sa sadanjeg sektora odmah otpočeti pokret ka Foči i u toku noći i sutrašnjeg dana prebaciti se na

³ Na prostoru s. Trnova, Goražda i Ustikoline tada su dejstvovale jedinice 8. posadnog zdruga i neke njemačke jedinice. Bliže o tome vidi dok. br. 180.

* Vidi dok. br. 154—157.

⁵ Vidi dok. br. 6, napomenu br. 4.

⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 13, 27 i 40.

desnu obalu Drine, težeći da prebacivanje izvrši što hitnije. Po izvršenom prebacivanju postaviti se južno od Cehotine na prostor Zubovići — Podluka — Kruščica — Zavajit. Na novoj prostoriji »Sava« će primiti i obezbediti »Vukadina« koji će se sa X bataljonom prebaciti sutra i smestiti u s. Zubovići. Na prostoru Zavajit — Čelebić nalaze se četničke bande, te u tom pravcu uputiti dva bataljona.

»Sava« će odmah odrediti jedinicu koja će u toku noći što bolje zarušiti cestu od Kalinovika ka Miljevini.

Cerovićevu jedinicu⁸ ostaviti u Rataju gde će je primiti u svom sastavu »Dunav«. Kod Cerovića će ostati sva sprema i ubojni materijal koji je odvojen za »Dunav«.

4. — »Dunav« će ostati na levoj obali Drine na ranije označenoj prostoriji. Prema neprijateljskoj grupi Mazlina — Jabuka — Kolunska Reka zasada dejstvovati samo koliko je potrebno u cilju obezbeđenja prebacivanja jedinica »Save« i »Bosne«. U daljem radu dejstvovati ofanzivno na označenim komunikacijama i prostoriji koristeći bočno dejstvo, diverzantske akcije i veće udare na povoljne ciljeve i oslabljene posade. Svojim rasporedom i dejstvom onemogućiti ovaj teren za dejstvo četničkih jedinica.

*Na Drini uzvodno od Foče na najpovoljnijem mjestu napraviti most ili splavove. Na tom mjestu obezbjediti — ako se naredi — prebacivanje jedinica »Dunava" na desnu obalu Drine.⁹

Cerovićevu jedinicu koja ostaje u Rataju primiti u svoj sastav i odmah se sa njom povežite

5. — Sve jedinice za vreme svoga prebacivanja preko Drine odrediće lice koje će organizovati najbrži mogući prelaz preko mosta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vaso Jovanović

* Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleterskog korpusa, čiji je komandir tada bio Jovan Cerović.

¹¹ Prva proleterska brigada prebacila se na desnu obalu Drine 4. jula 1944 (vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944. u Arhivu VII, reg. br. 1'6, k. 712 A).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U BOSANSKOJ KRA-
JINI OD 26. MAJA DO 30. JUNA¹

STAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA

St. pov. broj 286

Dne 4-VII-1944 godine.

ŠTABU V KORPUSA (OP)

Položaj

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja.

Izvještaj o akcijama ove divizije u mjesecu junu.

26-V-1944 O borbama koje su vođene 25 i 26 na pravcima prema Petrovcu izvjestili smo u zadnjem mjesečnom izvještaju.² Diverzantska četa Kozarskog odreda uz pomoć jednog dijela snaga istog odreda podbacila je [minu] na pruzi između Dobrljina i Bos. Novog³ i tom prilikom uništeno je 7 vagona natovarenim sa šećerom, soli kao i vojskom. Tom prilikom neprijatelj je imao 12 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

27-V-1944 Pošto je neprijatelj od Krupe probio u pravcu B. Petrovca,⁴ snage VIII brigade izvršile su pokret u pravcu Smoljane i Bravskog. U Smoljani nalazilo se 150 vojnika Njemaca sa 3 tenka (neprijatelj na koga je naišao štab divizije prilikom ovog pokreta). Snage VIII brigade prešle su u napad i neprijatelj je protjeran uz gubitke od 15 mrtvih i 10 ranjenih. Naši bez gubitaka. Plijen 100 metaka za pušku.

¹ Prepis original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/1, k. 769.

² Vidi knj. 26, dok. br. 25.

³ Prema izvještaju Štaba Kozarskog NOP odreda od 25. juna 1944, na tom dijelu pruge podmetnute su dvije mine. Bliže o tome vidi knj. 25, dok. br. 214, napomenu br. 4.

⁴ Vidi knj. 25, dok. br. 142 i 216.

28. V-1944 Snage 2 bataljona XI brigade vodile su borbu sa jačim neprijateljskim snagama koje su krenule u pravcu St. Majdana. Nakon 4 sata borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 5 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen.⁵ Istoga dana snage 3 bataljona iste brigade u Bačinu sukobile su se sa neprijateljem i nakon kratke borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 2 mrtva. Naša 3 lakše ranjena. Snage Kozarskog odreda vršile su pretres kuća ustaških kod samog uporišta B. Novog i tom prilikom zarobljena su 2 željezničara, 6 kom. goveda i nekoliko komada vojničkih čebadi.
- 29-V-1944 Jedan dio snaga VIII brigade napao je neprijateljsku kolonu koja je [išla] od Kozila za Drinić.⁶ Gubitci neprijatelja su: 4 mrtva i 1 ranjen. Ubijena su tri konja. Naši bez gubitaka. Snage Kozarskog odreda na pruži između Dobrljina i Voljinskog mosta dočekale su jednu neprijateljsku patrolu i ubile 4 neprijateljska vojnika.
- 30-V-1944 Na cesti između Bravskog Vaganca i Petrovca naišao je neprijatelj sa 1 tenkom i 1 kamionom. Kamion je naišao na minu i uništen je a tenk je vatrom iz protukolskog topa natjeran u bjegstvo prema Petrovcu. Također i 3 tenka koji su iz Petrovca pošli prema Vagancu, pobjegli su najvećom brzinom za Petrovac. Tu zasjedu postavile su snage VIII brigade, kojom prilikom je ranjen 1 neprijateljski vojnik, zaplijenjeno 2 pištolja, 8 pari odjela. 5 pari cipela, 2 para čizama, 2 čebeta, 400 kgr. konzervi, 150 kgr. čokolade. Kamion je spaljen. Oko 12 sati istoga dana neprijatelj je krenuo sa motorizacijom i pobočnicama od Vaganca za Petrovac.⁷ Pobočnice su sačinjavali pješaci. Desna neprijateljska pobočnica je dočekan i odbačena na cestu uz gubitke 13 mrtvih i 7 ranjenih. Borbu je vodio 1 bataljon VIII brigade. Protukolskim topom tučena je motorizacija i tom prilikom oštećeno: 1 tenk, 1 oklopna kola, 1 kamion, 2 moto-

^{5, 9} i ³⁸ Borba je, vjerovatno, vođena protiv dijelova njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi knj. 25, dok. br. 125 i knj. 26, dok. br. 108).

^{8, 7} i ⁸ O neprijateljskim snagama na tom prostoru vidi knj. 25, dok. br. 111, 112, 125 i 137.

cikla, 1 kamion je uništen. Istovremeno je jedna neprijateljska manja kolona sastavljena od pješaka pokušala da obiđe lijevo krilo 1 bataljona, ali dočekana je od strane 3 bataljona iste brigade i odbačena uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši gubitci 1 ranjen. Snage 3 bataljona XI brigade postavile su zasjedu neprijatelju na komunikaciji Prijedor — Kozarac gdje su dočekale neprijateljsku jaču kolonu. U borbi koja je trajala oko 2 sata neprijatelj je imao oko 24 mrtva i 8 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

31-V-1944

Noću između 30 i 31 maja snage VIII brigade pretresale su Srneticu. Neprijatelj je u svojim rukama držao vrh Srnetice, želj. stanicu Srnetica,⁸ a na ostalim mjestima neprijatelja nije bilo. Oko 10 sati 31-V- neprijatelj je krenuo sa motorizacijom i pobočnicama od Vaganca za Petrovac. Sukobio se sa snagama 1 bataljona VIII brigade. Jednovremeno neprijatelj je pošao na Pločevac i u Mijačicu. Borba na cesti vodila je se do 16 sati, kada je neprijatelj odstupio u Bravsko. U toku noći snage VIII brigade krenule su prema neprijatelju na Pločevcu, ali se je neprijatelj sa Pločevca i Mijačice povukao u Bravsko. Neprijateljski gubitci 14 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena i 3 nestala. U toku noći 31-V- i 1-VI- neprijatelj je bio prinuđen da napusti Bravsko i povuče se u pravcu Petrovca. Snage Kozarskog odreda sa jednim djelom izvršile su pretres ustaških kuća u s. Buljuku kod Bos. Novog. Tom prilikom uhvatili su 3 željezničara, zarobili 18.000 kuna, 2 bicikla, 2 fotoaparata, 25 kgr. masti, 9 vojničkih čebadi, 3 šinjela i nešto ostale vojničke spreme.

1-VI-1944

Neprijatelja koji je izašao na Mijačicu protjerale su snage VI brigade. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka. Jedan dio snaga XI brigade vodio je borbu sa jednom neprijateljskom zasjedom kod s. Rijeke. Gubitaka nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani. Zasjeda je protjerana. Plijen 3 kgr. eksera, 10 kgr. brašna i 1 šatorsko krilo. Zasjede Kozarskog odreda više same Dubice ubile su 8 neprijateljskih vojnika i više ranile. Naši bez gubitaka.

- 2-VI-1944 Zaseda VI brigade na cesti između Bihaća i B. Krupe dočekala je i uništila 2 neprijateljska automobila. Ubijen je 21 Nijemac. Plijen 3 karabina, 1 pištolj, 1000 metaka i još nekih sitnih stvari. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je u jačini oko 700 vojnika pješadije krenuo pravcem Petrovac — Suvaja — Vodenica — Vranovina — Marjanovića Dol i jednim je dijelom izašao u šumu iznad zaseoka Kerkezi. a sa ostalim snagama zaposjeo je Gradinu, k. 1055. 4 bataljon VIII brigade u 13 časova napao je neprijatelja i u četvorosatnoj borbi uspio ga potjerati sa položaja koji je bio zaposjeo u pravcu Suvaje.⁹ Neprijateljski gubitci 23 mrtvih i 34 ranjena. Plijen 1 šarac, 2 karabina, 400 metaka, 4 pari odjela, 1 par cipela, 1000 metara kabla. Naši gubitci 1 mrtav i 2 ranjena. U naknadnoj borbi od neprijateljske artiljerije imali smo još dva lakše ranjena. Snage Kozarskog odreda i Diverzantska četa istog odreda podbacile su mine i postavile zasjedu na neprijateljski voz između Prijedora i Svodne, kojom prilikom je uništeno eksplozijom mine 2 vagona i 3 zapaljena. Ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika, 3 ranjena i 3 zarobljena. Zaplijenjeno je: 3 karabina, 10.000 šibica i cigareta i nešto živežnih namirnica. Porušeno je oko 50 m. želj. pruge.¹⁰ Druge snage istog odreda zarobile su 2 domobrana, koji su se prijavili u našu vojsku. Zaplijenjena su 2 karabina i 1 pištolj. Timarski odred uhvatio je jednog četnika u Piskavici. Zaplijenjeno je nešto soli, 4 para cipela.
- 3-VI-1944 Snage 2 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji je pošao iz Ljubije u pravcu naših položaja. Nakon 2 sata borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 mrtva, 20 ranjenih i 2 živa zarobljena.
- Plijen 2 karabina i 500 metaka. Na našoj strani bez gubitaka.
- Na minu koju su postavili diverzanti Podgrmečkog odreda na pruzi Blagaj — Svodna naišla je

⁹io j u p,ema dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 5. juna 1944. u tim je akcijama zapaljeno 5 vagona i 3 oštećena. Tom prilikom je poginuo jedan ustaški poručnik i jedan domobran je zarobljen (Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 39).

neprijateljska patrola. Poginula su 2 neprijateljska vojnika i uništeno 50 m. pruge. Saobraćaj obustavljen 24 sata. Istoga dana eksplodirala je i mina između Otoke i Blatne i od mine je poginuo 1 i 1 ranjen neprijateljski vojnik. Uništen je most na kome je mina bila postavljena. Saobraćaj je bio obustavljen 24 sata. Neprijatelj je upao u Trebovljane i Bistricu i spalio 23 kuće, pobio nešto civilnog stanovništva. Dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda primio je borbu ali zbog nadmoćnosti neprijatelja morali su se povući. Kada je našim snagama stigla pomoć, neprijatelj se je povukao bez gubitaka. Naši također bez gubitaka. Neprijatelj je došao iz Orahova i Dubice. Snage Bihaćkog bataljona¹¹ sačekale su u zasjedi na cesti Vrtoče — Goriševac neprijateljsku kolonu od 30 kamiona, kojom je prilikom uništen jedan kamion. Ubijeno i ranjeno je 30 neprijateljskih vojnika. Istoga dana snage Drvarskog bataljona¹² napravile su zasjedu na cesti Vrtoče — Petrovac. U istoj zasjedi uništen 1 kamion i 1 oštećen. Ubijeno 25 neprijateljskih vojnika.

4-VI-1944

1 bataljon VI brigade na liniji Crkveno — Pecika vodio je borbu sa neprijateljem (Njemci i četnici).¹³ U toku ove borbe neprijateljski gubitci su 11 mrtvih i 16 ranjenih Njemaca i četnika. Među ubijenim četnicima bio je 1 oficir. Naši gubitci 1 ranjen i 1 potrešen od bacača. Dio snaga Podgrmečkog odreda u zasjedi na Perićevom Gaju¹⁴ sačekao je i ubio 2 neprijateljska vojnika. Naših gubitaka nije bilo. Diverzantska četa Gradiško-lijevčanskog odreda na pruži Bos. Novi — Prijedor digla je u vazduh 1 neprijateljski voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona.¹⁵ Neprijatelj je imao 32 mrtva i 36 ranjenih.

Naši bez gubitaka.

¹¹ i ¹² Riječ je o bataljonima Drvarsko-petrovačkog NOP odreda.

¹³ i ¹⁷ Odnosi se na dijelove borbene grupe 7. SS divizije »Princ Eugen«. Ova borbena grupa je 25. maja 1944. od Mrkonjić-Grada i Banje Luke, preduzela nastupanje ka Ključu i Mliništima, i jedan dio njenih snaga je na tom prostoru vodio borbe i u prvoj polovini juna (vidi knj. 25, dok. br. 111, 184, 187 i 188).

¹⁴ i ²¹ Na karti 1 :100.000 to mjesto nije nađeno.

Timarski odred imao je sukob sa četnicima na Piskavici (brigada Mišić), zaplijenjeno 2 para cipela, šinjel i nekih sitnih stvari. Žrtava nije bilo.

Snage Bihaćkog bataljona na cesti B. Petrovac — Bihać u Dubovskom uspjele su iz zasjede uništiti jedan kamion sa vojskom. Neprijateljski gubitci 20 mrtvih, 1 naš drug poginuo.

5-VI-1944

Dijelovi snaga 1 i 4 bataljona VI brigade vodili su borbu sa neprijateljem na cesti Mrkonjić¹⁰ — Glamoč kod Jasenovih Potoka. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 7 ranjenih i 1 potrešen od bacača. Noću 4—5 dva bataljona VIII brigade postavili su zasjedu na cesti Krnjeuša — B. Petrovac. Zasjeda je potpuno uspjela, o čemu smo ranije podnijeli izvještaj. Gubitci neprijatelja 210 mrtvih i 240 ranjenih. Naši gubitci 4 ranjena i 2 mrtva. Plijena nije bilo. Uništena 12 kamiona punih vojske i municije.

Snage I bataljona XI brigade u selu Rakelićima proterale su četničku bandu. Zaplijenjeno 3 karabina, 140 metaka, 4 para cipela, 1 čizma i 2 opasača. Snage 4 bataljona iste brigade vršile su akciju na Islam Ljubiju. Akcija nije uspjela zbog slabe procjene jačine neprijatelja. U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih. Na našoj strani jedan drug lakše ranjen. Bilo je nešto sitnoga plijena. Uništena 2 mosta. Istoga dana uništena je jedna patrola, 1 Nijemac ubijen, 1 zarobljen. Plijen 1 karabin, 1 pištolj, 50 metaka, 2 para cipela, 2 para odjela.

Drvarski bataljon napravio je zasjedu na cesti Vrtoče — Teočak. U istoj zasjedi uništen je jedan kamion. Neprijateljskih vojnika 45 mrtvih i ranjenih.

Istoga dana snage Petrovačkog bataljona napravile su zasjedu na cesti Oštrelj — Petrovac. Neprijatelj je bio u jačini 30 kamiona, 2 borna kola, 2 protukolska topa i 3 bacača plamena. Tom prilikom 16 kamiona sa vojskom napadnuti su žestokom puščanom i mitraljeskom va-

" Mrkonjić-Grad

trom i obasuti bombama. Za vrlo kratko vreme uništeno je 16 kamiona i neprijatelj je imao 120 mrtvih i više ranjenih. Do plijena se nije moglo doći zbog intervencije tenkova. 4 druga potrešena od bacača u toku akcije.

6-VI-1944

Snage 1 i 4 bataljona IV brigade vodile su žestoke borbe sa nadmoćnim neprijateljem na liniji Pecka — Busije. Za vrijeme ove borbe neprijateljski gubitci su 60 mrtvih i 67 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva, 9 ranjenih i 2 potrešena od bacača. Plijen 7 pušaka, 2 para cipela, 1 šinjel i 500 komada puščane municije. Istoga dana 2 bataljon VI brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je nadirao cestom prema Ribniku. Neprijatelj je imao 12 mrtvih vojnika i 10 konja ubijeno.¹⁷ Naši gubitci 5 ranjenih drugova. Snage 4 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji je pošao iz uporišta Ljubija prema Miskoj Glavi. Borba je trajala oko 4 sata i neprijatelj je protjeran na polazne položaje.¹⁸ U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci 1 poginuo i 1 lakše ranjen. Plijen 1 šatorsko krilo i 60 metaka. Podgrmečki odred sa svim snagama izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Jovanić Brdo.¹⁹ Akcija nije uspjela. Neprijateljski gubitci su nepoznati. Naši gubitci 2 mrtva i 7 ranjenih. Zarobljen je 1 neprijateljski vojnik.

Snage Kozarskog odreda na pruži Novi — Dobrljin sačekale su jednu neprijateljsku patrolu i tom prilikom ubile jednog podoficira i jednog vojnika. Zarobile 3 karabina, 1 pištolj i 2 vojničke sprema

7. VI. 1944

Patrola 3 bataljona XI brigade naišla je na neprijateljsku zasjedu u s. Mahovljanima, gdje je poginuo 1 naš borac.

Na pruži Otoka — Blatna naišao je neprijateljski voz na minu. Uništena su 3 vagona sa vojskom i 1 vagon sa protuavionskim topom. Broj mrtvih iznosi oko 120. dok nam broj ra-

¹⁸ i ⁸¹ Vidi knj. 26, dok. br. 131 i 133.

" Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno. Međutim, 28 km jugozapadno od Prijedora nalazi se s. Jovanići, te se, vjerovatno, odnosi na neko brdo u njegovoj blizini.

njenih nije poznat. Saobraćaj je bio obustavljen 48 sati.²⁰

Snage Kozarskog odreda pravile su pretres u s. Cernjevici.¹ Zaplijenjen je jedan vojnički telefon, 2 šinjela i 1 par cipela.

Jedan dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda na cesti B. Gradiška — Banja Luka napali su 1 neprijateljski kamion. Kamion je uspio izmaći. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka. U kamionu su bili Nijemci. Timarski odred u s. Rakelićima odbio je napad četnika.

8. VI. 1944 Gradiško-lijevčanski odred prilikom osiguranja preko ceste Gradiška — Banja Luka vodio je borbu sa neprijateljem. Žrtava nije bilo, ranjena 3 civila.

Snage Timarskog odreda imale su borbu sa četnicima u s. Čeli i Miljakovcima. Ranjena su 3 četnika i 1 četnik zarobljen sa puškom i ostalom ratnom spremom. Naš drug poginuo.

9. VI. 1944 Snage II bataljona XI brigade sukobile su se sa neprijateljem na Mikanovom Brdu. Borba je trajala 1 sat i neprijatelj je protjeran uz gubitke od 15 mrtvih i 6 ranjenih. Naši nisu imali gubitaka.²²

Snage III bataljona iste brigade u sadejstvu sa snagama Kozarskog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište Kozarac. Borba je vođena 5 sati ali se uporište nije moglo zauzeti. U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen. 1 i 2 bataljon Podgrmečkog odreda postavili su zasjedu prema Egićima gdje je bio logor predstraže Nagine bande. Neprijatelj naišao i tom prilikom ubijeno 8 nepr. vojnika, zaplijenjeno: 1 karabin, 195 metaka, 2 šinjela, 2 odijela, 7 čebadi, 3 ručne bombe, 2 ranca, 1 dvogled i ostalih stvari. Zapaljen je logor u kome je stanovala Nogina banda.²³

Petrovački odred (bataljon)²⁴ vodio je borbu sa neprijateljem kod s. Smoljane. Neprijatelj je

²⁰ i ⁰ Vidi knj. 26, dok. br. 134.

" Petrovački bataljon Drvarsko-petrovačkog NOP odreda se u dokumentima ponekad naziva i Petrovačkim odredom.

bio u jačini od 700—800 vojnika i nadirao je od Petrovca. Neprijatelj je ušao u selo i spalio nekoliko kuća. Pri povlačenju neprijatelja za Petrovac mi smo ponovo stupili u borbu. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Naši bez gubitaka. Noću 9/10 juna dijelovi Drvarskog i Bihaćkog odreda (bataljona)¹⁵ vodili su borbu na Duhovskom, tu su sačekali u zasjedi neprijateljsku kolonu od 30 kamiona i tenkova. Ubijeno je i ranjeno 30 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.

10. VI. 1944

Jedan dio snaga VI brigade iznenadio je neprijatelja na k. 1083, brdo zvano Visoko. Uspjeli su da se privuku neprijatelju na blisko otstojanje a da nisu bili primećeni i otvore mitraljesku vatru, pobačaju bombe i ubiju 45 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen se nije mogao izvući zato jer je neprijatelj brzo intervenisao. Zasjeda VIII brigade napala je jedan neprijateljski voz na pruzi između Otoke i Blatne. Voz je stao. 4 nepr. vojnika skočila u Unu i ugušila se. Neprijatelj je imao gubitaka i u vozu. Naši bez gubitaka. Zarobljen je jedan željezničar. Istoga dana jedna četa 2 bataljona VIII brigade vodila je borbu sa jednom satnijom kod Teočaka. Neprijatelj je odbačen na polazne položaje uz gubitke od 3 mrtva i 3 ranjena. Plijena nije bilo. Naši bez gubitaka. Jedna četa Bihaćkog bataljona dočekala je u Podkršu i Lipi neprijateljsku patrolu od 20 vojnika. Ubijeno je 9, ranjeno 8 a zarobljen 1 vojnik. Zaplijenjeno: 6 pušaka, 100 metaka, 2 pištolja i nešto vojničke spremne. Naš 1 lakše ranjen.

11. VI. 1944

Jedan dio snaga VIII brigade napadnut je od strane neprijatelja u Teočaku. Pred nadmoćnijim neprijateljem naši su se morali povući i u povlačenju ubili su 2 neprijateljska vojnika, dok je naš 1 ranjen. Snage 4 bataljona XI brigade vršile su akciju [na] četničke bande u s. Baltine Bare. U toj akciji zarobljena su 2 četnika. Naši bez gubitaka. Zaplijenjen je jedan karabin, 2 brdska kazana, 1 šinjel i 1 cipele. Zasjeda Podgrmečkog odreda ubila je 1 četnika

" Bihaćki bataljon Drvarsko-petrovačkog NOP odreda se u dokumentima ponekad naziva i Bihaćkim odredom.

na Novskoj Planini.²⁶ Snage Kozarskog odreda odbile su neprijateljski napad na Poštu Brdo. Zarobljena su 3 konja.

Snage Gradiško-lijevčanskog odreda vodile su borbu u s. Sirnicima. Ubijeno je 8 legionara. Zbog premoći neprijatelja naše su se snage povukle. Patrola Petrovačkog bataljona zarobila je na Bravskom jednog Talijana fašistu. Zaplijenjena je 1 krava i tele, koje je Talijan opljačkao i gonio cestom za Petrovac.

12. VI. 44

Noću 11/12 juna snage VIII brigade postavile su zasjedu na cesti Otoka — Blatna. 12. VI u 7 sati i 20 minuta naišla su od Otoke za Novi 2 tenka srednje tonaže, 1 borna kola i 1 kamion. 1 tenk je oštećen minom, kojeg su kasnije borci mineri raznijeli eksplozivom. Od iste mine oštećena su i borna kola. Posada tenkova je poslije kraće borbe napustila tenkove i pobjegla. Borci su sada zapalili i drugi tenk. Kamion je pokušao pobjeći prema Novome ali je dočekan od desno-krilne patrole (zasjede) i uništen, te nekoliko neprijateljskih vojnika koji su bili u njemu ubijeno.²⁷ Poslije borbe, kada je rastjerana posada tenkova, kidana je pruga. Neprijateljski gubitci: 12 mrt., 8 ranjenih. Naši gubitci: 2 ranjena. Uništeno 2 tenka, 1 kamion, 1 borna kola su oštećena. Zaplijenjeno 2 šarča, 1250 metaka za karabin, 1 pištolj, 1 par čizama. Prilikom ove borbe neprijatelj je pokušao intervenisati iz uporišta Stražbenica ali je naišao na našu zasjedu te se uz gubitke od 4 mrtva i 8 ranjenih povukao na polazni položaj. Naši bez gubitaka. Zbog neopreznosti došlo je do sukoba patrola Podgrmečkog odreda i diverzanata istog odreda i tom prilikom poginuo je 1 vodnik i 1 politički delegat ranjen. Patrola Kozarskog odreda pred samom Kostajnicom uhvatila 1 ustašu i 1 kulturbundovca.

Snage Gradiško-lijevčanskog odreda u neposrednoj blizini Dubice vodile su borbu sa ustašama. Ubili 6 i ranili 7 ustaša. Naši bez gubitaka. Zarobljen 1 karabin, 1 odijelo i 8 komada volova.

²⁶ Na karti 1 : 100.000 ta planina nije nađena.

²⁷ Vidi knj. 26, dok. br. 137.

Snage Bihaćkog bataljona vodile su borbu sa neprijateljem koji je iz uporišta Vrtoče, Tarkovac, Koviljača nastupao prema Prkosima. Kolona koja je išla od Tarkovca dočekana je u zasjedi. Ubijeno je i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika.²⁸

13. VI. 44

Noću između 12. i 13. VI, II bataljon VIII brigade napao je neprijateljsko uporište Koviljaču (k. 854), zapadno od ceste Bihać — Petrovac. Neprijatelj je saznao za napad i pripremio se. Uporište nije likvidirano. Neprijatelj je prije napada sakrio neke snage u šumu u namjeri da nas napadne s leđa. Gubitci neprijatelja 18 mrtvih i 24 ranjena. Naši gubitci 1 mrtav i 4 ranjena.

Istoga dana nepr. je sa jakom kolonom od preko 200 kamiona, tenkova i drugih motornih vozila pod zaštitom pješadije i artiljerije prebacivao svoje ranjenike za Bihać. Snage VIII brigade vodile su cijeli dan borbu sa neprijateljem i otežavale mu prebacivanje. Od mina uništeni su 1 tenk i 1 kamion. Gubitci neprijatelja bili su 9 mrtvih i 24 ranjena. Naši bez gubitaka. Plijen nije bilo. Oslobođeno 30 žena i djece iz okolnih sela Vrtoča i Teočaka koje su Nijemci bili potjerali za Bihać. Istu noć od istih snaga napadnuta je nepr. kolona koja se je kretala od Petrovca prema Bihaću u jačini od oko 70 motornih vozila. Plotunom je ubijeno 5 i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.⁹ Diverzantska četa Kozarskog odreda na pruzi Dobrljin — Novi uništila sa eksplozivom 50 m. želj. pruge. Saobraćaj prekinut je 6 sati.

14. VI. 44

Patrole III bataljona XI brigade sukobile su se sa neprijateljskim patrolama kod s. Vranića. U toj borbi ubijen je 1 neprijateljski vojnik, a na našoj strani dva druga ranjena. Plijen: 12 okvira za puškomitraljez.

Snage Podgrmečkog odreda vodile su borbu sa 200 neprijateljskih vojnika kod s. Rašće. Borba je trajala 5 sati. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika, među kojima i jedan njemački oficir.

Gradiško-lijevčanski odred vodio je borbu sa ne-

²⁸ S. i 30 Vid i knj. 26, dok. br. 135, 136, 137 i 139.

prijateljem 4 sata kod Topole i uspio spasiti 5 savezničkih avijatičara koji su morali da iskoče iz oštećenog aviona.³⁰ Gubitci neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.

15. VI 1944. U sukobu sa neprijateljem kod Alana u blizini Krupe snage VIII brigade ubile su 2 a ranile 6 neprijateljskih vojnika.

Snage Bihaćkog bataljona, prilikom osiguravanja ceste za prebacivanje ranjenika iz 6 ličke divizije, vodile su borbu na cesti Bihać — Petrovac, na Dubovsku sa neprijateljem, koji je naišao u jačini od 100 vojnika i 10 kola. Borba se vodila 1 sat. Ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika. Ubijena su 4 neprijateljska konja, a više ih je ranjeno. Svi ranjenici su sretno prebačeni preko ceste.

16. VI 1944 g. Snage I i IV bataljona VI brigade napravile su zasjedu na cesti Petrovac — Oštrelj, na koju je naišla neprijateljska kolona sa 17 motornih vozila, od kojih tri kamiona sa vojskom, a ostali ratni materijal, hrana, municija i ostalo. U toku pola sata uništena su sva motorna vozila, među kojima je bio i jedan blindirani automobil, kao i sav materijal koji su vozili. Evakuacija materijala nije se mogla izvršiti iz razloga što je neprijatelj u jačini jedne satnije, koja se nalazila na Oštrelju, udario sa leđa.³¹ U ovoj zasjedi ubijeno je 60 neprijateljskih vojnika i nepoznat broj ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 5 ranjenih. Plijen 3 šatorska krila, 2000 puščanih metaka, 5 pari odijela, 7 torbica, 6 karabina, 8 čebadi, 1 nišanska sprava i 5 doboša municije.

Zasjeda VIII brigade na cesti Krupa — Perišića Zid pobila 18 ustaša od prvog plotuna. Ustaše su bile iznenađene, išle su neoprezno, računajući da se nalaze na sigurnoj teritoriji. Oružje nije pokupljeno jer je neprijatelj odmah intervenisao iz obližnjih uporišta. Naši bez gubitaka. Istog dana od mine, koju su postavili mineri VIII brigade, uništen je jedan tenk na cesti Bos. Krupa — Novi.

³⁰ Na Oštrelju je u to vrijeme bila jedna četa 3. bataljona 384. puka 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi knj. 26, dok. br. 108).

Dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda sukobio se sa neprijateljem u Lijeve polju i tom prilikom ubijeno je 6 Njemaca i 4 ranjeno. Zapljenjeno je jedan šarac, jedan motocikl, 1 kola sa konjem i 1000 metaka.

Snage Bihaćkog bataljona dočekale su neprijatelja kod Gorijevca u zasjedi. Neprijatelj je bio u jačini jedne satnije. Nepr. je imao mrtvih i ranjenih, broj nije utvrđen. Naši gubitci jedan lakše ranjen.

17. VI. 1944 g. Snage VIII brigade napale su na jednu kolonu od kamiona i tenkova koja se kretala od Petrovca za Bihać. Vatra je otvorena iz veće daljine. Neprijatelj je imao gubitaka, koliko još nije poznato.

Snage III bataljona XI brigade u sadejstvu sa snagama Kozaračkog odreda i diverzantske čete Gradiško-lijevčanskog odreda digle su u zrak sa tri nagazne mine jedan neprijateljski voz na pruzi između Volinjskog mosta i Dobrljina.³² Tom prilikom uništena je jedna lokomotiva, 1 vagona, 1 tenk i 3 kamiona. Pošto je neprijatelj imao u vozu još tri tenka a i ubrzo mu stigla pomoć od dva blindirana vlaka, te stoga razloga voz se nije mogao preuzeti. Od naših mina a i u borbi koja je vođena poginulo je 40 neprijateljskih vojnika kao i više ranjenih. Naši su imali 4 ranjena.

Timarski odred u zasjedi prema Ivanjskoj zaplijenio je 66 kom. ustaških ovaca.

18. VI. 1944 g. Zasjeda VI brigade na cesti Petrovac — Bihać otvorila je vatru na jednu veću nepr. kolonu. Ubila 10 nepr. vojnika, i 1 konja. Naši gubitci 2 lakše ranjena, plena nije bilo.

Snage VIII brigade postavile su zasjedu na k. 725 — Gorijevac. Naišla su 4 nepr. kamiona od Bihaća, gde su 2 oštećena i ubijeno 15 neprijateljskih vojnika a ranjeno 20 vojnika. Nepr. je brzo intervenisao te se nije moglo više učiniti.³³ Istoga dana II bataljon VIII brigade vodio je borbu sa Prvom satnijom 1. bojne 1. lov. pukov. na Crnom vrhu (k. 850). U borbi je neprijatelj

i ^{ss} Vidi knj. 26, dok. br. 98 i 140.
⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 141 i 144.

imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Neprijatelj koji je bio pošao u Doljane radi³⁴ brzo je pobjegao izbegavajući da se [i] lakše angažuje. Na minu koju su postavili diverzanti Podgrmečkog odreda naišao je jedan voz. Lokomotiva je izbačena iz šina i oštećena sa još tri vagona. Vod koji je bio u zasjedi otvorio je vatru na neprijateljske vojnike koji su bežali iz srušenog voza. Nepr. gubitci 40 mrtvih i ranjenih.

Ustaška banda iz Kostajnice upala je na teren oko Komplenca i Klekovaca, i zahvaljujući tome što je četa Kozarskog odreda bila na terenu, na zadatku u Lijeve polju, uspelo je neprijatelju da pohvata nekoliko porodica, koje je pobio i kuće popalio. Neprijatelj je koristio ustaše domorodce iz Bačina koji poznaju taj teren. Čim su naše snage pristigle, neprijatelj se je povukao.

Diverzantska grupa Gradiško-ljevečanskog odreda na pruzi B. Novi — Prijedor uništila je jednu lokomotivu i 8 vagona. Gubitci neprijatelja nepoznati, naši bez gubitaka. Snage Drvarskog bataljona vodile su borbu na cesti Oštrej — Drvar. Neprijatelj je naišao sa jednom jačom patrolom gde su ih naše snage dočekale. Ubijen je jedan neprijateljski vojnik, dok ih je nekoliko ranjeno. Zarobljeno je 800 metaka i 45 tromblonskih granata. Naši bez gubitaka.

19. VI. 1944

U 5 sati ujutru u Dubovsko naišla je satnija 1 bojne 1 lovač. pukovnije na zasjedu 2. bataljona VIII brigade. U borbi je ubijeno 32 neprijatelja i ranjeno 25. Naši gubitci 1 mrtav i jedan lakše ranjen. Plije: 3 talijanska puškomitraljeza, 1 strojnica, 2 pištolja, 800 metaka i 5 pari odeli. Zarobljena 3 nepr. vojnika.

Istoga dana uveče na zasjedu koju su postavile snage 4. bataljona VIII brigade na cesti Otoka — Blatna naišao je jedan kamion sa 15 Nemaca i 2 domobrana. 7 Nemaca je ubijeno a 7 ih je skočilo u vodu gde se je i udavilo. Kamion je spaljen. Plije: jedna radio-stanica neispravna, 10 karabina i jedno odelo, 3 šatorska krila, 1 par čizama i drugih sitnih stvari kao i 52.700 kuna.

³⁴ Tako je u originalu. Vjerovatno treba: radi izvidanja i pljačke.

Zarobljen je jedan domobran i jedan nadcestar. Neprijatelj je pokušao intervenisati od brda Jovanica ali je odbijen. Naši gubitci 1 ranjen. Obavještajni oficir I bataljona naišao je na neprijateljsku zasedu u s. Volaru, gde je ranjen i živ zarobljen od strane neprijatelja. Snage III bataljona XI brigade sukobile su se sa neprij. u s. Vranić, gde je ubijeno 3 neprijateljska vojnika. Naši gubitci 1 poginuo. Diverzanti Podgrmečkog odreda postavili su minu na pruzi Blatna — Rudica. Uništen je jedan voz — I lokomotiva i 5 vagona sa vojskom i civilima. Gradiško-lijevčanski odred zarobio je jednoga domobrana.

20. VI. 1944 Noću između 20 21 juna mineri VIII brigade koji su došli da ruše prugu između Otoke i Blatne — poginula su trojica jer im je mina eksplodirala u ruci.

3 bataljon XI brigade na komunikacijama Banja Luka — Prijedor vodio je borbu sa neprijateljskom kolonom i tom prilikom ubio 13 a ranio II nepr. vojnika, među njima i jednog oficira. Naši bez gubitaka. Kod same Gradiške patrola Gradiško-lijevčanskog odreda ubila je 1 nepr. vojnika.

21. VI. 1944 Snage prvog bataljona VI brigada vodile su borbu sa 70 četničkih bandita u G. i D. Vodenici. Naši su ih gonili prema Petrovcu i naneli im gubitke od 9 mrtvih i 10 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

Noću između 21/22 juna 1 i 2 bataljon trebali su izvršiti napad na neprijateljsko uporište Tarkovac. Nepr. je u zadnji čas dobio pojačanje te su naše snage otstupile. Iste noći od mine koju su postavile iste te snage uništen je 1 tenk. Naša 2 druga ranjena.

Snage XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem iz Ljubije kod Tromede, Runjevice i Oštre luke. Na svim pravcima neprijatelj je odbaćen uz gubitke: 31 mrtvi i 21 ranjeni. Naš 1 ranjen.³⁵

Jedna desetina Podgrmečkog odreda dovukla se jutrom rano do na 400 metara neprijateljskom uporištu i prilikom postrojavanja neprijatelja

ispucala na njih i tom prilikom ranila 7 vojnika. Naši bez gubitaka.

Petrovački vojni okrug vodio je borbu sa neprijateljem u Bukovači. Neprijatelj je bio jak 200 vojnika, naši su ih stjerali do grada do na 1 km. Ubijeno je 12 nepr. vojnika i 9 ranjeno. Zarobljen je 1 podoficir. Zaplenjena 2 mala talijanska bacača, nešto municije i 1 puška. Naš 1 ranjen.

Istoga dana Bihački odred vodio je borbu sa četnicima koji su od Vodenice išli prema Vranovini. Četnika je bilo oko 100. Nakon duže borbe isti su protjerani, ubijena su 2 a ranjeno 5 nep. vojnika. Naš 1 ranjen.

22. VI. 1944

Snage 1 i 3 bataljona VI brigade postavile su zasjedu na komunikaciji Petrovac — Vrtoče — k. 625. Neprijatelj je u jačini od 125 vojnika naišao na zasjedu. Borba je trajala 2 sata. Ubijeno je 80 neprijateljskih vojnika i 23 zarobljeno. Naši gubitci: 1 mrtav i 7 ranjenih. Plen 6 puškomitraljeza, 32 puške, 11 pistola, 3 raketna pistola, 6 strojica, 1 bacač, 50.000 metaka, 25 ručnih bombi, 2 aparata za pronalaženje nagaznih mina, 3 kare i sva sprema minerskog voda.³¹ Jedna desetina Podgrmečkog voda dočekala je u zasjedi neprijateljsku patrolu kod Vitasovaca. Ubijeno je dva neprijateljska vojnika. Snage Gradiško-lijevčanskog odreda sa snagama komande područja i I artiljerijskog divizionu izvršile su čišćenje s. Simića i Mičija. Tom prilikom ubijeno je 12 legionara a 6 ranjeno. Zaplenjeno 2 karabina i 2 sprema. Snage Timarskog odreda vodile su borbu sa muslimanskim četnicima.³⁷ Ubijeno je 10. Zarobljen 1 karabin, 130 metaka i sprema. Pored ubijenih neprijatelj je imao još i ranjenih 4.

23. VI. 1944

Snage VI brigade vodile su celi dan borbu sa neprijateljem koji je sa jakim snagama krenuo od Petrovca prema Smoljani. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i 14 ranjenih. Naša 4 ranjena, plijena nije bilo. Snage XI brigade vodile su borbu na Tromedi. Neprijatelj je imao oko 12 mrtvih i 15 ranjenih.

³⁷ Odnosi se na muslimansku miliciju.

Na našoj strani 1 teže ranjen. Istoga dana snage 3 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem na komunikaciji Prijedor — Kozarac. Neprijatelj je imao 7 mrtvih, naši bez gubitaka.

Snage Timarskog odreda ubile su jednog ustašu.

24. VI. 1944

U toku noći 23/24 juna snage 3. bataljona XI brigade postavile su dve nagazne mine na pruzi Prijedor — Brezičani. 24. je naišao [voz], uništena je jedna lokomotiva i 8 vagona punih neprijateljske vojske. Plijena nije bilo. Došlo je do sukoba patrola Kozarskog odreda i neprijatelja iz uporišta Martin brdo. Naši bez gubitaka. Kod neprijatelja neznatni.³⁸

Udarina grupa Drvarsko-petrovačkog odreda zarobila je — legionara kod Drvara.

24. VI. 1944³⁹

Zasjeda 1. bataljona VIII brigade kod crkve u s. Lipi uništila je 1 nepr. kamion. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika i 1 ranjen a 2 zarobljena. Naši gubitci 1 ranjen i 1 mrtav. Plijen 2 talijanska puškomitraljeza, 1 strojnica, 6 karabina, 1 pištolj, 9 pari odela i 1300 metaka.

Udarina grupa Drvarsko-petrovačkog odreda vodila je borbu u Šipovljanima sa 60 četnika. Četnici su odbijeni uz gubitke 1 mrtav i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

Jedinice ove divizije u toku mjeseca juna imale su:

1) Gubitke	a. Neprijateljski:	1607 ubijenih 873 ranjena 63 zarobljena 2543 izbačena iz stroja.
	b. Vlastiti:	33 poginula 128 ranjenih 8 potrešenih od bacača 10 zarobljenih-nestalih 174 ⁴⁰ izbačenih iz stroja.
2) Plijen	a) Oružje:	pušaka 107, p. mitraljeza 14, malih bacača 3, strojnica 10, pištolja 27, raketnih pištolja 3, ručnih bombi 49, šarac 1.

³⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 148.

³⁹ Vjerovatno omaška. Treba: 25. VI 1944.

⁴⁰ Zbir je pogrešan. Treba: 179.

- b) Municija: puščane municije 18.080 kom., tromblonskih granala 40 kom.
- c) Sprema: cipela 55, čizama 6, pari odela 68, čebadi 34, šatorskih krila 25, šinjela 21, aparata za traženje mina 2, dvogleda 3, minerski alat za celi vod, radio-stanica 1, kabla 1 km., brdskih kazana 3, konja 9, bicikla 2, motorbicikla 2, fotoaparata 2, telefon 1, kola 1, kare 3.
- d) Ostaloga: cigareta 31.000 kom., kuna 76.270, konzervi 400 kila, čokolade 150 kg., eksera 3 kg., goveda 13 kom., masti 25 kg., šibica 10.000 kom., ovaca 11 kom., soli 54 kg. i ostale sitne spreme, porcije, ranci, fišeklije, itd.

3) Napadnuto vozova 9.

- Uništeno: vagona 51, lokomotiva 6, tenkova 7, kamiona 59, konja 31, automobila 3, protukolski top 1, šaraca 7, topova 3, pušaka 20, čebadi 20, oklopna kola 1, mosta 3, želj. pruge 500 m.
- Oštećeno: tenkova 1, oklopna kola 2, kamiona 4, motorcikla 2, vagona 3, lokomotiva 1.
Saobraćaj nije radio 120 sati.

- 4) Naročito: Oslobođeno 7 savezničkih avijatičara.
Oslobođeno 30 žena i djece koje je neprijatelj bio poveo u logor.

Raspored jedinica. Sadašnji raspored jedinica ove divizije i jeste] sledeći:

VI KNOU brigada sa tri bataljona nalazi se na prostoriji: Brdari — Oštra Luka — Briševo, sa zadatkom zatvaranje pravca Sanski Most — Prijedor, sprečavanja prodora na slobodnu teritoriju od pravca Ljubija — Prijedor, postavljanje zasjeda bandi koja je u zadnje vreme postala aktivna. Sa jednim bataljonom nalazi se na prostoriji Usorci — Omašica, na severnim padinama Behremaginice, sa zadatkom kontrolisanja desne obale Sane, prikupljanjem dezertara i protjerivanjem bandi.

VIII KNOU brigada sa tri bataljona nalazi se na prostorijama Risovac — Vranovina — Skakavac sa zadatkom delovanja na komunikacijama Petrovac — Bihać, pravljenjem zasjeda i sprečavanjem prodora na slobodnu teritoriju sa pravca Petrovca i Vrtoča. Sa jednim bataljonom na prostoriji Suvaja — Gudavac sa zadatkom sprečavanja prodora na oslobođenu teritoriju Krupe i zaštite žetve.

XI KNOU brigada nalazi se sa tri bataljona na prostoriji Tromeda — Džigalovac — Stara Rijeka sa zadatkom zatvaranja pravca Ljubija — Sanski Most. Sa jednim bataljonom na sektoru Kozara sa zadatkom postavljanja zasjeda Novi — Prijedor i mobilizacija ljudstva na terenu Lijeve polje.

Odredi koji su pod komandom ove divizije nalaze se na starim položajima sa zadatkom očuvanja žetve na području Podgrmeča i Kozare koja je u punom jeku.

Diverzantne grupe 1 čete su na komunikacijama Kostajnica — Novi — Prijedor i Novi — Bihać, sa zadatkom postavljanja mina i rušenja nepr. saobraćaja, a koje su bile dosta aktivne za vreme sedme ofanzive.

Zaključci.

Neprijatelj, posle prodora Bihać — Drvar — Petrovac — Knin i Krupa — Petrovac, zaposedanjem garnizona na pomenutim komunikacijama u toku ovoga meseca bio je uglavnom defanzivan, dok je u nekim sektorima činio ispade u jačini jedne i dve bojne, najviše u cilju pljačkanja sela i odvođenja civilnog stanovništva. Naše jedinice, kako brigade tako i bataljoni, bile su uglavnom aktivne i u glavnom su se orijentisale na postavljanje zasjeda na komunikacijama Oštrelj — Bihać gde su postigle velike uspehe — specijalno bataljoni VI i VIII brigade. Prvih 15 dana neprijatelj je saobraćao kolonama koje su pratili 10 do 15 tenkova. Prilikom naših zasjeda ti tenkovi su redovno ometali našu evakuaciju plena te su naši borci morali uništavati materijal. U poslednje vreme borci su upotrebljavali engleski eksploziv 808 kojega su metali i u topovske čaure sa kordom, kao i grude istoga, kojega su palili i bacali na kamione i tenkove. Isto sredstvo pokazalo se vrlo praktično i dalo vrlo dobre rezultate. Postavljanjem zasjeda naši rukovodioci došli su do izražaja, samo još uvek pojedinci bespotrebno istrčavaju, ne koriste zaklone. Slučaj iz VI brigade gde smo imali izbačena iz stroja tri komandanta bataljona za jedno izvesno vreme. Ovo se naročito dešava kod naših nižih rukovodioca počev od desetara pa do komandira, naročito kod zarobljavanja nekog plena 1 uništavanja kamiona, pretvaraju se u obične borce, zaboravljaju da su rukovodioci i, naravno, jedinice kod toga trpe nepotrebne gubitke.

Ekonomsko stanje. Pokreti koji su ove jedinice imale kao i borbe prošli mesec dana nisu dozvolili duže bavljenje u šumama a i obavještajna služba je podbacila tako da nisu imali uvek tačna obavještenja o kretanju i snazi neprijatelja, gde smo mogli polučiti još bolje uspjehe. Navodimo primer VI brigade u zasedi na cesti Petrovac — Oštrelj gde smo bili obavješteni da uopšte neprijatelja nema na Oštrelju. Međutim na Oštrelju se nalazila čitava jedna satnija koja je odmah intervenisala i došla zasedi za leđa i primorala naše borce da sav materijal koji su zarobili unište.

Primećuje se da naši štabovi, kako štabovi bataljona tako i brigada, za vreme obranbenih bojeva ne koriste dovoljno teško oružje i njihovo sadejstvo sa pešadijom. Ne posvećuju pažnju fortifikacijskoj izgradnji zaklona, ne koriste dovoljno prihvatne položaje. Povlačenje se ne vrši organizovano, ne koriste se zakloni za povlačenje ni maskiranje, što su obično razlozi gubitcima. Odgovornost i disciplina kod nekih štabova još nisu na dovoljnoj visini. Najvažnija pitanja kod nekih jedinica ove divizije su popuna brigada ljudstvom, ishrana, obuča i odjeća.

Zdravstveno stanje. Sanitet za vreme trajanja 7. ofanzive nije imao nekih naročitih nedostataka. Osetila se oskudica u pomanjkanju nosioca ranjenika, pošto su većinom bili novomobilisani, tako da se jedan dio osuo (dezertirao) svojim kućama. Bilo je nekoliko pojava dizenterije kao i jedan izvestan broj iscrpljenih boraca, kojima je bilo potrebno 10 do 15 dana odmora a zatim su se vratili u svoje jedinice.

Obuča i odjeća. U poslednje vreme naše jedinice primile su veći broj košulja, odijela i cipela, ali ipak su još potrebne velike [količine] a naročito odela i cipela.

Ishrana. Zbog čestih i naglih pokreta kao i iscrpljenosti kraja, ishrana jedinica nije zadovoljavala. Naročito oskudica u soli, žitu i varivu; potrebno bi bilo da se što prije pomogne dostavljanjem soli jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant
p.pukovnik	Roca ⁴¹	pukovnik
Dmitar Bajalica		si. odsutan

Dodatak izvještaju za juni.

26. VI. 1944 Diverzantna četa Podgrmečkog odreda digla je minom jedan neprijateljski most⁴² na pruzi Oto-

⁴¹ Uroš Bogunović Roca

⁴² Pogrešno. Treba: voz.

ka — Blatna. Voz je bio transportni. Uništena je lokomotiva i tri vagona sa vojskom. Zaseda XI KNOU brigade dočekala je neprijateljsku patrolu kod Briševa, k. 470 i ubila 4 neprijateljska vojnika. Istoga dana snage II bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem u Ovanjskoj. Borba je bila žestoka i u toj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 7 ranjenih. Na našoj strani jedan drug je teže ranjen. U toj borbi na osam mesta ranjen je nišandžija puškomitraljeza i neprijatelj je uspio da zarobi puškomitraljez. Gradiško-lijevčanski odred potopio je na reci Savi jedan ustaški brod koji je išao od Gradiške za Jasenovac i na njemu šlep sa materijalom. Ubijeno je 10 ustaša i 4 mašiniste. Istoga dana oslobođena su dva saveznička avijatičara između Orahova i Jasenovca, dok su dva pala neprijatelju u ruke. Jedna grupa Drvarsko-petrovačkog odreda napala je jednu grupu četnika i razoružala ih. Zapljeno je nešto sprema. Napad je izvršen na Spasovini kod Drvara.

27. VI. 1944 Došlo je do sukoba patrola Podgrmečkog odreda sa neprijateljskom patrolom. Ubijen je jedan neprijateljski vojnik i dva ranjena, naših gubitaka nije bilo. Gradiško-lijevčanski odred postavio je zasedu više Dubice. Naišli su saveznički avioni i ustaše su počele bežati iz grada i naišle su na našu zasedu. Ubijeno je 9 a ranjeno 4 neprijatelja. Naših gubitaka nije bilo.
28. VI. 1944 Drvarsko-petrovački odred zarobio je dva neprijateljska vojnika kod uporišta Krčevina, cesta Bihać — Lapac. Isti su pripadali 10 pukovniji II gorskog zdruga.⁴³ Jedna desetina Podgrmečkog odreda privukla se neprijateljskom uporištu Čulića Brdo i ispucala na neprijateljske vojnike koji su bili u stroju. Broj žrtava nepoznat. Snage III bataljona XI brigade u sadejstvu sa jednim bataljonom XV brigade i jednog dela snaga Kozaračkog odreda napale su u toku noći neprijateljsko uporište Kozarac.⁴⁴ Napad nije uspio. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 8 ranjenih.⁴⁵ Naši su imali 7 ranjenih. U toku istoga dana

⁴³ Vidi dok. br. 101, objašnjenje br. 30.

⁴⁴ Vidi dok. br. 7.

⁴⁵ O neprijateljskim gubicima vidi dok. br. 155.

snage istoga bataljona dočekale su neprijateljsku kolonu na komunikaciji Prijedor — Kozarac i u borbi koja je trajala 1.30 neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši su imali jednog lakše ranjenog.

29. VI. 1944 Jedna desetina Podgrmečkog odreda privukla se neprijateljskom uporištu Čulića Brdu i ubila stražara. Izjutra rano na zasjedu IV bataljona VIII brigade naišla je iz Vrtoča neprijateljska kolona od oko 32 kamiona i tenka. U kratkoj borbi uništen je jedan kamion a oštećena jedna oklopna kola i dva kamiona. Uništeno je 50 neprijateljskih vojnika a i ranjeno oko 50. Kolona je vraćena natrag u Vrtoče. Istoga dana na zasjedu I bataljona VIII brigade naišla je neprijateljska pešadija jačine oko 50 vojnika a koji su imali za zadatak da poprave neku žicu. U borbi ubijeno je 7 a ranjeno 10 vojnika. Naši su imali dva ranjena.

30. VI. 1944 Snage VI brigade vodile su borbu na Briševu. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 11 mrtvih i 16 ranjenih. Sa naše strane jedan mrtav (drugarica) i drug lakše ranjen.

U toku ovih pet dana imali smo:

1) Gubitci:	a. vlastiti	1 poginuo 12 ranjenih
	b. neprijateljski	146 ubijenih 117 ranjenih 3 zarobljena 226 ⁴⁹ izbačenih iz stroja.

2) Plijena nije bilo.

3) Uništeno: 1 voz (lokomotiva 1, vagona 3), motorni brod 1, šlep sa materijalom 1, kamion 1 i oštećena borna kola 1, kamiona 2.
Ostalo kao u mesečnom izveštaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant pukovnik
p.pukovnik	major	Petar ⁴⁷
Dmitar Bajalica	Roca	

⁴⁹ Zbir je pogrešan. Treba: 266.

⁴⁷ Vojnović

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava

(M. P.)

za šefa op. odsjeka
kapetan,
Miloš Kosobašić

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U JUNU U SJEVERNOM
DIJELU SREDNJE BOSNE¹

STAB
XI DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Op. pov. br. 136/44
4. VII. 1944.

Mesečni operacijski
izveštaj dostavlja

ŠTABU 5. KORPUSA — OP.

Izveštaj o akcijama ove divizije u junu mesecu:

- 1-VI-944. *Snage XII. brigade*: neke jedinice bile su napadnute od četničkih bandi u s. Zivinice i Grlići. Neprijatelj je razbijen i protjeran. Ubijeno 1, ranjeno 3 i zarobljeno 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen: 1 karabin, 50 metaka, 2 kazana, 1 konj.
- Snage XIV. brigade* srušile su dva mosta i na nekoliko mesta prekopale cestu Klačnice — Prnjavor. Iz zasede ubijen je 1 četnik i 2 ranjena. Plen: 1 karabin sa 20 metaka, 1 šinjel i 1 čizme.—
- 2-VI. *Snage V. brigade* prilikom pokreta prema željezničkoj pruzi Derventa — Doboj naišle su na

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 40/4, k. 866.

jaku neprijateljsku zasedu. Odstupile su na druge položaje. Naši gubitci: 1 mrtav, 4 ranjena i 3 nestala. Neprijateljski gubitci nepoznati.²—

- 3-VI. *Snage V. brigade* minirale su 1 voz. Ubijeno 6 ustaša. Gubitci 2 ranjena. Uništeno: 1 lokomotiva i 4 vagona.³
- Snage XII. brigade:* II. bataljon proterao miliciju iz sela Jakotina i Sokoline. Ubijeno 5 i ranjeno 7 ustaša. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 2 puške, 70 metaka, 3 bombe, 1 konj i par cipela. — IV bataljon rasterao četnike u s. Hrvaćani i Drijen. Ubijeno 3 i ranjeno 2 bandita.
- 4-VI. *Snage V. brigade:* IV. bataljon izvršio je napad na četnike, u s. Vučje Brdo,⁴ i potpuno ih rasterao. Ubijeno 10 i ranjeno 7. Plen: 3 puške.
- Snage XIV. brigade* su u nekoliko zaseda ubile 5 četnika i 2 ranile. Gubitci: 2 ranjena. Plen: 3 karabina, 60 metaka, 2 para cipela, 2 koporana i 2 šinjela. — U s. Nožičko usled pomanjkanja benzina survao se neprijateljski avion. Avijatičari su umakli, demontirana su 2 mitraljeza call. 15 mm sa 600 metaka, neiskoristivi delovi aviona su zapaljeni.
- Snage Vlašićkog P.O.* izvršile su napad na četnički logor. Ubijeno je 10 četnika. Plen: 10 pušaka, 120 metaka, 2 šinjela i nešto arhiva.—
- 5-VI. *Snage V. brigade* odbile su napad neprijateljske kolone iz Cera i Lupljanice. Neprijateljski gubitci nepoznati.
- Snage Motajičkog P.O.* imale su okršaj sa četnicima. Jedan četnik je ranjen. Gubitci: 1 mrtav i 1 ranjen.—
- 6-VI. *Snage Prnjavorskog P.O.* zarobile su 1 četnika. Plen: 1 pištolj i 2 bombe.
- 7-VI. *Snage V. brigade* sukobile su se sa dve domobranske bojne, IV. lovačke pukovnije, na liniji Pojezna — Cerani. Neprijatelj je imao veće gu-

² Riječ je o dijelovima 4. lovačke pukovnije (vidi knj. 26. dok. br. 153).

³ Vidi knj. 26, dok. br. 127.

⁴ Vjerovatno se odnosi na Vučju planinu.

bitke ali se nije dao proterati. Naši bez gubitaka.⁵

Snage Motajičkog P.O. izvršile su napad na grupu četnika u selu Lepenici i potpuno je razbile. Ubijeno je 3 i ranjen 1 bandit. Naši bez gubitaka.

8-VI. *Snage V. brigade* su odbile napad neprijateljskih snaga sa Pojezne i Cerana. Ubijeno je 40 i ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. — Delovi I. bataljona su na Gojakovcu ubili 4 četnika i zaplenili 4 karabina. — Jedna neprijateljska bojna pojavila se u s. Ukrinici sa pravcem nastupanja prema Cečavi.⁶

Snage Tešanjско-tesličkog P.O. su uz borbu otstupile pred neprijateljskom bojom, koja je nastupala iz Teslića prema s. Ukrinici. Ubijen 1 i ranjeno 5. Gubitci: 2 ranjena. — U jednoj zasedi zaplenjene su 2 puške i 300 metaka.

9-VI. *Snage V. brigade*: I. i II. bataljon je trebao da napadne neprijatelja na Pojezni i Ceranima, ali je protivnik ranije otstupio prema Derventi. III. bataljon je u toku noći izvršio napad na II. domobransku bojnu 6. lovačke pukovnije u s. Ukrinici, potpuno je porazio i proterao prema Tesliću. Ubijeno je 28 i 52 su zarobljena (među ubijenima se nalazio komandant 6. lovačke pukovnije p.pukovnik baron Bahorić Zvonimir, vojni instruktor, Nemač, hauptman Valda, 1 nadporučnik i 1 poručnik).⁷ Gubitci: 7 mrtvih i 9 ranjenih. Plen: 2 protivkolska topa 37 mm sa 183 granate, 1 teški bacač sa 11 mina, 3 t. mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 45 pušaka, 4 parabele, 2 pištolja, 2 raketna pištolja, 6 kutija dopunskog punjenja za bacač, 3 kare, 15 konja, 350 metaka za parabelu, 30.000 pušanih metaka, 16

⁵ i • Tada je Zapovjedništvo 1. lovačkog zdruge preduzelo izviđanje u pravcu Cerana, Pojezne i Osinje u kome su učestvovali: 1. i 2. bojna 4. lovačke pukovnije, 13. 14. i 15. sat (četa) — vod haubica i dijelovi 1. bojne 6. posadnog zdruge (vidi knj. 26, dok. br. 153).

⁷ U dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 11. juna 1944. o toj borbi se kaže: da je borbena grupa sa Stožerom lovačke pukovnije napadnuta noću 8 9. juna oko 0030 časova na brdu Redak (k. 391); da je tom prilikom pored pomenutih u ovom izvještaju, poginuo i nadporučnik Benaković; da se ova borbena grupa, pod pritiskom nadmoćnih partizanskih snaga, morala povući; da o ostalim gubicima još nije objavljeno (knj. 26, dok. br. 133).

ćebadi, 30 odeli, 40 pari cipela, 1 motorcicl, 1 radio-stanica i 7.100 kn. . . . — Ovim uspesima potpuno je kahirao plan neprijatelja da zauzme Prnjavor. Jedna bojna pošla je cestom Derventa — Prnjavor, ali se povukla prije nego što je došla u kontakt sa našim snagama. Dve bojne, koje su pošle preko Pojezne i Cerana, proterane su na izlazne položaje uz velike gubitke. Bojna koja je pošla iz Teslića doživela je skoro potpunu katastrofu.

- 10-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem. —
- 11-VI. *Snage XII. brigade:* III. bataljon postavio je zasedu satniji ustaša, koja je krenula iz Kotor Varoši za Vrbanjce. Neprijatelj je razbijen i proteran. Ubijeno je 12 i ranjeno 9 ustaša. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 1 karabin i 50 metaka.
Snage Motajičkog P.O. u manjem okršaju su ubile 1 četnika.
- 12-VI. *Snage XII brigade* vodile su borbu sa četničkom Vrbaskom brigadom u Aginom Selu. Ubijeno 6 i ranjeno 7 bandita. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 1 karabin i 50 metaka.⁸
- 13-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem. —
- 14-VI. *Snage XIV. brigade:* delovi III. bataljona naišli su na četničku zasedu. Gubitci neprijatelja su nepoznati. Naši gubitci: 3 mrtva i 2 ranjena.
- 15-VI. *Snage XIV. brigade* prilikom pretresa s. Smrtići ubile su 5 četnika. Plen. 2 karabina.
Snage Prnjavorskog P.O. ubile su 2 i ranile 3 četnika. —
- 16-VI. *Snage XIV. brigade* su sa III. bataljonom pretresle selo Orubicu u Slavoniji. Plen: 1 karabin, 100 metaka i 5 bombi.⁹
Snage Motajičkog P.O. učestvovala su u akciji na Orubicu. 1 milicioner je ranjen i 4 zarobljena. Plen: 3 puške.

⁶ i ¹⁵ Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br. 115 i 146.

• Taj napad u Slavoniji i ostala dejstva te brigade u junu prikazani su nešto opširnije u izvještaju njenog štaba od 1. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 38/4, k. 866).

- 17-VI. *Snage V. brigade*: dva bataljona su izvršila napad na uporište Cer, kojeg je branila jedna satnija 4. lovačke pukovnije. Uporište je odlično utvrđeno bunkerima i bodljikavom žicom, a prilaz je vrlo težak. Neprijatelj se ogorčeno branio i napad nije uspeo. Ubijeno je 12 i ranjen veći broj neprijateljskih vojnika. Gubitci: 5 mrtvih i 15 ranjenih.¹⁰
- Snage Tešanjско-tesličkog P.O.* su u s. Mrkotić, Planjani i Raduša razoružale 16 milicionera. Plen: 15 pušaka, 400 metaka i 1 pištolj.¹¹
- Snage Vlačičkog P.O.* su zaplenile kod četničke bolnice u Borju 12 goveda, 15 ovaca, 1 kazan, 1 vreću vune.
- 18-VI. *Snage Tešanjско-tesličkog P.O.* vodile su borbu sa neprijateljem koji je izvršio ispad iz Tešnja. Ubijeno je 2 i ranjeno 8. Gubitci: 1 nestao.¹²
- 19-VI. *Snage Tešanjско-tesličkog P.O.* prilikom pretresa sela Vitkovci zaplenile su 1 karabin.
- 20-VI. *Snage XII. brigade* odbile su napad jedne kombinovane grupe neprijatelja, sastavljene od ustaša, domobrana, Nemaca i četnika, brojno jaka 1.200 boraca, a nastupala iz Banja Luke i Kotor Varoši. Nakon ljute bitke neprijatelj je nateran u bekstvo. Ubijeno je 18 i ranjeno 8. Naši bez gubitaka.¹³
- Snage XIV. brigade* vodile su borbu sa jednom grupom ustaša kod Krčmarice. Neprijatelj je proteran u Trapiste. Ubijeno je 5 ustaša a veći

¹⁰ Prema izvodu iz bojne relacije 2. zbornog područja za jun 1944. tada su, na liniji Počivaljka — Kotarsko, bile napadnute postave 2. bojne pomenute pukovnije (knj. 26, dok. br. 153).

¹¹ i ¹² U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. jula 1944. o tome se kaže:

»18. VI u 1300 sati, 150 naoružanih partizana Tešanske skupine prebacujući se preko rijeke Usore kod sela Unkića u selo Mrkotiće (7,7 km s. z. Tešnja) naišli i sukobili se sa posadom od 20 domobrana. Borba nije prihvaćena, 8 domobrana zasužnjeno, od kojih 6 pobjeglo i vratilo se, dok se za sudbinu odvedenih dvojice nezna ...«

Dalje se u izvještaju kaže da su toga dana njemačko oružništvo i oružništvo ove pukovnije sa milicijom iz 4. čete iz Tešnja vodili borbu sa Tešanjско-tesličkim NOP odredom i da su tom prilikom imali jednog mrtvog i jednog ranjenog. (Arhiv VII, reg. br. 37/2—2, k. 149 e.)

" Riječ je o četnicima Vrbaske brigade. Opširnije o njihovom dejstvu vidi izvještaj njene komande od 2. jula 1944 u Arhivu VII, reg. br. BH-V-11929.

broj je ranjen. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 4 puške, 200 metaka, 8 bombi i 5 pari cipela.¹⁴

Snage Banjalučkog P.O. odbranile su Skender Vakuf od pokušaja ustaško-četničkih bandi da ga zauzmu. Ubijeno je 3 i ranjeno 7 četnika (poginuo je komandant četničke udarne brigade). Naši bez gubitaka.¹⁵

- 21-VI. *Snage V. brigade*: neki delovi 4. lovačke pukovnije naišli su na našu zasedu u Sočanici. Ubijeno 10 (1 zastavnik) i 6 zarobljeno, 2 zarobljenika su streljana¹⁸ a ostali su raspoređeni po jedinicama. Naši bez gubitaka. Plen: 2 šarca, 2 parabele, 2 pištolja. 1.000 metaka i 5 pari cipela. *Snage XII. brigade* su odbile napad 250 ustaša iz Kotor Varoši prema Vrbanjcima. Ubijeno 11 i ranjeno 6 ustaša. Naši bez gubitaka.—¹⁷
- 22-VI. *Snage XIV. brigade* bile su napadnute od jedne kolone neprijatelja iz Banje Luke, koja je imala 150 boraca i 2 tenka, i od jedne kolone od 350 boraca i 2 tenka iz Klačnica. Napad je bio potpomognut paljbom haubica iz Celinca i Klačnica i sa dva aviona, koji su bombardovali i mitraljirali naše položaje. Napad je odbijen. Ubijeno je 7 i ranjeno 10. Naši bez gubitaka.¹⁸
- Snage Motajičkog P.O.* su u jednom okršaju ubile 2 i ranile 1 četnika. Gubitci: 1 ranjen. Plen: 8 vojničkih bluza.
- 22-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
- 23-VI. *Snage V. brigade* su iz zasede ubile 4 četnika.
- 24-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.—
- 25-VI. *Snage V. brigade* su u borbi ubile 14 i ranile 20 četnika. Plen: 2 puške.
- Snage Vlačićkog P.O.* su ubile 1 četnika. Plen: 1 puška, 10 metaka i 1 šinjel.
- 26-VI. Snage V. i XIV. brigade vrše pokrete svojih bataljona radi akcije na Derventu.

4. i? i i8 vidi knj 26, dok. br. 146, 147, i 148.

Prema izveštaju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 1. jula 1944. streljani su ustaše (Arhiv VII. reg. br. 39/4, k. 866).

27-VI.

Snage V. brigade učestvuju sa tri bataljona u napadu na Derventu u zajednici sa delovima XIV. i XVIII. brigade. U Derventi i okolnim uporištima nalazilo se 1.500 neprijateljskih vojnika, od toga 150 Nemaca, nešto ustaša, ostalo domobrani 4. lovačke pukovnije. Napad je započeo u 23 sata. II. bataljon je na juriš likvidirao uporište Hepting sa 200 domobrana i 1 teškim bacačem. I. bataljon osvojio je uporište Kukavicu i još jedno, koje je bilo branjeno od 2 domobranske satnije i 2 topa. Oba bataljona su dalje učestvovala u čišćenju grada. IV. bataljon je sa 1 četom prodro u grad preko mosta, dok su druge dve čete pregazile Ukrinu. Neprijateljski otpor bio je u gradu likvidiran do 3 sata 28. juna, izuzev zgrade gimnazije, gde se je neprijatelj zabarikadirao i ogorčeno branio. Gimnazija je bila zapaljena benzinskim flašama i izbušena sa 50 metaka iz protivkolskog topa 1 u momentu kada se poslednja tačka otpora nalazila pred neizbežnim padom neprijatelj je iznenada intervenisao iz pravca Doboja. Pojavio se oklopni voz i 1 bojna 4. lovačke pukovnije.¹⁹ Naši bataljoni su se povukli iz grada. Ubijeno je 239 i ranjeno 100 neprijateljskih vojnika. Gubitci: 9 mrtvih i 27 ranjenih. Plen: 2 brdska topa 65 mm sa 100 granata, 1 protivkolski top 37 mm, teški bacač sa 200 mina, 60 pušaka, 3 t. mitraljeza, 6 p.mitraljeza, 5 parabela, 50.000 metaka, 12 konja, 5 vojničkih kola, 2 motorcikla, 1 radio-stanica, pištolja, odeće, obuće, 7 telefona, 1 telefonska centrala. Uništeno: 1 brdski top, 2 bacača mina, 2 t.mitraljeza. Zapaljena željeznička stanica, srez, gimnazija i 3 magacina sa ratnim materijalom.

Snage XIV. brigade učestvovala su sa 4 bataljona u napadu na Derventu. I. bataljon je preko mosta na Ukrini prodro u grad. II. i III. bataljon su potpuno razbili i rasterali miliciju u s. Kuljenovci, Agići. Pjevalovac, Bijelo Brdo i obezbedili naše snage od tog pravca. IV. bataljon je sa severa prodro u grad i razorio oba

¹⁹ i ²¹ Bliže o neprijateljskim snagama u Derventi, kao i o snagama pristiglim u pomoć, vidi dok. br. 151 i 162 u ovoj knjizi i izvod iz bojne relacije 2. zbornog područja za jun 1944 (knj. 26, dok. br. 153).

mosta na Zirovini. Kombinovani bataljon prodro je u grad cestom Bos. Brod — Derventa i potpuno iznenadio neprijatelja. Likvidiran je neprijatelj kod električne centrale i sva postrojenja, za proizvodnju električne energije, uništena. Zgrada je potpuno izgorela. Ovaj bataljon zaplenio je 4 haubice, 2 brdska topa i 2 protivkolska topa. Postignuti uspjesi nisu se mogli iskoristiti jer se pojavio oklopni voz i neprijateljska bojna. Topovi nisu mogli biti evakuisani pa su onespособljeni za uporabu. Naše snage su se povukle iz grada.²⁰ Ubijeno je 161 i ranjeno 115 neprijateljskih vojnika. Gubitci: 10 mrtvih, 20 ranjenih i 20 nestalih. Plen: 32 puške, 3 p. mitraljeza i 3 pištolja. Uništeno: 2 mosta, 2 kamiona, 2 limuzine; zapaljena električna centrala i 1 vojni magazin; 8 topova onespособljeno za uporabu.²¹

Snage Tešanjско-teslićkog P.O. razorile su 500 m željezničke pruge Doboj — Teslić.

Snage V. bataljona XIV. brigade bile su napadnute od veće grupe četnika. Neprijatelj je odbijen i rasteran. Gubitci neprijatelja nepoznati. Gubitci: 1 mrtav, 1 ranjen.

- 28-VI. *Snage Prnjavorskog P.O.* uhvatile su i streljale 3 četnička bandita. Plen: 3 puške.
- 29-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.
- 30-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

II.

Jedinice ove divizije u toku juna meseca imale su:

- 1.) Gubitci:
 - a.) neprijateljski...654 ubijeno
 390 ranjeno
 27 zarobljeno
 svega 1.071 izbačeno iz stroja
 - b.) vlastiti 41 poginulo
 86 ranjeno
 24 nestalo

^M Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br 94 i 102.

- 2.) Plen: a.) oružje: 3 protivkolska topa 37 mm, 2 brdska topa 65 mm, 197 pušaka, 11 parabela, 9 pištolja, 2 raketna pištolja, 2 avionska mitraljeza call. 15 mm, 6 t.mitraljeza, 12 p. mitraljeza, 2 šarca i 2 teška bacača;
 b.) municija: 183 granate za protivkolski top 37 mm, 100 granata za brdski top 65 mm, 211 mina za bacač i 6 kutija dopunskog punjenja za bacač, 600 metaka za avionski mitraljez call. 15 mm, 350 metaka za parabelu, 82.430 puščanih metaka i 18 bombi;
 c.) oprema: 51 par cipela, 45 odela, 5 šinjela i 17 čebadi;
 d.) ostalog: 3 motocikla, 2 radio-stanice, 7 telefona, 1 telefonska centrala, 3 kazana, 3 kare, 5 vojnih kola, 29 konja, 12 goveda, 15 ovaca, vreća vune i 7.100 kn.
- 3.) Uništeno: 1 brdski top 65 mm, 2 teška bacača, 2 t. mitraljeza, 3 mosta na cesti i 1 željeznički, 1 lokomotiva, 4 vagona, 2 kamiona, 2 limuzine; spaljeno 4 vojna magacina sa municijom i opremom, 3 državne zgrade, 1 električna centrala, željeznička stanica; razoreno 500 m željezničke pruge i telefonske linije; 8 topova, raznog kalibra, onesposobljeno za upotrebu.
- 4.) Raspored jedinica: Stab divizije nalazi se u s. Kulaši.
- 30-VI. V. *KNOU brigada:*
 I. bataljon Cerani — Drijen
 II. —, — Jelanska — Osinja,
 III. —" — Strpci (2 čete na Kozari),²²
 IV. —" — Detlak — Kalenderovci.
 Snage ove brigade zatvaraju komunikaciju prema Derventi i uporištima prema Doboju.
- XII. *KNOU brigada:*
 I. bataljon Hrvaćani — Savići,
 II. —, — Stol — Postolje — Dabovci,
 III. —, — Zivinice — Viševce,
 IV. —, — u zaštiti divizijske bolnice.

²² U izvještaju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 1. jula 1944. piše da su 22. juna dvije čete 3. bataljona ove brigade, preko Lijevča polja, pratile komandanta divizije i članove ZAVNOBIH-a za Kozaru (Arhiv VII, reg. br. 39/4, k. 866).

Snage ove brigade zatvaraju pravac prema Banja Luci i Kotor Varoši.

XIV. SBNOU brigada:

I. bataljon Smrtići — Tromeda, zatvara komunikaciju Prnjavor — Derventa.

II., III., IV. bataljon na liniji Devetine — Martinac — Srbac, zatvaraju pravac prema Banja Luci i Klačnicama.

XVIII. hrvatska brigada:

Svi bataljoni na liniji Ljeskova Voda — Stanari — Rastuša — Cečava. Zatvaraju pravac prema Teslicu, Doboj i Jelahu.

Prnjavorski P.O.: Otpočivaljka — Čukale — Lepenica,

Motajički P.O.: Vršani — Crkveno Brdo — Lavovo Brdo,

Tešanjско-teslički P.O.: Klupe, zatvara pravac prema Tesliću,

Posavsko-trebavski P.O. nalazi se u sastavu XVIII brigade,

Vlašićki P.O.: Palivuk, zatvara pravac prema Travniku,

Jajački P.O. Meline, zatvara pravac prema Jajcu, *Banja lučki P.O.* oko Skender Vakufa.

Sve jedinice, osim određenih stalnih zadataka, imaju zadatak kontrolisanja teritorije i uništavanje četničkih bandi.

5.) *Zaključci:*

U toku proteklih mjesec dana snage ove divizije vodile su niz ofanzivnih i defanzivnih bojeva sa okupatorsko-kvislinškim trupama. U defanzivnim bojevima postignut je potpun uspeh. Ispadi neprijatelja su suzbijeni uz osetne gubitke, a oslobođena teritorija je sačuvana u potpunosti. U ofanzivnim borbama, iako je bilo znatnih uspeha, pokazali su se prilični nedostaci i manjkavosti. Rezultat je često bio samo delimičan uspeh, ili ostvaren uspeh nije u potpunosti eksploatisan. U izvođenju zamašnjih i složenijih operacija komandni kadar ne pokazuje dovoljno elastičnosti, samoinicijative, snalažljivosti i prisebnosti. Često delatnosti pojedinih borbenih grupa nisu u dovoljnoj meri koordinirane, a veza unutar same jedinice i su-

sednih jedinica redovno podbaci. Ove pojave su posledica višemesečnih sitnih borbi protiv četnika, koje daju glavno obeležje borbama u Centralnoj Bosni. Spomenute manjkavosti će verovatno biti otklonjene nakon izvođenja nekoliko većih, težih i komplikovanijih akcija. Neprijatelj pokazuje priličnu aktivnost u obliku manjih ispada na oslobođenu teritoriju, a od većih akcija zabilježen je samo neuspeo pokušaj osvajanja Prnjavora, koji je tako neslavno propao. U nekim slučajevima pokazuje priličnu lukavost (noćni pokreti) sa ciljem da postigne iznenađenje. Snaga četničkih grupa naglo slabi. Priređuju manje napade u formi zaseda, ili se pojavljuju u sastavu okupatorsko-kvislinških trupa. — Odredi su prilično napredovali i osposobili se za izvršenje manjih zadataka. Opšta svetska politička i vojna situacija i naši lokalni uspesi stvorili su prilično povoljnu situaciju za mobilizaciju. Priliv novih boraca je znatan. Potreba za oružjem je ogromna i raste iz dana u dan. te predstavlja glavni i vrlo važan problem. Osim toga za uspešniji rad bile bi potrebne znatne količine elektrotehničkog materijala za uspostavljanje bolje veze, između udaljenog područja našeg vrlo prostranog sektora, i eksploziva za rušenje objekata i miniranje komunikacija.

RELACIJA ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4.
JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U
JUNU NA SEKTORU NEVESINJE — SLATO¹

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
—JUGOSLAVIJE—
Pov. br. 373
4-VII-1944. g.
Studenci
20^h

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Šalje se relacija o operacijama ove brigade u vremenu od
1. do zaključno 30. juna 1944. god.

I. ZADATAK BRIGADE:

Zadatak ove brigade bio je: razbijanje švapsko-četničkih pokušaja ofanzive u oblasti Nevesinja, kontrolisanje terena u srezu nevesinjskom, akcije za ovladavanje terenom i uznemiravanje neprijatelja nanoseći mu gubitke.

V. — RASPORED SNAGA, PLAN AKCIJA I TOK OPERACIJA:

Pokušaj neprijatelja da prodre na oslobođenu teritoriju
1., 2. i 3. juna i njegov neuspjeh:

Na dan 1. juna raspored naših snaga bio je sledeći: »2« u s. Lastavica, »5« u s. Mucalovići, a »4« na Nekudina — Pandurica — Ostrvica.

Ovoga dana četnici i Švabe u nepoznatoj jačini napali su na položaje našeg »2« i uspjeli da potisnu mjestimično i na kratko vrijeme pojedine dijelove ovoga bataljona. Da bi se neprijatelj prinudio na povlačenje, izdato je naređenje našem »4« da sa jednom četom izvrši udar na neprijateljski lijevi bok i da napadne posadu neprijateljskih topova na položajima kod La-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1, k. 1148 II.

² Redakcija je izostavila procenu situacije, jer se ona, u glavnim crtama, vidi u relaciji Štaba 29. divizije za jun (vidi dok. br. 90).

žetinih kuća (s. Liješćice), kao i preko Džinove Mahale, što je pred sam mrak i učinjeno. Međutim vlastitim snagama »2« je uspio da odbaci neprijatelja prije nego se osjetilo dejstvo našeg »4«. Četa »4« napala je posadu neprijateljskih topova iznenada, prišavši u neposrednu blizinu neprijatelja koristeći pokrivenost terena, ali su Švabe bile spremne na otpor iz naprijed pripremljenih utvrđenih zaklona. Pod jakom neprijateljskom mitraljeskom vatrom ova naša četa morala se povući. Gubitaka nije imala. — Dan je protekao mirno, ali se neprijatelj povukao samo do najbližih položaja ispred Džinove Mahale, dok je izvjesne dijelove četničkih bandi izbacio na položaj Nekudina, odakle su puškarali u toku noći.

2. juna: oko 8 časova Švabe su otpočele sa tučenjem položaja naših »2« i »4« jakom artiljerijskom vatrom, a odmah zatim primjećene su neprijateljske kolone u nastupanju u tri pravca ka Zovom Dolu: desnom kolonom preko Rakove Noge ka s. Mucalovići, lijevom kolonom u pravcu Vranikuća, a srednjom kolonom, sa kojom su imali i komoru, nastupali su ka selu Potkula. Pored ovoga još jedna izdvojena kolona nastupala je prema Vranikućama i Videžu, dok je njena komora išla kroz samo polje tako da se nije odmah moglo zaključiti da li će ova kolona ka položajima »2« (Magunica i Studenac) ili ka »4« (Glog i Rogače). Jačina ove kolone bila je oko 250 Švaba i četnika sa komorom od 60 konja. »2« je posjeo položaje u pravcu Zovog Dola (Straževica i Magunica), kao i položaje iznad Džinovog Dola, dok je jednom četom posjeo položaj Varda i Vranjuk. »4« pod jakim neprijateljskim pritiskom prinuđen je bio da napusti Glog i Nekudinu i povukao se na položaje: Ostrvica — Bukovi Vrh iznad Sлата. Bande su izbile sa jačim snagama na Glog gdje ih je zatekla noć i tu su zanoćili obasuvši jakom artiljerijskom vatrom položaje »2«, nastojeći da izbiju na Magunicu, ali su odbijeni uz gubitke i povukli su se Vranikućama gdje su i zanoćili. Pri ovom pokušaju neprijatelj je imao 4 mrtva, dok smo mi bili bez gubitaka.³

3. juna: ovoga dana Švabe su se povukle u selo Liješćice, dok su se izvjesni četnički sitni dijelovi zadržali na Glogu i Videžu, a ostale četničke bande u selima: Vranikuće — Potkula — Udbina, uz manji broj Švaba sa komorom i bacačima. Na Sniježnici se tako isto primijetile sitne četničke grupe. Sa svih ovih položaja bande u toku dana nijesu vršile nikakvih pokreta.

4. juna: neprijatelj se definitivno povukao ka Nevesinju.

5., 6. i 7. juna: protekli mirno i bez naročitih promjena.

³ Borba je vodena sa četnicima Nevesinjskog korpusa (vidi knj. 26, dok. br. 17).

*Noćni napad na Odžak i pritisak na Nevesinje
dana 8. i 9. juna t. godine.*

Po prikupljenim podacima o jačini i rasporedu neprijatelja u Nevesinju i na okolnim položajima izdata je zapovjest bataljonima za pokret i noćnu akciju radi izvršenja pritiska na varoš Nevesinje i čišćenje sela: Biograd, Odžak i Udrežnje. Pokret u ovu akciju uslijedio je oko 20 časova i do kraja dana bataljoni su bili u podilaženju ka određenim ciljevima ne stupivši još u dodir sa neprijateljem.

9. juna pred zoru brigada sa tri bataljona izvršila je napad na udruženog neprijatelja (Švabe i četnici) u Odžak i Nevesinje. Pravci napada bili su: »2« — Džinova Mahala — Babja Glava i dalje, pritiskujući na jugozapadne kuće Nevesinja; »4« pravcem: Donja Trusina — Vranjkuk — Cvijetov Kuk — Ponor — s. Udrežnje — Vilenjak, spuštajući se odavde ka varoši sa zapadne i sjeverozapadne strane; »5« pravcem: Nekudina — Kuline, a zatim ovlađuje sa Odžak i drži položaje: Odžak — Kuline radi zaštite desnog boka i leđa bataljonima od eventualnog pritiska sa pravca Nevesinjskog Polja. Još prije svanuća ovoga dana bataljoni su potpuno ovladali sa svim određenim položajima. »5« je očistio s. Odžak u kome se nalazilo oko 70 do 80 četničkih bandita, koji su poslije kraćeg otpora pobjegli u Kasabu; »2« je ovladao sa Babjom Glavom i okolnim kosama, spuštajući prednje dijelove i potiskujući neprijatelja do ispred same varoši, a »4« je osvanuo na Vilenjaku ne naišavši na neprijateljski otpor i uspio je da se sa jednim vodom spusti i upadne čak u prve kuće u varoši Nevesinje.⁴

Oko podne Švabe, u zajednici sa četnicima, a uz pomoć veoma jake prethodne artiljerijske vatre, kao i intervencijom sa 4 tenka, izvršili su jak povratni napad na naš »4« i uspjeli da poslije žilavog otpora ovoga našeg bataljona ovladaju sa Vilenjakom, potisnuvši ga na Golo Brdo iznad Ponora. Sličnim pokušajem neprijatelj je nastojao da odbaci i naša ostala dva

⁵ i ⁶ U operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa piše da su 9. juna u 00,30 časova »boljševici« zauzeli Babju Glavu, Bukovicu, a potom produžili napad ka Nevesinju, gdje su u 04,00 časa zauzeli položaje na južnom dijelu grada, i da su se u svanuće povukli na položaj Bukovica — Babja Glava. Pored toga, u dnevniku se kaže da su sve tri nevesinjske brigade (oko 600 boraca) u 22,00 časa izvršile napad na »boljševike« potiskujući ih preko Biograda na polazne položaje, i da su tom prilikom imale tri ranjenika. A o borbama 12. juna u dnevniku piše sljedeće:

»Jurišna brigada i delovi Nev. brigade (bivša Druga brigada) napali i proterali boljševike u pravcu Zovi Do — Lukavac — Slato. Boljševici pokušali prepad na Grabovicu gde ih je dočekao i razbio III bataljon biv. II nev. brigade, posle čega su se povukli u pravcu Drežanj — Slato«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336.)

bataljona sa njihovih položaja ali u tome nije uspio; bataljoni su održali sve položaje do same noći, ne pretrpivši nikakvih gubitaka. Pred sam mrak izdata zapovijest bataljonima za ponovni pritisak na Nevesinje, što je i učinjeno oko ponoći. Neprijatelj je pokušao da ovo onemogući napravivši ispad ka »2« i »5« prije našeg polaska i izvršenja prepada. Međutim, brzo je odbačen i naši su ponovo obasuli Nevesinje iz neposredne blizine jakom bacačkom i mitraljeskom vatrom, a zatim su se povukli.

Neprijatelj je u ovim borbama imao dva mrtva (nađena na terenu) i jednog teže ranjenog; 5 četnika zarobljeno i 2 puške zaplijenjene kao i nešto municije i ostalog materijala. Mi nismo imali gubitaka.

10. juna — odmor i promjena položaja: Još u toku noći brigada se odbacila radi odmora i daljih manevara od Nevesinja pravcima: »4« — Bakaluša — s. Mučibabići gdje se smjestio, »2« u s. Lastavica, a »5« u s. Tabaja, dok se štab brigade smjestio u Mucaloviće. Svi bataljoni ostavili su na njihovim ranijim položajima kod Nevesinja sitnije dijelove sa zadatkom obmanjivanja neprijatelja o našem prisustvu.

Ovoga dana bataljoni su ostali u navedenim logorima do 22 časa neometani od strane neprijatelja, a tada je izvršen pokret brigade na novi sektor radi čišćenja prostorije: Sipačno — Žalom — Bratač — Grabovica — Podgrađe — Budisavlje radi čišćenja prostorije od četničkih banda. Svršetak dana zatekao bataljone u pokretu.

Akcije na Brataču i Budisavlju 11. i 12. juna

U toku noći 10. na 11. juna štab brigade stigao je u Slato, a iza ponoći bataljoni su se primicali njihovim ciljevima i to: »2« ka selu Crnče, »5« Zalomu a »4« Budisavlju. Pred samu zoru »2« i »5« su ovladali sa svim položajima iznad spomenutih sela naišavši samo na sitna neprijateljska obezbeđenja, dok je međutim »4« bio iznenađen bočnim udarom kojega su izvele bande od s. Grabovice i Krekavice, ali tako isto i bande su kod sela Boljak bile iznenađene ostalim dijelovima našeg »4« tako da je njihova pretstraža kod Boljak panično pobjegla preko Budisavlja ostavivši na položaju 4 puške sa 120 metaka.

Na desnom krilu našega rasporeda bande su bez otpora izvršile povlačenje ka s. Bratač gdje su se već bili spustili prednji dijelovi našeg bataljona. Rano ujutro četnici i ustaše u jačini od oko 250 do 300 boraca izvršili su u 5 manjih kolona pokret ka našem »4« koji se tada nalazio iznad sela Grabovica i Boljak. Ovaj neprijateljski pokret uslijedio je sa prostorije: Vojne — Odžak — Ziljevo preko Sehovine i Budisavlja, dok je jedna kolona Švaba i četnika izvršila obuhvatni napad na krilo

i bok ovog bataljona od s. Grabovice. Radi ovakve situacije »4« se morao pod borbom izbaciti na položaje: Nekudina — Glog. Neprijatelj je uz pomoć 2 tenka, kao i vatrom teških bacača nastojao da se domogne ovih položaja, ali je poslije kraće borbe odbijen i potisnut ka Odžaku i Nevesinju. U ovoj borbi četnici su imali 6 mrtvih i nešto ranjenih, dok je kod »4« ranjen jedan drug.⁵

Istovremeno »2« i »5« u dva maha vodili su borbu sa koleškim i zalomskim četnicima oko položaja: Zalomska Gradina — V. i M. Ruda i tom prilikom samo na frontu »5« poginula su 4 četnika, a pored ovih tri su još teže ranjena. Kod »5« je poginuo 1 drug. Pred veče izdata zapovijest bataljonima za upad u Bratač i Budisavlje, što se imalo izvršiti sutradan rano ujutro. Bataljoni su zanoćili nesmetano od neprijatelja i to: »2« u Crnče, »5« — Žalom, »4« na Nekudini.

12. juna po izdatoj zapovijesti otpočelo je, rano ujutro, čišćenje sela Bratač i Budisavlje.

Odmah su se dobili podatci da su poslednja dva dana iz tih sela pobjegle sve četničke familije i sa sobom otjerale svu stoku pravcem Nevesinja.

Ovim je donet ispravan zaključak ovoga štaba da su četnici potpomognuti Švabama odlučili uporno braniti selo Bratač i Budisavlje.

Akcija čišćenja sela Bratača izvršena je sa dvije čete »5« i jednom četom »2« pravcem: s. Žalom — s. Bratač. Za obezbeđenje ove akcije i za zaštitu boka i pozadine napred pomenutih četa posjele su jedna četa »5« položaje više Zaloma (Zalomska Gradina — V. i M. Ruda) i dvije čete »2« iznad s. Crnče. Sve do dolaska u neposrednu blizinu s. Bratač bande nijesu davale nikakav otpor. Tek po dolasku naših četa u neposrednu blizinu s. Bratač bande su otvorile jaku vatru iz samog sela i sa najbližih kota. Oko 10 časova jedna naša četa uspjela je da upadne u selo i da prokrstari pod borbom kroz isto, ali su u tom času bandama stigla pojačanja iz Kifinog Sela (100 Švaba sa 2 tenka) i od s. Koleško jedna kolona četničkih bandita jačine oko 60 boraca. Ohrabreni ovom pomoću bande u Brataču izvršile su kontranapad i prinudile naše čete da se povuku na položaje više Zaloma, na kojima je produžena borba sve do pada mraka.⁸

U isto vrijeme naš »4« vršio je akciju čišćenja u s. Budisavlju. Ovaj naš bataljon uspio je da istjera bande iz sela, ali su se iste utvrdile na kosama sjeverno i sjeverozapadno iznad sela, tako da je upadanje naših četa u samo selo bilo onemogućeno. Naš »4« držao je dostignute položaje do mraka i zatim se povukao. U svim ovim borbama bande su imale i to: na sek-

toru »4« 6 mrtvih, a na sektoru »5« 7 mrtvih i ranjenih (nije utvrđeno koliko je tačno mrtvih a koliko ranjenih od ovoga broja).

Kod našeg »5« poginuo je 1 drug (vodnik-zastavnik Simo Reljić).

13., 14. i 15. juna izviđanje i odmor u logorima

Prema izdatoj zapovijesti štaba ove brigade od 12. juna izvršeno je noću 12/13. juna premještanje dijelova brigade na sektor: Slato — Trusina i to:

»2« smjestio se u s. Slato, postavljajući jača obezbjeđenja na položaje Nekudina i Pandurica,

»3« u selo Rakova Noga, kontrolišući teren desno do sektora »2« a naprijed ka Biogradu,

»4« u selo Studence, držeći Ostrvicu i Studenički Vis i izviđajući ka selu Udrežnju i Sniježnici,

»5« u selo Rogače, držeći Glog i zatvarajući pravac ka Lukavcu, i

štab brigade u selu Bezdeđu.

Izviđanjem 14. i 15. primijećeni su neprijateljski izviđački dijelovi na Kulinama i Liješčici.

Akcija noću 16. i 17. juna ka Nevesinju

16. juna primljeni su podatci od 5 četnika, koji su toga dana pobjegli iz četničkih redova i došli u naše redove, da je kod četnika nastala nesloga i svađe i da izvjestan broj četnika bježi u škrip.

Da bi se iskoristila ova prilika štab brigade je odlučio da izvrši pritisak na Nevesinje.

Akciju je izveo »3« i »4« i to: »3« na Babju Glavu a »4« na s. Odžak.

»3« u toku napada nije naišao ni na kakav otpor.

»4« je naišao na slabi otpor u s. Odžacima (oko 80 četnika), koji su se poslije kratke otvorene vatre povukli ka Nevesinju. Po osvajanju s. Odžaka naš »4« je zapalio četnički logor u istom selu.

Poslije ovoga neprijatelj je ispoljio jako vatreno dejstvo na s. Odžak i Babja Glava. Naši su se bataljoni do pred zoru zadržali na ovladanim položajima i posle se povukli u njihove logore.

Mi u ovoj akciji nijesmo imali gubitaka.

17. juni je protekao u izviđanju i odmoru.

Akcija noću 17. i 18. juna ka s. Zalomu

Radi izviđanja i uznemiravanja neprijatelja ovaj štab je donio odluku da izvede noćnu akciju 17/18. juna i to ka s. Zalomu — Grabovici — Zunovini.

Akcija je izvršena. Neprijatelj se povukao ka selu Bračaju bez davanja ikakvog otpora.

18., 19. i 20. juni protekao u izviđanju bez značajnijih promjena. 19. juna primljena je depeša od XXIX. Divizije da je stigao prvi sovjetski avion sa nomoći.

*Pokušaj neprijatelja da razbije stegnuti
obruč oko Nevesinja na don 21. juna*

21. juna neprijatelj jačine 350 do 450 Švaba i četnika pokušao je sa dvije kolone da razbije обруč koji je stegla naša brigada oko Nevesinja i to: sa jednom kolonom jačine 250 do 300 Švaba i četnika (sa 12 konja komore) napao je položaje našega »2« preko Podgrađa i Poljica ka Slatu. Neprijatelj do pred mrak uspio da ovlada položajima: Resina, Čeova Gradina i Pandurica iznad Donjeg Drežnja. Ovim položajima neprijatelj je ovladao tek poslije žilave borbe sa našim »2« i pošto mu je stiglo pojačanje sastavljeno od bandi iz Sipačna. U ovoj borbi poginuo je 1 četnik (zlikovac Bratić Simo iz Podgrađa) a ranjeno je 6 neprijateljskih vojnika. Naš »2« imao je 3 lakše ranjena.

U 22 časa istog dana naš »2« u zajednici sa »5« izvršio je protivnapad i to: »2« sa dvije čete preko Slata na Resinu, ovladajući sa Ravna Strana (k. 1284) i goneći neprijatelja dalje ka Crnču i Zalomu. »5« je napadao sa dvije čete pravac: Pandurica u pravcu Resine i zapadno niz Nekudinu prema s. Grabovici i Budisavlju. Po izvršenom protjerivanju neprijatelja bataljoni su se povukli u njihove logore.

Sa drugom kolonom jačine 100 do 150 Švaba i četnika neprijatelj je napao na naš 4« koji se nalazio u Studencima, pravcem: s. Džinova Mahala — s. Mucalovići. Naš »4« je odbio ovaj napad i protjerao neprijatelja ka s. Odžacima.

U ovoj akciji ubijen je jedan četnik a jedan ranjen, dok je kod našeg »4« jedan drug ranjen.

22. i 23. juna izviđanje

22. i 23. juna vršeno je duboko izviđanje neprijatelja a neprijatelj se tih dana ispoljio samo povremenim gađanjem položaja artiljerijom.

24. i 25. juna

napad, na neprijatelja u selima Biograd. Odžak, Bratač i Žalom

Radi razbijanja neprijateljskih pretstražarskih položaja u selima Biograd, Odžak, Bratač i Žalom ovaj štab je izdao zapovijest za napad na te položaje.

Prema ovoj zapovijesti izvršen je pokret po sljedećem:

»1« u 23 časa iz s. Mucalovići krenuo je pravac Džinova Mahala — Liješčice — Kuline i sa dvije čete izbio preko Rasta na Babju Glavu i spuštajući se u s. Odžak obuhvatio ovo selo i sa istočne strane.

Ovaj bataljon u potpunosti je izvršio predviđeni pokret određenim pravcem i nigdje nije naišao na neprijateljski otpor sve do s. Odžak. Ispred samog sela bataljon nije naišao ni na kakve neprijateljske straže i računajući da u selu nema bandi ušao je sa dvije čete u selo. U tom momentu četničko-švapske bande koje su spavale u selu počele su iskakati iz kuća i nastala je žestoka borba prsa u prsa. Borba je trajala kratko vrijeme i naš »1« se izbacio iz sela na najbliže položaje, a zatim se povukao u Džinovu Mahalu gdje se zadržao, posjednuvši položaje ispred ovog sela.

U ovom sukobu ubijeno je 6 četnika i jedan Švabo a ranjeno oko 20 neprijateljskih boraca. Naš »1« imao je dva mrtva i jednog lakše ranjenog druga (jedan od ove dvojice mrtvih zarobljen je od strane neprijatelja i navodno poginuo od našeg bacača).

Naši »2« i »5« izvršili su pokrete prema Brataču i Zalomu sve do ispred samog sela Bratač goneći četničke bande sa kojima su bili i Švabe, koji su pobjegli ka Brataču i Kifinom Selu. Međutim ovim bandama je stiglo pojačanje od oko 150 Švaba od Nevesinja preko Kifinog Sela, i četničke bande iz Kolečkog i iz Sipačna. Ove četničke bande iz Kolečkog i od Sipačna izvršile su ispad na bok našeg »2«. Radi ovoga obadva naša bataljona bila su prinuđena da se izbace na položaje: Zalomska Gradina i V. i M. Ruda gdje su vodili vrlo upornu borbu sa brojno nadmoćnijim neprijateljem.

Naš »4« čistio je pravcem: Donji Drežanj — Zunovina — Krekavice, izbijajući na Orlovicu i Gradinu (k. 1187) iznad sela Sopota i udarajući preko Ovčijeg Broda u leđa i bok bandama u selu Brataču.

»3« je ostavljen u Donjem Drežnju kao rezerva i radi zatvaranja međuprostora između »4« i »1«.

»4« je imao u ovom čišćenju prilično jak otpor neprijatelja, dok je »3« samo u jednom momentu izvršio protivnapad na bande koje su se nastojale probiti ka Drežnju. Po padu

mraka bataljoni kod Zaloma izvršili su protivnapad i stjerali bande u Bratač, a zatim su se povukli i u toku noći došli u Džinovu Mahalu u vezi naređenja komandanta divizije, primljenog ovog dana. Ovo naređenje odnosilo se na prebacivanje brigade na novi sektor: Udrežnje — Kruševo radi prestojeće nove akcije.

Naš »3« i »1« po padu mraka izvršili su protivnapade na sela Budisavlje i Odžak. »3« je uspio da ovlada selom Budisavljem, dok je naš »1« naišao na vrlo jak otpor u selu Odžak. Po izvršenoj akciji povukli su se na svoje nove položaje: Džinova Mahala — Lastavica.

»4« zadržan je na sektoru: Rogače — Slato.

U toku ove borbe neprijatelj je na svim sektorima imao 19 mrtvih i mnogo više ranjenih, dok smo mi imali 4 mrtva i 6 ranjenih.⁷

26. juni: brigada je izdala zapovijest o novom posijedanju položaja tako da je »4« ostao na prostoru Rogače — Slato sa zadatkom zatvaranja pravca: Nevesinje — Lukavac — Davidovići, »3« u Džinovo Mahali, »1« u s. Lastavici, »5« u s. Kruševu i »2« u s. Jaseni. U toku dana i noći izvršeno je prebacivanje bataljona u njihove nove logore, dok se štab brigade smjestio u s. Lastavica.

Ovoga dana neprijatelj je ispoljavao svoje dejstvo jedino tukući naše položaje artiljerijom.

*27., 28 i 29. juna neuspeo pokušaj neprijatelja
da prodre na oslobođenu teritoriju*

27. juna neprijatelj, koji se uglavnom sastojao od Švaba, još rano ujutro počeo je da tuče naše položaje artiljeriskom vatrom. Za vrijeme artiljerijske pripreme osmotreno je podilaženje neprijatelja i to u dvije kolone: jedna Udrežnje — Lastavica i druga Biograd — Džinova Mahala.⁸

Do pred sam mrak naša brigada uspjela je da održi svoje položaje. Pred sam mrak neprijatelj je jakim artiljeriskom vatrom pritisnuo položaje našeg »1«, poslije čega je uslijedio jak napad, potpomognut jakim pešadiskom vatrom. Skoro je već pao mrak kada je neprijatelj uspio da potisne naš »1« i »5« sa njihovih položaja, radi čega se cijela brigada povukla nešto malo unazad na prihvatne položaje, posjela ih i organizovala za odbranu. Novi položaji bili su: Džinov Do — Studenci — Rogače, dok je naš »2« zadržao svoje stare položaje u selu Jaseni.

Do kraja dana nisu se mogli ustanoviti neprijateljski gubitci, dok mi nismo imali gubitaka.

⁷ i ⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 150.

28. juna: neprijatelj je produžio napad i vršio je pritisak na naš »1«, »3« i »5« ali su naši bataljoni uspjeli da održe svoje položaje.

Naš štab, po uspjeljoj odbrani, donio je rešenje da cijelom brigadom izvrši kontranapad na uporno navaljujućeg neprijatelja i da ga odbaci ka Nevesinju.

Naš »2«, koji toga dana nije bio napadnut od neprijatelja, dobio je zadatak da odmah izvrši pokret preko Udrežnja i Vilenjaka na Grebak ispoljavajući pritisak na Nevesinje. Po izvršenju ovoga pritiska ostaje na položajima: Vilenjak — Grebak.

»5« krenuo je u napad pravcem: s. Mučibabići — Ponor — Buklići, izbijajući na Babju Glavu i na kose između sela Rasta i Odžaka, vežući se lijevo za »2« a desno za »1«.

»1« u 20 časova polazi u protivnapad preko Džinove Mahale, čisteći ovu od banda a zatim nastavlja čišćenje preko Kulina ka Odžaku.

»3« u prvi sumrak kreće pravcem: Vranikuće — Potkula, udarajući u bok neprijatelju koji je sa istočne strane drumu: Džinova Mahala — Odžak krenuo u napad na položaje našeg »4«.

»4« prelazi u protivnapad, odbacuje neprijatelja sa Gloga i obuhvatajući krajnje lijevo krilo vrši daljnje čišćenje neprijatelja ka samoj varoši Nevesinje.

Tačno u određeno vrijeme svi bataljoni su izvršili gore označene pokrete održavajući vezu neprekidno paljenjem vatri. Pred samu zoru naši bataljoni uspjeli su da ovladaju svim određenim im položajima, potisnuvši neprijatelja ka varoši Nevesinje i Odžak. Veza između bataljona do ovoga momenta funkcionisala je primjerno, ali u samo svitanje bande iz Odžaka izvršile su snažan protivnapad na naš »1« i isti se povukao ka Džinovoj Mahali, a »3« ka selu Mucalovići. Do ovoga izvlačenja našega »1« došlo je radi nesporazuma, odnosno gubljenja veze sa »5«. Naš »5«, vezujući se tijesno sa »2« i vršeći manevar širokog obuhvata neprijateljskog desnog krila na Vilenjak i Grebak, otkinuo se od našeg »1« i radi toga je štab »1« stekao utisak da se »5« povukao.

Međutim bande i pored ovoga povlačenja naših bataljona nisu bile u stanju izvršiti jači ispad u cilju zajahivanja ovih naših bataljona, jer im je prijetila opasnost od našeg »2« koji se pojavio na Vilenjaku i Grepku, dakle za leđima bandama i poviše samog Nevesinja. U ovoj situaciji sve neprijateljske snage koncentrisale su se u varoši i odatle su preduzele svim raspoloživim snagama na naše bataljone »2« i »5« napad, potpomognut artiljeriskom vatrom.

29. juna: vodila se je borba cijeli dan između naših bataljona »2« i »5« i neprijatelja, koji je pretrpio gubitke od oko

13 mrtvih i više ranjenih. Jedna naša zasjeda »2«-og minirala je put Mostar — Nevesinje i bacila u vazduh jedna natovarena kola žitom, dok je izvjesnu količinu žita zaplijenila, ali je neprijatelj u posljednjem času (pred mrak) dobio pojačanje od 150 ustaša iz Mostara i uspio potisnuti naše bataljone sa označenih položaja, spasivši na taj način i troja kola žita, dok je 6 konja palo nama u ruke. Bataljoni su se te noći povukli na svoje položaje: s. Jasena — s. Kruševo. U ovoj borbi poginuo je 1 naš drug.

30. juna neprijatelj nije vršio naročitih ispada prema našim bataljonima izuzevši na sektoru »2« gdje su švapsko-četničke bande pokušale da odbace obezbeđujuće dijelove »2« ali bez uspjeha.

VI. ZAKLJUČAK

U toku ovoga mjeseca jedinice ove brigade imale su uporne i teške borbe koje su bile vezane sa jakim fizičkim naporom. Bataljoni su u potpunosti izvršili sa uspjehom sve postavljene im zadatke a time i brigada kao cjelina.

Rukovodioci su pokazali mnogo smisla i snalaženja u ofanzivnim akcijama i veliku vještinu u odbranbenim akcijama. Rukovodioci kao i borci jakim moralom, borbenošću, izdržljivošću ; borbenom disciplinom dostigli su visoki borbeni nivo tako da su imali u pojedinim borbama herojsko držanje.

VII. GUBITCI:

a. — Kod neprijatelja:

Ubijeno: četnika i Švaba 80.

Ranjeno: četnika i Švaba 99.

Ukupno mrtvih i ranjenih: četnika i Švaba 179.

Zarobljeno: 5.

b. — Kod nas:

Poginulih: 7.

Ranjenih: 19.

Od ranjenih umrlo: 5.

Dezertiralo: 26.

Zaplijenjeno: 11 pušaka, 120 metaka i 6 konja.

Uništeno: ./.

Izgubljeno: ./.

VIII. IMENA RUKOVODIOCA:

a. — Kod neprijatelja

Kod Švaba: celokupni komandni kadar nevesinjskog garnizona.

Kod četnika: Milorad Popović, Petar Samardžić, Vaso Gutić,

Vojin Ivković i drugi.

b. — Kod nas

1. — Štab brigade: Komandant: major Nikola Ljubibratić,
Zamj. komandanta: kapetan Nikola Radošević,
Pol. komesar: Zivko Jošilo,
Pom.politkoma: Slobodan Šakota,
Načelnik štaba: kapetan Mustafa Dizdarević,
Pomoćnik načelnika: kapetan Branislav Kisić.
2. — 1. bataljon: Komandant: kapetan Radomir Mirković,
Zamjenik komandanta: poručnik Veljo Albijanić,
Politički komesar: Nedo Ilić,
Pomoć, politkoma: Petar Mišeljić.
3. — 2. bataljon: Komandant: poručnik Milan Papić,
Zamjenik komandanta: poručnik Radovan Kukić,
Politkom: Slavko Đurić,
Pomoć, politkoma: Pero Jelčić.
4. — 3. bataljon: Komandant: poručnik Lazar Vojnović,
Zamjenik komandanta: Dušan Kešelj,
Politkom: Obren Bjelogrić,
Pomoć, politkoma: Anto Krezo.
5. — 4. bataljon: Komandant: kapetan Tripo Bjelica,
Zamjenik komandanta: Vaso Kovačević,
Politički komesar: Radovan Simović,
Pomoć, politkoma: Ante Vlahov,
Načelnik štaba: poručnik Antun Mratović.
5. bataljon: Komandant: poručnik Nikola Bjelica,
Zamjenik komandanta: poručnik Maksim Bulut,
Politkom: Jozo Bakrač,
Pomoć, politkoma: Spiro Mićunović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Pom. načelnika štaba,	Komandant, major
(službeno odsutan)	kapet.	Nikola Ljubibratić
	Bran. Đ. Kisić	
	(M. P.)	

Prilozi:

Brojno stanje,⁹ zapovijesti štaba brigade, spiskovi gubitaka.¹⁰

⁹ Vidi dok. br. 136.

¹⁰ Nalaze se u Arhivu VII.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD
5. JULA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DOLASKU NA
SEKTOR FOČE I O PRAVCIMA DEJSTVA NEPRIJATELJ-
SKIH SNAGA¹

STAB I PROLET. KORPUSA
NOVJ

Op. br. 9
5. VII. 1944
Položaj

Za štab I prol. divizije²

ŠTABU II KORPUSA NOVJ

- 1.) Sa I prolet. divizijom stigli smo na sektor Foča.³
- 2.) Naša VI prolet. divizija nalazi se privremeno na sektoru Glamoč.⁴
- 3.) *Situacija I prolet. divizije:*
 - a) III krajiška brigada s obe strane Drine — zatvara pravce od Ustikoline ka Foči.
Glavnina još na levoj obali Drine.⁵
 - b) XIII prolet. brigada u toku prebacivanja na desnu obalu Drine i kreće po prelazu ka prostoriji Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh — Hunka.
Zadatak: Odbrana desne obale Drine na dodeljenom otseku.⁶
 - c) I prolet. brigada prikupljena na prostoriji Miljevina — Budanj. Danas od 12 časova u pokretu ka Foči za prelaz na desnu obalu Drine.
Štab I prolet. divizije Foča.
- 4.) *Podaci o neprijatelju:*
 - a) 4. VII. 1944 1 grupa od oko 2.500 ljudi sa prostora Mazlina — Jabuka dejstvovala u 2 pravca:
preko Miljevine i
niz Kolunsku Rijeku.
Glavnina ove grupe došla od Sarajeva preko Crne Reke, a manji delovi, izgleda, od Prače — Renovice.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/5, k. 371.

² Na originalu dopisano mastilom, latinicom.

³ Vidi dok. br. 8 i 13.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 5, 14 i 16.

⁵ Vidi dok. br. 27.

⁶ Vidi dok. br. 23.

- b) Od Ustikoline s obe strane Drine ka Foči djelovale u toku 4. VII. kolone od po 150 nepr. vojnika — satav: ustaše i legionari. U toku 4. VII. vraćeni ka Ustikolini, a noću 4/5. VII. bačeni iz Ustikoline na brdo severno od Ustikoline.
Pred mrak 4. VII. primećena I neprijateljska kolona od oko 200 ljudi u pokretu cestom od Goražda ka Ustikolini, gde i stigla čelom.⁷
- c) Na pravcu Ulog — Obalj — Kalinovik djelovale manje grupe četnika.⁸
- d) Na pravcu Trnovo — Kalinovik obostrana neaktivnost.
- 5). Delovi XVII divizije ostavili su pravac Pljevlja — Čajniče — Goražde suviše rano otvoreno, pre no što su naše snage stigle da ih smene. Do smene, tj. do pristizanja naših delova na određene im prostorije, izmenili smo pravce kretanja II krajiške i XVI muslimanske brigade, kako ne bi pravac Pljevlja — Čajniče — Goražde ostao neosiguran.
- 6). Pod 4. o.m. primili smo od Vrhovnog štaba radiogram sledećeg sadržaja:
»Na sektoru Čajniče nalazi se Nedićeva VII divizija.⁹ Mi javili Kostiću¹⁰ da sudejstvuje Vašoj diviziji i stavlja se pod našu komandu do daljnjega.¹¹ Trebalo bi zajednički razbiti te bande.«
- 7). Veza s Vama:
Radi uzajamnog obaveštavanja i saradnje uspostavljamo s Vama radio-vezu.
Prilažemo pismo po tome pitanju.

⁷ U izveštaju Čajničke četničke brigade od 6. jula 1944. o tome se kaže:

»Risto mi javlja sa leve obale Drine.

Iz Prače došla je kolona od 49 kamiona br. 11 (Nijemaca — prim. red.) u Goražde i produžuje ka Ustikolini. Druga kolona ide od Prače preko Orahovice i već je na Orahovici.

Dalje kaže da je doznao da od Hercegovine ide »Vražja divizija« i 2500 četnika i da su već [pošli] od Kalinovika ka Foči.

Borba se čuje između Kalinovika i Foče.

Ustaše su posele Drinu oko Goražda«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-1177.) O tome vidi i dok. br. 154—157 i 180 u ovoj knjizi.

⁸ Vidi dok. br. 6, napomenu br. 4.

⁹ U Nedićevim oružanim snagama u to vrijeme nije bilo takve jedinice. Vjerovatno je prilikom prijema depeše šifrant pogrešio, te umjesto: njemačka napisao: »Nedićeva«, jer su se tada na tom sektoru nalazili dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen«. Bliže o organizaciji i rasporedu Nedićevih jedinica vidi tom I, knj. 11, dok. br. 11.

¹⁰ Košta Nad, komandant 3. korpusa NOVJ

¹¹ Odnosi se na 17. NOU diviziju. Nju je Vrhovni štab NOV i POJ zadržao pod svojom komandom do 12. jula 1944 (vidi dok. br. 62 i 143).

Ukoliko predložena vremena ne odgovaraju, predložite posle uhvaćene radio-veze promene vremena radiogramom.

8). Molimo da nas obavestite o situaciji kod Vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Karlo Lalić

(M. P.)

Politkomesar-pukovnik
M.¹² Todorović

BK. 13

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5. JULA 1944. ŠTABU 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKU GRUPU NA PROSTORU DRINA — KRČINO BRDO¹

»AVALA«
5 jula 1944
u 22,45 č.

Hitno²

»SAVI«

1. — Nema promene u opštoj situaciji koja vam je usmeno objašnjena.

Na ovoj prostoriji naš raspored i zadaci biće:

»Dunav« će se u toku ove noći prikupiti na prostoru Orahovo — Boljoradina i sutra će nastaviti pokret do na prostor Ifsar — Ponikve — Kovačevići odakle će 7 o.m izbiti na komunikaciju Čajniče — Pljevlja i postaviti se na prostoru Metaljka — Kovač planina — Boljanići za dejstvo prema Pljevljima, a delom severno ka Limu i Rudom.³

»Bosna« će se u toku ove noći prikupiti na desnu obalu Cehotine severoistočno od Foče odakle će u toku sutrašnjeg dana

¹² Mijalko

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 48 1, K. 712.

² Dopisano mastilom, latinicom.

³ Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 1. proleTERSke brigade za jul od 1. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 17 2, k. 713).

otpočeti pokret ka komunikaciji Goražde — Čajniče na kojoj komunikaciji će se postaviti u toku 7 o.m.⁴

Tri bataljona »Bosne« noćas će biti prikupljena na prostor s. Zlatari — s. Gubera odakle će sutra 6 o.m. u 4 časa izjutra krenuti prema Krčino Brdo — Kapak sa zadatkom da u sadejstvu sa vašim jedinicama brzo likvidiraju neprijateljsku grupu koja se prebacila na desnu obalu Drine i koja je — prema izveštaju toga Štaba — izgleda ovladala Krčinim Brdom.

2. — Vaš zadatak je da 6 o.m. izjutra izvršite napad za uništenje neprijateljske grupe koja je preko Drine izbila ka Krčinom Brdu. Napad preduzeti odmah ne čekajući bataljone »Bosne« koji će takođe sa svoga pravca ne čekajući prethodno povezivanje sa vama napasti istu neprijateljsku grupu.⁵ Ovaj zadatak treba izvršiti hitno kako bi bataljoni »Bosne« što pre nastavili pokret ka svom sektoru.

Čišćenje desne obale Drine postavlja se kao prvenstveni i najvažniji zadatak jer liniju Drine, kao velike i važne prirodne prepreke, moramo sigurno držati i nećemo dozvoliti da neprijatelj ubuduće prelazi ovaku prepreku.

3. — Po likvidaciji ove neprijateljske grupe organizujte desnu obalu Drine na sektoru od Foče pa do ušća Oglečevskog Potoka (Karanska Kosa) tako da se neprijatelju onemogućí prelazak Drine na ma kom mestu na tom sektoru. U operativnom pogledu primajte pod vašu komandu X bataljon koga smo rasporedili na vašem levom krilu kao posadu Foče sa zadatkom odbrane mosta na Drini, obezbeđenje Foče sa pravca od leve obale Cehotine. X bataljon će imati svoje delove na Ilovino Brdo (k. 860). Levo krilo vaših jedinica da bude na Bojčino Brdo, u kom pravcu će X bataljon držati vezu sa vama. U slučaju da neprijatelj zaobilazeći vaš raspored otpočne napad na samu Foču vaše levokrilne jedinice sadejstvovaće X bataljonu na odbrani grada."

4. — Odbranu na Drini dobro organizovati i međuprostore između bataljona da susedni bataljoni obostrano stalno kontrolišu patrolama i zasedama. Pretstražni delovi na samoj obali reke moraju biti pravilno raspoređeni, potpuno pripremni za dejstvo i sa punom stražarskom službom na liniji pretstraža. Liniju položaja Korijen — Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh — Kunka — Karanska Kosa organizovati kao prihvatne položaje, a na padinama tih brda prema Drini rasporediti teška oruđa.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu 3. proleterske (krajiške) brigade vidi izveštaj njenog štaba za jul od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 23 2, k. 714).

⁵ Vidi dok. br. 30, 37, 155, 156 i 157.

• Vidi dok. br. 34 i 41.

!

5. — U desno stalno držati vezu sa levim krilom »Bosne« na Uhotića Brdu.

6. — O sadanjoj situaciji poslati nam izvještaj u Han Soha. Na istom pravcu dostaviti izvještaj o rezultatu naređene akcije na uništenju neprijateljske grupe koja se prebacila na desnu obalu Drine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vaso Jovanović

BR. 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 5. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NI-
KOLA TESLA« O DEJSTVU OD 25. JUNA DO 3. JULA¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE

VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«

Op. broj 111/44

5 jula 1944 g.

Operativni izvještaj
od 25-VI- do 3-VII-
1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«

Dana 25-VI-44 sa I i IV bataljonom preduzeli smo čišćenje četnika na prostorijski Škadimovac. Neprijatelj je uspio pobjeći, zapljenita je jedna puška, 100 komada janjaca i 14 kom. konja. Od ovog broja konja neki su smjenjeni za naše — koji su bili nažuljeni i slabi.

Dana 26-VI-44 IV bataljon krenuo je sa prostorijske Lubin Dol za Malovanske Poljane, a I bataljon u pravcu Stipiće košara, sa zadatkom dejstvovanja na komunikaciji Malovan — Šujica — Livno. Istoga dana III bataljon stigao je iz Bajramovića za Lubin Dol.

Dana 27-VI-44 IV bataljon napao je neprijatelja na prestražarskim djelovima na koti 1384, 1482, istočno od Malovan-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/2, k. 797.

skih Poljana, te proterao neprijatelja." Istog dana neprijatelj je pretrpio gubitke od 15 mrtvih i ranjenih. Na našoj strani bila su 4 druga ranjena.

Istoga dana, noću, I bataljon napao je neprijatelja na Stipić košarama i Suhovrhu. Bataljon je uspio da zbací neprijatelja i protjerao od Stipić košara, dok na Suhovrhu nije uspio, iz razloga toga što je bio neprijatelj podcjenjen, a u stvari imao je jake snage na Suhovrhu. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Dana 28-VI-44 IV bataljon, da ne bi trpio artiljerijsku vatru, povukao se sa položaja, koje je jučerašnjeg dana osvojio, na povoljnije položaje, te je neprijatelj opet ponovo izišao na kotu 1384, 1482. Ponovo je u toku noći IV bataljon napao na neprijatelja i nanio mu izvjesne gubitke. Na našoj strani bio jedan drug teže ranjen, koji je nakon jednog dana umro.

Dana 29-VI-44 neprijatelj je od pravca Suhovrha i Stipić košara napao na položaje I bataljona. Neprijatelj je uspio da zauzme prestražarski položaj Gvozd (k. 1549). Bataljon je ubacio rezervu i uspio da protjera neprijatelja,³ te da mu nanese gubitke od 10 mrtvih, među kojima — kako se doznalo — jedan oficir. Na našoj strani: 2 mrtva i 3 ranjena druga. Plijena nije bilo.

Dana 30-VI-44 IV bataljon u vezi akcije koja je predstojala povučen sa Malovanskih Poljana u V. Drežnicu, radi pripremanja za akciju.

Dana 1-VII-44 neprijatelj je izviđao naše položaje, ali do borbe nije došlo.

Dana 2-VII-44 neprijatelj je napao na položaje I bataljona, koji se nalazi na Malom Kozjaku i Osinoj Glavi (k. 1673, 1720) i 1580. Neprijatelj je bio potpomognut sa 4 tenka i 1 blindiranim kamionom, a napao je sa tri pravca, t.j. od Stipićevih i Kantićevih košara, ivicom šume od Suhovrha i preko Bialine Poljane, Brljuše kroz šumu. I bataljon bio je odbaćen, neprijatelj je bio zauzeo Osinu Glavu. Upućene su dvije čete IV bataljona u pravcu Razbojci — Brlozi (k. 1433) — k. 1410 — Brljuše. III bataljon, koji se nalazio u rezervi, ubačen je u borbu sa zadatkom da napadne sa sjeveroistočnih padina Osine Glave i da nabaci neprijatelja na čistinu sa namjerom da mu nanese što veće gubitke. IV bataljon sa dve čete da napadne neprijatelja u šumi i da obezbedi lijevo krilo III bataljonu. Došlo je do ogorčene borbe između III bataljona i Švaba na Osinoj Glavi, gdje se neprijatelj grčevito branio, i nakon pola sata borbe sa bombama III bataljon zbacio je neprijatelja uz osjetne gubitke. Borba je trajala do 20 čas., neprijatelj je ostupio na prvobitne

² i ⁵ Vidi dok. br. 16. objašnjenje 4.

položaje.⁴ Do većeg plijena nije se moglo doći pošto je neprijatelj štitio sa tenkovima ostupnicu. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih, od kojih 13 ostalo na položaju. Istoga dana u 20.10 čas. dobili smo naređenje radiogramom da će se napadati na Livno u 22 časa. Pošto su jedinice bile cijelog dana u borbi, morali smo izvršiti pregrupaciju bataljona, nahraniti ljudstvo i izvršiti popunu municije, to nismo mogli otpočeti sa napadom [tada] već u 12 čas.⁵

Plan za napad i raspored naših snaga vidi se iz zapovjesti, koju prilažemo⁸. I bataljon nije uspio da zauzme Suhovrh, iz razloga što je bataljon bio dosta zamoren i priličan broj izbačenih iz stroja. III bataljon uspio je da zbaci neprijatelja sa k. 1399, 1373, 1284, dok Borovu Glavu nije uspio likvidirati iz razloga što je kasnio i na Borovoj Glavi borba je tek u 2 sata otpočela. Cete koje su imale glavni zadatak da unište neprijatelja na Borovoj Glavi — nije im bila jednoobrazna komanda, inače protikolski top i bacači dejstvovali su dobro. Oko pola četiri čete su se povukle na povoljnije položaje radi osiguranja prema Livnu. IV bataljon ušao je u Zagoričane bez borbe, pročistio selo i otišao na svoje određene položaje. U pravcu njihovih položaja neprijatelj nije nailazio preko cijelog dana. Četa koja je pravila pritisak prema Potočanima postavila je 4 nagazne mine, te je oko 9 čas. naišao neprijateljski kamion pun vojnika, te dignut u vazduh sa vojskom. Računa se da je moglo biti oko 15—20 žrtava, što ranjenih i mrtvih. Bataljon se istog dana nije mogao povući, te se na iduću noć prebacio u sastav brigade. III bataljon nalazio se 3 ov.mj. do 12 čas. na položaju k. 1399, 1373, neprijatelj je dva puta vršio ispad od Borove Glave na snage III bataljona uz pomoć teškog oružja (minobacača i protikolskog topa), kojom prilikom neprijatelj je bio odbijen i naneseni mu udarci od 9 mrtvih, koji su ostali na položaju. Do plijena se nije moglo doći, jer je brisan prostor, a strmo je, iako nije bilo daleko od naših položaja, nakon čega se bataljon povukao.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao ukupne gubitke u mrtvima 84, za koje se tačno moglo ustanoviti, dok je imao još i od teškog oružja, za koje se nije moglo doznati, a isto i veći broj ranjenih. Na našoj strani imali smo gubitke u svim ovim borbama 9 mrtvih i 26 ranjenih drugova.

U ovim borbama zapljenito je: 5 pušaka, 1 šmajser, 1 pištolj, 17 mina za teški bacač, oko 3000 metaka 7,9 mm, 9 kom.

M⁵ U izvještaju Štaba brigade od 3. jula 1944. ta borba je nešto opširnije prikazana, dok se za napad kaže da je počeo u 24 časa (Arhiv VII, reg. br. 21/2, k. 797).

⁹ Vidi dok. br. 5.

ćebadi, 3 šat. krila, 2 dalekozora, 2 rezervne cijevi od »šarca« i druge spremne.

Na našoj strani izgubljene su 2 puške.

U ovim borbama utrošeno je: 47 granata za protikol. top 47 mm, 108 mina za teški bacač 81 mm, 11 mina 51 mm, 142 mine 45 mm, 4 nagazne mine, 36 def. bombi i 17 ofanzivnih bombi, 12332 metka 7,9 mm, 2849 metaka 7 mm, 1378 metaka 6,5 mm, 890 metaka 8 mm, 655 metaka 6,72 mm, 643 metka 9 mm.

Kritički osvrt: Akcija koju je vodila ova brigada može se reći da je djelimično uspjela, a razlog zašto u potpunosti nije uspjela je taj, što je neprijatelj napadao prvoga dana na naše položaje i izbacio nam priličan broj odgovornih drugova iz bataljona, te smo izgubili u vremenu, a prilično kasno dobili smo i vreme za napad.

Intendantura i sanitet zadovoljavali su u ovim akcijama. Veza nije bila najbolja, što smo se služili samo sa kuririma i patrolama i pomoću raketla.

Napomena: Naročito se istakla u ovim borbama I četa III bataljona, koja se izvanredno uporno držala i energično u borbi sa Njemcima na Osinoj Glavi, koja je bila u rastojanju svega 10 metara i izbacila 30 kom. bombi, te uspjela saterati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Komandir ove čete je 2e-garac Ilija, koji je u toj borbi i sam ranjen. Mišljenja smo da bi trebalo pohvaliti I četetu na čelu sa komandrom Zegarcom.⁷

Prilog: Lista gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj. S. Milekić

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

(M. P.)

⁷ Posljednja rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD JULA 1944. ŠTABU 5.
KORPUSA NOVJ O DEJSTVU POTCINJENIH JEDINICA U
BOSANSKOJ KRAJINI OD 26. JUNA DO 4. JULA¹

ŠTABU V. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
O.P.

Položaj

Operativni izvještaj
dostavlja se.²

Na dan 26. VI. o.g. oko 8 sati ujutro snage II. bataljona XI. brigade vodile su borbu sa neprijateljem u selu Ovanjskoj, koji je zašao našim snagama za leđa i napao sam logor, a naročito na naš protivavionski mitraljez, koji je tukao neprijatelja. U tom času mitraljez se je zakovao i neprijatelj je uspio da ga zarobi. Odmah kontrajurišem naše čete mitraljez je povraćen ispravan. U borbi oko mitraljeza na osam mjesta ranjen je nišandžija puškomitraljeza i neprijatelj je uspio da zarobi puškomitraljez.

U toj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 7 ranjenih, a sa naše strane jedan drug je teže ranjen a komandir i politički komesar čete malo pozleđeni.³

Do ovoga je došlo radi nedovoljne budnosti u logoru. Preduzeli smo korake da se ispita do koga je krivica.

28. VI. Drvarsko-petrovački odred zarobio je dva neprijateljska vojnika kod uporišta Krčevine, cesta Bihać — Lapac. Isti su pripadali 10 lovačkoj pukovniji II gorskog zdruga.⁴

30. VI. Snage III. bataljona VI. KNOU brigade dobile su zadatak da prečiste neprijateljsko uporište u selu Briševu. Neprijatelj se je nalazio na nekoliko dominantnih kota u pomenutom selu. Naše snage raspoređene kao udarne grupe, sa mrtvim uglovima, probile su se u pozadinu neprijatelja bez borbe i uspjele su da neprijatelja iznenade. U ovoj borbi neprijatelju su nanešeni gubitci od 11 mrtvih i 16 ranjenih. Do poginulih neprijateljskih vojnika nije se moglo doći, jer je neprijatelj

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1, k. 769.

² Izvještaj je, vjerovatno, dostavljen 5. ili 6. jula 1944. godine.

³ i ⁵ U pregledu rasporeda snaga 4. lovačkog zdruga od 21. jula 1944. stoji da se u Ljubiji nalaze dva bataljona njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Pomenute borbe su, vjerovatno, vođene protiv njihovih dijelova. (Arhiv VII, reg. br. 6/12—1, k. 112 A.)

⁴ Vidi dok. br. 101, objašnjenje br. 30.

izvršio povratni napad i pod zaštitom jače mitraljeske vatre izvukao poginule, zatim se povukao prema Runjavici.⁵

Sa naše strane poginula je jedna drugarica i jedan drug lakše ranjen.

2. VII. Udarina grupa Petrovačkog bataljona prerusena u četnike napala je bombama na grupu četnika u Reveniku, dok su se nalazili u jednoj dolini sa nekim ženama. Ubijen je 1 i ranjeno 3 četnika. Zaplijenjeno 1 puška, 100 metaka, fišeklije.

3. VII. Neprijateljski konji bili su na paši između Otoke i Čora. Tom prilikom su se odvojila 3 konja i pošla prema našim položajima. Pioniri koji su tamo čuvali stoku odbili su ih još dublje u našu pozadinu, gdje ih je naša patrola uhvatila. Neprijatelj je odmah reagirao, ali su ga dočekale snage II. bataljona Podgrmečkog odreda. Tom prilikom naši su ubili 1 i ranili 4 neprijateljska vojnika. Do plijena se nije moglo prići. Naši bez gubitaka.

4. VII. Neprijatelj je sa dvije kolone napao na naše položaje u namjeri da prodre u Stari Majdan. Jačina neprijateljskih snaga bila je 250—300 vojnika. Neprijateljski napad bio je usmjeren u dva pravca i to preko kote 485—450 i 439, dok druga [kolona] pravcem kota 485—434.

Neprijatelj koji je napadao preko kote 485, a koju je kotu držala jedna četa, bio je nadmoćniji i izbacio četni sa položaja, i četa se je pod borbom povlačila. Dvije čete koje su se nalazile lijevo i desno od pravca neprijateljskog nadiranja nisu prihvatile borbu, već su puštale neprijatelja unutra i kad je neprijatelj već prišao neposrednoj blizini Starog Majdana, čete su stupile bočno u dejstvo i neprijatelja primorale na povlačenje. Jedan vod koji je dobio zadatak da se baci još dublje neprijatelju za leđa nije izvršio svoj zadatak, što je omogućilo neprijatelju da se izvuče sa manje gubitaka nego što je imao." Kad su naše snage stupile u dejstvo, neprijatelj je bio primoran na povlačenje u pravcu Ljubije i naše su ga snage gonile sve do njegovog polaznog položaja. Neprijatelj je imao 20 mrtvih, 25 ranjenih, od kojih je 6 ostalo na bojištu, i 2 zarobljena. Naši gubitci 2 poginula i 1 ranjen. Zaplijenjeno: 5 pušaka, jedna radio-stanica, 1000 pušanih metaka, jedan konj i samar vojnički i nešto vojničke sprema.

U tim borbama naše jedinice imale su:

Gubitci	a) neprijateljski	37 ubijenih
		55 ranjenih
		4 zarobljena
		96 izbačenih iz stroja

⁵ Završetak rečenice trebalo bi da glasi: manje gubitaka nego što je trebalo da ima.

	b) vlastiti	3 poginula 2 ranjena.
Plijen	Pušaka 6, radio-stanica 1, 1100 metaka, jedan vojnički samar, 3 konja.	
Zaključak	Iznenadenje koje se je desilo kod jedinica XI. brigade usledilo je usljed premorenosti boraca, nedovoljnog obezbeđenja logora kao i nedovoljne budnosti. Činjenica je da su borci jedinice koja je iznenadena primili borbu i uspjeli da povrate mitraljez i da nanesu neprijatelju gubitke od 4 mrtva i 7 ranjenih. Slučaj sa pratećim vodom III. bataljona VIII. brigade o kojem smo vam depešom javili nismo još ispitali. Čim dobijemo tačne podatke podnijet ćemo vam izvještaj. Borbu koju su vodile jedinice VI. brigade ovih dana sa neprijateljem na sektoru Ljubije kada posmatramo konstatuje se da niži rukovodioci-desetari i vodnici nisu imali dovoljno smjelosti bacati se neprijatelju za leđa, što je neprijatelj koristio i povukao se sa mnogo manje žrtava. Osim toga nema dovoljno samoinicijative kod ovih štabova bataljona.	

RT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant
p.pukovnik	major	pukovnik
si. otsutan	Roca	Petar

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 6. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O NAPADU NA LIVNO I O DALJIM NAMJERAMA¹

STAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
6-VII-1944

ŠTABU V KORPUSA NOVJ

1. — Izvještavamo Vas o situaciji kod nas:

Noću između 2/3 ov.mj. u zajednici sa snagama VIII Korpusa² napadali smo Livno. Nijesmo ga zauzeli zbog toga što je neprijatelj u samo veće dobio pojačanje, što je dobio pojačanje i u toku same borbe od Sujice, te se napad i nije izvodio uporno i energično.³ Sada su u Livnu nešto pojačane snage, ali nema neke ozbiljnije koncentracije. Na sektoru Kupres — Livno nalazi se jedna njemačka pukovnija, koja je navodno trebala već otići u pravcu juga.⁴ Pored nje u Livnu, kao i ranije, jedna domobranska bojna.⁵

Na prostoru Jajce — Mrkonjić nalazi se IV pukovnija divizije »Brandenburg«,⁶ pored ovoga nešto četničkih snaga.⁷

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/6, k. 458 A.

² Odnosi se na 20. diviziju toga korpusa. U zapovijesti njenog štaba od 2. jula 1944. piše da je imala zadatak da aktivnom i upornom odbranom spriječi intervenciju neprijatelja kod Livna, zatvarajući pravce Sinj — Han Prolog — Livno, Aržano — Karlov Han — Livno, Duvno — Karlov Han — Livno i zauzimanje Karlovog Hana. (Vidi tom V, knj. 29, dok. br. 4 i 58.)

* U izvještaju 6. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome piše: »2. srpnja u 2300 sata skupina partizana neutvrđene jačine napala je Livno. Naša i njemačka posada primili borbu. Borba trajala do 3. VII. u 0500 sati kada su partizani izmakli. Naši gubici: 1 njemački častnik i 1 vojnik poginuli, 6 njemačkih vojnika i 3 naša domobrana ranjena...« (Arhiv VII, reg. br. 46/2—1, k. 149 e).

⁴ Vjerovatno se odnosi na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 182 u ovoj knjizi, kao i knj. 26, dok. br. 123. i tom V, knj. 29, dok. br. 58, objašnjenje br. 4).

⁵ U obavještenju Štaba divizije od 4. jula 1944. Štabu 8 korpusa NOVJ o uzrocima neuspjeha u napadu na Livno, pored ostalog, kaže se da je u Livnu bilo do 1000 vojnika — Nijemaca i domobrana (Arhiv VII, reg. br. 2/2, k. 518); o tome vidi i dok. br. 74, objašnjenje br. 5.

• Vidi dok. br. 158.

⁷ Odnosi se na četnike Srednjobosanskog četničkog korpusa (vidi dok. br. 7).

Glavnina naših snaga orijentisana je prema Livnu i Sujici.** Vodimo svakodnevno manje borbe. Druge naše snage napadaju četnike oko Gerzova,⁹ sadejstvujući sa Vašim snagama.¹⁰

Imamo vezu sa snagama X Divizije¹¹ i snagama VIII Korpusa.

2. — Za aerodrom u Glamoču smo Vam javili da je ispravan. Mi očekujemo da se avioni počnu spuštati.¹² Naše jedinice zatvaraju sve pravce ka aerodromu. Kako se snage Vaše XXXIX Divizije nalaze na prostoru Mrkonjića, to Vas molimo da nas obavjestite da li XXXIX Divizija zatvara pravac Mrkonjić — Mliništa, odnosno da li bi mogla da ga zatvara,¹³ koliko to sada ne čini, u kom slučaju bi mi sve naše snage angažovali u pravcu Livna i Sujice, sa ofanzivnim zadatkom.

3. — Tražili smo od Vas da nekako regulišete pitanje našeg snabdjevanja sa mesom, pošto se sa ovoga sektora ne možemo snabdjevati sa mesom. Molimo Vas da nam date potrebne direktive i da regulišete to pitanje, i to što prije, jer već sada nemamo mesa, jedino se donekle snabdjevamo putem ekonomskih akcija.

4. — Drugarica Mitra¹⁴ i Zina,¹⁵ za koje pitate u Vašem dopisu, kod nas su.

5. — Meteorolozi, o kojima takođe govorite u Vašem dopisu, a koji su bili u Petrovcu, nalaze se kod nas. Ukoliko se spuste avioni, poslaćemo ih, kako je naredio V.S.

6. — Šifru za V.S. smo primili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik,
D.¹⁶ Mutapović

Komandant, pukovnik
Đ.¹⁷ Jovanić

(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 5, 14, 20 i 28.

⁸ Na tom prostoru dejstvovala je 1. proletarska (lička) brigada (vidi operacijski dnevnik Štaba divizije, Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).
¹⁰ i ¹³ Vidi dok. br. 7 i 65.

¹¹ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 3, 74 i 135.

¹² U operacijskom dnevniku Štaba divizije stoji da je 14. jula 1944. deset savezničkih aviona bacalo materijal i da se jedan avion spustio.

¹⁴ Mitrović

¹⁵ Gordana Belić Zina

> Dragoslav

¹⁷ Doko

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA DRUGU POLOVINU JUNA DOSTAVLJEN 6. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ¹

Š T A B
XXVII. NOU DIVIZIJE
6. VII. 1944.

ŠTABU III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj — izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 15. — 30. juna 1944. godine.

U sastavu divizije nalazile su se slijedeće jedinice: XIX. Birčanska NOU brigada, XX. NOU brigada, Kladanjski p. odred. XVI. Muslimanska brigada privremeno pod komandom XVII. NOU divizije na sektoru Čajniče.²

XIX. Birčanska NOU brigada:

U ovom vremenskom periodu nalazila se je na sektoru Spreča — Birač. Zadatak brigade bio je kontrola pomenutog sektora, učvršćenje narodne vlasti, mobilizacija, kao i ofanzivno gerilsko djelovanje na komunikaciji Tuzla — Zvornik i čišćenje četničko-ustaško-zelenokadrovskih grupa na prostoru lijevo i desno od drumu Tuzla — Zvornik.

17. VI. 1944. g. II bataljon ove brigade napadnut je bio od dvije manje neprijateljske kolone koje su pratile jedan kamion. U borbi neprijatelj je bio razbijen, ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika (SS-ovaca) i dva ranjena. Naši gubitci 1 mrtav.

19. VI. 1944. g. jedna četa III. bataljona u zasjedi na drumu Tuzla — Zvornik uništila je jedan neprijateljski kamion, zaplijenjeno je dva sanduka ručnih bombi, izvjesna količina municije i odijela.

26. VI. 1944. g. II. i III. bataljon ove brigade vršili su akciju čišćenja Snagova od zelenokadrovaca i četnika. Neprijatelj je bio rastjeran i zaplijenjena je izvjesna količina žita.

Noću od 27. na 28. VI. o.g. dva bataljona ove brigade izvršila su akciju na selo Đurđevik na drumu Kladanj — Zivnice. U toj akciji ubijeno je 5 zelenokadrovaca, zarobljeno 5 pušaka i izvjesna količina žita.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/7, k. 1111.

² Vidi knj. 25, dok. br. 159 i dok. br. 4 i 62 u ovoj knjizi.

29. VI. o.g. II. i III. bataljon ove brigade izvršili su zajedničku akciju na zelenokadrovsko uporište Međaš, radi protjerivanja i razbijanja pomenutog neprijatelja. U toj borbi ovo uporište je likvidirano, neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i veći broj ranjenih.³ Zarobljeno: dva sanduka mina za mali bacač, izvjestan broj pušaka i municije, osam tovarnih konja i nešto ratnog materijala. Naši gubici 1 mrtav (zamj. komandanta III. bataljona).

U vremenu 23.—30. o.mj. jedna četa ove brigade bila je u Vlasenici kao garnizonska posada.

Zaključak:

Neprijateljski gubici: 14 mrtvih i veći broj ranjenih.

Naši gubici: 2 poginula i 1 lakše ranjen.

Zarobljeno: 6 pušaka, 2 sanduka ručnih bombi, 2 sanduka mina za mali bacač, izvjestan broj municije, životnih namirnica i manji dio ratne spremice.

Na sektoru kojeg je kontrolisala ova brigada neprijatelj je bio uglavnom ograničen na centralna uporišta Zvornik — Tuzla. U zajednici sa grupama zelenokadrovaca neprijatelj je pokazivao ofanzivnu namjeru u pravcu naše teritorije kao i obezbjeđenje saobraćaja na cesti Tuzla — Zvornik. Neprijateljski pokušaji su bili osujećeni aktivnošću naših jedinica.

Četnici na sektoru Papraće i Spreče pod utiscima uspjeha naših jedinica u pomenutim akcijama ove brigade demoralisani su i bez aktivnosti. Blizak kontakt uspostavljen je sa muslimanskim selima Memići, Bulatovići, Brda.

Ova brigada organizovala je kurs za niže vojne rukovodioce. Na kursu učestvuje 21 drug. Rukovodioc kursa načelnik štaba major Vodušek.⁴

XX NOU brigada:

Od 15. VI. 1944. do 24. VI. 1944. brigada se je nalazila na prostoriji Srebrenica — Bratunac sa zadatkom likvidiranja Sudareve bande iz pomenutih gradova i da ovlada pomenutim sektorom kako vojnički tako i politički.

19. VI. ova brigada izvršila je napad na grad Srebrenicu u zajednici sa XVII. Majevičkom brigadom.⁵ Napad nije uspio

³ U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome se kaže:

»29. VI u 0400 sata, oko 200 naoružanih partizana skupine Pučara Žarka iz Vacetine, kotar Vlasenica, izvršili su napadaj na s. Međaš (10 km i. Tuzle). Nakon kraće borbe, manja posada Bos. planinaca povukla se pred napadačima«. Pored ostalog, u izvještaju piše da su »bosanski planinci« imali 3 mrtva. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—3, k. 149 c.)

⁴ Jakob

⁵ Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 19.

iz slijedećih razloga: a) Neprijatelj brojno nadmoćniji,⁶ b) naše jedinice nisu dovoljno koristile moć našeg teškog oruđa, c) oba-dvije brigade bile su zamorene radi prethodnih akcija. U borbi oko Srebrenice neprijatelj je imao oko 60 izbačenih iz stroja. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

23. VI. 1944. brigada je bila napadnuta na prostorijsi Glo-gova, od ustaških bandi čija je jačina u zajednici sa domaćom legijom iznosila oko 500. Neprijatelj koristeći domaću legiju kao dobre poznavaoce terena, a uz to odmoran i lako pokretan, uspio je da u ovom napadu zada ovoj brigadi osjetne gubitke. Neprijatelj je imao u pomenutoj akciji oko 60 izbačenih iz stroja. Uslijed žilave i jake borbe došlo je do nekoliko juriša i kontra-juriša od strane naših jedinica, pri čemu je i izgubljen jedan dio oružja i ratne sprema a uz to neprijatelju zadani teški gubitci.⁷

Od 24. do 30. VI o.g. brigada se nalazila na prostorijsi So-kolovića. Pri pokretu na ovu prostorijsu brigada se odmorila u toku 24. i 25. VI. u Vlasenicama.

Na sektoru Romanije brigada je dobila zadatak popune u ljudstvu iz redova novomobilisanih boraca kao i prikupljanjem zaostalih dijelova ove brigade prilikom VII neprijateljske ofan-zive.

Za vrijeme boravka ova brigada vodila je u dva maha uspješnu borbu sa četničkim grupama na sektoru Sokolovići — Devetak i uspješno ih razbila i rastjerala. Neprijateljski gubitci u ovim borbama: 6 mrtvih i 9 ranjenih. Zarobljeno 8 pušaka i 1 teški mitraljez kao i izvjesna količina žita.

Zaključak:

Neprijateljski gubitci: 60 mrtvih i ranjenih ustaša, čet-nika 6 mrtvih i 9 ranjenih. Zarobljeno 8 pušaka i 1 teški mitra-ljez te izvjesna količina municije kao i žita.

Naši gubitci: poginulih 14 drugova, ranjenih 9, nestalih 16, dezertiralo 7.

Napomena:

U ovom vremenskom periodu ova brigada imala je pri-lično teških i žilavih borbi uz vrlo nepovoljne uslove po istu, a uz naročito povoljne uslove neprijatelja u srebreničkom kraju ... Ova okolnost u mnogome je otežavala uspješno izvo-đenje akcija kao i izvršenje postavljenog zadatak ovoj brigadi.

Gubitke u oružju prilikom borbi u srebreničkom kraju dostavićemo naknadno jer za isto nemamo podataka.

" i ⁷ O neprijateljskim snagama u Srebrenici kao i o neprija-teljskim dejstvima vidi dok. br. 19, objašnjenje br. 4, 5 i 8.

Kladanjski p. odred:

Nalazi se na prostoriji Dopasci — Trnovo kontrolišući pomenutu prostoriju kao i drum Kladanj — Stupari — Tuzla. Obzirom na neizvođenje nikakvih akcija kao i to da je neprijatelj na ovom sektoru bio za sve vrijeme neaktivan, odred je iskoristio ovo vrijeme za izvođenje vojne obuke.

Opšti zaključak:

Neprijateljski gubitci: 89 izbačenih iz stroja, zarobljeno 14 pušaka, 1 teški mitraljez, 2 sanduka ručnih bombi, 2 sanduka mina za mali bacač, izvjesna količina municije, žita, te ratne spremne.

Naši gubitci: 16 poginulih, 10 ranjenih, 16 nestalih, 7 dezerteralo.

Napomene:

Pri štabu ove divizije organizovani su slijedeći kursevi:

a) Kurs za intendante. Pohađa 17 drugova pod rukovodstvom načelnika intendature ove divizije kapetana Veselina Radojčića. Izbor slušalaca kursa dobar. Na kursu prorađivano o razvitku vojno-ekonomske struke NO vojske od osnutka do danas, uz nekoliko političkih tema. Iz XXXVIII divizije kurs pohađalo 9 slušalaca.

b) Kurs za obuku na bacaču. Posjećivalo 25 slušalaca. Rukovodioc kursa kapetan Tomo Dukić. Kurs je pokazao prilično dobre rezultate. Iz XXXVIII divizije učestvovalo 8 slušalaca.

c) Politički kurs za niže političke rukovodioce. Učestvuje 32 slušaoca. Kursom rukovodi drug Numić.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Komandant: p.pukovnik
Kosorić Pero

Selim

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 6. JULA 1944.
ŠTABOVIMA HERCEGOVAČKE BRIGADE I JUŽNOHER-
CEGOVACKOG NOP ODREDA DA SAVLADAJU POSADU
ŽELJEZNIČKIH STANICA POLJICE I JASENICA-LUG¹

STAB
XXIX u. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Broj službeno
6. VII. 1944 god.
20.00 časova
Orahovišta

Z A P O V E S T
(sekcija Dubrovnik 1 : 100.000)

U Stolac se nalazi oko 180 Švaba,² 30 četnika, nešto artillerije i oko 30 četničkih bandita. Neprijatelj je neaktivan posle pretrpelog poraza u Dubravama gde je ostavio 21 mrtvog i tri oficira.³

Na željezničkoj pruzi od Gabele do Huma nalaze se manje grupe neprijateljskih vojnika koji čuvaju prugu.

Na ž.st. Poljice nalazi se 80 domobrana sa 5 automatskih oruđa. Oko stanice nema minskih polja, a ljudstvo je naklonjeno našoj borbi i vjerovatno neće davati otpora, i ako ga daje, biće vrlo slab.

Na ž.st. Jasenica-Lug nalazi se oko 70 domobrana i nema Njemaca ni ustaša. Vjerovatno i ova stanica neće davati otpora, a ako ga daje, biće vrlo slab. Oko stanice nema minskih polja, jer ljudstvo nema volje za borbu protiv partizana.

Na ž.st. Hum nalaze se manje njemačke snage i nije isključena intervencija u pravcu ž.st. Jasenica-Lug, a intervencija od pravca Ravno manje je vjerovatna.⁴

U selima sreza Ljubinje nalazi se manji broj škripara-četnika, koji kadkada uznemiravaju naše kurire i manje jedinice.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/8, k. 1143.

⁴ U tom mjestu tada je bio dislociran veći dio snaga 2. artiljerijskog divizionu 369. artiljerijskog puka njemačke 369. legionarske (»Vražje«) divizije (vidi dok. br. 1).

" Vidi dok. br. 91.

* Željezničku prugu Hum — Jasenica - Lug — Poljice obezbjeđivala je 1. bojna 9. posadnog zdruga. Bliže o tome kao i o savlađivanju posade željezničke stanice Poljice vidi dok. br. 181.

Zadatak X brigade i Južnohercegovačkog odreda biće da likvidiraju željezničke stanice Poljice⁵ i Jasenica-Lug,⁶ da raščiste škripare u selima ljubinskoga sreza i da vrše mobilizaciju na prostoru kuda budu prolazili i gde se budu zadržavali. U vezi toga

NAREĐUJEMO:

1. X brigada:

U toku sjutrašnjeg dana prebaciće jedan svoj bataljon u s. Strujići, a u toku noći prebaciti će se preko sela Dračevo ka željezničkoj stanici Poljice, napasće je i likvidirati.⁷ Sledećeg dana, t.j. 8 o.m., prebaciti će se u selo Zagora.

Sa ostala dva bataljona sutra rano ujutro prebaciti će se na prostor Krajpolje — Kruševica i to će jedan bataljon uputiti preko Pustipuhe — Obzir i dalje u pravcu Kruševica, a jedan bataljon kroz samo Ljubinje, s tim što će jačom pobočnicom preći preko Danguba (k. 762) — Oblo Brdo (trig. 814) — Đurđeva Glava (trig. 894), čisteći Dubočicu od četničkih bandi.

Sledećeg dana, t.j. 8 o.m. ova dva bataljona prebaciti će se ka prostoru Janjač — Vlase.

2. Južnohercegovački odred:

Jedan svoj bataljon orijentisati će ka Stocu, a ostala dva bataljona koncentrisati će na prostoru Popovo Polje — Lug.

Sutra naveče likvidirati će željezničku stanicu Jasenica-Lug sa bataljonom »Rade Pravica« i sa jednom četom bata-

⁵ i ⁷ Prema relaciji Štaba 10. brigade od 3. avgusta 1944. za jul, ž. st. Poljice zauzeo je njen 5. bataljon i tom prilikom zarobio 23 domobrana (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

⁶ i ⁸ U izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 12. jula 1944, pored ostalog, o tome se kaže:

» ...

Akcija koju je vršio bat. »M. Ćuzulan« na stanici Jasenica-Lug nije uspjela zbog zakašnjenja bat. »R. Pravica« koje nije mogao da stigne na vrijeme da izvrši svoj zadatak, a bat. »M. Ćuzulan«, čekajući na bat. »R. Pravica«, okasnio je sa samim napadom koji je izvršio u samu zoru 8. ov. mj.

Tom prilikom neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih, a na našoj strani ranjen je teže zamjenik komandanta »M. Ćuzulan« i jedan borac.« (Arhiv VII, reg. br. 4/12, k. 1143.)

ljona »Mihajilo Ćuzulan«.⁸ Po likvidaciji, to j. 8. o.m. bataljon »Rade Pravica« prebaciti će se u selo Vlasiće, a kompletan bataljon »Mihajilo Ćuzulan« ostaće u Popovom Polju na prostoru Zakovo — Dračevo. Dalju zapovjest za rad dobit ćete naknadno.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. načelnika
major
Drago Đukanović

Komandant
general-major
Vlado Šegrt

BR. 19

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 6. JULA 1944. ŠTABU
3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU U SREBRENIČKOM KRAJU
U DRUGOJ POLOVINI JUNA I POČETKOM JULA¹

STAB XXXVIII NOU DIVIZIJE

Str. pov. br: 41
6. jula 1944.

Operacijski izvještaj o
vođenim operacijama
u srebreničkom kraju
od 17. VI do 6. VII.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Položaj

Prma naređenju štaba III Korpusa NOVJ str. pov. br. 6 od 7. aprila o.g. dostavlja se izveštaj o radu i vođenim operacijama 38 NOU divizije u srebreničkom kraju u vremenu od 17. VI do 6. VII. o.g.:

U cilju likvidacije neprijatelja u srebreničkom kraju, naša divizija dobila je zadatak da se pokrene sa dosadašnje prosto-

» Vidi dok. br. 63.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5 3, k. 1258.

rije: Bijela Zemlja — Kominjača — Borogovo — Selište — Bunarić — Raševo — Vasiljevići, na prostoriju Koprivno — Jeremići, da se poveže sa delovima 27 NOU divizije i Srebreničkim NOP odredom, koji već više dana vode borbu sa ustašama, a potom da udruženim snagama preduzmu ofanzivnu akciju u cilju konačne likvidacije i čišćenja ovog kraja od neprijatelja.-

17. VI. u dva časa divizija (štab divizije, 17 Majevička brigada i Mačvanski NOP odred) je krenula u dve kolone i to desna (štab brigade, dva bataljona i bolnica) pravcem: s. Sekovići — s. Supčane — Stolica — Rudište (crkva) — s. Tikvarići, a leva (jedan bataljon) pravcem: Kalabača — Krstac — s. Sadići — Neđelište. Obe kolone stigle su na prostoriju s. Tikvarići — s. Neđelište istoga dana pre podne. Štab divizije i Mačvanski odred izvršili su pokret zasebno pravcem: s. Vasiljevići — s. Sekovići — Vlasenica gdje su se razmjestili. Jedan bataljon 17 Majevičke brigade (III bataljon) nalazio se je od pre u Vlasenici kao posadna jedinica. U toku ovoga dana Mačvanski NOP odred smenio je ovaj bataljon koji je po izvršenoj smjeni upućen u sastav svoje brigade. Mačvanski NOP odred kao posadna jedinica Vlasenice dobio je zadatak zatvaranja pravaca: Sokolac — Han-Pijesak — Vlasenica i Drinjača — Kasaba — Vlasenica.

18. VI. u tri časa divizija se je pokrenula sa prostorije Tikvarići — Neđelište na prostoriju Koprivno — Jeremići gdje je stigla istoga dana i razmestila se. Štab divizije ostao je i dalje u Vlasenici, a komandant divizije otišao je sa štabom 17 Majevičke brigade. U toku dana uhvaćena je veza sa delovima 27 NOU divizije (XX brigada) koji su se nalazili na prostoriji s. Šušnjari — s. Slatina — Buljin.

19. VI. pre podne 17 Majevička brigada izvršila je pokret na prostoriju: Staroglavice — Lipovac — Viogor — Vasić — Han. Na ovoj prostoriji preduzeto je izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju, na osnovi kojih su štabovi 27 i 38 NOU divizije sporazumno doneli odluku i izdali zapovest za zajednički napad na Srebrenicu. Po planu odnosno po zapovesti, napad je trebao otpočeti 20. VI. u dva časa i to: delovi 27 NOU divizije (XX brigada) pravcem Fojhar — severozapadni deo varoši, a 17 Majevička brigada opštim pravcem: k. 810 (severno od s. Saraći) — Bojino — jugozapadni deo varoši, s tim da predhodno ovlada položajem: k. 582 (Rajne) — Bojino — k. 562.

20. VI. u četiri časa otpočeo je napad, a ne u dva časa kako je zapovešću predviđeno, usled zakašnjenja, zbog terenskih teškoća, neimanja dobrih vodiča i zamorenosti ljudstva. Neprijateljski položaj na Bojinom, topografski i taktički vrlo

² Vidi knj. 26, dok. br. 68, kao i dok. br. 17 u ovoj knjizi.

jak, dobro fortifikacijski organizovan, u vidu dubokih rovova i grupno posednut sa dve satnije ustaša, sa bacačima i puško-mitraljezima, bio je vrlo jak bedem i ozbiljna brana našem nastupanju ka Srebrenici. Naši bataljoni (I i III bataljon) postepenim i upornim napredovanjem uz vrlo žilav otpor uspevaju na juriš da izbace neprijatelja iz nekoliko rovova sa Bojina. Isto tako III bataljon ovladao je k. 562 i proterao neprijatelja, ali je na istoj koti i svom daljem napredovanju zadržan jakim vatrom automatskih oruđa. Napad III bataljona potpomagala je bočno jedna njegova četa i bacači sa Biljega. Oko devet časova u toku najžešće borbe naši bataljoni, slabo potpomognuti bacačkom, a nikako topovskom vatrom, zaustavljeni su potpuno u daljem nastupanju jakim neprijateljskom flankirajućom vatrom. III bataljon, kome je ponestalo municije, počeo je postepeno povlačenje sa k. 562 ne obavestivši o tome svoga suseda I bataljon desno. Neprijatelj, primetivši ovo otstupanje našeg III bataljona, sa rezervom skrivenom u šumi na k. 691 (istočno od Srebrenice) preduzima napad u bok i pozadinu I bataljona, a jednovremeno prelazi u opšti protivnapad na celom frontu i potiskuje naše bataljone. U cilju izbegavanja većih gubitaka, naši bataljoni povlače se prema s. Orahovici i polaznim položajima, izvlačeći se ka k. 810. Neprijatelj veoma drsko preduzima gonjenje vatrom i pokretom sve do jaruge između s. Rajne i Orahovice. Naši bataljoni uspeali su da se blagovremeno izvuku i da posednu položaje dominirajuće iznad s. Orahovice, zbog čega se neprijatelj zaustavlja u s. Rajni, prekida gonjenje i povlači se na položaj Bojino. U toku dana po završenoj borbi, brigada se je u cilju odmora i sređivanja smestila na prostoriji Staroglavice — Bostahovina — Slatina.

Naši gubici u toku ovoga dana: 3 mrtva, 8 ranjenih i 9 nestalih drugova.

Neprijateljski gubici: 12 mrtvih i 22 ranjena.⁴

21. VI. pre podne brigada je izvršila pokret na prostoriju: s. Popovići — s. Opravdići — s. Bačići — s. Kravica — s. Siljkovići, a delovi 27 NOU divizije (XX brigada) na prostoriju s. Magašići — s. Glogova.

22. VI. Odmor i sređivanje jedinica, a pored toga izvršena akcija u pravcu s. Sopotnika sa dve čete u cilju pribavljanja hrane. Uznemiravanja i dodira sa neprijateljem nije bilo.

⁴ Pogrešno. Treba: jugoistočno.

⁵ i ⁸ U odbrani Srebrenice učestvovali su dijelovi 22. i 24. bojne 1. ustaškog stajecačkog djelatnog zdruza. Oni su 23. juna preduzeli napad pravcima: Srebrenica — Bratunac — Halilovići i Srebrenica — Magašići — Siljkovići. Tom prilikom oni su imali 1 poginulog i 5 ranjenih. Bliže o tome vidi u relaciji pomenutog zdruza za jun od 9. septembra 1944 (Arihv VII, reg. br. 6/2—23, k. 57). O tome vidi i knj. 26, dok. br. 140 i 141.

23. VI. U s. Ježestici pojavilo se oko 50 ustaša. Jedna četa IV bataljona iz s. Šiljkovića proterala je ove ustaše u pravcu Bratunca. U isto vreme neprijatelj napada naš bataljon u s. Opravdićima, ali je posle kratke borbe odbijen i proteran. Jedna neprijateljska kolona iznenadno napada jedan bataljon XX brigade u s. Hadžićima, koji se uz znatne gubitke povlači na položaj naše 17 Majevičke brigade koja ga prihvata.⁵

24. VI. Prema zapovesti štaba III Korpusa str. pov. br. 53 od 21. VI. o.g. XX brigada odlazi iz srebreničkog kraja i orijentiše se prema Romaniji i Sokolovićima, a našoj 38 NOU diviziji i Mačvanskom NOP odred u zadatak čišćenje četnika, zelenog kadra i ustaša na levoj obali reke Drine od Zvornika do Srebrenice. Pošto su našoj diviziji prema pomenu toj zapovesti pridata još dva odreda,⁶ a XX brigada odlazi iz srebreničkog kraja, to je u toku ovoga dana izvršen nov raspored divizije i to:

Srebrenički NOP odred na desnom krilu rasporeda, sa zadatkom kontrolisanja pravaca od Srebrenice i Bratunca.

17 Majevička brigada u sredini rasporeda, na prostoriji Pobude — s. Bačići — s. Opravdići, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Bratunca i Drinjače. Brigadna intendantura i bolnica sa jednim bataljonom na levoj obali r. Jadra u s. Buljevićima.

Mačvanski NOP odred na levom krilu rasporeda, u s. Popovićima, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Glogove, Halilovića i Drinjače.

Štab divizije na levoj obali r. Jadra u s. Rajićima.

Pored izvršenog rasporeda izvršena je u toku ovoga dana ekonomska akcija u s. Glogovoj i prikupljeno nešto žita i stoke za ishranu jedinica 27 i 38 NOU divizije.

25. VI. Nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem. Vreme je upotrebljeno za vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad po jedinicama. U toku ovoga dana dobiveni su tačniji podaci o neprijatelju i to: Neprijatelj jačine 200—250 Muslimana iz okolnih sela,⁷ sa nešto malo ustaša koji su došli sa Romanije, drži položaje u s. Burnice, Suha, Cerovac i Repovac i to samo preko dana, a uveče povlači se u sam Bratunac, odakle šalje patrole u pravcu Kravice, na dva kilometra od samog Bratunca. Sa leve strane Drinjače ustaše drže položaje, osiguravajući most na r. Drinjači. Glavnina neprijateljskih-ustaških snaga jačine oko 800 ustaša (dve bojne) nalazi se u Srebrenici i na položajima u neposrednoj okolini same varoši.⁸

⁵ Riječ je o Mačvanskom i Srebreničkom NOP odred (vidi knj. 26, dok. br. 81).

⁷ Odnosi se na zeleni kadar i muslimansku miliciju.

26. VI. U toku noći 26/27 tri čete 17. Majevičke brigade izvršile su ofanzivnu akciju na s. Drinjaču i porušile most preko reke. Most je branila nekolicina zelenokadrovaca i ustaša iz neposredne blizine samoga mosta i sa položaja Kostijerevo. Nakon kraće borbe, naše čete ovladale su mostom i porušile ga miniranjem. Za vreme ove akcije neprijatelj je iz Srbije potpomagao bacačkom i mitraljeskom vatrom zelenokadrovce i ustaše.

27. VI. u 7 časova neprijatelj jačine oko 300 ustaša i 100 legionara, sa četiri teška mitraljeza i veći broj puškomitraljeza, napada na ceo sektor naše divizije. Neprijatelj je izvršio koncentričan napad, napadajući u pravcu Siljkovića, Opravdića i s. Popovića. Srebrenički NOP odred pod pritiskom neprijatelja odstupio je u pravcu s. Islamovići. Po izbijanju na kose iznad s. Siljkovića, neprijatelj pokušava da zađe za leđa našem I bataljonu na položaju u s. Donji Bačići, ali brzom intervencijom ovoga bataljona, neprijatelj je vraćen prema s. Siljkovići. Istovremeno preduzima napad od s. Mandića na položaj Mačvanskog NOP odreda kod s. Popovića, ali je protivnapadom ovog odreda odbijen. Borba je trajala sve do 15 časova, kada je neprijatelj otpočeo povlačenje u pravcu Bratunca.⁹ Gonjenje neprijatelja pokretom nije vršeno, već samo vatrom. Naši gubici: 1 ranjen i 1 poginuo. Neprijateljski gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih.

Oko 22 časa četiri čete 17. Majevičke brigade upućene su u akciju u s. Hranče radi prikupljanja hrane. Prikupljeno je nešto stoke i žita za ishranu jedinica.

28. VI. Ovaj dan iskorišćen je za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad. Pored toga jedan bataljon upućen je u ekonomsku akciju u s. Hrnčić i Rakita, koji je prikupio nešto žita i stoke za ishranu jedinica. U toku ovoga dana nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem.

29. VI. Isto tako iskorišćen je ovaj dan za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad. U toku ovoga dana nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem.

30. VI. Ovoga dana preduzeta je ekonomska akcija u pravcu Zvornik — Novo Selo — Drinjača sa četiri čete. Dve čete upućene pravcem prema Novom Selu sukobile su se sa neprijateljem (nešto legije i ustaša) i protjerale ih prema Zvorniku. Doterano je veliki broj stoke i nešto žita za ishranu jedinica. Ostale jedinice, koje nisu učestvovalе u ovoj akciji, izvodile su vojničku obuku.

⁹ U Bratuncu su tada bili dijelovi 8. posadnog zdruga. U relaciji ovoga zdruga za jun 1944. stoji da je 25. juna odbijen napad partizana na Bratunac (knj. 26, dok. br. 154).

1. i 2. jula nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem. Ova dva dana iskorišćena su za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad.

3. jula oko 4 časa neprijatelj jačine oko 400—500 ustaša napao je naše položaje i to: od Poloma na bok Mačvanskog odreda, od s. Hadžića na III bataljon u s. Opravdići, od Kravice na delove III bataljona u s. Bačići, od Siljkovića zaobilazno I bataljon u s. Urkovići. Na svim ovim položajima neprijatelju je dat jak i žilav otpor. Neprijatelj je uspeo da dođe za leđa Mačvanskom odred, te se isti povukao na Grubaču III bataljon nakon duže i jake borbe, nanevši neprijatelju osetne gubitke, povukao se je prema Islamoviću, a I bataljon na Grubaču — k. 511. Oko 20 časova neprijatelj se povlači sa zauzetih položaja, i naši delovi gone ga vatrom. Naši gubici u toku ovoga dana 1 mrtva drugarica. Neprijateljski gubici: 20 mrtvih i 30 ranjenih.¹⁰

U ovoj akciji neprijatelj je u svome besu palio sela i činio najgroznija zverstva. Od Bratunca do Kravice pobio je i poklao sve pravoslavno stanovništvo koje je zatekao. Prema dosadašnjim podacima u toku ovoga dana poklano je i pobijeno 220 lica civilnog stanovništva i to većim delom nevine dece i žena.

4. jula oko 15 časova preduzeta je ekonomska akcija sa celom divizijom, bez II bataljona, u pravcu Bratunca. Ova akcija izvedena je u toku noći 4/5. jula u selima: Potočari, Pećišta i Likari. Doterano je 35 grla rogato stoke, oko dve stotine ovaca i 15 tovara žita. Za vreme ove akcije nije došlo do sukoba sa neprijateljem.

5. jula u 10 časova jedinice su se povratile iz ekonomske akcije preduzete prethodnog dana. Vreme po povratku iskorišćeno je za odmor i sređivanje jedinica.

Zaključak o vođenim operacijama u srebreničkom kraju: Postavljeni zadatak našoj diviziji, čišćenje srebreničkog kraja od zelenog kadra, četnika i ustaša, nije dosada postignut iz sledećih razloga:

1) Sto su neprijateljske snape ustaške u ovome kraju, naročito u Srebrenici i Bratuncu dosta jake — oko 1000 ustaša (dve bojne).

2) Sto je stanovništvo većim delom . . . naklonjeno ustašama i okupatoru.

Prema relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za jul od 21. septembra 1944. tada je njegova 24. bojna (jačine 385 ustaša) preduzela napad iz Bratunca u pravcu Opravdića i Bačića, gdje je naišla na snažan otpor partizana, ali o sopstvenim gubicima ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

3) Što se od stanovništva pomenutog pod tačkom 2) regrutuje veliki broj legionara, odnosno zelenokadrovaca za borbu protiv naše Narodnooslobodilačke vojske, u neposrednoj okolini njihovih sela.

4) Što je pravoslavni živalj iz ovoga kraja većim delom iseljen u Srbiju, a manji deo koji je ostao zaplašen je i još nedovoljno aktivan u borbi protiv okupatora i ustaša, legionara.

Da bi se ovaj kraj očistio od ustaša, zelenog kadra i četnika potrebno je:

1) Pojačati politički rad u ovome kraju, naročito među muslimanskim stanovništvom.

2) Preduzeti čišćenje ustaša, zelenog kadra i četnika našim jačim snagama, jer do sada upotrebljene snage pokazale su se kao nedovoljne iz napred navedenih razloga.

Što se tiče izvođenja vojničke akcije u ovome kraju u čisto taktičkom pogledu zapaženo je sledeće:

1) Ljudstvo je pre dolaska na ovu teritoriju bilo suviše zamoreno ranije vođenim operacijama u Birču i na Majevidi, te kao takvo nije moglo pokazati bolje rezultate. Usled ovoga desilo se je, da jedinice pri napadu na Srebrenicu zbog zamora nisu blagovremeno stigle na određene im polazne položaje, pa je napad otpočet u svanuće, na taktički jake i fortifikacijski dobro organizovane položaje.

2) Slaba izvršebanost boraca u rukovanju automatskim oružjem, naročito sa teškim i lakim bacačima. Priprema napada bacačima predviđena zapovešću za napad na Srebrenicu nije primenjena, jer borci nisu bili upoznati sa svojim oružjem, ni taktički ni tehnički. Da je ovaj napad pripremljen vatrom teškog oružja i da je otpočeo u predviđeno vreme, verovatno bi uspeo, ili u najmanju ruku da bi otklonio odnosno umanjio one gubitke koje smo pretrpili.

3) Bataljonima pored napadnih pravaca treba davati i ograničene zone širenja levo i desno, radi boljeg održavanja veze i uzajamnog potpomaganja. Napadne pravce bataljonima ne treba davati samo do određenog napadnog cilja, već i dalje pozadi samog napadnog cilja.

4) Održavanje veze i uzajamnog potpomaganja u napadu na Srebrenicu između bataljona nije bilo na visini, te je usled ovoga i desilo se, da neprijatelj udari sa rezervom u bok i pozadinu jednog bataljona i dovede u pitanje ceo ishod borbe samo zbog neobazrivosti III bataljona, koji preduzima povlačenje po svojoj volji, bez da o tome obavesti svoga suseda — I bataljon. Isti slučaj dešava se 27. VI. pri napadu neprijatelja na Srebrenički odred kod s. Šiljkovići, kada ovaj odred odstupa pri prvom susretu sa neprijateljem i ostavlja izložen bok i pozadinu svoga suseda na položaju u s. Bačićima.

2/ Preduzeti su svi potrebni nastupi, zaloge kadra i sredstva u skladu sa zadacima, jer do sada upotrebljavali su samo zaloge u skladu sa naredbama komandanta.

Što se tiče izvršenja vojne akcije u ovom kraju u skladu sa naredbama komandanta, je sljedeće:

1/ Ljudstvo je preduzelo na ovu i istovremeno bilo takvo da se nije vodilo operacijama u Bircu i na Kajevici, te kao takvo nije moglo pokazati bolje rezultate. Usled ovoga desilo se je, da jedinice pri napadu na Srebrenicu zbog zamaka nisu bile dovoljno stigle na određene položaje, pa je napad otpočet u vrhuncu, na taktički jace i fortifikacijski dobro organizovane položaje.

2/ Slučaj izvršenosti boraca u ovom kraju na taktički oružjem, naročito sa teškim i lacin bacačima. Priprema napada bacačima predviđena napredno na napad na Srebrenicu nije izvršena, jer borci nisu bili upoznatli sa svojim oružjem, ni taktički ni tehnički. Da je ovaj napad izvršen vatrom teškog oružja i da je otpočet u predviđeno vreme, verovatno bi uspeo, ili u najmanju ruku da bi otklonio odnosno umanjio one gubitke koje smo pretrpili.

3/ Bataljonima pored napadnih pravaca treba davati i ograničene zone širenja levo i desno, radi boljeg održavanja vaze i usajamnog potpomaganja. Napadne pravce bataljonima ne treba davati samo do određenog napadnog cilja, već i dalje pozati samoga napadnog cilja.

4/ Održavanje vaze i usajamnog potpomaganja u napadu na Srebrenicu između bataljona nije bilo na visini, te je usled ovoga i desilo se, da neprijatelj udari sa rezervom u bok i pozadi jednog bataljona i doveđe u pitanje ceo ishod borbe samo zbog neobavestivosti III bataljona, koji predusima povlačenje po svojoj volji, bez da o tome obavesti svoga suseda - I bataljon. Isti slučaj desila se 27.VI. pri napadu na neprijatelja na Srebrenici odred kod s. Bljkovići, kada ovaj odred otpada pri prvom susretu sa neprijateljem i ostavlja izložen boku i pozadini svoga suseda na položaju u s. Bačini.

Da bi se ovi neostvareni otklonili potrebno je preduzeti sledeće:

1/ Da se povede što više računa o zamorenosti ljudstva i kada je god moguće, a naročito kada je inicijativa u našim rukama, ne vršiti neprekidne višednevne usiljene marševe, jer se time dovedu borbena sposobnost jedinica u pitanje.

2/ Na zasebnim kursovima i u jedinicama preduzeti sve, da se borci usposobe što pre u rukovanju svojim naoružanjem, kako u tehničkom pogledu, tako i u taktičkoj primeni svoga oružja. U ovom pogledu već je otpočeto sa bacačkim kursom, a trebalo bi otvoriti i puškomitralješke kurseve, koji se trajati bar 7 dana.

3/ Sa komandantima bataljona po mogućstvu i sa komandirima četa održavati česte razgovore o vođenju bataljona u borbi. Naročito udariti glasom na održavanje vaze između susednih jedinica i međusobno usajamno potpomaganje kako vatrom tako i pokretom. Isto tako potrebno je komandante bataljona upoznatiti sa tehničkom stranom izlavljanja borbenih zapovesti i pismenog obaveštavanja.

Ukupni sopstveni gubici: 5 mrtvih, 9 ranjenik i 9 nestalija.

Neprijateljski gubici: 42 mrtva i 72 ranjena.

SMET PA IZU - SLOBODA NARODU !

Politički komesar,

[Signature]

Načelnik štaba
potporučnik,

[Signature]

Komandant
potporučnik,

[Signature]

Da bi se ovi nedostaci otklonili potrebno je preduzeti sledeće:

1) Da se povede što više računa o zamorenosti ljudstva i kada je god moguće, a naročito kada je inicijativa u našim rukama, ne vršiti neprekidne višednevne usiljene marševe, jer se time dovodi borbena sposobnost jedinica u pitanje.

2) Na zasebnim kursevima i u jedinicama preduzeti sve, da se borci usposobe što pre u rukovanju svojim naoružanjem, kako u tehničkom pogledu, tako i u taktičkoj primeni svoga oruđa. U ovom pogledu već je otpočeto sa bacačkim kursom, a trebalo bi otvarati i puškomitralješke kurseve, koji će trajati bar 7 dana.

3) Sa komandantima bataljona, po mogućstvu i sa komandirima četa, održavati češće časove o vođenju bataljona u borbi. Naročito udariti glasom na održavanje veze između susednih jedinica i međusobno uzajamno potpomaganje kako vatrom tako i pokretom. Isto tako potrebno je komandante bataljona upoznati sa tehničkom stranom izdavanja borbenih zapovesti i pismenog obaveštavanja.

Ukupni sopstveni gubici: 5 mrtvih, 9 ranjenih i 9 nestalih.

Neprijateljski gubici: 42 mrtva i 72 ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
V.¹¹ Rolović

Načelnik štaba
potpukovnik,
Krupić¹²

Komandant
potpukovnik,
Mil.¹³ Zekić

(M. P.)

¹¹ Vlado
¹² Husein
" Miloš

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 6. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NI-
KOLA TESLA« O RASPOREDU I DEJSTVU NA PROSTORU
OSINA GLAVICA — MALOVANSKE POLJANE — VELIKA
DREŽNICA¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
6 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«

Poslije vršene akcije u vezi sa operacijom na Livno,² brigada se povukla na prostor Osina Glavica — Malovanske Poljane — V. Drežnica. Raspored naših snaga je slijedeći:

I bataljon sa svojim snagama nalazi se kao brigadna rezerva u V. Drežnici. II bataljon se nalazi na prestražarskom položaju Osina Glavica — Mali Kozjak — Lončareve Poljane, sa zadatkom da aktivno dejstvuje sa manjim grupama u pravcu Suhovrha, Stipićevih košara, te da sačekiva neprijateljske patrole i djelove za izvidanje u pravcu naših položaja.

III bataljon sa glavninom svojih snaga nalazi se na Malovanskim Poljanama, sa zadatkom dejstvovanja na komunikaciji Šujica — Malovan, te kontrole šume u pravcu Suhovrha, radi obezbjeđenja lijevog krila našeg II bataljona.

IV bataljon se nalazi također u brigadnoj rezervi u V. Drežnici. Štab brigade sa djelovima Štaba brigade, sem Pratećeg voda, koji se nalazi u sastavu II bataljona — nalazi se u V. Drežnici.

Općenito stanje u brigadi je zadovoljavajuće. Odrazi žrtava koje je pretrpila brigada u ovim operacijama nemaju nikakvog uticaja na moral, disciplinu i borbenost brigade. Bataljoni, prema svojoj veličini, su sposobni za izvršenje dobivenog zadatka.

Naše namjere i zadatci koje smo postavili pred sebe i pred brigadu su slijedeći:

Aktivno dejstvovati na komunikaciju Kupres — Livno.

Aktivno dejstvovati na neprijateljska uporišta pored navedene komunikacije.

Vršiti zasjede između Potočana i Borove Glave, te zasjede između G. i D. Malovana.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/2, k. 797.

² Vidi dok. br. 5, 14 i 16.

Vršiti ekonomske akcije u pravcu Tomislav-grada,³ te južno od Livna.

Srediti stanje u jedinicama.

U vezi postavljenih zadataka, poduzeli smo slijedeće:

Uputili smo naš IV bataljon sa tri pješadijske čete, ojačan sa sposobnim ljudstvom iz radnih vodova ostalih bataljona pod komandom jednog člana intendature, sa zadatkom da se u toku noći 5/6 ov. mj. prebace na prostoriju Jelovača — Vučipolje, te da u toku dana ostanu neprimjećeni, pred noć da izvrše akciju ekonomsku na sela oko Duvna, te da se u toku noći 6/7 ov. mj. vrate nazad. Prelaz tome bataljonu koji se bude vraćao osigurao naš I bataljon, i to jednom četom u pravcu Potočana sa nagaznim minama a jednom četom u pravcu Borove Glave također sa protikolnom puškom i nagaznim minama. Ovaj bataljon će ostati do pred zoru u zasjedi, te ukoliko naiđe netko od neprijateljskih snaga sačekati ga. Pred zoru bataljon će se povući na svoj polazni položaj. Sa ovim bataljonima, t.j. I i IV nastojaćemo izvoditi i dalje ekonomske akcije na donjem sektoru.

Prema obaveštenjima našeg III bataljona neprijatelj se povukao iz G. i D. Malovana, te Podkule i sad se nalazi u Sujici, jačine još neustanovljene, ali prema pričanju civila imade 2 tenka, koji krstare između Kupresa i Sujice, 10 motornih vozila, te izvjestan deo pješadijskih snaga. Neprijatelj se nalazi na Okiću u samoj Sujici, gdje drži položaj u sjevernoj strani grada u visini groblja i same rijeke Sujice. Naš III bataljon se u toku današnjeg dana, a i u toku iduće noći nalazi u zasjedi na cesti Kupres — Sujica. Dato je u zadatak bataljonu da ispita stanje detaljno u Sujici, te ukoliko bude mogućnosti i uslova pristupićemo likvidaciji iste. Po pričanju seljaka neprijatelj se povukao sa ove komunikacije od Kupresa do Sujice iz razloga toga, što su mu nanijeti osjetni gubitci, a naročito civili pričaju da je neprijatelj imao dosta velike gubitke kada je pravio ispad na Osinu Glavu. III bataljon je u toku noći izvršio manju ekonomsku akciju u selima Bogdašić, Gluščevine, te od neprijateljskih familija uzeo 4 goveda, 2 konja, 15 ovaca.

Danas u 7 čas. neprijatelj se pojavio od pravca Livna preko Mršin-dolca na k. 1468, 1603 i krenuo u pravcu V. Kozjaka, Marićevih košara. Naše snage koje su se nalazile na Osi-
noj Glavici primjetile su pokret neprijatelja, te II bataljon jednu četvu, koju je imao u rezervi, bacio je na V. Kozjak, te uz pripomoć bacača i topa preduzeo protunapad i neprijatelja je počinuo nazad i produžava gonjenje.⁴ Rezultati tih borbi još nisu nam poznati.

³ Duvna

⁴ Vidi dok. br. 35.

Bilo bi nam potrebno da nam se pošalje mina za teški bacač engleski, jer za taj bacač imademo svega 6 kom. mina. Također isto, možete nam — ukoliko imadete — poslati nagaznih mina 10 kom.

O rezultatima ovog ispada, te protinapada našeg na neprijatelja, koji je ispao u pravcu V. Kozjaka, te o rezultatima bataljona koji je otišao u ekonomsku akciju bićete obavješteni čim se povrate snage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

BR. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JUNA NA PROSTORU RAKINO BRDO — ČAPARDI — SAPNA — RASTOŠNICA — BARE — PILIĆE¹

Š T A B
III VOJV. BRIGADE
O. br. 113/44
6. jula 1944. god.
U ____sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni
izvještaj

1.VI.1944.g. Jedinice naše brigade na istim prostorijama kao i 31.V.1944.g.
I bataljon: Maričin Breg,
II bataljon: Popović,
III bataljon: Jasikovići,
IV bataljon: Mehići i
V bataljon: Rakino Brdo.
Štab brigade, intendatura i sanitet u s. Božici.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 1243.

- 2.VI.1944.g.
sunčano. Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 3.VI.1944.g.
sunčano. Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 4.VI.1944.g.
sunčano. Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 5.VI.1944.g.
sunčano. Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 6.VI.1944.g.
sunčano. U 18 časova brigada vrši pokret pravcem: Capardi — Baljkovica — Međeđa — Sapna — Ravni Gaj — Velika Strana.
- 7.VI.1944.g.
sunčano. I stiže u 19 časova na prostoriju Bare — G. Krčina — Piliće (k. 440).
I bataljon stiže na Bare.
II bataljon stiže na Piliće (k. 440).
IV bataljon stiže na Veliku Stranu.
Mačvanski NOP odred je na k 430.²
Štab brigade, intendantura i sanitet su u s. Bare.
III i IV bataljon su išli prema Majdanu gde su bili u rezervi divizije.
- 8.VI.1944.
sunčano, pred veče kiša. Oko 7 časova neprijatelj u jačini od oko 400 vojnika napada na naše položaje na Orliću, a nešto kasnije i na Piliću (k. 440).
Borba je bila ogorčena, vrlo jaka i uporna.
Poslije petočasovne borbe neprijatelj je bio odbijen.
Oko 14 časova neprijatelj je dovlačio pojačanja i vrši jak pritisak na naše položaje od Trnove Musi. i od Bjeloševca. Jačina neprijatelja je sada oko 1800 do 2.000.³

² Na karti 1 :100.000, u rejonu razmještaja pomenutih jedinica, ta kota nije nađena.

³ i ⁴ Odnosi se na jedinice 13. SS legionarske divizije »Handžar«. Prema zapovijesti njenog štaba od 7. juna 1944, ova je divizija 8. juna, u 3,45 časa, sa linije Tuzla — Brčko — r. Sava, preduzela obuhvatni napad protiv jedinica 12. korpusa NOVJ s ciljem da ih nabaci na r. Drinu i da ih tu uništi (vidi knj. 26, dok. br. 122, 133, 134 i 136).

Pod jakim pritiskom naše jedinice se povlače na Veliku Stranu — Krastava Kosa — Cajire — Čaklovica — Rastošnica.

I i IV bataljon su ostali na Visu i Velikoj Strani, III na Krastavoj Kosi, II u Rastošnici, Mačvanski odred Čaklovica, sanitet, intendantura i štab brigade u Čajirima.

U ovoj borbi neprijatelj je na bojištu ostavio mrtvih vojnika i oficira preko 120, a dva puta toliko je imao ranjenih.

U ovoj borbi smo zaplenili:

šaraca, pikavaca, revolvera, radio-stanica i još mnogo odela i obuće te druge ratne spremne.

Mi smo u ovoj borbi imali mrtvih, ranjenih i nestalih.

Izgubili smo jedan puškomitraljez. Naš V bataljon nalazio se kao obezbeđenje i divizionjska rezerva.

9.VI.1944.g.
sunčano
vreme.

Na prostoriji Velika Strana — Krastava Kosa — Rastošnica — Čaklovica nije bilo dođira sa neprijateljem.

U 13 časova II i III bataljon, Mačvanski odred vrše pokret pravcem preko Velike Strane sa zadatkom ispitivanja i likvidiranja neprijatelja na sektoru Bare — Krčina, u koliko postoji za to mogućnost. Jedinice stižu oko 17 časova, odakle su pristupile ispitivanju neprijatelja. Neprijatelj je primetio naše pokrete i tu kao jakom minobacačkom vatrom i artiljerijom naše položaje. Nije bilo žrtava.

V bataljon se je vratio u sastav brigade i određen za obezbeđenje u s. Čaklovici.

U toku noći 9. i 10. [VI] brigada se postavila:

Na Tursanovom Brdu III bataljon, na Visu Mačvanski NOP odred i II bataljon, IV bataljon na Velikoj Strani, V bataljon na obezbeđenju bolnice, a I u rezervi kod s. Laze.

10.VI.1944.g.
vreme sunčano.

Neprijatelj tuče jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom naše položaje od ranog jutra, i to planski.

Oko 12 sati neprijatelj sa jačim patrolama počinje sa nasilnim izviđanjima, uz jaku mitraljezsku vatru. Oko 13 časova neprijatelj je počeo napad sa jakim kolonama i to prvo na III ba-

taljon, Tursanovo Brdo, a kasnije i na IV, I i II bataljon. Borba postaje sve žilavija i upornija. Neprijatelj počinje tući jakom minobacačkom vatrom. Neprijatelj je odbijen kod III bataljona, besomučno napada na II i IV bataljon sve jače, kada naročito jakom vatrom tuče položaje IV bataljona. Sto se više primicalo mraku neprijatelj je sve žešće navaljivao sa sve jačim i novijim snagama,⁴ kada (oko 19,30) bataljon se morao povući na prihvatni položaj. Tada je brigada dobila naređenje da se u sumrak otkači od neprijatelja, i da se prebaci na prostoriju: Rastošnica — Obršine — Ravni Zavid — Goduš. U 21 čas brigada se otkačila od neprijatelja i vrši pokret preko Čaklovice. U ovoj borbi neprijatelj je imao 700 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 26 mrtvih i 60 ranjenih.

- 11.VI.1944.g. vreme oblačno. Brigada stiže na određenu prostoriju oko 10 sati. I bataljon iznad Rastošnice, II na Godušu, III na Ravnom Zavidu, IV na Obršinama, V na osiguravanju bolnice u Završju, Mačvanski NOP [odred], intendantura i sanitet kod zaseoka Tomanići. Stab brigade u zas. Sandići. U toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem. U 19 sati brigada vrši pokret pravcem: Tomanića Kosa — Stolice — Jelica — Jajići — Panduri. Neprijatelj primećuje naš pokret i počinje tući sa dva brdska topa sa Krastave Kose kolonu. Žrtava nije bilo.
- 12.VI.1944. Brigada oko 10 sati stiže na prostoriju Raševo — Panduri — Vrelo. Dodira sa neprijateljem nije bilo u toku dana.
- 13.VI.1944.g. U 4 sata brigada vrši pokret na prostoriju: k. 358 — k. 311 — Rakino Brdo, gdje stiže oko 7 sati. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. U 17 sati brigada vrši pokret na Bašinu,⁵ gdje stiže oko 20 sati.
- 14.VI.1944.g. vreme sunčano. U 9 sati brigada vrši pokret na prostoriju G. Višća, gdje stiže 15.VI. oko 0,2 sata. Avijacija je bombardovala i mitraljirala kolonu ali žrtava nije bilo. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

⁵ To mjesto se ne nalazi na karti 1 : 100.000. Međutim, riječ je o predjelu između Grede i Radulje (5 km sjeverno od Šekovića).

15.VI.1944.g.
vreme Jedinice na istim položajima kao i 14.VI.
sunčano. 1944.g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) Načelnik kapetan,
P.⁶ Teodorović

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVODANSKE BRIGADE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JUNA NA PROSTORU TREŠTENICA — OMAZICI — VIŠCA¹

**STAB
III VOJV. BRIGADE**

O. br. 114/44
6. jula 1944. g.
U _____ sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni
izvještaj

16.VI.1944.g. U 0,4 časa brigada vrši pokret na prostoru
vreme riju Musi. Treštenica, gdje stiže u 16 časova,
sunčano. I bataljon: Selomići.
II Krševac — Obojkovina.
III Gavrići.
IV Galamići.
V bataljon na obezbeđenju bolnice.
Stab brigade, intendatura i sanitet u zas.
Golići.²

• Paja Teodorović. Poginuo 15. avgusta 1944. na Pivskoj planini. Maja 1944. on je bio načelnik Štaba 5. vojvodanske brigade (knj. 25, dok. br. 123).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1243.

² Vjerovatno se odnosi na zaselak Delići, jer Golići nisu nađeni na karti 1 : 100.000.

- 17.VI.1944.g. I i III bataljon idu u rekviraciju hrane prema Poljicu i Prokosoviću gdje su se sukobili sa manjom grupicom zelenokadrovaca. U borbi je uhvaćeno dva zelenokadrovca i zarobljen jedan mitraljez »Šoša«. Zarobljeno je 180 goveda. Gubitaka nema.
- 18.VI.1944.g. III bataljon se premješta s Gavrića u Deliće da zatvori pravac od Kiseljaka i Rudenika. vreme kišno. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 19.VI.1944.g. Jedinice na istom mjestu kao i 18.VI.1944, vreme kišno. dodira sa neprijateljem nije bilo.
- 20.VI.1944.g. Brigada u 4 sata vrši pokret na prostoriju vreme promjenljivo. Orahovica — Seona. Raspored slijedeći:
I bataljon: Savičići.
II bataljon: Lozna.
III i IV bataljon: Kelempeći — Lozna.
V bataljon: na osiguranju bolnice u Rijeci.
Stab brigade, intendatura i sanitet u s. Kelempeći.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
- 21.VI.1944.g. Na istim položajima. Dodira sa neprijateljem nema. vreme kišno.
- 22.VI.1944.g. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Brigada na istom položaju U 18 časova IV bataljon vrši pokret pravcem: Grivice — Litva — Odorovići — Vrnojevići sa zadatkom da primi drugove sa Ob. kursa, i da se u selu Prav. G. Višća poveže sa Ob. organima. U pokretu nije bilo dodira sa neprijateljem. vreme sunčano.
- Ostale jedinice, osim IV bataljona, na istim položajima.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.
- 23.VI.1944.g. IV bataljon u svom pokretu sa Vrnojevića sudario se sa SS-ovcima kod Prav. G. Višće. Neprijatelj je bio u jačini 350 ljudi. Neprijatelj je napao bataljon oko 12 sati u momentu kada je bataljon bio na odmoru. Jednim pravcem neprijatelj je napadao od Odorovića, drugim od

Musi. Višće a trećim od Kat. D. Višće prema selu Brnjici. Borba je trajala oko 1.30 sati.¹⁾

Tada se bataljon povukao od kose južno od s. Prav. G. Višća.

U ovoj borbi bataljon je imao dva druga lakše ranjena i tri druga nestala.

Neprijatelj je imao dosta žrtava, ali se ne zna tačno koliko, pošto se bataljon povukao i izgubio dodir sa neprijateljem. Bataljon je uhvatio vezu sa obaveštajnim centrom u s. Prav. G. Višća, a nije produžio u selo Vrnojeviće, radi fašističkih jedinica, te nije izvršio drugi zadatak.

24.VI.1944.g.
kiša.

II, III i I bataljon u 04,00 sata išli su u akciju radi nabavke hrane prema selu Puračiću i Prokosoviću.

Manje grupe zelenokadrovaca su pripucale iza Prokosovića. Nismo imali žrtava. Uхватili smo dva SS-ovca, koje smo kasnije pustili.

Zaplenili smo:

183 kom. goveda,

8 ovaca

nekoliko konja i 13 metara žita. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

IV bataljon se vratio u sastav brigade oko 9 sati.

25.VI.1944.g.
sunčano.

Jedinice na istim mjestima kao i 24.VI. 1944.g.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

26.VI.1944.g.
sunčano.

Jedinice na mjestima kao i 25.VI.1944.g.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

II bataljon oko 19 sati vrši pokret za selo Matijeviće sa zadatkom da prihvati drugove koji su bili na Ob. kursu.

27.VI.1944.g.
sunčano.

Jedinice na istim položajima kao i 26.VI. 1944.g.

Brigada na odmoru i sređivanju.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

II bataljon na putu za selo Matijeviće.

28.VI.1944.g.
sunčano.

Po zapovesti štaba XXXVI NOU divizije brigada u 7 časova izvršila pokret na prostoriju: Omazići (sekcija Kladanj 1:100 hiljada).

¹⁾ Vidi dok. br. 21 (objašnjenje br. 3 i 4) u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 148.

Raspored jedinica:

I bataljon: s. Gutići, sa zadatkom obezbeđenja od Višće.

II bataljon na putu za selo Matijeviće.

III bataljon: selo Lugavici, sa zadatkom zatvaranja pravca od Spreče i Zivinica.

IV bataljon: Durakovići, sa zadatkom zatvaranja pravca od sela Višća i Zivinice (poseda G. Ravan i k. 392).

IV bataljon V Vojv. brigade, koji je privremeno stavljen pod komandu štaba III Vojv. brigade: selo Saletovići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Spreče (poseda k. 373 i k. 407).

V bataljon u pratnji divizijske bolnice u selu Daći.

Dodira sa neprijateljem nismo imali.

29.VI.1944.g. sunčano. Brigada na istim položajima kao i 28. VI. 1944.g.

Dodira sa neprijateljem nema.

II bataljon se vratio sa puta u s. Matijeviće i doveo kursiste. Na povratku iz sela Matijevića imao je sukob sa četnicima na putu od Brnjice i Višće, odnosno na putu od Brnjice do Odorovića. Jedna drugarica je lako ranjena i jedan drug teže, te je od rane umro.

Noću 29. i 30.VI.1944.g. I i III bataljon otpratili su ranjenike i bolesnike u bolnicu III Korpusa u Sekoviće.

30.VI.1944. sunčano. Brigada na odmoru na istim položajima kao i 29.VI.1944.

Dodira sa neprijateljem nismo imali u toku dana. III bataljon je otpratio ranjenike i bolesnike za Sekoviće, zajedno sa dva bataljona II Vojv. brigade, a I bataljon se vratio od Odorovića — Nišana u Gutiće.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!⁵

Načelnik-kapetan:
P. Teodorović

(M. P.)

⁴ O de.istvima 3. vojvodanske brigade u julu vidi pregled njenih dejstava od 1. jula do 28. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 1244).

⁵ Riječi »Smrt fašizmu — Sloboda narodu« dopisane su mastilom, latinicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONČAR« OD 6. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DI-
VIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU NA SEKTORU FOČA —
GORAŽDE¹

»SAVA«

6. jula 1944. godine

»AVALI«

1. — Sa »Savom« smo stigli na određene položaje. Bataljoni su raspoređeni sledeće: 31. bataljon zaposeo je položaj istočno od Krčina brda. Prije dolaska bataljona na taj sektor neprijatelj je izbio na Krčino brdo, ali ne na dužinu cijelog. Snage neprijateljske nisu se ustanovile, ali prema ocjeni oružja nisu yelike.² Imaju jedan teški bacač, nekolike tromblonke i tri »Šarca«. Naš 31. bataljon dobio je zadatak da odmah napadne neprijatelja uz pomoć teškog bacača i da ga likvidira sa tog položaja. Do sada još ne znamo rezultata.³

2. — 33. naš bataljon zaposjeo je položaj Kapak isturivajući jača predstražna odeljenja prema r. Drini. Na njegovu sektoru neprijatelja nema.

3. — 34. naš bataljon izbio je na Goli vrh, Gostičaj i uputio također predstražarska odeljenja u Cerovu ravan i u pravcu Drine. Također kod istog nema neprijatelja sa desnu stranu Drine.

4. — 32. bataljon izbio je na položaj Kunka (1229 kota). Jača odeljenja koja su išla prema Drini nisu naišla na neprijatelja sa ovu stranu, već izveštavaju da se neprijatelj nalazi sa onu stranu Drine, gde je zaposeo položaj iznad s. Džindića. Jače kretanje neprijatelja ne primjećuje se. Odeljenja našeg 32. bataljona izveštavaju da je došlo oko 60 kamiona vojske iz Rogatice i da su se zadržali u s. Crvljivac — Jabuka,⁴ također nas obavještavaju da su saznali da se iz Goražda prebacilo preko rijeke Drine 60—80 ustaša i nalaze se u s. Zupčići.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/2, k. 727.

² Vjerovatno se odnosi na njemačke dijelove, jer su oni 4. jula 1944. stigli u Ustikolinu (vidi dok. br. 180).

³ Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 40.

⁴ Vidi dok. br. 12.

⁵ U Goraždu je tada bila 5. bojna 8. posadnog zdruge, te se, vjerovatno, odnosi na njene dijelove (vidi dok. br. 180).

[5. —] 34. bataljon nas obaveštava također da neprijatelj popravljajući most na r. Osanici. Isti bataljon dobio je zadatak da ometa svaki opravak mosta.

6. — 35, 38. i 39. bataljon kao i »Sava« nalaze se na sektoru Han Soha — Prijaković i Jelašika.

7. — U toku noći imali smo vezu sa II Krajiškom brigadom i XVI Muslimanskom brigadom, ista je juče vodila borbu na pravcu Krčina brda i prema mostu Osanice. Iste jedinice noćas su izvršile pokret i otišle u pravcu Čajniče — Goražde.⁸

Šaljemo vam kratak pregled brojnog stanja ljudstva naše »Save«:

Po spisku 924, u rashodu 141. na licu 783.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zeželj'

BR. 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD
7. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA
PROSTORU DEVEDINA — BOŠKOVIĆI I KUKOLI¹

Š T A B

XIV. SRED. BOS. NOU BRIGADE

Op. pov. broj 182

dne 7. j u l a 1 9 4 4.

ŠTABU XI. NOU BRIGADE

Izveštavamo Vas, da su jučer, tj. 6. ov. mj. četničke bande (»četnička leteća brigada«) u jačini od oko 500 napale na sektor koji drži naš V. (Poljski) bataljon (Devetine — Boškovići) i to sa više pravaca, odnosno sa Kokora — Crnog Vrh — Kadinjana — Klačnice. Borba je počela u 2 sata ujutru i trajala je do 7 sati, kada je našem bataljonu uspjelo istu bandu razbiti i protjerati ih skroz u Klačnice. U toj borbi neprijatelj je

* Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 62.⁷

Milan Zeželj (komandant brigade)

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 52/3, k. 866.

pretrpio izvjesne gubitke čiji se tačan broj još ne zna. S naše strane bila su dva lakše ranjena druga i to među njima komandir 1. čete.

Jučer 6. ov. mj. naš U. bataljon postavio je sa jednom četom zasjedu neprijatelju preko Vrbasa i to na kanalu između Kosjeriva — Kukola. Pošto je zasjeda bila dekonspirisana od strane civila, to je neprijatelj oko 17 časova pošao u streljačkom stroju prema našoj zasjedi. Zasjeda je sačekala neprijatelja i otvorila vatru, tj. reagirali su na vatru koju je neprijatelj prvi otvorio. Borba je trajala oko 2 sata. Naši su se povukli sa zasjede usled brojčano nadmoćnijeg neprijatelja nanijevši istome 6 mrtvih (za koji se broj tačno zna), dok još više ranjenih. Sa naše strane jedan lakše ranjen. Pljena nije bilo usljed gore navedenog razloga. Nacionalni sastav neprijatelja jest SS-ci.² Isti su poslije borbe doveli haubicu kod Kukola i tukli naše položaje s ove strane.

Inače naš II. bataljon po naređenju komandanta Divizije uputio je jednu četu preko Vrbasa kao osiguranje ranjenicima koji putuju za Italiju i ići će do Ljevčanskog odreda, gdje će da primi delegate.³

Naš III. bataljon vrši mobilizaciju na sektoru Srđevići, s kojim bataljonom je otišao i komandant Brigade.

Danas su nam stigla preko veze dvojica iz Banja Luke, koji su inače do sada bili u službi neprijateljske vojske. Imenovani su stigli bez oružja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar-major,	Načelnik-major,	Komandant-major,
si. ots.	Trinki ⁴	si. otsutan

(M. P.)

* Redakcija nije mogla da ustanovi kojoj su jedinici pripadale te neprijateljske snage. Međutim, tada je u Klačnicama i Bos. Gradiški vršena smjena jedinica između 3. gorskog i 4. lovačkog zdruge, i možda se radi o njihovim dijelovima. O tome vidi dok. br. 149 u ovoj knjizi i bojnu relaciju 7. lovačke pukovnije od 6. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—29, k. 60).

³ Riječ je o delegatima koji su se vraćali sa II omladinskog kongresa (vidi dok. br. 49 i 121).

⁴ Albert

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 8. JULA
1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA O FORMIRA-
NJU OVOGA KORPUSA»

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ

Br. si.
8 juli 44 g.

ŠTABOVIMA XVI I XXXVI NARODNOOSLOBODILACKE
UDARNE DIVIZIJE

1. Naredbom Vrhovnog štaba od 1 jula ov. g., formiran je, od XVI i XXXVI NOU divizije, XII Korpus Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.²

Za komandanta Korpusa postavljen je drug general-major Danilo Lekić, a za političkog komesara drug Stefan Mitrović.

2. Štab Korpusa je stupio na dužnost.³

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. IVI, k. 589.

² U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. jula 1944, dostavljenoj preko Štaba 3. korpusa, Danilu Lekiću, piše:

»Za Lekića. Odlučili smo da od 16. i 36. div. formiramo Dvanaesti korpus sa komandantom Lekićem i komesarom Mitrovićem. Dajte predlog za XVI div. Sledeća depeša je za Lekića šifrom Gl. št. Voj.« (Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine). Vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

³ U dopisu Štaba 12. korpusa NOVJ od 9. jula 1944. štabovima 16. i 36. divizije o popuni Štaba korpusa i štabova divizija se kaže:

»1. Naredbom Vrhovnog štaba, od 8. ov. mj., postavljeni su na službu u XII Korpusu NOVJ:

za načelnika Štaba Korpusa	— drug potpukovnik Mileta Đukić,
za šefa II odjela	kapetan Ninko Lekić,
za načelnika intendature	Serif Buljubašić,
za komandanta XVI Divizije	major Marko Peričin,
za načelnika „ „	potpukovnik Periša Grujić,
za komandanta XXXVI „ „	major Radoslav Jović,
za polit. komesara „ „	Ljuba Momčilović,

Postavljeni drugovi stupiće na nove dužnosti odmah po prijemu ovog naređenja.

2. Štab XVI NOU Divizije dostaviće Štabu Korpusa predlog za popunu upražnjenih mjesta u Štabu I Vojvodanske brigade, kao i za mjesto šefa II odjela Štaba XVI NOU Divizije.

3. Novoformirani štabovi divizija doći će 10. ov. m. u s. Litva na zajednički sastanak sa Štabom Korpusa. Sastanak će se održati u 8 časova (prije podne) ...« (Arhiv VII, reg. br. 2/1, k. 589 A).

3. Stab Korpusa je uvjeren da će štabovi naših divizija dati sve od sebe da naš Korpus postane ubrzo jedinstvena cjelina, da izraste u silnu udarnu snagu, u žarište oslobodilačkog pokreta, tako da se njime ponosi naša Vojska i naši narodi.

4. Dostavljamo vam Saopštenje Štaba XII Korpusa NOVJ.⁴

Potrebno je da se Saopštenje pročita jedinicama pred strojem, ali tako da ne ostane ni jedan borac u našem Korpusu koji ne bi čuo Saopštenje, kome ne bi bio jasan značaj i uloga našeg Korpusa.

Obaveštenje o formiranju Korpusa provesti na svečan, manifestacioni način. Osim čitanja Saopštenja, politički komesari će detaljnije objasniti pojedine stavke u Saopštenju o značaju i ulozi našeg Korpusa.

5. Od danas, 8 ov. m., Stab Korpusa će se nalaziti u s. Litva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant,
general-major

⁴ Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1—2/1, k. 589.

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 8. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA
TESLIC¹

Š T A B
XI NOU DIVIZIJE
Br. str. pov.

8 juli 44 god.
1 sat

ŠTABOVIMA V, XII, XIV i XVIII BRIGADE
I TEŠANJSKO-TESLICKOM ODREDU
BRDSKOJ BATERIJI

Sekcija Derventa 1:100.000

P o l o ž a j

Poslije upada naših snaga u neprijateljski garnizon Derventa,² likvidirano je neprijateljsko uporište Jelah,³ i time su se naše snage spustile u dolinu rijeke Usore i potpuno izolovale neprijateljsko uporište Teslić. Da bismo mogli održati se u dolini Usore potrebno je da likvidiramo neprijateljsko uporište Teslić.⁴ Likvidacijom Teslića proširimo sektor nad kojim ćemo imati kontrolu i sa koga ćemo vršiti mobilizaciju kao i sektor za snabdevanje naših jedinica, a istovremeno ćemo moći spuštati svoje snage na prugu Brod — Sarajevo koja je za neprijatelja od velike važnosti. Pored ovih koristi dobićemo od neprijateljskih vojnika oružje i ostalu spremu.

Prema najnovijim podacima koje imamo o neprijatelju, on raspolaže sa snagama od dvije bojne domobrana VI lovačke pukovnije, čija je jedna bojna na Ukrinici potpuno razbijena od naših snaga,⁵ a borbeni moral te pukovnije vrlo nizak.⁶ Ne-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 40/1, k. 876.

² i ⁵ Vidi dok. br. 10.

* i ¹⁰ Vidi dok. br. 147 i 157.

⁴ i ⁸ Bliže o tome vidi dok. br. 36.

® U izvještaju Zapovjedništva 2. zbornog područja od 2. avgusta 1944. piše da se posada Teslića sastojala »od stožera, stožerne sate, 2. i 4. sate I. bojne 6. lovačke pukovnije, 7. i 8. sate II. bojne 6. lovačke pukovnije, stožera III. bojne i 1. i 3. sate 6. posadnog zdruge«. Ukupno 26 časnika i 1081 dočasnika i domobrana. Pored ovih jedinica bilo je još oko 60 milicionera.

U izvještaju je prikazan detaljan raspored pomenutih snaga za odbranu Teslića (Arhiv VII, reg. br. 7/1—55, k. 60). O tome vidi i dok. br. 60 u ovoj knjizi.

prijatelj ne raspolaže sa teškim oružjem sem sa dva bacača. Grad je utvrđen dobro nazidanim bunkerima i rovovima i ograđen žicom, uz to je oko čitavog grada puštena struja kroz dvije žice, stoga se svaka jedinica treba da pripremi za prekidanje žica, zato se mogu upotrebiti: sječenje žice puš. mitraljezima, bacačima, topovima, podvlačiti nagazne mine i bacače pod žicu i upaljavati ih. Pod žicu metati eksploziv i upaliti. Artiljerija brdske baterije tući će centralu i nastojati da je uništi pre početka akcije. Ako se savjesno pripreme sredstva za rušenje centrale kao i prekidanje žice, onda će ova prepreka od struje otpasti.⁷ U svrhu likvidacije ovog tako važnog neprijateljskog uporišta izdaje se sledeće

N A R E Đ E N J E

V brigada	V brigada sa svoja dva bataljona izvršiće
4 bat.	napad na pomenuto uporište sa desne obale ri-
1 prot. top	jeke Usore od sela Doljani do Vrela. Sa ostala
4 bacača	dva bataljona vršiće obezbeđenje od Doboja sa
	lijeve i desne obale rijeke Usore a jednu četu
	će postaviti zapadno od Tešnja, koja će sa Te-
	sličko-tešanjskim odredom i jednim bataljonom
	XVIII brigade vršiti zasjedu od Tešnja.

Sa dva bataljona koji napadaju likvidiraće most na Usori i električnu centralu. Po likvidaciji [ovih otpornih] tačaka pomoći ostalim snagama likvidaciju grada, a po likvidaciji grada krenuti se u pravcu Tešnja koga blokirati.⁸

XII brigada	Napadaće sa svoja dva bataljona između
2 batalj.	Vel. i Male Usore, sa južne strane, grad Teslić.
1 bacač	Jedan bataljon će uputiti da vrši prodor u grad
	a jedan bataljon će prvo likvidirati Rudnik a
	potom krenuti na uporište Teslić. Snage XII
	brigade će likvidirati u gradu žand. stanicu, pi-
	lanu i ostala manja uporišta koja se nalaze pred
	njom. Po likvidaciji grada uputiti jedan bata-
	ljon u pravcu Vručice a sa jednim se zadržati
	u gradu. ⁹

XIV brigada	Napadaće sa dva bataljona niz lijevu oba-
2 batalj.	lu Male Usore i uz lijevu obalu Vel. Usore na-
1 bacač	stupajući preko Stražanice, sela Ruževića i
	Kaćuna. — Zadatak je likvidirati štab pukov-
	nije kao i ostala manja uporišta na svom pravcu.
	Po likvidaciji uporišta imaće zadatak evakua-
	ciju plijena.

XVIII brigada
4 batalj. Sa svoja sva četiri bataljona zatvarače pravac Zepče — Maglaj ne dopuštajući neprijatelju prodor za Teslić, a jednim svojim bataljonom postaviće se zapadno od Tešnja na putu koji vodi od Tešnja za Džemiliće.¹⁰

Tesl.-Tešanj.
odred Postaviće se na Sejmen Polje — zapadno od Tešnja sa zadatkom da spreči s ostalim snagama prodor neprijatelja iz Tešnja u pravcu Teslića.

Brdska baterija
4 topa Postaviće se na brdo Kaćun odakle će sa dva protivkolska topa tući električnu centralu, a sa dva brdska topa tući neprijateljske bunkere. Sa svojim izviđačima postaviti telefonsku liniju i korigirati vatru dok ne uspije se u potpunosti srušiti centralu.
Početak akcije biće 9 o.m. u 19 časova i 30 minuta.
Borbeni znaci biće Borijs — Bosna.
Dnevni znaci — dizanje desnom rukom puške u vis, držeći za vrat kundaka i praveći dva kruga. Odgovor — ispruženje lijeve ruke pravo u stranu.
Zvučni znaci — dva dugačka zviždanja, odgovor — dva kratka.
Hirurška ekipa divizije biće smještena u selu Simići.
Svaka jedinica će se postarati za dovoljan broj kola za prevoz ranjenika, a XII brigada daće pratnju za ranjenike do bolnice.

Vod za vezu Uspostaviće vezu sa štabom XII brigade u Barićima i V brigadom u Doljanima.
Kurirsku vezu svaka jedinica dužna je slati svaka dva sata, podnoseći detaljan izveštaj o razvoju situacije na njenom sektoru.
Ukoliko se grad ne likvidira u toku noći borba će se produžiti do njegove likvidacije. Osvojene kuće treba držati i ne treba ih ni danju napuštati.
Znaci za 10. om. biće Jelah — Jelovac.
Vidni znaci — stajanje mirno s puškom k nozi, dizanje lijeve ruke iznad glave dva puta, odgovor — dizanje vodoravno puške držeći obema rukama nad glavom.
Zvučni znaci — jedanput muknuti kao krava, a odgovor dva puta mijauknuti kao mačka.
Štab divizije biće u selu Simićima kod Kaćuna.

Za ovu akciju svaka će brigada poslati dva kurira štabu divizije na raspolaganje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — p.pukovnik,
B.¹¹ Đuričić

Komandant — pukovnik,
M.¹² Šiljegović

BR. 27

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA KRCINOM BRDU¹

»B O S N A«
8-VII-1944 godine
u 21 čas

»AVALI«
Izvještaj o akciji 6-VII-1944 godine

Naša grupa od tri bataljona, koji su imali u zadatku da pronađu, proteraju, tj. po mogućnosti unište neprijatelja na desnoj obali Drine, izvršili su postavljeni im zadatak.

Naš 21 bataljon i jedna četa 22 bataljona sa bacačkim odjeljenjima, u zajednici djelova dvaju bataljona »Save«,² izvršili su napad u 12 časova na neprijatelja koji se nalazio na Krčinom Brdu, koji je brojao oko 120—150 vojnika a koji su bili naoružani sa 10 brzih šaraca, jedan teški bacač i više tromblona. Borba je trajala od 12 do 16 časova, zato što je teren pošumljen i neprohodan sem putevima. Likvidacija je bila vrlo teška i spora. Bili smo prinuđeni da prinesemo bacače na blisko odstojanje i da izbacimo i zadnju granatu, tako da smo uspjeli u 16 časova neprijatelja potisnuti i naterati ga na Drinu. Neprijatelj je iz Ustikoline paklenom mitraljeskom i bacačkom va-

¹¹ Blažo

¹¹ Miloš

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 28/5, k. 712 A.

* Vidi dok. br. 30 i 40.

trom zaštićavao svoje djelove koji su bježali sa Krčina Brda.³ Počeli su se bili prebacivati sa čamcima, što smo im onemogućili. Četa 21 bataljona sjurila je skroz u selo Cvilin, kao i djelovi »Save« sa kote 653 i brede sa Krčinog Brda te su uspješno tukli neprijatelja koji je pokušavao da se prebaci preko Drine. U međuvremenu neprijatelj je dobio nešto pojačanja iz Goražda sa jednim brdskim topom, kojim je tukao naše položaje, tako da smo se pred samu noć morali povući. Ovo pojačanje sa topom došlo je u Ustikolinu i otuda dejstvovalo. Neprijateljski ostatci na desnoj obali Drine uspjeli su se prebaciti pod zaštitom jake vatre u prvi sumrak.

Neprijateljski gubitci: na samom Krčinom Brdu pronađeno je 15 mrtvih, a moralo ih je bliže Drini biti još više, što nismo mogli ustanoviti, što će djelovi »Save« moći tačno provjeriti. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka, od kojih su 2 tromblonske, sa nekoliko tromblonskih granata, 6 granata za teški bacač, 20 ručnih bombi, nešto puščane municije, dva signalna pištolja sa 30 metaka, ploča i postolje od teškog bacača, jedna zastava (crvena) sa kukastim krstom koja im je sigurno služila za znak aviona i jedan ranac bolničkog materijala.

Naši gubitci: 3 ranjena, od kojih su 2 teže, od kojih je jedan umro.

U toku ove borbe nije bilo nekih naročitih isticanja, sem što su nišandžije na teškim bacačima 21 i 24 bataljona pokazali se majstori svoga oružja u preciznom gađanju, koji su najviše doprinjeli likvidaciji neprijateljskog uporišta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pećanac⁴

³ Vidi dok. br. 12, 157, 161 i 180.

⁴ Nikola Pećanac je tada bio zamjenik komandanta brigade.

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 8. JULA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NA ŠUJICU¹

Z A P O V J E S T

Štaba III Prolet. brigade VI Prolet. divizije »N.T.« za
8.VII.1944.

Prema prikupljenim podacima i obavještenjima neprijateljski garnizon u Sujici je jačine oko 200 vojnika (domobrana i četnika),² sa protikolnim topom, protivavionskim mitraljezom, teškim bacačem, malim bacačem, 5 puškomitraljeza, nekoliko šmajsera, ostalo puške. Borova Glava (k. 1290), Borova Glava Han (k. 1229) — jačina neprijatelja oko 150 vojnika, 2 tenka, 1 kamion, ostalo naoružanje nepoznato. U Duvnu neprijateljske snage 4—500 vojnika, sa 12 tenkova. U Livnu jače ustaške snage, Potočani — 1 satnija domobrana. U Kupresu. G. Malovanu, D. Malovanu, Borcu, Borju, Borovoj Glavi Gaj, Stipiće-
vim košarama nema neprijatelja.

Naša brigada sa svim svojim snagama ima zadatak da napadne neprijateljski garnizon u Sujici,³ te da postavi osiguranje od pravca Duvno — Šujica, Livno — Borova Glava — Šujica, te da pravi pritisak na neprijatelja koji se nalazi na Borovoj Glavi, Potočanima i Livnu.

Na osnovu prednjeg

n a r e đ u j e m o :

I bataljon:

Sa svim svojim snagama imade zadatak da se postavi na V. Kozjak, odakle će jednu četu uputiti u pravcu Potočana i Livna, radi pravljenja pritiska i ispitivanja snaga u Potočanim i Livnu. Glavninu snaga držati radi kontrole pravca od Nikolića Grede, Korita i Golubnjače u pravcu Osine Glave, V. Kozjaka — Maričičevih košara. Ovaj bataljon svoju protivkolnu pušku uputiće u Stab brigade, koja će se dodjeliti IV bataljonu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/6, k. 802.

² i ³ Bliže o tome vidi dok. br. 35 i 161.

II bataljon:

sa 3 pješad. čete,
2 teška bacača,
protikolnim topom

Ima zadatak da napadne na Šujicu sa sjeverne i zapadne strane. Jednu četu da postavi na liniji k. 950 i 948, radi sprečavanja neprijatelja koji bi eventualno pokušao bjegstvo iz Sujice u pravcu Duvna i Livna. Ova četa će ostati u tajnosti i utvrditi se u Sujičkom polju. Mitraljesku četu će uputiti pod komandu IV bataljona.

III bataljon:

sa 3 pješad. čete,
1 teškim bacačem,
4 mala bacača,
»džon bulom«

Imade zadatak da napadne neprijateljski garnizon u Sujici sa sjeveroistočne strane, od pravca Okića, sa manjim snagama, dok glavninu svojih snaga kroz Dolac u pravcu samog mjesta Sujice uputiti. Ovaj bataljon svoju mitraljesku četu će dati pod komandu zamj. komandanta IV bataljona, koja će ići sa djelovima IV bataljona na osiguranje prema Duvnu. Ovaj bataljon će primiti dva mala bacača od IV bataljona.

ZV bataljon:

sa svoje 3 pješ.,
3 mitr. čete, ojačan
sa 2 protikolne
puške i dva min.
odeljenja

Imade zadatak da postavi osiguranje sa jednom pješadijskom četom i mitraljeskom četom III bataljona, ojačane sa odeljenjem nagaznih mina i jednom protukolnom puškom, na komunikaciji Duvno — Sujica. Ove čete sa pridodatim odeljenjima će biti pod komandom zamj. komandanta i pomoć, politkomesara bataljona. Sa dve pješad. čete i dve mitr. čete, ojačane sa odeljenjem nagaznih mina i protukolnom puškom, ima za zadatak da postavi osiguranje [na pravcu] Livno — Sujica, te da sa izvjesnim snagama pravi pritisak u pravcu Borove Glave (k. 1290), Borove Glave Han (k. 1229). Ove snage će biti pod komandom komandanta i komesara IV bataljona. Bataljon će uputiti male bacače i teški bacač onoj jedinici kako je gore navedeno.

Protukolni vod:

se stavlja pod komandu Štaba II bataljona.

Veza: Štabovi bataljona sa Štabom brigade i unutar bataljona održavaće vezu sa kuririma. Izvještaje slati što češće, kako bi se mogla blagovremeno dati potrebna pomoć.

Sanitet: Hirurška ekipa brigade, te brigadno previjalište nalaziće se u Lončarevim Poljanama, gdje će štabovi bataljona sve

ranjenike upućivati. Batalj. previjalište gdje će se nalaziti određene štabovi bataljona u sporazumu sa ref. san. bataljona. Brigadna ambulanta sa bolesnicima će se nalaziti u V. Drežnici. Ishrana: Ishrana jedinica biće iz Intendanture brigade, koja će se nalaziti u V. Drežnici. Intendanti bataljona spremaće hranu za borce i dopremiti na položaj u sporazumu sa štabom bataljona.

Znaci raspoznavanja: za dan 8-VII-44 jesu: odziv puška, lozinka Petrinja. Ugovoreni znak: Petar.

Da bi se znalo dokle je koja jedinica stigla daju se sledeći ugovoreni znakovi: III bataljon dokle stigne paliće vatru od slame, sena, komuše ili slamarice, hartije, a u krajnjem slučaju, ako ne bude imao ništa od tih stvari, zapaliće neku pojatu. Stab II bataljona po likvidaciji raskrsnice naložiće vatru, a po ulasku u sjeverni deo kuća kod crkve zapaliće neku vatru. Snage IV bataljona koje se budu nalazile na osiguranju, ukoliko neprijatelj bi uspio da proдре, zapaliće vatru kao znak da je neprijatelj uspio probiti se kroz osiguranje. Za prekid bacačke vatre i topovske Stab II bataljona daće dve crvene raketle pravo u vis. Za opšti znak povlačenja naložiće se jedna velika vatra na Suhovrhu (k. 1457).

Početak napada: Napad na neprijateljski garnizon Sujicu, te osiguranje u pravcu Livna i Duvna će se izvršiti *noću 8/9 ov. mj. u 23.30 čas.*, do kog vremena sve jedinice trebaju da budu na svojim mjestima i da podiđu do neprijateljskih položaja. Mjesto štaba: Štab brigade za vrijeme operacije nalaziće se na Suhovrhu (k. 1457), gdje će štabovi bataljona upućivati izvještaje svakog sata, a po potrebi i češće.

Napominjemo, da štabovi bataljona trebaju da pripreme borce za ovu operaciju i uspjeh obavezno mora da bude. Prilikom podilaženja i za vreme same borbe, štabovi bataljona, komande četa, te niži rukovodioci i sami borci moraju biti što igilniji, uporniji, drskiji. Po likvidaciji neprijateljskog uporišta. Štab III bataljona će ostaviti jednu četvu u Sujici radi prikupljanja plijena, dok ostali dio snaga će uputiti u pravcu Duvna radi intervencije iz Duvna u pravcu Sujice. Stab II bataljona će jednu četvu po likvidaciji Sujice ostaviti u Sujici, dok ostali dio snaga povući će u pravcu Borca, gdje će biti kao brigadna rezerva. Protikolni top će uputiti po likvidaciji Sujice u pravcu Borove Glave pod komandu Štaba IV bataljona.

Pomoć, politkomesara,

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

Dostavljeno: Svim jedinicama u brigadi
i Štabu divizije.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONČAR« OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DI-
VIZIJE O DEJSTVIMA U JUNU¹

»SAVA«

8. VII.1944. godine

»AVALI«

Dostavljamo vam mesečni operativni izveštaj od 1. VI. do 1. VII.

1. VI. Brigada je bila u glavnom na odmoru oko s. Pribelje, imajući zadatak zatvaranje pravca od Glamočkog polja. 33. bataljon² nalazio se u s. Crkvenom na odmaranju, jer je isti bio osječen od brigade u borbama na Lisini.³

2. VI. 31. i 32. bataljon držali su položaje Visibaba — Turska kosa prema Glamočkom polju. Oko 11 sati neprijatelj nastupao prema našim položajima u dvije kolone, jačine oko 400 vojnika. Jedna kolona nadirala je prema Visibabi, a druga preko Gradine na Tursku kosu. Borba je bila žestoka. Neprijatelj je tek u 24 časa izvršio juriš na položaj Visibabe i ovladao istim. Položaje na Turskoj kosi morao je naš 32. bataljon da napusti, jer je neprijatelj uspio da ovlada položajima koje su na desnom našem krilu držale jedinice »Dunava«.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 44 mrtva i 50 ranjenih vojnika. Mi smo imali 3 ranjena i 1 mrtvog druga.

34. bataljon u 18 sati krenuo je preko Čardak Livada u pomoć snagama »Dunava« jer je neprijatelj nastupao od Mliništa.⁴

3. VI. Brigada se nalazila sa istim zadatkom na položajima Ivićev vrh — s. Pribelja — Zubovića košare — Matrag. Istog dana bila je aktivna izviđačko-obaveštajna služba u pravcu Glamočkog polja, u koju svrhu smo slali izviđačke čete.

4. VI. Neprijatelj je sa jačom motorizacijom iznenada prodro u s. Pribelju. Naš 32. bataljon nakon kraće žestoke borbe napustio položaj na Matragu i povukao se prema Zubovića košarama. Neprijateljske namjere bile su brzim prodorom spojiti

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25,2, k. 729 A.

² Konspirativni naziv za 3. bataljon (vidi dok. br. 6, napomenu br. 2).

³ Vidi knj. 25, dok. br. 140 i 166.

⁴ Vidi dok. br. 32.

se sa snagama koje nastupaju od Mliništa i odsjeći naše snage koje su se nalazile jugozapadno od Čardak Livada.⁵

U ovoj borbi naš protivkolni top uništio je jedan tenk, a drugi je naletio na minu. Mi smo u ovoj borbi imali jednog poginulog i jednog ranjenog druga.

33. bataljon je ovoga dana izvršio pokret do G. Vrbljana sa zadatkom zatvaranja pravca od Jasenovih potoka. Oko 14 časova neprijatelj, jačine 3—400 vojnika, od pravca Lisine napao je isti bataljon i on se morao povući iznad s. Busije.

Istoga dana naš 34. bataljon pošao je u s. G. Malovan sa zadatkom zatvaranja pravca Sujica — Kupreško polje.

5. VI. »Sava« se nalazila na položajima Zubovića košare — Slana kosa — Krunjač — Crni vrh sa zadatkom zatvaranja pravca od s. Pribelje prema Kupreškom polju.

6. VI. Brigada je izvršila pokret pravcem Kupreško polje — Rilić — Vukovsko polje i na položajima Gradina — Ravašnica — Razvršće — Rudo polje zatvarala pravce ka Prozoru i Duvnu.

7. VI. »Sava« se nalazila na istim položajima vršeći u glavnom izviđačku djelatnost. 34. bataljon vršio je pokret pravcem Knežića [koš.] — Blagaj — Kupres i u Cesta šumi došao u sastav »Save«.

8. VI. »Sava« je izvršila pokret na položaje: Samar — Bojanićeve košare — Spremine košare — Volarice — Donji Malovan, sa zadatkom zatvaranja pravca Duvno — Ravno i Duvno — Kupres.

9. i 10. VI. Bataljoni su bili na istim položajima. Sa bataljonima su držane vojne konferencije po pitanju budnosti i dubinskog rasporeda jedinica na položaju.

11. VI. Neprijatelj je iz Duvna u jačini 50 vojnika i 3 tenka napravio ispad do raskrsnice Duvno — Ravno i Duvno — Sujica." Jedan tenk je naletio na minu i oštećen, a u borbi je neprijatelj imao dva mrtva i 4 ranjena vojnika.

12. VI. Neprijatelj sa jačim snagama i motorizacijom napao sa tri pravca na položaje »Save«. Od Oplećana zaobilaznim manevrom uspio je da izbije na bok naših jedinica i ovlada položajima 31. bataljona. Od pravca Duvna kretao se sa motorizacijom cestom za Sujicu.

31. bataljon u ovim borbama nanio je neprijatelju gubitaka 7 mrtvih i 12 ranjenih, dok sam nije imao gubitaka. Bataljon se rokirao u desno prema Spreminim košarama, na položaje 34. bataljona, a ovaj je poseo položaje prema Sujici, na položajima

⁵ i ¹³ Na tom prostoru tada su djelovali dijelovi 13. puka 7. SS divizije (vidi knj. 26, dok. br. 123).

« i ⁷ Vidi knj. 26, dok. br. 134, 135, 136, 138 i 139.

jima Kičilj — Stuparice, povezivajući se sa 35. i 32. bataljonom koji su zatvarali pravce Sujica — Kupres.

13. VI. Neprijatelj je jačim snagama nadirao na položaje 31. bataljona. Žestoka borba se vodila na odstojanju 30 — 40 metara, tu je neprijatelj bombama i jakim vatrom odbijen, pa se poslije poslužio zaobilaznim manevrom povlačenja ka Debelom brdu.

Rano ujutro neprijatelj je iz Sujice napao na položaje našeg 35. i 32. bataljona. Čitav dan se 35. bataljon borio povlačeći se sa položaja na položaj u Zanolina šuma.

32. bataljon, pošto je neprijatelj prodro do s. Rilića motorizacijom, pošao na zatvaranje pravca Rilić — Vukovsko polje.⁷

Oko 16 časova neprijatelj je izbio na Ravno i Ravašnicu, tako da je situacija bila vrlo teška jer je neprijatelj mogao da se spoji sa snagama u Rilićima i »Savu« presječe na 2 dijela. Do tog nije došlo blagovremenom upotrebom »Savine« rezerve i pomeranjem ostalih jedinica.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i 50 ranjenih.

Naši gubitci su bili 3 mrtva i 7 ranjenih.

Uveče u 20 časova »Sava« je izvršila pokret za Raduša planinu.

Na sektoru Paklina planina — Sujica došla je do izražaja jedna pogrešna praksa u rasporedu jedinica, koja nije vodila računa o taktici neprijatelja da naše jedinice nadkrili i zaobide te na taj način prisili na napuštanje položaja.

Ova greška se konstatovala na savetovanju štabova bataljona i »Save« u Cvrčama te se ista greška u budućim akcijama odklonila.

14, 15. i 16. VI. »Sava« se prebacila preko komunikacije G. Vakuf — Prozor i postavila se na sektor Mejnik — Cvrče — Jezero — Zastinje sa zadatkom ofanzivnog dejstva u dolini Vrbasa i na komunikaciji G. Vakuf — Prozor.⁸

17. VI. Oko 12 časova neprijatelj je u dvije jače kolone krenuo od Makljena prema položajima 31. bataljona na Kalac — Mejniku i Crnom vrhu. Borba se vodila do 18 časova, kada je neprijatelj zaobilaznim manevrom uspio da izbije na Mejnik i prisilio bataljon da se povuče do s. Jurića.⁹

18. VI. Rano izjutra neprijatelj je u jačini od 3—400 vojnika napao na položaje 32. bataljona na Turu i Gradini i istovremeno jedna neprijateljska kolona napala je na 33. bataljon kod Zastinja. Borbe su bile uporne i 32. bataljon se pomjerio

⁸, ¹⁰, ¹¹ i ¹⁴ Vidi knj. 26, dok. br. 54, 72, 80 i 82.
» i ¹² Vidi knj. 26, dok. br. 142—152.

do na Kasli brdo, a 33. do ispred sela Valica. Istoga dana 31. bataljon pod borbom povukao se do Lisca. 31. bataljon je žestoko ošinio jednu neprijateljsku kolonu koja se od s. Cvrča kretala u pravcu Lisca. U ovoj borbi je naročito došao do izražaja teški bacač.

19. VI. Naši bataljoni obezbeđivali su slobodan prolaz koloni preko Vrbasa za Vraniću planinu.¹⁰ Naš 34. bataljon i djelovi 32. bataljona napali su na jednu neprijateljsku kolonu sa komorom na bliskom odstojanju i skoro je svu uništili. Nakon toga nijesu više vodili borbu.

31. bataljon na krajnjem lijevom krilu na Liscu vodio je borbu sa jednom neprijateljskom kolonom koja se spuštala od Jezera prema Liscu.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao 124 mrtva vojnika i oficira i oko 100 ranjenih.

Mi smo imali dva mrtva i 8 ranjenih.

20. VI. »Sava« je izvršila pokret do na sektor Vranića planina i posjela položaje prema G. Vakufu i Rastovu, na Sarajevska vrata — Nadkrstac — Devetaci — Rosoje — Timočka kosa — Bijela gromila.

21. VI. »Sava« se prebacila preko komunikacije G. Vakuf — Rastovo na Radovan planinu.¹¹ 31. bataljon, koji je bio na osiguranju prelaza prema Gornjem Vakufu, vodio je borbu sa neprijateljem koji je nastupao od G. Vakufa.¹² U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 6 ranjenih. Mi smo imali 2 ranjena druga.

Dok se kolona prebacivala, naš 33. i 35. bataljon vodili su borbu sa neprijateljem koji je nastupao pravcem Krstac — Nadkrstac — Devetaci — Rosin.¹³ U ovim borbama Slovenački bataljon brzim izbijanjem na Belu gromilu osujetio je namjere neprijatelja da istu posjedne i dovede naše jedinice u tesnac.

Neprijatelju su nanijeti veći gubitci. Ovaj marš je bio skopčan sa velikim naporima, tako da su dva druga od velikih napora umrla, jedan iz 31. bataljona, a drugi iz 35. bataljona.

22. i 23. VI. »Sava« je imala zadatak da se prebaci preko komunikacije G. Vakuf — Bugojno.¹⁴ Ovaj prelaz je bilo nemoguće izvršiti jer je neprijatelj bio blokirao cestu na čitavoj dužini. Kada su izbila na cestu dva naša izviđačka voda, neprijatelj je na njih otvorio jaku vatru. Pokazalo se da u blokadi ceste učestvuje i motorizacija. U nasilnim izviđanjima o mogućnosti prelaza preko ove komunikacije poginuo je šef ob. centra »Save« drug Božac¹⁵ i jedan drug ranjen.

23. i 24. VI. »Sava« se vratila ponovo na Vraniću planinu. Prilikom prelaza 34. bataljon, koji je štitio prelaz preko komu-

¹⁵ Vlado

nikacije G. Vakuf — Rastovo prema G. Vakufu, vodio je borbu sa jednom jačom kolonom. U toj borbi uništen je kamion.

U toku ovih napornih marševa nestalo je u putu oko 22 druga. Među njima najviše Slovenaca. Od Slovenaca se počela puniti naša ambulanta jer su isti fizički bili jako popustili.

»Sava« je zajedno sa referentom saniteta konstatovala da ovaj bataljon neće moći izdržati predstojeće napore pa je jedan član štaba upućen u »Avalu« sa zadatkom da se ovo pitanje riješi.

25. VI. Ljudstvo koje je moglo i dalje napore da izdržava izdvojeno je — 32 borca i 35 starih rukovodioca. Od poluiznemoglih je formirana jedna četa u jačini od 70 boraca i ista je povezana i ostala u sastavu X. divizije. Ostatak bolesnih i iznemoglih ostao je u bolnici X. divizije.

Bolesnike i iznemogle do bolnice X divizije odpratila je jedna četa inženjerskog bataljona pod komandom načelnika štaba istog bataljona druga Ziče.¹⁶ Istoj je dat zadatak da preda bolesnike i dođe u sastav »Save«, kao i pravac pokreta. Međutim ista iz nepoznatih razloga nije stigla.

Istoga dana »Sava« je izvršila pokret do prostorije Sip — Galebovina — Zagrepčani. Ovdje su izvršene pripreme za prelaz komunikacije Konjic — Sarajevo.¹⁷

27. VI. u 10 sati marš za prelaz obe komunikacije je odpočeo. Prebacivanje je odpočelo u 22 sata. 31 i 32. bataljon štitili su prelaz prema Konjicu i Podorašcu dok se glavnina prebacivala kod sela Podkanine. Na jednoj kosi iznad sela Subića jedna neprijateljska posada iz bunkera ometala je prelaz. Ovu posadu je likvidirao 32. bataljon efikasnom upotrebom »Džon Bula«. 3 neprijateljska vojnika su ubijena, jedan zarobljen, dok su ostali pobjegli.

28. VI. »Sava« se postavila na položaje iznad s. Džepi i Vrdolje sa zadatkom zatvaranja pravca od Konjica.

29. VI. »Sava« je izvršila pokret do na sektor s. Dubočani.

30. VI. U 6 sati »Sava« polazi na marš sa zadatkom likvidiranja milicije u s. Bjelemači.¹⁸ Milicija je pobjegla i naše jedinice se na tom sektoru odmaraju.

31. VI. »Sava« je u istom selu na odmaranju.

Kritički osvrt:

»Sava« je dosledno izvršavala sve vojničke zadatke i tokom svih borbi kroz ofanzivu ispoljio se masovni heroizam. Borbeni moral i izdržljivost bili su na visini. Disciplina je poslije prelaza pruge olabavila, što se najbolje ogleda u rasplinutosti ljudstva po voću prilikom marša, tako da su jedinice često bile u nemogućnosti da prihvate borbu koju bi im nametnuo

¹⁶ Zivorad Trninić. Umro 1951. godine.

¹⁷ i ¹⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 93 i 111.

neprijatelj. U odnosu prema narodnoj imovini pravilo se mnogo grešaka . . . Došlo je do izražaja nebudnosti na četničkim tere-
nima. Intendantura je prilično zadovoljila s obzirom na stalne
pokrete i pasivne terene, jedino radni vodovi nijesu u podpu-
nosti zadovoljili. Sanitetska služba je zadovoljila.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Denac¹⁹

Marko Rapo-⁰

BR. 30

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONČAR« OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DI-
VIZIJE O BORBI NA KUČINOM BRDU¹

»S A V A«

8. jula 1944. godine
u 17.40 sati

» A V A L I «

1. — Ovog momenta primili smo izveštaj od Rape¹⁹ da je
neprijatelj jutros od 9 sati iskoristio maglu i uspio da se pre-
baci preko Drine ka našim položajima.²⁰ Četa koja je držala
položaj bila je dosta neoprezna, tako da je neprijatelj iskoristio
da prebaci oko 100 vojnika, i kada se prihvatila borba sa nepri-
jateljem koji nastupa prema Krčinu brdu nije se moglo omesti
ostalom neprijatelju prebacivanje jer su vrlo male snage naše
bile. Neprijatelj ima motorni čamac i prebacivanje ide dosta
brzo. Prebacivanje neprijatelj vrši kod Ustikoline, isto tako
odpočeli su sa prebacivanjem kod Jošaničkog potoka, četa koja
se nalazi na Bojčinu brdu žestoki odpor dava i neprijatelju na-
naša nove gubitke, no usprkos naše vatre neprijatelj uporno
nastoji da nastavi prebacivanje i da zađe za leđa i izbiye na

¹⁹ Ivan (politički komesar brigade)

²⁰ Bio je tada zamjenik komandanta brigade.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
9—2/2, k. 727.

² Vidi dok. br. 40.

³ Vidi dok. br. 157 i 180.

Krčino brdo. Poslije žešćih borbi naši dijelovi morali su se povući sa Krčinog brda i neprijatelj je sad ovladao istim.

2. — Po izveštaju druga Rape neprijatelj je u toku noći dobio pojačanje iz Goražda. Sa sobom imaju dva topa i oko tri bacača. Mi smo hitno uputili još jednu četvu da zatvori pravac od Jošaničkog potoka i da pod svaku cijenu onemogući prelaz daljni neprijatelju.

3. — Preduzete su sve mjere da se na svim pravcima omete neprijateljsko prebacivanje, a isto tako ponovi likvidacija neprijatelja na Krčinom brdu.⁴ Izgleda po neprijateljskoj upornosti i prelaženju preko svojih mrtvih leševa da neprijatelj ima ozbiljne namjere da ovlada položajima naše »Save«. Naš položaj ogromno je prostran i sa ovim snagama ne možemo sve pravce da zatvorimo, a i ljudstvo mnogo je opterećeno, tako da nema niti malo odmora. Bez hrane smo ostali potpunoma. Potrebno bi bilo da se naš položaj pojača sa nekim bataljonima »Bosne« ili »Dunava«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zeželj

P. S. Šaljemo vam izveštaj o borbi kod Krčina brda koji još nije potpunoma konkretan.' Istog smo napisali prije nego što smo dobili od vas naređenje.

⁴ Sve do 13. jula Krčino brdo su držale neprijateljske snage, a potom se povukle na lijevu obalu Drine. O tome, kao i o borbama oko tog mjesta, vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A), kao i dok. br. 69 u ovoj knjizi.

⁵ Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 9/2, k. 727.

NAREĐENJE KOMANDE VOJNE OBLASTI 5. KORPUSA
NOVJ OD 9. JULA 1944. POTCINJENIM KOMANDAMA
PODRUČJA I MJESTA I ŠTABOVIMA DIVIZIJA U VEZI
S MOBILIZACIJOM LJUDSTVA¹

VOJNA OBLAST
5. KORPUSA NOVJ
Str. pov. mo. br. 134
9 jula 1944 g.

Naređenje za sprovođenje
mobilizacije ljudstva.—

ŠTABU IV DIVIZIJE 5 KORPUSA

U više slučajeva do sada dešavalo se, da operativne jedinice nijesu mogle sprovoditi mobilizaciju sposobnog ljudstva neobuhvaćenog u Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Ovo zbog toga, jer su se neposrednoj mobilizaciji ljudstva — od strane operativnih jedinica, — u mjestima gdje još naša NOV nije učvršćena, odupirale komande mjesta, a ponekada i komande područja, što je nepravilno. Osim navedenog, i u mjestima gdje postoji učvršćena Narodno-oslobodilačka vlast ima dosta sposobne omladine koja je ili kod svojih kuća ili u partizanskim — odnosno seoskim stražama. Ovi posljednji u borbama nijesu nikako ili su vrlo malo učestvovali.

Da bi se naše jedinice popunile i u iste uveli sposobni do sada neobuhvaćeni vojni obveznici, —

NAREĐUJEMO:

1. — Komande područja, u mjestima gdje postoji Narodno-oslobodilačka vlast, preko iste, pristupiće mobilizaciji sposobnog ljudstva od 18 do 35 godina starosti.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22—2/2, k. 768.

* U naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 2. jula 1944. Štabu 4. divizije o preduzimanju mjera za mobilizaciju ljudstva se kaže:

»1. Na sektoru i oko Kozarca formirana je jedna Muslimanska četa, oko 20 ljudi. Ova četa do sada je bila pod komandom Kozarskog područja, sa zadatkom djelovanja prema Kozarcu i Prijedoru i uvlačenja u istu što većeg broja muslimana iz pomenutih gradova, a koji su do sada stajali po strani.

2. Pomenutu četu stavite pod komandu Kozarskog NOP odreda, s tim da i nadalje ostane na svom terenu sa zadatkom mobilizacije mu-

2. — U mjestima gdje ne postoji N.o. vlast ili kao mlada svoj zadatak ne bi mogla sprovesti, komande područja i mjesta u zajednici sa našim operativnim jedinicama na najbližim položajima izvršiće takode mobilizaciju sposobnog ljudstva od 18 do 35 godina starosti.

3. — Sve mlađe sposobno ljudstvo u partizanskim stražama i stražama kod narodno-oslobodilačkih odbora, a koje nije učestvovalo do sada u borbi, takode uputiti u operativne jedinice. Namjesto ovog ljudstva operativne jedinice dužne su komandama područja i mjesta staviti na raspoloženje sve stare iznemogle borce koji nijesu sposobni za operativnu jedinicu (naoružane).

4. — Mobilizaciju i uput ljudstva izvršiće komisije koje će sačinjavati jedan oficir i jedan ljekar iz najbliže operativne jedinice i jedan oficir dotične komande područja, odnosno komande mjesta. Komisija se sastaje i radi po traženju komande područja. U vezi s tim komande područja izvršiće blagovremeno sve pripreme za poziv i pregled ljudstva prije nego se komisija pozove, tako da bi komisija sa radom mogla otpočeti odmah čim se sastane.

5. — Komande područja i mjesta odgovorne su ovom štabu za pravilno i blagovremeno izvršenje mobilizacije, uputa mobilisanog ljudstva u jedinice i zato da u partizanskim stražama i stražama kod NO odbora ne može ostati *ni jedan mladi (sposoban) borac koji nije učestvovao u borbi*.

6. — Štabovi divizija upознаće svoje jedinice sa ovim naređenjem. Na traženje komandi područja upućivati blagovremeno predviđena lica za članove komisija (za pregled i prijem ljudstva) i regulisati uput komandama područja potreban broj starog, ranjavanog i iznemoglog boračkog naoružanog ljudstva, zbog čega im se ovo naređenje u jednom primjerku dostavlja.

7. — Ustrojavanje mobilizacijskih spiskova i unošenje podataka u njih vršiti u svemu po ranije izdatom našem naređenju.

8. — Sposobno mobilisano ljudstvo uputiće komande područja i to:

— Komanda podgrmečkog područja, — Štabu IV divizije, za popunu njenih jedinica;

— Komanda drvarskog područja, — Štabu 16 brigade XXXIX divizije, za popunu njenih bataljona;

slimana i jačanja iste. U ovom pogledu Kozarskom području naređeno je potrebno«. Međutim, u Slabu 4. divizije dopisano je da se ova četa stavlja pod komandu Timarskog NOP odreda (Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 768).

— Komanda mrkonjičkog područja, — Štabu XXXIX divizije, za popunu njenih jedinica i

— Ostale komande područja mobilisano ljudstvo predavače najvišem vojnom štabu jedinica (krajiških) na svom terenu.

9. — Rad oko mobilizacije i uputa ljudstva u operativne jedinice i uputa komandama područja potrebnog broja starih naoružanih boraca izvršiće komande područja i operativne jedinice u najkraćem roku a najkasnije do 28 ovog mjeseca.

Ovaj rok ne odnosi se na Prozorsko, Banjalučko i Prnjavorsko područje. Oni trebaju stalno vršiti mobilizaciju, prodirući u ovom poslu i na onu teritoriju gdje još mobilizacija nije potpuno ili uopšte vršena. U svojim mjesečnim izvještajima ova područja naznačivaće koliko je novomobilisanog ljudstva upućeno i u koju operativnu jedinicu.

10. — Sve sposobne invalide komande područja pozvaće i zaposliti prema njihovim sposobnostima kao:

— telefoniste na centralama i telefonima;

— pisare u kancelarijama i

— borce u partizanskim stražama i sličnim dužnostima.

11. — O izvršenju ovog naređenja štabovi divizija i komande područja podnijeće izvještaj,³ koji ima biti u ovom štabu 28 ovog mjeseca, a koji da sadrži:

I. — OD KOMANDI PODRUČJA:

a) Broj novomobilisanog ljudstva upućenog u operativne jedinice, sa naznačenjem u kojoj;

b) Broj ljudstva upućenog iz partizanskih straža i straža kod NO odbora i u koje jedinice;

v) Broj ljudstva dobivenog od operativnih jedinica za straže i

g) Brojno stanje čitavog ljudstva koje se u stražama nalazi, poslije uputa i prijema ljudstva navedenog pod a), b) i v) ovog naređenja.

u. — OD ŠTABOVA DIVIZIJA:

a) Koliko su i od koje komande područja primili novomobilisanog, a posebno iz straža, ljudstva i

³ Stab 4. NOU divizije, postupajući u duhu ovog naređenja, izdao je 16. jula 1944. naređenje i odredio sastav komisije za vršenje mobilizacije na teritoriji Komande Podgrmečkog područja (Arhiv VII, reg. br. 22—3/2, k. 768).

b) Koliko su uputili komandama područja starijeg, iznurenog i ranjavanog naoružanog ljudstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

K o m a n d a n t ,
djeneral-major,
* S. Rodić

DOSTAVLJENO:

- 1.— Štabovima IV, X, XI i XXXIX
divizije i
- 2.— Svim komandama područja na
teritoriji ove oblasti.

BR. 32

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE
OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O
DEJSTVIMA U JUNU¹

»DUNAV«
Broj služb.
9 jula 1944

Izveštaj komandanta
>-Dunava« o akcijama
od 1 do 30 juna 1944

» A V A L I «

I.—

(Vučje Poljane — Čardak Livade — Pribelja)

Z A D A T A K :

Posle prelaska komunikacije na sektoru Mliništa,
»Dunav« je dobio zadatak da drum na sektoru Mliništa
obezbijedi sa južne i sjeverne strane za prolaz jedinica
»Bosne«, ² V.S., ³ »Cera«⁴ i t.d.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 45—2/II, k. 713.
^{2, 4, 5} i ⁹ Vidi dok. br. 6, napomenu br. 2 i 8.
⁷ i ¹⁰ O prelasku Vrhovnog štaba NOV i POJ preko te komunikacije vidi knj. 25, dok. br. 111 i 158.

POSTUPAK :

1 juna »Dunav« se nalazio sa dva bataljona na liniji Kosa (k. 1190) — Skokovi (k. 1302) — Debeljak (k. 1295) — Brdo — Gradina (k. 1381) sa zadatkom zatvaranja pravca od Glamočkog Polja ka Mliništu. Sa ovim bataljonima nalazio se je protivkolski top kao i jedno minersko odeljenje koje je istog dana postavilo nagazne mine na sektoru Vasići — Prijani. Naš XIV bataljon⁵ nalazio se na sektoru Mliništa — Ploča sa zadatkom obezbeđenja sa sjeverne strane. Glavnina »Dunava« postavljena je na liniji Vučje Poljane — Čardak Livade — Presedlo (željeznička stanica Čardak) kao rezerva, a jedan bataljon služio je za neposredno obezbeđenje »Vukadina«.⁶ Ovoga dana naš XI i XII bataljon vodili su u toku čitavog dana borbu na sektoru Vasići — Perduhovo Selo — Prijani.⁷ Neprijateljske snage bile su jačine do 1 bataljona, 3 tenka, koje su napadale naše položaje. U 18 časova XI i XII bataljon uspeli su da odbace neprijatelja i da mu nanesu gubitke oko 20 mrtvih i ranjenih.

Ovoga dana upotrebili smo i 1 top Pajovićeve grupe⁸ koji je tukao sa Andanuše (k. 1338) Veliku Gradinu (k. 1224) koju je neprijatelj bio jače utvrdio. Artiljerija je uspješno tukla i nanijela neprijatelju gubitke najmanje od 10 mrtvih i ranjenih.

2 juna sa »Dunavom« smo se nalazili na istim položajima u istom rasporedu. U toku čitavog dana neprijatelj je napadao na položaje XI i XII bataljona sa snagama od 800 vojnika, 9 tenkova i 1 baterijom topova. Neprijatelj je takođe napadao i na sektoru »Sava«⁹ koja se naslanjala na našem lijevom krilu. Ovoga dana borbe su bile vrlo oštre i uporne, XI i XII bataljon uložili su sve da potpuno obezbijede prolaz jedinica koje smo gore naveli.¹⁰

U toku ove borbe neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke. Samo na sektoru XII bataljona neprijatelj je imao 70 mrtvih i 40 ranjenih vojnika i oficira. Na sektoru XI bataljona neprijatelj je imao do 30 vojnika izbačenih iz stroja. Uništena su dva tenka teže tonaže na liniji Vasići — Prijani nagaznim minama. U ovoj borbi naši gubitci bili su 4 ranjena borca. Istoga dana pred samu noć neprijatelj je i pored velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu uspio da se pomoću tenkova probije do Mliništa.¹¹ Do tog vremena sve naše jedinice uspjele su da se prebace na istočnu stranu komunikacije Glamoč — Mliništa.

⁷, ¹¹ i ¹² Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184, knj. 26, dok. br. 123).

⁸ Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleterske divizije, čiji je komandir tada bio Ljubivoje Pajović.

• i ²⁵ Odnosi se na sektore koje je branila 13. proleterska brigada »Rade Končar«. Bliže o njenom dejstvu vidi dok. br. 29.

U 19 časova istoga dana neprijatelj je od s. Barača i [Dragnić] Podova preko Podgorije izbio u tri kolone na liniji Presedlo — Kurozeb — Mliništa. Snage neprijatelja iznosile su do 300 vojnika. Ove snage sa te linije napale su naše jedinice na liniji Mliništa — Čardak stanica — Presedlo, kao i jedinice koje su u tom momentu bile u prolazu preko Vučjih Poljana ka Čardak Livadama. Neprijateljska kolona koja je izbila prema Mliništu bila je zadržana a posle kraće borbe razbijena i vraćena sjeverno ka Peckoj. Neprijateljska grupa koja je izbila na sektor želj. stanica Čardak — Presedlo napala je na naše jedinice koje su se nalazile na tom sektoru kao zaštita XIX i XVIII. Posle kraće borbe dijelovi XIII i XVI bataljona uspjeli su da ovu neprijateljsku kolonu razbiju i odbace na pravcu sela Podgorije nanoseći im gubitke oko 12 mrtvih i ranjenih vojnika. XV bataljon, koji je bio po naređenju »-Avale« postavljen na liniji želj. stanica Čardak — Mliništa radi kontrole tog pravca, bio je neoprezan i zbog šumovitog terena nije uspio da obezbedi taj pravac, nego je neprijatelj sa jednom kolonom do 100 vojnika izbio na Kurozeb (k. 1604) odakle je prilično ugrozio naše jedinice kao i jedinice koje su bile toga momenta u prolazu preko Vučjih Poljana za Čardak Livade. U momentu izbijanja neprijatelja na Kurozeb na Vučjim Poljanama nalazila se glavnina »Bosne«. U takvoj situaciji predložili smo »Bosni« da uputi potreban broj jedinica za likvidaciju Kurozeba i obezbeđenje od tog pravca, što su odmah i učinili. Borba na Kurozebu bila je dosta oštra, iako je neprijatelj bio brojčano slabiji, uslijeđ pogodnijih položaja i dobrog naoružanja uspio je i pored jakog pritiska »Bosne« da zadrži ove položaje. Od 22 do 24 časa istoga dana, a prema naređenju »Avale«, povlačili smo sve jedinice sa linije Mliništa — Vučje Poljane — Mrđenova Poljana na sektor Presedlo — Bubnjeve Poljane — Borik — Gorica — Alako Vrh (k. 1360) i jedan bataljon kao rezervu na sektor Otava kosa (Malčana, k. 1497). Jača odeljenja i dalje smo zadržali prema neprijatelju na sektoru Vučje Poljane — Mrđenova Poljana.

3. juna. (J toku ovoga dana sa »Dunavom« smo vodili vrlo oštre borbe na liniji Presedlo — Čardak Livade — Pribelja. Ove borbe bile su vrlo oštre i uporne. U toku dana sa jedne i druge strane vršeni su juriši i protujuriši. U ovim borbama neprijatelj je pretrpio gubitke 40 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira. Mi smo imali izvestan broj ranjenih boraca. Naši bataljoni uspjeli su da zadrže svoje položaje.

4 i 5 juna sa »Dunavom« smo se nalazili na istim položajima sa zadatkom zatvaranja pravca od Mliništa preko Vučjih Poljana ka Čardak Livadama i od Glamočkog Polja ka Pribelji, gde smo u tom momentu dobivali materijal od saveznika.

Na našem desnom krilu neprijatelj u toku ova dva dana nije uspio da potisne naše bataljone, jer su bataljoni odlično organizovali i utvrdili svoje položaje. Te položaje su branili XI, XIV i XV bataljon. XIII i XVI bataljon nalazili su se na položaju sjeverno od Pribelje i zatvarali pravac od Glamočkog Polja prema Pribelji. Na njihovom lijevom krilu nalazile su se jedinice »Save«. Naš XII bataljon, po našem predlogu a po naređenju »Avale«, nalazio se na sektoru Smiljevačka poljana — Trupinjaš (k. 1633) sa zadatkom izviđanja na pravcu Pljevskih Podova i održavanja veze sa »Bosnom«.

5 juna neprijateljske snage sa 16 tenkova i toliko bornih kola i kamiona produžile su od Glamočkog Polja ka s. Pribelji, motorizaciju su pratile snage do 1000 vojnika.¹² Naši bataljoni kao i bataljoni »Sava« na sektoru Pribelje primili su borbu, ali usled prodora motorizacije bili su prinuđeni da se povuku na nove, pogodnije položaje. Naš XII bataljon, koji je do tada bio kao rezerva na Smiljevačkim Poljanama, postavljen je na položaje severoistočno od Pribelje, na liniji Javorska Kosa (k. 1527) — Ploče (k. 1563) — Veliki Vitorog (k. 1907).

U takvoj situaciji donijeli smo odluku a kasnije smo dobili i naređenje »Avale«¹³ da se sa desnokrlnim bataljonima povlačimo, odnosno sa »Dunavom«, preko planine Smiljevca — želj. stanice Vitorog, severno od Glamočkog Polja, na sektoru Dukića Košare — Knežića Košare, ostavljajući jača odeljenja prema neprijatelju koja mogu dovoljno obezbediti prikupljanje »Dunava« na gore određenoj prostorijskoj za pokret i dalje zadatke **Koje** smo očekivali od »Avale«.

5 juna do 16 časova »Dunav« se prikupio na liniji Novo Selo — Knežića Košare — Ilića Košare — Obradovića Košare, a u 22 časa »Dunav« u sklopu »Avale« izvršio je pokret preko Kupreškog Polja i prebacio se na istočnu stranu komunikacije Kupres — Sujica. Dva svoja bataljona postavili smo u toku noći 5 na 6 juna severno od sela Semenovci, na liniji Razvale (k. 1495) — Vukokolje (k. 1203), sa zadatkom obezbeđenja aerodroma u Kupreškom Polju koji je u tom momentu služio za primanje materijala i odašiljanje ranjenika za Italiju.¹⁴

6 juna rano izjutra sa »Dunavom« smo stigli na prostorijsko Gornje i Donje Vukovsko, gde smo svim jedinicama dali odmor od 3 do 4 sata radi odmora i kuvanja hrane i prikupljanja svih jedinica. Istoga dana do noći sve naše jedinice postavili smo na liniji Ravno — G. Vukovsko — Ječanj (k. 1494) — Mezetovo Brdo (k. 1287) — Previja — Jelice (k. 1306) — Raduša planina

u 15 i 18 Vidi knj. 26, dok. br. 21, 24, 32 i 54.

¹⁴ Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 111, Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR, knj. 1.

— Zahum sa zadatkom zatvaranja pravca od Prozora prema Ravnom — grebenom Raduše ka Vukovskom i od Gornjeg Vakufa, iz s. Voliče, ka Vukovskom.

7 do 12 juna na sektoru »Dunava« nije bilo značajnijih promena. Vršena je patrolna i izviđačka služba na pravcu Rame, Prozora, Makljena i G. Vakufa. Za ovo vrijeme preduzeto je temeljito rušenje puta od izvornog dijela rijeke Rame prema Ravanjskom Polju, pravljenje prepreka i miniranje istog. Također je preduzeto rušenje i miniranje drumova na komunikaciji Prozor — Gornji Vakuf na sektoru Makljena.¹⁵

12 juna neprijateljska grupa koja je od Bugojna preko G. Vakufa prodrila za Prozor i bitka počela je sa napadima na sektoru XI i XIV bataljona koji su bili postavljeni na liniji Voli Dolac (k. 953) — Kumna Glava (k. 989) — Bačvan (k. 1295) — V. Dolac (k. 1758) — Kadinica (k. 1489) — k. 1361 — 1525. Snage neprijatelja bile su do 800 vojnika sa nešto milicije, 2 tenka, 2 topa i nekoliko kamiona.¹⁶ Istoga dana izdali smo naređenje našem XII bataljonu, koji je do tada u gornjem Vukovskom bio kao rezerva »Dunava«, da se postavi na liniji Bačvan (k. 1295) — k. 1511 između XI i XIV bataljona a XI bataljon da svoje lijevo krilo rokira više sjeverno i čvrsto se poveže sa XVI bataljonom koji je bio postavljen na Plandištu (sjeverni dio Raduše planine). Kod XI i XII bataljona bilo je postavljeno jedno odeljenje Pajovićeve grupe a kod XIV bataljona na Prozorskoj cesti odeljenja sa protivkolskim topom. Noću 12 na 13 juna XI, XII i XVI bataljon imali su zadatak da napadnu neprijateljsku grupu na liniji s. Jaklići (k. 1224). Ovaj napad nije uspio za razbijanje i proterivanje neprijateljske grupe sa te linije zbog nepovezanosti i nesadejstva XI i XVI bataljona sa XII bataljonom. Kod ovih bataljona nalazio se je i deo Štaba brigade (kod XII) koji je 13 juna uspio da poveže ta tri bataljona i u toku dana preduzeo je sa ovim bataljonima jači pritisak na neprijateljske položaje. Pod jakim pritiskom artiljerije koja je bila u streljačkom stroju naših bataljona kao i jače bacačke vatre naši bataljoni uspjeli su da sa ovih položaja odbace neprijatelja u pravcu Rame i Prozora, nanoseći mu gubitke 6 mrtvih oficira i oko 150 mrtvih i ranjenih vojnika.¹⁷ Ubijeno je i ranjeno 9 civila koji su neprijatelju bili kao putovođe, ubijen je veći broj neprijateljskih konja (komore). Zaplijenjeno je nekoliko hiljada municije, nekoliko tromblonskih i ručnih bombi, 1 pištolj, 6 pušaka, 1 snajperka, 1 puškomitraljez i ostale ratne spremne. Naši gubici u toku 12 i 13 juna iznose 4 mrtva i 11 ranjenih boraca. Istoga dana, prema direktivi »Avale«,¹⁸ »Dunav« je izdao naređenje svim jedinicama da se

¹⁵, ¹⁷ i ¹⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 134, 135, 136 i 138.

najhitnije prikupe na sektoru G. Vukovsko za probijanje i izvlačenje jedinica ispred neprijateljskih snaga koje su se u toku 13 i 14 postavljale sa jačim motorizovanim formacijama na pravcima kuda se trebala kretati »Avala« sa svojim jedinicama. Manje svoje dijelove postavili smo na pravcu Ravnog, Rame i Raduše planine kao zaštitnicu i obezbeđenje prikupljanja naše glavnine. Posle prikupljanja jedinica »Dunava« na sektoru G. Vukovsko, »Dunav«, cijeneći situaciju na liniji Kupreška Vrata — Kupres — Kupreško Polje — Sujica — Ravno, donio je odluku da se sa svim svojim jedinicama prebaci severnim padinama Raduše planine istočno preko Vrbasa na sektor Gornji Vakuf — Prozor. U 22 časa 13 juna formirana je kolona i pošla pravcem Ječanj — Cador — Plandište. U samom pokretu našu kolonu stigla je kolona »Bosne«, »Avale« i »Cera« a kasnije i »Save«, koje su jedinice takode, odnosno štabovi donijeli odluku za prebacivanje preko Vrbasa. Sa »Dunavom« smo pošli u predhodnicu i 14 juna glavnina »Dunava« probila se preko Raduše planine, Kobile i prešla komunikaciju Vakuf — Prozor na sektoru Makljen — Crni Vrh. Tri naša bataljona postavljena su na Raduši planini pa istočno od Vilića Gumna i obezbeđivali prolaz ostalih jedinica »Avale« i »Cera«. U toku čitavog dana ova tri bataljona vodili su manje borbe sa neprijateljem koji je pokušavao da ovlada sa Radušom. Neprijateljski pokušaji bili su uzaludni. Naši bataljoni uspjeli su da neprijatelja zadrže i sigurno obezbijede prolaz jedinica »Avale« i »Cera«.

Naši gubitci ovoga dana bili su 2 mrtva i 4 ranjena borca (iz XV bataljona). Neprijateljski gubitci nijesu nam poznati.

U toku dana 14 juna do 24 časa sve naše jedinice uspjele su da se prebace na istočnu stranu ceste G. Vakuf — Prozor na sektoru Makljen — Krčevine — Crni Vrh.

15 juna sa »Dunavom«, prema naređenju »Avale«, sa prostorije Makljena izvršili smo pokret i postavili se na prostoriju s. Blace — Duge — Kranjčići — D. Vast — Uzdol. Istoga dana neprijateljske snage koje su napadale na sektoru »Avale« (Sujica — Kupres — Vukovsko — Raduša planina) orijentisale su se prema našoj novoj prostoriji. Oko 10 časova istoga dana neprijateljska kolona od pravca sela Zahuma kretala se južnim padinama Raduše planine u pravcu sela Pidriša i Makljena. Izvesne neprijateljske snage, jačine do 600 vojnika, nešto kamiona i tenkova i 2 topa nalazile su se na prostoriji sela Ripci — Ščit. Sjeverna neprijateljska kolona bila je jačine do 1000 vojnika i oko 200 konja.¹¹ Oko 12 časova XIII i dijelovi XII bataljona koji su ostali na sektoru Makljena i prema Ščitu primili su borbu sa neprijateljem na sektoru Makljen — Ščit. Tom prilikom dijelovi XIII bataljona uništili su oko 30 konja neprijateljske

komore i oko 15 vojnika. Istoga dana posle podne neprijatelj je uspio da prodre od G. Vakufa za Prozor sa motorizacijom, radi čega su naši bataljoni bili primorani da se sa Makljena i sa pravca Šćita povuku ka glavnini »Dunava« istočno od Prozora. Ovoga dana od Prozora prema Šćitu postavljene su na-gazne mine i tom prilikom uništen je 1 tenk, dok su ostale mine otkrivene.

ZAKLJUČAK:

U toku ovih borbi jedinice »Dunava«- nijesu postigle naročitih uspjeha u teritorijalnom pogledu, ali s obzirom na neprijateljsku ofanzivu koja je specijalno pripremljena na jedinice naše »Avale«, nadmoćnost neprijatelja u teh-nici i ljudstvu, teren na kojem su se vodile borbe uslovili su da naše operacije poprime više defanzivni karakter. No ipak u svim ovim borbama naše jedinice uspjele su da neprijatelju nanesu osjetne gubitke u ljudstvu i tehnici, pri čemu su naše jedinice pokazale veliku izdržljivost i upornost u svim borbama. Marševi koje su naše jedinice u toku ovoga perioda izdržale bili su česti, dugi i naporni, iz kojih se može zaključiti velika izdržljivost boraca uopšte kao i upornost rukovodećeg kadra pred svim tim teško-ćama i pripremama.

Marševska i borbena disciplina u toku ovoga perioda po svim našim jedinicama bila je na zavidnoj visini. Voj-nički rad po svim ovim jedinicama za ovaj period bio je neaktivan, uglavnom to je uslovljavala i sama situacija te se nije mogao sprovesti aktivniji i više organizovani voj-nički rad po svim jedinicama u pogledu teoretskog uzdi-zanja.

Obaveštajna služba u toku ovog perioda nije dala neke vidne rezultate, a i sami uslovi su bili takvi da se podaci o neprijatelju sa širokog sektora i dublje sa nepri-jateljske teritorije nisu mogli prikupljati. To je u glavnom uslovalo i time što smo u toku čitavog ovog perioda imali neprekidne borbe i kontakt sa neprijateljem.

II.—

(Prozor — Vranića — Bašarinsko Polje — Vranića)

ZADATAK:

Prema naređenju »Avale«, »Dunav« sa svojim jedi-nicama postavio se je na liniji s. Blace — Duge — Kranj-

čići — Donja Vast — Uzdol sa zadatkom dejstva u dolini Rame prema Šćitu i Makljenu.

POSTUPAK:

XI bataljon postavili smo na prostori s. Blace (k. 926) sa zadatkom dejstva prema Prozoru i Makljenu. XVI bataljon postavili smo na sektoru s. Duge — Troglav (k. 773) sa zadatkom dejstva u dolini Rame i rušenja druma na sektoru s. Lug kao i rušenja ćuprije na rijeci Vojni i ćuprije na rijeci Rami kod k. 341. XII bataljon postavili smo na sektoru s. Kranjčići, zaseok Ošljani, kao rezervu. XIV bataljon postavili smo na sektoru s. Donja Vast — Celička stijena (k. 664) sa zadatkom dejstva u dolini Rame i prema Neretvi. XV bataljon postavili smo na prostori s. Tadići — Betine — Kalakušić kao rezervu na pravcu XI bataljona. XIII bataljon postavljen je na Grabu (k. 991) — s. Križ kao rezerva na potrebnim pravcima. Manje pokretni dijelovi »Dunava« sa XVII bataljonom, sa Pajovićevom grupom postavljeni su na sektoru s. Uzdol — Bukva (k. 1211).

16 juna na našem sektoru nije bilo borbe. Vršena je izviđačka i patrolna služba, prikupljanje podataka o neprijatelju na sektoru Prozor, u dolini Rame i Neretve i preduzeto je rušenje puta na sektoru Prozora i u dolini Rame. U toku ovoga dana neprijatelj je dovlačio pojačanja u ljudstvu i oružju na sektoru Prozora, Makljena i Šćita od Bugojna, i od pravca Duvna i Kupresa.

17 do 19 juna sa svim jedinicama nalazili smo se na istom sektoru i u istom rasporedu. 17 juna neprijateljske snage od 600 vojnika, nekoliko tenkova i kamiona i sa jednom baterijom topova pošle su od Prozora ka dolini Rame sa namerom da niz reku Ramu prodru ka Neretvi. Naš XVI bataljon sa ovim snagama primio je borbu na sektoru s. Lug i uspio je da ove snage u toku dana zadrži na prostori s. Luga. Noću između 17 i 18 na ovu neprijateljsku grupu preduzeli smo napad sa naša tri bataljona, a sa 1 bataljonom koji se nalazio na prostori s. Blace preduzeli smo demonstrativni napad na Prozor. U napadu na neprijateljsku grupu na prostori s. Luga upotrebili smo i artiljeriju Pajovića. Neprijatelj se u prvi mrak povukao zapadno od Prozora, a sa izvesnim dijelovima južno preko rijeke Rame na prostori s. Šibenik — Gorica — Paroš. Ove snage bile su uglavnom dijelovi Šimićeve pukovnije od Imotskog.³⁰ Na prostori s. Luga neprijatelj je ostavio manje snage, koje su posle kraće borbe protjerane ka Prozoru i južno od Prozora. Istoga dana neprijatelj je sa 29 kamiona od Neretve prodro do s. Gračanice i srušenog mosta kod k. 341, sa kojim je snagama XIV

³⁰ Vidi dok. br. 74, objašnjenje br. 5.

bataljon primio borbu i uspio da ih odbaci niz rijeku Ramu u pravcu Neretve.²¹

18 juna na ovom istom sektoru nastavile su se vrlo oštre borbe. Ovoga dana neprijatelj je sa jačim snagama otpočeo sa napadom od Prozora u dolini rijeke Rame i na našim položajima. U ovom napadu neprijatelj je upotrebio veći broj tenkova, 1 bateriju brdskih topova, 1 haubicu i 1 protivkolski top. U toku čitavog dana, pod jakim pritiskom artiljerije, neprijatelj je vršio česte juriše koji su uvek bili odbijeni.²² Prema XI bataljonu na sektoru s. Blace neprijatelj je takode preduzeo napad i pod zaštitom magle podišao blizu položaja ovog bataljona, no usled dizanja magle ovaj bataljon imao je neprijatelja na vrlo bliskom odstojanju i na brisanom prostoru, pa je posle kraće i oštrije borbe uspio da neprijatelja odbaci za Prozor. U toku ovoga dana naši bataljoni uspjeli su da zadrže svoje položaje i neprijatelj nije uspio da proдре niz rijeku Ramu dalje od s. Luga niti da opravi ćuprije na rijeci Rami i Vojni. Ovoga dana na našem desnom krilu prema Mejniku — Crnom Vrhу i Pridvorcima vodila se oštrija borba na sektoru »Save«.²³ Istoga dana na našem sektoru kao i sektoru »Save« nastavile su se oštrije borbe. Na ovom sektoru neprijatelji je dovlačio nova pojačanja u ljudstvu i jačim motorizovanim formacijama, tako da je na našem sektoru ovoga dana imao do 3000 vojnika i 2 baterije topova. Dok je neprijatelj u dolini Rame i na sektoru Prozora vezivao glavninu naših snaga, dotle sa prilično jakim snagama izbio je od Visokog, Kiseljaka i Sarajeva na liniji Pogorelice i Zec planine, kao i sa izvešnim snagama od Ostrošca i Rame na sektoru Solakova Kula.²⁴ Te neprijateljske snage ozbiljno su ugrozile naše snage na sektoru Prozor — Rama — Mejnik — Pridvorci — Cvrče. Jedinice »Bosne«, prema naređenju »Avale«, pošle su na sektor Pogorelice i Zec planine sa zadatkom razbijanja te neprijateljske grupe i zadržavanja neprijatelja radi omogućavanja izvlačenja naših ostalih jedinica sa Prozorskog sektora.

Prema odluci »Avale« mi smo dobili zadatak da napustimo položaje u dolini Rame i prema Prozoru, a da se postavimo na liniji s. Here — Konjsko — Bukva (k. 1211) — Čepina Kosa (k. 941). Na ovom sektoru do na osvit 19 juna naša tri bataljona vodili su uporne borbe na liniji Uzdol — Here —

²¹, ²⁴ i ²⁷ U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 26. juna 1944. o tome se kaže:

»19. i 20. lipnja njemačka vojska preduzela akciju čišćenja zemljišta u smjeru Ostrožac, Konjic — G. Vakuf, kod sela Kruščice sukobili se sa partizanima, te poslije kraćeg pripucavanja partizani se povukli, vojska produžila bez daljeg otpora«. (Arhiv VII, reg. br. 20 2—2, k. 149e.)

²² Vidi knj. 26, dok. br. 143 i 144.

Konjsko. Dva naša bataljona kao rezerva nalazili su se na sektoru Sćipe — Dugi Otkosi.

Prema naredenju »Avale«, 19 juna u 3 časa izjutra »Dunav« sa svim jedinicama imao je izbiti na Vranića planinu²⁵ kao prethodnica svih jedinica »Avale« i obezbeđenje »Vukadina«, »Cera« i »Avale«.

Zadatak obezbeđenja »Vukadina«, »Cera« i »Avale« primio je naš XII i XVI bataljon koji su se tada nalazili u rezervi, dok je glavnina izvršila pokret pravcem Dolovi Vrelo — Završće — Lisina (k. 1549) — Kamena Ravan — s. Valice — Crkvice — Podborovac — Sarajevska Vrata — Suho Jezero — Smiljevačka kosa (Vranića planina). Jedan bataljon postavljen je na liniji Konjsko kao zaštitnica naše glavnine sve dotle dokle začelje nije ušlo u raspored jedinica »Save«, nakon čega se i ovaj bataljon priključio glavnini. Sve naše jedinice u toku 19 juna do 18 časova izbile su na Vranića planinu. Sa jedinicama smo preduzeli obezbeđenje od Podborovca ka izvornom dijelu Vrbasa, niz Dobrušku planinu putevima koji vode ka Mračaju i Seferovićima, a sjeverno prema Rastovu i Smiljevačkoj planini, kao i prema Prokosu putevima koji vode ka Fojnici.

U borbama na Prozorskom sektoru i dolini Rame neprijatelj je imao gubitke oko 270 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira, uništena su dva mosta i srušen put na više mesta. Naši gubitci u ovim borbama bili su oko 10 mrtvih i ranjenih boraca (što ćete videti iz liste gubitaka).²⁶

20 juna sa svim jedinicama nalazili smo se na Vranići planini i vršili obezbeđenje na gore navedenim pravcima. U toku ovoga dana jedna neprijateljska grupa izbila je južno od Vrbasa do s. Kozice, sa kojom su se dijelovi XI bataljona sukobili i odbacili je južno preko Vrbasa. Tom prilikom poginula su dva borca i izgubljen je jedan puškomitraljez. Ova patrola ušla je duboko među neprijatelja, koji su od Drve vatre bili ubijeni, izviđačke patrola XI bataljona ovoga dana primijetile su jače neprijateljske snage koje su se preko Ogare i Gunjače planine kretale na pravcu Vitreuše (k. 1911), koje su kasnije napale na sektor jedinica »Bosne«.

Noću 20 na 21 jače neprijateljske snage od Vitreuše i Zec planine nadirale su na pravcu položaja koje su držale jedinice »Bosne«, tako da je sektor Vraniće postao ugrožen i opstanak jedinica na Vranići duže bio je nemoguć.²⁷ U vezi te situacije mi smo dobili zadatak da počev od 2 časa izjutra 21 juna odpočnemo sa prebacivanjem jedinica sjeverno od Vraniće planine na sektoru Luške staje,²⁸ dok su jedinice »Bosne« ostale

25 i 26, dok. br. 72, 80 i 82.

²⁶ Liste gubitaka nalaze se u Arhivu VII.

kao zaštitnica glavnine svih jedinica »Avale«. U našem sastavu nalazila se i grupa »Vukadin«. Istog dana do 12 časova sve naše jedinice izbile su na prostoriju Luške staje, gde smo dali kraći odmor i kuvanje hrane za jedinice. Do tog vremena na ovoj prostoriji prikupila se je glavnina »Avale«, odakle smo dalje izvršili pokret sa zadatkom prebacivanja preko komunikacije Rastovo — Travnik na sektor Polje Bašarinac — Crni Vrh. U ovom pokretu zadatak naše brigade bio je kretanje pred glavninom »Avale« i obezbeđenje prelaza svim jedinicama na samoj komunikaciji od Rastova i Travnika. Do na osvit 22 juna sve naše jedinice prikupile su se na sektoru Polje Bašarinac, gde smo izvršili raspored za obezbeđenje logora i preduzeli izviđanje na pravcu Rankovići — Travnik — Komar — Turbe i Donji Vakuf — Bugojno. Jedinice »Bosne« sa »Cerom«, »Avalom« i grupom »Vukadin« nalazile su se južno od nas, na sektoru Crni Vrh — Strnjuva.

U toku 22 juna ove naše jedinice nalazile su se na sektoru Polja Bašarinac sa zadatkom izviđanja i mogućnosti prelaza komunikacije Donji Vakuf — Travnik i pripremanja jedinica za taj zadatak.

Prema odluci »Cera« i »Avale«, 22 juna naša brigada sa »Cerom« i »Avalom« kao i sa grupom »Vukadin« debila je zadatak da pređe cestu Turbe — Travnik na sektoru između Komara i Turbeta i da se sa svim tim jedinicama prebaci sjeverno i zapadno od Vlašić planine, dok je »Sava« dobila zadatak da se sa Radovan planine prebaci zapadno preko Vrbasa na sektor Gornji Vakuf — Gračanica, a jedinice »Bosne« imale su zadatak zadržavanja na sektoru između Donjeg Vakufa — Bugojna — Travnika — Rastova kao grupa za izvođenje operacija i vezivanje izvesnih neprijateljskih snaga za sebe.²⁹

Istoga dana naše izviđačke patrole osmotrile su neprijateljske snage koje su od Travnika preko Vubnice [došle] do sela Pećine, ove neprijateljske snage nijesu se mogle procijeniti, te je još uvek donesena odluka za prelaz komunikacije Travnik — Donji Vakuf ostala na snazi.

23 juna u cilju gore predviđenog zadatka, uputili smo dva naša bataljona koji su imali zadatak izbijanje na sektoru Ravne Caire — Mravinjac (k. 1394) i sa te prostorije izviđati i obezbeđivati prikupljanje i prelaz jedinica na određenom sektoru. Rano izjutra u svoj sastav dobili smo i grupu »Vukadin« sa X bataljonom.³⁰

Prilikom pokreta naše predhodnice na prostoriju koja je označena za prikupljanje jedinica, ova dva bataljona sukobili

²⁹ Vidi dok. br. 29 i 33.

³⁰ Odnosi se na Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.

su se sa neprijateljem na liniji Smrekova kosa — Grad (k. 1207), gde su se razvile vrlo oštre borbe. Neprijateljske snage na ovom sektoru bile su dosta jake, koje u toku čitavog dana nijesmo mogli procijeniti. Ovaj neprijatelj kod sebe je imao jedan brdski top, nekoliko teških bacača i jače naoružanje u automatskom oružju, lakim bacačima i tromblonima. Na ovom sektoru u borbu smo ubacili svoja tri bataljona, koji su u toku čitavog dana vodili najoštrije borbe na vrlo bliskom odstojanju, sa ručnim bombama i mašinkama. Dok su se na ovom sektoru vodile oštre borbe, neprijatelj je sa drugim snagama od Donjeg Vakufa i Bugojna izbio uz rijeku Vitinu ka Bašarinskom Polju do kote 898 i Kalina (k. 1531).³¹ Na ta dva pravca, postavili smo dva naša bataljona, koji su takode u toku čitavog dana vodili vrlo uporne borbe. 1 bataljon nalazio se na Rakovici i k. 1139, koji je zatvarao pravac niz potok Rijeka ka Rastovu i Zubićima. Ovaj bataljon u toku ovog dana nije imao borbu, jer ovim pravcem neprijatelj nije napadao.

Usled ovakve situacije hitno smo izvukli grupu »Vukadin« sa X bataljonom jugoistočno od Polja Bašarinac ka jedinicama »Bosne«.

Oko 9 časova izjutra i na sektoru »Bosne« razvila se vrlo oštra borba, koja je takode vođena na vrlo bliskom odstojanju i u toku čitavog dana.

Situacija ovoga dana na sektoru Crni Vrh — Polje Bašarinac postala je za naše jedinice vrlo ozbiljna, što su uglavnom shvatili svi borci i rukovodioci i ovoga dana i posljednji naš borac uložio je sve napore i trud da se dotadanji sektor zadrži do noći i stvori mogućnost za izvlačenje jedinica iz takve situacije. Neprijateljska artiljerija sa Komara u toku čitave borbe tukla je naše položaje koji su bili ograničeni tako da je pod pritiskom artiljerije i jakom navalom neprijatelja bilo vrlo teško održati ove položaje i za ovaj dan zadržati ovu prostoriju u svojim rukama. U toku dana neprijatelju su pristizala pojačanja od Travnika, Turbeta, Vakufa i Bugojna, tako da je naš ranije predviđeni zadatak u takvoj situaciji potpuno otpao. Štab »Dunava« u saglasnosti sa Štabom »Avale« donio je odluku da se ponovo prebaci preko komunikacije Rastovo — Travnik na sektoru Zubići — Duboko i izvuče svoje jedinice na pravcu Krušćićka planina. Padom prvog mraka prikupili smo sve naše jedinice na sektoru Rakovica (k. 1217) ostavljajući prema neprijatelju potrebne zaštitnice i sa te prostorije pravcem Zgonovi — Turalići — Duboko izvršili prebacivanje svih jedinica na istočnu stranu komunikacije.

³¹ Ta borba je vođena protiv dijelova 13. puka i Izviđačkog bataljona 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 26, dok. br. 123, 145, 147, 148 i 149).

U toku borbe 23 juna neprijateljski gubici iznose do 300 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira. Ubijeno je i ranjeno veliki broj konja. Zaplenjeno je nekoliko hiljada municije, 2 šarca i 2 mašinke, 2 pištolja, nekoliko pari odijela, nekoliko čebadi, nekoliko pari cokula i ostale ratne spreme. Naši gubici u ovim borbama iznose do 60 mrtvih i ranjenih boraca (vidi listu gubitaka).

24 juna sa svim jedinicama izbili smo na prostoriju Paljike — Jalovac (k. 1351). Istoga dana, prilikom prelaska drumu na sektoru Zubići, XI bataljon, koji je bio u obezbeđenju sa 1 minerskim odeljenjem, uništio je jedan kamion nagaznom minom i vodio manju borbu sa milicijom, koju je posle kraće borbe razbio i otjerao u pravcu Rankovića . . .

25 juna, prilikom našeg pokreta sa sektora Paljike — Jalovac na pravcu Vranića planina, jedna neprijateljska grupa jačine najviše do 200 vojnika izbila je od Viteza i Busovače do Crnog Vrh i Busovačkih staja. Sa ovom neprijateljskom grupom susreli smo se u pokretu. Naše jedinice prije su primetile neprijatelja, jer je i on takode bio u pokretu, te su se naše jedinice prije snašle da napadnu neprijatelja. Posle dvočasovne borbe uspjeli smo da neprijatelja razbijemo³² i omogućimo prolaz svih naših jedinica na pravcu Vraniće planine. U ovoj borbi neprijatelj je imao do 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Mi smo takode imali gubitke (vidi listu gubitaka).

Istoga dana pred našim prolazom ka Vranići planini sve jedinice »Bosne«, »Vukadin« sa X bataljonom, »Cer« i »Avala« izbile su na Vraniću planinu do linije Vrata — Derala — Tikva (k. 1979) — Stit (k. 1950).

Istoga dana, negde oko 15 časova jedna neprijateljska grupa od pravca Rastova i Donjeg Vakufa izbila je na Vraniću planinu do na liniju Krstac (k. 2070) — Nadkrstac (k. 2112) — Bela Gromila (k. 2071) i sa te prostorije ugrozila naše prebacivanje od Smiljevače preko Suhog Jezera, Trskavice (k. 1224) i dalje na pravcu Zec planine. Pred tom neprijateljskom grupom »Avala« je postavila dijelove X bataljona, kao i dijelove Sokove« čete, koji su uspješno zatvorili taj pravac do dolaska naših prvih jedinica. Prilikom izbijanja čela naše kolone ka Suhom Jezeru neprijatelj koji se nalazio na Krstaču ozbiljno je ugrožavao taj pravac za prelaz. No taj pravac jedini je bio za prelaz naših jedinica te smo morali preduzeti sve mjere da sa potrebnim jedinicama obezbijedimo taj pravac, te smo uputili naš XII bataljon na Sarajevska Vrata i k. 2029, koji je pojačao položaje X bataljona. Jedan bataljon postavili smo na Smilje-

³² Odnosi se na dijelove domobranskog Brzog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 151, 152 i 156).

vačkoj kosi (k. 1924—1865), koji je obezbeđivao i zadržao grupu koja je nadirala od Rastova. Glavninu naših jedinica i pod vatrom prebacivali smo istočno od Jezera na pravcu Trskavica — Vrata — Derala — Tikva i dalje na pravcu Zec planine. Ovoga dana do pada mraka sve naše jedinice uspjele su da se prebace na liniju Stit — Luke, gde smo se u toku noći 25 na 26 odmorili i kuvali hranu za jedinice. Dva naša bataljona ostali su na položajima na liniji Sarajevska Vrata — Trskavica i zadržali te položaje u svojim rukama 26 juna do 8 časova izjutra, a tada prema naređenju i kao zaštitnica naše kolone postepeno se povlačili pravcem Vrata — Derala — Tikva — Stit i dalje za kolonom. Naši zaštitni bataljoni prema neprijateljskoj grupi na Krstaču imali su 2 mrtva i tri ranjena borca. (Vidi listu gubitaka.) Neprijateljski gubitci prema procjeni bataljona iznose oko 18 mrtvih i ranjenih vojnika.

26 juna sa brigadom smo izvršili pokret od Vraniće planine pravcem Zec planina — Pogorelica planina i na Bitovnju planinu. U ovom pokretu naša brigada bila je kao zaštitnica ostalih jedinica »Avale«.

ZAKLJUČAK:

Posle prelaska komunikacije Prozor — Gornji Vakuf na sektoru istočno od Prozora, po mom mišljenju, bila je greška zadržavanje svih jedinica na Prozorskom sektoru. Mišljenja sam da je trebalo glavninu naših jedinica prebaciti preko komunikacije Konjic — Sarajevo na pravcu Trnova i Kalinovika, dok su manje snage mogle se zadržati na Prozorskom sektoru radi izvođenja akcija u dolini Vrbasa kao i u dolini Rame i Neretve. Naše angažovanje u dolini Neretve i na Prozorskom sektoru kao i u dolini Vrbasa stvorilo je neprijatelju mogućnost da angažuje veće snage na našem sektoru, da nas odvoji, t.j. odsječe od glavnog pravca prelaska komunikacije Konjic — Sarajevo i da nam nametne situaciju i borbe na dosta uskom i ispresijecanom sektoru, uslijed čega je došlo do nepotrebnih gubitaka i velike zamorenosti i iscrpljenosti jedinica. Molim pretpostavljeni Stab da mi u ovoj ocjeni ne zamjeri. Ovo je moje lično mišljenje i zaključak.

Mišljenja sam: da su naše jedinice sa Prozorskog sektora u onom momentu izvršile prelaz preko komunikacije Konjic — Sarajevo, ipak bi naišli na dosta jak otpor, možda jači nego prilikom sadanje prelaza, ali ako uzmemo u obzir gubitke, napore i iscrpljenost jedinica u onom momentu naš prelaz bio bi lakši i uštedili bi priličan broj žrtava, napora i iscrpljenosti.

No u svim ovim borbama i naporima koji se po mom mišljenju mogu ravnati sa dosada najtežim borbama i naporima, ako ne i više, svi naši borci i rukovodioci pokazali su najveću upornost i izdržljivost u tim borbama i naporima. U ovom periodu mijenjala se često situacija, koja je skoro u svim momentima bila dosta komplikovana, ali naši borci i rukovodioci u tim najkomplicovanim situacijama pokazali su najveću upornost i izdržljivost i umjeli su po-desiti svoj rad prema tim situacijama. Kao primer upornosti i heroizma u ovom periodu čitave brigade navodim borbe na Bašarinskom Polju.

U toku ovog perioda i za vrijeme ovih borbi i akcija disciplina i moral boraca nije popustila i pored najtežih situacija. To pokazuje i priličan broj drugova koji su od iznemoglosti umrli u dugim pokretima i marševima dajući i poslednje od sebe, da svojim udjelom pomognu i omogućće rešenje takve situacije.

Naše žrtve koje smo dali u ovim borbama velike su i nenadoknadive, no svi borci i rukovodioci svijesni su tih žrtava i te žrtve samo su još čvršće zbile svoje jedinice oko svojih štabova da još odlučnije i upornije nastave borbu. Uslijed ovakvih borbi i napora imali smo priličan broj iznemoglih drugova, zbog čega smo bili prinuđeni da priličan broj drugova ostavimo kod mještanskih jedinica koje su se nalazile na sektoru gde smo vodili operacije, a takođe i priličan broj težih ranjenika.

Ova situacija takođe nam je uslovila da ostavimo priličan broj naoružanja (teškog i automatskog) i predamo jedinicama X divizije, što smo uglavnom uradili po našem predlogu i odobrenju »Avale«.

III.—

(Tarčin — Bjelašnica — Trnovo)

Z A D A T A K :

Naša brigada dobila je zadatak da sa grupom »Vukadin«, X bataljonom i grupom Pajovića noću 27 i 28 pređe komunikaciju Konjic — Sarajevo na sektoru Tarčin — Raštelica i da se sa svim jedinicama postavi na planini Bjelašnica.³³

P O S T U P A K :

27 juna sa svim ovim jedinicama u 10 časova izjutra izvršili smo pokret sa Bitovnje planine do Crne Rijeke na sektoru

" Vidi knj. 26, dok. br. 93.

u*

Hajdučke Luke, gde smo za 3 do 4 sata odmorili sve jedinice i pripremili ih za prelaz pruge. Naš prelaz formirali smo u tri kolone i to: XI i XVI bataljon sa svim svojim dijelovima sačinjavali su lijevu kolonu koja je prelazila neposredno južno od Tarčina. Ova kolona imala je zadatak pored prelaza obezbijediti prelaz glavnine kolone između Tarčina i Raštelice. Ovoj koloni bilo je pridodato jedno minersko odeljenje sa potrebnim nagaznim minama i eksplozivom koje je imalo zadatak miniranje ceste i pruge kao i rušenje istih. Ovim bataljonima također su bili dodati dva protivkolska bacača i jedan protivkolski top i dve protivkolske puške kao neposredno obezbeđenje na komunikaciji.

Desnu kolonu sačinjavao je XII, XVI i XVII bataljon sa svim svojim dijelovima. Ovim bataljonima takođe je pridodato jedno minersko odeljenje i potreban broj protivkolskih oruđa iz ostalih bataljona koja su bila direktno postavljena na cesti prema Raštelici za neposredno obezbeđenje komunikacije od Raštelice i Bradine.

Srednju kolonu sačinjavali su XIII bataljon i 2-ga četa X bataljona kao prethodnica, dok su ostale 2 čete X bataljona, grupa Pajovića i bolnice bile izmiješane a na začelju svih kao zaštitnica nalazio se XV bataljon.

U samom prelazu preko komunikacije neprijatelj je bio potpuno iznenađen i naše prelaženje do pred samim završetkom bilo je u tajnosti. Borbu koju smo vodili skoro na koncu prebacivanja neprijatelju su nametnuli naši bataljoni koji su obezbeđivali prema Tarčinu. Ta borba bila je manja i nije mogla omesti naše prebacivanje. Prilikom prelaženja komunikacije naišli smo na jednu grupu od 20 domobrana koji su otvorili vatru na nas. Tom prilikom je ta grupa razbijena po šumi, dok smo jednoga od njih uspjeli da zarobimo, koji je kasnije nebudnošću stražara uspio da pobjegne. Do 3 sata izjutra sve naše jedinice uspjele su da se prebace preko pruge, a do 8 sati izjutra sve jedinice prikupili smo na Bjelašnici planini (selo Hranisava), sem manjih dijelova koji su i dalje prema pruži ostali kao zaštitnica i izviđači.³⁴ Prilikom ovog prelaza imali smo izvestan broj gubitaka u ranjenim (vidi listu gubitaka). Neprijateljski gubitci nijesu nam poznati. Uništili smo 1 oklopni voz sa protivkolskim oruđima na sektoru Raštelice³⁵ kao i jedan

^M Vidi dok. br. 148 i 150.

³⁵ U bojnoj relaciji 3. čete oklopnih vozova od 30. juna 1944. o lome se kaže:

»Dana 28. na 29. VI. 1944. I poluvlak krenuo je za Raštelicu u 20 sati i stigao u 23.30 sati iste noći. U 24 sata razvida prugu Raštelica — Tarčin gdje od Raštelice na 2 kilometru dolazi u dodir sa odmetnicima, koji napadaju vlak snažnom vatrom bacača, strojnice, ručnih požarnih bombi i protivkolskih pušaka. Sa svih strana, vlak je odmah stupio u

kamion sa nagaznom minom na sektoru Tarčina. Srušena je na više mesta željeznička pruga.

28 juna sve naše jedinice nalazile su se na Bjelašnici planini sa zadatkom odmora.

29 juna u 14 časova sa svim jedinicama izvršili smo pokret ka pravcu s. Umoljani — Lukavac. Na toj prostoriji, po naređenju »Avale«, predali smo grupu »Vukašin« »Bosni«, a naše jedinice prenoćile, odakle smo 30 juna rano izjutra izvršili pokret na pravcu s. Dujmovići — Ledići — Sabanci — Trnovo, sa zadatkom likvidacije milicije i četnika na tom sektoru.

Prema naređenju »Avale« dobili smo zadatak da Trnovo napadnemo 2 jula i na tom sektoru razbijemo uporište četnika i milicije.³⁶ No pojava naših jedinica na sektoru Dujmovići — Ledići — Sabanci — Trnovo bila je dovoljna za likvidaciju tog sektora kojeg su do tada uglavnom kontrolisali četnici i milicija. Te prema tome »Dunav« je donio odluku da sa jedinicama još odmah produži u toku istoga dana i noći za zaposjedanje Trnova i razbijanje četničkih grupa na tom sektoru. 30 juna posle podne naši prednji bataljoni ušli su u Trnovo bez borbe a do 24 časa sve naše jedinice prikupile su se na sektoru Trnova, odakle smo izvršili raspored za obezbeđenje od Sarajeva i Kalinovika.

U Trnovu smo zaplijenili 2500 kg žita (pšenice i kukuruza), ostalog plijena nije bilo.

U toku 30 juna prostoriju na kojoj smo se nalazili bombardovala je neprijateljska avijacija. Tom prilikom naš XI bataljon pretrpio je žrtve 3 mrtva i 6 ranjenih, dok je »Nikolina četa«³⁷ imala 2 mrtva. Jedinice XI bataljona ovoga dana nijesu bile uočene od neprijateljske avijacije, no ipak su se dijelovi nalazili u blizini sela koje je bombardovano, tako da je jedna bomba koja je pala dalje od sela pogodila dijelove jedne čete te su tom prilikom imali gore navedene žrtve.

Drum na liniji Jablanica — Trnovo — Dobro Polje srušen je na više mjesta kao i izvjestan broj čuprija i napravljen veći broj prepreka (barikada).

ZAKLJUČAK:

U ovom posljednjem periodu svi naši rukovodioci u jedinicama a i sami borci shvatili su situaciju u kojoj se

borbu s odmetnicima i otvorio snažnu vatru na iste te se je ovom prilikom vodila borba sve do 4 sata kada su odmetnici odstupili.

Ovom prilikom poginuo je ložič na stroju i strojovoda teško ozleđen od opekotina, jer je stroj bio zapaljen požarnim bombama, a sam stroj je teško oštećen. (Arhiv VII, reg. br. 6 2—11, k. 57.)

³⁶ Vidi knj. 26, dok. br. 111 i dok. br. 152 i 180 u ovoj knjizi.

³⁷ Redakcija nije mogla da ustanovi na koju se četu odnosi.

nalazimo te i pored najveće umornosti i teškoća dali su sve od sebe da iz takve situacije izađu sve naše jedinice. Prelaz preko same pruge bio je dobro pripremljen i organizovan i trajao je vrlo kratko vrijeme. No, posle prelaza pruge kod svih jedinica primjetila se labavost i zaostajanje kako u pogledu umornosti tako i u pogledu prikupljanja hrane.

Prilikom razbijanja četnika i milicije na sektoru Umoljani — Ledići — Trnovo nijesmo postigli nikakvih vidnih rezultata, no ipak u tom momentu uspjeli smo da razbijemo njihovu organizaciju i onemogućili njihov rad na terenu. Zarobili smo 3 četnika koji su bili mještani. . .

Sadanja disciplina u jedinicama zbog velike umornosti i iscrpljenosti može se reći da je popustila, no zato postoje uslovi da se disciplina u najskorije vrijeme kod svih jedinica poboljša.

Borbenost kod svih boraca i rukovodioca kao i uvijek je na zavidnoj visini.

Vojnički rad u toku čitavog mjeseca bio je ograničen i može se reći da se skoro ništa nije radilo usled svakodnevnih borbi, pokreta itd., što svakako negativno utiče na borce i rukovodioce. No u buduće vjerujem da ćemo imati više vremena da u ovom pogledu više učinimo i vojnički podignemo jedinice.

Žrtve u toku ovog mjeseca koje smo imali velike su i to se u pogledu broja po jedinicama dosta osjeća. No u pogledu borbenosti bataljoni nijesu popustili zbog tih žrtava, ali ipak sadanji broj ljudstva po bataljonima ne može odgovoriti postavljenom zadatku bataljona. Ovo se naročito odnosi na nekoliko naših bataljona. Zato će biti potrebna što hitnija popuna naših jedinica bilo sa terena ili drugih jedinica.

Naoružanje sa kojim sada raspolažemo nije dovoljno za naše jedinice a naročito automatska oruđa. Veliki broj automatskih oruđa neispravan je ili usled duge upotrebljivosti postalo je neupotrebljivo. Zato bi bilo potrebno od saveznika tražiti veći broj puškomitraljeza (engleskih) kako bi mogli popuniti potreban broj po jedinicama i zamijeniti slabije i istrošeno oruđe.

Po svim jedinicama naše brigade ima dosta velik broj slabo odjevenih i obuvenih boraca te i u tom pogledu bi trebalo preduzeti potrebne mjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

MAJOR
J.^{SS} Zarić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRI-
GADE OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE
O BORBAMA U JUNU¹

»B O S N A«
9 jula 1944 god.
Broj: 78/44

»AVALI«
OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
za mjesec juni 1944 godine

31 maja uveče sa svima bataljonima krenuli smo od Pre-
odca preko Crnog Vrha do pruge Potoci — Mliništa, gdje smo
predanili 1 juna t.g.

Oko 17 časova istog dana kretali smo preko Bjeljevine u
pravcu pruge i Mliništa, gdje nam je izišla bočno od Lisine
jaka neprijateljska kolona. Sa ovim neprijateljem razvila se
borba koja je trajala do kasno u noć.² Na pojedinim položajima
neprijatelj je potisnut i nanešeni mu osetni gubitci, ali usled
jakih snaga duž pruge naš je pravac izmjenjen te smo se povra-
tili dublje u šumu, gdje smo zanoćili. U ovoj borbi imali smo
9 mrtvih i 6 ranjenih drugova. Izgubljen je jedan puškomitra-
ljev u borbi. Ubijeno je 30 a ranjeno oko 40 neprijateljskih
vojnika.

2 juna svi bataljoni kretali su se preko šume u pravcu
Mliništa, te izbili na Vučje Poljane istog dana do 18 časova.
U to vrijeme pojavio se neprijatelj iznad naših djelova na brdu
Kurozeb, između Mliništa i Čardaka. Prema tom neprijatelju
upućeni su djelovi 22 i 24 bataljona³ za progonjenje neprija-
telja. Sa ovim neprijateljem vodena je borba do noći i sledećeg
dana do 12 časova. Neprijatelj je bio utvrđen te se nije dao
likvidirati.

3 juna naše jedinice su prebačene na liniju Presedla —
želj. stanica Čardak — Pljevski Podovi. Na tim položajima, tj.
na Previju i Mlinište neprijatelj je izvršio napad sa jačim sna-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
22/2, k. 714.

- Borba je vođena protiv jedinica 13. SS puka (vidi knj. 25. dok.
br. 111, 161, 166 i 192, knj. 26, dok. br. 123).

³ Sifrovani nazivi za 2. i 4. bataljon (vidi dok. br. 6, objašnjenje
br. 2).

gama. Borba je trajala 6 sati.⁴ U ovoj borbi naši gubitci su 3 mrtva i 7 ranjenih. Neprijatelj je razbijen i protjeran uz gubitke oko 35 mrtvih i veći broj ranjenih. Zarobljeno je nekoliko pušaka, municije i ostale sitne spremne.

4 juna jedinice su ostale na istim položajima sa potrebnim izviđanjem. Borbi nije bilo.

5 juna bataljoni su se prebacili do na prostoriju Janja, a odatle istoga dana na kose između Janja i Blagaja, gdje su jedinice ostale za jedan duži odmor. Toga dana uveče izvršili smo pokret preko Blagaja i Kupreškog Polja do na prostoriju Kupreška Vrata — Stožer — Kukavice — Donje Vukovsko, sa zadatkom: izviđanje i dejstvo ka dolini Vrbasa. Na ovu prostoriju bataljoni su izbili 6 juna do 12 časova, gdje su ostali svi bataljoni do 9 juna uveče, kada su 23 i 25 bataljon krenuli u pravcu Gračanice i Tihomišlja, radi dejstva na komunikaciju Bugojno — Gornji Vakuf.

10 juna u dva maha 23 i 25 bataljon su vodili borbu sa neprijateljskom motorizovanom kolonom koja se kretala prema Gornjem Vakufu.⁵ U ovoj borbi uništena su, tj. spaljena dva kamiona sa municijom, uništena jedna oklopna kola i jedan top »Pito«, dok je oštećen jedan tenk sa nagaznom minom. Ubijeno je oko 45 a ranjeno toliki broj neprijateljskih vojnika, koje je neprijatelj koristeći tenkove uspio pokupiti. Naših gubitaka nije bilo.

11 juna su jedinice ostale na istim položajima, promjena nije bilo.

12 juna krenula je jača neprijateljska motorizovana kolona cestom Bugojno — Kupres, te se razvila borba sa našim 21 bataljonom i ovom kolonom između Koprivnice i Kupreških Vrata oko 16 časova.

Jedna neprijateljska grupa od 65 vojnika se je uspjela provući između Velikog i Malog Strožera i doći u blizinu sela Kukavica u Kupreškom Polju. 25 bataljon, koji se nalazio u rezervi, napao je ovu kolonu sa svojim djelovima. Borba je trajala dva sata.⁶ Od dve grupe ubijeno je oko 25 neprijateljskih vojnika i nešto ranjeno, dok su ostali uspjeli pobjeći. Zarobljena su dva brzometna šarca, 12 pušaka, jedna sovjetska poluautomatska puška, dvije mašinke, nekoliko pištolja i radio-stanica. U ovoj akciji naši su gubitci 1 mrtav i 2 ranjena.

Borba na Kupreškim vratima produžena je do kasno u noć 1 u toku 13 do 16 časova. U ovoj borbi 21 bataljona sa neprijateljem ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 2 poginula i 4 ranjena.

\ ⁵ i ⁶ Vidi knj. 26, dok. br. 127, 134, 136 i 141.

"B O S N A"
9 jula 1944 god.
Broj: 98/44

"A V A L I"

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

Za mjesec jani 1944 godine.

31 maja uveče sa ovima bataljonima krenuli smo od prevođa preko Ormog Vrata do pruge Kotoci-Kliništa, gdje smo prešli 1. juna. U oko 17 časova istog dana kretali smo preko Biljavina u pravcu pruge i Kliništa, gdje nam se ispričalo bočno od lijeve i desne neprijateljske kolone. Sa ovim neprijateljem razvila se borba koja je trajala do kasno u noć. Na pojedinim položajima neprijatelj je potisnut i nanamčeni mu ozbiljni gubici, ali usled jakih snaga naša pruga nije pravno izmijenjena te smo se vratili dublje u sumu, gdje smo namočili ovo, borbi imali smo 9 mrtvih i 6 ranjenih drugova. Između je jedan automatski ljez u borbi. Ubijeno je 30 a ranjeno oko 40 neprijateljskih vojnika. 2 juna ovi bataljoni kretali su se preko sume u pravcu Kliništa, te izbili na Vučiju Poljenu istog dana do 18 časova. U to vrijeme pojavio se neprijatelj iznad naših djelova na brdu Kucob, između Kliništa i Čardaka. Prema tom neprijatelju upućeni su djelovi 22 i 24 bataljona za progonjenje neprijatelja. Sa ovim neprijateljem vođen je borba do noći i sledećeg dana do 12 časova. Neprijatelj je bio utvrdjen te se nije dao likvidirati. 3 juna naše jedinice su prebačene na liniju Iresedla-Šeljanica-Čardak-Iljovski Iodovi. Na tim položajima tj. na rrečiju i Kliništa neprijatelj je izvršio napad sa jakim snagama. Borba je trajala 6 sati. U ovoj borbi naši gubici su 3 mrtva i 7 ranjenih. Neprijatelj je razbijen i protjeran uz gubitke oko 35 mrtvih i veći broj ranjenih. Zarobljeno je nekoliko pušaka, municije i ostale sitne sprema. 4 juna jedinice su ostale na istim položajima sa potrebnim izvidjanjem. Borbi nije bilo. 5 juna bataljoni su se prebacili do na prostoriju Janja, a odatle istoga dana na kose između Janja i Blagaja, gdje su jedinice ostale sa jedan duži odmor. Toga dana uveče izvršili smo pokret preko Blagaja i Kupreškog Polja do na prostoriju Kupreška Vrata-Stošer-Kukavice-Donje Vukovsko, sa zadatkom izvidjanje i dejstvo ka dolini Vrbasa. Na ovu prostoriju bataljoni su izbili 6 juna do 12 časova, gdje su ostali svi bataljoni do 9 juna uveče, kada su 23 i 25 bataljon krenuli u pravcu Gračanice i Tihomirija, radi dejstva na komunikaciju Bugojno - Gornji Vakuf. 10 juna u dva maha 23 i 25 bataljon su vođili borbu sa neprijateljskom motorizovanom kolonom koja se kretala prema Gornjem Vakufu. U ovoj borbi uništena su tri spaljena dva kamiona sa municijom, uništena jedna oklopna kola i jedan top "lito", dok je ošteđen jedan tenk sa nagažnom minom. Ubijeno je oko 45 a ranjeno toliki broj neprijateljskih vojnika, koje je neprijatelj koristeći tankove uspio pokupiti. Naših gubitaka nije bilo. 11 juna su jedinice ostale na istim položajima, pronjena nije bilo. 12 juna krenula je jača neprijateljska motorizovana kolona cestom Bugojno - Kupres, te se razvila borba sa našim 21 bataljonom i ovom kolonom između Korpivnice i Kupreških Vrata oko 16 časova. Jedna neprijateljska grupa od 65 vojnika se je uspjela provući između Velikog i Malog Stošera i doći u blizini sela Kukavica u Kupreskom Polju. 25 bataljon koji se nalazio u rezervi napao je ovu kolonu sa svojim djelovima. Borba je trajala dva sata. Od ove grupe ubijeno je oko 25 neprijateljskih vojnika i nešto ranjeno, dok su ostali uspjeli pobjeći. Zarobljena su dva brzoimetna harca, 12 pušaka, jedna sovjetški poluautomatska puška, dvije mašinke, nekoliko pištolja i radio stanica. U ovoj akciji naši su gubici 1 mrtav i 2 ranjena. Borba na Kupreškim Vratima produžena je do kasno u noć i u toku 13 do 16 časova. U ovoj borbi 21 bataljona sa neprijateljem ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika. Naši gubici 2 poginula i 1 ranjen. 13 juna oko 19 časova bataljoni su izvršili pokret preko Donjeg Vukovaka do na prostoriju Čelavac-Pandurica, gdje su stigli 14 juna do 3 časova. 14 juna izvršen je pokret preko Klantitca i Vilića Guma do Pidriza, a odatle preko komunikacije Iresed-Gornji Vakuf do na prostori-

13 juna oko 19 časova bataljoni su izvršili pokret preko Donjeg Vukovskog do na prostoriju Oglavak — Pandurica, gdje su stigli 14 juna do 8 časova.

14 juna izvršen je pokret preko Plandišta i Vilića Gumna do Pidriša, a odatle preko komunikacije Prozor — Gornji Vakuf do na prostoriju Crni Vrh, gdje su bataljoni zanoćili.

15 juna bataljoni su krenuli sa navedene prostorije do na prostoriju Kute — Šcipe — Sjenokosi. Na toj prostoriji bataljoni su ostali do 18 juna. Od artiljerije u selu Herama ranjen je jedan borac 22 bataljona.

18 juna bataljoni su izvršili pokret u pravcu Zec planine.

19 juna rano ujutro 21, 22, 23 i 24 bataljon, a kasnije i djelovi 26 bataljona, napali su neprijatelja na Vitreuši i Strugu, koji je prethodnog dana sa jakim snagama ovladao tim položajima. Borba je trajala cijeli dan. Neprijatelj je potisnut sa okolnih položaja do na Vitreušu, gdje se je zadržao." U toku borbe imali smo 4 mrtva i 7 ranjenih, od kojih su dva umrla od rana. Neprijateljski gubitci nisu sigurno provjereni, ali efikasnim dejstvom naših teških oruđa i mitraljeza, te jedinicama koje su u neprijateljskoj pozadini potukle i rastjerale komoru, sigurno se može zaključiti da je neprijatelj imao najmanje 30 mrtvih i veći broj ranjenih.

Istoga dana do noći sve naše jedinice prebačene su preko gornjeg toka Vrbasa na Vraniću planinu.

20 juna neprijatelj je od Fojnice u dva pravca napao naše položaje na Štitu, Debelom Brdu i Tikvi. Položaji su za odbranu bili vrlo povoljni i neprijatelju su nanešeni osetni gubitci, ali usled dejstva neprijateljskih teških oruđa, jedinice sa Štita a kasnije sa Debelog Brda bile su zbačene.⁸ Od artiljerije su nam ranjena dva druga.

21 juna izvršen je pokret preko Suhog Jezera — Smiljevačke Kose prema Busovačkim Stajama. U toku dana zaštitni bataljon na Smiljevačkoj Kosi vodio je borbu sa neprijateljem. Naših gubitaka nije bilo, a neprijateljskih nam nije poznato. Istoga dana poslije kraćeg odmora sve jedinice prikupile su se na Mokroj Ravni, a odatle krenuli prema selu Orašac, te se prebacili preko komunikacije Gornji Vakuf — Travnik do zore 22 juna, gdje su jedinice i zanoćile.

23 juna rano ujutru neprijatelj je sa pravca Rastova napao naše snage na Crnom Vrh. Borba je vođena u toku cijelog dana na odstojanju između 30 i 150 metara. Preko cijelog dana neprijatelj je ubacivao pojačanja. Odbijeno je 11 žestokih napada i 7 juriša.⁹ Ovu borbu vodio je 22, 24 i dijelom 23 i 26

^{7, 8 i 9} Te borbe su vođene protiv dijelova 7. SS divizije (vidi knj. 26, dok. br. 123 i 143—146).

bataljon. Od pravca sela Bojske sa manjim snagama neprijatelj je napadao 25 bataljon.

U ovoj borbi naši gubitci bili su: 29 mrtvih i 40 ranjenih, od kojih su dva naknadno umrla od rana. Najveće gubitke imao je 26 bataljon, koji je imao 13 mrtvih i oko 15 nestalih vojnika . . . Neprijateljski gubitci bili su veliki i po našoj procjeni oko 250 mrtvih i 300 ranjenih, dok je izvještaj četa bio mnogo veći.

Istoga dana oko 21 čas naše jedinice počele su se prebacivati preko komunikacije Travnik — Gornji Vakuf. Prebacivanje je izvršeno do zore 24 juna. Za vrijeme prebacivanja zaseda 21 bataljona je propustila 2 neprijateljska kamiona sa po nekoliko vojnika. Ovi kamioni su rastjerali našu komoru na cesti, te je tom prilikom poginulo nekoliko konja iz komore. Oba neprijateljska kamiona su uništena i ubijena 3 neprijateljska vojnika. Za vrijeme prebacivanja našu prethodnicu je napala ustaška patrola u selu Bistrom,¹⁰ gdje je poginuo jedan a jedan ranjen drug.

24 juna bataljoni su se prebacili do na Mokru Ravan i Poljane, gdje su prenoćili.

25 juna bataljoni su produžili preko Smiljevačke Kose i Sarajevskih Vrata do na prostoriju Zečeva Glava — Stit — Tikva.

26 juna ujutru svi bataljoni su izvršili pokret preko Zečeve Glave i Pogorelice do na Bitovnju planinu, gdje su zanoćili.

27 juna bataljoni su krenuli u pravcu komunikacije Konjic — Sarajevo do Bikove Kose, gdje je pripremano prebacivanje preko komunikacije i napad na želj. stanice Brđani i Kanine, te selo Podorašac.

Istoga dana oko 22,30 časova izvršen je napad na pomenuta uporišta. Poslije kraće borbe likvidirano je uporište Podorašac, a borba na želj. stanici Brđani i Kanine je produžena. Do zore 28 juna likvidirana je i zapaljena željeznička stanica Kanine i željeznička stanica Brđani izuzev vodostanice na pomenutoj stanici. Uništeno je u Podorašcu jedno skladište sa oko dva vagona bacačke i puščane municije, jedan magacin sa spremom. Dižena su dva propusta na pruzi i uništeno nekoliko stotina [m] pruge. Svi bunker i u pomenutim uporištima su popaljeni, kao i stanica Kanine.¹¹ Ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika a zarobljeno 21, koji su predani »Avali«. Naši gubitci 3 mrtva i 22 ranjena, od kojih dva teže a ostali lakše. Mnogi od njih koji su ranjeni sa nagaznim minama ostali su u jedinicama.

¹⁰ Riječ je o dijelovima Brzog zdrug (vidi knj. 26, dok. br. 147—152 i 156).

¹¹ Željezničku prugu Sarajevo — Jablanica obezbjeđivale su jedinice 2. gorskog zdrug (vidi dok. br. 171).

Iz ove akcije izneseno je: 1 puškomitraljez, 15 pušaka, 50 komada bombi za teški bacač, nešto odjela, te municije koliko su mogli borci ponijeti sa sobom. Svi ranjeni su izneseni a mrtvi zakopani.

28 juna sve jedinice izbile su na prostoriju od Crvenih Stijena do sela Kovačevac. Na toj prostoriji su jedinice ostale do 29 juna ujutru.

29 juna jedinice su izvršile pokret do na prostoriju sela Rakitnica — Umoljani i Lukavac. Na tim prostorijama jedinice su ostale i 30 juna. Promjena nikakvih nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Simo¹²

Bajić"

P.S. U toku ovoga mjeseca ima diferencije u oružju i to: oko 240 pušaka, od kojih ima kod dva voda 21 bataljona, tri desetine 22 bataljona i desetine 23 bataljona, koji su odsječeni ostali u Krajini a sada se nalaze sa VI divizijom.¹⁴ Ostali gubitak u puškama je kod u pokretu ostalih drugova, kod drugova ostalih sa X divizijom i koje su dezertteri odnjeli sa sobom.

U puškomitraljezima je manjak sledeći: 9 komada jugoslovenskih, od kojih je 6 sa odsječenim djelovima koji su ostali u Krajini, a ostali su oštećeni ili izgubljeni u borbi, što ćete vidjeti iz pregleda izgubljene sprema i oružja.

15 komada italijanskih puškomitraljeza, od kojih je 7 komada dato X diviziji i Visočko-fojničkom odredu, 4 komada su oštećena i izgubljena u borbi, dok su ostali nestali sa nestalim Italijanima.

Jedan engleski puškomitraljez je oštećen u borbi, koji je predat X diviziji.

Jedan džon-bul protivkolski bacač je ostao sa vodom 21 bataljona, koji je prilikom prebacivanja preko komunikacije Travnik — Gornji Vakuf bio na zasjedi, te zaostao i nije stigao u bataljon.

U sadašnjem pregledu ljudstva, stoke i naoružanja¹⁵ je uračunat i 27 bataljon (inžinjerski), koji do sada nije bio uračunavat u pregledu, izuzev ovoga mjeseca.

3 teška bacača i 2 mala 37 mm ostali su također, koji su predati X diviziji.

Bajić

¹⁵ Tadić, politički komesar brigade

¹³ Vlado, komandant brigade

¹⁴ Prema izvještaju Štaba 3. proleTERSKE (krajiške) brigade od 28. jula 1944, stiglo je 46 zaostalih boraca i rukovodilaca, dok je izvještaj broj boraca i dalje ostao u jedinicama 10. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 43/5, k. 712 A).

¹⁵ Vidi knj. 26, dok. br. 113.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETER-
SKE DIVIZIJE O BORBI NA MOSTU KOD FOČE¹

X BATALJON²
9-VII-1944

Izveštaj o
borbama vođenim
na sektoru Foče od
6—9-VII-1944 god.

»AVALI«

6-VII-1944 god. naš bataljon dobio je sledeći raspored: jedna četa na mostu kod Foče, sa zadatkom da brani prilaz i prelaz preko mosta; druga četa da ostane kao posada u gradu; treća četa i četvrta da posednu položaje Korjen (k. 1023) — Bojčino brdo (trig. 798) — s. Dragojevići — s. Jošanica s tim da prednjim odeljenjima budu na samoj obali Drine i kontrolišu prilaze i prelaze kod ovih, kao i desnu obalu Drine uzvodno.

Zadatak našeg bataljona bio je držanje i kontrola mosta na Drini kod Foče, grada Foče kao i desne obale Drine koliko je u reonu bataljona.

6-VII oko 9 sati naveče primećena je sa osmatračnice jedna kolona u jačini nešto većoj od jednog bataljona sa 5—6 tovarnih konja kako se spušta drumom Kalinovik — Foča, prema stanici i mostu. Kako nismo bili sigurni da sa leve strane Drine nema naših snaga, raznobojno odelo i činjenica da se kolona kretala bez prethodnice — navela je komandira čete na mostu na pomisao da je to možda naša kolona, i on je poslao patrolu od 3 druga preko mosta. Došavši neposredno ispred mosta, na poziv stoj i pitanje ko ide, prednji su odgovorili: partizani, vojska i pozvali patrolu sebi. Videći da to nisu par-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/5, k. 712 A.

² Šifrovan naziv za Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ. Po prebacivanju Vrhovnog štaba na ostrvo Vis (vidi knj. 25, dok. br. 111) njegov Prateći bataljon je ušao u sastav 1. proleterskog korpusa, gdje je ostao sve do 20. jula 1944, kada je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, stavljen pod komandu Štaba 2. korpusa. Vidi knjigu primljenih i predatih depeša Štaba 1. proleterske divizije za jun i jul 1944. u Arhivu VII, reg. br. 19/12, k. 712 B.

tizani patrola se htela povući, našto su iz kolone otvorili vatru iz p. mitraljeza.

Neprijatelj, sastavljen većinom od četnika,³ Nemaca, domobrana i, čini se, legionara, imao je nameru da drskim napadom, eventualno iznenađenjem, jurišom zauzme most i Foču.⁴ Može se pretpostaviti da je imao obaveštenja da u gradu nema naših jedinica; inače se samo tako može objašnjavati tako nevojničko izvođenje kolone na sami most, skoro na p. mitraljeze.

Mitraljesci 3. čete su odmah otvorili vatru iz nekoliko p. mitraljeza po koloni. Nastali su povici: juriš, ura, čula se zapomaganja. Neprijatelj se brzo pribrao, otvorio vatru iz automatskih oruđa i bacača. Oko mosta se ništa nije videlo od prašine koju su podigle mnogobrojne bacačke granate. Koristeći to kao i mrak neprijatelj se povukao na položaje Gradačka strana (trig. 889) — k. 917 — k. 645 — k. 744, ostavivši mitraljeska gnezda u duvanskoj stanici, nekim okolnim kućama i železničkoj stanici. Cele noći 6 7-VII neprijatelj je držao pod jakom vatrom most i okolinu a pod bacačkom vatrom položaje 3. čete, tako da se most nije mogao oštetiti. Sutradan u toku celoga dana vođena je žestoka borba. Ulicama se nije moglo kretati. Most je držan pod jakom vatrom — obostranom. Posle podne oko 2 časa usledila je žestoka bacačka vatra po položajima 3. čete oko mosta, a isto tako i po gradu u neposrednoj okolini mosta. Istovremeno je primećeno da se svijaju kolone koje odlaze prema putu Foča — Kalinovik. i vatra je slabila. Pred noć vatra se utišala. Videli su se samo po kotama neprijateljski vojnici. Po obaveštenjima dobijenim docnije Nemci i ostala mešavina su se povukli u s. Gornje Brdo a ostali su četnici koji su imali da se u toku noći spuste i kontrolišu most iz neposredne blizine. 8-VII zaostali četnici su se razbežali zorom u šumu iznad stanice. Nisu odgovarali vatrom na naše mitraljeze.

8-VII oko 4.15 čas. stigla je jedna neprijateljska kolona, mešavina četnika i nekih u šinjelima, verovatno legionara, došla je prugom od Ustikoline do stanice.⁵ Imala je po prilici do 50 ljudi. Deo od ove kolone išao je šumom iznad ceste. Došavši na stanicu, na čistinu, ispitivali su teren prema mostu. Jedna patrola dugo je osmatrala most i naše bunkere. Poduhvaćeni unakrsnom vatrom razbežali su se po okolnim kućama. Interesantno je da, obuhvaćeni vatrom, od straha nisu ni pokušali da se brane. Jedna grupa četnika spuštена sa pravca s.

³ Na prostoru oko Foče tada su dejstvovali dijelovi Fočanske četničke brigade (vidi izvještaje komandanta 1. bataljona te brigade od 21 i 22. jula 1944, Arhiv VII, reg. br. BH-V-1218 i 1227).

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 12, 154, 155, 156 i 157.

Brdo uspela je opaliti nekoliko rafala pa su se zatim po grupama i pojedinačno prebacili od stanice jarugama ka kosi iznad sela Bogdašića, prema selu D. Brdo na pravcu Ustikoline, gde su se izgleda zadržali.

U toku borbe 6/7. 3. četa imala je potporu naše 4. čete sa levog krila, i jedne svoje desetine iz italijanskih bunkera sa severne strane Foče. 8-VII po podne borbu je vodila uglavnom 2. četa, uz potporu p. mitraljeza 3. čete, sa samog mosta. Za borbu korišćeni su bunker i kojima su se služili Italijani, uz neznatnu popravku.

Verujemo da je 6/7. neprijatelju izbačeno iz stroja najmanje 20. Velike lokve krvi iza jedne kuće gde su izvlačili mrtve i ranjene utvrđuju nas u tome. U toku 7. od 3. i 4. čete izbačeno je iz stroja oko 15; u toku 8. videli smo izbačenih iz stroja 8 neprijateljskih vojnika i to: 4 mrtva i 4 ranjena, teže, koja su se vukla sa ostalima koji su bežali.

Svega 43—45 neprijateljskih vojnika.

Naši gubici iznose 3 mrtva i 3 ranjena druga. Jedan drug za koga smo javili da je poginuo, došao je živ i zdrav. Kako je bio na samom mostu, uvukao se pod jednu stenu pored Drine, gde je proveo skoro 2 dana.

Nedostatak bacača i teških mitraljeza u naoružanju našeg bataljona osećao se kroz celu borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, kapetan

Komandant, kapetan
Mil.⁶ Janković

⁶ Milorad

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 10. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA« O NAPADU NA ŠUJICU¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«
Op. broj 113/44
10 jula 1944 g.

Operativni izvještaj za
dan 8/9 ov. mj. [o napadu] na Sujicu

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

6/7 ov.mj. izvršena je smjena u neprijateljskom garnizonu Šujica, a neprijatelj je napustio Kupres, Suhovrh, Stipićeve košare, Borovu Glavu Gaj, Borje, Borac. Prema prikupljenim podacima naše ob. službe i nasilnim izviđanjem djelova naše brigade, ustanovljeno je da se u Šujici nalaze domobrani i četnici jačine oko 200 vojnika i da nema organizovanog plana za odbranu; na osnovu prednjeg, Štab ove brigade je donio odluku da napadne neprijatelja u ovom garnizonu noću 8/9 ov.mj. i da ga uništi.

U toku dana 8 ov.mj. izvršene su sve pripreme kod jedinica i stvoren je plan za napad, koji se vidi iz zapovjesti Štaba ove brigade, koja se prilaže.² Jedan vod čete za vezu bio je na osiguranju na prekopu ceste D. Malovan — k. 1078 zatvarajući pravac Bugojno — Šujica. Isti je imao u sastavu nagazne mine. Ispred njega nalazile su se snage II bataljona IX Kr. brigade na Kupreškim vratima.³ Štab brigade nalazio se kasnije na bezimenoj koti, zapadno od Podgorja. Ostali raspored naših snaga vidi se iz zapovjesti.

Početak napada otpočeo je tačno na vreme, kako je to predviđeno prema zapovjesti, t.j. 8/9 ov.mj. u 23.30 čas.

TOK BORBE:

Za vreme kada se naš II bataljon spustio od pravca Hajdučke Kose i Bubalove Poljane, neprijatelj je primjetio naše snage, te je otvarao vatru. Naši djelovi produžili su podilaženje, do određenog vremena postavljena su teška oružja na svoja mje-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/2, k. 797.

² Vidi dok. br. 28.

³ Vidi dok. br. 73.

sta, najpre je otvorena borba kod III bataljona, koji je napadao sa istočne strane, nakon kraće borbe III bataljon uspio je da protera neprijatelja iz prednjih rovova i da se dokopa do zgrada, zatim je nastala i kod II bataljona borba uz dejstvo teških bacača i protikolnog topa, nakon polasatne žestoke borbe ovaj bataljon uspio je da protjera neprijatelja sa raskrsnice puta Šujica — Livno, Šujica — Kupres, te da upadne u zapadni deo Šujice. Neprijatelj se povlačio preko mosta prema III bataljonu pod zaštitom tenkova i protivavionskog mitraljeza, dok su neki djelovi pobjegli preko bara prema Duvnu. III bataljon vodio je, za ovo vrijeme, žestoku borbu u istočnom djelu samog mjesta. Borba je bila dosta dobra, jedinice su brzo prodirale sa priličnom upornošću, označavale su vatrom dokle su stigle. Teški bacači, kao i mali, dobro su dejstvovali i tačno gađali. Oko 2 sata poslije pola noći, neprijatelj je bio prilično demoralisan i sateran u nekoliko zgrada istočno od mosta, zatim je nastala borba samo sa tenkovima, koji su manevrisali i štitili prilaze ka zgradama i prelaz preko mosta. »Džon bul« nije došao do izražaja, nakon kraće borbe sa tenkovima bio je oštećen. Bombe upaljive bacate su na tenk, ali nisu polučile uspjeha. Zatim je došao jedan tenk od Duvna za pojačanje napadnutom garnizonu. Isti nije nagazio na minu, već je išao pored ceste. Neprijatelj se grčevito branio i tukao sa protikolskim mitraljezima i topićem, sa naše strane bila je jaka minobacačka vatra do pred sam dan. Pre dana, kada se videlo da se neće moći likvidirati samo mjesto, a nismo bili sigurni u zasjede da bi mogli održati i osujetiti pokušaj neprijatelja od Duvna i Livna, izdato je naređenje II i III bataljonu da se povuku na povoljnije položaje, te da drže blokadu mjesta, s tim da III bataljon pojača sa jednom četom zasjedu prema Duvnu.

Oko 9 čas. 9 ov.mj. naišao je jedan kamion od Duvna, koji je prešao preko mina, i nisu eksplodirale. Četa koja je bila na zasjedi rokirala se na povoljnije položaje istočno od ceste Šujica — Duvno. Kasnije naišao je jedan luksuzni auto i jedan kamion, koji su bili uništeni od nagaznih mina. U luksuznom autu, koji je bačen 6 met. od ceste — kako se moglo doznati — bila su 2 oficira, koji su poginuli i vojnici također izranjavani. Neprijatelj je u toku dana prikupljao mrtve i kopao. Oko 17 čas. naišao je od Livna jedan tenk i jedan blindirani auto, te je išao oprezno i primjetio gdje su zakopane mine i pod zaštitom vatre izvadio ih. Naša vatra nije bila efikasna da spriječi neprijatelja u radu. Kasnije je naišla kolona od 18 motornih vozila, t.j. kamiona razne veličine, koja je išla na ostojanju od 100—150 met. U kamionima se vozila vojska, a pet kamiona imalo je prikazana pozadi protikolska oružja (topove i mitraljeze). Naši su sa položaja Lupoglava (k. 1129), k. 1241 otvorili na neprijateljsku

kolonu vatru, koja nije bila tako efikasna usljed udaljenosti, a tenk neprijateljski i blindirani auto štitili su vatrom. Ipak se uspjelo sa protukolskom puškom i mitraljeskom vatrom oštetiti jedan kamion u kojem je bio sanitetski materijal, te je nekoliko naših boraca pritrčalo, u međuvremenu dok su naišli drugi kamioni, i uspjeli su zapaliti ga sa sanitetskim materijalom. Ovom prilikom uhvaćena je jedna puška, drugog materijala nije se moglo više izvući. Neprijatelj je postavio topiće i vatrom iz tenka prisilio našu četu IV bataljona koja se pomerala sa Lugalave malo unazad prema Borcu, te neprijatelj produžio pokret u pravcu Sujice. Oko 17 čas. izdato je naređenje bataljonima da se povuku na svoje stare položaje, kada se vidilo da je neprijatelj dobio pojačanje u Šujicu.

ISHOD BORBE:

Akcija je dielimično uspjela, a razlog zašto u potpunosti nije uspjela je taj, što nismo znali da neprijatelj raspolaže sa tri tenka i da se unutra nalazi oko 40 Njemaca, te u tom pogledu nisu temeljito izvršene ni pripreme, t.j. za borbu sa tenkovima, već su protikolske puške poslate na zasjede a »džon bul« III bataljona bio je oštećen od neprijateljskog protitenkovskog mitraljeza.

Zarobljen je jedan domobranski poručnik i dva domobrana. Od oružja i sprema: jedan mali tal. minobacač sa 190 mina, jedan grčki p.mitraljez, 1 njemački šmajser, 1 pištolj, 4 puške, 4210 met. kal. 7,9 mm, 600 met. kal. 6,6 mm, 90 mina za teški bacač 81 mm, 40 kom. bombi, 100 met. za šmajsera kal. 9 mm, 7 pari cipela, 9 bluza, 12 šinjela, 14 šatorskih krila, 6 čakšira, 12 ranaca, 6 vojničkih torbica, 8 čebadi, 2 telefona, 1 telef. centrala, 1 akumulator, 2 baterije za radio, 2 džepne baterije i dva dvogleda.

Gubitci neprijatelja za koje se može sigurno reći iznose oko 30 mrtvih, od kojih 13 je II bataljon svukao, dok se vjeruje da ima i veći broj mrtvih od minobacačke vatre.⁴ Isto je neprijatelj imao i veći broj ranjenih. Uništen je luksuzni auto, 2 teretna, od kojih je jedan zapaljen sa sanitetskim materijalom.

Naši gubitci uljudstvu: 3 mrtva i 8 ranjenih lakše. Izgubljenog oružja nije bilo, pokvarena je jedna puška, 1 p. mitraljez i jedan »džon bul«.

⁴ U izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 13. jula 1944. u vezi napada na Sujicu piše:

»Odbijeni su slabiji neprijateljski napadaji na Livno i Sujicu, bez vlastitih gubitaka« (Arhiv VII, reg. br. 13/1—1, k. 40). Stoga se može pretpostaviti da se gubici koje je neprijatelj pretrpeo odnose na spoljnu odbranu Sujice.

Utrošak municije: 43 kom. granata za top 47 mm, 169 mina za bacač 81 mm, 110 kom. mina za mali bacač 45 mm, 22 mine za »džon bul«, od koji 14 na Livnu u sastavu II brigade, 4 kom. upaljivih bombi, 111 def. bombi, 16 of. bombi, 10 nagaznih mina, od kojih su tri eksplodirale pod kamionima, 3 pronašao neprijatelj, a ostale su ostale, t.j. zakopane pri povlačenju na cesti Duvno — Sujica, 5 met. za protivkolnu pušku 12 mm, 6958 met. kal. 7,9 mm, 1790 met. kal. 7 mm, 220 met. kal. 6,5 mm, municije 6,72 mm za ruske šmaj. 902 kom., 100 kom. 9 mm i 460 kom. 8 mm.

KRITIČKI OSVRT:

Akcija uglavnom nije uspjela iz razloga što nismo znali da se u Šujici nalaze 3 tenka, te nismo se pripremili za borbu sa tenkovima, protikolske puške poslate su na zasjede, a nismo se smjeli upustiti u borbu u toku dana, iz razloga što smo se bojali da jedinice koje su u zasjedi ne bi mogle sprečiti neprijatelja od pravca Livna i Duvna. Ceta II bataljona koja se trebala postaviti na Sujičko polje, nije se pravilno postavila, te je neprijatelj pored nje nekažnjeno bježao prema Galičićima. Veza bila je dosta dobra. Ranjenim drugovima ukazata je na vreme pomoć. Ishrana je bila dobra. Vreme je bilo lijepo. Bataljoni u napadu dobro su se držali, kao i starešine, dok u zasjedi nisu najbolje se držali.

Prilog: Liste gubitaka i zapovjest Štaba brigade.

Napomena: dva druga iz III bataljona, jedan Talijan, jedan prekomorac,⁵ prilikom prebacivanja preko ceste pri povlačenju izostali su iz jedinice, za koje se nadamo da će doći. Ukoliko ne dodu, naknadno ćemo Vas izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj. S. Milekić

Komandant — major,
Lazo Radaković

(M. P.)

⁵ Riječ je o Slovincu iz Slovenačkog primorja (vidi knj. 22, dok. br. 15, objašnjenje br. 28).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE
OD 10. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O ZAUZIMA-
NJU TESLICA¹

Š T A B
V KK NOU BRIGADE
10 juli 44 god.
Br. str. pov.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Predmet: Operaciski izveštaj
(Teslić).—

Po naređenju štaba divizije 9 o.m. u 7 i 30 časova naša brigada dobila je zadatak da napadne grad Teslić, koga brane dvije nepotpune bojne VI lovačke pukovnije i jedna bojna Ferizbegovića, kao i 50 Njemaca.²

Naša dva bataljona napadala su sa desne strane rijeke Usore sa zadatkom da likvidiraju spoljna utvrđenja i prodru u grad.³

Napad je počeo sa zakašnjenjem i to u 9 časova naveče, pošto su snage bile prema Doboju na položajima i prilikom rokiranje snaga uslijedilo je zakašnjenje.

Na pravcu kojega su napadala naša dva bataljona neprijatelj je davao žestok otpor potpomognut bacačkom vatrom. Žestok otpor bio je zato što su svi Njemci bili na tim položajima. Borba je trajala 7 časova dok je naš T bataljon izvršio prodor u grad, zatim je naš III bataljon ušao za njim.⁴

Neprijatelj je imao 10 mrtvih, zarobljenih 130, od kojih 4 oficira, 6 podoficira. Takođe je zarobljen zapovjednik bojne kao i ađutant zapovjednika bojne.

Zaplijenjeno je 56 pušaka, 4 puš. mitraljeza, 4 šmajsera, 3 teška bacača, 150 ručnih granata, 4 pištolja, 5 teških mitra-

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26/2, k. 870.

² O neprijateljskim snagama u tome mjestu vidi dok. br. 26.

³ Bliže o rasporedu i zadacima bataljona vidi zapovijest Štaba 5. kozarske brigade od 9. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/1, k. 870).

⁴ i ⁶ Opširnije o borbama za Teslić, kao i o neprijateljskim gubicima u ljudstvu i naoružanju, vidi izvještaj 2. zbornog područja od 2. avgusta i izvještaj zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—55 i 78, k. 60). O tome vidi i dok. br. 160, 161, 164 i 165 u ovoj knjizi.

ijeza, od kojih je jedan »švarcloze« a 4 brede (talijanske). Zarođljeno je veća količina vojničke spremc kao i municije za puške i minobacače.⁵

Neprijatelj kad je osjetio jači pritisak naših snaga imao je namjeru da se izvuče, kao što mu je većim djelom to i uspjelo. Veće snage neprijateljske povukle su se prugom prema rudniku, a manje cestom prema Jelahu.

Naši gubitci 3 mrtva, i 19 ranjenih, od kojih je 3 teže a ostali su lakše. Među lakše ranjenim nalazi se komandant brigade, komandant I bataljona, pom. komesara I bataljona, komandir čete i pom. komesara čete (isti su ranjeni od bacača).

Po završenoj akciji naš I bataljon nalazi se u Tesliću, a III je krenuo da postavi osiguranje prema Tešnju. Pred polazak na akciju naš II i IV bataljon imali su zadatak da osiguraju pravac od Doboja i sad se nalaze na tom pravcu. Prilikom napada na Teslić neprijatelj je pokušao da interveniše iz Doboja, neprijateljska kolona naišla je u pravcu našeg IV bataljona, isti ju je vratio, imavši dva lakše ranjena.⁶

Stab brigade nalazi se u Tesliću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Pol. komesar — major,

Z. komandanta — major,

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONČAR« OD 10. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE
DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU¹

»S A V A«
10 VII 1944 u 8 sati

» A V A L I «

1.) Dana 9/10 izvršili smo napad na neprijatelja koji se nalazi na Krčinu Brdu. Napad nije uspeo, neprijatelj se ogorčeno brani ograđen u žicu.²

2.) Jačma neprijatelja 150—200 vojnika računajući po sektoru kojega neprijatelj drži, inače snage vrlo teško oceniti, i prilikom borbe i samog pokreta kojeg vrši.

Sastav neprijatelja: ima mješanije Njemaca pravih i kulturbundovaca (Banaćana). Uglavnom banda se očajno brani.

3.) Mi smo napad izvršili u 12 sati noću, borba je bila žestoka. U napad smo upotrebili 2 bataljona. Borba se većinom vodila sa bombama i lakim bacačima.

4.) Neprijatelj drži položaj ispod Krčina Brda na koti 653 l saobraćaju od te kote prema Ustikolini.

5.) Neprijatelj tuče sa 2 topa 65 mm i jednim pito topom, 2 teška bacača i nepoznat broj tromblona. Šaraca se moglo ocjeniti 6 komada.

6.) Svaki naš napad ponovo bio bi uzaludan, jedino bi ponovo, t.j. po treći put uspeli kada bi dali 15—20 žrtava. Mi ćemo nastojati da ponovo preduzmemo napad i to danju, jer noću je bez ikakvog uspjeha. Danju isto tako je vrlo teško jer je to položaj šumovit, a vrlo pogodan za braniti iz bunkera.

7.) I ma kakovi napad bi izvodili ne smijemo da upotrebimo više od tri čete. Svako više trpanje vojske, možemo da imamo više žrtava.

8.) Artilerijom sa kojom neprijatelj tuče vrlo efikasno izloženi smo žrtvama.

9.) U noćasnjem napadu imali smo 3 druga ranjena, od kojih je jedan teže. Juče 9 o.m. jedan nam je drug poginuo a jedan ranjen, od granata. U celoj borbi koju smo imali na Krčinu Brdu od 6 VII do 9/10 o.m. iznose naši gubici 14 ranjenih i 2 mrtva druga.³

¹ Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30 5, k. 712 A.

² Vidi dok. br. 161.

³ Vidi dok. br. 23, 30 i 40.

10.) Na sektoru Foče bez promjene, položaji se drže isti, po nekad ispadne po neka grupa četnika i Nijemaca na naše ali ih naši odmah najure.

11.) Jedno se može uočiti kod ovog neprijatelja na Krčinu Brdu, da imaju takovi zadatak da pod svaku cijenu brane taj položaj, bez obzira na žrtve koje trpe [odj svakog napucavanja. U posljednjem napadu nije se moglo ustanoviti koliko je neprijateljskih gubitaka, ali kako bombaši izveštavaju — da je moglo da bude i ovog puta i mrtvih i ranjenih.

12.) Od poslednjih borbi na Krčinu Brdu uglavnom javili smo vam neprijateljske gubitke koji su tačni, dočim broj utopljenih neprijatelja ne zna se. Uglavnom su 4 leša izbačena na obalu »Bosne«⁴ što ih je Drina izbacila. Po pričanju civila — da ih je mnogo potopljeno.

13.) Raspored naših snaga prema neprijatelju je ovako: 32 bataljon, koji je smenio 31, nalazi se ispred neprijatelja na 100 metara, t.j. ispred kote 652. Tu je jedna četa, jedna iznad s. Jošanica i kontrolišu s. Cvilin, jedna četa na Krčinu B., t.j. na trig. t. 844, jedna četa istočno kote 653. 33 bat. drži Kapak i jednu četku ispod Kapka ka Drini, koji imaju pregled šta god prođe cestom i vodom. Taj pregled se vrši iznad s. Čolapija. 34 bat. drži Goli Vrh, jedna četa Cerovu Ravan, koja ima dobar pregled, jedna na G. V,⁵ jedna prema Banovac-potoku. 31 bat. smo izvukli da se sredi i da služi za rezervu. Bat. ima jednu četku na Bojčinu B. (trig. t. 798).⁶

14.) Drugih promjena kod nas nema, jedino posle uništenja prvog neprijatelja na Krčinu B. kod boraca može se osjetiti novi moral i borbeni duh. Pjesma se čuje kod svih bat. Hrana dosta slaba. Ali trešnje donaknađuju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj

4)

Ovog momenta nas obavještavaju izvidnice od Drine da su došla 2 kamiona u Ustikolinu i da izgledaju sanitetski.

Sa jednim tenkom krstare cestom.

⁴ Odnosi se na položaje koje je držala 3. proleterska (krajiška) brigada (vidi dok. br. 27).

⁵ Golom vrhu

⁶ Blíže o rasporedu i dejstvu toga bataljona vidi dok. br. 34 i 41.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 11. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U TOKU APRILA I MAJA U ISTOČNOJ BOSNI¹

Š T A B
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Pov. broj 60/44.
11. VII. 1944 g.

Dostavlja izvještaj za
mjesec april i maj 1944.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Raspored naših jedinica 1 aprila t.g. bio je slijedeći:

XVII divizija sa Srebreničkim partizanskim odredom nalazila se na sektoru Srebrenica — Skelani — dolina rijeke Drine.²

XXVII divizija sa Jahorinskim partizanskim odredom na prostoru Goražde — Foča — Kalinovik.³

XVI divizija sa Majevičkim partizanskim odredom na sektoru istočno od pravca Tuzla — Čelić — Brčko u dodiru sa jedinicama 13 SS bosansko-hercegovačke divizije južno od puta Čelić — Koraj — Bijeljina na prostoru Zutavka — Goduš — Muslimanski Janjari — Mezgraja.⁴

XXXVI divizija, XVIII Hrvatska brigada, Posavsko-trebavski i Tuzlanski odred zapadno od pravca Lopare — Brčko na prostoru: Srebrenik — Humci — Navioci — planinski deo Majevice — Posavina u dodiru sa jedinicama 13 SS divizije, četnicima i zelenim kadrom.⁵

Štab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom na prostoru Donja Trnova — Janja.⁶

Na severnom sektoru neprijatelj je koristeći brojnu nadmoćnost kako u ljudstvu tako i u tehnici uspio da po cijenu velikih žrtava ovlada mostobranom na desnoj obali rijeke Save na prostoru Čelić — Zabrđe — Bijeljina. Na ovom mostobranu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/3, k. 408.

² Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 24, dok. br. 168.

³ Vidi knj. 25, dok. br. 63.

⁴ Vidi knj. 23, dok. br. 166, knj. 24, dok. br. 42 i 167.

⁵ i ¹⁰ Vidi knj. 24, dok. br. 8, knj. 26, dok. br. 9.

⁶ Vidi knj. 23, dok. br. 163.

neprijatelj je zastao radi sređivanja i popune.⁷ Zatišje na ovom sektoru trajalo je oko 10 dana, za koje su se vrijeme i naše jedinice djelimično odmorile, sredile, popunile sa municijom i bile u očekujućem položaju, dejstvujući pojedinačno na istaknute neprijateljske položaje Gavrića Brdo — Suho Polje i Janju.

Od 1 do 7 aprila neprijatelj jačim snagama, potpomognut brojnom artiljerijom i tenkovima, vrši pritisak na jedinice XXXVI divizije i ostale dijelove u sastavu ove divizije. Neprijatelj je zadržat na svim pravcima i u toku noći povukao se na svoje polazne položaje prema Čeliću, trpeći osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim. U ovom razdoblju XVIII Hrvatska brigada djeluje ofanzivno protiv četnika u Posavini i nanosi im gubitke od 40 mrtvih i više ranjenih,⁸ a Majevički partizanski odred zaustavlja i razbija jednu neprijateljsku kolonu koja se kretala od Čelića prema Loparama i vraća je nazad. Posavsko-trebavski odred, napadnut od jedne kolone neprijateljskih vojnika u jaci ni 200, od Bukvika, zaustavlja ovu kolonu i vraća je na svoje polazne položaje, nanoseći joj gubitke od 25 mrtvih i 40 ranjenih.⁹ U tom međuvremenu neprijatelj još nije ispoljavao jači pritisak prema XXXVI vojvođanskoj diviziji, sem patrolnih izviđanja.

Dana 4 aprila t.g. neprijatelj kreće jednom kolonom od 800 vojnika, potpomognut sa artiljerijom i većim brojem bacača, ka položajima XXXVI divizije. Smišljenim manevrom V brigade ove divizije neprijatelj je odbačen na polazne položaje Pukiš — Čelić. Do 8 aprila t.g. XXXVI divizija sa svojim jedinicama zadržava neprijatelja zapadno od drumu Brčko — Čelić na liniji Vražići — Zovik — Kalajdžije — Rahić, gdje se neprijatelj utvrđuje i privodi pojačanja. Iz ovog rasporeda vidjele su se namjere neprijatelja da ovlada komunikacijom Tuzla — Brčko uz sadejstvo dijelova iz Tuzle. U vremenu od 1 do 8 aprila neprijatelj je imao samo na frontu XXXVI divizije 170 ubijenih vojnika i oficira, 90 ranjenih, dok je zaplijenjeno više oružja, municije i uništen jedan automobil. Sopstveni gubici ove divizije bili su 35 mrtvih i 55 ranjenih.¹⁰

XVI vojvođanska divizija vodi lokalne borbe i patrolna izviđanja. Svi izvještaji koje daje obavještajna služba govore o prisustvu jakih neprijateljskih snaga i vjerovatnoći daljnjeg prodiranja neprijatelja prema pravcu Tuzla — Zvoinik. U međuvremenu izvršeno je prebacivanje XVII majevičke brigade sa štabom XXXVIII divizije na prostoru Humci — Srebrenik u cilju spajanja sa ostalim jedinicama ove divizije, t.j. sa XVIII

⁷ Odnosi se na 13. SS diviziju »Handžar« koja je sredinom marta 1944. forsirala rijeku Savu. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 114 i 166.

⁸ i ⁹ Opširnije o tome vidi knj. 24, dok. br. 8 i 13.

U I A B
III. korpus NOV Jugoslavije
10v. broj 60/44.
22. VII. 1944 g.

4

Dostavlja izvještaj sa
mjesta aprila i maj 1944.

VRHOVNA KOMANDA NOV I NOV

Raspored naših jedinica 1 aprila t. g. bio je sljedeći:
XVII divizija sa Brezničkim Partizanskim Odredom
nalazila se na sektoru Breznica - Skelani - dolina rijeke Drine.
XVIII divizija sa Javorinskim Partizanskim Odredom na
sektoru Gornje - roča - Majnovik.
XVI divizija sa Majevičkim Partizanskim Odredom na sek-
toru istočno od pravca Tuzla - Čelić - Brčko u dodiru sa jedinicama
13 33 bosansko-hercegovačke divizije južno od puta Čelić - Loraž -
Mijeljina na prostoru Dutavka - Goduž - Kraljevo - Janjari - Koprivica.
XIX divizija, XVIII Hrvatske brigade, Posavsko-Tre-
šavski i Tuzlanski Odred zapadno od pravca Lopare - Brčko na prostoru:
Brezanik - Humci - Navijoci - planinski dio Majevica - Posavina u
dodiru sa jedinicama 13 33 divizije, četnicima i velikim snagama.
Štab XIX divizije sa XVII Majevičkom brigadom na
prostoru Donja Crnava - Janja.
Na severnom sektoru neprijatelj je koristio brojne
snage tako u ljudstvu tako i u tehnici napio se po cijenu velikih
žrtava ovladao mostobranom na desnoj obali rijeke Save na prostoru
Čelić - Koprivica - Mijeljina. Na ovom mostobranu neprijatelj je sproveo
redovno održavanje i popunjavao ga na ovom sektoru trajalo je oko 10
dana, za koje su se vrijeme i naše jedinice djelimično odmorile, srećno
posunile sa munotijom i bile u očekujućem položaju, dejstvujući poje-
dinačno na istaknute neprijateljske položaje uavirila Arlo - Suho Polje -
Janja.

Od 1 do 7 aprila neprijatelj jači snagama, potpomognut
brojnom artiljerijom i tenkovima vrši pritisak na jedinice XXVI divi-
zije i ostale dijelove u sastavu ove divizije. Neprijatelj je uspio na
svim pravcima i u toku noći povukao se na svoje polazne položaje prema
Čeliću, trpeći osjetne gubitke u mrtvih i ranjenih. U ovom razdoblju
XVIII Hrvatske brigade djeluje ofanzivno protiv četnika u Posavini i
nanosi im gubitke od 40 mrtvih i više ranjenih, a Majevički Partizanski
Odred sastavlja i razbija jednu neprijateljsku kolonu koja se kretala
od Čelića prema Loparima i vraća je nazad. Posavsko-Trešavski Odred
napadnut od jedne kolone neprijateljskih vojnika u jedinici 200, od
Bukvica, zaustavlja ovu kolonu i vraća je na svoje polazne položaje,
nanoseći joj gubitke od 25 mrtvih i 40 ranjenih. U tom međuvremenu
neprijatelj još nije ispoljavao jači pritisak prema XXVI vojvodjanskoj
diviziji, sem patrolnih izviđanja.

Dana 4 aprila t. g. neprijatelj kreće jednom kolonom
od 800 vojnika, potpomognut sa artiljerijom i velikim brojem bacača na
položajima XXVI divizije. Smišljenim manevrom V brigade ove divizije
neprijatelj je odbačen na polazne položaje Tuzla - Čelić. Do 8 aprila
t. g. XXVI divizija sa svojim jedinicama uspijeva neprijatelja zapadno
od Brčka Brčko Čelić na liniji Vratci - Zovik - Koprivica - Rabić,
gdje se neprijatelj utvrđuje i privodi pojačanja. Iz ovog rasporeda
vidjelo se da namjere neprijatelja da ovlada komunističkom Tuzla -
Brčko na odjelstvo dijelova iz Tuzle. U vremenu od 1 do 8 aprila nepri-
jatelj je imao samo na frontu XXVI divizije 170 ubijenih vojnika i
od njega, 90 ranjenih, dok je zaplijenjeno više oružja, municije i un-
ter jedan automobil. Dostavljeni gubitci ove divizije bili su 35 mrtvih
i 55 ranjenih.

XVI vojvodjanske divizije vodi lokalne borbe i patrolna
izviđanja. Ovi izvještaji koje daje obavještavaju o sljedećim govoru obo-
strani jačih neprijateljskih snaga i vjerovatnoći daljnjeg prodiranja
neprijatelja prema pravcu Tuzla - Zvornik. U međuvremenu izvršeno je
prebacivanje XVIII Majevičke brigade sa štabom XXVI divizije na prost-
or: Breznica - Koprivica - Mijeljina sa ostalim jedinicama ove divizije,
t. j. sa XVIII Hrvatskom brigadom, Posavskom, Majevičkom i Posavsko-Tre-

Hrvatskom brigadom, Tuzlanskim, Majevičkim i Posavsko-trebavskim partizanskim odredom,¹¹ dok je sektor Donje Trnove i zatvaranja pravca od Janje primila na sebe XVI divizija.

U vezi prikupljenih podataka od bjegunaca iz neprijateljskih redova o namjerama neprijatelja na cijelom frontu, kao i mogućnosti neprijateljske intervencije iz Tuzle, odlučeno je da se XXXVI divizija prebaci istočno od drumu Tuzla — Lopare, sa naslonom na planinu Jelicu radi izbjegavanja frontalne borbe i eventualnog odsjecanja od ostalih naših snaga istočno od drumu Brčko — Tuzla. Neprijatelj sa sektora Čelić — Koraj — Bijeljina vrši jak pritisak na položaj XVI divizije i zauzima Udrigovo — Zutavku, koji su položaji kontranapadom jedinica XVI divizije ponovo povraćeni.

XXXVI vojvodanska divizija u vezi situacije sa pravca Tuzla i Brčko 10 aprila zaposjela je nove položaje, osiguravajući se od Tuzle, postavljajući jednu brigadu na položaje Jašterik — Volujak — Kokošinjac — Zivkovo Brdo — Čivin Vis — Kik — Kameniti Breg, a sa drugom brigadom položaje: Osjenjak, kota 336,¹² postavljajući tri svoja bataljona na prostoru Vukosavci — Labucka — Zlo Selo. Neprijatelj je 11 aprila pokušao zauzeti Volujak, ali je odbijen uz gubitke od 20 mrtvih i više ranjenih, uz sopstvene neznatne gubitke.

12 aprila u 3 časa poslije ponoći neprijatelj je poduzeo opšti napad jakim snagama na jedinice XVI i XXXVI divizije. Pokret neprijatelja potpomognut je jakom artiljerijom, bacačima i motorizacijom. U žestokim borbama koje su se vodile 12 aprila, neprijatelj je uspio da potisne naše snage ka planini Jelici i da jednom jačom kolonom zauzme Donju Trnovu i Brđane. U ovim borbama neprijatelj je imao prema proverenim podacima 350 izbačenih vojnika iz stroja. Jači dijelovi 13 SS divizije u sadejstvu sa jedinicama 3 lovačkog zdruge iz Tuzle napadaju sa tri pravca i ugrožavaju opstanak jedinica XVI i XXXVI divizije na prostoru planine Jelice.¹³

Zbog brojne nadmoćnosti neprijatelja, uske prostorije na planini Jelici i mogućnosti ugrožavanja naših snaga sa komunikacije Tuzla — Zvornik donijeta je odluka da se jedinice XVI i XXXVI divizije prebace preko puta Tuzla — Zvornik na prostor Birča,¹⁴ dok se ne stvore povoljni uslovi za operacije na

¹¹ i ¹⁵ Uslijed snažnog neprijateljskog dejstva u Posavini, na Majeveci i Trebavi tada nije došlo do spajanja sa pomenutim jedinicama. Opširnije o tome vidi dok. br. 53 u ovoj knjizi i knj. 23, dok. br. 34.

¹² Riječ je o 5. vojvodanskoj brigadi, koja je tada glavnim snagama posjela položaj Osjenjak — k. 360. Prema tome, k. 336 je omaškom napisana. Bliže o tome vidi knj. 26, dok. br. 9.

¹³ Vidi knj. 24, dok. br. 179 i 193.

¹⁴ Vidi knj. 24, dok. br. 81.

Majevidi ili u dolini Spreče. S obzirom na značaj i važnost Majevice, Semberije i Posavine odlučili smo zadržati štab XXXVIII divizije sa Majevičkom brigadom na tom terenu radi hvatanja veze sa Hrvatskom brigadom, Majevičkim i Posavsko-trebavskim partizanskim odredom, koji su ovom ofanzivom bili odsječeni i ostali u Posavini,¹⁵ kao i zbog naših ranjenika koji su dijelom ostali zabazirani na Majevidi.

Na pravcu planina Jelica, put Tuzla — Zvornik, razbijene su četničke i zelenokadrovске grupe, koje su brojno bile dosta jake i potpomognute dijelom SS trupa iz Tuzle. U ovim borbama ubijeno je 85 zelenokadrovaca, ranjeno 50, a zarobljeno 7, uz sopstvene gubitke od 28 izbačenih iz stroja. U toku ovih borbi likvidirana su poznata ustaška uporišta Gornje i Donje Hrasno, Međaš, Prnjavor i Kalesija¹⁶ . . . Pri prolazu iz Birča kroz ova uporišta za Majevidu, naše su jedinice imale veći broj žrtava, naročito naši ranjenici.

U vezi situacije i pritiska jakih neprijateljskih snaga, a pošto je osiguran prelaz komunikacije Tuzla — Zvornik, postavljanjem jačeg bočnog obezbjeđenja prema Tuzli, jedinice VI i XXXVI divizije prebacile su se preko rijeke Spreče 17 aprila t.g. i to XVI divizija na prostoru Papraća, a XXXVI na prostoru Raševo — Gračanica, obezbjeđujući se, prva sa prostora Capardi — Zvornik, a druga sa pravca Tuzla — Zivinice. Od 17 aprila, pa zaključno sa 24 aprilom nije bilo znatnih promjena na sektorima obeju vojvođanskih divizija, izuzev patrolnih sukoba, te su se jedinice i jedne i druge divizije odmorile i sredile nakon 30-dnevnih borbi sa jedinicama 13 SS divizije.

Dana 21 aprila t.g. Stab ovog Korpusa primio je naređenje Vrhovnog štaba, da se pripreme dve divizije koje treba hitno da se prebace preko rijeke Drine za Srbiju na odsjeku Ljubovija — Bajina Bašta, ša zadatkom da olakšaju položaj grupi divizija naše vojske koje treba da se prebace iz doline rijeke Ibra prema Maljenu — Suvoboru i Medvedniku.¹⁷ U smislu avizo naređenja Vrhovnog štaba od 11 aprila t.g. da se ispita Drina na odsjeku od Bijeljine do Višegrada,¹⁸ Stab ovog Korpusa izdao je naređenje XVI i XVII diviziji pod str. pov. br. 29/44 g.¹⁹

¹⁶ Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 7 i 123.

¹⁷ Riječ je o 2. proleterskoj i 5. NOU diviziji (vidi knj. 24, dok. br. 108).

¹⁸ U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od aprila 1944. Štabu 3. korpusa o tome piše:

»Vi bi trebali ispitati mogućnost iznenadnog prodora u Srbiju negde na sektoru između Bijeljina — Zvornik i Ljubovija — Višegrad. Tu bi trebalo angažovati najmanje dve divizije. Javite Vaše mišljenje«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A.)

¹⁹ Vidi knj. 24, dok. br. 108, objašnjenje br. 3.

25 aprila t.g. održan je sastanak sa štabovima XVI i XVII divizije u Vlasenici, gdje je na sastanku izložena situacija naših snaga u Srbiji, značaj prelaska za razvoj narodno-oslobodilačkog pokreta u Srbiji u vezi sa pitanjem konačnog priznanja naše vlade. Na sastanku su štabovi divizija dobili zadatke, prostorije na kojima se trebaju postaviti pre prelaska preko Drine i kakve sve pripreme treba izvesti za što uspješnije prebacivanje u Srbiju. Prilog naređenja str. pov. br. 31/44 od 13. IV. t.g.²⁰

Prema ovom naređenju jedinice XVI i XVII divizije pokrenule su se na određene položaje sa kojih se trebalo prebaciti preko Drine noću 28/29 aprila. Tehničke pripreme davale su mnogo poteškoća, jer se materijal za izgradnju splavova i čamaca teško nabavljao. Drina je predstavljala najopasniju prepreku, jer je imala najveći vodostaj i brzinu tih dana, no, ipak jedinice i štabovi dali su od sebe sve da se pripreme izvedu do određenog dana i zaista su bile izvedene, naročito kod XVII divizije. U momentu primicanja prema određenim sektorima za prelaz rijeke Drine, situacija na sektoru Spreče pogoršala se. Dijelovi 13 SS divizije u jačini jedne regimente uz pomoć artiljerije sa puta Tuzla — Zvornik prelaze rijeku Spreču kod Kakina Brda²¹ i sprečavaju XXXVI diviziju da se postavi na određenu prostoriju naređenjem str. pov. br. 31/44 g. Istovremeno neprijatelj sa jednom jačom kolonom pokreće se iz Tuzle preko Zivinica na Kladanj, a iz Kladnja prodire u pravcu Sekovića. Pojavom ove kolone, kao i neprijateljskih snaga iz Spreče preko Rakina Brda i Papraće, XXXVI divizija, i pored odbacivanja neprijatelja sa Raševa, morala se je prebaciti na desnu obalu rijeke Drinjače i zaposjesti položaj Pobedarje — Stolica — Gradina — Betanj.

Stacioniranjem jakih neprijateljskih snaga na sektoru južno od rijeke Save kao i zbog teškog stanja naših ranjenika u Trnovi, XVII Majevička birgada morala se je povući sa sektora Posavine i Semberije i uložiti sve da se ranjenici spasu. Stab divizije sa Majevičkom brigadom, pod najtežim uslovima, tokom dana prešli su dve do tri komunikacije uz neprestane borbe sa neprijateljem i došli do Trnove, oslobađajući jedan veliki broj naših ranjenika, dok je jedan procenat nastradao, jer su bili prokazani izjavom zarobljenika.²² Stab divizije sa Majevičkom brigadom, poslije prebacivanja preko pravca Tuzla —

²⁰ i ⁵ vidi knj. 24, dok. br. 108.

²¹, ²³ i ²⁹ Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga na tim pravcima vidi knj. 24, dok. br. 168—191.

- Bliže o borbama 17. majevičke brigade za spasavanje ranjenika vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245.

Zvornik, prebacio se je preko rijeke Drinjače i zaposjeo položaj Korijen, povezujući se sa jedinicama XXXVI divizije, sa zadatkom davanja zajedničkog otpora prema neprijatelju u cilju stvaranja potrebnog vremena za izvršenje zadatka operativne grupe XVI i XVII divizije. U toku ovih borbi, počev od Raševa, pa zaključno sa Kalabačama, jedinice XXXVI divizije zadale su neprijatelju osjetne gubitke u mrtvim, oko 100, bez vlastitih gubitaka.

Razvođenje jedinica operativne grupe XVI i XVII divizije počelo je noću 28/29 aprila t.g. prema pravcima za prelaz rijeke Drine. Tokom dana 28 aprila neprijatelj nastupa jakim snagama sa prostora Šekovići prema Vlasenici i jednom kolonom, koja se kretala putem Sekovići — Vlasenica, uspjeva da se probije kroz položaje V brigade XXXVI divizije, koja je držala Betanj prema Vlasenici, dok druge neprijateljske snage, koje su se kretale prema Stolici,²³ zadržate su od III brigade XXXVI divizije. Prema dobivenim podacima, jedinice 7 njemačke SS divizije u jačini od dve bojne²⁴ sa sektora Rogatica — Sokolac pokrenule su se istovremeno sa dijelovima 13 SS divizije sa prostora Šekovići preko Zepe ka Srebrenici, sa zadatkom da sa dijelom snaga uhvate vezu preko Han Pijeska — Vlasenice, a ostatkom snaga spriječe prelaz naših snaga preko rijeke Drine. Prodiranje od Sokolca na Han Pijesak nije izvedeno na vrijeme, jer je neprijatelja u ovom spriječila naša XXVII divizija koja se bila prebacila preko puta Sokolac — Rogatica na sektor Sokolovića²⁵ i time omela spajanje dijelova 7-me SS divizije »Princ Eugen« sa dijelovima 13 SS divizije od Šekovića u Vlasenicu. U ovakvoj situaciji, a pritom ne pozna-

²¹ Riječ je o 14. puku 7. SS divizije »Princ Eugen«. Prema izvještajima (radiogramima) komandanta. 1. bataljona pomenutog puka od 28. aprila 1944. ovaj je bataljon istog dana oko 9,30 časova krenuo preko s. Crne Rijeke ka s. Zgradu i oko 12,00 časova, kod s. Karaule, došao u sukob s jedinicama 4. vojvodanske i 6. istočnobosanske brigade (vidi knj. 24, dok. br. 168 i 169). Evo šta o tome piše u jednom od tih izvještaja:

»Poslije zauzimanja jurišem trig. 1222 jedna grupa bandi jačine preko 300 ljudi odbačena je u šumu prema sjeveroistoku. Bande su izvršile protivnapad, probile front ustaša i htjele da me odsijeku i napadnu s leđa.

Blagodareći junaštvu snaga ljudstva pošlo mi je za rukom da ih odbijem do s. Karaule i još od prije 2 sata dajem žilav otpor. Ovdje ću se držati do posljednjeg čovjeka. Do sada još nema poginulih. Ranjena 4 vojnika. Ja sam ranjen na dva mjesta u butinu. Za dalju borbu molim municiju, prije svega municiju Gr. 10«.

A u izvještaju (radiogramu) poslatom u 13,10 časova piše da je 1. bataljon zauzeo Karaulu. Ovdje je zadržana 1. i 2. četa radi odbijanja napada, dok je 3. četa produžila pokret ka s. Zgradu (Arhiv VII, reg. br. 5/1—31, 30, 25, 26 i 23, k. 11).

²⁵ Vidi knj. 25, dok. br. 63 i 88.

dajući stanje na desnoj obali rijeke Drine, Stab operativne grupe¹⁶ sporazumjeo se sa Štabom Korpusa, da se XVI i XVII divizija izvuku iz džepa u dolini rijeke Drine, s obzirom da je neprijatelj naše snage ugrožavao ne samo od Vlasenice i Zepe, već i sa pravca Zvornika, odakle su tenkovi došli do u Drinjaču, sa dijelom snaga ojačanih sa bacačima, i time ugrožavali lijevo krilo XVI divizije. Odluka je donijeta da se još iste noći 28/29 aprila dekoncentrišu naše snage sa sektora Srebrenice i to: XVII divizija hitno da krene pravcem Srebrenica — Han Pijesak, sa zadatkom da onemogući neprijatelju od Sokolca da se poveže sa Vlasenicom, jer naša XXVII divizija oslabljena u jednomjesečnim bojevima nije bila u mogućnosti zadržati neprijatelja u prodiranju prema Vlasenici. XVI divizija dobila je zadatak da izvrši pokret pravcem Bratunac — Nova Kasaba — Milići — Korijen — Kalabače, te da u zajednici sa XXXVI divizijom i XVII Majevičkom brigadom izvrši kontranapad na neprijatelja koji je držao položaj Betanj — Supčani — Kalabače i poslije razbijanja neprijatelja izvrši pokret preko Capardi u pravcu Majevice.²⁷

U toku izvođenja ove odluke XVII divizija naišla je na jake neprijateljske snage na svom pravcu kretanja koje je morala prethodno savladati, da bi izašla na put Han Pijesak — Vlasenica. U žestokim borbama koje su vođene prsa u prsa sa Nijemcima na položajima Batura — Podžeplje, jedinice XVII divizije na čelu sa štabom divizije izvršile su svoj zadatak, nanoseći neprijatelju oko 300 mrtvih i ranjenih, dok je zarobljeno više automatskih oruđa i druge ratne sprema.²⁸ U ovoj borbi naročito se pokazala XV Majevička brigada. Pokretom XVII divizije neprijatelj je ometen da ne uđe u Vlasenicu sa pravca Sokolca. Na Sektoru Betanj — Kalabače neprijatelj je držao jače snage i prozreo naše namjere, te je sa dijelom snaga prešao Drinjaču kod Kalabača i ovladao Korijenom koji dominira i zatvara sve pravce koji vode sa prostora Cikote — Milići ka Drinjači.²⁹ S obzirom da određene naše snage nisu mogle potisnuti neprijatelja sa položaja Korijen — Supčani, dok je V brigada XXXVI vojvodanske divizije ovladala Šetnjom, presje-

²⁶ Riječ je o štabu koji je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, formiran radi komandovanja 16. i 17. NOU divizijom (vidi knj. 24, dok. br. 165, napomenu br. 52).

²⁷ Vidi knj. 24, dok. br. 150 i 154.

²⁸ Ta borba je vođena 29. aprila 1944. na prostoru Kraljeve gore protiv 1. bataljona 14. SS puka i ustaša. On je toga dana, na k. 1148 (sjeverno od s. Karaule), uspostavio vezu sa 2. bataljonom 28. puka 13. SS divizije »Handžar«. Bliže o tome vidi izvještaje (radiograme) 1. bataljona 14. SS puka (Arhiv VII, reg. br. 5.1—32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 i 39, k. 11).

cajući na taj način put Vlasenica — Šekovići i držeći most na Drinjači pod svojom kontrolom, donijeta je odluka, da XXXVI divizija po svaku cijenu drži položaj Stolice, a XVII Majevička brigada da zatvara pravac Korijen — Milovanovići, dok se glavnina snaga sa bolnicama ne prebaci preko puta Vlasenica — Šekovići ka prostoru Kladnja. Pritisak neprijatelja od Šekovića bio je žestok u pravcu Stolice i ostao ie bez uspjeha, iako je neprijatelj uložio sve da ovlada ovim položajima. Jedinice III brigade XXXVI vojvođanske divizije, ojačane sa jednim bataljonom XVI divizije, izvršile su svoj zadatak na opšte zadovoljstvo, vršeći oko 14 puta kontrajuriš na neprijatelja koji je nartao, dok ga nije odbacila nazad.³⁰ Istovremeno sa pritiskom neprijatelja od Šekovića ka Stolici neprijatelj vrši pritisak i od Vlasenice ka mostu na Drinjači, ali bez uspjeha jer je isti razbijen na oba ova pravca i vraćen za Šekoviće, odnosno Vlasenice, uz krvave gubitke u ljudstvu i materijalu. Gubitci neprijatelja na Stolici iznose 300 poginulih i ranjenih, dok je jedan veliki broj udavljen u Drinjači, zarobljeno više automatskih oruđa, 2 topa »Pito« 37 mm., koja su uništena, i mnogo druge ratne spremne i materijala. Sopstveni gubitci u ovoj bitci na Stolici bili su 45 mrtvih i 63 ranjenih. Na pravcu Vlasenica — Šekovići neprijatelj je pretrpio isto tako osjetne gubitke od 80 mrtvih i ranjenih, zarobljeno 12 vojnika sa jednim oficirima, zaplijenjena 4 brdska topa, 2 teška bacača, 7 lakih mitraljeza, 40 tovarnih konja sa raznim materijalom i sanitetskom spremom i dvije radio-stanice. Sopstveni gubitci na pravcu Vlasenica — most na Drinjači kod Crvene Stijene neosjetni.

Dana 30 aprila t.g. sve jedinice XVI i XXXVI divizije sa XVII Majevičkom brigadom prebacile su se preko puta Šekovići — Vlasenica na lijevu obalu rijeke Drinjače, prekidajući pravac Vlasenica — Šekovići i Kladanj — Šekovići.

Jačim pritiskom neprijateljskih snaga 7 njemačke SS divizije »Princ Eugen«³¹ prema XVII diviziji ona se je morala pomjeriti, orijentišući se ka Olovu.³²

³⁰ Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 7.

³¹ Redakcija ne raspolaže izvještajima 7. SS divizije »Princ Eugen« o tim borbama, već samo izvještajima (radiogramima) 1. bataljona njenog 14. puka. Prema izvještajima ovog bataljona od 30. aprila 1944 (Arhiv VII, reg. br. 5/1—48, 46, 41 i 43, k. 11) on je sve do 30. aprila vodio žestoke borbe na prostoru oko Karaule, a potom krenuo u s. Zaklopaču. Odavde je istog dana, po naređenju svoje divizije, krenuo za s. Gerovu, gdje je stigao uveče. Dalje se u izvještajima kaže da je kod s. Vrsinja uspostavljena veza sa 2. bataljonom istog puka, ali da su se partizani izvukli.

³² Opširnije o rasporedu i dejstvu 17. NOU divizije vidi knj. 25, dok. br. 114.

Dolaskom jedinica XVI i XVII divizije na nove prostorije štab operativne grupe i nadalje je dobio zadatak da ispita mogućnost prelaska preko Drine na sektoru od Slapa do Starog Broda.

S obzirom da je neprijatelj brzo reagirao prema našim snagama na sektoru Srebrenice, kako sa pravca Tuzla — Zvornik, tako i sa pravca Sokolac — Rogatica, postoji vjerovatnoća da je neprijatelj blagovremeno saznao naše namjere i preduzeo sve da ih ne ostvarimo. U prilog ovome govore letci koje je rasturala njemačka avijacija na sektoru Srebrenice, kao i naročita aktivnost neprijateljske izviđačke avijacije, koja je počev od 20 aprila stalno bila aktivna na sektoru Srebrenica — Vlasenica — Šekovići.

Na dan 1 maja t.g. raspored naših snaga bio je sljedeći:

XVI vojvođanska divizija na sektoru Bijelo Polje — Popovići, u dodiru sa jedinicama XXVII SS regimente, sa obezbjeđenjem prema Tuzli.

XXXVI vojvođanska divizija na prostoru Dopasci — Načajevići — Trnovo.

Stab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom na prostoru Dole — Javor, sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Kladanj.

Stab XXVII NOU divizije sa XIX Birčanskom brigadom na prostoru Vladojević — Četojevići.

1 maja t.g. neprijatelj se pokrenuo od Vlasenice ka Sekovićima jednom kolonom jačine do 500 vojnika. Dva bataljona Majevičke brigade³³ sa jednim bataljonom XVI vojvođanske divizije odbili su ovu kolonu, koja je u neredu odstupila u pravcu Vrela. U ovoj borbi neprijatelj je imao 64 mrtva vojnika i nekoliko utopljenih u rijeci Drinjači. Istovremeno pokušaj kladanjske legije u pravcu Strmice odbijen je, te se legija povukla u Kladanj.

U vezi povlačenja neprijatelja sa sektora Šekovića prema Capardima i Tuzli, XVI vojvođanska divizija prebačena je na prostor Dopasci, sa zadatkom da likvidira Kladanj,³⁴ a XXXVI divizija sa XVII Majevičkom brigadom na prostor Matijevići — Lupoglav (Tarevo), sa zadatkom da zatvara pravac Tuzla — Kladanj.

Napad na Kladanj izveden je noću 4/5 maja t.g. Posadu Kladnja činila je legija u jačini 300—400 boraca i jedna satnija 13 SS divizije.³⁵ Poslije žestoke borbe jedinice II vojvođanske brigade uspele su da zauzmu Kladanj,³⁵ u kome je neprijatelj

³³ Riječ je o bataljonima 17. majevičke brigade.

³⁴ i ³⁶ Vidi knj. 25, dok. br. 12, 30 i 50.

³⁵ O neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 197.

ostavio 50 mrtvih, dok je zarobljeno 8 Nijemaca. Jedan ljekar za vrijeme borbe u Kladnju predao se našim jedinicama. Zaplijenjeno u Kladnju: 18 pušaka, 3 radio-stanice, 6 radio-stanica sa ultra-kratkim talasima, 70 telefonskih aparata, 100 km. telefonskog kablova, 15.000 puščanih metaka, više odijela, hrane i ostale ratne spreme. Po zauzeću Kladnja XVI divizija ostala je na prostoru Kladnja radi sređivanja i kraćeg odmora. U vezi povlačenja neprijatelja sa prostora Šekovića,³⁷ mi smo odlučili da XXXVI vojvođansku diviziju sa XVII Majevičkom brigadom orijentišemo ka Majevidi u cilju popune, prebacivanja Glavnog štaba za Vojvodinu preko Save³⁸ i hvatanja veze sa VI brigadom XXXVI divizije koja se nalazila u Sremu, u kom smislu je ova divizija sa XVII Majevičkom brigadom po padu Kladnja pomjerena na prostor Papraća — Rakino Brdo, sa zadatkom da se sa ovog prostora prebaci na Majevidu. Prebacivanje je izvršeno 9 maja t.g. i divizija je izbila na liniju Baljkovica — Međeda — Kraljevići — Sapna bez borbi.³⁹

U vezi naredjenja Vrhovnog štaba od 5 maja t.g.⁴⁰ da se XVI i XVII divizija prebace preko rijeke Drine na sektoru Slap — Stari Brod u cilju pojave neprijatelju u leđa koji napada naše snage na Medvedniku i Maljenu, naredeno je XVI diviziji da se pokrene sa sektora Kladnja, a XVII divizija sa sektora Zunovi — Rakova Noga, sa zadatkom da se prebace preko Drine. U toku pokreta XVI divizije preko Vlasenice, ova je naišla na otpor jedne njemačke kolone, koja je već sa svojim snagama držala položaje Sikira — Milići — Gradina, u cilju sprečavanja pokreta našim snagama prema Srebrenici.⁴¹ S obzirom da je neprijatelj držao položaje koji dominiraju predterenom, jedinice XVI divizije nisu uspjele da odbace neprijatelja, nego su još i ugrožavane od pravca Han Pijesak — Vlasenica, koji su pravac držale jedinice 7 SS divizije.⁴² Prema neprovjerenim podacima, pored neprijateljskih snaga na lijevoj obali rijeke Drine, neprijatelj je bio zaposjeo dubinski i desnu obalu rijeke Drine. Pokret XVII divizije preko pravca Sokolac — Han Pijesak izveden je i divizija je došla na prostor Mandre — Zepa.⁴³ Dolaskom XVII divizije na ovaj prostor Nijemci su iz Rogatice odmah zaposjeli položaje iznad Zepe i vršili stalno bombardovanje artiljerijom. Neprijateljska avijacija bila je ak-

»' Vidi knj. 25, dok. br. 34 i 99.

⁵⁸ Vidi dok. br. 144.

³⁸ Vidi knj. 25, dok. br. 41.

«',⁴³ i " Vidi knj. 25, dok. br. 28 i 168.

" Na tom prostoru tada je dejstvovao njen 14. SS puk (vidi knj. 25, dok. br. 169 i 170).

⁴³ i ⁴⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi knj. 25, dok. br. 114.

tivna, pa je dnevno 9 štuka stalno bombardovalo Slap i Stari Brod. Sa druge strane rijeke Drine neprijatelj je bio zaposjeo položaje i tokom noći obasjavao tok rijeke raketlama. Izvještajem štaba XVII divizije od 10 maja t.g. da se divizija ne može prebaciti na sektoru Drine Slap — Stari Brod, naređeno je ovoj diviziji da se prebaci preko puta Han Pijesak — Vlasenica i izvrši pokret, u duhu naređenja Vrhovnog štaba, u pravcu jedinica II korpusa na terenu Sandžaka.⁴⁴ A XVI vojvođanska divizija postavljena je na sektoru Zivinice — Banovići, radi odmora i sređivanja.⁴⁵

U toku pokreta XVII divizije od Romanije do Sandžaka ova divizija je vodila borbe sa Nijemcima, četnicima i ustašama, tako na cesti Sokolac — Sarajevo razbijena je jedna njemačka kolona, gdje je ubijeno 7 Nijemaca i 20 mazgi, uništeno 6 kamiona i zarobljena komora od 15 konja. U toku daljeg pokreta divizija je vodila borbe na prostoru Bogovića i na Korijenu, gdje je neprijatelj protjeran i oboren jedan njemački avion. Na prostoru Bogovića i Korijena Nijemci, ustaše i četnici imali su oko 40 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Daljim pokretom ova je divizija vodila teške borbe na prostoru Vrbniče, Zakmura i Popova Mosta, gdje je neprijatelj pretrpio oko 100 što mrtvih, što ranjenih vojnika.⁴⁶ 25 maja t.g. XVII divizija postavila se na prostor sela Plužine, gdje je uhvatila vezu sa štabom II korpusa.

Zbog teške situacije kod XXXVI divizije na Majeveci, gdje je neprijatelj bio aktivan sa više strana, a u cilju da bi olakšali položaj ove divizije i preduzeli ofanzivne akcije na sektoru Majevice, mi smo odlučili da sa sektora Banovići prebacimo XVI vojvođansku diviziju preko rijeke Spreče, sa zadatkom ofanzivnog dejstva prema Majeveci i Posavini, a XVII Majevičku brigadu sa prostora Rakinog Brda — Osmaka preko pravca Tuzla — Zvornik na Jelicu planinu radi sadejstva XXXVI diviziji prema Semberiji. Pokret XVI vojvođanske divizije i XVII Majevičke brigade izvršen je 16.V.1944 god. U toku prelaska XVI divizije preko rijeke Spreče na prostoru između Puračića i Miričine porušena je željeznička pruga i divizija nastavila pokret preko puta Tuzla — Doboj i prednjim dijelovima izbila na položaje Ratiš — Cage, gdje je odmah došla u dodir sa istaknutim dijelovima SS trupa i zelenog kadra sa sektora Srebrenik. Savlađujući otpor neprijatelja »jedinice XVI divizije [izbile su] do na prostor Jasenica — Potpeć, gdje su se zadržale.⁴⁷

U toku pokreta XVII Majevičke brigade ka Majeveci prvi dodir sa neprijateljem bio je na liniji Ravni Zavid — Jelica — Busija. Jedinice ove brigade uspješno odbijaju jednu grupu ze-

" Vidi knj. 25, dok. br. 171—178 i 181—183.

lenog kadra, ojačanog SS dijelovima od Seljublja i Hrasna. U daljem pokretu ova brigada napadnuta je od SS snaga sa pravca Orlovine, ali i ovaj napad je odbijen, kao i napad četnika od Požarnice ka Busiji. Sve ove borbe vođene su pod jakom vatrom neprijateljske artiljerije sa pravca Celić — Lopare.⁴⁸

Donijeta odluka o pokretu XVI divizije sa XVII Majevičkom brigadom istočno od puta Lopare — Brčko nije se mogla ostvariti iz razloga što je neprijatelj onemogućio XXXVI diviziji da se blagovremeno krene određenim pravcem, već je morala zbog velikog broja ranjenika i iscrpljenosti boraca, kao i nedostatka municije, da se povuče preko Jelice u Birač na odmor i popunu municijom, dok je XVII Majevička brigada u cilju naslona na XVI vojvođansku diviziju izvršila pokret preko drumca Lopare — Tuzla kod Rudnika, savlađujući sa nekoliko juriša Nijemce koji su držali put. Prelaskom puta, gdje je neprijatelj ostavio 30 mrtvih i oko 50 ranjenih, brigada je izašla na Međednik. Prilikom prelaska preko puta jedinice ove brigade zarobile su više automatskih oruđa, pušaka, municije, razgri sa opremom i drugog ratnog materijala. Sopstveni gubitci u ovoj borbi bili su 12 mrtvih i 20 ranjenih. U daljem pokretu od Međednika ka Jasenici, ova je brigada ponovo napadnuta od SS jedinica, četnika i zelenog kadra, ali je neprijatelj i ovdje razbijen uz osjetne gubitke po neprijatelja i brigada se povezala sa XVI divizijom na Stubliću. Višečasovnom borbom dva bataljona ove brigade, potpomognuti sa jednim vojvođanskim bataljonom, zauzeli su Crveno Brdo i neprijatelj je otstupio u pravcu Srebrenika, dok su jedinice XVI divizije zauzele Humke, Vjeternik i Stražu. U ovim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih i 70 ranjenih, bez sopstvenih gubitaka.

S obzirom da je cijela 13 SS divizija sa pripadajućim dijelovima postavljena na sektoru Majevice, Semberije i Posavine i da čvrsto drži mostobran na rijeci Savi, da je organizovala zeleni kadar i četničke bande, da je naoružana velikim brojem teškog i lakog naoružanja, artiljerijom i motorizacijom, kao i da je mobilisala jače snage i odmah ih ubacila u borbu, odlučili smo da se jedinice XXXVI divizije i XVII Majevičke brigade ne angažuju u odsudne bitke sa neprijateljem u cilju izbjegavanja velikih žrtava, već da se prebace preko Spreče zapadno od Tuzle, što je i izvedeno 21 maja t.g. Prebacivanje preko Spreče i puta Tuzla — Doboj izvedeno je sa nedovoljno opreznosti, te je XVII Majevička brigada pretrpila gubitke od 15 boraca i 60 nestalih drugova, jer IV vojvođanska brigada, koja je trebalo obezbjeđivati prelaz, nije se postavila na odre-

⁴⁸ Vidi knj. 25, dok. br. 167 i 210—213.

deno mjesto. Neorganizovanim pokretom sa desne na lijevu obalu rijeke Spreče, odsječene su i dvije čete XVI vojvođanske divizije i ostale na terenu Potpeć — Smoluča.⁴⁹ U vezi sa odsjecanjem ovih dviju četa naređeno je štabu Tuzlanskog partizanskog odreda, koji je ostao na tom terenu, da se poveže sa njima. Pr prebacivanju [preko] rijeke Spreče XVII Majevička brigada postavila se na prostor Devetak — Turija — Hrvati — Višća, sve do 25 maja, odakle je 26 maja izvršila pokret preko puta Zivinice — Kladanj na prostor Naseoci — Gladojevići — Zepinići, a XVI vojvođanska divizija na prostor Podgorje — Repnik, gdje su ostale sve do 4 juna bez jačih borbi sem sa manjim snagama zelenog kadra i četnika. U toku prebacivanja XXXVI divizije preko puta Tuzla — Zvornik vođene su teže borbe sa četnicima na prostoru Kolimera i zelenim kadrom na prostoru selo Hrasno — Seljublje. U ovim borbama neprijatelj je imao 40 mrtvih, 20 ranjenih i 5 zarobljenih. Gubitci XXXVI divizije: 15 poginulih i 35 ranjenih. Preko puta Tuzla — Zvornik nije bilo jačih borbi, te se divizija postavila na sektoru Aščerići — Mehići — Papraća, gdje je divizija ostala sve do 7 juna t.g.

Naša XXVII divizija na sektoru Foča — Kalinovik — Goražde nije mogla stvoriti naše uporište iz razloga, što je neprijatelj pojačao svoje snage na pravcu Sarajevo — Višegrad i što se prisustvom jačih neprijateljskih snaga aktivizirala muslimanska milicija i četnici.⁵⁰ Pored ovih faktora položaj XXVII divizije otežavale su vremenske neprilike i slabo ekonomsko stanje toga kraja. Nedostaci u komandovanju ove divizije ispoljili su se naročito kod štaba XVI Muslimanske brigade, čije je rukovodstvo pri napadu na Goražde potpuno podbacilo. Nepripremljenim napadom na Goražde ova je brigada izgubila jedan novomobilisani bataljon, koji je u toku napada na Goražde dijelom nestao, dijelom zarobljen,⁵¹ . . . Poslije neuspjeha na Goraždu ova je brigada pomjerena na prostor Foče radi sređivanja.⁵² Ostale dve brigade izvodile su operacije na pravcu Kalinovik — Sarajevo. Nijemci uz sadejstvo milicije i četnika od Sarajeva i Nevesinja odbacili su ove jedinice sa ovog pravca i zauzeli Kalinovik. Zbog važnosti ovog pravca neprijatelj je postavio jače snage na njemu i nametao našim jedinicama stalne borbe. Da bi izbjegli dodir sa neprijateljem štab divizije sa ove

⁴⁹ Opširnije o prebacivanju tih divizija preko r. Spreče i odsjecanja pomenutih četa vidi knj. 25, dok. br. 95, 100, 117 i 168, knj. 26, dok. br. 9, kao i dok. br. 144 u ovoj knjizi.
⁵⁰ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 25, dok. br. 63 i 88, knj. 26, dok. br. 27.

⁵¹ O tome vidi knj. 24, dok. br. 28.

⁵² Vidi knj. 24, dok. br. 12, 18, 107, knj. 25, dok. br. 32, 46 i 67.

dve brigade orijentisao se ka rijeci Neretvi na prostoru Bjele-mići — Glavatičevo. I na ovom sektoru neprijatelj je bio stalno aktivan kako od Kalinovika, tako i od Konjica i Nevesinja. Oslabljena u jednomjesečnim borbama, bez dovoljno municije i slabe ishrane, divizija se je, bez XVI Muslimanske brigade, u duhu naređenja ovog Korpusa prebacila preko pravca Sa-rajevo — Višegrad na sektor Sokolovići,⁵³ dok je Muslimanska brigada sa divizijskom bolnicom izvršila pokret prema Sćepan Polju i Pivi, naslanjajući se na jedinice II korpusa.⁵⁴ Poslije prebacivanja divizije na sektor Sokolovića i Han Pijeska, divi-zija je primila borbu sa jedinicama 7 njemačke SS divizije koje su bile u pokretu prema našim jedinicama XVI i XVII divi-zije na sektoru Srebrenice. Uspješnom borbom divizija se po-stavila na sektor Malo Polje, sa kog prostora je njena XIX brigada prebačena u dolinu rijeke Spreče radi mobilizacije, dok je njena II krajiška brigada uključena u XVII diviziju,⁵⁵ s obzi-rom na pravac pokreta i zadatak XVII divizije. Sa XXVII di-vizijom prebacio se i Jahorinski partizanski odred, jer uslova za opstanak ovog odreda na području Jahorine nije bilo.

U toku bojeva što ih je vodila ova divizija u mjesecu aprilu t.g. neprijatelj je pretrpio oko 200 mrtvih i 250 ranjenih i 7 zarobljenih. Zaplijenjeno je 3 teška bacača, 3 puškomitra-ljeza, više pušaka, puščane i bacačke municije i ostale ratne spremne. Sopstveni gubitci: mrtvih 60, ranjenih 74, većinom lakše, i 70 nestalih.

U mjesecu maju ova divizija sa XIX Birčanskom briga-dom, Srebreničkim, Romanijskim i Kladanjskim partizanskim odredom postavljena je na prostoru Vlasenica — Srebrenica — Birač, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca Sokolac — Vlasenica, Zvornik — Vlasenica i Tuzla — Kladanj. Tokom ovog mjeseca jedinice ove divizije nisu imale jačih borbi, sem sa manjim grupama ustaša i četnika. Dana 20 maja t.g. for-mirana je nova brigada od Romanijskog partizanskog odreda i I bataljona XV Majevičke brigade,⁵⁶ koji je bio otsječen od svoje glavnine i ostao na terenu Birča. U lokalnim borbama sa neprijateljem u toku ovog mjeseca neprijatelj je imao 30 mrtvih i 20 ranjenih, dok je zaplijenjeno: 18 pušaka, više pu-ščane municije, bombi i ostale ratne spremne. Sopstveni gubitci: 3 mrtva i 4 ranjena.

U toku dvomesečnih bojeva sa neprijateljem uočeni su nedostaci kako kod rukovodioca, tako i kod boraca, te su sve

" Pomenuta brigada ušla je u sastav te divizije 6. maja 1944 (vidi knj. 25, dok. br. 88 i 114).

^M Riječ je o formiranju 20. NO romanijske brigade. Vidi knj. 25, dok. br. 86.

ove greške ukazate od strane ovog štaba kako usmeno, tako i pismenim putem, radi razrade među jedinicama. Prilog raspis. Nedostaci su se pokazali naročito kod nižih rukovodioca, pa je u vezi sa time organizovano održavanje vojnih kurseva za niže rukovodioce kod svih naših jedinica, te se i u tome nivo znanja naših rukovodioca postepeno uzdiže.

Po našim jedinicama služba veze dobija širu osnovu i pravilan značaj i važnost koju zauzima služba veze u toku borbi. Formirani su vodovi za vezu po divizijama i telegrafsko-telefonska odjeljenja po brigadama. Veći broj naših brigada danas ima i radio-stanice sa specijalnim ljudstvom, obučenim za rad na radio-stanicama, telefonima i signalnim stanicama.

Prilog: raspisi br. si. od 13.IV.1944 g. i 27.V.44,⁵⁷ naređenje str. pov. br. 29/44 od 13 aprila 1944 g. i naređenje str. pov. br. 31'44 od 24 aprila 1944 g.⁵⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V.³⁹ Popović

Načelnik Štaba,
general-major:
Vukotić⁶⁹

Komandant
general-lajtnant
Košta⁶¹

nvr. p.)

⁵⁷ Vidi knj. 25, dok. br. 126.

⁵⁸ Vladimir (Vlado)

⁹⁰ Jovo

" Nad

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 11. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U TOKU JUNA U ISTOČNOJ BOSNI¹

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Pov. br: 60/44.
11.VII.1944.

Dostavlja operativni
izvještaj za mjesec
juni 1944 godine.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Raspored naših jedinica 1 juna t.g. bio je sljedeći:

Vojvođanske jedinice postavljene su na prostoru i to: XVI divizija zapadno od Tuzle, sektor Banovići — Podgorje, sa zadatkom čišćenja i razbijanja četničkih i zelenokadrovskih grupa na lijevoj obali rijeke Spreče, kao i akcija na željezničku prugu Doboj — Tuzla.² XXXVI vojvođanska divizija postavljena je na prostoru Papraća, sa zadatkom sređivanja i čišćenja četnika i zelenog kadra na lijevoj obali rijeke Drine: Zvornik — Drinjača.³

XXVII NOU divizija, bez XVI Muslimanske brigade, postavljena je na prostor Birač — Srebrenica sa zadatkom čišćenja ovog terena od ustaških grupa, kontrola rijeke Drine i učvršćivanje naše vojno-političke vlasti, naročito na području Srebrenice. U sastavu ove divizije nalaze se Srebrenički i Kladanjski partizanski odred.⁴

Štab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom nalazi se na prostoru Bijelo Polje — Bunarić, sa zadatkom osmatranja pravaca koji vode iz doline Spreče prema Kladnju i Šekovićima.⁵

Sve do 7 juna t.g. na sektoru Spreče nije bilo znatnijih borbi sem lokalnih akcija u čišćenju četničkih i ustaških grupa i akcija manjim dijelovima na putu Tuzla — Zvornik.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/3, k. 408.

² Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi knj. 26, dok. br. 119.

³ Opširnije o tome vidi pregled dejstava 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

⁴ Vidi knj. 26, dok. br. 95.

⁵ Vidi knj. 26, dok. br. 28.

U cilju olakšanja položaja našim snagama u Zapadnoj Bosni na koje neprijatelj vrši ofanzivu, a u duhu naredbe našeg vrhovnog komandanta maršala Tita za napad svih naših snaga na neprijateljske garnizone i neprijatelja uopšte,⁶ preduzeli smo ofanzivne operacije 7 juna t.g. prema Majevidi, Posavini i Semberiji radi osvajanja istih kao naših vojničkih, političkih, ekonomskih i mobilizacionih baza.⁷

Pokret naših snaga počeo je u određeno vrijeme i određenim pravcima, tako da je zapadna kolona stigla na liniju Banj Brdo — Busija i dalje produžila do linije Jablanica — Zlo Selo, razbijajući zeleni kadar i četnike na tom parvcu.⁸

Srednja kolona 7/8 juna t.g. zauzela je liniju položaja Priboj — Peljave i nanijela neprijatelju osjetne gubitke od 22 mrtvih i 38 ranjenih SS vojnika, dok je zaplijenjeno: jedan laki mitraljez, više municije i druge ratne spremne, uz sopstvene gubitke od 5 mrtvih i 9 ranjenih. Srednja kolona imala je borbe do ove linije sa četničkim snagama, ali je iste na Ravnom Zavidu i Brijestu olako savladala bez sopstvenih gubitaka.⁹

Istočna kolona na svom pravcu nadiranja razbila je zeleni kadar i četnike i 8 juna zauzela liniju položaja Rastošnica — Sapna i produžila je napredovanje određenim pravcem, savlađujući dosta jak otpor četnika i zelenog kadra koji su bili kao predstraža jedinicama 13 SS divizije na prostoru Bare — Pilića. Otpor neprijatelja na ovoj liniji savladan je i ove položaje istočna kolona zauzela je. Gubitci neprijatelja na ovim položajima bili su 140 mrtvih i oko 150 ranjenih, dok je zaplijenjeno 5 lakih mitraljeza, jedan lak bacač, 4 radio-stanice i mnogo drugog ratnog materijala. Sopstveni gubitci u borbama na ovim položajima iznose 20 mrtvih i 80 ranjenih. U toku ovih borbi istočna kolona bila je pod stalnom vatrom neprijateljske artiljerije sa desne obale rijeke Drine, od Gučeva.¹⁰

U toku 9 juna IV brigada zapadne kolone uspješno zastavlja i razbija jače snage četnika i SS dijelova koji namjeravaju da sa leđa ugroze uspješno nadiranje zapadne kolone prema određenom pravcu. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 120 mrtvih i ranjenih, dok glavnina kolone vodi borbu za Lo-

⁶ O naređenju (depeši) Vrhovnog štaba NOV i POJ vidi knj. 26, dok. br. 19, napomenu br. 7.

⁷ i ⁵⁰ Vidi zapovijest Štaba 3. korpusa od 4. juna 1944 (knj. 26, dok. br. 19).

⁸ Zapadnu kolonu je sačinjavala 16. NOU divizija. Opširnije o njenim dejstvima vidi knj. 26, dok. br. 119.

* Srednju kolonu sačinjavala je 38. NOU divizija. Bliže o njenim dejstvima vidi knj. 26, dok. br. 60.

¹⁰ Istočnu kolonu sačinjavala je 36. NOU divizija. Opširnije o njenim dejstvima vidi dok. br. 21 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 71.

pare, koje je nakon 7-časovne borbe uz sadejstvo dijelova srednje kolone zauzela.¹¹ U toku borbe oko ovog uporišta neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke kako u ljudstvu, tako i u materijalu. Tako u ovoj bitci ubijeno je 150 Nijemaca i 200 SS vojnika, kao i veliki broj ranjenih. Zaplijenjeno: 8 dalekometnih topova, 30 lakih mitraljeza, 15 teških i lakih bacača, oko 3 vagona artiljerijske, bacačke i puščane municije, 14 radio-stanica, 50 teških kamiona sa gusjenicama, 10 sanitetskih automobila, 5 teretnih automobila i nekoliko motocikla, kao i velike količine pušaka, strojnica i revolvera. Pored ovoga zaplijenjena su 3 magacina hrane i odjeće, sve topografske sprave za topografsko premjeravanje terena i jedna kompletna artiljerijsko-tehnička radionica. S obzirom na važnost Lopara, kao i pretrpljene osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu, neprijatelj reagira jačim snagama prema zapadnoj koloni i to sa pravaca Čelića — Mačkovca i Tuzle. U ovim snagama neprijatelj je ubacio motorizaciju i jaku artiljeriju, potpomognute od avijacije, u cilju da naše snage odbace istočno od drumu Tuzla — Lopare.¹² Jedinice zapadne kolone uspješno se suprotstavljaju neprijateljskim napadima, uprkos brojnosti neprijatelja i napada sa više strana.

Srednja kolona poslije pada Zajednica, gdje je bila neprijateljska artiljerija, gdje su učestvovali dijelovi i ove kolone, vrši napad sa Rikića Brda i od sela Grujičića na odstupajuće dijelove neprijatelja koji bježe ispred jedinica istočne kolone. U ovim borbama jedinice srednje kolone zaplijenile su jedan teški i jedan laki bacač, jednu radio-stanicu, nekoliko konja i komore sa municijom i drugom ratnom spremom. U ovim borbama neprijatelj je imao 14 mrtvih i 35 ranjenih, bez vlastitih gubitaka. U daljem napredovanju ka Kamenitom Brdu zauzeto je Petrovića Brdo koje je neprijatelj organizovao i branio jakim snagama. U odbrani ovoga položaja učestvovali su i četnici sa SS snagama zajedno, tako desno krilo Petrovića Brda držao je tzv. vojvoda Kerović¹³ sa oko 400 četnika, centar položaja dve satnije SS jedinica, a lijevo krilo vođa četnika Marić¹⁴ sa oko 200 svojih ljudi. Kombinovanim napadom sa fronta i leđa dva bataljona srednje kolone ovaj su položaj zauzela i neprijatelja na njemu potpuno razbila i uništila. U ovoj borbi neprijatelj je imao 93 mrtva, 50 ranjenih, dok je zarobljeno 7 SS-ovaca i 17 četnika. Zaplijenjeno: jedna radio-stanica, 2 laka mitraljeza, komora sa spremom i municijom. Sopstveni gubitci minimalni: 2 mrtva i 3 nestala. Po zauzeću Petrovića Brda srednja kolona nastupa dalje ka Udrigovu u cilju olakšanja nastupanja zapadnoj i istočnoj koloni u svojim pravcima.

¹¹ i ¹² Vidi knj. 26, dok. br. 122, 134 i 135.

¹³ Radivoj

¹⁴ Milan Marić, komandant Majevičke četničke brigade

Istočna kolona, savladavši otpor neprijatelja na prostoru Teočak — Bare — Piliće, nastavila je kretanje u svom određenom pravcu prema Ugljeviku.

Neprijatelj nastoji po svaku cijenu da potisne zapadnu kolonu i da ovlada komunikacijom Tuzla — Lopare — Celić i da zauzme Svjetliku. U ovim borbama neprijatelj je pretrpio gubitke i to samo na frontu zapadne kolone od 29 mrtvih i 62 ranjena vojnika i oficira. S obzirom na težak položaj zapadne kolone kojoj je neprijatelj nametnuo stalne borbe sa više pravaca i onemogućio napredovanje prema Čeliću, naša srednja kolona povukla se je sa Udrigova prema Zajednicama, gdje se povezala sa zapadnom kolonom. Jedinice istočne kolone zauzimaju Pušnice i Jasikovce. Povlačenje srednje kolone od Udrigova nazad prema Zajednicama uslijedilo je zbog odbacivanja zapadne kolone od Lopara ka Labudskoj, te je prodiranjem neprijatelja dalje od Lopara ka Zajednicama prijetila opasnost potpunog otklapanja srednje kolone koja se bila istakla čak do Udrigova.

U toku 10 juna zapaženo je razvođenje jačih neprijateljskih snaga sa pravca Celić — Tuzla i sa pravca Bijeljina — Janja.¹⁵ U toku borbi 10. ov. mj. jedinice zapadne kolone nanijele su neprijatelju osjetne gubitke: oko 100 mrtvih i više ranjenih, dok su zaplijenile 4 laka bacača, 4 laka mitraljeza, 4 radio-stanice, 200 konja, 1.500 pari odijela i cipela i druge razne spremne. U ovoj bitci pala je u ruke jedinicama zapadne kolone zapovijest komandanta glavnih snaga sa Majevice iz koje se vidi zadatak majevičkih trupa i trupa tuzlanskog garnizona, koje imaju zadatak zatvaranje pravca Tuzla — Zvornik, da zajednički sadejstvuju sa majevičkim trupama u nabacivanju naših snaga u rijeku Drinu.¹⁶ Angažujući jače snage neprijatelj uspijeva da ovlada linijom Lopare — Zajednice — Priboj; ugrožene sa pravca Tuzla — Požarnica naše snage morale su se blagovremeno prebaciti preko Jelice planine na lijevu obalu rijeke Spreče, izbjegavajući na taj način manevar neprijatelja

Poslije prebacivanja naših snaga na lijevu obalu rijeke Spreče, neprijatelj je kamionima iz Tuzle prebacio jače snage u cilju zatvaranja ovoga pravca prema Birču. Ovoj živoj snazi sadejstvovalo je i 12 tenkova koji su zamaskirano čekali u dolini Spreče nailazak naših snaga sa Jelice. Naše jedinice izvršile su brz pokret preko Spreče, izbjegavajući na taj način klopku koju je neprijatelj pripremao na putu Tuzla — Zvornik.

¹⁵ Prema dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 17. juna 1944, operacije na području Majevice trajale su od 7. do 12. juna. (Vidi knj. 26, dok. br. 139.)

¹⁶ Vidi knj. 26, dok. br. 122.

U toku vođenja borbi konstatovano je, da se glavnina 13 SS divizije nalazi cijela na Majeveci, da ima veliki deo artiljerije i teškog naoružanja, da je izvršeno topografsko premjeravanje — kotiranje terena na lijevoj obali rijeke Save, da je aktivizirana sva četnička i zelenokadrovska banda u borbi protiv naših jedinica i da je izvršena mobilizacija jačih snaga sa sektora Posavine, Majevice i Semberije i da su novomobilisani uvučeni odmah u borbu protiv naših jedinica. U ovakvoj situaciji dobro je uočen momenat da se naše snage ne angažuju sa neprijateljem u odsudnije borbe, s obzirom na brojnu nadmoćnost neprijatelja u ljudstvu i materijalu.

U vojničkom pogledu za vrijeme ovih borbi na Majeveci postignuti su vidni rezultati, jer je neprijatelj pretrpio osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu. Uspjesi naših jedinica imali su velikog političkog značaja za naš narod, koji je propagandom i nametnutim lažima okupatora i njegovih slugu stalno obaveštavan da su sve naše snage uništene i da ih više nema. Rukovodstva napadnih kolona pravilno su shvatila direktivu i zapovjest Štaba korpusa i radile u duhu zadataka. Moral i borbenost naših jedinica bili su na visini.

Nedostaci u toku izvođenja operacija ogledali su se u sljedećem: veza između kolona nije bila redovna, te je ovom pojavom izostalo uzajamno potpomaganje i obavješćavanje. Obavještajna služba nije bila na visini. Oskudjevalo se uopšte u podacima o neprijatelju i njegovim namjerama. Sve podatke o neprijatelju jedinice su borbom dobijale. Nedovoljno razvijena svijest o značaju iskorišćavanja zemljišta u smislu pravilne upotrebe oružja, kao i u cilju smanjivanja gubitaka od neprijateljske vatre. Neblagovremeno iskorištavanje zadobijenog uspjeha, naročito kod Lopara, odakle je trebalo brzo napredovati u pravcu Celića, što je izostalo, te je neprijatelj dobio u vremenu, ukočio daljni pokret zapadne kolone i potisnuo je nazad. Zbog kočenja pokreta zapadne kolone morale su se srednja i istočna kolona povlačiti nazad, da ne bi bile odsječene, a naročito srednja kolona koja je bila doprla do Udrigova, t.j. iznad komunikacije Koraj — Čelić.

Poslije izvedenih operacija vojvođanske jedinice postavljene su na sektoru između rijeke Spreče i Krivaje, sa zadatkom akcija na ovim prugama, kao i vojno-političkog djelovanja na sektoru Ozrena, dok je XVII Majevička brigada privremeno ostala na Papraći.

Izvršavajući naređenje ovog Štaba vojvođanske jedinice poslije kraćeg odmora 20 juna t.g. vrše napad na željezničku prugu Zavidovići — Olovo i to na otkliku selo Hrge — Stijepin Han. Napad planski i energično izveden, bez sopstvenih gubi-

taka. Cilj ove akcije bio je prekinuti i onesposobiti željezničku prugu Zavidovići — Olovo kako u vojničkom, tako i u ekonomskom pogledu.¹⁷

Prilikom napada razbijen je njemačko-polijski bataljon »Kroacija«. Poginulo 60 Nijemaca, zarobljeno 18. Zaplijenjeno: 12 teških mitraljeza, 2 protivavionska mitraljeza, 4 puškomi-traljeza, 3 laka mitraljeza, 50.000 metaka za pušku, 250 mina za bacač i 400 pari odijela i druge spreme. Uništeno: željeznička pruga od sela Hrge do Stijepin Hana, svi mostovi na ovoj deo-nici pruge, sve naslage drveta, sve njemačke barake za sta-novanje. Uporedo sa akcijom XVI divizije na sektoru Krivaje jedinice XXXVI divizije razbile su četnike i zeleni kadar na sektoru Orahovica — Gornja Brijesnica. Poslije izvedenih ovih akcija vojvođanske jedinice orijentisane su prema sektoru Oz-rena i na prostoru Ozren Kam — Brezici — Omerove Vode uspješno razbijaju četničke grupe, koje bez organizovanog otpo-ra napuštaju bojište i bježe prema uglu gdje se sastaju rijeke Bosna i Spreča.¹⁸

XXVII NOU divizija dobila je zadatak od Štaba ovog Korpusa, da jedna njena brigada (XX), ojačana sa XVII Maje-vičkom brigadom, izvrši napad na Srebrenicu, protjera ustaše i razbije tamošnju miliciju. Napad je izvršen 19 juna bez us-pjeha.¹⁹ Napad nije pripremljen, nedostajali su podaci o nepri-jatelju, njegovoj snazi i rasporedu. Napad nije blagovremeno izveden sa obe brigade, već pojedinačno, tako da se neprijatelj pojedinačno i obračunavao sa našim jedinicama. Neprijatelj ko-risteći neopreznost naših jedinica, brojno dosta jak i ojačan sa domaćom milicijom, poznavajući dobro teren, uspio je da na-šim jedinicama pripremi iznenađenje na nekoliko mjesta, a kao posljedica svega toga bio je gubitak komore i većeg broja automatskog oružja XX brigade XXVII divizije.

Poslije neuspjelog razbijanja ustaša i milicije na sektoru Srebrenica — Bratunac, ostavljena je XVII Majevička brigada prema Srebrenici i Bratuncu, kao i da osmatra dolinu rijeke Drine od Zvornika do Bratunca, u kom smislu je dodjeljen ovoj brigadi Mačvanski partizanski odred i Srebrenički partizanski odred, dok je XX brigada prebačena na sektor Sokolovići radi mobilizacije i uticaja na četničke grupe u vezi najnovijih poli-tičkih događaja, zatvarajući istovremeno pravac Sokolac — Vlasenica i da osmatra aktivnost pravca Sarajevo — Vešegrad.

U toku mjeseca juna jedinice XXVII divizije nanijele su neprijatelju slijedeće gubitke: 89 mrtvih i 60 ranjenih, zaplije-njeno: jedan teški mitraljez, 16 pušaka, 2 sanduka bombi za

¹⁷ i ¹⁸ Vidi knj. 26, dok. br. 143, 144, 147, 148, 149 i 150.

¹⁹ Vidi dok. br. 17.

bacač, 2 sanduka puščane municije, izvjesnu količinu hrane i ostale ratne spreme. Sopstveni gubitci: 16 poginulih, 10 ranjenih i 16 nestalih.

U toku mjeseca juna aktivnost naših jedinica ispoljila se na sektoru Majevice, zatim na komunikaciji Tuzla — Doboj, Tuzla — Zvornik i Zavidovići — Olovo. Izostajanje aktivnosti na pravac Sarajevo — Višegrad je posljedica neimanja snaga.

Svi štabovi operativnih jedinica ulažu dovoljno truda da uzdignu niži oficirski kadar u vođenju jedinica. U ovom smislu održavaju se vojni kursevi i daju potrebna upustva za rukovodioce i vojnike. Niži vojni kursevi održani su kod štabova XVI, XVII i XXVII divizije. Tokom mjeseca juna počeo je novi kurs za niže vojne rukovodioce u XXVII diviziji. Pored vojnog kursa kod štaba iste divizije izvodi se sada intendantski kurs za niže intendantske rukovodioce. Kod štaba XXXVIII divizije organizovan je i sada se završava kurs na novom engleskom bacaču, na kome učestvuje 25 slušalaca. Kurs je dao vrlo dobre rezultate, na kome su svi borci naučili kako tehničku, tako i taktičku upotrebu i primjenu bacača. Kod ovog štaba u toku je drugi radio-telegrafski kurs, koji pohađa 9 slušalaca. Rad se izvodi po planu i do sada je dao vrlo dobre rezultate, što se opravdava prvenstveno voljom i trudom samih slušalaca, a zatim i trudom drugova koji izvode kurs. Tokom mjeseca juna pri štabu ovog Korpusa održan je jedan kurs po ob. grani za više rukovodioce. Na kursu je bilo 11 drugova, koji su poslije završenog kursa polagali ispit i postigli vidne rezultate. Sa ovog kursa svi učesnici otišli su sa mnogim raščišćenim pojmovima iz obavještajne službe, te se je nadati da će ob. služba kako u jedinicama, tako i na terenu od sada davati mnogo bolje rezultate, nego ih je do sada davala. Ovaj kurs vodio je major drug Mažar Drago, šef II odsjeka pri ovom Stabü, i pokazao umješnost i metodičnost u toku kursa.

Prilog: zapovjest str. pov. br. 44/44.²⁰

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Načelnik Štaba,
general-major:
Vukotić

Komandant,
general-lajtnant,

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONCAR« OD 11. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE
DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU¹

»SAVA«
dana 11. VII. 1944

Operativni izveštaj o borbi na Krčinom Brdu

»AVALI«

Naša brigada prebacila se preko Drine dana 5. VII. 1944 i krenula u pravcu Ceotina, na prostoriju Zubovići — Podluka — Kruščica, gdje se trebala smestiti. Na putu dobilo je naređenje od »Avale« u kojem je promenjen pravac »Save« i smestaj. Prema tome »Sava« se trebala smestiti na sektor Han Sohe, a sa tri bataljona da se odmah krene na položaj Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh i Obradovići.¹

Zadatak »Save« na tom sektoru bilo je osiguranje od Drine prelaza neprijatelja preko iste.

Prilikom izbijanja bataljona na gore navedene položaje, uhvaćena je veza sa snagama II. Krajiške brigade koja je držala isti položaj. Na položaj Krčino Brdo bio je već izbio neprijatelj i sa istim je vodila borbu II. Krajiška brigada. Na ostalim sektorima neprijatelj se nije nalazio. U 18 sati izvršena je smena sa II. K. B.³ Bataljon koji je preuzeo položaj prema neprijatelju na Krčinom Brdu, koji se zadržao preko noći, nije dolazio do borbe, jedino što je bilo manje pripucavanje sa naše strane.

5.⁴ VII. 1944 ujutro dobilo je naređenje od »Avale« da se neprijatelj sa Krčina Brda protjera u toku dana. U tu svrhu da će stići i tri bataljona »Bosne«, koji su u isto vreme stizali.⁵ Pripreme za napad počele su u 8 sati ujutro a napad je otpočeo tačno u 12 sati pre podne.

Jačina neprijatelja je bila oko 200 vojnika. Sastav neprijatelja su [pripadnici jedinica] S. S.⁶ Naoružanje neprijatelja je 6 šaraca, 2 teška bacača, više tromblona.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—3/2, k. 727.

² Vidi dok. br. 13 i 23.

³ Više o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 62.

⁴ Omaška. Treba: 6.

⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu bataljona 3. proleTERSKE (krajiške) brigade vidi dok. br. 27.

« Vidi dok. br. 12, 161, i 180.

Neprijatelj je bio utvrđen u rovovima. Moral neprijatelja bio je dosta dobar. Namjere neprijatelja na tom položaju nisu se mogle dobro ocijeniti, ali vjerovatno da mu je to bio neki mostobran za prebacivanje ostalih snaga na ovaj sektor, koje bi vjerovatno poduzimale neke operacije na ovom sektoru.

U napadu je učestvovao 31. bataljon i jedan bataljon »Bosne«. Borba je počela tačno u 12 sati a trajala je do 19 časova.

Raspored naših snaga za sam napad bio je sledeći: »Bosna« sa jednim bataljonom udarala je neprijatelja sa boka sa lijeve strane od sela Cvilin. Naš 31. bataljon udarao je neprijatelja sa čela niz kosu Krčino Brdo pravo stazom ka koti 653 gdje se nalazio neprijatelj. 33. bataljon sa dve čete udarao je neprijatelja sa desnog boka, jedna četa odmah ispod same kote šumom, dok se jedna bacila ka Drini poviše sela Gujačice. Prilikom prvog sukoba sa neprijateljem otvorena je vatra na četu 31. bataljona koja je nastupala grebenom ka koti sa čela. Ista četa otvorila je jaku vatru na neprijatelja, na koju je dobila žestok odgovor. Četa je bila do neprijatelja na razmaku od 10 metara. Za to vrijeme bokovi nisu pravili pritisak, jedino četa 33. bataljona sa jednim vodom približila se i otvorila vatru na neprijatelja i dobila odgovor sa jakim vatrom od 3 šarca. Pošto je bio teren slab za nastupanje desnog krila napred, četa se zaustavila, dočim lijevi bok nije pravio pritisak, dočim se čulo sa te strane manje pripucavanje. Četa koja je nastupala grebenom imala je 5 ranjenih, i odmah je izdato naređenje da četa ne nastupa napred dok ne pristignu bokovi jer njoj pretila opasnost da će imati više žrtava. U 18 sati ubačena je jedna četa 31. bataljona na desni bok i u to vrijeme napravljen je jaki prilisak sa bokova, u isto vrijeme otvorena je sa naše strane jaka vatra iz bacača po položaju neprijatelja i neprijatelj imajući dosta gubitaka od pešadije a više od bacača stao se povlačiti. Jedinice počele su snažno sa bokova frontalno sa njima nastupati i tjerati ga u pravcu Drine otvarajući za istim jaku vatru. Neprijatelj se u panici povlačio, počeo se prebacivati preko Drine, dok smo ga tukli stalno na prelazu. Dve čete 33. bataljona primakle su se na ostojanje 800 metara do Drine i sa b. automatskih oružja tukle prelaze odnosno čamce u kojima se neprijatelj prebacivao.

Jedno vrijeme sprečeno je prebacivanje neprijatelju preko Drine, već se zadržao oko obale Drine dok su ga štitili sa one strane, tako da se naše jedinice nisu mogle spuštati niže jer je čistina. Neprijatelj se prebacivao pod vatrom i tom prilikom imao je velike gubitke. Neprijatelj je nastojao da prebaci sve mrtve ali mu nije uspelo, već ih je ostavio po polju i položaju.

Sadejstvo jedinica u prvom napadu nije došlo do izražaja, ali u zadnjem napadu bilo je dobro. Borci kao i rukovodioci u toj borbi dobro su se držali. Sve jedinice koje su napadale podjednako su se držale. Kasnije ćemo dostaviti poseban izveštaj poimenično od drugova koji su se naročito istakli i koje treba pohvaliti.

Naši gubitci: 12 ranjenih i jedan mrtav.

Neprijateljski gubitci: oko 100 mrtvih i više ranjenih.

Oružja u toj borbi nije ništa izgubljeno. Zapljeno je nešto pušaka i ostalog materijala.

Utrošeno municije: 2000 engleske, Mauzer 2.100 kom., 25 lakih mina i 10 teških.

Kritički osvrt:

U borbi je uočeno slabo sadejstvo jedinica. Ali, uzimajući u obzir teren gdje se vodila borba i kuda su nastupale naše jedinice, nije se moglo dovoljno ispoljiti sadejstvo, pošto je teren bio tako neprohodan da ispred sebe ne vidi se dva metra, i prema tome nisu jedinice mogle na vrijeme stići i nisu mogle nastupati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Denic Ivan

Marko Rapo

Krčino Brdo

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 11. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLE-
TERSKJE DIVIZIJE O BORBI NA MOSTU KOD FOČE¹

X BATALJON
II-VII-44

Izveštaj o borbi
vođenoj na sektoru Foče
10 jula 1944 god

»AVALI«

U 4 časa počela se spuštati jedna neprijateljska kolona od s. G. Brdo prema stanici i okolnim kućama, kac i obično, jačine nešto više od 100. Po podacima koje smo dobili kasnije kolona se sastojala od Nemaca i legionara.¹ Cilj im je bio most na Drini i prodiranje u sam grad. Namjera neprijatelja je bila da jakim topovskom vatrom, kombinovanom sa bacačkom, koncentrisanom na uski sektor odbrane oko mosta — primora naše snage na odstupanje a oni zatim da izvrše juriš.

Odbranu mosta sačinjavali su: 3. četa našeg bataljona za neposrednu odbranu mosta, na levom krilu 4. četa a na desnom — na Ilovinom brdu 1 vod 2. čete za posrednu odbranu mosta, sa zadatkom da tuče stanicu i prilaze.

U borbi su učestvovali delimično 3. četa i vod 2. čete.

Uporedo sa spuštanjem kolone otpočela je brza paljba jednog topa koji je tukao od Ustikoline (nešto malo izvučenog prema Foči) i jednog bacača sa pravca s. G. Brdo. Bacačke bombe i granate padale su naizmenično, neposredno pored bunkera oko mosta — i u manjoj meri po položajima 2. čete. Kolona se za to vreme veoma oprezno prebacivala, skoro po svim pravilima pešadiskog egzercira, preko ceste. Jedan deo se uspeo prebaciti i stigao je do stanice, odakle se prebacio šumom do blizu samog mosta. Oko 5.40 čas. topovska vatra je prestala i jedna grupa od 10 Nemaca pokušala se trkom prebaciti preko mosta, verovatno misleći da su naše snage privremeno otstupile. Dočekan i vatrom mitraljezaca koji se za celo vreme nisu javljali, dvojica su sa mosta ranjeni skočili u reku, ali zakačeni za žice, ponovo gađani — upali su u vodu. Druga dvojica ubi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33/5, k. 712 A.

² Vidi dok. br. 12 i 154—157.

jena su u blizini mosta; petorica su ranjeni iznad puta kod samog mosta i izvukli su ih tek u mrak. Ostali su se povukli i tukli su toliko da obezbede izvlačenje mrtvih i ranjenih. Jedan drug ranjen je kod stanice. Ovi podaci su provereni.

Oko 8 čas. neprijatelj se počeo povlačiti prema s. G. Brdo. Začelje kolone dugo se videlo da iščekuje zaostale.

Naše čete nisu imale nikakvih gubitaka iako je veći broj boraca zatrpavan zemljom izbačenom od granata.

U borbi je naročito karakterističan momenat kada Nemci jurišaju na most iako su videli na mostu (morali su videti) tri ježa ispletenu od žice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,
kapetan
Drag. Božović

KOMANDANT,
kapetan
Mil. Janković

Bil. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 12. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RADU I STANJU KORPUSNE VOJNE OBLASTI¹

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl./44.
12. VII. 44.

Dostavlja izvještaj od
18 IV. 1944 do danas.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Od Vašeg naređenja za formiranje vojne korpusne oblasti,² rad iste se sveo uglavnom na komandu Birčanskog područja, gdje je jedina slobodna teritorija u Istočnoj Bosni.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 35/3, k. 408.

² To naređenje je izdato 23. februara 1944 (Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 15).

Neprijateljskom ofanzivom, koja je odpočela u sjevernom dijelu Istočne Bosne,³ onemogućen je rad komande Majevičkog područja i Trebavsko-posavskog područja.⁴ Te dve komande ni do danas nisu u mogućnosti obnoviti svoj rad, jer se na tim područjima još uvijek nalazi neprijatelj. Naše jedinice su probale da se protjera neprijatelj sa Majevice, ali bez uspjeha. Na Majevisi se nalazi 13 SS njemačka divizija, koja kontroliše i teren Posavine.⁵

Kadar komande područja Majevice sav se je povukao u Birač, tako da je uglavnom sačuvan, izuzev političkog komesara područja druga Mirka Filipovića,⁶ koji je uhvaćen od strane četnika prilikom prvog našeg pokušaja da se neprijatelj zbaci sa Majevice. Predali su ga Nijemcima u Tuzlu i nemamo podataka da li je ubijen ili je sproveden za logor. Tom prilikom se je odvojio i zamjenik komandanta područja drug Vojin Bobar i prema neprovjerenim podacima nalazi se u Bosutskim šumama sa drugovima partijskim rukovodiocima sa terena Majevice.⁷ Komande mjesta Majevičkog područja raspoređene su po Birčanskom području, a partizanske straže u XVII Majevičkoj brigadi.

Komanda Trebavsko-posavskog područja povukla se sa drugom Brankom Jovovićem pri Hrvatskoj brigadi,⁸ koja se nalazi kod XI divizije. Komanda Birčanskog područja za vrijeme sedme ofanzive nalazila se sa operativnim jedinicama, i čim se ukazala mogućnost za obnovu rada otpočela je da funkcionise. Politički komesar ove komande drug Ljubo Vušović uslijed bolesti smjenjen je sa te dužnosti i poslat u Italiju. Na njegovo mjesto postavljen je drug Radovan Vojvodić. Danas komanda područja ima tri komande mjesta koje mogu nesmetano da vrše svoje dužnosti. Pri ovoj komandi postoji pet radionica: opančarska, šnajderska, mehanička i radionica za pravljenje samara. Rad ovih radionica mogao bi zadovoljiti potrebe, ali se oskudijeva u materijalu. Težište rada ove komande jeste snabdijevanje bolnice sa ishranom i transport ranjenika do na aerodrom, kao i smještaj materijala koji dolazi od saveznika. Ova komanda je sposobna da riješi probleme koji se pred nju postavljaju. Dve komande mjesta ovoga područja nisu u mogućnosti da rade,

³ Riječ je o dejstvima 13. SS divizije »Handžar« i ustaško-domobranskih snaga koja su počela sredinom marta 1944. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 81, 96, 97, 114 i 166.

⁴ O Trebavsko-posavskom području vidi knj. 23, dok. br. 77.

⁵ Vidi dok. br. 143 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 122.

⁶ Narodni heroj. Nijemci su ga strijeljali avgusta 1944. kod s. Drenovca u Slavoniji.

⁷ Vidi dok. br. 53.

⁸ Riječ je o 18. hrvatskoj brigadi (vidi knj. 23, dok. br. 34).

jer se na njihovim terenima nalazi neprijatelj, i to bratunačka i srebrenička.

Vojno-pozadinske vlasti na Romaniji i južnom dijelu Istočne Bosne bile su u začetku i postojale su komande mjesta na Sokocu, Rogatici, Goraždu i Miljevini, koje su funkcionisale do šeste ofanzive. Poslije šeste ofanzive naše snage nisu se nalazile duže vremena na tom terenu, da bi se mogle obnoviti vojno-pozadinske vlasti. Kadar ovih komandi mjesta uglavnom se nalazi kod XXVII divizije. Operativne jedinice, kao napr. XVII divizija, koja se duže vremena nalazila na teritoriji Čajniča, uspostavila je komandu mjesta i po napuštanju teritorije od strane divizije komanda mjesta priključuje se diviziji. Na teritoriji Zvijezde i zeničkog kraja nemamo nikakva uticaja, radi odsutnosti naših jedinica koje se nisu zadržavale na tom terenu, izuzev XVII divizije koja je stacionirala oko 15 dana prije šeste ofanzive. Teritorija Ozrena često se puta kontroliše od naših snaga, ali nikada se nije mogla uspostaviti pozadinska vlast, radi četničkih bandi koje ometaju svaki rad u pozadini. Naše jedinice koje se nalaze na Ozrenu zadržavaju se vrlo kratko vrijeme na tom terenu.

Za vrijeme sedme ofanzive u Istočnoj Bosni vršena su nečuvena zvjerstva i ta ofanziva može se nazvati najkrvavija ofanziva u Istočnoj Bosni. Najbrutalnije zločine vršila je 13 SS divizija⁹ i ustaše ustaškog potpukovnika Sudara. U toj ofanzivi pobijeno je i zaklano ukupno oko 1.000 ljudi, žena i djece. 13 SS divizija takođe je pravila zločine i u muslimanskim selima i to u selu Vražićima na Majeveci, gdje su pozvali na zbor ljude i pobili ih. Ubijeno je 20 najuglednijih ljudi iz mitraljeza u tom selu. U selu Zabrdju na Majeveci pobijeno je oko 100 žena, djece i staraca. U selu Trnovi oko 70 žena, djece i staraca, u selu Jasenu kod Vlasenice pobijeno je 21 žena, djece i staraca. U selu Žeravici pobijeno je i poklano 20, u selu Čanićima 31, u selu Podborogovu 37, u selu Osmacima 52, u selu Pobedarju kod Sekovića 30. U selu Tepenu, Ziocima, Kneževićima i Lazićima ubijeno je i poklano oko 60. U ovim selima nabijali su novorođenčad na bajonete. U selu Doli (Birač) okupili su žene, djecu i starce, dali im hljeba i govorili im da su oni engleska vojska, i kada se pokupilo njih 41, sve su ih pobili i poklali, a zatim zapalili u jednoj kući.

U Birču su potpuno spalili sela Petroviće, Vlačiće, Mrkajiće, Saviće, Zekiće, Tepen, Gajeve, Vrela, Gačiće, Supčane, Pobedarje. Doli, Jasen, Supljaka i Žeravica. U Birču je neprijatelj

⁹ U referatu o djelatnosti pripadnika te divizije koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina navode se imena žrtava i nazivi mesta u kojima su vršena zlodjela (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9).

opljačkao sve do čega je došao. Veći broj sela ostali su bez igdje ičega. Sela Čanići, Podborogovo, Sajtovići napola su spaljena. Pored svih zvjerstava ima i takvih primjera, gdje su naši drugovi u selu Jablanici na Majevidi našli mladu ženu голу, metnuta drveta pod koljena i drveni kolac u materici.

Sva ova nečuvena zvjerstva počinila je 13 SS divizija. U zvjerstvima su se najviše istakli 28 regimenta sa brigadenfirerom Reitel-om. Komandant divizije je general Sauberzweig.¹⁰

Pre par dana pod rukovodstvom ustaškog potpukovnika Sudara ubijeno je i poklano u selu Kravicama (srebrenički srez) oko 100 žena, djece i staraca. Na Romaniji četnici vrše strahovit teror u odsutnosti naših jedinica. Od šeste ofanzive do danas pobili su što žena i ljudi 25.

U Istočnoj Bosni za vrijeme sjetve sve je bilo mobilisano i na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji, da se što više posije žita i ostalog. U tome je bilo uspjeha, tako da se u vlaseničkom i srebreničkom srezu posijalo 40% više nego prošle godine. U krajevima gdje nije bilo sjemena omogućili smo nabavku žita za padobrane i djelili sirotinji, a tako isto dobavljalo se žito iz srebreničkog sreza i davalo se onim krajevima koji su oskudjevali. Sjeme koje je došlo od saveznika stavljeno je na raspolaganje Inicijativnom oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Istočnu Bosnu,¹¹ koji je pravilno podjelio, tako da je 3ve sjemenje iskorišteno. Za sjetvu su nedostajali tegleća stoka i poljoprivredni alat. Mobilizacijom svih vojno-pozadinskih vlasti i radnih četa preko narodno-oslobodilačkih odbora, kao i pomoći operativnih jedinica uspjelo je da se sjetva izvrši na vrijeme. Od operativnih jedinica naročito se istakla XVII divizija u pomaganju vojno-pozadinskim vlastima na radu sjetve.

Žito je rodilo u svim krajevima bolje nego ikada. U pojedinim krajevima ima ga već i zrela. Da bi se žetva što uspješnije izvršila, potreban je nužno poljoprivredni alat, a naročito kose i srpovi. Sav alat sa kojim su seljaci raspolagali, jednim dijelom je istrošen, a drugim spaljen. Nedostatak ovogodišnje sjetve je u krompirima, jer nije bilo dovoljno sjemenja, pošto je bila glavna hrana naših jedinica.

U Istočnoj Bosni nije se zapazilo umiranje od gladi, izuzev par slučajeva u Vlasenici i Gornjem Zalukoviku, koji su odmah potpomognuti sa padobranima, pomoću kojih su nabavljali žito.

Ako se uspije pokupiti i žetva iz Semberije i Posavine, neće biti veliki problem ishrane za Istočnu Bosnu. Za sada se na tim terenima nalaze neprijateljske snage.

¹⁰ Vidi knj. 25, dok. br. 34 i 99.

¹¹ Bliže o tom odboru vidi knj. 23, dok. br. 22.

Na Birčanskom području narodno-oslobodilački odbori, uz pomoć Inicijativnog oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora i našu, uspjeli su da riješe mnoge probleme. Pomoću radnih četa i ostalih antifašističkih organizacija uspjeće se izvršiti žetva na vrijeme. Preko narodno-oslobodilačkih odbora radne čete su pomagale transport ranjenika i pravljenje aerodroma. Narodno-oslobodilački odbori u zadnje vrijeme sprovode živu agitaciju za otvaranje škola za nepismene, tako da su već u pojedinim selima počele iste raditi i djeca pohađaju te škole.

Prema Vašim zadnjim direktivama izvršena je reorganizacija u komandi područja i komandi mjesta po otcjecima. Kadar sa kojim su popunjeni ti otcjeci dosta je slab i neiskusani, ali ćemo ga uspjeti pomoću kurseva osposobiti.

Formiranje korpusne oblasti nije još izvršeno u nedostatku kadrova i ne raspolažemo sa nikakvim detaljnijim upustvima, niti uredbama. Detaljnija upustva smo tražili par puta preko depeša, ali nismo ništa dobili. Za sada prikupljamo kadrove za otcjeka korpusne vojne oblasti i očekujemo Vaša detaljnija upustva, tako da bi mogli pripremiti taj kadar za što uspješniji rad korpusne vojne oblasti.

Molimo da nam pošaljete što pre detaljnija upustva o dužnostima i zadacima svih otcjeka pri korpusnoj vojnoj oblasti. Pri oblasti postoji oblasni vojni sud za koji ne znamo ko sve ulazi u taj sud i kakva je njegova kompetencija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za korpusnu vojnu oblast
zamjenik komandanta
potpukovnik
V.¹² Ljujić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA TOKOM JUNA U JU-
ŽNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹

Str. pov.: 34
12-VII-1944.²

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

juni

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Izvještaj o akcijama u mjesecu junu 1944. god. jedinica X
divizije NOV Jugoslavije.

30. maja 1944. Jedinice IX brigade, u selu Vrbljani, napale su jednu neprijateljsku kolonu — komoru »PE« div.³ Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjeno: 53 konja sa svom opremom, 10 pušaka, 1 tromblon, 8 pari odijela, 5 ranaca, 20 šat. krila, 10 pari cipela, 10.000 metaka. Zarobljena su tri njemačka vojnika. Naši bez gubitaka.
1. juna 1944. Jedinice VII brigade vodile su borbu sa nepr. jačine oko 150 vojnika »PE« div., koji je nadirao od Bugojna prema G. Vakufu i Prozoru. Neprijatelj je uspio da se probije u Prozor, uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena.⁴ Naši bez gubitaka. Istog dana jedinice VII brigade izvršile su pokret u pravcu Fojnice, gdje su na komunikaciji Kiseljak — Busovača uništile jedan neprijateljski kamion.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/3, k. 854.

³ Riječi u zaglavlju: »Str. pov.: 34 12-VII-1944.« dopisane su maštilom, latinicom.

³ Na tom prostoru je tada djelovao 13. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 192, knj. 26, dok. br. 123).

⁶ i ⁹ Vidi knj. 26, dok. br. 125, 126 i 127.

⁵, ⁹ i ¹⁰ U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 11. juna 1944. o tome piše:

»1. lipnja 1944. u 1830 sati na cesti kod Klokote (9. km. j. i. od Busovače) partizani su napali na jedan njemački teretni samovoz, kojeg

Jedinice XVII brigade vodile su borbu sa neprijateljem jačine oko 250 vojnika, u s. Here. Neprijatelj je imao 1 mrtvoga i jednog ranjenog. Na našoj strani 1 ranjen. Istoga dana djelovi XVII brigade, na pruzi Sarajevo — Mostar, uništili su jednu lokomotivu i dva vagona.⁶

2. juna 1944. Jedinice XVII brigade napale su neprijatelja u jačini od 400 vojnika na Studenačkim vratima.⁷ Neprijatelj je imao 3 mrtva, od kojih jedan oficir — lajtnant, i 10 ranjenih.⁸ Naši bez gubitaka. Jedinice VII brigade izvršile su akciju na ž. pruzi Sarajevo — Zenica, kod Lašve. Dignut u vazduh jedan nepr. teretni voz sa jednom lokomotivom i 16 vagona. Ubijena su tri vojnika (ustaše). Plijena: 120 pari polovnih odijela (vojničkih), 2 puške, 1 pištolj. Naši bez gubitaka.⁹
3. juna 1944. Snage VII brigade, kod ž. stanice Bošnjaci, pruga Sarajevo — Mostar, digle su u vazduh jedan oklopni voz. Zbog nadmoćnosti neprijatelja, naše snage nijesu uspjele likvidirati ga. Neprijatelj je imao 20 mrtvih i 25 ranjenih. Kod nas 1 mrtav. Druge snage VII brigade vodile su borbu sa nepr. koji je nadirao od G. Vakufa u pravcu Prozora. Oštećen je jedan nepr. tenk i ranjena tri vojnika. Na našoj strani jedan mrtav. Nepr. je pripadao »PE« div.
4. juna 1944. Jedinice IX brigade napravile su zasjedu na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Na zasjedu je naišao jedan nepr. kamion, koji je uništen. Pobijeno je 10 a ranjeno 10 nepr. vojnika. Plijen: 2

su zapalili. Upravljač samovoza pobjegao. Tom zgodom partizani su oštetili brzojavno-brzoglasnu liniju.

2. lipnja 1944. u 0200 sata na željezničkoj pruzi Sarajevo — Brod, 3. km. i. od željezničke postaje Lašva, naišao je teretni vlak na postavljene mine. 8 vagona stare opreme po partizanima opljačkano i zapaljeno. Nestala 2 domobrana pratioca opreme. Upućen oklopni vlak radi izviđanja, na km. 55,6 naišao je na mine. Mine su eksplodirale i partizani su napali na oklopni vlak. Borba je trajala 30 časaka, kada su se partizani povukli. 2 kola oklopnog vlaka oštećena. Jedan partizanski komesar poginuo ...

4. lipnja 1944. u 0600 sati na cesti između sela Draganovac i Vijenac (8 km. j. od Jajce) partizani su napali jednu njemačku preselicu od 3. samovoza. Gubitci: 4 njemačka vojnika poginula, 3 ranjena i 1 samovoz oštećen. Partizanski gubitci nepoznati«. (Arhiv VII, reg. br. 19/2—3, k. 149 e. O tome vidi i knj. 26, dok. br. 127.)

⁹ Vjerovatno se odnosi na Studenu planinu.

puške, 7 bombi, 5 odijela, 1 pisaća mašina, 6 šat. krila. Naši bez gubitaka.¹⁰

5. juna 1944. Snage ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.

6. juna 1944. Snage IX brigade napravile su zasjedu na komun. Jajce — D. Vakuf. U ovoj zasjedi ubijeno je 52 neprijateljska vojnika. Srušena, su 4 kamiona.

Snage VII brigade napadale su nepr. uporište Rastovo. Napad nije uspio, zbog dobro branjenog uporišta. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 20 ranjenih, dok na našoj strani 6 mrtvih i 2 ranjena. Plijena nije bilo.¹¹

7. juna 1944. Snage VII brigade tukle su nepr. motorizovanu kolonu, koja je nadirala od Bugojna ka Prozoru.¹² Ubijeno je 8 a ranjeno 15 nepr. vojnika. Kod nas 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: jedan protivkolski top, jedan teški bacač, 1 karabin, 2 strojnice, 50 mina za bacač, 16 granata za top, 500 puščanih metaka, i dr. sitne opreme. Uništen je jedan kamion i jedan oštećen. Jedinice XVII brigade u blizini Ostrošca postavile su nagaznu minu. Neprijatelj naišao na postavljenu minu. Tom prilikom poginulo je 11 ustaša.

8. juna 1944. Snage VII brigade napale su jednu nepr. kolonu, koja je išla od Bugojna ka G. Vakufu. Ubijeno je 2 a ranjeno 5 vojnika. Mi bez gubitaka. Dijelovi XVII brigade tukli jednu manju nepr. kolonu na putu Ostrožac — Gorani. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena. Kod nas jedan ranjen.

Jedna četa IX brigade napravila je dvije zasjede neprijatelju na komun. Jajce — D. Vakuf. Tom prilikom su oštećena tri kamiona, i ranjeno 25 nepr. vojnika. Zbog nepr. nadmoćnosti akcija nije uspjela u cijelosti.

9. juna 1944. Snage VII brigade tukle su jednu nepr. kolonu koja je nadirala od G. Vakufa u pravcu Pro-

¹¹ To mjesto su branile jedinice Brzog zdruga. Opširnije o njima vidi knj. 26, dok. br. 156.

¹², ¹³ i ¹⁵ Vidi knj. 26, dok. br. 133, 134, 135 i 136.

zora. Ubijeno je 10 a ranjeno 25 nepr. vojnika. Naši gubitci 3 ranjena.

10. juna 1944. Dijelovi VII brigade tukli su nepr. kolonu koja se kretala od G. Vakufa u pravcu Prozora.¹³ Ubijeno je 3 a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo. XVII brigada tukla je nepr. iznad s. Grevići i Kućani. Kod nas jedan vojnik mrtav, dok nepr. gubitci nepoznati. Jedna četa iste brigade uhvatila je 5 željezničara kod ž. stanice Lisičići.¹⁴
11. juna 1944. Snage IX brigade napadale su oko 700 četnika u selima Gerzovo, Trnovo, Podgorija. U ovoj akciji ubijeno je 16 a ranjeno 8 četnika. Kod nas dva mrtva. Snage VII brigade tukle su nepr. kolonu koja se kretala od Bugojna ka Prozoru.¹⁵ Ubijeno je 3 a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.
12. juna 1944. Snage VII brigade napale su nepr. kolonu kod G. Vakufa. Nepr. je bio prisiljen da se povuče u grad uz gubitke od 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.
13. juna 1944. Snage VII brigade napravile su nepr. zasjedu na komunikaciji Kiseljak — Busovača. Ranjena su tri nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.
14. juna 1944. Jedna četa XVII briuade porušila je most na r. Rami (Crna Ćuprija). Snage IX brigade napravile su zasjedu nepr. na komun. Jajce — D. Vakuf. Naišla je jedna motorizovana kolona od 8 kamiona i jednog tenka. Tom prilikom oštećeno je 6 nepr. kamiona, dok je jedan spaljen. Ubijeno je 20 nepr. vojnika. Plijen: 2 šarca, 1 strojica, 2 radio-stanice, 1 kbl. mašina, 12 šat. krila, 17 pari odijela. 10 pušaka, nešto municije. Naši bez gubitaka. Istoga dana snage IX brigade vodile su borbu sa nepr. u Blagaju. Nepr. je imao 12 mrtvih i 4 ranjena. Kod nas 1 ranjen.¹⁶

¹⁴ i ¹⁹ Borba je vođena protiv jedinica 2. gorskog zdruha (vidi dok. br. 171).

¹⁶ Vidi knj. 26, dok. br. 138 i 139.

15. juna 1944. Snage IX brigade dočekale su jednu nepr. kolonu jačine 1700 vojnika »PE« div. koja se kretala od Janja prema Blagaju. Ubijeno je 19 a ranjeno 20 nepr. vojnika, dok smo imali 2 mrtva i jednog ranjenog. Plijena nije bilo. Istoga dana IX brigada napala je nepr. kolonu koja se kretala od Janja ka Blagaju. Tom prilikom preoteta je opljačkana stoka, ubijena 2 nepr. vojnika, zaplijenjeno 20 ranaca, 700 pušanih metaka, 22 goveda. Kod nas nije bilo gubitaka.¹⁷ Dijelovi XVII brigade tukli su nepr. na Čelinskoj planini. Nepr. je imao 2 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.¹⁸
16. juna 1944. Dijelovi VII brigade tukli jednu nepr. kolonu na Crnom Vrh. Ubijen je jedan a ranjena tri neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Istoga dana VII brigada napala je nepr. koji je nadirao od Kiseljaka preko Fojnice. Ubijeno je 10 a ranjeno 18 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.¹⁹
- Istoga dana dijelovi VII brigade tukli su jednu nepr. kolonu kod G. Vakufa. Ubijeno je 3 a ranjeno 10 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Zaplijenjen je jedan ranac sa sanitetskim mat.
17. juna 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.
18. juna 1944. Jedinice XVII brigade bile su napadnute na prostori Utor — Raotići od nepr. Ubijena su 4 nepr. vojnika, dok je 7 ranjeno. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.
19. juna 1944. Neprijatelj, jačine jedne bojne legionara, napao je na jedinice XVII brigade na prostori Kruščica. Tom prilikom je nepr. imao 9 mrtvih i 20 ranjenih. Na našoj strani 3 ranjena. Plijena nije bilo.²⁰
- Snage VII brigade tukle su nepr. kolonu koja se kretala od Kiseljaka prema Prokosu. Ubijeno je 15 a ranjeno 28 nepr. vojnika. Kod nas jedan

²³ i ^M Borba je vođena protiv jedinica 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (knj. 26, dok. br. 123, 150, 151 i 152, kao i dok. br. 148 u ovoj knjizi).

¹⁷ i ²⁴ Vidi knj. 26, dok. br. 142.

²⁰ O dejstvima 17. krajiške brigade u junu vidi i izvještaj njenog štaba od 4. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/3, k. 854).

mrtav i jedan ranjen. Plijen: 1500 metaka. Isto tako dijelovi VII brigade napali su nepr. u Zdrimcima. Ubijen je jedan a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.

20. juna 1944. Snage VII brigade napale su nepr. kod G. Vakufa. Ubijena su 2 a ranjena 3 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.
- Snage IX brigade u Blagaju vodile su borbu sa nepr. motorizovanom kolonom koja je nadirala od Kupresa ka Blagaju. Ubijeno je i ranjeno 10 nepr. vojnika. Na našoj strani 1 ranjen.
- Janjski NOP odred u s. Ljoljići kod Jezera napao je jednu nepr. kolonu. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i ranjenih, dok na našoj strani 1 mrtav. Zaplijenjena je jedna strojnica.
- Kupreški NOP odred napao je jednu nepr. kolonu u Blagaju. Ubijeno je i ranjeno 15 nepr. vojnika. Spaljen je jedan kamion. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je toga dana spalio oko 100 kuća u s. Blagaj.
21. juna 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.
22. juna 1944. Jedinice VII brigade napadale su nepr. u Fojnici. Ranjena su 3 nepr. vojnika. Kod nas nije bilo gubitaka. Plijena nije bilo.
23. juna 1944. Jedinice Kupreškog NOP odreda vodile su borbu sa nepr. u Blagaju. Borba je trajala 7 časova, u kojoj je nepr. imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Kod nas 1 mrtav i 3 ranjena.
- Jedinice IX brigade bile su napadnute od oko 200 vojnika Brandenburške div. u s. Kruščici, potpomognuta sa artiljerijom.²¹ U borbi koja je trajala 8 časova nepr. je imao 5 mrtvih i 5 ranjenih. Radi neuspjelog napada istoga dana nepr. je ponova sa jačom motorizacijom prodro u s. Blagaj gdje je zapalio oko 500 kuća. Ovde je nepr. imao 20 mrtvih i ranjenih vojnika, dok kod nas nije bilo gubitaka.
24. juna 1944. Jedinice Visočko-fojničkog odreda sukobile su se sa nepr. u s. Ragale i Panje. U ovoj akciji nepr. je imao 3 mrtva i više ranjenih, dok je na

²¹ O dijelovima te divizije vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i dok. br. 158 u ovoj knjizi.

našoj strani 2 ranjena i jedan zarobljen. Izgubljen je jedan puškomitraljez.

Jedinice VII brigade tukle su nepr. u selima oko Fojnice. Ubijeno je 5 a ranjeno 12 nepr. vojnika. Kod nas 4 ranjena.²²

25. juna 1944. Snage VII brigade kod Sarajevskih vrata i s. Panje tukle su nepr., kojom prilikom je ubijeno 6 a ranjeno 12 nepr. vojnika. Kod nas jedan mrtav. Plijen: 1 strojica, 1 puška, 600 metaka.

26. juna 1944. Snage VII brigade tukle su nepr. koji je nadirao od Rastova prema Sarajevskim vratima. Ovde su vođene teške borbe nastojeći da se probiju iz nepr. okruženja. Nepr. gubitci nisu nam poznati, dok na našoj strani 3 mrtva i 3 ranjena.²³

27. juna 1944. Dvije čete IX brigade napravile su zasjedu na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Na zasjedu je naišla jedna kolona od dva kamiona, 1 tenkom i 1 bornim kolima. Kolona je napadnuta i ubijeno je 10 a ranjeno 5 nepr. vojnika, dok je 1 njemački vojnik zarobljen. Plijen: 1 šarac, 1 strojica, 2 puške, 3 pištolja. Kod nas bez gubitaka.²⁴

Dijelovi VII brigade imali su sukob sa nepr. na Zečijoj Glavi. U ovoj borbi nepr. gubitci nam nisu poznati, dok je na našoj strani: 1 mrtav, 1 ranjen i jedan nestao i to zamjenik komandanta brigade kapetan drug Milan Čup.²⁵

Snage XVII brigade napale su jednu nepr. kolonu u jačini oko 400 vojnika u s. Crni Vrh, Plavuzi, Blazine. Ovde je neprij. imao 6 mrtvih i 19 ranjenih. Kod nas jedan mrtav. Plijena nije bilo.²⁶

28. juna 1944. Jedinice XVII brigade napale su nepr. na Crnom Vrh. U borbi koja je trajala 5 časova ubijeno je 2 i ranjeno 6 nepr. vojnika. Kod nas tri ranjena. Plijen: dva konja sa municijom i sanit. materijalom. Istoga dana oko 12 časova jedna nepr. kolona koja je došla od Kreševa napala je neboračke dijelove XVII brigade u Dubokom

²⁴ Opširnije o dejstvima 7. NOU brigade u junu vidi izvještaj njenog štaba od 2. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 26/3, k. 854).

" Narodni heroj. O tome vidi dok. br. 73.

Potoku. Tom prilikom lakše su ranjena dva druga. Izgubljeno je 4 pokvarena puškomitraljeza, 8 ispravnih i 9 neispravnih pušaka, 1 teški bacač, 16 konja i 5 komada goveda.

Snage VII brigade napale su neprijatelja koji je bio na Crnom Vrh. Ranjeno je 7 nepr. vojnika. Kod nas bez gubitaka.

29. juna 1944. Snage VII brigade tukle su neprijatelja koji je nadirao od Zeca u pravcu Slavkovića, od Požetve preko Pogorelice i od Slavkovića prema Bradini i Ivan Sedlu. Ubijeno je 15 a ranjeno 25 nepr. vojnika. Kod nas 3 ranjena i jedan zarobljen.

Plijena nije bilo.

30. juna 1944. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE U TOKU MJESECA JUNA IMALE SU:

1. — Gubitci: a) neprijateljski: 319 ubijeno,
425 ranjeno i
6 zarobljeno
740²⁷ svega izbačeno iz stroja
b) vlastiti: 29 mrtvih,
43 ranjena,
13 zarobljenih i nestalih
85 svega izbačeno iz stroja.
2. — Plijen: a) oružje: 26 pušaka, 3 tromblonske puške, 1 protivtenk. top, 5 strojica, 5 pištolja, 3 šarca, 1 teški bacač
b) municije: 8200 metaka za pušku, 2 bombe, 50 mina za bacač i 16 granata za protivtenkovski top
c) opreme: 146 polovnih vojničkih odijela, 12 pari cipela, 32 šatorska krila
d) ostalog: 100 kg. duvana, 53 konja sa opremom, 22 goveda, 5 ranaca, 1 pišaća mašina, 2 radio-stanice, 1 kabl mašina.
3. — Uništeno: Jedan transportni voz, 3 lokomotive. 24 vagona, jedan oklopni voz, 3 kamiona, porušeno 1 km. želj. pruge i porušen jedan most.

" Zbir pogrešan. Treba: 750.

Oštećen jedan tenk i 15 kamiona.

Raspored Štab divizije nalazi se u s. Crni Vrh.

jedinica: VII brigada sa svojim jedinicama nalazi se u Požetvi i Pogorelici. sa zadatkom izvođenja ekonomskih akcija i odmaranja.

Stab IX brigade sa bolnicom i intendanturom nalazi se u Melićima — Vitovlje. II bataljon se nalazi u Janju u zaštiti bolnice, I bataljon u Brvancima i zatvara pravac od Karaule, III bataljon nalazi u Brdima kao brigadna rezerva, i IV bataljon nalazi se u s. Bukoviku, zatvarajući pravac od Jajca.

Stab XVII brigade nalazi se u s. Bare, I bataljon na prostoriji Bukovija, sa zadatkom kontrolisanja pravca koji izvodi od Konjica i Ostrošca, II bataljon na prostoriji Solakova Kula, odakle vrši prikupljanje 'anienika, i III bataljon se nalazi na prostoriji Ščiće.

Odredi se nalaze na svojim sektorima.

Zaključci: U toku mjeseca juna neprijatelj je preduzeo ofanzivne operacije protiv jedinica ove divizije, kao i I divizije, s ciljem njihovog opkoljavanja i uništavanja. U borbi je neprijatelj angažovao pored snaga »Princ Eugen« divizije, Brandenburške divizije, garnizonske snage iz doline Neretve, zatim izvjesne dijelove iz garnizona Sarajevo, Visoko, Kiseljak, Busovača, Travnik, Donji Vakuf, Bugojno — u svemu oko 40.000 neprijateljskih vojnika. Iako su jedinice ove divizije ušle u ovu ofanzivu pod veoma teškim uslovima (slaba odjeća, obuća, ishrana, pomanjkanje teškog i automatskog oruđa) ipak su nanijele ozbiljne gubitke neprijatelju, izvodile uspješne akcije. Postignuti uspjesi u nekoliko navrata nisu pravilno ni do kraja iskorištavani. Razbijeni neprijatelj, zbog slabe snalažljivosti nižeg rukovodstva u toku borbe, uspijevao je da se pribere i da izbjegne poraz (IX brigada). Pored toga borbe koje su vođene na visokom planinskom masivu Vraniće (VII brigada), gdje su se morale primiti i frontalne borbe na većem prostranstvu uz sadejstvo drugih jedinica, pokazuju da se naš komandni kadar u takvim operacijama teško snalazi, što dolazi i zbog slabe i nepotpune izviđačke službe, primitivnih sred-

stava za vezu koje otežavaju komandovanje. Osjetilo se povremeno gubljenje kontakta sa neprijateljem od strane naših izviđačkih odeljenja, što je otežavalo manevrisanje i nanošenje ozbiljnijih i pravovremenih udara neprijatelju. Da je došlo do osjetnih gubitaka u rukovodstvu (VII brigada 7 rukovodioca) dolazi otuda što naš komandni kadar ne procenjuje momenat kada treba da se lično založi. Podvlačimo da su postignuti uspjesi rezultat partizanskog načina ratovanja, kojega je primjenjivala naročito IX brigada i koja je imala i najmanje gubitke u toku ove ofanzive.

Obzirom da je naš sektor, odnosno sektor na koji je neprijatelj vršio ofanzivu, opasan komunikacijama, neprijatelj je bio u mogućnosti da brzo motorizacijom prebacuje svoje snage sa jednog kraja na drugi i da tako smanji rastojanje od polaznih do bitačnih prostorija (Rastovo — Vranića, Kreševo — Bitovnja, Fojnica — Vranića, itd. itd.) a velika ispresijecanost terena otežavala je manevrisanje našim jedinicama. Iuak je zapažena zamorenost i slab moral neprijateljskih vojnika, koji su u toku ranijih bitaka na sektoru Mrkonjić — Drvar²⁸ kao i u toku operacija na našem sektoru pretrpjeli teške gubitke. Po našem mišljenju neprijateljski uspjesi (ovlađivanje sektorom, određivanje pravaca kretanja našim jedinicama) temelje se uglavnom na brznoj i neprekidnoj vezi s kojom je neprijatelj raspolagao kao i velikoj brojnoj nadmoćnosti i dobro organizovanoj ob. službi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik, Komandant — p.pukovnik

(M. P.)

Načelnik — major,

²⁸ Odnosi se na drvarsku operaciju. Od Mrkonjić-Grada prema Drvaru tada je nastupala 7. SS divizija »Princ Eugen« (bez 14. puka). Vidi knj. 25, dok. br. 184.

NAREDBA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. ZA
FORMIRANJE OMLADINSKOG BATALJONA¹

Kop.-

N A R E D B A B R. 6 2 7
ŠTABA XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
Od 12 jula 1944 godine

I.

Prema ukazanoj potrebi, a u vezi priprema za formiranje Omladinske brigade² i vršenja intenzivne mobilizacije omladine za tu brigadu

f o r m i r a s e :

Omladinski bataljon.

II.

Omladinski bataljon biće pod komandom Štaba XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade, koji će se starati o njegovom izdržavanju i uzdizanju.

III.

Bataljon će se formirati od mobilisane omladine iz čitave Hercegovine, a koja je formirana u privremene omladinske jedinice po pojedinim srezovima, a koje se nalaze u sastavu naših brigada privremeno.

Omladinska jedinica XII Hercegovačke N.O.U. Brigade odmah će se kompletna uputiti pravcem Divin — Dabar, gdje će se javiti Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

Omladinska jedinica pri X Hercegovačkoj N.O.U. Brigadi će se pod rukovodstvom jednog sigurnog druga takođe uputiti u Štab XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade, koji će ih po spisku predati Štabu Brigade. To isto će učiniti i XI Hercegovačka N.O.U. Brigada, ako je od pozadinskih radnika dobila novomobilisanih omladinaca.

Štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda stupiće u vezu sa novoformiranom omladinskom jedinicom iz sreza Lju-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/1—10, k. 1143 A.

² Štab 29. NOU divizije je 4. septembra 1944. izdao naredbu za formiranje 14. omladinske NO brigada. U njen sastav je tada ušao i Omladinski bataljon. kao 1. bataljon (Arhiv VII, reg. br. 9/10, k. 1143 A).

binje i sa sigurnim rukovodiocem po spisku predati Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

O ovome formiranju i njegovoj tehničkoj strani i organizacionom načinu izvjestiće nas Stab XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade čim se sve to završi.³ Tu, naravno, dolazi u obzir formiranje: intendature, komora, kuhinja itd.

IV.

Za komandanta Omladinskog bataljona postavlja se poručnik drug *Maksim Kujundžić*,⁴ dosadašnji zamjenik komandanta 4. bataljona XII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

V.

Stab X Hercegovačke N.O.U. Brigade odrediće sposobnog komesara za političkog komesara ovog bataljona, a u vezi akta broj 1 Povjereništva personalnog odsjeka ove divizije o čemu će povjerenik personalnog odsjeka toga Štaba podnijeti izvještaj i predlog za naredbu o postavljanju toga komesara.

VI.

Povjerenik personalnog odsjeka XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade stupiće u vezu sa rukovodiocem tih omladinskih novoformiranih jedinica drugom Bracom Hercegom, sa kim će detaljno riješiti pitanje onih privremenih rukovodilaca u omladinskim jedinicama koje će se staviti u ovaj bataljon.

VII.

Omladinske čete X, XI i XII Hercegovačke N.O.U. Brigade ostaće u sastavu svojih brigada, sa zadacima koje su imale i prije dolaska novoformirane omladinske jedinice.

VIII.

Za načelnika štaba Omladinskog bataljona postavlja se poručnik drug *Antun Mratović*, dosadašnji načelnik štaba 4. bataljona X Hercegovačke N.O.U. Brigade.

oo

³ Omladinski bataljon je na dan 31. jula 1944. u svom sastavu imao 2 oficira, 5 političkih komesara i 198 boraca (među njima je bilo 40 drugarica), a od naoružanja: 136 pušaka, 6 puškomitraljeza, 3 automata, 5 revolvera, 1 signalni pištolj i 46 bombi (Arhiv VII, reg. br. 13/12, k. 1143 A).

⁴ Narodni heroj. Poginuo u jesen 1944. kod Nevesinja.

Ovu naredbu izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Dragiša Ivanović

Komandant,
generai-major
Vlago Šegrt

(M.P.)

DOSTAVLJENO:

— Štabu X Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XI Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XII Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade i
— Štabu Južnohercegovačkog partiz. odreda.
Molim Vas da mi povratite ovu naredbu po prvim kuririma jer mi je ovo kopija.⁵

V. S.«

⁵ Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

⁹ Vlado Šegrt

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA
36. NOU DIVIZIJE NA DAN 12. JULA 1944. GODINE¹

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
Str. pov. br. 35
12 jula 1944

Strogo poverljivo!

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

U prilogu dostavljamo Pregled brojnog stanja i naoružanja svih jedinica ove divizije, na dan 12 ov. m.

U buduće ovaj pregled dostavljaće se u označeno vreme, prema naređenju toga Štaba.

Pošto se iz pregleda ne vidi broj bolesnika i ranjenika u divizijskoj bolnici i brigadnim sanitetima, daje se ovo objašnjenje:

Objašnjenje horizontalne rubrike: »Diviziska bolnica«:

U bolnici ima 76 bolesnika i ranjenika (od kojih 12 iz drugih jedinica, van sastava divizije).

Ukupan broj osoblja bolnice (formaciski) 71.

U brigadnim sanitetima ima svega ranjenika i bolesnika 65.

Uzimajući u obzir gornje objašnjenje, daje se sledeće:

OBJAŠNJENJE RASHODA:

- 1.— U divizijskoj bolnici ranjenika i bolesnika 76
- 2.— U brig. sanitetima bolesnika i ranjenika 65
- 3.— U centralnoj bolnici 63 (ova cifra nije realna jer se još ne zna koliko ih je upućeno u Italiju).
- 4.— Na oporavku u Italiji 108 (važi isto što je rečeno pod t. 3).

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/2—1, k. 1240.

- 5.— Na raznim kursevima pri diviziji . . . 35.
- 6.— Na polit, kursu kod XVI divizije . . . 13.
- 7.— Na raznim kursevima pri brigadama . . . 46.
- 8.— Na II kongresu (nisu se još vratili) . . . 5.
- 9.— U drugim jedinicama van sastava divizije 16. (još tačno
neutvrđeno).

S v e g a 427.

Od ukupnog broja u rashodu, nalazi se:

- a) *U vanjskom rashodu:* . . . 205.
- b) *U unutrašnjem rashodu:* . . . 222.

Svega . . . 427.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik — major,
A. Kolundžić

(M. P.)

PREGLED
BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA SVIH JEDINICA XXXVI NOU DIVIZIJE NA DAN 12. JULA 1944. GODINE

JEDINICA	L J U D S T V O									N A O R U Ž A N J E										M U N I C I J A Z A					TEŠKO ORUŽJE		BACA- ČA		MUNICIJA Z A		MUN. ZA BACAC		EKSPLOZIV				SRĖDSTVA Z A V E Z U				KONJA														
	drugovi			drugarica			svaga			pušaka		automat. oružje				Bombi				mauzerove puške	engleske puške	manliherove puške	pikavce	pištolje	protutenkov. puške	haubice	brdski top	top „Pito“	protukolac	teški	laki	haubicu	brdski top	top „Pito“	protukolac	teški	laki	mine	štapin	rudar. kapisle	elektr. kapisle	centrala	telefona	kablova met.	barjačica	jahaćih	tovarnih	teglećih							
	po spisku	u rashodu	na licu	po spisku	u rashodu	na licu	po spisku	u rashodu	na licu	mauzerovih	engleskih	malih	teških mitraljeza	puško-mitraljeza	šaraca	pikavaca	pištolja	ofanzivni	defanzivni																														protutenkov. pušaka						
Štab XXXVI. divizije	26	—	26	5	—	5	31	—	31	5	—	—	—	—	—	13	13	—	13	—	120	—	—	1038	111																			14											
Intendant.	2	—	2	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1	—	—	—	—	240	10																			2											
Divizijska boln.	128	—	128	21	1	20	149	1	148	15	18	4	—	—	—	1	2	7	15	—	380	1446	40	100	14																			4	27										
Divizijski sanitet	2	—	2	2	—	2	4	—	4	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	55	—	—	—	9																			1	2										
Hirurška ekipa	6	—	6	6	2	4	12	2	10	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	105	—	—	120	—	—	—																	2	4										
Trijažna stanica	1	—	1	2	1	1	3	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—																		1											
Umetnička grupa	11	2	9	4	—	4	15	2	13	3	2	—	—	—	—	1	—	—	4	—	105	65	—	125																				—	1										
Prateća četa	58	7	51	3	—	3	61	7	54	21	7	—	—	3	—	23	1	2	34	—	1695	650		5890	7																					19									
SVEGA	234	9	225	43	4	39	277	13	264	51	27	4	—	3	—	51	18	9	67	—	2490	2161	40	7513	151																			23	57 ²										
III. BRIGADA	758	220	538	106	18	88	864	238	626	313	111	2	6	50	6	105	43	20	758	10	56511	103357	50	48710	260	1735			3	2													1	4	6000	14	132								
V. BRIGADA	753	160	593	104	16	88	857	176	681	355	115	3	4	63	4	103	35	48	839	10	48400	92879	40	26000	150	1490			2	2															15	103									
U K U P N O	1.745	389	1356	253	38	215	1998	427	1571	719	253	9	10	116	10	259	96	77	1664	20	107401	198397	130	82223	561	3225					5	4												67	121	13	2		1	4	met. 6000	—	52	292 ³	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zbir pogrešan. Treba: 54 i 289.
Anton

(M. P.)

Za Stab
Načelnik-major
A. Kolundžić

NAREĐENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 12. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJEMH JEDINICA I UPRAVI DIVIZIJSKE
BOLNICE ZA POKRET I ZA SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI
GRACANICA — GORNJA LUKAVICA — KOVAČI¹

Š T A B
XXXVI NOU DIVIZIJE

0. br. 70

12 jula 1944

u 20.25 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
UPRAVI DIVIZIJSKE BOLNICE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

Z A P O V E S T

sekcija Kladanj — Zvornik raz. 1:100.000

1. — Za izvršenje novopostavljenih zadataka i daljih
pokreta,

N A R E Đ U J E M O :

a) — *III brigada*: Sutra, 13. ov. m. tačno u 04.00 sati, izvršiće pokret pravcem: Pozderovići — Litva — dolina r. Oskova — Požar — D. Višća — k. 234 (na cesti Zivinice — Stupari, oko 4 km. j-ist. od natpisa Zivinice) — Bašigovci — Lukavica — Gračanica.

Smestiti se na prostorijski: Gračanica — G. Lukavica.²

Zadatak: Pri prelazu preko ceste Zivinice — Stupari, postaviti kao obezbeđenje od pravca Zivinic jedan bataljon na pogodnom položaju južno od k. 222. Ovaj bataljon ostaće na obezbeđenju dok preko ceste ne pređu svi delovi divizije, a potom će se sviti na začelje kolone i krenuti na određenu prostorijsku.

Po dolasku na novu prostorijsku izviđati i obezbediti se od pravca: Vukovije — Krivača, postavljajući potrebno obezbeđenje kod s. Krivača. Radi otklanjanja eventualnih iznenađenja, obezbediti se na pogodan način od Tupkovića, kao i na pravcima koji s juga izvode ka novoj prostorijskoj od linije: Oblji V. (k. 617) — k. 457 — Jasićak (k. 692).

Sa brigadom kretaće se divizijska bolnica, koja se nalazi u s. Perići. Smeštaj bolnice na novoj prostorijskoj obezbediti opštim rasporedom jedinica. Bolnici obezbediti ishranu. Štab brigade izdaće bolnici potrebna naređenja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1240.

² Vidi dok. br. 60.

b) — V *brigada*: Sutra, 13 ov. m. tačno u 05.00 sati, izvršiće pokret pravcem: preko s. Draganja i dalje za III brigadom. Pokret izvršiti tačno u određeno vreme tako, da se brigada krene u 05.00 sati sa zbornog mesta u s. Galamići.

Smestiti se na prostoriji: Kovači — D. Lukavica."

Zadatak: Po dolasku na novu prostoriju izvidati i obezbediti se od pravca: Zivinice — Đurđevik, a takođe izvidati i obezbediti se na pravcima koji sa severa i juga izvode ka prostoriji smeštaja.

Cetu koja se nalazi na obezbeđenju bolnice uzeti u sastav njenog bataljona pri prolazu kroz s. Perici.

c) — Diviziska bolnica kretaće se sa III brigadom, prema zapovesti, koju će dobiti od štaba III brigade. Četa V brigade, koja se do sada nalazila na obezbeđenju bolnice, sačekaće u s. Perići nailazak svojeg bataljona i ući u njegov sastav.

d) — Stab divizije kretaće se sa V brigadom, a na novoj prostoriji smestiće se u zaseoku Brdo.

NAPOMENE:

1. — Pri pokretu na novu prostoriju, nastojati usput prikupiti hrane i stoke prema mogućnostima.

2. — 13 ov. m. uveče izvršiće se ekonomska akcija na prostoriji: Dubrave — Vukovije — Petrovice. Radi ovoga jedinice držati prikupljene i na tajan i poverljiv način pristupiti izvidanju te prostorije, radi uspešnijeg izvršenja akcije.

3. — Radi održanja tajnosti naše namere za ekonomsku akciju, kao i naših daljih pokreta, obaveštajni organi neka se na upadljiv način raspituju za prostoriju oko Bratunca.

4. — Stab brigade kod kojega se nalazi glumačka ekipa divizije ostaviće pri prolazu istu u s. Litva i predati je štabu Korpusa. Isto tako štab V brigade ostaviće štabu Korpusa druga diverzanta Dešković Prospera, a štab III brigade druga diverzanta Pendelj Matu.

5. — Na prostoriji Đurđevika nalazi se IV brigada XVI divizije.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik-major,	Komandant-major,
Lj. ³ Momčilović	A. ^B Kolundžić	R. ⁷ Jović

(M. P.)

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 75.

⁴ Vidi dok. br. 68.

⁵ Ljuba

⁶ Anton

⁷ Radoslav

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 12. JULA
1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O ZAUZIMANJU TESLICA¹

STAB
XII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Op. pov. broj: 81/44
12. jula 1944 godine
P o l o ž a j

Operacijski izvještaj o
akciji na Teslicu.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Na dan 9. ovog mjeseca sa 2 bataljona ove brigade u 19,30 časova napali smo neprijateljsko uporište Teslić i to: snage III. bataljona napale su neprijateljsko uporište Rudnik, gdje se nalazilo 360 naoružanih vojnika domobrana, milicije i 15 Nijemaca, naoružani 1 minobacačem teškim i ručnim bacačem, 4 teška mitraljeza i 8 puškomitraljeza.²

Snage II. bataljona napale su grad Teslić sa južne strane između Male i Velike Usore i to: Pilanu i sve bunkere na ovome sektoru. U ovoj akciji učestvovala su snage V. i XIV. brigade i to: V. brigada sa 2 bataljona napadala je sa desne strane rijeke Usore,³ a XIV. brigada sa 2 bataljona niz lijevu obalu Male Usore.

Jedinice naših bataljona stigle su na vrijeme i otpočele borbu. II. bataljon uspio je prodrijeti u centar grada oko 12 časova, gdje je komandir 2. čete probio se do same centrale i isključio struju s tim da omogućiti ostalim jedinicama prodor u grad.⁴ Borba se nastavila u samom gradu do 4 sata ujutru. U to vrijeme stigla su i 2 bataljona XIV. brigade sa komandantom brigade. Komandanti XII. i XIV. brigade sporazumili su se i rasporedili snage za daljnje čišćenje grada. Ujutru u 5,30 časova grad je bio očišćen od neprijatelja.⁵ Snage našeg

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 53/3, k. 866.

² i ⁷ O neprijateljskim snagama u Teslicu vidi dok. br. 26.

» i ⁵ Vidi dok. br. 36.

⁴ Neprijatelj je smatrao da je struja u žicanoj prepreci nestala uslijed sabotaze. Vidi izvještaj 2. zbornog područja od 2. avgusta i izvještaj zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 7/1—55 i 78, k. 60).

II. bataljona po likvidaciji grada krenule su da pomognu snage III. bataljona na Rudniku, jer u tom pravcu neprijatelj je uspio da se izvuče. Pošto je neprijatelj bio utvrđen u jakim bunkerima na Rudniku, snage III. bataljona, iako su 3 puta jurišale, uspjele su potrgati žicu, likvidirati vanjske rovove i jedan dio bunkera, ali iz samog Rudnika neprijatelj se nije dao istjerati. U samu zoru, neprijatelj se pojačao sa vojskom koja se povlačila iz grada i uspio je da se probije prema Zepču.⁶

Neprijateljske snage u Tesliću bile su jačine oko 2 bojne.⁷

Gubitci:

a) neprijateljski	43 mrtva
	34 ranjena
svoga:	77 izbačeno iz stroja
b) naši	7 mrtvih.
	12 ranjenih.

Plijen:

a) oružje	1 protivtenkovski top, 3 teška minobacača, 3 mala minobacača, 5 teških mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 10 strojica, 8 pištolja, 108 pušaka
b) municija	30.000 metaka, 80 minobacačkih granata
c) oprema	veća količina vojne odjeće i ostale spremne.—

Zarobljena sprema i ratni materijal evakuisan je na vrijeme.—

Jedinice su zadatak primile vrlo ozbiljno i izvršile sa 90% uspjeha.

Pojedini rukovodioci nisu se u potpunosti snašli, ali krupnijih grešaka nije bilo.—

Štabovi bataljona kao i štab brigade bili su aktivni.—

Jedinice su se vratile na svoje polazne položaje.—

Prepis zapovjesti za izvršenje ove akcije ne šaljemo, jer je akcijom rukovodio štab divizije.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major,
Milutin⁸

(M.P.)

Komandant major,
Mile⁹

⁶ Vidi dok. br. 160, 161, 164, i 167.

⁸ Vujović

⁹ Vučenović

11. batalion 108. brigade

12. juli 1944. godine

12. juli 1944. godine

Operativni izvještaj o
akciji na Tešiću.

STARI XI DIVIZIJE 108. BRIGADE

12. juli 1944.

Na dan 9. ovog mjeseca sa 2 bataljona ove brigade u 11.30 časova napali smo neprijateljsko uporište Tešić i to: snage III. bataljona napale su neprijateljsko uporište Rudnik, gdje se nalazilo 3/4 od oružanih vođa, domobrana, milicije i 15. Nijemaca, a oružani i minobacači teški i 1 ručni bacač, 4 teške mitraljeza i 8 puškomitraljeza.

Snage II. bataljona napale su grad Tešić sa južne strane između Male i Velike Ušore i to: Filaru i sve bunkere na ovim sektorima. U ovoj akciji učestvovali su snage V. i XIV. brigade i to: V. brigade sa 2 bataljona napadala je sa sjeverne strane rijeke Ušore, a XIV. brigade sa 2 bataljona niz lijevu obalu Male Ušore.

Jedinice naših bataljona stigle su na vrijeme i otpočele borbu. II. batalion uspio je prodrijeti u center grada oko 12 časova, gdje je komandir 2. čete probio se do same centrale i tekinuo struju a time omogućiti ostalim jedinicama prodor u grad, borba se nastavila u samom gradu do 4 sata u jutru. U to vrijeme stigle su i 2 bataljona XIV. brigade sa komandantom brigade, komandant XII i XIV brigade sporazumili su se i rasporedili snage sa daljnje bičanje grada. U jutru u 5.30 časova grad je bio očišćen od neprijatelja. Snage našeg II. bataljona ~~XXXXXX~~ po likvidaciji grada krenule su da potpuno snage III. bataljona na Rudniku, jer u tom pravcu neprijatelj je uspio da se izvuče. Pošto je neprijatelj bio utvrđen u jakim bunkerima na Rudniku, snage III. bataljona i ako su 3 puta jurišale napjele su potpuno žicu, likvidirali vanjske robove i jedan dio bunkera, ali iz samog rudnika neprijatelj se nije dao isterati. U samu zoru, neprijatelj se pojavio sa vojskom koja se povlačila iz grada i uspio da se brabiše prema Lepču. Neprijateljske snage u Tešiću bile su jačine oko 2 bojne.

GUBITCI: a/neprijateljski.....43 mrtva
34 ranjena
Svega: 77 izbačeno iz stroja.

b/naši.....7 mrtvih
12 ranjenih.

PLIJEN: a/oružje 1 protivtenkovski top, 3 teška minobacača, 3 mala minobacača, 5 teških mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 10 strojnica, 8 pištolja, 108 granata, 30.000 metaka, 60 minobacačkih granata.
b/municija
c/oprema veća količina vojne opreme i ostale opreme.

Zarobljena oprema i ratni materijal evakuisan je na vrijeme. Jedinice su zadatak primile vrlo obilno i izvršile sa 90% uspjeha.

Pojedini rukovodioci nisu se u potpunosti analizirali, ali krupnijih grešaka nije bilo.

Štabovi bataljona kao i štab brigade bili su aktivni.

Jedinice su se vratile na svoje polazne položaje.

Prepis zapovijesti za izvršenje ove akcije na vrijeme, jer je akcijom rukovodio štab divizije.

Št. f. div. - sloboda, narod!

Poklikomesar major.

Komandant major.

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 13. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 27. i 38. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SREBRE-
NICU I BRATUNAC«

Š T A B
III KORPUSA NOVJ

Str. pov. broj 58/44
13. VII. 1944. god.

ŠTABU XXXVIII NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

S obzirom na važnost srebreničkog sektora kako u vojno-političkom tako i u ekonomskom pogledu, pristupite pripremi i brzom likvidaciji djelova II ustaškog zdruga,² koji se sada nalaze na sektoru Srebrenica — Bratunac, kao i dijela milicije koja je aktivizirana na tom sektoru dolaskom ustaša.

U ovoj akciji učestvovaće XXVII divizija i XVII Majevička brigada, sa Srebreničkim partizanskim odredom. Zbog važnosti ovog sektora pokloniti veliku pažnju izvođenju ove akcije, te predvidjeti sve mjere da se ova akcija izvede brzo i sa uspjehom.³

Po izvršenoj akciji pristupiti organizovanju naše vojno-pozadinske vlasti, mobilizaciji za popunu Srebreničkog partizanskog odreda i kontroli rijeke Drine.

XX brigadu XXVII divizije upotrebiti za zatvaranje pravaca koji bi mogli poslužiti izvlačenju ustaša sa sektora Srebrenica — Bratunac. Vjerovatan pravac izvlačenja ustaša mogao bi biti preko Skelana i Zepe u pravcu Rogatice.

Za izvršenje ovog zadatka imate na raspoloženju dovoljne snage i sa jakim naoružanjem, te rukovodstva treba pripremiti da se ova akcija izvede sa uspjehom, predviđajući sve protivmjere da ne bi došlo do iznenađenja, kao što se to desilo u toku ranijeg napada na Srebrenicu.⁴ Po izvršenom zadatku XX brigadu orijentisati prema Sokolovićima, radi izvođenja akcija u

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/1, k. 1258.

² U Srebrenici su se tada nalazili dijelovi 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180), a povremeno na tom prostoru su dejstvovali i dijelovi 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

³ Taj zadatak je samo djelimično izvršen. Bliže o tome vidi dok. br. 78, 85 i 130.

⁴ Riječ je o neuspjelom napadu na to mjesto (vidi dok. br. 17).

pravcu Sokolac — Rogatica, a ostale snage zadržati do daljeg naređenja na sektoru Srebrenica — Skelani.

Po prelasku XVI Muslimanske brigade na ovaj sektor istu orijentisati, odnosno uputiti prema dolini rijeke Spreče, gdje će naknadno dobiti zadatke.⁵

Operativno rukovodstvo za napad na Srebrenicu i Bratunac odrediće štabovi XXVII i XXXVIII divizije.⁶ Napad preduzeti što pre,⁷ a u toku napada redovno nas obavještavajte radio-putem u određeno vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V. Popović

Načelnik Štaba,
general-major:
Vukotić

Komandant,
general-lajtnant:
Košta

(M.P.)

⁵ O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 130 u ovoj knjizi i izvod iz operacijskog dnevnika 27. NOU divizije za drugu polovinu jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

⁶ Vidi dok. br. 78.

⁷ Vidi dok. br. 85.

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 13. JULA 1944. ŠTABU 16. DIVIZIJE DA SAMOSTALNIM DEJSTVOM KONTROLIŠE PRAVCE DOBOJ — TUZLA I ZAVIDOVIĆI — RIBNICA I DA PRIHVATA JEDINICE NOVJ KOJE NASTUPAJU IZ SREDNJE BOSNE¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ

Br. . .
13 juli 44 g.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1. Prema najnovijem naređenju V. Š. jedinice našeg Korpusa preuzeće kontrolu sektora južno od linije Doboj — Tuzla — Zvornik, sa zadatkom da sa te linije izviđaju i ispituju prostor Trebava — Majevice².

2. U duhu naređenja V. Š., jedinice XXXVI divizije postaviće se u toku 13 ov. m. na sektor Rakino Brdo — Papraća, odakle će kontrolisati pravce od Tuzle i Zvornika i sa svog sektora izviđati u pravcu Majevice, prvenstveno istočno od drumu Tuzla — Brčko.³

3. XVI NOU divizija će se do daljeg naređenja zadržati na sektoru na kome se sada nalazi⁴, s time što će kontrolisati liniju Tuzla — Doboj i Zavidovići — Ribnica.

XVI divizija će djelstvovati, za sada, samostalno nastojeći da likvidacijom manjih neprijateljskih uporišta na tom sektoru obezbijedi prehranu jedinica.

Jedan od važnih zadataka XVI divizije je da sa tog sektora posluži kao prihvatnica naših snaga iz Centralne Bosne (Hrvatske brigade⁵, omladinskih delegata i dr.⁶), o čemu će Štab divizije biti blagovremeno obaviješten.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 143.

³ Prema zapovijesti Štaba 12. korpusa od 12. jula 1944, ta je divizija 13. jula u 5,00 časova izvršila pokret pravcem s. Grivice — s. Litva — s. Kat. Višća — s. Bašigovci — s. Lukavica — s. Gračanica i posjela taj sektor (Arhiv VII, reg. br. 2/1, k. 589). O tome vidi i dok. br. 60 i 75 u ovoj knjizi.

⁴ Ta divizija se 15. avgusta 1944. pomjerila na prostor s. Grivice — s. Treštenica — s. Banovići (vidi dok. br. 54).

⁵ Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu. Bliže o njoj vidi dok. br. 147 u ovoj knjizi i knj. 23, dok. br. 34, objašnjenje br. 5 i 6.

⁶ U izvještaju Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 16. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o tome piše:

Napominjemo da XVI divizija ne treba da se vezuje za kakove odbrambene položaje i da na taj način izlaže svoje jedinice nepotrebnim žrtvama. Rukovodstvu za operativnu djelatnost divizije treba da bude načelo: akcijama uništavati neprijateljsku živu snagu, objekte i dr., rešavajući istovremeno i svoje vlastite probleme (pitanje borbenosti, iskustva, ekonomske probleme itd.) i ne dozvoljavajući neprijatelju da uzvрати zadobijene udarce. Usled takovog položaja, Stab divizije može vršiti samostalno pomjeranje svojih jedinica, obavještavajući o tome Stab korpusa i vodeći računa da se pokretima ne udalji suviše kako bi se dovelo u pitanje izvršenje zadatka (prihvat jedinica iz Centralne Bosne), čemu se mora posvetiti najozbiljnija pažnja.⁷

4. Stab divizije uspostaviće odmah redovnu radiotelegrafsku i radiotelefonsku vezu sa Štabom korpusa.

5. Stab korpusa će se nalaziti u s. Javor (u Birču).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S.^N Mitrović

Komandant,
general-major
D.⁹ Lekić

»Druga Murata (Pašagu Mandžića — prim. red.) smo poslali nazad nekoliko dana u istočnu Bosnu da prenese tamo naš stav po gore navedena tri pitanja (riječ je o sporazumu Tito — Subašić, odlukama ZAVNOBIH-a i organizacionom učvršćenju NOP-a u Bosni i Hercegovini — prim. red.). On će preći sa Hrvatskom brigadom i omladinom koja je bila na II omladinskom kongresu (držanom u Drvaru od 2. do 4. maja — prim. red.) i koja se sve do danas zadržala u centralnoj Bosni jer nije mogla preći na drugu stranu radi vojničke situacije«. (Arhiv IIRP u Beogradu, reg. br. 6239/IV 1—41, 44). Oni su se 7 8. avgusta 1944, sa 11. NOU divizijom, prebacili iz srednje u istočnu Bosnu. Vidi izvode iz knjige depeša Štaba 3. korpusa NOVJ (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

⁷ Vidi dok. br. 109, 121 i 127.

⁸ Stefan

³ Danilo

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTCINJEMH JEDINIČA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU FOČA — ČAJNIČE — GORAŽDE — PLJEVLJA — MELJAK — CELEBIC I ZA ZATVARANJE PRAVCA PLJEVLJA — TARA¹

»AVAL A«
13 jula 1944
u 14 časova

»DUNAVU«, »BOSNI«, »SAVI« i X BATALJONU

Naša divizija kao strateška rezerva² na prostoru Zapadnog Sandžaka dobila je zadatak:

- da zatvara pravce od Pljevanja ka Tari; i
- da na prostoru Foča — Goražde — Čajniče — Pljevlja — Meljak — Celebič uništava četničke bande.

Na susednim sektorima dejstvovaće: desno XXXVII divizija na prostoru Kovrena;³ a levo XVII divizija severno od Pljevalja prema Rudom.⁴

Na novom zadatku naš raspored biće sledeći:

— »Bosna« će preuzeti ceo naš dosadašnji sektor Foča — Čajniče obezbeđujući taj sektor od Drine i Pljevalja;⁵ na istom zadatku a na sektoru Foče biće X bataljon pod komandom Štaba »Bosne«;

— »Dunav« će zatvarati pravac od Pljevalja ka Tari;⁶

— »Sava« će kao rezerva na prostoru Meljak — Brvenica — Hoćevina — Kakmuži kontrolisati i zatvarati pravce između »Dunava« i »Bosne«.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 49/1, k. 712.

² Takav položaj je 1. proleterskoj diviziji odredio Vrhovni štab NOV i POJ 9. jula 1944, istovremeno naredivši da ona privremeno bude pod komandom Štaba 2. udarnog korpusa (vidi knjigu depeša Štaba 1. proleterskog korpusa, Arhiv VII, reg. br. 33/1, k. 372).

³ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 215 i 217.

⁴ Vidi dok. br. 62.

⁵ i ⁶ Opširnije o rasporedu i dejstvu 1. proleterske i 3. proletherske (krajiske) brigade u julu vidi izvještaj Štaba 1. proletherske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 1/6, k. 712 A).

Za izvršenje novog rasporeda

n a r e đ u j e m o :

1. — »Bosna« će u toku ove noći i u toku 14. o. m. postaviti se u sledećem rasporedu:

— X bataljon i dalje će ostati na sektoru Foče na dosadanjem zadatku;

— Jedan bataljon na prostoru Goli Vrh — Kapak — Krčino Brdo za dejstvo prema Ustikolini i Osanici;

— Jedan bataljon na prostoru Podkozara — Zubčići za dejstvo prema Goraždu;

— Jedan bataljon na prostoru Metaljka, sa manjim delom u Cajniču sa zadatkom rezerve na pravcu Pljevalja;

— Jedan bataljon na prostoru Boljanići — Krće za dejstvo prema Pljevljima;

— Stab »Bosne« sa ostalim jedinicama koje će biti rezerva na prostoru D. i G. Ponikve.

U Cajniču će ostati naša telefonska centrala pri kojoj da bude jedan član Štaba »Bosne«. Naš telefonski kabal do Ponikve će ostati i na njemu da se uključi Stab »Bosne«.

U toku ove noći radi izvršenja smene postaviti bataljone predviđene na Metaljci i one prema Krčinom Brdu.

2. — »Dunav« će na prostoru Boljanići — Krće ostaviti dva svoja bataljona koja će sačekati smjenu od »Bosne«. Ta dva bataljona krenuće na novi sektor »Dunava« 15 o. m. u 4 časa izjutra.

Sve ostale jedinice »Dunava« krenuće sutra 14 o. m. u 5 časova izjutra na novi sektor. Čehotinu preći kod D. Brvenice.

Na novom sektoru izvršiti sledeći raspored:

— Jedan bataljon na prostor Ružno br. — Lađana za dejstvo prema s. Vidre — s. Komine i s. Babić Potok;

— Jedan bataljon na prostor Rude (k. 1023 i 1030) — s. Katuni — žand. st. sa zadatkom zatvaranja ceste od Pljevalja i za dejstvo ka Pljevljima;

— Jedan bataljon na prostor Kruševo — Alino brdo — Gornje Selo kao rezerva za gornja dva bataljona koja se nalaze zapadno od ceste;

— Jedan bataljon na prostor s. Odžak — Odžina Gl. — Kober (k. 1041) — Bogomolje (k. 1164) za dejstvo sa istočne strane prema cesti za Pljevlja i za sadejstvo u zatvaranju pravca od Pljevalja;

— Dva bataljona u rezervi na prostoru Podpeće — Crnoborje — Vlahovići — Kosanica (za ovu rezervu predvideti one bataljone koji će sa sektora Boljanići — Krće krenuti tek 15 o. m.).

3. — »Sava« će 14 o. m. u 5 časova krenuti preko s. Papratno i s. Vikoč do na prostor s. Tvrđaci — s. Zavajit. Na toj prostoriji i usput razbijati četničke bande i izvršiti konfiskaciju četničke imovine.

Sa prostorije Tvrđaci i Zavajit sve jedinice »Save« 15 o. m. u 4 časa izjutra krenuće preko Čelebića, Vojtine i s. Popov Dol za novu prostoriju na kojoj u toku istog dana do mraka izvršiti sledeći raspored:⁷

— Jedan bataljon D. Brvenica — G. Tikova sa zadatkom zatvaranja pravca pored Čehotine i za održavanje veze sa bataljonom »Bosne« prema Krće — Boljanići;

— Jedan bataljon u s. Šljivensko za dejstvo pravcem s. Vučje — s. Vidre prema tamošnjim četničkim predstražnim delovima;

— Jedan bataljon u s. Hoćevina, a jedan u s. Kakmuži kao rezerva;

— Inžinjerski bataljon postaviti na prostor Vrba — Meljak za kontrolu toga terena i dejstvo prema četničkim bandama prema Ljubišnji planini i s. Čelebić.

4. — Sve jedinice organizovaće razbijanje i uništenje četničkih bandi.

5. — Sanitetske ustanove:

— »Vukadin« će biti u s. Glibači. Za vreme pokreta i na smeštaju zaštita »Vukadina« biće jedinice »Pajović«⁸ i »Drago«.⁹ Sa sadanjeg mesta sve ove jedinice izvršiće pokret 14 o. m. izjutra pravcem Vojtina — Gradac — Meljak — Kakmuži — Glibači.

— Hirurška ekipa Dr-a Pavletića¹⁰ ostaće kod »Bosne« i u toku sutrašnjeg dana, zajedno sa »Vukadinom«, izvršiće pokret do Ponikve gde će sačekati »Bosnu«.

— Hirurška ekipa Dr-a Truinija¹¹ i dalje će ostati kod »Dunava«.

6. — Komanda mesta:

— »Avale« u s. Glibači. Sutra će biti u pokretu za Meljak.

— »Dunava« u s. Crnoborje (kod ceste oko k. 1257).

⁷ O izvršenju gore postavljenih zadataka vidi dok. br. 69.

⁸ Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleTERSke divizije, čiji je komandir tada bio Ljubivoje Pajović.

⁹ Odnosi se na Inžinjerijsku četnu 1. proleTERSke divizije, čiji je komandir tada bio Drago Belša.

¹⁰ Dr Ivo Pavletić

¹¹ Dr Ferdinando Truini, Italijan. Opširnije o njemu vidi knj. 20, dok. br. 20, objašnjenje br. 5.

- »Bosne« u s. Ponikve.
- »Save« u s. Hoćevina.

Veze:

- Sa nama i naše susedne jedinice međusobno obavezno će održavati obostranu vezu »Golubom« i odeljenjima za vezu;
- Sa XXXVII divizijom održavaće vezu »Dunav« pravcem Maoče — Kovren;
- Sa XVII divizijom održavaće vezu »Bosna« ka Limu (Rudo).

7. — U slučaju da neprijatelj jačim ofanzivnim dejstvom onemogućiti »Bosni« zadržavanje na sadanjem sektoru, njene jedinice i X bataljon naslanjaće se na levu obalu Cehotine. No ukoliko bi neprijatelj, koristeći razređenost naših snaga na sektoru »Bosne«, preduzimaо pojedinačne ispade, Stab »Bosne« će ovakvu situaciju rešavati prikupljanjem i udarom rezervi na isturene neprijateljske grupe. Radi ovog potrebno je koristiti i stalno održavati u ispravnosti postojeće telefonske veze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. Šćekić

Vaso Jovanović

BR. 51

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 13. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NI-
KOLA TESLA« O RASPOREDU I DEJSTVU NA KOMUNI-
KACIJAMA ŠUJICA — LIVNO I ŠUJICA — DUVNO¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«
13 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

Stanje na sektoru ove brigade je slijedeće:

Neprijatelj se nalazi u Šujici, Livnu, dok u međuprostoru, t.j. Galičićima, Borju, Borovoj Glavi, Zagoričanima i Potočanima nema ga. Stanje garnizona Livna i Šujice dostavlja Vam se u ob. izvještaju.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/2, k. 797.

Naše snage nalaze se na komunikaciji Sujica — Livno, dok manji djelovi nalaze se na komunikaciji Sujica — Duvno.

Raspored snaga je slijedeći: I bataljon ispod Osine Glave sa zadatkom držanja Golubnjače i postavljanja zasjede između Potočana i Livna. II bataljon sa glavninom u Stipićevevim košarama. Jednu četvu na Borovoj Glavi. III bataljon na poljani jugoistočno od Brlozi, sa glavninom svojih snaga, dok jednu ojačanu četvu sa protikolnom puškom uputio je na cestu Sujica — Duvno u zasjedu. IV bataljon iz Suhovrha sa glavninom snaga, dok jednu četvu drži na Lupoglavi.

Stab brigade sa djelovima pri Štabu nalazi se na poljani sjeverno od Malog Kozjaka. Telefonsku vezu imamo sa II i IV bataljonom.

Jučer je neprijatelj dva puta probao [da prodre] iz Sujice za Livno, ali je odbijen.² Prilikom jučerašnjeg nadiranja od Sujice uništen je jedan tenk od 15 tona i 1 kamion, koji su noćas zapaljeni. U luksuznom autu je teže ranjen jedan oficir. Jutros je neprijatelj u jačini od 40 vojnika sa dva tenka krenuo iz Livna za Potočane, odakle u pravcu Borove Glave, ali je odbijen.

Mišljenja smo da bi napali ponovo Sujicu, te bi nam trebalo jedan bataljon iz II ili I brigade koji bi osiguravao između Zagoričana i Potočana od pravca Livna, da bi sa našim snagama vršili napad na Sujicu i osiguranje u pravcu Duvna. Za napad bi nam bio potreban brdski top, te mina za »džon bul«, mina za engleski bacač i za talijanski.

Ovaj napad bi izveli 14/15 ov. mj. u 20 čas. Javite nam ukoliko se slažete sa time i da li ćemo moći dobiti bataljon koji bi osiguravao od pravca Livna.¹

Stanje u brigadi je zadovoljavajuće. Moral jedinica kao i borbena sposobnost je dobra.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — major,
L. Radaković

² Vidi dok. br. 163, 165 i 166.

¹ Taj predlog nije usvojen. Bliže o rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 55 i 75.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE
OD 13. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O RASPO-
REDU JEDINICA NA SEKTORU TESLICA I O NOVIM TAK-
TIČKIM POSTUPCIMA NEPRIJATELJA U BORBI¹

Š T A B
V K K NOU BRIGADE

Br. *str. pov.*
13 juli 44 god.
14 sati

S T A B U XI NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Dostavljamo vam sledeći dvodnevni izveštaj.

Raspored naših jedinica na dan 13 o. m. 44 god. u 13 ča-
sova: II bataljon poseo je liniju Stanovi—Porin—kota 282, pre-
ma Putnikovom Brdu. I bataljon Piljuzići — Alibegovci. IV
bataljon Jelah — Vukovo — Tešanj, III bataljon prema Tešnju.
Jedna četa I bataljona kao posada u Tesliću.²

Veza: štab brigade nalazi se na Križu (komunikacija Ku-
laši — Jelah). Zamj. komandanta brigade po sporazumu nalazi
se sa III i IV bataljonom. Imamo vezu sa svim jedinicama naše
brigade i sve jedinice među sobom. Zamjenik komandanta bri-
gade održava, ima kontakt sa komandantom divizije u gradu.

Neprijatelj drži stare položaje oko Doboja, sinoć je pro-
tjeran sa Omanjske, Sivše, Porina i Alibegovaca. Takođe ga
nije bilo sinoć u Tešanjci. U Jelah nije uspio da prodre, zbog
otpora kojeg mu je dao naš IV bataljon. Još nemamo izveštaja
da li se sada nalazi u Tešanjci.³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
54/3, k. 866.

* i • Vidi dok. br. 36.

^{3, 4} i * U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25.
jula 1944. o tome se kaže:

»Zadnjih dana obća situacija dolinom Spreče, Usore i Bosne znat-
no je pogoršana. 10. VII u jutro Teslić je pao, Tešanj pred padom, a
Doboj ugrožen. Potrebna je jaka snaga radi podhvata, inače dolina Spre-
če je također ugrožena, što dovodi — obzirom na jaka prikupljanja par-
tizanskih snaga — do neminovnog pada Tuzle. Osim toga dovelo bi do
stvaranja srednje frontne linije, koja bi državu razdvojila na sjeverni
i južni dio.

Po padu Teslića izbjeglo je u Doboj 7 časnika i 100 domobrana.
Za sudbinu ostalih se nezna. Saznaje se da je 5 časnika zaslužjeno.

U borbama prekidajući i juče sa našim snagama neprijatelj je pretrpio teške gubitke — oko 150 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira izbačenih iz stroja. Naši su nailazili na mrtve leševe zauzimajući ponovo položaje. Među njima našli su i leš jednog oficira. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka i jedan puš. mitraljez.¹

Naročito oštre operacije vodio je naš II bataljon 11 o. m. Sinoć ispred naleta naših snaga djelovi SS jedinica »Plave divizije«⁵ sa Omanjske, Sivše, Alibegovaca, Stanova i Porina strmomglavo su pobjegli prema Doboju. Danas neprijatelj još ne reagira na prisustvo naših snaga i naše jedinice momentalno nemaju kontakta sa njima. Zapaža se da je neprijatelj u toku jučerašnjeg dana rokirao glavninu svojih snaga s desne strane Usore i napadao na tom pravcu.⁶

U ovim dvodnevrim borbama mi smo imali 3 druga mrtva, 2 teže i tri lakše ranjena.

Napomenu: — Naše jedinice u ovim pomenutim borbama imale su sukob sa djelovima SS »Plave divizije«. Neprijatelj unosi izvesnu novinu u borbi sa nama. Svoj borbeni raspored razvija u obliku lepeze, kolonama u više pravaca, njegovi isturenjeni djelovi nastoje da se noću probiju u pozadini naših trupa sa ciljem uništavanja štabova, veza, unošenjem panike i zabune da bi dezorganizovao jedinstvo komande, izolovao pojedine naše djelove i lakše ih tukao. Poduzima noćne ispade da bi postigao momenat iznenadnosti i brzim jurišima (uz poklike »Ura«, »Juriš, naprijed«) nastoji postići izvesne taktičke uspjehe. Vršio brzo pregrupisavanje snaga s jednog sektora na drugi, tražeći slabije karike u lancu našeg fronta (slučaj u toku dana: prebacivanje neprijatelja s jedne strane Usore na drugu, kao i juče: pregrupisavanje i razvijanje neprijateljske glavnine na pravcima IV i III bataljona), težeći da brzim manevrima oduzme inicijativu iz ruku naših jedinica. U vezi ovih novih taktičkih detalja mi smo izdali direktive našim štabovima. Otkrili smo slab moral SS trupa.

11. VII naše postrojbe vršile su razviđanje oko Doboja u selima Kvaternikovu Brdu (treba: s. Vojvode Putnika Brdo — prim. red.), Ularice i Debelom Brdu (6, 8 i 6 km j. z. Doboja), gdje su se sukobili sa partizanima i iste protjerali iz svih ovih sela u smjeru Alibegovci i Omanjskoj (9 i 12 km j. z. Doboja).

Sa naše strane poginuli su 4 domobrana i 2 građanina, te 4 njemačka oružnika ranjeni. Partizani su imali 20 mrtvih i 30 ranjenih, te im je zaplenjena i 1 kuhinja.

11/12. VII SS — postrojbe iz Doboja vršile su izviđanje područja u smjeru Jelaha, te su u Jelahu (15 km j. z. Doboja) uhitili 2 partizanske uhode, kod kojih je pronađeno 2.000.000 kuna. Uhode su na mjestu streljani«. (Arhiv VII, reg. br. 43 9—1, k. 149 c.) O tome vidi i dok. br. 160, 161 i 163 u ovoj knjizi.

⁵ i ⁸ Odnosi se na dijelove njemačke 13. SS legionarske divizije »Handžar« i njen 28. puk (vidi dok. br. 162).

Podatci: — Prema izveštaju dobivenom iz Doboja od 10 o. m. u Doboju se nalaze djelovi IV lovačke pukovnije,⁷ milicija iz obližnjih sela i izvesni djelovi SS »Plave divizije«, ukupno oko 2000 vojnika. Na liniji Doboj — Gračanica nalazi se u rezervi 28 puk »Plave divizije«.⁸ U Tešnju, Maglaju, Zepču nije nam poznato, mada, zbog prisustva naših snaga i akcija na ovom području, vjerujemo da su neprijateljske snage veće od garnizonskih. U Doboju ima nešto motornih vozila. Od XVIII brigade ranije smo dobili jedan izveštaj u kome govore da su jedan neprijateljski tenk oštetili ručnim bombama. Mi nismo primetili tenkove.

P. S. Napominjemo vam da je vaš intendant, tako nam piše komandant brigade, oduzeo od naše intendature izvesno zaplijenjeno oružje kao i sav zaplijenjeni materijal iz Teslića.⁹ Mi smo u duhu onog savjetovanja poslali jedan puš. mitraljez XVIII brigadi. Ostalo oružje računamo da je naše. Takođe ne bi bilo zgodno da se samo naš zaplijenjeni materijal dijeli na jedinice kad su i XII i XIV izvukle dijelove za sebe. Logično, mi stojimo na stanovištu da prema snagama i potrebama plijen se dijeli na sve jedinice. Ali postupak ovog intendanta malo nas čudi, pa vam dostavljamo radi znanja. Poslaćemo vam što je moguće prije ljudstvo za artiljeriju čim ga prikupimo. U Direkciji u Tesliću nalaze se 3 kase za koje zna drug Edhem,¹⁰ u kojima ima navodno 600.000 kuna. Treba vidjeti da li je Edhem digao taj novac, ili neko drugi i da li je uopšte podignut.

Drugih promjena kod nas nema.

Stab brigade nalazi se na Križu.

Pošaljite nam radio-vijesti, pošto naša radio-služba momentalno ne radi. Naredili smo intendanturi da preda 3 radio-aparata vašoj intendaturi za XIV brigadu i ostalim jedinicama za koju vi nadete da joj treba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. pol. komesara,
Miloš¹¹

Z. komandanta — major,
si. otsutan

⁷ Vidi dok. br. 179.

¹⁰ Pabrić

¹¹ Pajković

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 14. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI ZA PERIOD MART — JUL¹

Š T A B
ili KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Str. pov. br. 4/44.
14. VII. 1944.

Dostavlja se izvještaj o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

I.

Ofanzivna djelatnost neprijatelja, koja je skoro bez prestanka trajala od 14 marta do polovine maja ov. g., bitno se razlikovala od dosadašnjih,² kako po načinu izvođenja i trajanju, tako i po nastupu prema narodu i njegovoj imovini. Dosadašnje ofanzive imale su manje-više određen rok, dok je ovu ofanzivu neprijatelj izvodio postepenim i opreznim zauzimanjem terena, dubokim rasporedom, dužim zadržavanjem na zauzetom zemljištu, ne ispoljavajući naročito u početku svoju snagu, planski razvijajući obavještajno-izviđačku službu. Takvo nastupanje neprijatelja imalo je za posljedicu istiskivanje naših jačih snaga sa područja sjeverno od linije Doboj — Tuzla — Zvornik i sa područja Foča — Kalinovik. U svom nastupu neprijatelj je provodio masovan krvavi teror, naročito nad Si'bima, kakvog ne pamti ovaj kraj, palio sela, nasilno odvodio u logore ne samo odrasle, već i djecu, vršio prisilnu mobilizaciju, oživljavao i jačao banditske četničke i zelenokadrovske bande, vršio besprimjernu pljačku.—³ Tek kasnije nam je postalo jasno, da sistematsko zaposjedanje pomenutih prostorija ima i direktne veze sa razvojem situacije na južnom i istočnom frontu (jedan zarobljeni inžinjerski oficir 13 SS divizije, koji

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6 3, k. 408.

² O prethodnim ofanzivnim dejstvima neprijateljskih snaga vidi knj. 20, dok. br. 195—213, knj. 21, dok. br. 179, knj. 22, dok. br. 158 i 172.

³ Opširnije o dejstvu neprijateljskih jedinica i o njihovim zlo-djelima vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 144 i 178—184, knj. 24, dok. br. 10, 60, 69, 79, 92 i 170—184, knj. 25, dok. br. 169—178, 181—183, 189 i 191, kao i dok. br. 42 u ovoj knjizi.

je imao za zadatak da uzme elemente terena na Majevidi, izjavio je, da SS divizija nije postavljena na toj prostoriji samo zbog nas).

U početku bojeva neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke. Naše jedinice, naročito vojvođanske, prekalile su se u borbi.⁴ Manifestovala se kod boraca i rukovodilaca upornost, požrtvovanost i visoki borbeni moral. Ali obzirom na činjenicu, što štabovi divizija nisu prozreli na vrijeme namjere i taktiku neprijatelja, što su nam dnevno u tom pogledu stizali kontradiktorni izvještaji, dovelo je do toga, da se nijesu uvijek pravilno upotrebljavale snage, da su se brzo zamorile naše glavnine, brzo trošile i onako male količine municije.⁵ Ne ocjenivši tačno namjere neprijatelja, ne pridržavajući se tačno naših direktiva, ne pokazujući dovoljno brige, ostavljen je velik broj zabaziranih ranjenika, uslijed čega je preko 80 njih sa osobljem palo u ruke neprijatelju. Izvršavajući precizno naše naređenje štab je XXXVIII divizije sa XVII brigadom, pod vrlo teškim okolnostima, spasio velik broj ranjenika na Majevidi. Ta je uspješna akcija imala velikog odjeka kako u vojsci, tako i u narodu.⁶

Brz pokret neprijateljskih snaga s južne i sjeverne strane prema centralnom sektoru I. Bosne bio je, pored ostalog, najglavniji razlog neizvršenja zadatka koji ste pred nas postavili aprila mjeseca.⁷

Nakon skoro dva mjeseca od kako je neprijatelj zaposjeo teren Majevice, Posavine i Trebave — i XXXVIII divizija je poslije Vojvodana bila prisiljena povući se s tog terena. Tako se je XVII brigada sa štabom divizije i Podrinjskim odredom⁸ probila s ranjenicima prema Birču,⁹ XVIII Hrvatska brigada, koja se nalazila u Posavini, i Posavsko-trebavski odred sa dru-

⁴ Odnosi se na 16. i 36. NOU diviziju. Bliže o njihovom dejstvu vidi knj. 23, dok. br. 159 i 166.

⁵ Detaljnije o dejstvu jedinica 3. korpusa vidi knj. 23, dok. br. 35, 44, 165, knj. 24, dok. br. 116, 165, 167 i 168, knj. 25, dok. br. 58, 59, 63, 88, 167 i 168, knj. 26, dok. br. 9 i 118, kao i dok. br. 38, 39 i 143 u ovoj knjizi.

" Bliže o borbi te brigade, kao i o borbi drugih jedinica, za spašavanje ranjenika na sektoru Majevice vidi knj. 23, dok. br. 96, kao i Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245.

⁷ Riječ je o prebacivanju 16. i 17. NOU divizije preko r. Drine u Srbiju. Opširnije o tome vidi knj. 24, dok. br. 108, 186 i 190.

⁸ i ²⁸ Riječ je o jednom dijelu Mačvanskog NOP odreda koji je ostao pod komandom 3. korpusa. Opširnije o njemu vidi izvještaj koji je Milka Minić Ana 2. februara 1944. pisala Pokrajinskom komitetu KP Srbije (tom I, knj. 20, dok. br. 124) i izvještaj Štaba 11. NOU divizije od 15. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 44/4, k. 866).

• Vidi knj. 23, dok. br. 83, 132 i 163, knj. 24, dok. br. 64 i 165, knj. 25, dok. br. 144 i 167.

gom Muratom¹⁰ i kompromitovanim drugovima s tog terena povukli se u Centralnu Bosnu.¹¹ Jedan bataljon Majevičkog odreda je došao u sastav XVII brigade, jedan se bataljon sa političkim radnicima iz Semberije povukao u Bosutske šume, a treći bataljon tog Odreda, razdijeljen u manje grupe sa nekoliko odgovornih političkih radnika, nalazi se na terenu. Nešto boraca tog Odreda dezertiralo je svojim kućama. Jezgro Tuzlanskog partizanskog odreda, zahvaljujući popularnosti i snalaženju njegovog komandanta druga Omera Gluhića, održava se pod vrlo teškim uslovima na terenu. Manji broj boraca tog Odreda je dezertirao kućama.¹² Sa sektora Foče XVI Muslimanska brigada sa jednim bataljonom II Krajiške brigade i divizijskom bolnicom povukla se prema jedinicama II korpusa.¹³ U borbama oko Goražda u Muslimanskoj brigadi je došlo do osipanja, pa čak i do predaje neprijatelju jedne grupe novomobilisanih boraca¹⁴ ... — Do toga je došlo zbog nebudnosti štaba brigade, nevođenju dovoljno brige o novomobilisanom ljudstvu, kao i zbog toga što se brigada sa velikim brojem novomobilisanih boraca našla u dosta teškom položaju u ofanzivi koju je vršio neprijatelj na XXVII diviziju.¹⁵ Takvim razvojem situacije znatno je oslabila udarna snaga XXVII i XXXVIII divizije.

Vojvođanske jedinice, a naročito XXXVI divizija, brojčano su oslabile.¹⁰ Usljed stalnih borbi, pokreta i slabe ishrane, opterećene velikim brojem ranjenika, bolesnika, iznemoglih i zbjegovima naroda koji se povlačio sa našim jedinicama, — popustila je disciplina u jedinicama i pojavile su se grube greške prema narodu, naročito kod Vojvodana.

Zbog nezapamćenog terora kojeg je vršila naročito 13 SS divizija, narod se zaplašio i nastalo je kolebanje. Mnogi istaknuti ljudi iz Semberije, pa čak i kompromitovani politički radnici odbijali su da pođu s našim jedinicama, vjerujući da im

¹⁰ Pašaga Mandžić

¹¹ Povlačenje u srednju Bosnu izvršeno je 12. aprila 1944. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 34, knj. 24, dok. br. 73, 91 i 99.

¹² Odnosi se na jedan dio novih boraca, nenaviknutih na teške borbe, koji su uslijed neprijateljske ofanzive, našavši se u teškoj situaciji, napustili jedinicu. Međutim, veći dio ovih boraca je kasnije ponovo stupio u svoj odred.

¹³ Bliže o tome vidi knj. 24, dok. br. 28 i 107, knj. 25, dok. br. 32, 46, 67, 69 i 159.

¹⁴ Odnosi se na 3. bataljon te brigade. Bataljon je, prema izvještaju politodjela 27. NOU divizije od 12. maja 1944, tada rasformiran (IRPJ, reg. br. 6339/IV, 2—38/44). O tome vidi i knj. 24, dok. br. 28.

¹⁵ Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 63.

¹⁶ O brojnom stanju vojvođanskih divizija vidi dok. br. 45, 59 i 61.

neprijatelj neće ništa. Takvo držanje ih je skupo koštalo. Muslimani, impresionirani snagom neprijatelja, bojeći se osvete zbog zločina koje je izvršila SS divizija, kao i zbog jakog pritiska na njih, u mnogim su se krajevima otvoreno stavili na stranu neprijatelja, bilo stupanjem u SS, bilo u zeleni kadar. Četničke bande su otvoreno pomagale SS-ovce u klanju i paljenju po srpskim selima. To je naročito došlo do izražaja na Majevici, na Romaniji i u Birču.

Neprijatelj je, naročito na sektoru sjeverno od Tuzle, razvio živu propagandnu djelatnost za mobilizaciju u SS, ističući da su partizani uništeni. Istovremeno intenzivno je radio na uspostavljanju svoje vlasti. Četnici su ih u tome svestrano pomagali.

Trebalo je brzo raditi na sređivanju jedinica, jačanju discipline, ispravljanju grešaka učinjenih prema narodu, raditi na oživotvorenju linije bratstva u novim uslovima, pripremiti jedinice za ofanzivnu djelatnost, podići borbeni duh kod naroda.

Mada svi postavljeni zadaci nisu bili realizovani, ukazala se potreba razviti ofanzivnu djelatnost na Majevici i omogućiti drugovima iz Glavnog štaba za Vojvodinu da odu na svoj teren. Zbog nadmoćnosti neprijateljskih snaga, jedinice su se morale povući. Neprijatelju su nanešeni osjetni gubitci. Po selima Majevice narod je s oduševljenjem dočekivao našu vojsku. Spriječena je za izvjesno vrijeme nasilna mobilizacija za SS, četnike i zeleni kadar. Akcija je imala širokog odjeka. Istovremeno su jedinice XXVII divizije oslobodile Vlasenicu, Srebrenicu i Bratunac,¹⁷ obnovile našu vlast u tom kraju i radile na učvršćenju Srebreničkog i Kladanjskog partizanskog odreda.

Pred nas, a naročito pred organe narodne vlasti u pozadini postavila se kao najvažnija zadaća: organizovanje pomoći postradalim i pogorjelim. Ozbiljno je prijetila opasnost umiranja od gladi zbog nemilosrdne pljačke koju je vršio neprijatelj, kao i zbog prisutnosti većeg broja jedinica na dosta malom prostoru. Organizovanom raspodjelom sačuvanih zaliha ublaženo je teško ekonomsko stanje. Saveznička pomoć u oružju i municiji, koja je baš tih dana počela dolaziti u većim količinama, mnogo je doprinijela brzom ojačanju naših jedinica i podizanju borbenog morala kod vojske i naroda. Organizovana razmjena padobrana za žito za potrebe vojske, kao i za potrebe postradalog opljačkanog naroda, mnogo je doprinijela rješenju problema gladi, a naravno i podizanju borbenosit.

¹⁷ Ta mjesta su zauzeta u drugoj polovini maja 1944. Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br. 27.

Dok smo poslije ofanzive na nas radili na sređivanju prilika u jedinicama i na terenu, dolazi do ofanzive na vas.¹⁸ Karakteristično je u vezi s tim napomenuti da je kod rukovodećeg kadra, pa i kod boraca zavládala izvjesna zabrinutost za vaš položaj, obzirom na ozbiljnost neprijateljske ofanzive protiv vas, — a istovremeno spremnost za borbu, da bi se olakšao položaj naših snaga u Z.[apadnoj] Bosni, kao i uvjerenje da našem V. S. ne može niko ništa. Tako je zapovjest druga Tita oduševljeno prihvaćena kod svih jedinica. Pošlo se s pjesmom u borbu protiv 13 SS divizije na Majevicu. Tako je i otvaranje fronta u Francuskoj proslavljeno u žestokim borbama protiv neprijatelja, kojem su naneseni vrlo ozbiljni udarci. Postignutom uspjehu mnogo su doprinjela brojna laka automatska oruđa i veće količine municije dobijene od Saveznika. Raste ponovo vjera naroda u snagu i moć naše vojske. Sa oslobođenog teritorija javljaju se dobrovoljci za našu vojsku.

Zelenokadrovske grupe, u kojima su ustaški elementi preoteli rukovodstvo tzv. autonomistima (autonomija pod njemačkim protektoratom), počinju na pojedinim sektorima davati otpor stupanju u SS jedinice i oblačenju u ustaške uniforme. Izuzetak čini muslimanska legija u srebreničkom kraju, koja je aktivno pomagala Sudareve ustaške bande u klanju Srba kravičke opštine. Na sektoru Gračanice, Srebrenika, Gradačca i u dolini Spreče pojedini komandanti zelenokadrovskih grupa počinju tražiti kontakt s nama. Od tog momenta ne vode aktivne borbe protiv nas. Neka muslimanska sela koja su pod njihovim uticajem pomažu aktivno našu vojsku, a u nekim je već obrazovana narodna vlast. Neprijatelj, da bi spriječio njihovo prilaženje na našu stranu, dva puta je već bombardovao muslimanska sela Međaš i Prnjavor. Takvo sadanje njihovo držanje javlja se ne samo kao rezultat ovdašnjih naših uspjeha, već i zbog povoljnog po nas razvoja događaja u zemlji i u svijetu, zbog sve ozbiljnije savezničke pomoći našoj vojsci, kao i zbog toga što očekuju brz pokret 13 SS divizije sa ovog terena.¹⁹

Kod četničkih bandi zapaženo je komešanje, naročito od kako su saznali da je došlo do sporazuma između nas i Šubašića.²⁰ Počele su padati i izjave pojedinih njihovih komanda-

¹⁸ Riječ je o drvarskoj operaciji. Bliže o njoj vidi knj. 25, dok. br. 111, 137, 184—188 i 192.

¹⁹ Pomenuta divizija je ostala u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 130 i 143).

²⁰ Sporazum između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Šubašića, predsjednika kraljevske (izbjegličke) vlade, potpisan je 26. juna 1944. na Visu. Bliže o

nata, da se neće više boriti protiv nas. Mi činimo sve da dođe do diferencijacije u njihovim redovima, ne tupeći oštricu borbe protiv njih, ali ih je zaišta teško dovesti u takav položaj da prihvate borbu s nama.¹¹ Do prilaženja na našu stranu, sem malog broja pojedinaca, nije došlo. To dolazi otuda, što su četničke grupe u jednom dijelu Istočne Bosne svedene na mali broj zlikovaca i pljačkaša, koji su svoju sudbinu vezali za sudbinu okupatora. Tamo pak, gdje bi moglo doći do prelaženja jednog dijela, naročito onih nasilno mobiliziranih, kao napr. u zeničkom kraju i na Majevici, momentalno nisu prisutne naše snage.

Nakon II zasjedanja AVNOJ-a neke četničke glavešine na čelu sa Dražom i Zivkom Topalovićem održali su sastanak u Srbiji.²² Materijal sa tog sastanka stigao je na Romaniju prije desetak dana. Sve ono što je bilo namijenjeno za I. Bosnu, Hercegovinu, C. i Z. Bosnu, Liku, Kordun, Baniju i Sjevernu Dalmaciju — palo je nama u ruke. Taj vam materijal prilažemo (prilog br. I).²³

Stvaranjem uslova za odašiljanje naših ranjenika u mnogome su se rasteretile naše jedinice, podigao se borbeni moral kod boraca, kao i ugled naše vojske u narodu. Kad su se spuštali prvi avioni i odlazili naši ranjenici nastalo je pravo narodno veselje. Do sada smo evakuisali 435 ranjenika, bolesnika i invalida sa osobljem.²⁴

III

Politički rad u jedinicama skoncentrisan je na tumačenju i razradi odluka II zasjedanja AVNOJ-a, pored svakodnevnog rada na učvršćivanju discipline, povećanja osjećaja odgovor-

tome vidi »Pregled istorije SKJ«, izdanje IRP, Beograd, 1963, str. 434—443, i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), Vojnoistorijski institut, Beograd 1965, str. 329—342.

²¹ Da četnici doista nisu ni tada htjeli da se na strani NOVJ bore protiv okupatora dokazuje primjer Majevičkog korpusa i drugih četničkih jedinica iz istočne Bosne, koji su, po planu njemačke komande, sredinom jula, zajedno s njemačkim i ustaško-domobranskim snagama, preduzeli napad na jedinice 3. i 12. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 86, 130, 143 i 154).

~ Riječ je o četničkom kongresu koji je, na inicijativu Centralnog nacionalnog komiteta Kraljevine Jugoslavije, od 25. do 28. januara 1944. održan u selu Ba (na sjevernim padinama Suvobora). Na njemu je donesena rezolucija o zadacima u daljoj borbi protiv jedinica narodnooslobodilačkog pokreta. (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 187.)

²³ Taj materijal se nalazi u Arhivu VII.

²⁴ Bliže o evakuaciji naših ranjenika savezničkom avijacijom vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 245.

nosti, borbenosti, obaveštenja o događajima u svijetu itd. Mada smo dali teme i izradili pitanja u vezi s odlukama II zasjedanja, još uvijek ima velik broj boraca, pa čak i rukovodioca, koji se do danas nisu uspjeli naoružati i tim moćnim oružjem u borbi protiv neprijatelja. Redovna je pojava, da na zborovima naši drugovi uglavnom fraziraju o odlukama II zasjedanja, tako da možemo reći, da pored ostalih važnih faktora o kojima smo gore govorili znatno utiče i ovaj, što se nije kod naroda u ovom kraju u dovoljnoj mjeri probudio interes za aktivno učešće u borbi za izgradnju i učvršćenje svoje nove države. Zbog toga stavljamo u prvi plan političkog rada u jedinicama i dalje — odluke II zasjedanja AVNOJ-a.²⁵

Zivo političko interesovanje i diskusije izazvala je vijest o našem sporazumu sa Subašićem. Mi smo Nacionalni komitet isticali kao istinsku narodnu vladu i shvatili da je glavna naša zadaća uraditi sve što do nas stoji ovdje na terenu, da bi omogućili njegovo priznanje u inostranstvu. Borci stoga postavljaju pitanje zašto nije priznat Nacionalni komitet. Čuju se i pitanja, da li se mjenja naš stav prema četnicima, da li je kralj pristupio narodno-oslobodilačkom pokretu itd. No, mada je borcima krivo što do priznanja nije došlo, uviđaju da je sklopljeni sporazum od velikog značaja za dalji uspješni razvoj narodno-oslobodilačke borbe u čitavoj zemlji, da je reakciji izbijen iz ruku svaki adut u borbi protiv nas, da će to ogromno podići naš ugled u inostranstvu i učvrstiti antihitlerovski blok u svijetu. Pri tom, valja istaći, da se je svuda, gdje se o tom pitanju diskutovalo manifestovalo neograničeno povjerenje koje uživa Nacionalni komitet na čelu s drugom Titom i isticala njegova mudrost u rukovođenju politikom naše zemlje. Taj je, dakle, sporazum primljen kao još jedna naša velika pobjeda. Mi ćemo se potruditi, da još više podignemo ugled i autoritet Nacionalnog komiteta na čelu s drugom Titom i AVNOJ-a, držeći se tačaka postignutog sporazuma.

Obzirom na sve veće mogućnosti narastanja naše vojske kao i zbog novih zadataka koje postavljate pred nas, novih srestava za borbu kojima će raspolagati naša vojska, nužno se nametnula potreba podizanja nivoa našeg vojno-političkog kadra uopšte i u stručnom pogledu. U tu svrhu u okviru korpusa i divizija održani su i održavaju se kursevi za niže vojne rukovodioce: sanitetski kursevi, za obaveštajce, intendante, kursevi za rukovanje bacačem, topom, radio-telegrafski kurs, kurs za vezu, politički kursevi. Program za sve ove kurseve mi smo izradili, a njih ćete dobiti uz izvještaje šefova otsjeka našeg

²⁵ Odluke i drugi materijal sa Drugog zasjedanja AVNOJ-a objavljeni su u 1. i 11. knjizi II toma.

Štaba. Kursistima je posvećena veća pažnja nego ranije, kako u pogledu kontrole učenja, tako i odabiranja predavača i drugova koji vode kurseve. Zahvaljujući tim kursevima postepeno se razvijaju sve grane i podiže stručni nivo našeg kadra. Radi postizavanja što boljeg, bržeg i pravilnijeg vaspitanja kao i radi postizavanja jednoobraznosti u načinu vaspitanja, dobro bi bilo, ako je to moguće, da nam pošaljete program za sve vrste kurseva koje treba održavati.

Da bi imali kontrolu nad kadrovima i pratili njihov razvoj, politkomesarima divizija bilo je duže vremena stavljeno u zadatak da izrade knjigu za vojno-političke kadrove, koja sadrži generalije i karakteristike svakog pojedinca, sa primjedbom, pod kojom se unosi svaka promjena. . .

IV

Sticajem okolnosti, koje su vam poznate, Glavni štab za Vojvodinu i drug Iso²⁶ nalazili su se od polovine marta mjeseca u I. Bosni kod XVI i XXXVI divizije . . .

V

U prošlom izvještaju²⁷ smo vas izvijestili da je jedna grupa od 50 boraca Mačvanskog odreda, na čelu sa političkim komesarom Odreda i drugaricom Milkom Minić, sa političkim radnicima za Mačvu i jadarski srez prebacila se u Srbiju.²⁸ Prvih dana oni su imali lijepih uspjeha i u Mačvi i u Jadru. Narod ih je sa oduševljenjem dočekao. Uspostavljeno je niz organizacija. To je bilo u periodu, kad su glavnine četničkih snaga prešle u borbu protiv naših jedinica koje su prodirale u Srbiju.²⁹ Zbog nedovoljne opreznosti u radu i nebudnosti, povratkom četnika u te krajeve nastala je hajka protiv naših boraca i rukovodioca i masovno odvođenje u logore i ubijanje onih koji su održavali vezu s našim drugovima. Sa drugaricom Milkom od tada nemamo vezu. Drugovi politički radnici iz jadarskog sreza uspostavili su prije neki dan vezu s nama i obavijestili nas da su u stanju održati se na terenu. Drugovi politički radnici za Rađevinu i za azbukovački srez, zbog strašnog četničkog terora u tim krajevima, kao i zbog nedovoljnog iskustva, nisu se mogli održati na terenu i nalaze se sada u sastavu Mačvanskog odreda, koji broji 130 boraca. Nekoliko dobrih političkih radnika i boraca koji su prešli u Srbiju pogi-

²⁶ Iso Jovanović, član Pokrajinskog komiteta KP Vojvodine (vidi dok. br. 144).

" Vidi knj. 23, dok. br. 44.

Odnosi se na prodor 2. proleTERSKE i 5. NOU divizije (vidi knj. 24, dok. 108 i tom I, knj. 7).

nuli su u borbi. Prilažemo vam podatke o četničkom teroru u tim krajevima i imena poginulih drugova (prilog br. 2).³⁰ Četnički teror u Srbiji je takav da se narod više boji četnika nego Nijemaca. Pritajeno gaji velike simpatije za naš pokret i našu vojsku. Jedva čeka dan svog oslobođenja.

Prilažemo vam propagandni materijal, koji smo izdali za vrijeme i poslije neprijateljske ofanzive (prilog br. 3).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V. Popović

(M. P.)

Komandant,
general-lajtnant
Košta

³⁰ Redakcija nije uspjela pronaći pomenuti prilog.

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 14. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA POSJEDNU
PROSTOR GRIVICE — TREŠTENICA — BANOVICI¹

Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Op. br. 49
14 jula 1944 godine
u 14.30 č.

ŠTABU IV BRIGADE

- 1.— Situacija na sektoru Kladanj — Zivinice — Tuzla i prostoru Tuzla — želj. pruga — Doboj nepromenjena je. Poslednjih dana izvesne neprijateljske snage pošle su iz Tuzle i sa Majevice u pravcu Doboja,² verovatno usled prisustva naših snaga³ na sektoru Doboj — Derventa.
Na Ozrenu se nalaze uglavnom četničke snage.
Pruga Zavidovići — Ribnica nije opravljena i neprijatelja nema u Ribnici.
- 2.— Zadatak naše Divizije ostaje za sada kontrola garnizona u Tuzli, Doboju i Zavidovićima. Takođe, pratiti kretanje neprijatelja komunikacijom Tuzla — Doboj, a isto tako kontrolisati cestu Tuzla — Zivinice — Kladanj i liniju Zavidovići — Ribnica — Olovo.⁴
- 3.— Jedinice ove Divizije pomeriće se u toku sutrašnjeg dana na prostoriju Grivice — Treštenica — Banovići.⁵ U tom cilju
 - a) I brigada izvršiće pokret ujutru u 5 časova i zadržati se na prostoriji Musi. Jaruške — Prav. Treštenica — Musi. Treštenica. Zadatak brigade je izviđanje i kontrola željezničke pruge Tuzla — Doboj, kao i ispitivanje neprijateljskih uporišta na toj pruzi. Isto tako, prikupljati podatke o četničkim snagama prema Ozrenu i obezbeđivati se sa tog pravca.
 - b) II brigada pomeriće se u 5 časova ujutru sa prostorije Repnik — Podgorje na sektor sela Banovići.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 37/2, k. 969.

² Vidi dok. br. 160 i 163.

³ Odnosi se na jedinice 11. NOU divizije. Bliže o njihovom dejstvu vidi dok. br. 26, 36 i 47.

⁴ Vidi dok. br. 49.

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu 16. divizije na toj prostoriji vidi dok. br. 66, 68 i 115.

Jedan svoj bataljon držati i dalje u Podgorju, sa zadatkom zatvaranja i izviđanja pravaca koji vode od Višće odn. linije Zivinice — Kladanj. Zadatak brigade je kontrola doline r. Krivaje i sektora prema Zavidovićima.

Stab II brigade smestiće div. bolnicu takođe na prostoru Banovića i obezbeđivati je za vreme bavljenja na određenoj prostoriji.

c) IV brigada izvršiće pokret u 4 časa ujutru pravcem Omazići — Grivice. Zadržati se na sektoru Tulovići — Grivice, odakle kontrolisati sektor prema Tuzli i cestu Tuzla — Zivinice — Kladanj. Prikupljati podatke o jačini garnizona u Tuzli i drugim manjim uporištima od Tuzle prema Lukavcu.

Jedan svoj bataljon držati u zapadnom delu sela Omazići, radi lakšeg ispitivanja i kontrolisanja ceste Zivinice — Kladanj.

- 4.— Stab Divizije nalaziće se u Tulovićima (zaseok Draganja).
- 5.— Štabovi brigada će prikupljati podatke o pojedinim manjim neprijateljskim uporištima i njihovoj jačini, dajući svoja mišljenja o mogućnosti likvidacije istih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Z. Romac⁶

Načelnik,
potpukovnik
Per.⁷ Grujić

Komandant,
major
Kamenjar⁸

(M. P.)

⁶ Paško Romac Zdravko

⁷ Periša

⁸ Marko Peričin Kamenjar

NAREĐENJE ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 14. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA
ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU OSINA GLA-
VICA — RAZBOJCI — VOLODER — KUROZEB¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«
14 jula 1944 g. u 23 časa

ŠTABU I, II i IV BATALJONA

Neprijatelj je u toku dana izišao na kotu Crkljeni Vrh (1384), Kozija Glava (1482). Oko 18 čas. jedna kolona jačine oko 100 vojnika sa nekoliko tovarnih grla krenula je putem koji vodi od Kozije Glave između Savanove i Modre Lokve ka Čantiću Vrh. Druga jača kolona, oko 250 vojnika, krenula je istočnim padinama Malovana (k. 1828) u pravcu Lisica Košara, od pravca Crnog Vrh i Sujice. Podatci nepoznati, vjerovatno namjerava za Glamoč, a postoji mogućnost i da napadne naše snage sa leđa.² U vezi prednjeg činimo slijedeći raspored:

IV bataljon prikupiće sve svoje snage i postaviti se na liniji V. Kozjak (k. 1730), Osina Glava (1720). Ovu liniju uzeti za glavni položaj, sa zadatkom kontrolisanja pravca od Suho-vrha, Lončarevih Poljana i od Livna.

I bataljon postaviće se na liniju Voloder (k. 1640), Haj-dučka Kosa, Razbojci, sa zadatkom kontrolisanja pravaca koji vode od Tunić Dolca prema Razbojcima i od D. Malovana pre-ma Drežnici.

II bataljon sa izvjesnim djelovima zaposjesti Kurozeb (k. 1704), a jednu čet. uputiti u M. Drežnicu sa zadatkom da ispituje sa patrolama u pravcu Lubi-Dola i u pravcu Cantića Vrh. Sa ovom četom neka ide jedan član Štaba. Ova četa treba da uhvati kontakt sa neprijateljem. Ostale snage ovoga bataljona nalaziće se u V. Drežnici.

Ceta III bataljona doći će kod Štaba ove brigade gdje će dobiti zadatak.

Stab brigade sa sekcijama pri Štabu nalaziće se u zapad-nom djelu V. Drežnice.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 802.
² Vidi dok. br. 166.

Sve jedinice odmah će pristupiti izvršenju ovog zadatka i nastojati biti što aktivnije i što bolje kontrolisati dodjeljene im pravce. Izvještaje slati što češće Štabu ove brigade o situaciji i pokretu neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Milekić

(M. P.)

Komandant — major.
L. Radaković

BR. 56

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE
OD 14. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD
TEŠANJKE¹

Š T A B
V KK NOU BRIGADE
14 juli 44 god.

Š T A B U X I NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Predmet: Operacijski izveštaj,
borba na Tešanjki.

Naša brigada dobila je zadatak da fingira napad na neprijateljsko uporište Doboj, tj. 3 bataljona da fingiraju napad a naš II bataljon da napane Rudanku i istu zauzme, kako bi pretrgao prugu i odvuкао nešto neprijatelja sa položaja prema Tesliću.² U tom smislu naredba je izdana.

Naš I bataljon imao je zadatak da sa dvije čete fingira napad na neprijateljsko spoljno uporište Denkovaču. III bataljon imao je za zadatak da sa dvije čete fingira napad na neprijateljsko uporište Usoru a IV bataljon, pojačan sa jednom četom III bataljona, imao je za zadatak da fingira napad na neprijateljsko uporište Krčevine i Orašje. U toku dok je naredba izdana neprijatelj se je nalazio u ovim uporištima, ali u vremenu dok smo kretali na zadatak neprijatelj je u jačini jedne bojne, 450 ljudi, izišao na položaj Tešanj — Zabljak — Lepenica.³ Sastav te bojne je 300 vojnika »Plave divizije«,⁴ a ostalo ustaše, naoružani sa dva teška bacača, sa više puš. mi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/2, k. 870.

² i ³ Vidi dok. br. 163, 166 i 179.

⁴ Vidi dok. br. 52.

traljeza i ostalo puške. Usput smo saznali da je neprijatelj izišao na ove položaje i donijeli odluku da istoga napanemo. Istoga je napadao IV bataljon pojačan sa jednom četom III bataljona. Na ovim uporištima borba je počela u 2 sata poslije pola noći i trajala je do 5 sati ujutru. Neprijatelj je davao žilav otpor i naše snage koje su napadale nisu bile u stanju da potisnu neprijatelja.⁵ Moral kod neprijateljskih snaga bio je na visini, jer sastav tog neprijatelja prekaljen je u borbi u istočnoj Bosni («Plava divizija») i bez razlike sve su ustaše. Može se reći najveći zlikovci, pa je i to jedan od razloga njihove uporne odbrane.

Naši gubitci su 15 mrtvih i 14 ranjenih. Među mrtvima nalazi se komesar čete, dva zamjenika komandira četa, jedan vodnik i jedan delegat voda.

Neprijateljski gubitci prema obaveštenjima koje smo jutros dobili su dva kamiona mrtvih.

Od oružja izgubili smo dva šarca i jedan puš. mitr. i 8 pušaka. Ovo oružje izgubila je četa III bataljona.

I bataljon je fingirao napad na određeno uporište i imao jednog lakše ranjenog, II bataljonu naredba je zakasnila i nije stigla da napadne Rudanku. Razlog tome je što smo vrlo kasno dobili naredbu za ovo fingiranje na Doboju.

Poslije povlačenja naših snaga sa Tešanjke — Zabljaka — Lepenice neprijatelj se je povukao za Doboju.

Naše snage raspoređene su ovako:

II bataljon — Stanovi i visovi Omanjske.

I bataljon — sa dvije čete i jednom četom IV bat. Sivša — Alibegovci.

IV bataljon — Jelah, sa isturenim patrolama prema Tešanjki.

III bataljon — Vukovo, sa osiguranjem prema Zabljaku i Lepenici i sa jednom četom prema Tešnju.

Stab brigade — Jelah.

Polu čete I bataljona — Teslić a druga polovina pratnja ranjenika za centralnu bolnicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
si. otsutan

Z. komandanta — major,
Rade⁶

⁵ U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome se kaže:

»1314. VII vodile su se žestoke borbe oko Tešnja i Tešanjke između partizana i naših postrojbi. Sa naše strane bilo je gubitaka 1 mrtav i 6 ranjenih. Na strani partizana je 12 mrtvih, a zarobljeno im je 4 strojnice i 7 pušaka«. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—4, k. 194 c.)

⁶ Narodni heroj Rade Kondić. Kao komandant 5. kozarske (krajiske) brigade poginuo 30. jula 1944. kod Manjače, u borbi protiv Nijemaca.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 15. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RAZVOJU I STANJU ARTILJERIJE U OVOM KORPUSU¹

Š T A B
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

Str. pov. art. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

Izveštaj o stanju artiljerije u korpusu. —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Dostavlja se sledeći izveštaj o razvoju i stanju artiljerije ovoga korpusa:

1. — U ovom korpusu formirana su u 1943. god. dva artiljeriska diviziona, svaki od po dve baterije. Baterije su imale u svom sastavu po 2 topa. Divizioni su upotrebljavani u pojedinim akcijama bilo celi, bilo pojedine baterije pridavanjem pojedinim brigadama za izvršenje akcija.

Zarobljavanjem topova ove godine, oba diviziona povećana su na po tri baterije, svaka od po 2 topa, s tim, da su dve baterije u svakom divizionu brdske i haubičke, a jedna baterija je protivkolska. Jednovremeno sa povećavanjem ovih divizona korpusne artiljerije, formirana je artiljerija u divizijama. Tako je u svakoj diviziji ovoga korpusa formirana po jedna baterija jačine 2 do 4 topa protivkolska i brdska, kao kostur buduće divizijske artiljerije.

Uspešnim akcijama XI. divizije zarobljeno je topova u Derventi i Tesliću,³ te je sada formiran divizion divizijske artiljerije u XI. diviziji. Divizion je jačine 3 baterije, svaka od po 2 topa.⁴ Ostatak topova biće dodeljen XXXIX. diviziji za pojačanje njezine artiljerije.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/4, k. 458.

² Vidi knj. 18, dok. br. 122. knj. 19, dok. br. 2, knj. 20, dok. br. 148, knj. 23 dok. br. 28, knj. 26, dok. br. 2, i dok. br. 2 u ovoj knjizi. O tome vidi i izveštaj Štaba 5. korpusa NOVJ od novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 48/1—7, k. 458 A).

³ Vidi dok. br. 10, 36 i 47.

⁴ Odnosi se na Brdski artiljerijski divizion (vidi dok. br. 121).

U planu razvoja artilerije ovoga korpusa je, da se formira, kao što se iz prednjeg vidi, korpusna i divizijska artilerija. Korpusna artilerija dopunila bi se do jačine 3 divizionu, koji bi sačinjavali korpusni artileriski puk. Sastav puka bio bi dva divizionu brdsko-haubička ili poljsko-haubička, a jedan divizion dugačkih dalekometnih topova, baterije jačine od po 4 oruđa.

U svakoj diviziji formirala bi se dva divizionu i to jedan protivkolski, a jedan brdski. Divizionu od po tri baterije, a baterije od po 4 oruđa. Za sada pošto nema dovoljno oruđa, prilikom formiranja pojedinih artileriskih jedinica gleda se na to, da se baterije u divizijama prvenstveno popune sa protivkolskim oruđima, kao najpogodnijim za neposredno praćenje pešadije.

2. — Radi usposobljavanja kako komandnog artileriskog kadra, tako i izvežbane posluge održani su razni kursevi.

Tako za usposobljavanje komandira baterija i vodnih oficira održana su dva kursa u korpusu. Jedan od 16 dana, koji je pohađalo 8 komandira i vodnih oficira iz već ranije formiranih baterija, i drugi od 35 dana, koji je pohađalo 26 najsposobnijih vođa odeljenja iz oba divizionu. Nakon pauze od 2 meseca svi ovi drugovi, koji su završili kurseve, ponovo su prošli kurs od 20 dana, radi obnove i dopune znanja, te su tako usposobljeni za praktičan rad komandira baterija. Na taj način je usposobljeno 34 komandira baterija.

Radi popune višeg komandnog artileriskog kadra (komandanata divizionu) povučeni su iz divizionu oficiri bivši artilerci i dodeljeni divizionima kao zamenici ili na službu, s tim, da se u divizionima upoznaju sa dužnostima svih artileriskih stalešina. Osim toga održani su s njima kursevi u vidu konferencija, gde su upoznati sa radom i dužnostima komandanta divizionu u pojedinim taktičkim radnjama. Tako danas ima usposobljenih 8 komandanata divizionu.

Za usposobljavanje vođa odeljenja, nišandija, kutomernika, podoficira osmatrača i telefonista, održavani su kursevi više puta u svakom divizionu tako, da danas svaka baterija divizionu ima po 15 usposobljenih nišandžija, koji se pri formiranju novih baterija raspoređuju u iste. Da bi i divizije imale usposobljeno ljudstvo, održavani su u dva maha kursevi od po 20 dana u divizionima korpusa, na koji je svaka divizija upućivala po 10 boraca bivših artileraca, koji su usposobljavani za nišandžije, vođe odeljenja, podoficire osmatrača i kutomernike.

Sistem usposobljavanja komandira baterija kao tehničkih izvršioaca gađanja rađen je tako, da su prvo usposobljavani

za nišandžije, zatim su svršili kurseve vođa odeljenja i od ovih najsposobniji pohađali su kurs za artileriske oficire.

Radi što lakše, kao i jednoobrazne obuke u svim baterijama, izdana su pravila i to: »Obuka na topovima«, a za rad na kursovima »Priprema, teorija i nastava gađanja«. Za što bolju znanstvenu spremu komandnog kadra izrađen je »Artileriski potsetnik«, koji obuhvata sva artileriska pravila, sa taktičkom upotrebom artilerije, te će se uskoro štampati.

3. — U prilogu pod 1—4 dostavlja se formacija štabova brdsko-haubičkog i protivkolskog diviziona, brdsko-haubičke i protivkolske baterije. Ova formacija izrađena je prema bivšoj jugoslovenskoj formaciji artiljerije, s tim, da je dopunjena prema formaciji nemačkih baterija, prilagođena našim prilikama i načinu ratovanja. Isto tako raspitivanjem oficira Crvene armije, koji su u Narodno-oslobodilačkoj vojsci, o formaciji ruskih baterija sa konjskom vučom, uglavnom se ova formacija slaže.

Naše baterije i divizioni formirani su po priloženim formacijama, ljudstvo je usposobljeno za pojedine uloge, te se u praksi pokazala kao vrlo dobra.

4. — Popuna ljudstvom vršena je u manjem broju uzimanjem bivših artileraca iz brigada, a najveći broj su omladinci-dobrovoljci. Divizioni i baterije su popunjeni do određenog formacijskog sastava.

Popuna konjima vršena je onima zarobljenim u pojedinim akcijama, te sada baterije imaju dovoljno stoke za vuču.

5. — Nedostatak naše artilerije je mali broj oruđa, municije i instrumenata.

U koliko bi s obzirom na prednju do sada izvedenu organizaciju artilerije, kao i na predviđeni razvoj artilerije ovoga korpusa i priloženu formaciju bilo primedbi, molimo, da nam se dostave.

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

K o m a n d a n t
general-major
S. Rodić

(M. P.)

FORMACIJA ŠTABA BRDSKOG I HAUBICNOG DIVIZIONA
i ljudstva pri štabu divizionu

Redni broj	SASTAV DIVIZIONA	Koliko brojno	Naoružanje				Konja	Kola		PRIMEDBA	iz
			Pištolja	Šmajsra	Puška	Puškmitraljeza		Teglećih	Dvoosovnih		
1	Komand. divizionu	1				1					
2	Pol. komesar	1				1					
3	Zamj. k-dta diviz.	1	1	1							
4	Zamj. politkoma	1	1	1							
5	Sekretar	1		1							
6	Intendant	1		1		1					
7	Referent saniteta	1	1								
8-11	Kurira			2	1	2					
12	Voda telefonista	1		1							
13-16	Telefonista				4						
17	Konjovodac	1			1		1				
18	Ekonom	1									
19	Zamj. intendanta	1		1							
20-21	Mitraljesci				1	1					
22	Magaziner	1									
23	Mesar	1		1							
24	Potkivač	1		1							
25	Krojač	1		1							
26	Obučar	1		1							
27	Kuhar	1		1							
28	Brico	1		1							
29-31	Vozara	3			3			6	3		
U K U P N O :		31	3	7	20	1	3	1	6	3	

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

FORMACIJSKI SASTAV BRDSKO-HAUBICKE BATERIJE

Rz-dni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	NAORUŽANJE					KONJA		KOLA		PRIMEDBA	
			Pistolja	Smajsera	Puška	Puškomitralj. topova	Prednjaka	Jahačih	Tovarnih	Teglećih	Dvoosovnih		Kuhinja
I. ŠTAB BATERIJE													
1	Komandir baterije	1	1					1					
2	Polit. komesar	1	1					1					
3	Zamj. komandira	1		1									
4	Zamj. politkoma	1		1									
5	Podoficir ili oficir osmatrač	1		1									
6-7	Kutomernik br. 1 i 2	2			2								
8	Konjovodac	1			1				1				Samar za instrumete
9-10	Kurira	2			2								
TELEFONSKI DEO:													
11	Voda telefonista	1		1									2 telefona
12-16	Telefonista	5			5								1 centrala
17	Konjovodac	1			1				1				6-10 km. kabl la sig. zastava samar sa košar rama
MITRALJESKI DEO:													
18-21	Mitraljesci	4			2	2							
II. BORN I DEO:													
22	Vodni oficir	1	1										
23	Vodni delegat	1		1									
24-25	Vode odeljenja	2			2								
26-37	Posluge	12	4		8	2							
38-41	Vozara	4(6)			4(6)	2			8(12)				
42	Voda prednjaka	1			1								
III. KOMORA:													
43	Ekonom	1			1								
44	Zamj. intendanta	1			1								
45-49	Vozara	5			5								
50-53	Rezervne posluge	4			4								
54-55	Bolničara ljudskih	2	2							10	4	1	Ako nema kuh onda kola
56	Bolničar marveni	1			1								
57	Potkivač	1			1								I kao sedlar
58	Obučar	1			1								
59	Mesar	1			1								
60-61	Kuhara	2			2								
U K U P N O:			61 (63)	9	5	45 (47)	2	2	2	2	18 (22)	4	1

NAPOMENA: Brojevi u zagradi važe za haubičku bateriju.

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5 KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

**FORMACIJSKI SASTAV PROTIVKOLSKOG DIVIZIONA
i sjudstva pri štabu divizionu**

Red. broj	S A S T A V D I V I Z I O N A	Koliko brojno	Naoruž.				Konja		Kola		PRIMEDBA
			Pištolja	Šmajsera	Puška	Puškomitralj.	Jahačih	Teglećih	Dvoosovnih	Kuhinja	
1	Komandant divizionu	1	1				1				
2	Polit. komesar	1	1				1				
3	Zamj. k-dta divizionu	1		1							
4	Zamj. politkoma	1		1							
5	Sekretar	1			1						
6	Intendant	1		1			1				
7	Referent saniteta	1	1								
8—11	Kurira	4		2	2						1 telefon
12—13	Telefonista	2			2						1 centrala
14	Ekonom	1			1						2 km. kabela
15	Zamj. intendantu	1		1							
16	Magaziner	1			1						
17	Mesar	1			1						
18	Potkivač	1			1						
19	Šnajder	1			1						
20	Obučar	1			1						
21	Kuvar	1			1						
22	Brico	1			1						
23—25	Vozara	3			3			6	3		
26—27	Mitraljesci	2			1	1					
UKUPNO:		27	3	6	17	1	3	6	3		

POLIT. KOMESAR.
pukovnik,
Došen

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

FORMACIJSKI SASTAV PROTIVKOLSKE BATERIJE

Redni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	Naoružanje					Konja	Kola		PRIMEDBA	
			Pistoľja	Šmajsera	Puška	Puškomitraljeza	Topova	Prednjača	Jahaćih	Teglećih		Dvoosovnih
I. ŠTAB BATERIJE												
1	Komandir baterije	1	1						1			
2	Polit. komesar	1	1						1			
3	Zamj. k-dira bater.	1		1								
4	Zamj. polit. koma	1		1								
5-6	Kurira	2		1	1							
TELEFONSKI DEO:												
7	Voda telefonista	1		1								2 telefona
8-11	Telefonista	4			4							2-4 km. kabla
MITRALJES. DEO:												
12-15	Mitraljesci	4			2	2						
II. BORNİ DEO:												
16	Vodni oficir	1	1									
17	Vodni delegat	1		1								
17-19	Voda odeljenja	2			2							
20-31	Posluge	12	4		8		2					
32-35	Vozara	4			4		2		8			
III. KOMORA:												
36	Ekonom	1			1							
37	Zamj. ekonom	1			1							
38-42	Vozara	5			5				10	4	1	Ako nema kuhinje onda kola
43-46	Rezervne posluge	4			4							
47-48	Bolničara ljudskih	2	2									
49	Bolničar marveni	1			1							
50	Potkivač	1			1							
51	Obučar	1			1							
52	Mesar	1			1							
53-54	Kuhara	2			2							
U K U P N O:		54	9	5	38	2	2	2	2	18	4	1

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. VII 1944. g.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA OD 15. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O STANJU JEDINICA POSLIJE ŠESTE I SEDME OFANZIVE I O SITUACIJI U VOJVODINI¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ
Op. br.1/44
15 juli 44 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Prvom prilikom uputićemo vam izvještaje o stanju naših jedinica i o problemima koji stoje pred nama. Sada koristimo kurire Štaba III Korpusa, da vas izvijestimo o nekim pitanjima u vezi formiranja našeg Korpusa² i da vas zamolimo za direktive.³

I

U toku VII neprijateljske ofanzive naše su jedinice izdržale vrlo teške napore i žestoke borbe.⁴ Kroz te borbe i pokrete naše su se jedinice prekalile i stekle značajno borbeno iskustvo. Upornos u borbi i veća ratnička vještina, što je ranije nedostajalo i našim borcima i rukovodiocima, postignuta je u značajnoj mjeri. Pored toga, XVI divizija ostvarila je svoje unutarnje jedinstvo, dok XXXVI divizija, obzirom na to što se njena VI brigada nalazi u Sremu⁵ i obzirom na to što je ona mlađa jedinica, još uvijek to nije u potpunosti ostvarila.

Poslednjim savezničkim pošiljkama riješen je, za sada, problem naoružanja automatskim oružjem. Time su naše jedinice postigle mnogo veću udarnost i osposobile se da, uz relativno male žrtve, rešavaju teže borbene zadatke, što se jasno pokazalo prilikom naših poslednjih akcija na Majevecu, u dolini r. Krivaje i na Ozrenu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/2, k. 15.

² O formiranju 12. korpusa vidi dok. br. 25.

* Bliže o dejstvu 12. korpusa u vezi s direktivom Vrhovnog štaba NOV i POJ vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 21.

⁴ Vidi dok. br. 38, 39 i 53 u ovoj knjizi i knj. 25, dok. br. 7, 99, 103, 123, 124, 126, 132, 167 i 168.

⁵ O toj brigadi vidi: tom I, knj. 8, dok. br. 49 i 67; tom IV, knj. 23, dok. br. 152, objašnjenje br. 9.

Š T A B
XII KORPUS NOVJ
C.p. br. 1/44
15. juli 44 g.

V R H O V N O M Š T A B U N O V I P O J

Prvom prilikom upućeno vam izvještaje o stanju naših jedinica i o problemima koji stoje pred nama. Sada koristimo karike Štaba XII Korpusa, da vam izvijestimo o nekim pitanjima u vezi formiranja našeg Korpusa i da vam sa-
molimo sa direktive.

I

U toku VII neprijateljske ofanzive naše su jedinice ishranile vr-
le teške napore i teške borbe. Kroz te borbe i pokrete naše su se jedinice
prekale i stekle značajne borbene iskustve. Uprkos u borbi i veća ratnička
vještina, što je ranije nedostajalo i našim borcima i rukovodiocima, postignuta
je u značajnoj mjeri. Pored toga, VI divizija otvorila je svoje unutarnje je-
dinstvo, dok XXXVI divizija, obzirom na to što se njena VI brigada nalazi u Sre-
mu i obzirom na to što je ona mlađa jedinica, još uvijek te nije u potpunosti
otvorila.

Poslednjim savezničkim pothvatima riješen je, na sada, problem na-
oružanja automatskim oružjem. Time su naše jedinice postigle znatno veću udarnost
i osposobile se da, na relativno male žrtve, rešavaju teške borbene zadatke, što se
jasno pokazalo prilikom naših poslednjih akcija na Majevici, u dolini r. Krivače
i na Orenu.

VI neprijateljska ofanziva isbacila je is streha veliki broj bo-
raca i rukovodilaca iz naših jedinica, radi čega su pred naše jedinice postavlje-
na, ovom ostrinom, dva zadatka:
prvo, maksimalno oslabiti sve manje predumete mjere da se gubi-
ci kako kadra, tako i boračkog ljudstva, uopšte, svedu na minimum kako bi se saču-
vale ove sigurne jezgre za stvaranje novih vojvođanskih jedinica i
drugo, predumeti sve mjere, upravo stvoriti neki kanal na Vojvodinu
na prihvatanje novonabavljene ljudstva, kako sa poglav. XII i XXXVI divizije, ta-
ko i sa stvaranje novih jedinica. Ove neodoljivo zahtijevaju i prilike u Vojvodini,
gdje se svakim danom javlja sve više novih boraca sa našu vojsku. Jasno je da
se ovaj zadatak može riješiti samo u sklopu općih sadržaja postavljanih od vas,
jer je neprijatelj izvršio saponje Majevicu, kao svoju važnu bazu, a računati na
tamošnje čišćenje Majevice isključivo našim snagama - pokazalo se nerazumno. Mi
smo uspijevali da preduzemo na Majevicu, da smanjimo neprijatelju niz borbinih u-
darača, ali nismo uspjeli i da se održimo. Radi rešavanja tog zadatka mi smo na-
jeravali da izvršimo brzi klimati predor, kombinovan sa prelascem naših snaga
iz Srema i da na taj način prihvatimo kako VI i VII brigadu, tako i novonabavljene
ljudstvo koje je sada koncentrisano na sektoru bosutskih luma i islelene o-
paznosti od jačih neprijateljskih snaga koje sada stacioniraju u Sremu. Međutim,
usled vašeg poslednjeg naredjenja Štabu XII Korpusa o pripravnosti za izvršenje
novopostavljenih zadataka, ne možemo prevesti u djelo našu zamisao.

II

Na bazi zadatka koji ste postavili, poslednjim vašim naredjenjem,
pred nas i Štab XII Korpusa, po čijem se komandama nalazimo, mišljenja smo da je
moguće, bez naročitih teškoća, uspostaviti teritorijalnu vezu sa Vojvodinom i
stvoriti oslonac za prihvatanje novih boraca i da što veću našu pomoć pokretu u Voj-
vodini. U prvom momentu ta veza može se stvoriti sa Isečnim Sremom, a kasnije ne
treba isključiti mogućnost povezivanja i sa Banatom. Za izvršenje tog zadatka po-
trebno je da dobijemo takav pravac operacija na kojemu ćemo moći ostvariti te-
ritorijalni oslonac sa vazu sa Sremom.

Štab XII Korpusa ima puno razumijevanje problema Vojvodine i, uke-
lice operativna odluka bude savršeno isključive od njega, određuje operativni
pravac naših jedinica rukovodeći se našim potrebama i potrebama ustanka u Vojvo-
dini.

III

Prema poslednjim obavještenjima iz Srema, situacija se vrlo poveći-
no razvija u Bačkoj, a naročito u Banatu. Raste raspeloženje narednih masa sa na-
redne - selebedilačku borbu. Postoje uslovi mobilizacije velikog broja novih bo-
raca u Banatu. Znači, potrebne bi bile Bačku i Banat pomoći sa kadrovima i razviti
sivi rad u tim krajevima. U našim jedinicama formiran je bačko - banatski bata-
ljon, koji može da svojim kadrovima bude od koristi na te krajeve, kada su ti kad-
rovi još mladi. Moglo bi se, prema mogućnostima, uputiti čitav taj bataljon u Banat.

Čitava Vojvodina je splet komunikacija od životne važnosti i ef-
njenom, sa druge strane, ona ima uslova, obzirom na razvitak opšte situacije i ofan-
sivu Crvene Armije, da bude jedna od prvih naših pokrajina koja će stabilizirati

VI neprijateljska ofanziva izbacila je iz stroja veliki broj boraca i rukovodilaca iz naših jedinica,⁶ radi čega su pred naše jedinice postavljena, svom oštrinom, dva zadatka:

prvo, maksimalno zaoštriti sve ranije preduzete mjere da se gubici kako kadra, tako i boračkog ljudstva, uopšte, svedu na minimum kako bi se sačuvalo ovo sigurno jezgro za stvaranje novih vojvođanskih jedinica i

drugo, preduzeti sve mjere, upravo stvoriti neki kanal sa Vojvodinom za prihvatanje novomobilisanog ljudstva, kako za popunu XVI i XXXVI divizije, tako i za stvaranje novih jedinica.⁷ Ovo neodložno zahtijevaju i prilike u Vojvodini, gdje se svakim danom javlja sve više novih boraca za našu vojsku. Jasno je da se ovaj zadatak može riješiti samo u sklopu opštih zadataka postavljenih od vas, jer je neprijatelj čvrsto zaposleo Majevicu, kao svoju važnu bazu,⁸ a računati na temeljito čišćenje Majevice isključivo našim snagama — pokazalo se ne-realnim. Mi smo uspijevali da prodremo na Majevicu, da nanesimo neprijatelju niz žestokih udaraca, ali nismo uspjeli i da se održimo. Radi rešavanja tog zadatka mi smo namjeravali da izvršimo brzi klinasti prodor, kombinovan sa prelazom naših snaga iz Srema i da na taj način prihvatimo kako VI i VII brigadu, tako i novomobilisano ljudstvo koje je sada koncentrisano na sektoru bosutskih šuma i izloženo opasnosti od jačih neprijateljskih snaga koje sada stacioniraju u Sremu.⁹ Međutim, usled vašeg poslednjeg naređenja Štabu III Korpusa o pripravnosti za izvršenje novopostavljenih zadataka, ne možemo provesti u djelo našu zamisao.

II

Na bazi zadatka koji ste postavili, poslednjim vašim naređenjem,¹⁰ pred nas i Štab III Korpusa, pod čijom se komandom nalazimo, mišljenja smo da je moguće, bez naročitih teškoća, uspostaviti teritorijalnu vezu sa Vojvodinom i stvoriti oslonac za prihvatanje novih boraca i za što veću našu pomoć po-

⁶ O dejstvu vojvođanskih jedinica u periodu decembar 1943— april 1944. vidi knj. 20, dok. br. 182, knj. 21, dok. br. 176 i 177, knj. 22, dok. br. 154, knj. 23, dok. br. 35, 34 i 166, knj. 24, dok. br. 69 i 116.

⁷ O formiranju novih vojvođanskih jedinica vidi tom I, knj. 8, dok. br. 144.

⁸ Na području Majevice tada su bile jedinice 13. legionarske divizije »Handžar«, ustaško-domobranske jedinice i četnici Majevičkog korpusa. Bliže o njima vidi Arhiv VII, reg. br. 43/9—2, k. 149 c i BH-V-11168/9.

⁹ Pomenute brigade su i dalje ostale u Sremu. Bliže o njihovom dejstvu, kao i o mobilisanom ljudstvu, vidi tom I, knj. 8, dok. br. 52, 69, 102, 103, 107 i 109.

¹⁰ Vidi dok. br. 49.

kretu u Vojvodini. U prvom momentu ta veza može se stvoriti sa Istočnim Sremom, a kasnije ne treba isključiti mogućnost povezivanja i sa Banatom. Za izvršenje tog zadatka potrebno je da dobijemo takav pravac operacija na kojemu ćemo moći ostvariti teritorijalni oslonac za vezu sa Sremom

Stab III Korpusa ima puno razumijevanje problema Vojvodine i, ukoliko operativna odluka bude zavisila isključivo od njega, odrediće operativni pravac naših jedinica rukovodeći se našim potrebama i potrebama ustanka u Vojvodini.

III

Prema poslednjim obaveštenjima iz Srema, situacija se vrlo povoljno razvija u Bačkoj, a naročito u Banatu. Raste raspoloženje narodnih masa za narodno-oslobodilačku borbu. Postoje uslovi mobilizacije velikog broja novih boraca u Banatu. Znači, potrebno bi bilo Bačku i Banat pomoći sa kadrovima; razviti živi rad u tim krajevima. U našim jedinicama formiran je bačko-banatski bataljon, koji može da svojim kadrovima bude od koristi za te krajeve, mada su ti kadrovi još mladi. Moglo bi se, prema mogućnostima, uputiti čitav taj bataljon u Banat¹¹

Čitava Vojvodina je splet komunikacija od životne važnosti za Njemce; sa druge strane, ona ima uslova, obzirom na razvitak opšte situacije i ofanzivu Crvene Armije, da bude jedna od prvih naših pokrajina koja će stabilizirati narodnu vlast. Sve to čini da mi moramo izvršiti čitav niz političkih, organizacionih i vojnih priprema da bi se u Vojvodini, u datom momentu, zadali neprijatelju odlučujući udarci, koji bi trebalo da budu, između ostalog, rezultat svakodnevne žive i uporne vojnopolitičke aktivnosti. Mi smo u tom pogledu već preduzeli niz mjera. Nastojimo da, za sada, stvorimo organizaciona jezgra koja bi bila sposobna da pri prvom našem povezivanju sa Vojvodinom razviju punu aktivnost na svojim sektorima. Neđutim, sve ovo zahtijeva, što smatramo potrebnim da vam podvučemo, obrazovanje jednog sposobnog vojno-političkog rukovodstva, Glavnog štaba za Vojvodinu, koji bi objedinio vojno-političku djelatnost našeg Korpusa i svih ostalih jedinica i vojnih ustanova na teritoriji Vojvodine.

¹¹ Ideja o formiranju takvog bataljona je postojala, jer se u jedinicama 12. korpusa nalazio priličan broj boraca i rukovodilaca iz Bačke i Banata. Međutim zbog neprijateljskih dejstava u drugoj polovini jula u istočnoj Bosni, kao i zbog zadatka 12. korpusa da prodiđe u Srbiju, ta ideja nije ostvarena. Opširnije o situaciji u Vojvodini vidi tom I. knj. 8.

Molimo vas da nam date izvjesna objašnjenja po pitanju naše korpusne oblasti. Naime, jasno nam je da na terenu Istočne Bosne, koja je vojna oblast III Korpusa, ne možemo formirati drugu vojnu oblast. Takode nam je jasno da, gdje god se ubuduće borili, moramo uspostavljati vojno-pozadinsku vlast i politički i organizaciono sređivati oslobođenu teritoriju. A izgradnja aparata za korpusnu vojnu oblast zahtijeva i stalnost teritorije. Radi toga vas molimo da nam date konkretnija uputstva u vezi sa formiranjem organizacionog aparata korpusne vojne oblasti našeg Korpusa, kao i teritorije koja će biti naša korpusna oblast. Na osnovu razjašnjenja toga pitanja, mi bismo vam odmah predložili zamjenika komandanta Korpusa, pomoćnika načelnika Štaba Korpusa i, uopšte, prišli bismo konkretnom rešavanju toga pitanja.¹²

V

Na kraju smatramo potrebnim da vas, iako ukratko, upoznamo sa tim kako je sporazum između Nacionalnog komiteta i Dr-a Subašića primljen u našim jedinicama. Sporazum je izazvao živo interesovanje. Još prije objavljivanja teksta sporazuma, u mnogim diskusijama i tumačenjima koja su se javljala, očitavalo se bezgranično povjerenje naših boraca i rukovodilaca u rukovodstvo naše borbe i posebno u druga Tita.

Sporazum je u našim jedinicama prihvaćen kao značajna pobjeda naše trogodišnje borbe, izvojevana kako nad domaćom reakcijom, tako i nad onim reakcionarnim inostranim krugovima koji su pomagali tu reakciju. U sporazumu vide naši borci i rukovodioci moćno sredstvo za proširivanje i učvršćivanje narodno-oslobodilačkog fronta i svih stečenih tekovina narodno-oslobodilačke borbe. U spoljnopolitičkom pogledu sporazum je primljen kao ojačanje našeg spoljnopolitičkog položaja, uporedo sa doprinosom na jačanju savezničkog bloka, što stvara nove mogućnosti za nove uspjehe naše spoljne politike, i, na kraju, kao značajan prilog učvršćivanju fronta slobodoljubivih naroda protiv hitlerovske Njemačke. U vezi sa sporazumom pojavila su se i izvjesna zastranjivanja kod nekih naših rukovodilaca, koja nisu izraz formiranih suprotnih političkih mišljenja, već posljedica pomanjkanja razumijevanja razvoja političkih događaja. Ta se zastranjivanja sastoje:

Korpusna vojna oblast 12. korpusa NOVJ nije formirana, jer je ovaj korpus dobio zadatak da prodire u Srbiju (sem toga, u istočnoj Bosni je već postojala jedna korpusna oblast — 3. korpusa).

a) u mišljenju da je kralj Petar II prišao narodno-oslobodilačkoj borbi i da se nalazi u redovima narodno-oslobodilačkog pokreta,

b) da će u našoj zemlji, u vezi sa sporazumom, nastati mimo našu vojsku neke vojne organizacije i da postoji mogućnost da predstavnici tih organizacija uđu u Vrhovni štab, i

c) neki su drugovi težište u tumačenju sporazuma svodili na pitanja da li su Marušić¹³ i Vukosavljević¹⁴ naši predstavnici u vladi, šta će biti sa našim finansijskim predstavnikom u Londonu, sa našim vojnim misijama kod Saveznika itd. U svim tim slučajevima zaboravljalo se da je težište našeg rada, u vezi sa sporazumom, na jačanju naše vojske novim borcima, na obuhvatanju borbom novih krajeva i proširivanju organizacije naše vlasti, a da su ostala pitanja, kao i pitanje prilaženja oslobodilačkoj borbi pojedinih oružanih grupa, konkretna pitanja.

Sva ova pogrešna mišljenja nisu imala nikakvih nezdoravih posljedica u našim jedinicama. Poslije ukazivanja ta su mišljenja likvidirana.

Sporazum je u neprijateljskim redovima izazvao previranje. Među četnicima na Ozrenu i Majevici dolazi do diferencijacije po pitanju odnosa prema nama. Ta diferencijacija ide u našu korist. Prema zaplijenjenim dokumentima vidi se da je većina četnika sa Majevice riješila da, za sada, obustavi borbu »protiv partizana«. ¹⁵ Pored toga javlja se sve veći broj četnika koji nastoje da se povežu sa nama.

Kod muslimanskog življa oko Tuzle sporazum nam je već poslužio za izvjesno povezivanje. Ali naša literatura u ove krajeve još uvijek teško dopire, zašto je narod prilično neobaviješten o razvitku situacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S. Mitrović

Komandant,
general-major D. Lekić

¹³ Drago

¹⁴ Šreten

¹⁵ Četnici Majevičkog korpusa su u drugoj polovini jula 1944. nastavili žestoke borbe protiv 12. i 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 53, objašnjenje br. 21).

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA 16. NOU DIVIZIJE OD 15. JULA 1944. GODINE¹

P R E G L E D
brojnog stanja ljudstva, naoružanja i stoke svih jedinica XVI NOU. divizije na dan 10 jula 1944 godine

Jedinica	Ljudstvo									Naoružanje																Municija za										Minerski					Sredstva						Konji									
	drugovi			drugarice			svega			Puške			Automatsko oružje			bombe		bacači		Topovi				Puške			Automatsko oružje				Bacače			materijal					za vezu																	
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Mauzer	Manliher	Engleske	Francuske	Italijanske	Teški mitraljezi	Puško-mitraljezi	Pikavci	Pištoli	Ofanzivne	Defanzivne	Teški	Laki	Protivtenkovska puška	Haubice	Brdski top	Poljski	Prot. tenkovski top	Mauzer	Manliher	Engleske	Francuske	Italijanske	Teške mitraljeze	Puško-mitraljeze	Pikavce	Pištolje	Protivtenkovske puške	Teški	Laki	Eksplziv kap.	Mine	Štapina met.	Rudarske kapisle	Električne kapisle	Radio stanice	Telefonske centrale	Telefonski aparati	Signalni „Gere“ aparati	Signalni barjačici	Telefonski kabl. met.	Jahači	Tovarni	Tegleči	Sedla	Samari	
Štab divizije	31	—	31	4	—	4	35	—	35	2	—	—	—	—	—	19	18	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	2100	224	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	—	—	13	—		
Prateća četa	86	10	76	6	1	5	92	11	81	72	—	1	—	—	—	5	3	4	5	50	—	—	—	—	—	—	—	3470	—	2160	—	—	—	400	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	22	—	1	22		
div. bolnica	45	—	45	7	—	7	52	—	52	10	4	4	—	—	—	1	7	6	3	17	—	—	—	—	—	—	—	240	200	130	—	—	—	250	1670	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	28	—	8	28				
div. sanitet	2	—	2	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—				
I-va Brigada	1158	240	918	182	34	148	1340	274	1066	566	—	114	—	—	8	89	114	80	99	699	5	3	4	—	—	—	—	29765	—	5560	—	—	15200	37070	11900	660	270	76	196	100	1	100	100	10	1	—	—	—	—	—	22	147	—	22	147	
II-ga Brigada	1095	323	772	156	56	100	1251	379	872	508	5	49	—	3	5	82	93	65	75	875	4	3	6	—	—	—	—	29735	105	31758	—	80	6600	25250	13600	1059	1000	136	232	6	5	60	100	15	1	—	—	—	—	—	—	17	135	—	25	124
IV-ta Brigada²	751	209	542	135	44	91	886	253	633	344	—	61	—	—	6	62	79	48	48	419	3	3	4	—	—	—	—	22890	—	5261	—	—	16295	23226	28895	726	848	64	98	30	7	30	70	—	1	—	—	—	—	—	12	96	—	8	96	
Ukupno:	3168	782	2386	490	135	355	3658	917	2741	1502	9	229	—	3	19	239	315	223	230	2073	12	9	14	—	—	—	1	86200	305	44869	—	80	38095	85796	58565	2869	2118	276	526	136	13	190	270	25	4	—	—	—	—	—	75	428	—	79	417	

MOBILIZACISKI OTSEK
XVI. N.O.U. DIVIZIJE
Mob. br. si.44
15. juli 1944 godina
Sef Mob. otseka,
Drag. Simić

Ljudstvo:		Municija	
Po spisku	3.658	A	Mauzer
U rashodu	917	c.	Manliher
Na licu	2.741		Engleska
			Francuska
			Italijanska
			Za puško-mitraljez
			Za teški mitraljez
			Ukupno

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. - U napomeni, koja je u originalu precrtana mastilom, stoji da je 4. vojvodanska brigada u rezervi imala 35 »mauzerki« i 17 engleskih pušaka, 1140 metaka za mauzerke. 21760 metaka za engleske i 500 metaka za italijanske puške. 75 mina za teški minobacač i 36 za laki minobacač.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 15. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA PROSTORU GRACANICA — RAKINO BRDO — OSMACI I O NAREĐENJU
ŠTABA 3. KORPUSA¹

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
15 jula 1944.
u 10.15 č.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

1. — Na prostoriju Bašigovci — Gračanica stigli smo 13 ov. m. bez smetnji.²

Noću 13/14 ov. m. izveli smo ekonomsku akciju na sektoru: Dubrave — Vukovije, koja je potpuno neuspjela.

Razlozi neuspjeha: Most preko Spreče severno od s. Krivače bio je porušen i branjen od strane zelenokadrovaca, jačine oko 100. Zbog kiše Spreča je nabujala i nije se mogla gaziti.

U toku 13 ov. m. po podne, kao i 14 ov. m. do podne, bilo je manjeg puškaranja sa zelenokadrovcima. Imali smo iz III brigade, koja je bila na prostoriji: Gračanica — G. Lukavica, 1 mrtvog i 2 ranjena. Neprijateljski gubitci nepoznati.

2. — 14 ov. m. u 13.00 sati krenuli smo ka prostoriji: Rakino Brdo — Papraća.

U pokretu dobili smo izveštaj od XIX Birčanske brigade, da je neprijatelj u jačini od jednog SS-bataljona 27 regimente sa jednim brdskim i jednim protivkolskim topom izvršio napad od pravca Jelice na liniji: Prnjavor — Memići — Capardi i da se prednjim delovima nalazi na liniji: Vis — Jelovo Brdo — Kakanj — Seherdžik.³ Osim toga primili smo naređenje III Korpusa, da sa najpogodnijih položaja dejstvujemo sa XIX brigadom u cilju proterivanja neprijatelja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/2, k. 1240.

² Vidi dok. br. 46.

³ Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 1. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 18/7, k. 1111), jedinice te brigade su 14. jula, oko 18,00 časova, protjerale neprijatelja sjeverno od komunikacije Tuzla — Zvornik, tj. prema pl. Jelici i Tuzli. Dalje se u izvještaju kaže da je 15. jula ta brigada bila u pokretu pravcem Vlasenica — Rajići. To potvrđuje i izvještaj Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. u kome piše:

»14. VII... Istog nadnevka vršile su razviđanje SS-postrojbe sa Bos. planincima u smjeru Osmaka i Rakina Brda. Posiedak nepoznat.

Partizani nadiru preko rieke Spreče, te zauzeli selo Srpski Jeginov Lug (11 km j.i. Tuzle)«. (Arhiv VII. reg. br. 43/9—4, k. 149 c.) O tome vidi i dok. br. 72 u ovoj knjizi.

Na temelju ovoga brigade smo zadržali na položajima: Tupković — Makalići — Vrelo. Štab divizije sa div. bolnicom u šumi kod Raševa.

Bez intervencije naših delova, XIX Birčanska brigada uspela je do mraka neprijatelja proterati severno, ka cesti Tuzla — Zvornik.

Na poziv štaba III Korpusa, komandant naše divizije krenuo je u štab III Korpusa 14 ov. m. u 16.15 sati.

3. — Komandant divizije vratio se iz štaba III Korpusa 14. ov. m. oko 21.00 sati, sa sledećom usmenom direktivom i zapovešću:

U sadejstvu sa XIX Birč. brigadom, proterati neprijatelja severno od ceste: Tuzla — Zvornik i osloboditi aerodrom kod Osmaka. Ovaj zadatak izvršiti na svak. način 15 ov. m. do 10.00 sati i prema situaciji izvršenju zadatka pristupiti još u toku noći 14/15 ov. m. Po izvršenju ovoga zadatka sa divizijom postaviti se tako, da se obezbedi aerodrom, kao i omogućiti snabdevanje hranom i sela severno od ceste Tuzla — Zvornik.

Prema ovome zadatku, brigade su raspoređene još u toku noći, ovako:

III brigada: sa tri bataljona na prostoriji: Kulina — Osmaci — Kakanj sa zadatkom ispitivanja ceste i napada na neprijatelja u koliko ga tamo bude bilo. Preostala dva bataljona postavljena su na prostoriju: Šeherdžik — Oškotice kao rezerva i za kontrolu pravca od Capardi.

V brigada postavljena je sa dva bataljona na prostoriju. Vukovina — Jelovo Brdo sa zadatkom ispitivanja ceste i napada na neprijatelja u koliko se tamo nalazi. Tri ostala bataljona postavljena su na prostoriju: Rakino Brdo — Vrelo — Panduri kao rezerva i za zatvaranje pravca od Vacetine.

Štab divizije i div. bolnica na Raševu u šumi. Deo štaba divizije od noćas nalazi se na Rakinom Brdu u uskoj vezi sa štabom XIX Birč. brigade, kao i na telefonskoj vezi sa štabom III Korpusa.

4. — Neprijatelj je u manjoj meri oštetiо aerodrom prekopavanjem. Ako drugih smetnji ne bude bilo, pretpostavlja se da će se aerodrom popraviti u toku današnjeg dana.

5. — XIX Birč. brigada postavljena je na prostoriji: Matkovac — Rudnik — Zidonje — V. Njive. Prema zapovesti štaba III Korpusa, ova će brigada 16 ov. m. krenuti za kraj oko Srebrenice.

6. — Hrane na ovom sektoru nema, niti je imamo u rezervi. Načelnik naše intendanture nalazi se kod štaba III Korpusa da ovo pitanje pokuša rešiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab: načelnik-major
Kolundžić

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE JEDINICA 12. KORPUSA NOVJ OD 16. JULA 1944. GODINE¹

PREGLED
BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA XII KORPUSA NOVJ NA DAN 5. JULA 1944. GODINE

JEDINICA	L J U D S T V O									N A O R U Ž A N J E								MUNICIJA ZA						Teško oružje				Baca- či		Municija za				Munic. za bacač		Eksploziv				Sredstvo za vezu				Konja				
	drugova			Drugarica			svega			pušaka			automat. oružje					Bombe																														
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Mauzerovih	Engleskih	Manliherovih	teških mitralj.	puško-mitralj.	šaraca	pikavaca	pištolja	Ofanzivnih	Defanzivnih	Protivtenkovskih pušaka	Mauzerove puške	Engleske puške	Manliherove puške	Pikavce	Pištolje	Protivtenkovske puške	Haubica	Brd. top	Top „Pito“ ^{ss}	Protukolac	Teški	Laki	Haubicu	Brd. top	Top „Pito“ ^{ss}	Protukolac	Teški	Laki	Mine	Štapin	Rudar. kapisle	Elektr. kapisle	Centrala	Telefona	Kablova metara	Radiostanica	Jahaćih	Tovarnih
Štab XII korpusa NOVJ	96	—	96	14	—	14	110	—	110	43	—	—	—	5	—	39	20	1	121	—	3335	1050	—	8000	260	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	17	15	
XVI Udarne divizija NOVJ	3168	782	2376	490	135	355	3658	917	2741	1502	229	9	19	218	21	315	223	230	2073	14	125435	152435	305	58565	2869	2118					12	9					276	526	13	190	270	25			4	75	428	
XXXVI Udarne Divizija NOVJ	1745	389	1356	253	38	215	1998	427	1571	719	253	9	10	116	10	259	96	77	1664	20	107401	198397	130	82223	561	3225					5	4					67	123	13	2		1	4	6000 met.		52	292	
S V E G A	5009	1171	3838	757	173	584	5766	1344	4422	2264	482	18	29	339	31	613	339	308	3858	34	236171	351882	435	149372 ²	3690	5343					17	13					343	649	26	192	270	25	1	4	6000 met.	7	144	735

NAPOMENA: U ovaj pregled nije uneta VI brigada, koja je u sastavu XXXVI Divizije, a koja ima oko 700 boraca, sa 400 pušaka, 25 p. mitraljeza. 2 t. mitraljeza. 3 laka i 2 teška bacača, 2 protivtenkovske puške i jedan džonbul. i VII brigada sa oko 800 boraca. 500 pušaka. 43 p. mitralj.. 3 teška mitraljeza. 4 laka bacača. 3 teška bacača, 8 protivtenkov. pušaka, 1 džonbul. Ove dve brigade nalaze se u Sremu.'

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16. jula 1944.

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII. reg. br. 28 7. k. 589.

² Zbir pogrešan. Treba: 148788.
* Bliže o njima vidi tom I. knj. 8, dok. br. 102 i 103

Za Stab Korpusa
načelnik
p. pukovnik

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944.
O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU
FOČA — ČAJNICE — PJEVLJA¹

Štab
XVII U. D. N. O. V. J.
Br. si.
16 jula 1944 g.

Strogo poverljivo

Operacijski izveštaj za
vrijeme od 1 do 15-VII
1944 god. dostavlja²

ŠTABU KORPUSA NOVJ

1-VII-1944 god.

Raspored jedinica divizije u toku ovoga dana bio je sledeći:

II Krajiška NOU brigada: Foča — Orahovo — Handići — Gradac — Gradačka stijena — Biokovi, sa zadatkom zatvaranja pravca od Zakmura i Miljevine kao i kontrolisanja reke Drine i zatvaranja pravca od Goražde — Ustikolina.

U toku prošle noći dva bataljona II KNOU brigade izvršila su napad na četničke bande, kojih je bilo 4—500 ljudi sa desetak automatskih oružja i 1 bacačem, na položajima Kulina — D. Budanj — D. febelo] Brdo — Radoviš (k. 714) prema Miljevini i Jabuci. Poslije žestoke jednočasovne borbe četnici su bili razbijeni i povukli su se u paničnom bjegstvu prema Kalinoviku, uz gubitke od 1 mrtvog i više ranjenih. Naši gubici 2 lakše ranjena.

VI Bosanska NOU brigada raspoređena je na liniji: Miljeno — Cajniče — Metaljka — Trpinje, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca prema Goraždu i izviđanja u severnom pravcu prema Limu, održavajući desno vezu sa XV M. NOU brigadom.

XV Majevička NOU brigada raspoređena je na prostoriji: Boljanići — Tusto Brdo — Vis — Glisnica (Radijevići. Horevine, Boljenovac) — Strahov Do (Zorlovići, Kovač), sa zadatkom

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/3. k. 982.

² Naredenja Štaba 17. NOU divizije od 7, 14, 15, 17, 23, 24. i 26. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo u julu štampana su u tomu III, knj. 8. dok. br. 12. 18. 20, 23, 35, 39 i 44.

zatvaranja ceste Pljevlje — Čajniče i međuprostora, pomenuta cesta — r. Cehotina.

U toku dana pored vojne obuke — predviđene po planu rada, po jedinicama su vršene pripreme za proslavu godišnjice osnivanja divizije.

2-VII-1944 god.

U toku dana jedinice na istim položajima. Borbi nije bilo.

Prije podne po jedinicama vršena je vojna obuka. Iza podne po svim jedinicama, uz prisustvo naroda, održana je uz program proslava godišnjice formiranja naše divizije.

U Čajniču na proslavi, pored Štaba divizije, uzeli su učešća i delegati iz svih brigada (jačine 50 boraca sa političkim komesarima brigada). Proslava je održana ovim redom: smotra jedinica koje su uzele učešća, čitanje dnevne zapovesti, čitanje pozdravnih telegrama, komandant i politički komesar održali su govor, zajednički ručak, priredba koju je dala kulturno-umjetnička grupa naše divizije, a poslije priredbe veselje.

— U toku noći 2/3 o. mj. jedan bataljon II Kraj. brigade u s. Vranićima ubio je 4 ustaše i zarobio 1 milicionera. Zaplijenjen je 1 p. mitraljez »Brno«, 3 puške, 8000 metaka, 15 ručnih bombi, 1 pištolj i 3 konja.³

Naših gubitaka nije bilo.

3-VII-1944 god.

U toku dana nije bilo promjene ni borbi.

— II Krajiška NOU brigada uhvatila je vezu sa jedinicama I ProleTERSke divizije, koja se nalazi na liniji Miljeno⁴ — Kalinovik — Trnovo.⁵

4-VII-1944 god.

U toku ovoga dana nije bilo borbi, raspored divizije ostao je isti.

— Noću 3/4 o. mj. neprijateljski kamioni u nekoliko mahova prevozili su vojsku iz Goražda za Ustikolinu. Takođe je primjećena jedna veća kolona motorizovana, gde se kreće na drumu Goražde — Sarajevo u oba pravca.⁶ Pretpostavlja se da

³ U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26. jula 1944. o tome se kaže:

»3. VII 1944. u 0300 sati skupina od 100 partizana upala je u sei. Vranići (7 km. j.z. Goražde). Naša posada od 40 momaka V. bojne 8. posadnog zdruga prihvatila je borbu, ali se je nakon jednosatne borbe povukla u smjeru Goražde. Naši gubitci: 3 momka poginula i jedan ranjen. Partizanski gubici nepoznati. Partizani opljačkali 2 goveda i nešto sitne stoke«. (Arhiv VII, reg. br. 44/2—5, k. 149 e.)

⁴ Vjerovatno omaška. Treba: Miljevina.

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 6 i 8.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 12 i 180.

su ovi pokreti neprijatelja usmjereni u pravcu Foče u cilju odbacivanja od r. Drine I divizije, koja je stigla na sektor Kalinovik.

Od Štaba II Korpusa primljena je depeša sledeće sadržine:

»Sa jednom brigadom odmah zatvorite pravac Pljevlje — Tara. Dvije vaše brigade do dolaska jedinica I Korpusa u Foču ostavite na sektoru Celebić — Foča, a onda ćete sve vaše snage prebaciti na prostoriju Meljak — Kakmuži — Kosanica u cilju pritiska na Pljevlja i sigurnog zatvaranja pravca Pljevlje — Tara. Vezati se čvrsto desno sa jedinicama XXXVII divizije na pravcu Pljevlje — Sahovići,⁷ a održavati stalno vezu sa jedinicama I Korpusa na pravcu Foče«.

— U vezi sa izmjenjenom situacijom na sektoru Foča — Goražde zadatak naše divizije je, pored zatvaranja pravca Pljevlje — Tara, čvrsto držanje Foče i na taj način omogućavanje prebacivanja jedinica I Korpusa na desnu obalu r. Drine. U vezi s tim izdata je zapovest, i to:

1.) II Krajiška NOU brigada ostaje na sektoru Foče sa zadatkom čvrstog držanja Foče i omogućavanja prelaza jedinica I Korpusa na desnu obalu r. Drine. Desno držati čvrstu vezu sa jedinicama XVI Muslimanske NOU brigade na sektoru Kozarevina — Goli Vrh.

2.) XVI Muslimanska NOU brigada postaviće se na prostoriju Kozarevina — Goli Vrh — Raskršće, sa zadatkom kontrolisanja desne obale r. Drine i onemogućavanja prelaza neprijatelju na desnu obalu r. Drine. Sem toga, osmatranja pravca prema Goraždu i Čajniču.

3.) XV Majevička NOU brigada postaviće se na prostoriju Potpeći sa zadatkom zatvaranja pravca Pljevlja — Tara. Pokret izvršiti odmah po prijemu zapovjesti. Po dolasku na novu prostoriju povezati se sa jedinicama V⁸ i XXXVII divizije.

4.) VI Bosanska NOU brigada sa dosadašnje prostorije krenuće najkraćim pravcem na prostoriju Gradac — Meljak — Hoćevina, sa zadatkom kontrolisanja doline r. Cehotine i pravca prema Pljevlju. Održavati čvrstu vezu sa jedinicama II i XV brigade.

U toku ovoga dana i noći 4/5 neprijatelj od Goražda preko Ustikoline pokušao je nadirati ka Foči, lijevom obalom r. Drine (cestom i brdima), pravcem Ustikolina — Grad — Pi-

⁷ i ¹⁶ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 210—218.

⁸ O toj diviziji vidi tom III, knj. 8, dok. br. 7 i 10.

preko Zahuma — G. i D. Višnjice — Kakmuža i smjestio se u s. Glibači.

— Radiogramom koji je primljen od Štaba III Korpusa, naša divizija stavljena je pod direktnu komandu Vrhovnog štaba do daljeg naređenja.¹⁴

Od Štaba II Korpusa naša divizija dobila je zadatak da čvrsto zatvori pravac, komunikaciju Pljevlja — Tara. U vezi novog zadatka izdata je zapovjest Štaba divizije, i to:

1) II Krajiška NOU brigada sa prostorije Podkovač — Strahov Do odmah po primitku zapovjesti prebaciće se na lijevu obalu r. Čehotine i postaviti se na prostoriju D. Brvenica — Meljak — Pliješevina, sa zadatkom kontrolisanja r. Čehotine do Pljevalja kao i nizvodno od Mrčeva, čvrsto održavajući vezu sa jedinicama VI Bos. brigade i jedinicama »Dunav«.¹⁵

2) VI Bosanska brigada odmah po primitku zapovjesti postaviće se na prostoriju Hočevina — Kakmuži — Kruševo, izviđajući i obezbjeđujući se od pravca Pljevlja, održavajući vezu sa XV Maj. i II Kraj. brigadom.

3) XV Majevička brigada postaviće se na prostoriju Potpeće — Vlahovići — Odžak, čvrsto zatvarajući komunikaciju Pljevlja — Tara, održavajući vezu sa jedinicama V i XXXVII divizije na liniji Pljevlja — Sahovići.

Napomena: važnost zadatka koji prema ovoj zapovjesti imaju naše jedinice naročito je potencirana osiguravanjem aerodroma u Negobudi, odakle se transportuju naši ranjenici.

— XVI Muslimanska brigada pokrenula se sa prostorije Cajniče — Metaljka — Kovač Pl. prema Foči i dalje prema dobivenom zadatku, tj. prema snagama XXVII divizije.

9. VII 1944. god.

U toku noći 8/9 i 9 o. mj. jedinice divizije izvršile su pokret i postavile se na prostoriji:

II Krajiška brigada na prostoriji: D. Brvenica — s. Pliješevina — s. Trnovice — s. Meljak — s. Hodžići.

VI Bosanska brigada na prostoriji: Hočevina — Kakmuži — Kruševo — Lađana.

XV Majevička brigada na prostoriji: Potpeće — Vlahovići — Odžak isturajući patrole dublje iznad samog Pljevlja.

Sve jedinice na određenu prostoriju stigle su do 16 časova.

Borbi u toku dana nije bilo.

¹⁴ Novim naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. jula 1944. ona je stavljena pod komandu Štaba 2. korpusa. Bliže o naređenjima Vrhovnog štaba vidi dok. br. 12 i 143.

¹⁵ Odnosi se na 1. proletersku brigadu (vidi dok. br. 8 i 50).

10. VII 1944. god.

Raspored jedinica divizije ostao je isti, borbi u toku dana nije bilo. Radilo se na vojničkom i političkom uzdizanju boraca i rukovodioca.

U toku noći 10/11 o. mj. oko 22 časa I bataljon, pojačan sa dve čete III bataljona VI brigade, krenuo je preko s. Vrbice — Borovog Brda (k. 1097) — k. 849 — s. Kulušići, izbijajući na r. Čehotinu, u cilju odsjecanja i razbijanja četničkih bandi koje se nalaze na prostoriji s. Vidre — Vučje — Pauče. Na ovoj prostoriji nalazi se Pljevaljska četnička brigada. Pošto su bataljoni gore navedenim pravcem izbili na r. Čehotinu i presjekli četnicima odstupnicu prema Pljevlju i s. Zidovićima, krenuli su u četnim kolonama u napad. U isto vrijeme dok su bataljoni VI brigade nadirali u pravcu četnika, dijelovi jednog bataljona II Krajiške brigade izvršili su pritisak na četnike sa pravca s. Pliješevine. Poslije vrlo kratke ali oštre borbe četnici su bili potpuno razbijeni u desetine i trojke i razbjegli se po šumi u raznim pravcima.

Na mjestu same borbe četnici su imali 16 mrtvih i 26 ranjenih. Zaplijenjeno je 3 puške i oko 500 metaka 7,9 mm.

Naši gubici: 2 ranjena druga, od kojih je 1 zam. k-dira čete drug Keleč Cedo (ranjen kroz noge), a drugi desetar I bat. drug Hasan Junuzović (ranjen y stomak i kasnije umro).

8 o. mj. u Pljevlja su dolazila dva nemačka generala i jedan Nedićev ministar.

Isto tako došlo je u Pljevlja 100 pari Nedićeve uniforme, u koje hoće da obuku ovdašnje četnike.

11. VII 1944. god.

U toku dana divizija se nalazi na istom mjestu i sa istim zadatkom. Radi se na sređivanju i odmoru jedinica. Na sektoru naše divizije neprijatelj nije pokušao nikakav ispad.

12. VII 1944. god.

Na sektoru naše divizije u toku dana borbi nije bilo.

U zoru ovoga dana XV Majevička brigada izvršila je izvjesno pomjeranje svojih jedinica u cilju što boljeg i efikasnijeg zatvaranja pravca Pljevlje — Tara i sadejstva sa snagama III Sandžačke brigade XXXVII divizije,¹⁶ i postavila se na liniju: Katuni — Borovica — Crnoborje — Gornje Selo — Vlahovići isturajući manja odjeljenja prema samim Pljevljima.

— Mitraljezac na »Šarcu« VI brigade ubio je 1 četnika iz zasjede više samog bunkera kod s. Komina.

— U toku noći 11/12 štab II bat. VI brigade pravio je uzbunu koja je vrlo dobro uspjela. Borci su za 3 minute izašli na položaj.

Po svim jedinicama proslavljen je 13 juli, na kojoj su uzeli velikog učešća seljaci iz okolnih sela. U vezi sa ovom proslavom u svim jedinicama održana su predavanja o značaju 13 jula.

13. VII 1944. god.

U toku dana na sektoru naše divizije nije bilo promjena. Po jedinicama održavani su vojno-politički sastanci kao i kulturna predavanja.

— U Pljevlje je stiglo oko 1500 vojnika u nemačkoj uniformi sa 6 teških i 3 laka topa kao i nekoliko tenkova.¹⁷

14. VII 1944. god.

U toku dana borbi nije bilo niti kakvih promjena. Pojačana opreznost prema Pljevlju usled pojačanja koja su prošlog dana stigla u Pljevlje.

U toku dana jedinice »Dunav« brigade izbile su na prostoriju VI brigade, u cilju smenjivanja iste sa položaja, a u vezi predstojećeg pokreta koji će imati naša divizija.

15. VII 1944. god.

U toku dana jedinice »Avale« smenile su jedinice naše divizije na položajima koje je držala naša divizija.

Prema naređenju Štaba II Korpusa naša divizija izvršiće pokret i postaviti se na prostoriju: Bučje — Krnjača — G. i D. Babine.

Pokret je izvršen u 3 kolone — po brigadama i to:

Desna kolona: II Krajiška NOU brigada ima da se prebaci preko ceste Cajniče — Pljevlje i postavi se na prostoriju Krnjača — Granica, na koji zadatak je krenula oko 21 čas.

Srednja kolona: XV Majevička NOU brigada i Štab divizije u 16 časova krenula je sa dosadašnje prostorije pravcem Kruševo — Hoćevina — Brvenica — Krće — Ritošići — Glog.

Lijeva kolona: VI Bosanska NOU brigada krenula je sa zbornog mjesta Kakmuži u 18 časova, pravcem: Hoćevina — prelaz preko r. Cehotine — s. Glisnica — s. D. i G. Krće — prelaz preko ceste Pljevlje — Čajniče — s. Milunići — Zamišalj — Mrkića Ograda — s. G. Babine.

¹⁷ Prema informativnom izvještaju Štaba 1. proleterske divizije od 16. jula 1944, u Pljevljima su bile slijedeće neprijateljske snage: dva bataljona 2. planinskog puka divizije »Brandenburg«, jačine 400—500 vojnika, Pljevaljska četnička brigada, jačine 300—100 četnika, pod komandom Milutina Jelovca, odred četničkog vojvode Ivića, jačine 100—150 četnika, i oko 400 milicionera (Arhiv VII, reg. br. 10 10, k. 712 B)

Gubici u ovom periodu (od 1. do 15. VII 1944. g.)

NEPRIJATELJSKI:		NAŠI:	
mrtvih	43	mrtvih	2
ranjenih	56	ranjenih	6
zarobljenih	1	nestal. dezer.	/
S v e g a :	100	S v e g a :	8

Zaplijenjeno: 6 pušaka, 1 p. mitraljez »Zbrojovka«, 15 r. bombi, 1 pištolj, 1 pikavac, 10.700 p. metaka 7,9 mm i 4 tovarna konja.

Brojno stanje divizije na dan 15. VII 1944. god.

drugova	1339	Stab div. i oko Štaba:	drugova	87	drugar.	17
<u>drugarica</u>	174	II Krajiška brigada:	„	535	„	54
S 7 e g a r	1513	I Bosanska brigada	„	347	„	58
		XV Majevička brigada:	„	370	„	45

Na dan 13 jula upućeno na lečenje u Italiju: 2 druga i 1 drugarica.

BR. 63

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I
DEJSTVO NA PROSTORU BILECA — GACKO I NEVESI-
NJE — STOLAC — LJUBINJE¹

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. Str. Pov. broj 635
Dana 16. jula 44. U 19 C
s. Crkvice

Strogo poverljivo!

Z A P O V I J E S T
(Sekcija: Trebinje, Gacko, Dubrovnik, Nevesinje, Mostar, Mljet
1:100.000)

Na čitavom terenu Hercegovine stanje neprijateljskih snaga ostalo je nepromijenjeno, izuzevši što se četnički garnizon Bileća nešto malo pojačao. Stanje neprijateljskih snaga

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/8, k. 1143.

u pojedinim garnizonima prema podacima kojima sada raspolazemo je slijedeće:

— U Bileća se nalazi oko 1.200 bandita — četnika, od kojih 300 nenaoružano, i koji u posljednje vrijeme ne preduzimaju nikakve akcije u pravcu naših snaga.²

— U Trebinje se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije i oko 500 bandita — četnika, koji su takođe neaktivni.⁴ Komunikacija Bileća — Trebinje je slobodna za saobraćaj.

— U Stolac se nalazi oko 200 vojnika »vražije« divizije,⁵ oko 50 četnika i oko 30 poljskih žandarma. Ima nešto artiljerije, od koje je veći dio protivaeroplanska.

— Na sektoru Aladinići — Domanovići — Blagaj — Dubrave skoncentrisali su se neki dijelovi »vražije« divizije čija je jačina vrlo mala i imaju zadatak da kontrolišu cestu: Stolac — Domanovići — Mostar.⁶

— U Nevesinje se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije⁷ i oko 400 četnika.⁸

— U Gacko se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije (bez jedne čete)⁹ i oko 400 četnika.¹⁰ Jačina ovoga bataljona je oko 300 vojnika, a posljednjih dana je primjećeno da četnici napuštaju Gacko i idu svojim kućama radi obrade polja.

Na dan 11. o. mj. neprijateljske snage iz Gacka, jačine oko 300 švaba, 400 četnika i oko 100 ustaša iz Kule na Dalešnja Doložani XI Hercegovačke N.O.U. Brigade na liniji: Kobilja Glava — Pržine — Gat — Kazanci. Borba je trajala čitavi dan i bila je potpomognuta jakom artiljerijskom vatrom. Poslije borbe koja je trajala čitavi dan XI Hercegovačka N.O.U. Brigada je uspjela vještim manevrom preko Kanića i ka Zborna Gomila ha-dotučiti bande i natjerati ih u panično begstvo u pravcu Gacka. U ovoj akciji neprijatelji su imali 50 mrtvih i 60 ranjenih. Jedan dio mrtvih je uspio da odvuče dok ih je 15 nađeno na Gat. od kojih 14 švaba i jedan ustaša. Među dočimljenim Švabama nalazi se jedan oficir i dva dočimficira. Zaolijenjeno je: 1 Duškomitraljez »šarac«. 1 mašinka, 10 nušaka, oko 2.000 puščanih metaka i dosta druge opreme. Brigada nije imala sopstvenih gubitaka, a imala je 17 ranjenih od kojih većina su lakše ranjeni.

Na 14. o. mj. XII Hercegovačka N.O.U. brigada potukla je dvije švapske kolone na prostoru: Ponor — Lastavica —

² U tom mjestu su tada bili četnici Bilećke brigade. Bliže o njima vidi dok. br. 104, 108 i 146.

⁵, * ⁷ i * Riječ je o jedinici njemačke 369. legionarske (»Vražje«) divizije. Bliže o njima vidi dok. br. 1, 91, 158 i 181.

⁴ Odnosi se na četnike Trebinjskog korpusa.

⁸ i ¹⁰ Riječ je o četnicima Nevesinjskog korpusa. Opširnije o njihovom dejstvu vidi operativni dnevnik Komande Nevesinjskog korpusa (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

Džinova Mahala — Poljana, a ostatke ovih švapskih snaga gonila je u pravcu Odžaka. U ovoj akciji ubijeno je 30 Švaba, među kojima i dva oficira, od kojih je jedan bio komandant bataljona. Zaplijenjena je velika količina materijala, oružja i opreme i to: 1 teški bacač, 2 laka bacača, oko 8.000 jugoslovenskih metaka, 1 ispravna radio-stanica (kompletna), oko 20 konja, 50 kompletnih mina za teški bacač, 100 kompletnih mina za mali bacač, 8 akumulatora od 2 volta, kompletna puškarska poljska radionica, oko 15 pušaka i mnogo druge opreme koja se još prikuplja.

Kod ubijenog švapskog oficira koji je komandovao bataljonom nađena je dragocjena arhiva, a između ostalog i zapovijest komandanta 369 »vražije« divizije br. 121 od 11 jula o. g.¹¹ Zarobljen je 1 podoficir koji je bio bataljonski ljekar.

Iz obavještajnih izvještaja koji su nam stizali posljednjih dana dobivala se jasna slika da će neprijatelj otpočeti sa ofanzivom na našu teritoriju u cilju da nas protjera iz Hercegovine. Ovaj podatak se tačno i potvrdio sa zaplijenjenom zapoviješću komandanta 369 »Vražije« divizije broj 121 od 11 jula o. g. Ofanziva je po ovoj zapovijesti trebala da otpočne na dan 13 o. mj., a da se završi na dan 24 o. mj. i da naše snage budu potpuno istjerane iz Hercegovine.

Zapoviješću je po danima tačno predviđeno šta ima koja jedinica da radi i šta joj je zadatak, ali uglavnom zapovijest je slijedeće sadržine:

12

Obaviješteni smo, ali još nije potvrđeno, da je XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada strahovito potukla njemačku kolonu koja je trebala da izbiže na liniju: Hrgud — Poratak i zarobila komoru ove kolone u s. Dabrica.

Pošto su ove dvije kolone strahovito potučene i plan njemačko-četničke ofanzive potpuno poremećen, mišljenja smo da im je ofanziva potpuno propala, ali nije isključeno da će po predviđenoj zapovijesti izvršiti pokret pojedine grupe preko Ljubinie, od Trebinja ka Zvijerina, od Bileće ka Plana i od Gacko ka Kobilja Glava, a tako isto je moguće da će i četničke bande iz Gacko krenuti ka Stabna.

Dvije neprijateljske kolone su do sada potpuno potučene, a ako ostale kolone krenu po predviđenoj zapovijesti i njih ćemo lako uništiti jer znamo kada će sa pokretom otpočeti pa ih je lako počesno tući.

¹¹ Vidi dok. br. 84 i 158.

¹² Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 158.

U uvodu svoje zapovijesti komandant 369 divizije (»vražije«) navodi:

»XXIX divizija važi kao elitna divizija. Do sada nikada nije odlučno tučena. Potpuno je savladala taktiku rata po grupama i neobično vješto koristi zemljište. Najviše zabacuje sopstvene snage na bokove i leđa obuhvatno. Prilikom napada na nju odmah prelazi sa svojim snagama u kontra napad. Bori se hrabro, nema zarobljenika« itd.

Pošto nije isključeno da Njemci u zajednici sa četničkim bandama i ustašama ponova otpočnu sa ofanzivom ili nastave izvršenje zadataka po zapovijesti komandanta 369 divizije,¹³ to

N A R E D U J E M O :

1. — X Hercegovačka
N.O.U. brigada
Svega: pet bataljona
4 teška bacača.
Komandant major drug
Nikola Ljubibratić

1. — Biće naročito budna od pravca Bileća i čim bi bande iz Bileće pokušale da se probijaju u pravcu Plane ili Zvijerine, odmah ih najenergičnije napasti i uništiti.

Svoje bataljone najbolje je da rasporedi na liniji: Vučji Do — Okolište — Trnovica — Lađevići — Kovači i da sa te linije prema potrebi napada neprijatelja.¹⁴

Stalno držati vezu sa bataljonom II Dalmatinske brigade koji se nalazi u s. Pilatovci i skrenuti mu pažnju na budnost od Bileća u pravcu Mokri Do — Vračnovići i dalje ka Vilusi. Ako bi s6 neprijatelj pokušao da probija u pravcu Velimlje ili Viluse, tada ga najenergičnije napasti u zajednici sa bataljonom II Dalmatinske brigade¹⁵ i potući ga.

Dva svoja bataljona svakako ćete držati i to jedan u Lađevići, a jedan u Kovači koji će biti kao rezerva i upotrebljavaće se prema potrebi, a pored toga u s. Kapavica nalaziće se i 13 bataljon XII Hercegovačke N.O.U. Brigade koji će također biti kao rezerva i upo-

¹⁴ i " Vidi dok. br. 91.

¹⁵ Taj bataljon je 19. jula povučen s tog prostora (vidi dok. br. 83).

2. — XI Hercegovačka
N.O.U. brigada
Svega: četiri bataljona i
dva teška bacača.
Komandant kapetan
drug Jovan Andrić

3. — XII Hercegovačka
N.O.U. brigada
Svega: četiri bataljona i
tri teška bacača.
Komandant kapetan
Milinko Okiljević

trebljavaće se također prema potrebi.

Stab brigade uputiće ovome štabu šifru za rad preko radio-stanice.

2. — Ostaje na sadašnjoj prostoriji sa zadatkom da zatvara pravac od pravca Avtovac preko Stepen i Kobilja Glava ka Plana i od Avtovac preko Kazanci i dalje preko Somine ka Crni Kuk.

Na sadašnjoj prostoriji sa bataljonima može da bar koliko-toliko manevriše do Kazanci smještajući jedan bataljon i u Bijela Dola, a ako neprijatelj pokuša da krene od Gacko u pravcu Kobilja Glava i Gat, tada ga treba bočno napasti preko Kapić ispoljavajući najenergičnije svoje dejstvo u pravcu Samobor — Lipnik.¹⁶

Održavajte stalno vezu sa jedinicama koje se nalaze na sektoru Ravno i sa Golijском partizanskom četom kako bi mogli zajedničkim snagama napasti neprijatelja.

Upućujemo vam radio-stanicu.

3. — Manevrisaće na prostoru: Slato — Rogače — Džinova Mahala — Trusina ne dozvoljavajući da se neprijatelj od Nevesinja probije za Dabar ili ka Rioca. Ako bi neprijatelj pokušao napad od pravca Nevesinja, tada ga vještim manevrom napasti zabacujući mu se na leđa i u pozadinu i težeći ga potpuno uništiti.¹⁷

Stalnu vezu održavajte sa dijelovima XIII Hercegovačke brigade na prostoru: Hrgud — Mjedena Glava i po potrebi njoj sadejstvujte sa manjim snagama ako od pravca Nevesinja nema nikakvih pokreta.

Vaš 3 bataljon nalaziće se u s. Kapavica i služiće kao rezerva divizije za akciju tamo gdje bude situacija iziskivala. Ovaj bataljon je o tome izvješten zasebnim naređenjem.

Održavajte sa nama stalnu vezu preko radio-stanice a šifru vam upućujemo.

Zaplijenjenu radio-stanicu uputite u ovaj štab a dijelove zaplijenjenog bacača uputite XIII Brigadi ako su joj potrebni.

4. — XIII Hercegovačka
N.O.U. brigada
Svega: tri bataljona i
jedan teški bacač.
Komandant major drug
Danilo Komnenović

3. — Zatvarače pravac od Stolac ka Dabar ne dozvoljavajući neprijatelju od Stoca da se probije za Dabar bilo to pravcem: Dabrica — Potkom, bilo preko Hrguda ili od Stolac preko Stanjevići ka Vlahovići.

Ako ste razbili neprijateljsku kolonu koja je trebala da se kreće od Blagaja preko Stjepan Krs i dalje preko Dabrice za Dabar, tada ćete dva vaša bataljona odmah baciti na prostoriju Vlahovići — Stanjevići i razbiti bande koje se nalaze oko Ubosko — Vlahovići. Uхватite vezu sa dijelovima Južnohercegovačkog odreda i prema potrebi mu sadejstvujte u srezu Ljubinje napadajući bande koje su se koncentrisale na prostoru Ljubinje — Dubočica.

Neprijateljski dijelovi koji vas napadaju preko Baranje u pravcu Hrgud samo će demonstrirati.

Sa jedinicama umješno manevrišite težeći da neprijatelja uvijek napadate sa leđa i bokova.¹⁸

5. — Štab XXIX
U. divizije

5. — Nalaziće se danas u selu Gornje Crkvice u kući Novakovića a sjutra ujutro u 9 časova kreće za

- Donje Crkvice gdje slati i sve izvještaje.
6. — Divizijska bolnica 6. — Nalaziće se u Crni Kuk a tu će se nalaziti i hirurška ekipa koja će se upućivati gdje to situacija bude iziskivala.
7. — Oblasni komite)¹⁹ 7. — Nalazeći se u selo Bjeljani, gdje se održava i kurs.²⁰
8. — Veza 8. — Sve brigade slaće redovno svoje izvještaje izvještavajući nas o situaciji na svome i okolnom sektoru. Pri slanju izvještaja ne čekati dok se borba potpuno završi, već se starati da ovaj štab bude na vrijeme o svemu obavješten, kako bi mogao u potpunosti rukovoditi sa borbom i intervenisati sa rezervom gdje bude trebalo.

Ideja manevra

XI brigada treba da najenergičnije napada neprijatelja na pravcu Gacko ako on bude pokušao da se kreće u pravcu Kobilja Glava — Kazanci, a X brigada treba da drži privezan za sebe bilečki garnizon ne dozvoljavajući bandama iz Bileće da krenu u pravcu Zvijerina — Vranjska, intervenišući u tom pravcu sa potrebnim snagama. XII brigada zatvara pravac od Nevesinja i služi kao udarna grupa koja ima zadatak da razbija sve neprijateljske pokušaje proboja u pravcu Dabra, dok XIII brigada služiće se sa Hrgudom kao stožerom oko koga treba da manevriše tukući pojedine neprijateljske grupe na pravcu Dabrica — Potkom i ka pravcu Stolac — Ljubinje. Južnohercegovački odred djeluje na partizanski način ispoljavajući svoje dejstvo na neprijatelja, na svako mjesto a naročito u njegovu pozadinu, unoseći zabunu u njegove redove.

9. — Južnohercegovački partizanski odred

Napadače najenergičnije svaku neprijateljsku kolonu koja bi pokušala preko Hrasna da se probije za Ljubinje ili koja bi pokušala da se krene preko Strujići u pravcu Ljubinja ili preko Dobromani u pravcu Zagora — Ljubomir. Svoje dejstvo ispoljavati iznenadno puštajući neprijatelja da uđe u klopke, a sa izvjesnim odeljenjima

¹⁹ Riječ je o Oblasnom komitetu KPJ za Hercegovinu.

²⁰ Tada je održavan politički kurs.

napadati ga iz pozadine i time unositi zabunu u njegove redove.²¹

Održavajte vezu sa dijelovima XIII Hercegovačke N.O.U. brigade i sve raspoloživo ljudstvo upotrijebiti u borbu protiv neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

	Za	
Politički komesar	načelnika štaba	Komandant
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović	Drago Đukanović	Vlado Šegrt

(M.P.)

DOSTAVLJENO:

- Štabovima brigada
- Štabu Južnohercegovačkog part. odreda
- Štabu Primorske udarne grupe.

P. S. za X Hercegovačku N.O.U. brigadu:

Sad smo dobili izvještaj da je XIII Hercegovačka N.O.U. brigada razbila jednu švapsku kolonu kod Dabrice i Trusine i izbacila iz stroja 36 Švaba, a zaplijenila 2 šarca, 6 mašinki, 120 kompletnih mina za teški bacač, 1 teški bacač, 5 parabeluma, 13.000 metaka. Zarobila 8 vražijaka. Još uvijek vodi borbu sa neprijateljem na Sniježnici.²²

Jedna grupa četnika i Švaba izgleda da je došla na prostor Vlahovići i zahvatila Ljubinje. U vezi ove situacije:

X Hercegovačka N.O.U. brigada će uputiti dva svoja bataljona preko Osmić Gomile i Kukun ka Vlahovići, no imati u vidu i neprijateljsku kolonu koja treba da izbije 18. o. mj. na liniju Tisac — Miloška. Čim uhvate vezu, ova dva bataljona X brigade, sa dijelovima XIII Hercegovačke N.O.U. brigade od-

²¹ U izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 18. jula 1944. o tome se kaže:

»Dana 17. VII napali smo četničke bande Babića, Trklje i Pavličića i nekog crnogorskog pograničnog bataljona na prostoriji Mišljen — Bančići — Mrkalj sa bataljonom »M. Cuzulan«, Pratećim vodom i jednom četom bataljona »M. Mihić« i manevrom ih protjerali preko Varđuše ka Rankovcima. Namjere bandi su wie mobilizacija, pljačka i napad na Hrasno, zatim povezivanje sa stolačkim četnicima. Naša Ljubinjska četa dočekala je jednu njihovu kolonu i krenula na Zegulji i razbila je bande. Ova kolona jačine 50—60 gonila je ranjenike za Stolac, i ista se povukla u pravcu Rankovaca. Bande su se pred noć prikupljale u Ljubinje i jutros u 2 sata poslali smo bataljon »M. Cuzulan« i jednu četu bataljona »M. Mihić« da ih napadnu, dok smo bataljonu »R. Pravica« naredili da jutros izbije na prostor Zabica — Ivica i napadne bande sa leđa«. (Arhiv VII, reg. br. 11/12, k. 1143.)

^a Vidi dok. br. 70.

mah će se vratiti, čisteći Sitnicu i Zvijerinu od neprijateljskih bandi, u pravcu Plana i da uđu u sastav brigade.

3 bataljon XII brigade (Ljubomirski) ne upućujte u pravcu Tisac, već ćete ga smjestiti u s. Kovači gdje će služiti kao diviziska rezerva.

Nemojte napadati na Bileću, već izvršite prepad, a u toku dana možete držati Modropac i Hadžibegovo Brdo ako to situacija bude dozvoljavala. Stalno održavajte vezu sa bataljonom II Dalmatinske brigade u s. Mokri Do.

Imajte u vidu da po predviđenoj zapovijesti Švabe i četnici treba da izvrše pokret sa linije: Treštenik — Ubosko — Bitunja i Ljubinje u pravcu: Zvijerina — Simijovo — Tisac tek 18. o. mj., pa o ovome trebate obavjestiti svoja dva bataljona koja su pošla u pravcu Sitnice kako bi bili upoznati sa situacijom. Vaša dva bataljona koje ste uputili u pravcu Sitnice treba više da se angažuju ka prostoru: Zvijerina — Krs- tača — Tisac a ne dublje prema Ubosko — Zegulja — Radim- lja. Sa ovim bataljonima stalno održavajte vezu.

(M.P.)

BR. 64

IZVJEŠTAJ ŠTABU 36. DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU TUZLA —
MEDEĐA — ZVORNIK¹

Š T A B
XXXVI NOU DIVIZIJE
16 jula 1944
u 07.45 č.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

1. — Neprijatelj (SS-ovci) sa četničko-zelenokadrovačkim bandama se povukao sa ceste Tuzla — Zvornik u pravcu Tuzle, Međeđe i Križevića² (nešto Lekinih četnika koji su učestvovali u napadu).³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/2, k. 1240.

² Vidi dok. br. 60 i 165.

³ Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa. Bliže o njima vidi dok. br. 86.

U toku jučerašnjeg dana naša izviđačka odeljenja bila su u Dubnici, Zoljama, a na pravcu Međeđe dostigla do k 467.

Prema dobivenim podacima nešto SS-ovaca (oko 100) sa nešto zelenog kadra nalazi se na kosama više Međeđe gde imaju i jedan brdski top sa kojim su juče prednoć tukli Osmake (Kulu).

Na Prosjeku se nalazi nešto zelenaša,⁴ a po pričanju seljaka s vremena na vreme Jelicom krstare SS-ovačke patrolne koje se odašilju sa Ravnog Zavida.

Od pravca Tuzle i Zvornika nema nikakvih promena.

2. — Naredili smo brigadama da svojim izviđačkim odeljenjima stalno kontrolišu prostoriju severno od ceste (Dubnica — Kalesija — Brezik) s tim da se mnogo ne ispoljavaju ka Jelici i Međeđi, obzirom na mogućnost pojačane aktivnosti neprijatelja od pravca Jelice.

Radi toga nismo ni upućivali jače naše delove ka Međeđi sa zadatkom proterivanja SS-ovačkih bandi, jer verujemo da bi ih time samo više izazvali i stavili im do znanja da nam je zaista pošto poto potrebna bezbednost aerodroma.

Naše je mišljenje da za slučaj najavljivanja savezničkih aviona za prevoz naših ranjenika, pripremimo akciju na Međeđu i izvedemo nešto pre dolaska aviona, zajedno sa pritiskom na Prosjek.⁵

S druge strane ranije izvesti akciju na Međeđu i Prosjeku, sa ciljem odbacivanja neprijatelja i obezbeđenja aerodroma, zahtevalo bi zadržavanje jačih naših delova na liniji: Međeđa — Prosjek, a samim tim pomeranje čitave naše glavnine, severno od ceste.

3. — Ako bi pak naše najbliže perspektive i zadaci dozvoljavali zadržavanje jačih naših delova (jedinica) severno od ceste Tuzla — Zvornik, na pr. na liniji: Međeđa — Prosjek, bilo bi najbolje pomenutu liniju posesti, isključujući na taj način svaku mogućnost neprijatelja da svojom artiljerijom (brdskim topom kojim raspolaže) ometa i uznemirava rad na aerodromu.

Ukoliko pak najbliži zadaci ne dozvoljavaju aktivnost naših jedinica na Majevici, onda smatramo da bi svakako trebalo ostati pri gore navedenom našem mišljenju, tj. napadu na Međeđu (ukoliko se neprijatelj ne bi povukao ka Sapni i Godušu pre našeg napada) u vreme dolaska savezničkih aviona.

⁴ Odnosi se na zelenokadrovce.

⁵ Prema pregledu borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944. a koji je, vjerovatno, sačinio štab ove divizije, napad na pomenuta mjesta izvele su 16. jula 3. i 5. vojvodanska brigada (po tri bataljona). U pregledu se dalje kaže da dijelovi 13. SS legionarske divizije »Handžar« nisu prihvatili borbu, već se povukli (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

4. — Sa ishranom dosta slabo stojimo. Problem snabdevanja jedinica ćemo u najskorije vreme morati rešavati bilo akcijama ka Vukovijama ili na sektoru: Križevici — Gušteri — Grbavci.

5. — Preko štaba III Korpusa dobili smo oko 300 pari cipela i 80 pari čarapa.

6. — XIX Birč. brigada krenula je danas ka Srebrenici i mi smo preuzeli pod kontrolu i Nikolića Brdo.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant-major,
R. Jović

(M.P.)

P. S.

Upravo sam sada razgovarao sa načel. štaba III Korpusa i on se slaže s našim predlogom o napadu na SS-ovačke bande neposredno pred dolazak savezničkih aviona.⁷

U prilogu dostavljamo spiskove za unapređenje oficira (kao i spisak za priznanje čina rezervnim oficirima biv. jug. vojske).

⁶ Vidi dok. br. 60 i 72.

⁷ Rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 13. KRAJIŠKE BRIGADE I MRKONJICKO-
-PLJEVSKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVACA
KOJI VODE OD JAJCA I MRKONJIC-GRADA KA GLA-
MOČU'

Š T A B
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
St. pov. br. 139
16. VII. 1944 g.

ŠTABU XIII KNOU BRIGADE i MRKONJICKO-
-PLJEVSKOG NOP ODREDA

Naređenjem V. Š-a VI lička divizija koja je do sada štiti-
la aerodrom u Glamoču napušta taj sektor.²

Jedinice našeg i VIII korpusa preuzimaju zadatak obez-
beđenja Glamočkog aerodroma, koji je za nas od velike važ-
nosti.

Telefonskim naređenjem štab V korpusa stavio nam je
u zadatak da zatvorimo pravce koji izvode Jajce — Mrkonjić
ka Glamoču.

Zatvaranje ovog pravca stavlja se u zadatak XIII brigadi
i Mrkonjićko-pljevskom odredu.³

U vezi izloženoga,

n a r e đ u j e m o :

1. — XIII brigada sa dva bataljona izvršiće pokret sa
dosadašnje prostorije 17 o. mj. u 4 sata ujutro na prostoriju
Podgorija i smjestiti se na liniji Bjelovina — Podgorija sa
zadatkom zatvaranja pravca (kao glavno) Jajce — Mrkonjić —
Mliništa ka Jajcu.

Ostala dva bataljona zadržati na dosadašnjoj prostoriji,
kao rezervu za glavni pravac. U slučaju da neprijatelj prodre
prema Mliništima ova dva bataljona dejstvovaće na komunika-
ciju, odnosno na neprijateljski saobraćaj i na eventualno po-
stavljena uporišta, kako bi mu na taj način onemogućili sa-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
31/1, k. 1265.

¹ Bliže o tome vidi dok. br. 16 i 109.

^s i ⁴ Vidi dok. br. 93 i 94.

obraćaj i opstanak na toj komunikaciji. U ovom zadatku ovi bataljoni bi trebalo biti naročito aktivni.

2. — Mrkonjićko-pljevski odred postaviće se sa svojim snagama odmah po prijemu ovoga naređenja na Dragnić Podove. Sa ove prostorije isturati dublje patrole prema Sipovu. Uz pomoć XIII brigade nastojati da se svaki dan imaju tačna obaveštenja o garnizonu u Jajcu, kao i u Donjem Vakufu i Bugojnu. Radi ovoga staviti se u vezu sa Jajačkom komandom mjesta i Jajačkim NOP odredom, kao i Janjskim i Kupreškim NOP odredom.

3. — Stab XIII brigade, osim jednog člana, sa radio-stanicom krenuće sa bataljonima za Podgoriju.

O svim promjenama obaveštavati najhitnije. Hitne obaveštaje izvještaje dostavljati putem radio-stanice.

4. — Pored glavnog zadatka XIII brigada i Mrkonjički odred preduzeće čišćenje prostorije Trnovo, Bešnjevo, Šibovi, Medna od četničkih bandi.⁴ U glavnom imati u vidu izvršenje glavnog zadatka.

Napominjemo da je zatvaranje pravca prema Glamoču od velike važnosti te ga tako i shvatite.

Sa sobom ponesite dovoljnu količinu nagaznih mina i u slučaju neprijateljskog nadiranja prema Mliništima iste postavite duž ceste. Možete se koristiti i engleskim eksplozivom i kabl-mašinom, jer je taj način miniranja vrlo efikasan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik,
Niko Jurinčić

Komandant, pukovnik,
Voja Todorović

Načelnik, kapetan,
Nikola Prodanović

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16.
JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U
PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU ZIVINICE — KI-
SELJAK — TREŠTENICA¹

Š T A B
I BRIGADE XVI DIVIZIJE
O. broj: 54/44. god.
16 jula 1944 god.

ŠTABU XVI DIVIZIJE

Dostavljamo operativni izveštaj od 1 do 15
jula o. g.
1. VII. 1944. Jedinice ove brigade u vremenu od 1 do 14
do VII o. g. bile su raspoređene: I bataljon u Lu-
14. VII. 1944. gaviću, II u Durakovićima, III u Beširovićima,
IV u Durakovićima i V u Gutićima. Štab briga-
de, brigadni sanitet i brigadna intendatura u
zaseoku Husanovićima.

Prema vašoj zapovesti O. broj 51/44 izvr-
šili smo demonstrativni napad na neprijateljsko
uporište Zivinice, vršeći na taj način pritisak
na Tuzlu, u cilju lakšeg opremanja naših ranje-
nika iz Šekovića. Ovu priliku ujedno koristili
smo kao ekonomsku akciju prikupljajući stoku
i hranu za naše jedinice sa sektora Kat. i Musi.
Zivinice.

Napad je otpočeo tačno u 1 čas u noći.
Nakon tročasovne borbe brigada se je ne zau-
zevši neprijateljska utvrđenja uiutru povukla
na iste položaje na kojima su bile² prethodnog
dana.

Zaplenjeno je: 120 kom. goveda i oko 40
kom. ovaca.

Gubici neprijatelja u ljudstvu su bili do-
sta veliki.³ Naši gubici su 2 lakše ranjena druga.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
22/4, k. 964.

² Misli se: jedinice ove brigade.

* i ⁵ U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25.
jula 1944. o borbama oko Zivinica se kaže:

»1. VII u 23 00 sata, jača skupina naoružanih partizana napala je
na SS postrojbe u s. Zivinice (10 km j. Tuzle). U petosatnoj borbi

U toku 3 VII o. g. neprijatelj je napustio Zivinice i povukao se u Kiseljak. Odmah po prijemu obaveštenja da se neprijatelj povukao iz Zivinica, sa tri bataljona upali smo u Zivinice i izvršili prikupljanje izvesne količine stoke i ostale hrane.⁴

5/6 o. m. Sa tri bataljona izvršili smo ekonomsku akciju na liniju Parselo — Pasci. Istovremeno smo izvršili i diverzantsku akciju sa diverzantskom grupom na želj. prugu Zivinice — Tuzla, i srušili sve mostove i propuste na tome sektoru kao i podmetnuli nagazne mine na pruzi iznad Petrovića.

U ovoj akciji zaplenili smo: 160 kom. goveda, 40 kom. sitne stoke, veću količinu kukuruza, soli oko 500 kg., oko 150 kg. meda, kao i drugih manjih količina namirnica.

Nagazna mina koja [je postavljena] u ovoj akciji, stupila je u dejstvo sutradan po nailasku voza sa vojskom koja je krenula prema Zivinicama, te po dobivenom izveštaju neprijatelj je imao oko 8 mrtvih i 28 ranjenih.

8/9 ov. mes. sa tri bataljona ove brigade izvršili smo ekonomsku akciju na liniji Kiseliak — Ljubače. vršeći demonstrativni napad na Kiseljak u kojem se nalazilo 300 — 400 SS-ovaca. Za vreme ove akcije SS-ovci su davali žilav otpor ali i pored toga naše snage uspele su da proteraju neprijatelja sa njegovih položaja, koji se povukao u selo Kiseljak.⁵

S obzirom što su bataljoni imali zadatak da se u 3 časa povuku, nije nastavljeno dalje gonjenje neprijatelja. Naši gubici su za vreme ove akcije: 1 mrtav i 2 lakše ranjena drupa.

Neprijateljski gubici su: 4 mrtva i 6 ranjenih.

naoadači su odbijeni, koji su se povukli u smjeru Banovići (26. km. j.z. Tuzle).

5. VII uslijed jačeg pritiska partizana, naše postrojbe povukle su se sa položaja Zivinice (10. km. j. Tuzle) u Kiseliak i Tuzla. Istog nadnevka upali su partizani u Zivinice, Omazići, Treštenica i Banovići (10, 16, 19, 21, 24 km j.z. Tuzle), odakle su pljačkali stoku i živežne namirnice«.

Pored toga, u izvještaju stoji da su jedinice 16. divizije 2. jula 1944. vršile napad na Zivinice a 9. jula na Kiseljak i da su napadi odbijeni. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—3, k. 149 c.)

Zaplenili smo: 8 kom. goveda i oko 10 met. kukuruza.

Istoga dana jedan bataljon vršio je ekonomsku akciju na selo Petrovice — Pasci u cilju nabavke potrebnih namirnica kao i obezbeđenja II brigadi sa levog boka koja je vršila akciju u Parselu i Dubravama. Za vreme akcije bataljon je zaplenio, tj. na dobrovoljnoj bazi prikupio oko 30 tovara kukuruza i žita.

Noću 13/14 ov. mes. brigada sa tri bataljona (I, II i IV) izvršila je ekonomsku akciju na sektoru sela Modrac — Bokavić — Kiselj — Kat. Poljane. Na organizovaniji jači otpor nije se nigde naišlo. Prikupljeno je 22 kom. goveda, oko 300 kg. žita i 400 kg. soli. Zarobljena su 3 zelenokadrovca i 1 SS-ovac. Zaplenjena je jedna puška.

VII. 1944. Prema naređenju štaba divizije brigada se prebacila u toku dana na prostoriju: I bataljon u Gavrići, II u Poljibici, III u Musi. Treštenica (Galamići), IV u Jaruške i V bataljon u Obojkovina. Stab brigade u Cerik (Prav. Treštenica)."

Za vreme ovih 15 dana jedinice su se najviše odmarale i sređivale i radilo se na vojničkom i političkom uzdizanju brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade
načelnik — kapetan,
Rebula⁷

(M.P.)

⁶ Vidi dok. br. 59.

⁷ Eduard

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVODANSKE BRIGADE OD 16.
JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O JEDNOGODI-
ŠNJEM DEJSTVU BRIGADE¹

Š T A B
I BRIGADE XVI DIVIZIJE
16 jula 1944 god.
Broj: 65/44 god.

ŠTABU XVI UDARNE DIVIZIJE

U vezi naređenja štaba divizije broj 45 od 8 jula o. g. podnosimo izveštaj — bilans rada naše brigade od 2. VII 1943 do danas:²

1.) — Napad na naseljena mesta: Bijeljina, Caparde, Vlase-
nica, Zvornik, Tuzla — Zivinice (odbrana grada po zauzeću
od pravca Doboja), Brčko, Grgurevci, Banoštar, Bos. Samac,
Tuzla, Čelić, Koraj, Šepak.

Izvršeni napadi na neprijateljska uporišta: Paprača, Bu-
sije, Zlo Selo (borbe sa četnicima), Bosansko Petrovo Selo, Mi-
ričina (borbe sa domobranima, četnicima i Nemcima), G. i D.
Zelinja, Srnice, Kalajdžije, Zovik (borbe sa četnicima), Šepak,
Jasenice i Kiseljak (borbe sa četnicima i zelenim kadrom).

— Borbe kroz ofanzive: završetak V ofanzive, borbe oko
Zvornika, Snagovo, Rudine, Sekovići.

— Borbe u VI ofanzivi: borbe južno od Brčkog na liniji
Pukiš — Boderište — Ratkovići — Čelić.

— Borbe u VII ofanzivi: borbe na liniji Koraj — Čelić,
Udrigovo — Osenjak. Borbe oko Šekovića (Podcrkvine — Be-
tanj, borbe na položajima iznad Jovičića — Mrkaića — Me-
mića), borbe na prostoriji G. Zalukovik — Zaklopača, napad
na Zivinice, borbe oko Humaca, Miladija, Straže, Sitara, borbe
na sektoru Ozrena sa četnicima (Tumare — Milino Selo), borbe
na sektoru Majevice (Zajednica — Lopare — Priboj).

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
23/4, k. 964.

² Detaljnije o borbama 1. vojvodanske brigade u tome periodu, kao
i o njenim gubicima i gubicima neprijatelja vidi izvještaje štabova ove
i 16. divizije u knj. 16, dok. br. 8, 54 i 73, knj. 18, dok. br. 39 i 47, knj.
19, dok. br. 28, 41, 43 i 109, knj. 20, dok. br. 1, 182 i 185, knj. 21, dok. br.
135 i 176, knj. 22, dok. br. 97, 133 i 154, knj. 23, dok. br. 166, knj. 24, dok.
br. 82, 158 i 167, knj. 25, dok. br. 65, 146 i 168, knj. 26, dok. br. 119, kao
i dok. br. 68 u ovoj knjizi.

2.) — Ukupan broj neprijateljskih vojnika izbačenih iz stroja kroz akcije i borbe: 35U0 mrtvih i ranjenih oficira i vojnika. Zarobljeno je 2UU0 vojnika i oficira.

3.) — Broj i količina zarobljenog, uništenog oružja i materijala od neprijatelja:

— Zarobljeno je: 2 protivkolska topa, 6 teš. bacača, 4 laka bacaca, 12 teš. mitraljeza, 15UU pusama, 100 pištolja, 20 pikavaca, luOO mina za tesKi bacač, buO mina za laki bacač, 500.000 kom. pušćane municije, 300 konja, 60 sedala, 1000 pari cipela, 200 kom. šatorskih krila, 200 čebadi, 5 radio-stamca, i velike količine hrane i ostalog ratnog materijala.

Uništeno je u borbi: 3 brdska topa, 2 hauoice 100 m/m, 4 haubice 150 mym, 10 radio-stanica, ... kamiona, 10 luksuznih automobila, 6 motocikla, 5 tenkova, 90 konja.

— Srušeno je: 5 mostova, 6 želj. propusta, 10 km. želj. pruge, 3 izbaćena voza iz šina.

— Naši gubici: 494 mrtvih, 929 ranjenih i 209 nestalih drugova i drugarica.

— Izgubljeno oružje: teških mitraljeza 1, p. mitraljeza 14, pikavaca 1, pušaka 277, pištolja 5.

— Obućenih p. mitraljezaca 896, bombaša 1260, bacač-
lija 63, i 3 radio-telegrafiste.

4.) Održani kursevi:

a) Vojni kurs: pri štabu brigade 4 vojna kursa (učesnici komandiri, zam. komandira i vodnici), 1 kurs na teškom bacaču, 1 kurs na lakom bacaču, minerski kurs, 1 pionirski kurs i 1 kurs za vezu.

b) Pri štabovima bataljona održano je 8 nižih vojnih kurseva (učesnici vodnici, desetari i pripravnici desetara).

c) Partijsko-politički kurs: pri štabu brigade održano je 4 partijsko-politička kursa na kojim je učestvovalo po 25 slušaoca.

d) Sanitetski kurs: pri brigadnom sanitetu održano je 15 sanitetskih kurseva i jedan medecinski kurs.

e) Ekonomski kursevi nisu održavani u našoj brigadi. U poslednje vreme 5 intendantata bataljona završilo je intendantski kurs koji je održan pri štabu II brigade.

5.) Po jedinicama održan je veći broj vojnih i političkih kao i sanitetskih predavanja.

6.) Održane konferencije: sa vojskom održano je 150 i sa narodom 117 konferencija.

7.) Formirani NOO i komande mesta: do sada formirani su od strane naših jedinica 8 NOO i to: u okolini Bratunca 2, u Koraju, Jelovće Selo, Peškiri, Kalajdžije, Omazići i Nurkovići. Sa formiranim NOO ujedno održani su i sastanci.

Sa komandama mesta i NOO održano je oko 130 sastanaka.

8.) Priredbe date za vojsku i narod: priredbi za vojsku i narod sa strane naših jedinica dato je oko 90.

9.) Broj izdignutih rukovodioca: divizijskih 6, brigadnih 15, bataljonskih 55 i četnih 230.

10.) Izdignuti rukovodioci dati drugim jedinicama: brigadnih 6, bataljonskih 29, četnih 53 i divizijska 2.

11.) Kroz brigadni sanitet prošlo je 1162 bolesnika i ranjenika. Od toga broja 762 se povratilo u jedinice kao prezdraveli, a 402 je upućeno u razne bolnice. Ranjenika je prošlo kroz brigadni sanitet 6."7. Od toga je broja 372 vraćeno u jedinice kao zdravi, a 260 je upućeno u razne bolnice.

U brigadnom sanitetu je umrlo 12 ranjenika i 2 bolesnika.

Broj drugova obolelih od tifusa je 17. Svi drugovi upućeni su bilo u divizijsku ili centralnu bolnicu.

Poklona za bolesnike bilo je: divizijskoj bolnici 17, a brigadnom sanitetu 72.

Prednji podaci nisu u potpunosti tačni obzirom da se nije vodila tačna evidencija nad radom i borbama naše brigade u vremenu od dana njenog osnivanja pa do danas. No ipak napred navedeni podaci približno su tačni obzirom da su prikupljeni po sećanju drugova koji su se nalazili stalno u brigadi od njenog ulaska u sastav XVI divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Načelnik — kapetan,

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16.
JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA BRI-
GADE U PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU POD-
GORJE — RAVNI BOR — ĐURĐEVİK — ZIVINICE¹

Š T A B
IV NOU VOJ. BRIGADE
Op. br. 34
16 jula 1944 godine

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE NOVJ

Dostavljamo vam operativni izveštaj naše brigade za vre-
me od 1 do 14 jula 1944 godine.

1. VII. 1944

Brigada se nalazila na sektoru Podgorje
(Denkovići — Hamzići — Sovtići) — Zeljova.
Brigada na odmoru radeći na unutrašnjem sre-
đivanju kao i na vojno-političkom uzdizanju
svojih jedinica. U toku prepodneva izvršena
smotra dvaju bataljona.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU divizije
tačno u 13 č naša brigada izvršila pokret smje-
stivši se privremeno na sektor Gašin Stan —
Ravan Bor. Na istom sektoru ljudstvo naših
jedinica se odmorilo i nahranilo još u toku dana
pošto je bio aviziran pokret od strane Štaba
Divizije.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU divizije
Op. br. 44 od 1-VII-1944 g.² naša brigada dobila
je zadatak: čišćenje prostorijske Đurđevik od čet-
ničko-zelenokadrovačkih bandi, ujedno koriste-
ći na toj prostorijskoj prikupljanje stoke i namir-
nica.

Sa jedinicama naše brigade izvršili smo
pokret tačno u 21 č na novu prostorijsku uputivši
tri kolone u tri pravca: Odorovići — Gor. Višća
— Prav. Višća.

Po ulasku u sela naše jedinice nisu naišle
na neprijatelja niti stanovnike. Jedinice su bile
primorane da usiljenim maršem produže u

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
18/3, k. 969.

² Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 10/8, k. 950.

pravcu ceste Zivinice — Kladanj sa ciljem: što brže izbijanje na istu i osiguranje sektora na kome se prema dobivenim podacima morao nalaziti neprijatelj.

Naša treća kolona izbijajući na Bjelanovcu (k. 423) sukobila se sa jednom grupom četnika koji su se nalazili na samoj k. 423. Posle kratke i oštre borbe neprijatelj je bio proteran preko same ceste.

Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Zarobljena celokupna četnička arhiva.

Posle završenog čišćenja naše jedinice zauzele su sledeći raspored: Brnjica — Odorovići — Prav. Višća — Mus. Višća.

2. VII. 1944

Jedinice naše brigade na istom sektoru sa zadatkom obezbeđenja pravca Đurdevik — Zivinice.

U toku dana nije bilo nikakvih promena, jedinice su se odmarale sređujući svoje komore. U isto vreme pristupilo se organizovanom branju trešanja za Div. bolnicu, I i II brigadu i sanitet.

U 18 č upućena je jedna četa sa diviziskim komorama za Šekoviće sa zadatkom obezbeđenja istih i sprovođenja materijala bačenog od Saveznika za potrebe naših divizija.

U 20 č upućena dva bataljona (II i III) u sastav gde su dobili zadatak za vršenje demonstrativnog napada na Zivinice.³

Tačno u 21 čas naša dva bataljona prema naređenju Štaba Divizije krenula su na izvršenje zadatka. Borba je trajala do 5 č ujutru.

Prema dobivenim podacima u ovom napadu neprijatelj je imao dva mrtva i tri ranjena.

Naše jedinice nisu imale žrtava.

U toku iste noći jedna četnička banda izvršila je prepad na naš IV bataljon koji se nalazio u Prav. Višći. Isti je odbijen i proteran.

Naši gubitci: jedan drug lakše ranjen.

3. VII. 1944

U 6 č izjutra dva bataljona koja su vršila demonstrativan napad na Zivinice vratila su se u sastav brigade.

Jedinice na sređivanju i odmaranju.

³ i ⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 66.

U toku dana jedan bataljon upućen za prikupljanje hrane za potrebe Div. bolnice i saniteta. Bataljon se vratio još u toku noći. Borbe nije imao. Rekvirirano 100 kgr. meda koji je razdeljen Div. bolnici, sanitetu II brigade i sanitetu naše brigade.

Inače u toku dana nije bilo naročitih promena.

4. VII. 1944

Jedinice naše brigade na istom sektoru sa istim zadatkom.

U toku prepodneva upućena je jedna četa II bataljona za sprovođenje komandanta i komesara XII Korpusa.⁴

U toku dana u svim jedinicama naizmenično izvršeno parenje, čišćenje oružja, šišanje, brijanje i pranje.

U 21 č naveče priređena je priredba koju je dao prateći vod našeg saniteta.

od
5. VII. 1944

Jedinice naše brigade na istom sektoru sa istim zadatkom.

Po naređenju Štaba Divizije naša dva bataljona upućena u Sekoviće u pratnji komore radi prijema sprema bačene od strane Saveznika za naše divizije.

Jedna četa upućena za pratnju Štabu XII Korpusa koji se vraćao iz Sekovića.

Usled nedovoljne količine hrane u ovom razdoblju priredili smo nekoliko konferencija u s. Đurđeviku i Višći formirajući u istim NOO, preko kojih smo na dobrovoljnoj bazi dobili izvesne količine hrane za potrebe naše brigade.

do
8. VII. 1944

Inače sve slobodno vreme naše jedinice upotrebile su na unutaršnjem sređivanju i vojničkom uzdizanju.

U toku prepodneva jedna jača četa sa više automatskih oružja upućena je u Zivinice u cilju prikupljanje hrane za potrebe naše brigade. Ista se vratila još u toku dana sa izvesnom količinom rekvirirane hrane.

U 20 č krenuo je jedan naš bataljon po naređenju Štaba Divizije za Zivinice sa zadatkom zatvaranja pravca od Tuzle, služeći kao rezerva I i II Brigadi koje su vršile pritisak i

⁴ Četa je upućena kao pratnja do sela Sekovića.

- ekonomsku akciju na Parselo — Dubrave — Kiseljak.⁵ Bataljon je ostao na svome mestu do povratka svih jedinica II brigade, po povratku istih vratio se u sastav brigade.
- do
10. VII. 1944 Jedinice na istom mestu sa istim zadatkom.
- U toku dana upućena je jedna četa u ekonomsku akciju u s. Rizvići — Kovačević — Brčaninovići. Ista se povratila još u toku dana sa izvesnom količinom pribavljene hrane za naše jedinice.
11. VII. 1944 Isti dan protekao bez naročitih promena.
- Naša dva bataljona koja su bila u pratnji komore za Sekoviće vratili su se u sastav brigade. Bataljoni su na odmaranju, čišćenju, sređivanju.
12. VII. 1944 Brigada na istom mestu sa istim rasporedom.
- Jedan bataljon otpratio Štab XII Korpusa za Sekoviće.
- Jedna četa našeg jednog bataljona upućena sa članovima Ob. K.⁶ u s. Durđevik gde su održali nekoliko vrlo uspjelih konferencija sa tamošnjim stanovništvom, ista se vratila još u toku dana.
- Inače naročitih promena nije bilo.
13. VII. 1944 Jedinice na istom sektoru sa istim zadatkom i rasporedom.
- Naš jedan bataljon koji je išao u pratnju Korpusa vratio se u sastav brigade.
- Naša jedna četa upućena sa članovima Ob. K. u s. Musiće gde su održali konferenciju i formirali NOO.
- U toku dana održan sastanak svih vojnih rukovodioca naše brigade. Inače dan protekao bez naročitih promena.
14. VII. 1944 U toku prepodneva upućena jedna četa za Mus. Zivinice u cilju pribavljanja hrane za našu brigadu. Ista se vratila još u toku dana sa pribavljenom hranom dobivenom od NOO na dobrovoljnoj bazi.
- U toku poslepodneva, na avizirani pokret Štaba Divizije, sve jedinice naše brigade izvr-

⁶ Odnosi se na Oblasni komitet KPJ za istočnu Bosnu.

šile su sređivanje i pripremanje u svojim jedinicama za pretstojeći pokret.

Naveče održan sastanak sa svim vojnim i političkim rukovodiocima brigade na kom je prorađeno »značaj formiranja XII Korpusa«.⁷ Diskusija na samom sastanku bila je vrlo živa.

Inače u toku dana nije bilo nikakvih promena.

Opšti zaključak o radu naših jedinica u toku ovoga razdoblja:

U glavnom rad u gore navedenom periodu naših jedinica svodio se na sređivanje jedinica, vojničko-političko uzdizanje i odmara-

(M. P.)

Za Stab brigade,
n a č e l n i k
Muhamed⁸

**Riječ je o saopštenju o formiranju toga korpusa (vidi dok. br. 25).
Kahrić**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE
KONČAR« OD 16. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE
DIVIZIJE O NAPUŠTANJU POLOŽAJA NA DESNOJ OBALI
DRINE I RASPOREDU NA PROSTORU DONJA BRVENICA
— BIJELOVO BRDO — ŠLJIVENSKO — MELJAK¹

»S A V A«
16. jula 1944. godine

»A V A L I«

1. Prema naređenju koje smo dobili od vas 13/14.² napu-
stili smo položaje koje smo držali na desnoj obali Drine.

2. Neprijatelj se povukao sa Krčina brda i Ustikoline 13.
ujutro u pravcu Goražda.³ Jedinice »Bosne« do 14. ujutro nisu
stigle da nas smjene.⁴

Prilikom napuštanja položaja od strane neprijatelja naš
bataljon koji je držao položaj prema istome nije ga primjetio
cijelo vrijeme dok se nije prebacio preko Drine, tako da nepri-
jatelju nije naneto gubitaka prilikom povlačenja sa Krčinog
brda. Kad je neprijatelj kretao cestom prema Goraždu, naš 34.
bataljon, koji je držao položaj od Cerova ravan (k. 676), otvo-
rio [je] vatru na neprijatelja i tom prilikom uništen je jedan
kamion, ubijeno 10 konja, izbačeno neprijatelja iz stroja, što
mrtvih što ranjenih, oko 20 vojnika.

3. Prilikom pokreta nismo naišli ni na jednu četničku
grupu niti smo imali borbe u samom pokretu. Dolaskom na novi
sektor bataljoni su raspoređeni sledeće: 31. bataljon s. D. Brve-
nica, 32. bataljon Sokolović — Bijelovo br., 33. bataljon Slji-
vensko — Tikva, 34. bataljon Kakmuži, 35. bataljon Meljak —
Vrba, Stab »Save« i ostali dijelovi nalaze se u s. Šljivensko —
Hoćevina.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
10/2, k. 727.

² Vidi dok. br. 50.

³ To povlačenje je, vjerovatno, uslijedilo zbog toga što je 16. mu-
slimanska NOU brigada, vraćajući se u sastav 27. NOU divizije, po pre-
lazu preko rijeke Drine sjeverno od Foče, nastupala pravcem S. Previla —
š. Bogovići — s. Sjetlina i time ugrozila Goražde (vidi operacijski dnevnik
Štaba 27. NOU divizije u Arhivu VII, reg. br. 1/1, k. 1111-1, kao i dok.
br. 62, 161, 163 i 164 u ovoj knjizi).

⁴ Prema izvještaju Štaba 3. proleTERSKE (krajiške) brigade od 2.
avgusta 1944. njene su jedinice od 7. do 17. jula 1944. dejstvovale na
prostoru Foča — Krčino brdo — Kapak — Cajniče — Metaljka — Bo-
ljanići i imale zadatak da zatvaraju pravce koji izvođe od Ustikoline,
Goražda i Pljevalja ka Cajničju (Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 714).

4. U pokretu od Krčina brda do Hoćevine tražili smo vezu sa vama preko Goluba više puta, ali nikako više nismo mogli povezati.

5. Jutros se čula pucnjava u pravcu Zelena lokva; nismo obavješteni još od našeg 32. bataljona da li je isti vodio borbu sa neprijateljem ili su neke snage VI Bosanske.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj

BR. 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU BRŠTANIK — DABRICA — SNIJEŽNICA¹

Š T A B
XIII HERC. N. O. U. BRIGADE
XXIX NO DIVIZIJE
Br. 58.
16-VII- 1944 G.
Meča

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE U. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE

Do sada vas nijesmo pismeno obavještavali o situaciji na ovoj prostoriji jer smo upućivali depeše XII brigadi da ih ona preda radioputem. Sada smo obavješteni da to nije učinjeno jer nemaju šifre.

Izvješteni ste o ovoj ofanzivi. Naš rad je do sada bio ovaj:

13 o. m. naš »3« [bataljon] je u prostoru Brštanik — Ščepankrst sačekao jednu švapsku kolonu i povratio je uz gubitke, o čemu smo vas ranije izvjestili. Važno je to da je to bila jedna od kolona koja sada napada, a to je ova koja je zaustavljena na prostoru Dabrica — Sniježnica. Posle poraza na Brštaniku ova je kolona ojačala i upućena ka Dabrici te je vremenski zakašnila.

⁵ Više o rasporedu i dejstvu 6. istočnobosanske brigade vidi dok. br. 62.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/12, k. 1143.

14 o. m. i noću 14/15 o. m. vodili smo borbu sa jednom kolonom Švaba kod Mučibabića i potpuno je razbili i uništili. Tu smo zarobili 10 Švaba, 22 konja sa komorom, 1 t. bacač sa 120 komplet mina, 1 šarac, 5 mašinki, 20 pušaka, oko 15 000 metaka, više revolvera. Ubili smo najmanje 35 Švaba, među kojima 3 oficira, i oko 15 konja te je tako u naše ruke pala sva komora od oko 40 konja sa materijalom. Toliko je bilo ranjenih da smatramo da od ove kolone koja je bila jaka oko 200 Švaba i 40 četnika nije ostalo ni 10% zdravih.²

15 o. m. sukobili smo se sa neprijateljem na liniji Kozica (k. 1262) — Maričin Gaj. Ova kolona bila je jaka oko 300 Švaba sa oko 100 konja komore. Borba je trajala do 24 časa istog dana ali je neprijatelj ostao do sada na liniji sukoba. Tri puta smo neprijatelja odbacivali ali je on opet u kontranapadu nas povraćao. Vođeni su vrlo česti obostrani juriši. Ovdje smo također nanijeli neprijatelju dosta gubitaka u mrtvim i ranjenim i smatramo da taj broj iznosi najmanje 50. Banda ove kolone je sastavljena od Švaba u procentu 80% i nevjerovatno su borbeni. Sada ova banda drži takve položaje da im je teško šta učiniti. Danas smo vodili lakše borbe sa ovima. Dovukli su i nešto pojačanja kao i top te ih sada ima od 3—400. S njima nema četnika. U svima borbama od 14 o. m. mi smo imali jednog mrtvog i 8 ranjenih, od kojih 3 teže.³

Neprijatelj koji je bio u Stocu ispadao je prema Bjeloveići gdje je kako smo bili obavješteni potučen od bataljona »M. Mihić«. Iz Stoca su također sa manjim djelovima (do 100) ispadali ka Vlahovićima i naš izviđ. vod ih je uz gubitke povratio u Stolac. Ovo je sve bilo u toku 14 i 15 o. m.

Poznati su vam uspjesi XII Brigade. Ona danas vodi borbu na prostoru Džinova Mahala — Glog. Snage neprijatelja su kako nas izvještavaju prilične i po izvještaju Štaba XII Brigade neprijatelj je uspio odbaciti bataljone njihove Brigade iz Lastavice i Džinove mahale gdje su ranije bili. Vjerovatno je da će ih noćas snage XII Brigade opet povratiti ako to već do sada nije učinjeno.⁴

Sa više strana smo juče bili obavješteni da se oko 300 bilečkih četnika nalazi u Ljubinju i da će se tu spojiti sa stolačkim a zatim skupa da će napadati prema Dabru preko Vlahovića. Na putu iz Stoca za Ljubinje stolačku bandu sačekao je u zasjedi naš izviđački vod i ubio im 3 bradonje koji su jahali na konjima, među kojima i zlikovac Bogdan Sorajić iz Dubočice. Još su 2 ranjena, ali još ne znamo koji su. To je bilo juče na Ravnicama kod Zegulje.

², ³ i ⁵ Borba je vođena protiv jedinica njemačke 369. legionarske divizije »Vražje«. Bliže o tome vidi dok. br. 1, 91, 158, 165 i 166.
Vidi dok. br. 84.

U vezi ovih četnika izvjestili smo štab X Brigade i tražili njeno dejstvo preko Sitnice.

Sadašnji naš raspored je: Dragan — Barjamovići — Mrčev Do, dok izviđački vod i 30 omladinaca su na Vlahovići.

Neprijatelj je sada, koliko znamo, i to: Na prostoriji Dabrica — Sniježnica u jačini oko 350. Imaju više teških bacača i top. Vrlo borbeni i sastava švapskog. Ne kreću se poslije borbe od sinoć. Izgleda da čekaju na razvoj borbe i rezultat kod kolone koja je u sukobu sa XII Brigadom. U Stocu ima oko 150 vražijaka. U Basiljama oko 80 vražijaka a 2 satnije su prema Bjelojevićima.⁵ Oko 350 četnika može biti u ljubinjskoj opštini. Ovo su podaci od 15 o. m.

Tražili smo još juče od štaba Južnog odreda da se postavi tako da zatvori pravac Stolac — Vlahovići.

Usljed napred navedene situacije sada i u kojoj smo bili mi nijesmo u potpunosti postupili po vašoj zapovjesti.

Nastajaćemo da ovu kolonu u Dabrici tučemo, a u to se nadamo kao sigurno samo ako XII Brigada razbije one ispred nje i ako izbije u Biograd kako smo od nje tražili. Danas smo morali angažovati naš »4« prema Lastavica jer nam je neprijatelj došao za leđa. Inače neprijatelja na Sniježnici na sadašnjim njegovim pozicijama ne možemo tući jer je zauzeo izvrsne položaje. Nastojimo da ga navučemo na teren koji bi za naš napad bio povoljniji. Na njegovoj sadašnjoj prostoriji možemo ga samo frontalno napadati gdje je on u povoljnijem položaju.

Preduzeli smo mobilizaciju Dabra, tj. svih onih naših ljudi koji imaju oružje, uključivši i odbornike. Ako ovo uspije onda ćemo ih organizovati u jedinice i dati rukovodstvo. Dok ne slomijemo ofanzivu ove jedinice bi vršile položajne dužnosti⁶ na manje važnijim pravicima dok bi mi sa brigadnim bataljonima udarali po glavnom i najjačem neprijatelju težeći da neprijatelja počesno tučemo. Smatramo da ova mobilizacija neće izazvati paniku kod naroda.

Predložili smo i Komandi II područja da i ona ovo učini u svojoj okolini.

Mišljenja smo da bi trebalo nešto snaga odvojiti od Bileće ka Vlahovićima. Najvažniji je pravac od Nevesinja te da se mi tamo glavninom angažujemo dok ih sasvim ne dotučemo. Potrebno je objediniti komandu naše i XII Brigade jer ovako ne ide kako treba.⁷ Također Južni odred ne radi u skladu s nama onako kako bi mogao.

Ostali smo bez ručnih bombi te je i to jedan od glavnih razloga da ove do sada nijesmo razbili potpuno. Hitno treba

⁵ Smisao je: posedale bi položaje.

⁷ Vidi dok. br. 83.

bombe tražiti od Saveznika jer smo ostali bez našeg glavnog oružja.

Uglavnom smatramo da situacija nije loša i ako se sve učini sa naše strane ispasti ćemo potpuni pobjednici.

Zarobljene vražijake uputićemo vam.

Dobro bi bilo kada bi nam dodijelili radio-stanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLIT. KOMESAR,
Čemalović Enver

KOMANDANT — MAJOP,
Danilo Komnenović

(M. P.)

BR. 71

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 17. JULA 1944.
ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA O
STAVLJANJU OVOG ODREDA POD KOMANDU ŠTABA
10. DIVIZIJE¹

Š T A B
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

Br. 894

Dne 17 jula 1944 g.

Livanjsko-duvanjski
odred pod komandu X
divizije. —

ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA

1. — Vašu poštu od 14 jula 1944 god. primili smo.²

2. — Pošto orijentacija vašeg odreda je više na duvanjski sektor, radi ovladavanja ovim terenom i vršenja mobilizacije, to je vaš odred stavljen pod komandu (operativno i organizaciono) Štaba X divizije. Radi toga preko vašeg II bataljona di-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 21/2, k. 458 A.

- Vjerovatno je riječ o izvještaju Štaba toga odreda od 13. jula 1944. U njemu se o rasporedu i dejstvu kaže:

»Štab ovog odreda, kao i bataljoni nalaze se na svojim dosadašnjim položajima, tj. Štab se nalazi u selu Rujanima, dok I i III bataljon nalaze se zapadno od Livna, u Caiću i Gornjim Rujanima. Naš II bata-

rektno se povežite sa Štabom X divizije radi koordinacije u radu sa susjednim snagama kod Kupresa i Prozora.³

Dok se budete nalazili sa glavninom odreda u Livanjskom Polju, održavate vezu sa ovim Štabom i dostavljati redovno sve izvještaje.

3. — Sa odredom ćete se jače angažovati na komunikacijama, kojima se neprijatelj služi, radi uvlačenja i učvršćivanja boraca u borbi i pošto je za vaše uslove ovo najefikasniji način uništavanja neprijatelja, gdje se dolazi do oružja i sprema.

4. — Sa mjesnim organima vlasti, seoskim i ostalim strazama biti povezan i ispomoći ih u razbijanju i uništavanju četničkih i ustaških bandi na terenu. Jedan od najglavnijih zadataka vašeg odreda je, kako je predviđeno i ranijim naređenjima, uništavanje bandi, vodeći računa da se tu aktiviziraju i mjesne straže.

5. — Od upućenih radiotelegrafista u ovaj štab je došao Crnomarković Branko, dok prema njegovoj izjavi drug koji je sa njim išao, nestao je prilikom napada od strane četnika. Ispitati šta je sa njim bilo.

6. — Sa karavanom koji je sada došao šalje se 12 metara žita, za potrebe vašeg odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,

(M. P.)

Komandant,
đeneral-major,

P. S.⁴ 9 v.⁵ da se pošalju po radio-stanicu za održavanje veze sa X divizijom i ovim štabom.

S. R."

ljon nalazi se na svom dosadašnjem sektoru u Duvnu. Za sada na sektoru Livna ne nalaze se nikakve snage sem našeg odreda. Mi sa našim odredom vršimo partizanske akcije po selima u okolini Livna u cilju razbijanja milicije ukoliko se pojavi u nekome selu.

Što se tiče mobilizacije na ovom sektoru, u srpskim krajevima vršili smo u saglasnosti Komande područja, gdje smo dobili posljednjih dana oko 30 boraca. Ovoga je puta Komanda područja prekinula mobilizaciju za naš odred, te koje sad mobiliše otpremiće ih u XVI krajiš. brigadu.

Sto se tiče hrvatskih krajeva, pripremaju se mase za mobilizaciju i to je uzela Komanda područja na sebe...« (Arhiv VII, reg. br. 18,6, k. 458 A).

³ Na tom prostoru su tada dejstvovali 7. brigada i Kupreški NOP odred. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

⁴ Taj tekst je dopisan mastilom, ćirilicom.

⁵ Odnosi se na broj vezista koje je trebalo poslati po radio-stanicu.

⁶ Slavko Rodić, komandant 5. korpusa NOVJ

ZAPOVIJEST OPERATIVNG ŠTABA 27. I 38. DIVIZIJE OD
17. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA
OVLADAJU PROSTOROM SREBRENICA — BRATUNAC —
DRINA¹

Š T A B
XXXVIII NOU DIVIZIJE

Broj: ...
17. VII. 1944.
u 18 časova

Z A P O V J E Š T
sekcija Zvornik — Krupanj, 1:100.000

1) Podaci o neprijatelju: u srebreničkom kraju nalazi se ukupno 5—6 ustaških satnija 22 i 24 ustaške bojne, 2 stajaćeg zdruga.² Pored toga ima nekoliko legionarskih skupina, kao Bratunačka legija, Skelanska i Srebrenička.³ Ukupna jačina ustaša 6—700, a legije 5—600.

Raspored nepr. snaga: U Srebrenici tri satnije ustaša u ukupnoj jačini do 350 boraca, i 250—300 legionara. *Naoružanje:* 2 teška bacača, 3 laka bacača, jedna protivtenkovska puška, jedan teški mitraljez i oko 25 puškomitraljeza. Drže Bojnu, Kaurulu i Bolnicu. *U Bratuncu:* Dvije satnije ustaša (250 boraca) i oko 100 legionara. *Naoružanje:* 1 teški bacač, 2 laka bacača i oko 15 puškomitraljeza. Položaj drže neposredno oko Bratunca i to: Jelovci — Cerovac, a predstražne dijelove isturaju na Cauš i Kik. Glavni otpor pružiće iz zidanih monopolskih zgrada. — Prema najnovijim podacima jedno odeljenje ustaša, jačine pola satnije, otpratilo je kola iz Bratunca u Zvornik u cilju dobivanja hrane.

2) Naš zadatak: U cilju uništavanja ustaško-legionarskih bandi naše jedinice dobile su zadatak od štaba III Korpusa NOVJ, da pod svaku cijenu likvidiraju neprijatelja u srebreničkom kraju (na liniji Bratunac — Srebrenica) i da očiste cio taj teren oko Drine,⁴ kako bi stvorili mogućnost mobilizacije ljudstva u redove naše NO vojske, specijalno kako bi ojačali Sre-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 1258.

² Te bojne su pripadale 1. ustaškom stajaćem djelatnom zdrugu (vidi njegovu bojnu relaciju od 21. septembra 1944. u Arhivu VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

³ U tom kraju tada je bila i 2. bojna 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180).

⁴ Vidi dok. br. 48 i 87.

brenički NOP odred i na taj način stvorili sigurnu bazu u pomenutom kraju. Nije potrebno naglašavati od kakvog će ogromnog značaja i vojničkog i političkog i ekonomskog biti uspješno izvođenje pomenutog zadatka. Treba imati na umu i to da ćemo našim boravkom neposredno uz Drinu stvoriti mogućnost povratka velikog broja boraca vlaseničko-srebreničkog kraja koji se sada nalaze s onu stranu u Srbiji, a koji su tamo izbjegli još za vrijeme Francetićeve ofanzive u Istočnoj Bosni.⁵

Snage koje angažujemo u ovom napadu dovoljne su da uspješno izvršimo zadatak.

NAREĐUJEMO:

Napad na neprijatelja kod Srebrenice — Bratunca izvršiće se u četiri kolone i to:

a) Prva kolona: Sastav 19
Birčanska brigada. Komandant
kolone major Vojo Ilijaš,⁶ komandant brigade.

Izvršiće napad opštim pravcem: Viogor — Pusmulić. Od Pusmulića sa manjim dijelom snaga (1 bataljon) napasti Srebrenicu preko Rajne — Bojino (562), a glavninom svojih snaga (2 bataljona) zabaciti se od pravca Osmača i udariti na glavne neprijateljske položaje kod Karaule (691) — Crnog Gubera — k. 539.

Zadatak: Likvidacija pomenutih spoljnih uporišta, a potom prodor u grad sa njegove južne i jugoistočne strane.⁷ Prodor u grad izvršiti sa manjim snagama, a glavninu zadržati na osvojenim pozicijama Bojino — Karaula — Crni Guber, odakle u duhu situacije orijentisati se za neprijateljem i vršiti gonjenje istog.

b) Druga kolona: Sastav
16 Muslimanska brigada bez
jednog bataljona. Komandant
major Salem Cerić, komandant
brigade.

⁵ Riječ je o ustaškoj ofanzivi u proljeće 1942, kojom je rukovodio ustaški potpukovnik Jure Francetić. Ustaške jedinice pod njegovom komandom zvale su se »Crna legija«. Borački i komandni sastav sastojao se isključivo od ustaša. Opširnije o toj ofanzivi vidi knj. 3, dok. br. 150, knj. 4, dok. br. 115, 120, 125 i 131.

⁶ Vojo Ilić

⁷ Taj napad tada nije izvršen zbog novonastale situacije (vidi dok. br. 78 i 130).

Napada opštim pravcem: Slatina — Fojhar. Od Fojhara jednim dijelom snaga napada i likvidira [zas.J Bolnicu, a zatim prodire u grad sa sjeverne strane. Drugim dijelom snaga napada na Bojnu — Stupine, a po likvidaciji istih upada sa manjim dijelom u grad sa zapadne strane.

Zadatak ove kolone: Likvidacija Bojne — Stupina i Bolnice, kao i prodor u grad u cilju likvidacije eventualnih unutrašnjih uporišta neprijateljske odbrane.

c) Treća kolona: Sastav
2 bataljona 17 Majevičke brigade. Komandant kolone kapetan
Petar Borojević.

Izvršiće napad na neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice, i to kod Vitlovca — Kvaraca — Crnog Gubera. Napad izvršiti opštim pravcem, Šušnjari — Potočari — Likari — Vitiovac — Kvarac.

Zadatak ove kolone: da u čvrstom sadejstvu sa prvom kolonom likvidira neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice (Kvarac — Crni Guber — Karaula), jer na toj liniji neprijatelj vjerovatno drži glavninu svojih snaga odakle vrši kontraudarac. Po likvidaciji pomenutih spoljnih uporišta vrši upad u grad sa njegove istočne strane, i to sa manjim dijelom snaga, a po likvidaciji grada prikuplja se i produžava u sastav glavnine brigade prema Bratuncu, i to cestom Srebrenica — Bratunac, kao i kosama desno od ceste (Kvarac — Likari — Čauš).

d) Četvrta kolona: Sastav
2 bataljona 17 Majevičke brigade i Mačvanski NOP odred. Komandant kolone major Dušan Egić, komandant brigade.

Ova kolona vrši napad na Bratunac opštim pravcem Šušnjari — Blječeva — Bratunac. Zadatak: likvidacija neprijateljskih snaga u Bratuncu.⁸ Plan napada na Bratunac izdaće komandant brigade. Glavni udar mora biti sa južne strane jer će se na taj način stvoriti naj-

⁸ O borbama za Bratunac vidi dok. br. 130.

aktivnije obezbeđenje snagama koje napadaju na Srebrenicu. Ali prebaciti izvjestan dio snaga i sa sjeverne strane pa napasti Bratunac od pravca Cerovac — Suha.

e) Obezbeđenje:

XX Romanijska brigada postaviće se kod Zepe sa zadatkom zatvaranja pravca od Rogatice i presijecanja otstupnice neprijateljskih snaga koje bi se izvlačile iz Srebrenice preko Zepe za Rogaticu.

Srebrenički NOP odred postaviće se na liniju Buljevići — Dubnica, sa zadatkom obezbjeđenja bolnice i komore 17 Majevičke brigade, kao i zatvaranja pravca kod Drinjače odnosno Zvornika.

f) Divizijska rezerva: Jedan bataljon 16 Musi. brigade pod komandom komandanta bataljona postaviće se na pravcu Staroglavice — Viogor. Upotrebu ove rezerve vršiće operativni štab grupe,⁹ od koga će štab pomenutog bataljona primati potrebna naređenja.

g) Opšte napomene:

Početak napada: Sve kolone otpočeće sa napadom na dodijeljene objekte 19. o. mj. *tačno u 2 časa ujutro*, kada će sve snage koje učestvuju u napadu otvoriti organizovanu plansku vatru na neprijateljska uporišta iz svih teških oruđa i puškomitraljeza. Podvlačimo da je od presudnog značaja: udar na vrijeme planskom vatrom.

2) Operativni štab grupe kretaće se sa divizijskom rezervom i u početku napada nalaziće se ispred Bojne, na koti 649 (kod muslimanskog groblja), a po likvidaciji Srebrenice u gradu. Po likvidaciji Bratunca štab grupe biće između Srebrenice i Bratunca na cesti ispod Potočara (kod dućana).

Veza: Kolone će međusobno održavati vezu desno — lijevo putem patrola. Izvještaj ovome štabu slati što češće. Četvrta kolona obavještavaće nas radio-putem.

3) Kolone će svaka za sebe organizovati prihvrat ranjenika. Teške ranjenike po ukazanoj prvoj pomoći upućivati odmah u Vlasenicu, odakle će biti upućeni u Korpusnu bolnicu.

4) *Znaci:* Paljenje vojničkih objekata, bacanje raketli svih boja. i to položeno prema neprijatelju.

Borbeni poklici: Živio drug Košta — Živio drug Vlado. Znaci raspoznavanja i ugovoreni znak po već izdatom ključu.

5) Orijentacija i raspored jedinica po likvidaciji Srebrenice — Bratunca:

⁹ Taj operativni štab je privremeno formiran da bi se objedinila dejstva 27. i 38. NOU divizije.

a) 19 Birčanska brigada na prostoriji: kod Skenderovića.
b) 16 Muslimanska brigada u Srebrenici i na okolnim položajima.

c) 17 Majevička brigada i Mačvanski NOP odred: Bratunac — Suha.

Ukoliko Srebrenica bude prije likvidirana od Bratunca, onda će Treća kolona, tj. bataljoni 17 brigade krenuti u sastav svoje brigade kao što smo napred naznačili. Kada se cijela brigada poveže izvršiti odlučan napad na Bratunac u cilju konačne likvidacije istog, ako ovaj ne bi bio likvidiran snagama Četvrte kolone.

d) XX brigada kao i Srebrenički odred, po završenoj akciji, primiće naređenje za daljnji raspored radio-putem (preko štaba 27 divizije).

6) Rad kolona da bude sa što više samoinicijative i [u] duhu situacije. Ovo naročito važi u fazi uništavanja i progonjenja neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
potpukovnik,
Miloš Zekić¹⁰

Načelnik štaba
potpukovnik,
Krupić¹¹

Komandant
potpukovnik,
Kosorić Pero¹²

Dostavljeno: Štabu 27 i 38 NOU divizije
Štabu 16, 17 i 19 NOU brigade
Štabu Mačvanskog odreda

P. S. Pošto je stiglo topovsko odeljenje, to se dodjeljuje divizijskoj rezervi sa kojom će se kretati i biti upotrebljeno za gađanje spoljnih i unutrašnjih neprijateljskih uporišta kod Srebrenice.

(M. P.)

¹⁰ Komandant 38. NOU divizije

¹¹ Husein, načelnik Štaba 38 NOU divizije

¹² Komandant 27. NOU divizije

IZVJEŠTAJ ŠTABU 10. DIVIZIJE OD 17. JULA 1944. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O STANJU OVE DIVIZIJE I O SITU-
ACIJI U JUŽNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹

Š T A B
X DIVIZIJE 5. KORPUSA

Str. pov. br. 91
Dne 17/VII 1944 g.

ŠTABU V KORPUSA

1. — U prošlom dopisu upoznali smo vas detaljnije sa situacijom, kao i sa rasporedom naših jedinica.² Neprijatelj na čitavom sektoru ne pokazuje naročite aktivnosti. Jedan bataljon IX brigade upotrebljen je za prebacivanje hercegovačke delegacije, koja je 14 ovog mjeseca prešla prugu. Ovaj bataljon će pratiti delegaciju do terena kojega kontrolišu jedinice XXIX divizije i prema tome najmanje 8 dana zadržaće se na putu.³ Također bataljon IX brigade vezan je za prebacivanje naroda za centralnu Bosnu a po posljednjem vašem naređenju za obezbeđenje aerodroma u Glamoču na liniji Blagaj — Krbljine. Ovim je IX brigada razvučena i komandovanje otežano.⁴

Ranije smo vam naglasili da su neprijateljske snage na sektoru Fojnica — Kiseljak — Visoko — Sarajevo jake i da je naša aktivnost na toj prostoriji za sad ukočena.⁵ Visočko-fojnički odred je u teškoj situaciji, tako da smo bili prisiljeni izdati mu naređenje da se provuče na prostoriju sela Smrčevica — s. Požetva. Ovaj odred bio je od neprijatelja iz Fojnice nekoliko puta napadan u šumi, kojom je prilikom imao nekoliko boraca izbačenih iz stroja,⁶ dok je komandant odreda poručnik

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/6, k. 458 A.

² Vidi dok. br. 3 i 43.

Odnosi se na 1. bataljon te brigade. On je tada pratio delegate ZAVNOBiH-a koji su se vraćali sa zasjedanja. Bataljon je 27. jula već bio u sastavu svoje brigade.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade u julu vidi izvještaj njenog štaba od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36, 3, k. 854).

⁵ O neprijateljskim snagama na toj prostoriji vidi dok. br. 153, 180 i 182.

* Prema izvještaju koji je Stab Visočko-fojničkog NOP odreda 31. jula 1944. pisao Štabu 10. NOU divizije, ovaj odred je u julu izveo više akcija, i to: 4, 15, 20. i 26. jula srušio 4 neprijateljska voza na željezničkoj pruzi Semizovac — Reljevo, Ilidža — Blazuj i Visoko — Poriječani; 6. jula izvršio napad na Stab Zeničke četničke brigade; 16. jula spalio željezničku stanicu Sješevo. Pored toga, njegovi dijelovi su, iz zasjeda i u prepadima, ubili nekoliko Nijemaca, ustaša i četnika.

Milan Prole ranjen. Otvaranje kanala prema Sarajevu uslijediće čim nam se ukažu povoljne prilike za to. Travnički odred i pored toga što je neprijatelj aktivan i što drži s. Rastovo dobro se drži, posle mera koje smo u samom odredu kao i na čitavom sektoru preduzeli."

Iz VII brigade u toku prošle ofanzive dezertiralo je oko 60 boraca. Dezerteri su većinom iz okolice Bugojna i Jajca. Iz XVII brigade 9 boraca pobeglo je neprijatelju. Svi odbjegli nedavno su došli iz neprijateljskih redova. Priliv novih boraca u XVII brigadu bio je slab. zbog posledica ofanzive i nedovoljnog zalaganja vojno-pozadinskih vlasti i ostalih rukovodstava.

2. — Javili smo vam da smo bolnicu koja je bila brojna uputili na aerodrom. Pokret bolnice bio je privremeno obustavljen zbog ispada neprijatelja u Vukovsko i Kupres.⁸ 14 o. m. bolnica je krenula dalje i ne znamo da li je uspjela da se prebaci u Krbljine obzirom da se situacija na sektoru Kupres — Sujica često mijenja.

3. — O kapetanu drugu Čupu znamo samo toliko da se on od Fojnice sa 2 bataljona izvlačio iz neprijateljskog okruženja i tom prilikom izgubio vezu sa jedinicama u pokretu. Čin je kapetan Čup nestao poslali smo raspise jedinicama i ob. centrima da ga traže i da se raspitaju za njega. Međutim, od popa u selu Deževica doznali smo da je kapetan Čup sa jednom grupom boraca zanočio u nekim košarama na Zec planini. U samo svitanje naišla je 1 kolona Njemaca pored košara, koja se u košare nije svraćala. Kapetan Čup, kada je prošla ova kolona, otvorio je vatru. U tom momentu naišla je druga kolona Nemaca, koja je uspjela da ubije Čupa sa još nekoliko boraca, dok se jedan dio boraca iste grupe navodno predao neprijatelju. Ove podatke popu je dao jedan njemački oficir koji je bio u drugoj koloni. Sva naša traganja da pronađeno tijelo kapetana drugu Čupa ostala su bezuspješna.

Dalje se u izvještaju kaže da je 11. jula neprijatelj uspio da iznenadi dijelove 3. čete u s. Paljikama i da im je tom prilikom ranio 4 a zarobio 5 boraca.

Na kraju izvještaja su prikazani sopstveni i neprijateljevi ukupni gubici. U sopstvenim su prikazani samo gubici dijelova 3. čete, dok se za neprijatelja kaže da je imao 24 poginula i 55 ranjenih vojnika. Zaplijenjene su 4 puške, 1.380.000 kuna i razni prehrambeni artikli (meso, mast i drugo) i uništene su 2 lokomotive i 16 vagona, a željeznička pruga je srušena na 8 mjesta (Arhiv VII, reg. br. 31/3, k. 854). O srušenim vozovima vidi dok. br. 166, 169 i 175 u ovoj knjizi.

⁷ Prema izvještaju Štaba Travničkog NOP odreda od 31. jula 1944, ovaj odred se u prvoj polovini jula nalazio: 2. i 3. četa na sektoru s. Opara — s. Božići — s. Bistro a Udarne čete na prostoru s. Duboko — s. Zaselje. Odred tom prilikom nije izveo ni jednu akciju. U drugoj polovini jula on je n. komunikaciji s. Rastovo — G. Vakuf i s. Raitovo — s. Trenica porušio nekoliko mostova (Arhiv VII, reg. br. 33/3, k. 854).

" Vidi dok. br. 164 i 165.

Ranije podatke koji su se odnosili na majora Dakića⁹ dobili smo od majora Lanovića¹⁰ iz ekonomskog odjeljenja V. S. koji nam je ispričao da je vidio majora Dakića teško ranjena i da je kao takav zarobljen od neprijatelja. Međutim, major Dakić kada nije uspio da se poveže sa svojom brigadom u Ziametu, povratio se natrag II bataljonu u Janj. Noću između 14 i 15 o. m. major Dakić krenuo je od II bataljona iz sela Blagaj za Vukovsko. Pri prebacivanju preko ceste Kupres — Šuica major Dakić je teško ranjen a 5 boraca iz njegove pratnje je poginulo i jedan ranjen. Major drug Mečava¹¹ javio nam je da će ga prebaciti u Italiju sa ostalim ranjenicima s kojima on ide do aerodroma.

4. — Saveznički avioni počeli su 13 o. m. da bacaju spremu za nas. Intendantura ove divizije dostavlja vam pregled do sada bačenog materijala. Iz pregleda ćete vidjeti da nam odjela, automatskog oružja bacaju sada malo, pa vas molimo da u tom pravcu intervenišete kod Savezničke misije.

5. — Upućujemo vam Dr. Kišickog¹² koji je u toku VII ofanzive bio otkriven od svoje jedinice, i zadržao se u našoj bolnici.

6. — Kapetan Jovo Rodić vrši dužnost šefa obaveštajnog centra divizije, a bili smo pozvali Marka Đakovića, poručnika, iz Kuoreškog odreda da pa is Domaže u radu. Međutim, drug Đaković je nesretnim slučajem poginuo (ubijen nehotično od jednog odbornika prilikom rukovanja sa revolverom), tako da nemamo kadrova koje bi postavili u divizijski ob. centar.

7. — Molimo vas da nam pošaljete jednog radio-telegrafistu za IX brigadu, pošto sadašnji radio-telegrafista ne zadovoljava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
p.pukovnik,
si. odsutan

Načelnik štaba
major,
Hotić¹³

K o m a n d a n t
p.pukovnik,
Milorad

(M. P.)

⁹ Makso Dakić, komandant 9. krajiške brigade

¹⁰ Prema izjavi pukovnika Slobodana Pilipovića, tadašnjeg člana Ekonomskog odjeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, major Lanović nije bio u pomenutom odjeljenju. Međutim, tada je kod 10. divizije službeno boravio Latinović Gojko, načelnik intendanture 5. korpusa NOVJ, i vjerovatno je riječ o njemu.

¹¹ Narodni heroj Petar Mečava, zamjenik komandanta 10. NOU divizije. Poginuo krajem oktobra 1944. u Travniku kao potpukovnik JA.

¹² Žiga

¹³ Mesud

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE
OD 17. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA« O BORBAMA NA PROSTORU MALO-
VANSKE POLJANE — CINCAR¹

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

17 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

Na sektoru ove brigade situacija je slijedeća:

Neprijatelj se sada nalazi u V. i M. Drežnici, Malovan-
skim Poljanama, G. i D. Malovanu, sa svojom glavninom, dok
sa izvjesnim djelovima snaga drži Kurozeb, M. Kozjak, V. Koz-
jak, Cincar. Na ove položaje neprijatelj je stigao 15 o. mj. u 18
čas. U toku toga dana sa neprijateljem je vođena borba i nepri-
jatelj je imao prilične gubitke, jer je na više mjesta potiskivan
i davat mu otpor.² Na našoj strani u toku 14 i 15 imali smo 1
mrtvog, 3 ranjena, od kojih je jedan umro, i 5 izgubljenih, od
kojih će najvjerojatnije veći broj izaći, jer su zalutali u šumi.
Ti drugovi koji su nestali bili su na izvidnicama ili patrolama.

U vezi Vašeg naređenja, a direktive primljene od pomoć-
nika komesara brigade, mi smo naše snage odvojili od nepri-
jatelja, dok manje djelove (od jednog bataljona) držimo na
prestraži radi održavanja kontakta sa neprijateljem i zaštići-
vanje boka II brigadi.³

Raspored naših snaga je slijedeći:

I bataljon je povučen na odmor i sređivanje na prostor
Krbljina (Grubešnica). Također isto i IV bataljon sa Štabom
brigade i sa sekcijama pri Štabu brigade. Ovi bataljoni sa ma-
njim djelovima kontroliraju pravce Kupresa i D. Malovana.

II bataljon sa glavninom svojih snaga nalazi se u Duvnja-
kovim košarama, Škadimovcu, dok izvjesne snage drži u Rav-
nina i Osječenica, radi osiguranja boka snagama II brigade na
Kujači. Ovaj bataljon imade zadatak da održava vezu sa sna-
gama II brigade i kontakt s neprijateljem. Pored toga ovaj

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 35/7, k. 802.

² Neprijatelj je tada preduzeo napad na prostoru Livno — Glamoč (vidi dok. br. 165 i 166).

³ Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleTERSKE divizije, 2. proleTERSka (lička* brigada je od 14. do 17. jula 1944. dejstvovala na pro-
storu Zaglavica — Korična — Dolac (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).

bataljon ima zadatak da preko Lubi-dola ispituje stanje prema M. Drežnici i V. Drežnici.

III bataljon sa dve pješadijske čete i mitraljeskom četom nalazi se na prostoru između Sujice i Duvna, sa zadatkom da djeluje na toj komunikaciji. Tome bataljonu poslato je naređenje 15. noću da se sa snagama prebaci između G. Malovana i Kupresa na ovaj prostor, ali ga još do sada nema. Očekujemo njegov dolazak.

Snage ove brigade su dosta zamorene a imade i priličan broj drugova izmorenih, iscrpljenih, te na osnovu direktiva glavninu snaga izvukli smo na odmor i sređivanje.

Neprijatelja nema u Kupresu, a niti u Blagaju, niti je neprijatelj dolazio dalje od G. Malovana. U G. Malovan dolazi neprijatelj iz D. Malovana sa jačim patrolama. Prema nekim obavještenjima — navodno — trebaju da prođu dve divizije iz Imotskog preko Kupresa — Bugojna za unutrašnjost, ali ovi podatci nisu provjereni.⁴ Najvjerovatnije moglo bi biti da bi neprijatelj mogao da poduzme ofanzivu na našu diviziju. Jačina neprijateljskih snaga na sektoru, t.j. na prostoriji na kojoj je vodila [borbu] ova brigada, oko 2000 vojnika; kojoj jedinici pripadaju ove snage nije još poznato, ali izgleda da je to Simićeva⁵ Bojna sa snagama »Vražije« divizije.⁶

Cim ove bataljone malo odmorimo i sredimo i ukoliko budemo imali vremena, u vezi datih direktiva, nastojaćemo da sa izvjesnim snagama napadamo na neprijatelja koji se nalazi u V. i M. Drežnici, Malovanskim Poljanama. Ukoliko se slažete sa ovim, o tome nam depešom javite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — major,

⁴ Iz dokumenata kojima raspolaže redakcija ne vidi se da su u julu pomenutim pravcem prošle takve jedinice. Međutim, neprijatelj je, manjim snagama, češće saobraćao u oba pravca.

⁵ Franjo Šimić, ustaško-domobranski general, bio je (prema ustaško-domobranskim dokumentima iz marta 1944) u martu komandant 6. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruza. Stožer ovoga zdruza je u to vrijeme bio u Imotskom, a 1. bojna je bila u Livnu. (Vidi dok. reg. br. 17/3—1 i 22/3—1, k. 114 A, u Arhivu VII.)

⁶ Riječ je o snagama njemačke 369. divizije (»Vražje«). O ovim snagama vidi dok. br. 158.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVO-
ĐANSKE BRIGADE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI
JULA DOSTAVLJEN 17. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU
DIVIZIJE¹

Š T A B
V VOJVOĐANSKE BRIGADE N. O. V. J.

O. br 62
17. VII 1944
Položaj

Dostavlja izvod iz
operacijskog dnevnika
za period od 1 do 15
jula 1944 god.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za period od
1 do 15 jula 1944 godine:

1 juli 1944 godine, sunčano, selo Draganja, sastav brigade
bez promene, na licu 597 drugova i 86 drugarica, naoružanje:
462 puške, 35 pištolja, 4 engleska teška mitraljeza, 13 zbroj. p.
mitraljeza, 50 engl. p.mitraljeza, 3 šarca p.mitraljeza, 1 protiv-
avionski puškomitraljez, 103 pikavca, 10 protivtenkovskih pu-
šaka, 2 teška bacača, 2 laka bacača.

Jedinice na mestima kao i 30. VI t.j.:

1 bataljon u Piralićima, II bataljon u Delićeima, III ba-
taljon u Draganji, IV bataljon u Bučiku, V bataljon u Makali-
ćima.

Štab brigade, sanitet i intendantura su u Draganji.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

Noću u 21 sat II, IV i V bataljon išli su u ekonomsku ak-
ciju u Bokavić. Našli smo dosta hrane, a stoke malo.

2 jula 1944 godine, sunčano, selo Draganja, sastav brigade
bez promene, na licu 597 drugova i 86 drugarica, naoružanje
bez promene.

Jedinice (II, IV i V bataljon) se vraćaju na položaje iznad
Priluka oko 8 sati.

Oko 21 sat II, IV i V bataljon idu opet u akciju za snabde-
vanje hranom u Kat. i Musi. Poljanu i Sevar.

Našli smo samo nešto hrane.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br.
20/3, k. 1244.

3 jula 1944 godine, kišovito, selo Draganja, na licu 591 drug i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Vratili smo se na svoja mesta oko 10 sati.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

4 jula 1944 godine, sunčano sa malo kiše, selo Galamići, na licu 590 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

U 04,00 cela brigada vrši pokret na prostoriju Musi. i Srp. Treštenicu.

Jedinice oko 6 sati stignu na određena mesta:

I bataljon u Obojkovinu, II bataljon u Krševac, III bataljon u Stike, IV bataljon u Galamiće, V bataljon u Gavrići — Vijenac.

Stab brigade, sanitet i intendantura se nalaze u s. Galamići.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

5 juli 1944 godine, kiša, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 605 drugova i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na položajima kao 4. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

U 16 čati II bataljon vrši pokret sa 40 konja iz brigade za Sekoviće po spremu, a I bataljon se prebacuje iz Obojkovine u Krševac.

U toku noći nije bilo dodira sa neprijateljem.

6 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 609 drugova i 89 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na mestima kao 5. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

7 jula 1944 godine, promenljivo, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 603 drugova i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na mestima kao 6. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

8 jula 1944 godine, promenljivo, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 594 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

U 21 sati I, III i V bataljon odlaze u ekonomsku akciju u selo Modrac, gde nailaze na slab otpor zelenokadrovaca, koji beže u Lukavac, a posle se nastavile borbe sa ustašama u Lukavcu dok nije izvršena akcija Modrac.²

¹ i ⁴ Prema izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944, Lukavac i Kiseljak su tada branile SS postrojbe (odnosi se na jedinice 13. SS divizije »Handžar«) i oružnici. Napad na Kiseljak izvršen je 9. jula 1944. i trajao je oko 5 sati (Arhiv VII. reg. br. 43/9—3, k. 149 c).

U ovoj akciji je ranjen lakše jedan drug.

Za neprijateljske žrtve ne znamo.

U ovoj akciji smo utrošili:

municije	2967
mina	24.

Jedinice se do 7 sati vratile na svoja mesta.

9 jula 1944 godine, kiša, selo Galamići, na licu 593 druga
i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na mestima kao 8. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

10 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav brigade
bez promene, na licu 591 drug i 89 drugarica, naoružanje bez
promene.

Jedinice na mestima kao i 9. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

11 jula 1944 godine, kiša, selo Galamići, sastav brigade
bez promene, na licu 593 druga i 88 drugarica, naoružanje bez
promene.

U 23.30 II bataljon se vraća iz Bemaka³ u sastav brigade.
Na putu nije imao borbu.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

12 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav briga-
de bez promene, na licu 596 drugova i 88 drugarica, naoruža-
nje bez promene.

Jedinice na istim mestima. Dodira sa neprijateljem nije
bilo.

13 jula 1944 godine, oblačno, selo Bašigovci, na licu 593
drugova i 87 drugarica, sastav brigade bez promene, naoruža-
nje bez promene.

U 05.00 sati sve jedinice vrše pokret pravcem: Piralić —
Draganja — Litva — dolina reke Oskove — Požar — D. Višća
— Kovači — Bašigovci — Donja Lukavica.

Jedinice su raspoređene:

I i IV bataljon u s. Kovači, II i III bataljon u s. D. Luka-
vica, V bataljon, sanitet, intendantura i štab brigade u s. Ba-
šigovci.

Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

14 jula 1944 godine, oblačno i promenljivo, selo Tupković,
sastav brigade bez promene, na licu 598 drugova i 87 drugarica,
naoružanje bez promene.

Cela brigada vrši pokret sa prostorije D. Lukavica —
Kovači na prostoriju Tupković.

³ i ⁵ Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

Pokret je brigada izvršila u 14 sati, a stigla na novu prostoriju oko 18 sati. U toku dana i za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

15 jula 1944 godine, sunčano, selo Vrelo, sastav brigade bez promene, na licu 598 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

Cela Brigada vrši pokret na prostoriju: Rakino Brdo — Vrelo — Panduri — Jelovo Brdo — Vis.

I bataljon u Vukovinama, II bataljon u Pandurima, III bataljon na Visu, IV bataljon na Rakino Brdo, V bataljon u Carevoj Bašti.⁵

Intendantura, sanitet i štab brigade nalaze se u s. Vrelu.

U ovih 15 dana jačih borbi nismo imali, jer borbe u Kiseljaku i kod Lukavca⁴ su bile samo čarke. Ipak je borbenost kod boraca na visini. Kod Lukavca smo imali samo jednog druga lakše ranjenog. Za neprijateljske gubitke ne znamo.

Zdravstveno stanje brigade je dobro. Zaraznih bolesti nismo imali. Parenje boraca se vrši redovno.

Zdravstveno stanje konja još uvek nije zadovoljavajuće. Još ima konja koji su ubijeni u leđa, iako manje nego ranije.

Politički rad u poslednjih 15 dana je u brigadi oživeo. Održano je nekoliko priredbi za narod u Treštenici i Seoni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik-poručnik,
Kovačević"

(M. P.)

⁶ Hasan Kovačević. Poginuo avgusta 1955. godine.

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 18. JULA 1944.
ŠTABU 36. DIVIZIJE DA ČVRSTO DRŽI POLOŽAJE KAMENOVA KLJET — RAVNO BRDO — GREDA I DA 1. BATALJON 2. BRIGADE 16. DIVIZIJE STAVI POD SVOJU KOMANDU¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ
Broj: služb.
18. VII 1944.
u 18.45 č.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Primili smo vaš izveštaj u 18.35 časova.²
2) Mi smo izdali hitno naređenje XVI Diviziji da se postavi: I Brigada Višća — Đurdevik, II Brigada Akmačići — Strmica — D. Brdo i IV Brigada da napadne neprijatelja preko Gračanice u pravcu Raševa i da se ista poveže sa vašim jedinicama na prostoriji Džebar — Mitrovići — Bišina.³

Za sada se u s. Mitrovići nalazi I bataljon II Brigade, koji sa svoje dve čete drži položaj na Ravnom Brdu. Ovaj bataljon nas izveštava da još nije uspostavio vezu ni sa jednom vašom jedinicom.

3) Obzirom na naše zadatke i perspektivu,⁴ ne možemo se odkačinjati od neprijatelja, već ćemo po dolasku jedinica XVI Divizije preduzeti čišćenje ovog sektora.⁵ U ovom pogledu očekujemo izveštaj od III Korpusa, u pogledu pritiska jedinica njihovog korpusa od pravca Vlasenice.⁶

Raspored vaših jedinica za sada neka ostane kako je postavljen, s tim što ćete naročito posvetiti pažnju pravcima koji vode od Gračanice, tj. čvrsto držati Kamenovu Kljet — Ravno Brdo — Gredu, sa koje prostoriye odmah uhvatiti vezu sa IV

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 81.

³ Vidi dok. br. 79.

⁴ Vidi dok. br. 143.

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 77, 87 i 88.

⁶ U obavještenju Štaba 3. korpusa od 18. jula 1944. Štabu 12. korpusa o tome se kaže:

»Mi se sa Obi. kom. (Oblasnim komitetom KPJ za istočnu Bosnu — prim. red.) i bolnicom nalazimo u G. Dopaske.

Uputili smo izviđačka odjeljenja prema s. Popoviću — Strmici i Betnju.

Brigadom koja je sigurno već izbila do te linije, jer se je danas prije podne nalazila u Lukavici.

Po dolasku II Brigade na sektor Akmačići — Strmica, vašu V Brigadu pomerićemo u pravcu Kamenove Kljeti, tj. ova dva bataljona sa sektora Akmačići i Tepena uputiti u sastav brigade radi sređivanja iste.

4) Ovog časa dobili smo izveštaj⁷ od I bataljona II Brigade, koji se nalazi u s. Mitrovići, da je jedna neprijateljska kolona jačine oko 300 pošla od Gračanice prugom u pravcu Raševa. Ova kolona prošla je u 16.30 časova u pravcu Raševa.⁸ Drugih pokreta ne primećuje se od pravca Gračanice i Zlog Sela.

5) Bataljon II brigade stavite pod vašu komandu i izdajte mu naređenja.

6) Položaje koje sada drže vaše jedinice, koji omogućuju kako dobru odbranu tako isto i protivnapad, t.j. koji služe kao polazni položaji za napad na neprijatelja i čišćenje sektora, zadržati čvrsto u svojim rukama.

7) Mi se nalazimo u zaseoku Divovići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Korpusa

načelnik,
p.pukovnik

Put Tuzla — Kladanj bez promjene, u Kladnju samo legija.

Izvješteni smo od Štaba 38. divi., da je upućena 17. majev. brigada sa Mačvanskim odredom prema Drinjači. Oni su odustali od akcije prema Srebrenici.

Izvjestite o situaciji na sektoru Mitrovići — Raševo i prema Šekovićima«. (Arhiv VII, reg. br. 23/6, k. 589.) O tome vidi i dok. br. 85, III i 130 u ovoj knjizi.

⁷ Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1/6, k. 589.

⁸ Prema izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944, SS jedinice su 17. jula kod s. Medaša vodile borbu s našim snagama (Arhiv VII, reg. br. 2 3—18, k. 149 e). O tome vidi i dok. br. 167—170 u ovoj knjizi.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 18. JULA 1944.
ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBI NA SEKTORU RA-
ŠEVO — GOLO BRDO¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ

Broj: Služb.
18. jula 1944. g.
u 20.45

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Neprijatelj sa jačim snagama u toku dana vršio je napade na položaje jedinica XXXVI Divizije, sektor Raševo, k. 617, Golo Brdo.² Djelimično je uspeo da širim svojim rasporedom potisne jedinice XXXVI Divizije, koje se sada nalaze na položajima: Greda (k. 958) — Ravno Brdo — Kamenova Kljet — Bunarić — Kik — Krušići i sa tri bataljona Canići — Akmačići — Tepen. Na ovim položajima jedinice se sada nalaze i iste drže čvrsto u svojim rukama. Ali usled jačeg nadiranja neprijatelja u pravcu Bišine, naređeno je da se jedinice sa Krušića rokiraju u levo, tj. u pravcu Bišine.

Danas posle podne izdali smo naređenje XVI Diviziji da se hitno postavi sa I brigadom na sektor Višća — Đurđevik, sa drugom brigadom na sektor Akmačići — Strmica — D. Brdo i IV brigada da preko Gračanice napadne neprijatelja na liniji Raševa.³ Prema radio-telegrafskom izveštaju štaba XVI Divizije, IV brigada danas pre podne nalazila se je u Lukavici. Međutim, sa istom još nismo uhvatili vezu.⁴

Prema pravcima neprijateljskog pokreta, izgleda da mu je glavni zadatak ovlađivanje samim Šekovićima sa okolnim dominantnim visovima, u cilju pronalaženja naših magacina i baza kao i uništenja aerodroma.

Smatramo da je potrebno svim snagama ove bande napasti i protjerati. U tom cilju potrebno bi bilo da neke jedinice XXXVIII i XXVII Divizije sadejstvuju sa našim jedinicama i to od pravca Vlasenice, tj. Milića preko Cikota i Korjena. kako bi na ovaj način udarile sa leđa neprijatelju koji se nalazi u Stuparima i samim Šekovićima.⁵

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 76 i 81.

³ Vidi dok. br. 79.

⁴ Bliže o rasporedu te brigade vidi dok. br. 115.

⁵ Vidi dok. br. 78, 85 i 130.

Prema podacima od drugova iz štaba XXXVI Divizije, jačina neprijatelja koji vrši napad na liniji Raševo — Osmaci iznosi od 1200—1500, a kolona koja je stigla u Sekoviće preko Cikota jačine je oko 300—400.⁶

Molimo vas javite nam vaše mišljenje kao i orijentaciju jedinica XXVII i XXXVIII Divizije, kako bismo mogli dalje donositi odluke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Korpusa

Načelnik,
p.pukovnik

BR. 78

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA 27. I 38. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. POTČINJENTM JEDINICAMA DA ZBOG NOVONASTALE SITUACIJE OBUSTAVE NAPAD NA SREBRENICU I BRATUNAC¹

**STAB GRUPE 27 i 38
NOU DIVIZIJE**

Broj: si.
18. VII. 1944.
u 14 časova

Z A P O V I J E S T
sekcija Zvornik 1:100.000

1) Radi najnovijih podataka koje smo primili danas obustavlja se predviđena akcija na Srebrenicu — Bratunac,² jer su izvjesne neprijateljske snage (1 bataljon SS) došle od Zvornika u Drinjaču³ — Konjević Polje,⁴ a također od pravca So-

* Odnosi se na dijelove 13. SS legionarske divizije »Handžar« i četnike Majevičkog korpusa. Opširnije o tome vidi izvještaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e) i dok. br. 86, 167, 168 i 169 u ovoj knjizi.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1258.

² Pošto je to naređenje zakasnilo, četvrta kolona je napala Bratunac i, osim jedne veće zgrade, zauzela ga, ali se po prijemu naređenja ipak povukla. Vidi dok. br. 72 i 130 u ovoj knjizi i bojnu relaciju 1. stajalećeg djelatnog zdruge od 21. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

³ Na tom pravcu tada su nadirale jedinice 13. SS divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10).

⁴ Na karti 1 :100.000 nije nađeno, postoji samo s. Konjević.

kolca — Rogatice osjećaju se neprijateljski pokreti tako da je juče 20 brigada vodila borbu s nekim njemačkim snagama (vjerovatno »Princ Eugen«) kod Džimrija.³

Vjerovatno je da je neprijatelj osjetio pokrete naših jačih snaga prema Drini, i u cilju da nas ometa, vrši pritisak u pravcu nas od Rogatice i od Zvornika. O nekoj širokoj akciji neprijatelja protiv nas za sada nema podataka. Ali da bi se izbjeglo iznenađenje, predviđena akcija na Srebrenicu — Bratunac odlaže se do daljnjeg naređenja⁸ i jedinice će zauzeti sledeći raspored.

a) XVII Majevička brigada sa Mačvanskim NOP odredom izvršiće odmah pokret sa dosadanjih prostorija i hitno se postaviti na liniju Pobude — Nova Kasaba — Pribinić. Zadatak: zatvaranje pravca od Drinjače — Zvornika. Ukoliko bi neprijatelj pokušao od Drinjače preko Konjevića da nadire cestom za Vlasenicu dočekati ga na pomenutim položajima energično i odmah kontranapadom tjerati ga prema Zvorniku. Voditi računa o svojim krilnim obezbjeđenjima, tj. ne dozvoliti da neprijatelj vrši obuhvate i zaobilaženja. Jedinice imati čvrsto u rukama, međusobno povezane.

b) 16 Muslimanska brigada neka ostane sa dva bataljona do daljnjeg naređenja na liniji Slatina — Poljanci — Buljin. Zadatak: osmatranje pravca od Bratunca i Srebrenice i ako bi iz tih pravaca neprijatelj polazio u napad prema nama, prihvatiti borbu sa istim. Jedan bataljon biće sa operativnim štabom.

c) 19 Birčanska brigada neka ostane na istim položajima na kojima je bila danas do podne, tj. na liniji Sućeska — Staroglavice, s tim što će glavninu držati kod Vidova Brda, a predstražne dijelove na Vijogoru. Zadatak: osmatranje pravca od Srebrenice i Zepe. Ukoliko bi neprijatelj nastupao s tih pravaca prihvatiti borbu.

d) Srebrenički NOP odred sa bolnicom i komorom koje štiti neka se postavi kod s. Rajići (iznad štaba 38 divizije), a dijelovi štaba 38 divizije, koji se sada nalaze u Rajićima, neka do daljeg ostanu na istom mjestu.

Načelnik štaba 38 divizije koordinirati će rad Srebreničkog odreda, prateće čete i terenske čete. Terenska četa kao i Srebrenički odred neka naročito razviju ob. službu u pravcu Cerske, Nove Kasabe i Konjević Polja.

e) Operativni štab grupe nalaziće se na putu Milići — Srebrenica kod opštine u Lukićima, gdje slati sve izvještaje.

⁵ Vidi dok. br. 167—170.

⁶ Štab 3. korpusa NOVJ je naredio da se napad ponovo izvede (vidi dok. br. 85).

f) Sve jedinice razviće do maksimuma ob. službu i službu izviđanja u cilju što detaljnijeg prikupljanja podataka o neprijateljskim kretanjima, koncentracijama i si.

g) Ishrana: U toku noći prikupiti hranu na terenu i stvoriti rezervu u hrani bar za jedan dan.

16 i 19 brigada prihvaćće svaka svoju komoru, a 17 brigada po izbijanju na novu prostoriju neka uspostavi vezu sa Srebreničkim odredom i svojim dijelovima koji su u zaštiti pomenutog odreda.

h) Topovsko odjeljenje sa četom 16 Muslimanske brigade postaviće se kod dubničke ćuprije protiv Nove Kasabe.

i) Ukoliko ovi neprijateljski pokreti ne budu širih razmjera, tj. ako neprijatelj ima namjeru da ometa ovu našu akciju sa pokretima manjim snagama, uslijediće naše ponovno sređivanje za napad na Srebrenicu i Bratunac po zapovijesti koja je već izdata." O tome će sve jedinice biti blagovremeno obavještene. Radi toga važno je da sve jedinice budu na svojim mjestima prikupljene, kako bi mogle brzo vršiti pokrete u naređenim pravcima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, p.pukovnik
Miloš Zekić

(M. P.)

Komandant p.pukovnik,
Kosorić Pero

⁷ Vidi dok. br. 72

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POSJEDANJE
POLOŽAJA DEBELO BRDO — POPOVIĆI — AKMAČIĆI I
VIŠĆA — ĐURĐEVİK'

Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Broj: služb.

18 jula 1944 u 16.15 č.

ŠTABU I, II i IV VOJVOĐANSKE BRIGADE

U vezi sa novim momentima u situaciji i naređenjem
Štaba XII Korpusa,-' —

n a r e đ u j e m o :

1) II brigada krenuće usiljenim maršem pravcem
Stupari — Dopasci — Strmica i posesti liniju Debelo Brdo
(k. 761) — Strmica — Popovići — Akmačići.¹ Levo se vezivati
sa jedinicama XXXVI divizije u pravcu Javora, koje se ve-
rovatno svojim delovima nalaze na prostoru Javora.⁴

2) I brigada vršiće manji pritisak u pravcu Jeginova
Luga, dok glavninu snaga (tri bataljona) odmah postaviti na
prostoriji Višća — Đurđevik. Pod svoju komandu primiti div.
bolnicu, koja se nalazi u s. Odorovićima.

3) IV brigada vršiće pritisak ranije određenim prav-
cem³ i vezati se na pravcu Džebbar — Mitrovići sa jedinicama
XXXVI divizije.⁶

4) Štab divizije nalaziće se u Musi. Višći.

5) S obzirom na promenu situacije svakog momenta odr-
žavati sa štabom divizije stalnu kurirsku i radio vezu.

Štab II brigade održavaće radio vezu u: 21 i 24 časa i u 3
časa ujutru, pored redovnih veza.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
20/8, k. 950.

² Vidi dok. br. 76.

³ Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi izvještaj njenog štaba
od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966).

• i ⁹ Vidi dok. br. 82.

⁵ Prema naređenju Štaba 16. NOU divizije od 18. jula 1944. ona
je imala zadatak da nadire pravcem Lukavica — Gračanica — Raševo
i da, u sadejstvu s jedinicama 36. NOU divizije, napadne neprijateljske
snage u bok. (Arhiv VII, reg. br. 19/8, k. 950). O tome vidi i dok. br.
115 u ovoj knjizi.

6) Jedinice držati u rukama, tako da budu spremne izvršiti pokret svakog časa u slučaju potrebe.

Štab IV brigade održavaće kurirsku vezu i radio vezu u 21.30, 23.30, 2 časa ujutru i u ranije određeno vreme (redovne veze).

Napomena: Neprijatelj je uspeo da ovlada Raševom i Rakinim Brdom još jutros pre podne. U toku dana ušao je u Bišinu. Osetila se aktivnost neprijatelja od pravca Zvornika i Drinjače.⁷ Verovatno je da će neprijatelj produžiti u pravcu Vlasenice ili od Srebrenice i Vlasenice u pravcu Sekovića.⁸

Jedinice XXXVI divizije nalazile su se danas na prostoru Bišina — Podborogovo i vodile su borbe sa neprijateljem.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab divizije,

Načelnik,
(M. P.) potpukovnik Per. Grujić

⁷ i ⁸ Vidi dok. br. 86, 165, 167 i 168.

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO NA
PROSTORU BILECA — GACKO I NEVESINJE — LJUBI-
NJE — DAVIDOVICI¹

STAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. S. Pov. broj 638
Dana 18. jula 44 u 13 č
s. D. Crkvice

Strogo poverljivo!
v r l j u b j t n n t

(M. P.)

Z A P O V I J E S T

(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje
1:100.000)

Neprijateljske snage od Nevesinja i od Blagaja nastavljaju sa svojim napadanjem. U toku jučerašnjeg dana vođena žestoka borba sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom, gdje je neprijatelj pretrpio vrlo velike gubitke, i sada se XII Hercegovačka N.O.U. Brigada nalazi na liniji: Lukavac — Bezdede.²

XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada vodila je u toku jučerašnjeg dana žestoke borbe sa neprijateljem na liniji: Kiševac — Dabrica — Hrgud i neprijatelju nanijela vrlo velike gubitke. Na dan 17 o. mj. uveče bataljoni XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade ostali su na liniji: Varda (k. 1175) — Oblo Brdo (k. 1046) — s. Koritnik.³

Na sektoru sreza Ljubinja još nema jačih neprijateljskih napada, a prema izvještaju štaba Južnohercegovačkog partizanskog odreda od 16. o. mj. u 20 časova njegovi bataljoni se nalaze i to: »Rade Pravica« na terenu Brda (Zagora), »Mihajlo Cuzulan« na terenu Bančići — s. Mišljen i bataljon »Marko Mihić« u s. Ridica, a Ljubinska partizanska četa zajedno sa ljudstvom komande II Područja⁴ zatvara pravac od Stoca ka Vlahovićima.⁵ Švabe do toga vremena drže liniju: Poplat — Komanje Brdo.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/8, k. 1143.

² i ³ Vidi dok. br. 84.

⁴ Blíže o tom području vidi dok. br. 102, objašnjenje br. 5.

⁵ Vidi dok. br. 63.

Od pravca Gacka nije bilo promjena i neprijatelj nije napadao aanas do il čas. Stanje u GacKo ostalo je nepromijenjeno.

Neprijatelj od Bileće također do danas nije ispoljavao svoje dejstvo, sem što je jedna grupa jačine oko 200 bandita, prema izvještajima Južnohercegovačkog partizanskog odreda, stigla u sela sreza Ljubinskog i izgleda da je ovoj grupi cilj da olakša i sadejstvuje napadu švapskih snaga od Stoca, Hutova i Dobromana.

XI Hercegovačka N.O.U. Brigada se nalazi na dosadašnjim položajima i zatvara pravac: Avtovac — Plana i Avtovac — Crni Kuk.

X Hercegovačka N.O.U. Brigada sa tri svoja bataljona nalazi se na prostoru: Vučji Do — Okolište — Trnovica, a dva svoja bataljona još 16 o. mj. uputila je na prostor Vlahovići — Sitnica da razbiju tamošnje četničke bande.

II Dalmatinska brigada ojačala je svoje snage na pravcu Bileća — Vilusi i sada se jedan njen bataljon nalazi u s. Mokri Do, a u toku današnjeg dana doći će u s. Vučji Do još jedan njen bataljon.⁶

Neprijatelj sa svim raspoloživim snagama 369 (»vražije«) div. i sa čitavim 370 pukom sa prostora: Metković — Čapljina nastavlja sa ofanzivom na naše snage. Cilj njihove ofanzive jeste da nas nabace na crnogorske planine i u osiromašnjele predjede Planine Pivske.⁷ Radi objedinjavanja rada svoju dijelova naše divizije

n a r e đ u j e m o :

1. — X Hercegovačka N.O.U. brigada	1. — Ostaje sa svoja tri bataljona na prostoru: Pogledalo — Okolište — Trnovica sa zadatkom da zatvara pravac od Bileća ka Plana i Kobilja Glava i od Bileća ka Crni Kuk, a u zajednici sa dva dalmatinska bataljona i pravac od Bileća ka Vilusi. Naročito će biti budna od pravca Bileća da je ne bi neprijatelj iznenadio.
Svega: četiri bacača i pet bataljona. Komandant major drug Nikola Ljubibratić	Pod svoju komandu staviće dva bataljona dalmatinske brigade i davaće im zadatke prema situaciji, a član štaba II Dalmatinske brigade

⁶ Uslijed novonastale situacije na sektoru Grahovo — Lastva pomenuti bataljoni su 19. jula 1944 povučeni iz tih mjesta (vidi dok. br. 83).

⁷ i ¹⁵ Vidi dok. br. 158, 165, 166 i 167.

koji se sada nalazi kod bataljona u s. Mokri Do, da bude uvijek sa vašim štabom i da sve radite sporazumno sa njime.

Ako u toku današnjeg dana dođu vaša dva bataljona sa prostora: Vlahovići — Sitnica smjestićete ih na prostor: Lađevići — Selišta i odmah obavjestiti ovaj štab. Ovi bataljoni da budu budni od pravca Kobilja Glava i od pravca Brestice.

Ako četničke bande iz Bileće pokušaju ispad u pravcu Simijovo — Zvijerina trebate najenergičnije intervenisati, no uvijek imati u vidu da vam ne odvuku snage u tome pravcu a potom da vas napadnu na liniji Tegarina Greda i oko Bratogoš.⁸

3 bataljon XII Brigade smjestite u selo Kovače i on će biti diviziska rezerva, a u borbi će se upotrebljavati tamo gdje situacija bude zahtjevala.

Stalno održavajte sa nama vezu.

2. — XI Hercegovačka
N.O.U. brigada

Svega: četiri bataljona i dva teška bacača.

Komandant kapetan
drug Milinko Okiljević⁹

2. — Ostaje na sadašnjoj prostoriji zatvarajući pravac od Avtovac preko Kobilja Glava ka Plana i od Avtovac preko Somine za Crni Kuk i staraće se da neprijatelj, ako bi pokušao napad, ne ovlada sa Utes.

Sa nama održavajte neprekidnu i stalnu vezu kako bi mogli blagovremeno dobiti daljnja naređenja, a uvijek u određeno vrijeme javljajte novosti preko radio-veze.

Ako neprijatelj pokuša napad od Gacka starajte se da ga vješt看 manevrom uništite, onemogućavajući mu da postigne u toku napada ma kakvih uspjeha.

Raspored vaših bataljona što više držite u tajnosti, jer ste u stanju

⁸ Vidi dok. br. 104.

⁹ Pogrešno. Treba: Jovan Andrić.

- da neprijatelja, ako on ne zna vaš raspored, manevrom iznenadite.¹⁰
3. — XIII Hercegovačka N.O.U. brigada
- Svega: tri bataljona i jedan teški bacač.
Komandant major
drug Danilo Komnenović
3. — Po prijemu ove zapovijesti najbolje bi bilo da se rokirate u Davidovići, ako to situacija dozvoljava, da uhvatite vezu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom i da sa njom zajedno najenergičnije štitite pravac od Nevesinja preko Rioca ka Plana manevrišući u sporazumu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom i napadajući počesno i obuhvatno.
- U tom slučaju, t.j. ako se rokirate ka Davidovići, budite oprezni od pravca kroz Dabar.
- Stupite u vezu sa dva bataljona X Hercegovačke N.O.U. Brigade sa kojima je i zamjenik komandanta brigade i saopštite im da bi bilo najbolje da se vrate u sastav svoje brigade.
- Ako se s obzirom na situaciju ne možete rokirati ka Davidovići tada ćete se prebaciti na pravac: Stolica — Vlahovići i tu ćete najpogodnije manevrisati i po potrebi se rokirati ka Plana, no uvijek održavati vezu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom, a pored toga biti stalno obavješten o stanju na sektoru sreza Ljubinje i o situaciji na sektoru: Miloška — Tisac — Simijovo — Zvijerina kako ne bi bili sa leđa iznenađeni.¹¹
4. — XII Hercegovačka N.O.U. brigada
- Svega: tri bataljona i dva teška bacača.
Komandant kapetan
drug Milinko Okiljević
4. — Manevrisaće na sadašnjem prostoru ne dozvoljavajući neprijatelju da se probija ka Rioca i dalje ka Plana. Ako na sektor Davidovići dođe XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada stupite sa njom u vezu i po mogućnosti razbijte te bande odbacujući ih ka Nevesinju. Budite oprezni na svom desnom krilu da vas neprijatelj ne zaobiđe.¹²

¹⁰ Vidi dok. br. 105.

¹¹ i " Vidi dok. br. 113 i 119.

Stalno održavajte vezu sa vašim bataljonom (3 bataljon) u s. Kovači, koji je divizijska rezerva i pod neposrednom komandom ovoga štaba, kako bi bili obavješteni o situaciji na prostoru Korita.

Starajte se da preko radio-stanice u određeno vrijeme sa nama održavate stalno vezu. Izvještavajući nas o situaciji kod vas.

5. — Štabu Južnohercegovačkog odreda poslato je zasebno naređenje da sa svim svojim bataljonima manevriše na najpogodniji način na prostoru sreza Ljubinje, zabacujući se svim snagama neprijatelju iza leđa i na taj način da ometa svaku njihovu akciju.

6. — **Štab divizije** nalaziće se u selu Donje Crkvice.

Divizijska bolnica nalaziće se u s. Crni Kuk zajedno sa hirurškom ekipom.

Oblasni komitet nalazi se u s. Travni Do.

7. — Iz dosadašnjeg razvoja situacije jasno se vidi da je neprijatelj sa svim svojim snagama koje se nalaze na teritoriji Hercegovine a tako isto i sa snagama sa prostora Metković — Pelješac preduzeo ofanzivu na snage naše divizije koja je po obimu jača od svih dosadašnjih. Ova ofanziva je vezana za rok i neprijatelj nije uspio da zauzme do danas predviđene položaje svojom zapoviješću.¹³

Naše brigade i Južnohercegovački partizanski odred do sada su neprijatelju pomrsili sve planove. Ofanziva će trajati nekoliko dana i potom će snage naše divizije preći u protiv-ofanzivu goneći neprijatelja ka Nevesinju, Neretvi i ka moru.

8. — Na sektoru na kome se nalaze pojedine jedinice izvršiće se mobilizacija svega sposobnog ljudstva za borbu i rasporediti na najpogodniji način kao borce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Pomoćnik načelnika štaba	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović	Drago Đukanović	Vlado Šegrt
	(M. P.)	

Dostavljeno:

- Štabovima brigada ove divizije i
- Štabu primorske [operativne] grupe.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI I O RASPOREDU BRI-
GADA NA LINIJI KIK — BUNARIC, GREDA — KAME-
NOVA KLJET — MARJANOVICI I AKMACICI — TEPEN'**

**STAB
XXXVI DIV.
18. VII. 1944.
17.45 s.**

ŠTABU XII KORPUSA

Neprijatelj se danas aktivno ispoljio prema Sajtovićima u jačini oko 200 na pravcu Suljine Vode.

Od pravca Raševa, neprijatelj je dopro do Krajevi, s. z. od Bunarića, i ispod položaja V Brigade, koja je na liniji Greda — Omerova K. — Marica Kruška.

Bataljon SS-ovaca sa Cikota spustio se do Supčanskog polja i sa jednim brđaninom tuče u pravcu Dukića — Bečanovača. Prema broju osmotrenih konja komore, neprijatelj je jačine jednog bataljona.-'

Raspored naših jedinica je slijedeći:

III brigada: sa 4 bataljona na liniji: Kik — Krušici — Bunarić — k. 687. Peti bataljon je na putu za Marjanoviće, za osiguranje bolnice.

V brigada: sa dva bataljona na liniji Greda (k. 955) — Kamenova Kljet (929). Dva bataljona na putu za Akmačiće — Tepen radi kontrole doline Drinjače. Peti bataljon na Gaju (Canići) radi kontrole pravca od Sekovića prema kome se nepr. spustio.

Div. bolnica i štab divizije u s. Javor. Članovi štaba divizije na osmatračnici kod s. Markovići.

Aktivnost jedinica XVI div. na našem pravcu ne osjeća se do sada.

Jedinice su nam dosta zamorene, obzirom na višednevne pokrete i borbe, a V brigada uz to je još nedovoljno sređena.

Predlažemo, obzirom na veliku isturenost III brigade, rokiranje jedinica i to: III brigada na liniju: Mitrovići — Ravno Brdo — Bijelo Polje — Zepinići, a V brigada na liniju: Markovići — Tepen — Akmačići — Marjanovići.³ U koliko se XVI

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 10/2, k. 1240.

² Vidi dok. br. 130.

³ Vidi dok. br. 82.

div. ne bi angažovala,⁴ onda predlažemo otkačivanje od neprijatelja.

O današnjim borbama još nemamo konačne podatke.

Politkomesar
Lj. Mčmčilović

Načelnik major
A. Kolundžić

Kt major
R. Jović

BR. 82

NAREĐENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENTH JEDINICA ZA POSJEDANJE
POLOŽAJA OMEROVA KOSA — MARICA KRUŠKA —
GREDA I MARJANOVIĆI — AKMAČIĆI — POPOVIĆI¹

Š T A B
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 75
18. jula 1944. g.
u 23.30 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

S i t u a c i j a : Neprijatelj, koji je napadao od pravca Raševa, dobio je od pravca Gračanice pojačanje, ali je i pored toga odbijen na svoje polazne položaje na kose kod Raševa. Jedna neprijateljska kolona u jačini oko 200 ljudi napadala je na pravcu Sajtovići — Krajevi i uspešno zadržana od naših jedinica na liniji: Kik — Krušici — Stijena.

Jedna neprijateljska kolona primećena je danas oko 13.00 sati svojim prednjim delovima na Borogovu (trig. 854) u pokretu od Pantelića. Jedan SS bataljon svojim prednjim delovima danas oko podne stigao je u Supčansko Polje od pravca Čerske. Danas po podne tukao je artiljerijskom vatrom prostoriju: Dukići — Petrovići.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 79.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 20,1. k. 1240.

Neprijatelj je sastavljen u glavnom od SS-ovaca, zelenokadrovaca i četnika.²

Naše jedinice u toku današnjeg dana uspešno su odbile neprijateljske pokušaje dubljeg prodiranja i odbacile ga u glavnom na njegove sinoćne položaje

Naš zadatak: Postaviti se na pogodne položaje u cilju sprečavanja neprijatelju daljeg prodiranja, izviđanja neprijateljskih pokreta i namera, kao i omogućavanja da se pojedine jedinice nalaze u rezervi radi sređivanja, a osim toga, obzirom na veliki zamor jedinica, da im se omogući što bolja i urednija ishrana.

Za izvršenje gornjeg, —

NAREĐUJEMO:

1. — *III brigada*: Do svanuća, 19 ov. m. postaviće se na položaje: Omerova Kosa (k. 836) — Kamenova Kljet (k. 929) — Marića Kruška — Ravno Brdo (trig. 1021) — Greda K. (k. 958), posedajući jačim snagama deo položaja: Marića Kruška — Kamenova Kljet — Omerova Kosa.³

Pod komandu štaba III brigade stavlja se privremeno I bataljon II brigade XVI divizije, koji se nalazi kod s. Mitrovići. Stab brigade upotrebiće ga i izdati mu potrebnu zapovest.

Zadatak: Zatvoriti i izviđati pravce: Krajevi — Omerova K. — k. 775 — Marića Kruška, zatim: Potrk — Marića Kruška, Gračanica — Ravno Brdo i Stolica — Greda.

Izviđati manjim odeljenjima pravac od Matijevića kao i pravce od Ostrače.

2. — *V brigada*: Do svanuća, 19 ov. m. postaviće se na prostoriju: Marjanovići — Podgajević — Akmačići — Tepen — Popovići. Predlažemo da se na prostoriji: Podgajević — Tepen nalaze tri bataljona.⁴

Zadatak: Zatvaranje i izviđanje pravaca koji izvide na prostoriju brigade sa linije: Sekovići — Tupanari, kao i kontrola i izviđanje ceste: Capardi — Vlasenica sa otseka svojeg položaja. Obezbediti se i izviđati pravac: Majdan — Draguš.

3. — Diviziska bolnica nalazi se u s. Javor. Stab III brigade uputiće odmah u s. Javor jaču četvu za obezbeđenje bolnice. Sa ovom četom uputiti jednog člana štaba bataljona kojemu četa pripada.

4. — Stab divizije nalazi se u s. Javor.

* Vidi dok. br. 130, 167, 168 i 169.

³ i ⁴ Pomenute brigade su tada na tim položajima, u sadejstvu s jedinicama 16. NOU divizije, vodile teške borbe. Bliže o tome vidi pregled borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14'2, k. 1240).

NAPOMENE:

1. — IV brigada XVI divizije nalazi se na prostoriji Gračanice. Dobila je zadatak da napadne neprijatelja u pravcu Raševa.⁵ Brigada je dobila zadatak da se poveže sa našim jedinicama na prostoriji: Džebar — Mitrovići — Bišina. Štab III brigade će radi ovoga preduzeti potrebno radi povezivanja sa IV brigadom.

I brigada XVI divizije dobila je zadatak da se postavi na prostoriji: Višća — Đurđevik.

II brigada XVI divizije dobila je zadatak da usiljenim maršem izvrši pokret u cilju postavljanja na položaje: Akmačići — Strmica — Debelo Brdo. Prema oceni ova bi brigada na određeni položaj mogla stići 19 ov. m. do podne. Kada II brigada stigne na određeni položaj, jedinice V brigade pojačaću položaje III brigade, za šta će blagovremeno dobiti zapovest. Radi ovoga, štab V brigade izvestiće ovaj štab, čim delovi II brigade počnu pristizati.

2. — Najozbiljnije se skreće pažnja štabovima brigada da organizuju stalnu ishranu boraca na položaju. Radni vodovi svih bataljona treba da budu na zgodnom mestu iza položaja koje drže bataljoni tako da stalno kuvaju jelo. Slučajevi da radni vodovi budu daleko od bataljona i da borci ne dobivaju čitav dan ili dva hranu, i to za vreme kada se od njih traže najveći napori u borbama i pokretima, biće najoštrije osuđivani. Štabovi brigada biće direktno pozvani na odgovornost ako se ne pobrinu za najuredniju ishranu vojske.

U selima Kaštijelj, Bjelo Polje i Zepinići nabavka hrane može se vršiti rekvizicijom, dok u ostalim selima preko NOO odbora kojima ovo pitanje treba najoštrije postaviti. Politički komesari brigada će svakodnevno izveštavati štab divizije o načinu ishrane boraca.

3. — Us. Javor nalazi se, kao što je rečeno, štab divizije i diviziska bolnica. Prema tome štabovi brigada ne mogu upućivati u ovo selo nikakove svoje delove. U koliko ih ima, povući ih odmah.

4. — Preduzeti sve mere za zaštitu od neprijateljske avijacije, jer se može pretpostaviti njezina aktivnost u toku sutrašnjeg, kao i narednih dana.

Isto tako obratiti pažnju da se jedinice pri pokretu ne kreću otkriveno u pogledu dejstva neprijateljske artiljerije.

5. — Na izabranim položajima odmah pristupiti utvrđivanju.

6. — Vezu sa štabom divizije održavati redovno putem radia, kao i putem kurira. Izveštaje slati što češće (*obavezno* svaka 2 sata).

⁵ Vidi dok. br. 115.

7. — U koliko se IV bataljon III brigade nalazi kod V brigade, uputiti ga odmah u s. Kaštijelj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik-major,	Komandant-major
Lj. Momčilović	Kolundžić	R. Jović

(M. P.)

BR. 83

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 19. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA FOR-
MIRANJE OPERATIVNOG ŠTABA¹

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 641
Dana 19. jula 44. u 19.30 č
s. D. Crkvice

ŠTABU XII i XIII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Ovog momenta primili smo depešu od Primorske grupe u kojoj nas obavještavaju da neprijatelj vrši koncentraciju u Grahovo — Bijela Gora — Lastva. U vezi ovoga oni su povukli svoja dva bataljona od Bileće jer očekuju sutra 20 o. mj. napad.²

Mi smo taj pravac zatvorili sa 3. bataljonom XII brigade i dvije čete 2. bataljona X brigade. Jedna četa ovog bataljona pošla je za štab Korpusa³ za obezbeđenje transporta koji ide za našu brigadu.

Vaše dosadašnje herojske borbe i veliki uspjesi za svaku su pohvalu.⁴

Pošto postoje izgledi da će sutra neprijatelj pokušati [napad] od Bileće prema Vilusima i Velimlju i Bileća — Plana, isto

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/8. k. 1143.

² O dejstvu Primorske operativne grupe vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353.

* Odnosi se na 2. korpus NOVJ.

¹ Vidi dok. br. 70 i 84.

tako od Gacka u pravcu Krstac — Kobilja Glava — Meka Gruda, naredili smo X brigadi i XI brigadi da ove pravce zavrtore.⁵ U koliko bi neprijatelj uspio da proдре i da se ova dva garnizona spoje, u što ne vjerujemo, vi ćete formirati operativni štab⁶ koji će sačinjavati major drug Komnenović⁷ i politkom drug Novosel.⁸ Taj štab će biti sa XIII brigadom. Vaš je zadatak da koordinirate rad sa nama na taj način što ćete jednim dijelom snaga napadnuti na te eventualne snage pravcem: Rioca ka Koritima i dalje, jer bismo te snage i mi odovud napali. Ovo vam napominjemo za svaki slučaj, jer ne znamo tačnu situaciju na sektoru Primorske grupe, odnosno kolike i kakve neprijateljske snage su se koncentrisale prema njoj. U tom slučaju vi prema Nevesinju ne biste držali kruto položaje.

Najhitnije i po svaku cijenu pronadite zamjenika komandanta i političkog komesara X brigade, sa ona dva bataljona⁹ da se najhitnije upute u sastav svoje brigade na sektor prema Bileći i to da u sastav svoje brigade stignu najdalje do 20 o. mj. poslije podne. Od brzine njihovog stizanja u sastav brigade zavisi tok, pa i rezultat sloma neprijateljske ofanzive koju ste vi do sada herojski lomili.

Ako su negdje kod vas, neka se zbog brzine kretanja upute cestom preko Divina, a istodobno jedno odeljenje može da služi i kao zaštita topovima, koje treba ovamo uputiti.¹⁰

Saopštite drugu Savu Govedarici da puni akumulatore danonoćno, jer zbog oslabljenih akumulatora ne može uredno predati radiograme za vas. Svakako ćete sa Danilovim potpisom slati zajedničke radiograme koji će se odnositi na čitav vaš zajednički sektor.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Pomoćnik načelnika štaba	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-majoi
Dragiša Ivanović	Drago Đukanović	Vlado Šegrt

(M. P.)

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br 104 i 105.

⁶ Vidi dok. br. 70, 102, 113 i 119.

⁷ Danilo Komnenović, komandant 13. hercegovačke brigade

⁸ Đoko Novosel, politički komesar 12. hercegovačke brigade

* Riječ je o 3. i 4. bataijonu. Prema relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944, ovi bataljoni su se sa prostorije Vlahovići — Ljubinja vratili 19. jula u 20.00 časova (Arhiv VII, reg. br. 8 1, k. 1148 II).

¹⁰ Riječi »»koje treba ovamo uputiti« dopisane su mastilom. ćirilicom.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 19.
JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA
SEKTORU DŽINOVA MAHALA — TRUSINA¹**

STAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. str. pov. br. 453
19/VII. 1944 g.
s. G. Bezdeđe, 15.15^h

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Primili smo vašu zapovjest O. str. pov. br. 638 od 18. o. mj.²

U toku borbe na našem sektoru podnosimo vam sljedeći izvještaj:

1. — Pošto smo u toku 14. i 14/15. o. mj. razbili prvu neprijateljsku kolonu, neprijatelj se zaustavio na Liješćice — Vojne, gdje se skoncentrisao u toku 15. o. mj. Osim toga stiglo mu je i nešto pojačanja iz Nevesinja sa 2 brdska topa i jednim automatskim. 16. o. mj. neprijatelj je ponovo pošao u napad i ovladao sa našim položajima na Džinova Mahala — Mišin Kuk — Kose. Iste večeri prešli smo u protivnapad, ali nijesmo uspjeli povratiti navedene položaje. 17. o. mj. ujutro otpočela je vrlo žestoka borba, naročito na sektoru našeg »2« [bataljona], koji je držao kose južno od s. Poljana. Pod jakim pritiskom neprijatelja u borbi prsa o prsa naš »2« je bio prisiljen povući se i Švabe su ovladale sa njegovim položajima. »2« se rokirao istočno od drumu. Radi zamora ljudstva te večeri nijesmo napadali. Neprijatelj je u toku noći izbio na Trusina (žnd. st.) i k. 1066, ostavljajući svoje snage duž drumu i dalje Kose — Rakova Noga — Džinova Mahala. Prema kasnije prikupljenim podacima neprijatelj, koji je izbio na Trusina, nije bio od one kolone od Nevesinja, već je prošao preko Sniježnice odbacivši 4. bat. XIII. brigade, a našem »2« udarajući u lijevi bok.³

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 12/12, k. 1143.

² Vidi dok. br. 81.

³ i ⁴ Brobe su vođene protiv njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«). U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište«, na str. 88 i 89, o tome se kaže:

»U drugoj polovini jula izvršena je akcija »Zenenštih«. Sa sjevera, od Nevesinja, kao borbena grupa Del, 18. VII krenuli su dijelovi III/370. gren. puka (kapetan Bolman, adut. p.por. Zauzeno, viši ljekar dr. Pau-

2. — 18. o. mj. ujutro neprijatelj je uporno počeo nadirati dalje prema Dabar i Kžanik. Mi smo se povezali sa XIII brigadom tako da se neprijatelj uklinio između nas, koji smo držali Ržanik i kose prema sjeveru duž drumu do s. Tabaja i XIII. brigade koja je držala Zečak i ovladala sa Vranjkuk i Cvjetov Kuk. Borba je trajala cijeli dan u kojoj smo uspjeli satjerati neprijatelja na uski prostor na žnd. st. Trusina i k. 1066, osim što ih je bilo duž drumu do Džinove Mahale, kao i na samoj Džinovoj Mahali i na Kose.

Povezivši se čvrsto sa dijelovima XIII. brigade u prvi sumrak izvršili smo zajednički juriš na neprijatelja, bacajući težište napada na prostor Džinov Do, k. 1066 i žnd. st. Trusina. U krvavoj borbi uspjeli smo neprijatelja razbiti i zarobiti mu veći dio komore. Švabe su u neredu pobjegle većinom u pravcu

lig) zajedno sa drugim trupnim dijelovima i dvije četničke brigade, a ostali trupni dijelovi, među kojima 10. i 11./370. gren. puka, sa obale (Cavtat, jugoistočno od Dubrovnika); ove dvije čete, su ponovo ušle u sastav svoga bataljona.

O akciji izvještavaju:

a) Por. Baunan. komandir 11./370. gren. puka:

Ušlo se u prostor između Trebinja i Nevesinja. Kraško zemljište bilo je besputno, skoro nenastanjeno, nailazili smo samo na sirotinjske kolibe napravljene od kamena i blata. Bilo je samo žena i djece i malo ovaca. Dodir sa neprijateljem imali smo samo u suton ili noću kada su vršeni prepadi na odmorista. Većinom smo bivakovali, vrijeme je bilo povoljno, suvo i toplo. Neprijatelj je otvarao vatru na prolazeće grupe ili vodove većinom sa visova ili iz zasjede. Za vezu su upotrebljavane samo radio-stanice.

29. avgusta ostatak čete sa III 370. gren. puka otišao je za Opuzen (Metković) i u predjelu Slivno - Ravno i ušće Neretve posjeo tri uporišta.

Gubici 11./370. gren. puka u julu i avgustu iznosili su 11 poginulih, 22 ranjena i oko 10 nestalih.

b) Podof. Kataju iz bataljona za vezu:

Ja sam sa telef. vodom na tovarnim grlima napustio Mostar 23. VII išlo se u Nevesinje. Ovdje je zla kob sustigla p.por. Knapa (1. četa) kada je sam sa podoficirem iz skladišta i kurirom išao u Nevesinje. Iz Nevesinja smo produžili pokret za Odžak. Akcijom je rukovodio lično general. Nastupalo se preko Liješćice ka grebenu Studenac (k. 1149). Svakodnevno upućivana izviđačka odjeljenja nisu došla u dodir sa neprijateljem, a takode ni četnici sa svojinu dugim valovitim kosama, koji su kao izviđači dolazili i odlazili sa naših položaja, nisu mogli da utvrde ništa sumnjivo. Tako je prolazio dan za danom. 29. VII premešteni su položaji unaprijed ka jugu do na Ržanik (k. 1143) odakle se u daljini vidjelo Dabarsko polje. Zbog potpune nepreglednosti zemljišta komandant je odlučio da se opet uveče povuče na polazni položaj. Nedostajao je jedan cio vod od 25 ljudi, koji su tek poslije više dana pronađeni mrtvi. Noću 23. VIII neprijatelj je pokušao da nas zbaci sa položaja. Poslije viščasovne žestoke vatre ipak je u osvit dana došao kraj ovom urnebesu. Ipak otada naša izviđačka odjeljenja nisu se uveče mirno vraćala. 3. VIII povukli smo se u Liješćice, gdje su nas četnici napustili ponevši sa sobom 42 mitraljeza sa municijom. Oni su se sami poslužili. 4./5. avgusta odmarševali smo preko Nevesinja natrag u Mostar.« O neprijateljskim snagama vidi i dok. br. 158 i 181 u ovoj knjizi.

Kose ostavljajući komoru i nogare od teškog oružja, mrtve i ranjene.

U toku dana i noći računamo da je neprijatelj samo na našem sektoru imao 40 mrtvih i mnogo više ranjenih. Zarobili smo 1 šarac, 3 mašinke, 11.000 jugosl. metaka, 1 laki bacač, 30 mina za teški i 40 za laki bacač, nešto sanitetskog materijala, 1 kino kameru sa priborom, 5 akumulatora, 30 konja. Uništili smo 2 radio-stanice i ubili oko 30 konja. Pored nabrojanog bilo je dosta hrane i ostale vojničke spreme.⁴

U ovoj krvavoj borbi mi smo u toku dana imali 3 teško i 6 lakše ranjenih, a u toku noći 1 mrtav i 6 lakše ranjenih.

Dakle, dosada u toku ove ofanzive, mi smo imali 8 mrtvih, 1 nestalog, 3 teško i 20 lakše ranjenih od kojih dobrom dijelu nije potrebna bolnica.

Neprijatelj je imao najmanje 100 mrtvih Švaba i najmanje toliko ranjenih, pored 6 zarobljenih.

U ovom izvještaju nije naveden onaj materijal koji smo zarobili dana 14/15. o. mj.⁵

3. — Dok su Švabe nadirale frontalno duž drumu, četničke bande su povremeno napadale na naš »1« na Nekudina — Glog, ali su uvijek bile odbačene uz gubitke u mrtvim i ranjenim. Nađeno je 6 mrtvih četnika. U koliko su bande bile neaktivne prema našem »1« isti je napadao njih i redovito ih satjerivao do na Odžak. Inače četničke bande nijesu bile onako aktivne, kako smo očekivali.⁶

4. — Danas je neprijatelj osvanuo na Kose — Džinova Mahala odakle se pripucavamo. Tuče artilerijom i automatskim topom. Osmatrači nam javljaju da su primjetili komoru da ide od Džinova Mahala prema Biograd. Moglo bi biti da se priprema na povlačenje, ali mi računamo s tim da sutra opet neprijatelj nastavi sa svojim pokušajima, što će svakako biti, ako mu pristigne kakvo pojačanje.

U toku danas ubili smo ih opet 3, kada su pokušali da se spuštaju na noćasnje razbojište da traže materijal, koji su ostavili.

5. — Svi naši bataljoni pokazali su se vrlo borbeni, a moral je zadivljujući. Naročito se istakao 2. bataljon, koji je ujedno dao 2/3 od navedene cifre gubitaka. Komandant tog bataljona također je lakše ranjen i biće mu potrebno bar 10 dana liječenja u previjalištu. Među poginulim su 3 oficira i 1 pom. komesara čete, svi iz našeg »2«.

⁵ Vidi dok. br. 63.

⁶ Na tom prostoru su tada dejstvovali četnici Nevesinjske četničke brigade. Bliže o tome vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

Radi toga bi nam sada dobro došao naš »3«, da bi »2« mogli povući u rezervu, pošto je mnogo iskrvario. Mi smo [od] vas to već tražili depešom. Smatramo, da kada bi imali ovdje cijelu brigadu, neprijatelj bez nekih naročitih pojačanja ne bi mogao prodrijeti dublje u našu teritoriju.

Smijenjivati bataljone nam je nemoguće usljed stalne borbe, pa je tako i naš »2« stalno pod najtežim udarcima iako smo računali da će najžešća vatra biti uperene prema »4« i »1«, tj. na prostor Piragići — Krstače i prema Slato. Kada bi nam bio ovdje »3« mogli bi jedan bataljon imati uvijek u rezervi i na odmoru.

6. — Od zarobljenog materijala šaljem vam: radio-stanicu (XIII. brigada ima), kino kameru, 4 postolja za teški mitraljez, kao i nekoliko suvišnih nama nepotrebnih akumulatora. Šaljemo vam i 3 snimljena njemačka filma u koliko mogu da koriste.

Izostavili smo napomenuti da smo zarobili i zastavu jednog bataljona, koju smo već upotrebili za potrebe previjališta.

7. — Inače, ako situacija bude nas silila, mi ćemo se u svemu upravljati prema vašoj posljednjoj zapovjesti, a vas radiogramom o svemu izvještavati.

8. — Za konje, koje šaljem, intendant brigade poslaće poseban izvještaj.

Teže ranjenike također smo evakuisali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Polit, komesar: Načelnik, poručnik: V. d. komandanta, kapetan
Doko Novosel Franjo Tomaić Milenko J. Okiljević

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 20 JULA 1944.
ŠTABU 27. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SREBRENICU I
BRATUNAC¹

Š T A B
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Broj: sl./44.
20. VII. 44.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Preko radio-stanice XXXVIII divizije naredili smo da usiljenim maršem jedna brigada preko Cikota napadne neprijatelja koji se spuštao u Supčane.- Odgovoreno je da ste odu-stali od napada na Srebrenicu i Bratunac,¹ i da će XVII maje-vička brigada sa Mačvanskim partizanskim odredom izvršiti taj zadatak.⁴ Radiogram te sadržine dobili smo 18 o. mj. posle podne.

Juče 19 ujutro dobili smo radiogram od načelnika štaba vaše divizije, da je u pokretu za izvršenje gore spomenutog zadatka i XVI muslimanska i XIX birčanska brigada.⁵ Nare-dili smo vam da počne napad 19 u 20 časova. Napad je trebao biti koordiniran sa napadom vojvođanskih jedinica.⁶ Međutim, ni snage vaše divizije, ni XXXVIII divizije nisu juče na ozna-čenom sektoru ispoljile svoje dejstvo.

Nejasno nam je, zašto niste izvršili postavljeni zadatak, tim prije što juče niste, prema depešama koje smo dobili vodili nigdje borbu.

Vojvođanske jedinice vode žestoku borbu protiv neprija-telja. Oni su u jučerašnjim borbama imali uspjeha. Zbacili su neprijatelja sa Raševa i iz Gračanice. Napad se prenio na Ra-kino Brdo i Borogovo.⁷ Da je došlo do sadejstva, neprijatelj bi sigurno bio izbačen iz Birča u toku noći.

Vi ste odgovorni, što nas u toku jučerašnjeg dana putem radiograma niste izvijestili, koje vam prepreke stoje na putu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/2, k. 408.

^a Vidi dok. br. 167—170 i 172.

^s Vidi dok. br. 48 i 78.

⁴ ⁵ i ⁹ Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 130.

⁶ i ⁷ Odnosi se na jedinice 16. i 36. NOU divizije. Vidi dok. br. 82. 98, 99 i 115 u ovoj knjizi i pregled borbenih dejstava 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

izvršenja na vrijeme dobivenog zadatka.

Neprijatelj nastupa drsko i brutalno. Pali sela i vrši nemilosrdnu pljačku. Traga za našim bazama.⁸

Najhitnije svom žestinom izvršite napad na neprijatelja čim stignu vaše jedinice na određenu prostoriju.⁹ Sadejstvovaće vašim jedinicama dva bataljona II vojvođanske brigade od pravca Betanj — Debelo Brdo. Druga dva bataljona te brigade nastupaće lijevom obalom Drinjače. Kad se bude ispoljilo vaše dejstvo oni će stupiti u akciju.¹⁰

Pazite na sadržinu vaših radiograma. Ona treba da bude precizno tačna, da odražava faktično stanje u momentu predaje.

Mi se nalazimo u Gornjim Dopascima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,
politički komesar:
V. P.^u

(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10.

¹⁰ Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute brigade na toj prostoriji vidi dok. br. 89 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966).

¹¹ Vladimir Popović

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 20. JULA 1944.
ŠTABU 3. KORPUSA O SITUACIJI NA SEKTORU SUPČANE
— ŠEKOVIĆI — RAKINO BRDO — GRAČANICA¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ

Op. br. 6/44
20 juli 44 g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Danas, poslijepodne, oko 18 časova, otpočele su da se spuštaju iz Supčana i sa Stolice jake neprijateljske snage. Prema ličnoj procjeni bilo ih je do 1.000 vojnika sa preko 200 konja. Te snage su se prebacile preko Drinjače u Sekoviće. Odmah po dolasku u Sekoviće, jedan dio tih snaga pošao je u pravcu naših položaja i pojačao front prema našim jedinicama, dok se ostatak zadržao u Sekovićima (kod popaljenih zgrada na cesti).²

Takođe danas poslijepodne neprijatelj je aktivizirao i front prema Spreči. Artiljerija je neprekidno tukla, a izvjesne snage pješadije su se pojavile na pravcu Gračanice, Raševa i Rakina Brda.

Naše jedinice su nastavile sa borbom za čišćenje lijeve obale Drinjače. Borba se vodi i ovog časa. Neprijatelj daje žestok otpor.³

Usled vrlo širokog fronta i jakog neprijatelja, nemoguće nam je da izvjesnim jedinicama potpomognemo direktnim napadom Majevičku i Muslimansku brigadu.⁴ Potrebno je da one dadu sve od sebe kako bi razbile neprijatelja na sektoru Bačkovac — Stolica, jer, u protivnom, ni naše bitke ne mogu dobiti svoj konačni pozitivni rezultat.

Prema mnogim, do sada prikupljenim podacima, jačina neprijatelja na svim sektorima iznosi do 1.500 SS-ovaca i oko

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 589.

² Bliže o tome vidi dok. br. 167 i 168.

³ Vidi dok. br. 98, 169 i 170.

⁴ Odnosi se na 17. majevičku i 16. muslimansku brigadu (vidi dok. br. 130).

3.000 četnika i zelenog kadra sa Majevice. Vjerovatno je da se sa četnicima nalaze Kerović⁵ i Leko.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Korpusa,

Komandant
general-major

BR. 87

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 21. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 16. i 36. DIVIZIJE DA POSJEDNU POLOŽAJE
NA PROSTORU OMEROVA KOSA — RAVNO BRDO —
RAŠEVO — TEPEN — STRMICA¹

**Š T A B
XII KORPUSA NOVJ**

Op. broj: 7
21. jula 1944.

ŠTABU XVI i XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Prema dobivenim izveštajima, na sektoru Sekovića nalazi se jedna bojna 28. Regimente 13. SS divizije i oko 2—3000 četnika¹ i zelenokadrovaca. Ova sakupljena grupa bandita vrši ofanzivu na Šekoviće i na naše jedinice.³

Pošto nismo uspeli da ove bande u toku prošlih noći rastjeramo, usled njihovog jakog naoružanja i same brojčanosti, to

⁵ Radivoje

⁸ Stevo Đamjanović Leko, komandant Majevičkog četničkog korpusa. U njegovoj depeši od 23. jula 1944. o tome piše:

»Mojih dve hiljade boraca u akciji na jugu postigli su dobre rezultate. Do reke Drinjače smo zauzeli. Sekovići su u našim rukama. Crveni su dobili pojačanje od Srebrenice. Borbe se nastavljaju oko Sekovića. Pozdrav Leko«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11168 6.) O tome vidi i dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 86 i 130.

» i ⁸ Vidi dok. br. 167—170 i 172.

NAREĐUJEMO:

a) XVI NOU divizija postaviće se i to: Sa I Brigadom Kostići (k. 928) — Greda — Stijena. Sa II Brigadom, pošto ista bude smenjena od strane III Brigade, na liniji: Omerova Kosa — Kamenova Kljet — Marica Kruška i Ravno Brdo. Ova brigada držaće Vasiljeviće. I sa IV Brigadom na liniji Raševo — Krušik.⁴

Stab divizije izvršiće grupisanje bataljona po brigadama, tako da svaka brigada ima svoj sektor, radi lakšeg komandovanja i ostalih organizacionih potreba.

Stab divizije izdaće naređenje II Brigadi, koja će služiti kao rezerva, da kontroliše pravce od Gračanice i Lukavice.

b) XXXVI NOU divizija odmah po prijemu ovog naređenja izvući će III Brigadu i postaviti je na liniji: Tepen — Akmačići — Strmica. Ova brigada treba da ima dva bataljona u rezervi koje će u slučaju potrebe moći hitno upotrebiti u pravcu Betnja. Po dolasku ove brigade na označenu liniju, II Brigada povući će se na novu prostoriju koja joj bude dodeljena. V Brigada, u glavnom, ostaće na dosadašnjoj prostoriji, s tim što će njeno težište biti na liniji: Markovići — Mumići — Zioci.⁵

c) Na dodeljenim sektorima, štabovi divizija organizovaće položaje, u cilju čvrstog držanja istih do daljeg naređenja. Mnogo voditi računa da nam ni jedna nepotrebna žrtva ne padne. U tom cilju u toku današnjeg dana ne vršiti nikakve napade na neprijatelja.

d) Prilikom današnjeg pokreta jedinica voditi računa da se pokreti vrše što je moguće prikrivenije. Naročitu pažnju obratiti na neprijateljsku avijaciju, koja može eventualno nadletati naše položaje.

2) Štabovi divizija u toku današnjeg dana izvršiće popunu sa municijom, kako za puške i automatska oruđa tako isto i naročito za teške bacače. Rezervna šarža municije, tj. bojna komora treba da bude što veća.

3) Štabovi divizija u toku današnjeg dana izvršiće baziranje teških ranjenika, u kom će cilju do štaba XXXVI Divizije na Gredi doći drug Đoko Vuković ili Andrija Marković, preko kojih će se izvršiti baziranje.

Kako sa baziranjem ranjenika tako i sa popunom municije ubrzati.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 16. divizije vidi dok. br. 98. 99 i 115.

⁵ Opširnije o dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 82 i 106 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 5. vojvođanske divizije od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 23/3, k. 1244).

4) Štabovi divizija nitno će pristupiti prikupljanju i sređivanju jedinica, tako da svaka brigada bude kompletna, t.j. da u njenom sastavu budu svi bataljoni, radni vodovi i intendanture.

5) Štab XVI NOU divizije izdaće naređenja IV Brigadi da potpuno uništi topove koji su zarobljeni na Raševu.

6) Ovog momenta dobili smo izveštaj (neproveren) da se u s. Vrnjevići nalaze neke SS-ovačke i četničke bande, koje navodno imaju zadatak da krenu danas preko Matijevića i Bijelog Polja prema Šekoviću.[®]

Štab XVI Divizije hitno će proveriti ovaj izveštaj i obezbediti se sa tog pravca.

7) O svakoj promeni u sadašnjoj situaciji dostavljati nam hitno izveštaje.

8) Preporučujemo štabu XXXVI Divizije da bataljon sa Tepena III Brigade stavi pod komandu štaba V Brigade, kako bi štab III Brigade mogao sa ostala četiri bataljona čvrsto držati liniju: Popovići — Strmica — Debelo Brdo, a takođe kontrolisati jačim odeljenjima most na stijeni (Betanj).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa
načelnik,
p.pukovnik M. Đ.'

(M. P.1

⁷ Mileta Đukić. Poginuo je septembra 1944. kod Valjeva kao načelnik Štaba 12. korpusa NOVJ.

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 21. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 16. I 36. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SEKTOR
GAJ — MRKAJIĆI I ZA SADEJSTVO JEDINICAMA 3. KOR-
PUSA NOVJ PRI NAPADU NA SEKTOR ŠEKOVIČA¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ
Op. br. 8
21 juli 44 g.

ŠTABU XVI i XXXVI NOU DIVIZIJE

1. Izvjesne neprijateljske snage (posada garnizona u Sokolcu, jačine do 600 vojnika) izvršile su napad na položaje XX — Romaniske — brigade. Danas, oko 13 časova, borbe su se vodile na sektoru Ploče, između Vlasenice i Han Pijeska."¹

Na našim sektorima, do ovog momenta, nije bilo promjena u rasporedu neprijateljskih snaga.

2. Prema svim dosadanjim podacima namjera neprijatelja je da uništi aerodrom, da pronade magacine i da izvrši represalije na stanovništvo u Šekovićima.

3. Usled opšteg razvitka međunarodne situacije i, prvenstveno, usled brzog razvitka situacije u našoj zemlji, neophodno je potrebno da u što skorijem vremenu ovladamo ovim sektorom, kako bismo ponova osposobili aerodrom za prijem velikih količina ratnog materijala, namijenjenog našim jedinicama, a takođe i za dobijanje potrebnih baza za razvitak daljih, novih operacija.

4. Našim bojevima do sada nisu mogle sadejstvovati ostale jedinice III Korpusa, usled aktivnosti neprijatelja od Bratunca i Srebrenice,² tako da je tek u toku poslijepodneva, 20 ov. m., samo Muslimanska brigada stupila u kontakt sa neprijateljem na sektoru Stolica — Bačkovac. Muslimanska brigada je u dva maha zauzimala neprijateljske položaje, ali je na kraju bila primorana da ih napusti.

5. U toku noći 21/22 jula izvršiće se ponovni opšti napad na neprijatelja na sektoru Šekovića.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 33/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 111.

³ Vidi dok. br. 72 i 130.

⁴ Vidi dok. br. 95, 168, 170 i 172.

Na sektoru Stolice — Bačkovac napadače Majevička, Birčanska i Muslimanska brigada.⁵

Početak napada tačno u 22 časa.

Jedinice našeg Korpusa izvršiće napad na sektor Gaj — Mrkajići, sadejstvjujući napadu jedinica III Korpusa demonstrativnim napadom na Bačkovac.

Jedinice XVI divizije napadače na sektor Gaj — Mrkajići, sa zadatkom da se neprijatelj zbaci sa tih položaja i nabaci na Drinjaču. Predlažemo da na sektor Mrkajića napada I — Vojvođanska — brigada, a na sektor Canići — Gaj — Mekići II — Vojvođanska — brigada sa tri bataljona, dok bi dva bataljona postavila kao zastor prema Gračanici i eventualnu rezervu.⁶

Jedinice XXXVI divizije potpomoći će napad XVI divizije na taj način, što će koncentrisati teške bacače na kosi iznad s. Memića, odakle će tući neprijatelja na sektoru Gaj — Mekići, otvarajući paljbu u 21.30, a prekidajući je u 21.45 časova. Poslije napada pješadije prenijeti vatru na sektor Sekovića. prema Drinjači. Sa jednim svojim bataljonom, olakšanim od komora, XXXVI divizija će izvršiti demonstrativni napad na Bačkovac, kako bi vezivala izvjesne snage neprijatelja i time olakšala napade jedinica III Korpusa. Taj bataljon će na Debelom Brdu sačekati izvjestan broj terenaca koji će služiti kao vodiči.

N a p o m e n a :

Napad pješadijom treba da otpočne tačno u 22 časa. Do tada, upravo počev od 21.30 časova pa do 22 časa, treba neprijateljske položaje obasipati vatrom iz teških oruđa (ne zaboraviti upotrijebiti i protivkolski top). A kada se otvori vatra na sektoru Stolice — Bačkovac izvršiti napad i na naš sektor, tako da se neprijatelju onemogući makakvo rokiranje snaga i sprečavanje prodora jedinicama III Korpusa. Po razbijanju neprijatelja na sektoru Gaj — Mrkajići, jedinice XXXVI divizije nastaviće sa progonjenjem neprijatelja na svom pravcu prema Sekovićima.

6. U toku borbe vršiti brzu klasifikaciju ranjenika i sve nepokretne ranjenike sklanjati u ranije pripremljene baze. Tom prilikom voditi računa o tome da li su baze snabdjevene hranom i ostaviti pri ranjenicima najnužnije osoblje za previjanje rana i poslugu ranjenicima.

⁵ Odnosi se na 17. majevičku brigadu 38. NOU divizije i na 19. birčansku i 16. muslimansku brigadu 27. NOU divizije. Napad na Bačkovac nije uspio. Bliže o tome vidi dok. br. 130 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

⁶ Opširnije o rasporedu i izvršenju zadatka 16. NOU divizije vidi dok. br. 89, 98 i 99.

Takođe u toku noći izvršiti popunu bojnih komora svih jedinica, kako se ne bi desilo da, u slučaju našeg pokreta sa ovog sektora, naše jedinice ne budu imale municije. O ovome poveriti najstrožije računa.

7. Sa Štabom Korpusa održavati redovnu radio-vezu i stalno javljati o razvitku operacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S. Mitrović

Komandant
general-major D. Lekić

BR. 89

**NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 21. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA NAPADNU PO-
LOŽAJE NA GAJU I IZNAD MRKAJICA¹**

**Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ**

Op. br. 54/1944.
21 jula 1944 godine
u 19,45 č.

ŠTABU I, II i IV VOJVOĐANSKE BRIGADE

Prema naređenju Štaba XII Korpusa, noćas 21/22 o. m. izvršiće se ponovni napad na neprijatelja i to na liniji Gaj — Mrkajići — Šekovići — Bačkovac — Stolice.²

Jedinice naše divizije napadaće neprijateljske položaje na Gaju i iznad Mrkajića.³

Jedinice XXXVI divizije vršiće demonstrativni pritisak u pravcu Bačkovca i potpomoći će bacačkom vatrom napad naših jedinica na položaje Gaj — Mrkajići.⁴

Jedinice III Korpusa i to: Birčanska brigada, Muslimanska brigada i Majevička brigada napadaće Stolice, Bačkovac i Vrtače od pravca Vrela i Rudišta.⁵

U vezi sa našim zadatkom, —

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20 4, k. 966.

² Vidi dok. br. 87 i 88.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 98, 99, 168, 170 i 172.

⁵ Vidi dok. br. 106.

⁶ Bliže o rasporedu i dejstvu 19. birčanske, 16. muslimanske i 17. majevičke brigade vidi dok. br. 111, 130 i 180.

n a r e đ u j e m o :

1) I brigada napasće sa položaja iznad Petrovića neprijatelja iznad Mrkajića, sa zadatkom proterivanja preko Dri-
njače. Mišljenja smo da u napadu učestvuju najviše dva ba-
taljona.⁶

2) II brigada izvršiće napad, takođe, sa dva bataljo-
na i to sa položaja Pola Stijena, Prekeć u pravcu Canića i
Gaja, sa zadatkom osvajanja pomenutih položaja.⁷

Jedan svoj bataljon držati u rezervi, dok druga dva bata-
ljona uputiti na liniju određenu jutrošnjom zapovešću Op.
br. 53.

3) Početak napada izvršiće se *tačno u 22 časa*.

4) Prilikom večerašnjeg napada koncentrisati sve teške
bacače i teške mitraljeze i tući neprijateljske položaje. Početak
bacačke pripreme u 21.30 časova a prekid vatre u 22.15 časova.

5) Štab divizije (načelnik) nalaziće se na putu kod Grede
južno od Bunarića.

6) Teške ranjenike (na nosilima) i one kojima je potrebna
hirurška intervencija upućivati odmah za Bunarić, gde će se
nalaziti hirurška ekipa. Sve ostale lakše ranjenike upućivati za
div. bolnicu u Bijelo Polje ili zadržavati u brig. sanitetima.

7) Jedinice IV brigade ostaće na sadanjim položajima.⁸

8) Borbeni znaci:

za 21/22. o. m. ... Ilija — Kuso.

Znaci raspoznavanja: Mač — Mačva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Z. Romic

Načelnik,
potpukovnik
Per. Grujić

Komandant.
major
Kamenjar

(M. P.)

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 115.

RELACIJA ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 21. JULA 1944. ŠTABU
2. KORPUSA XOVI O DEJSTVIMA U HERCEGOVINI U
JUNU⁵

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 655
Dana 21. jula 1944 u č.
s. D. Crkvice

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam relaciju o operacijama i radu XXIX Udarne Divizije N.O.V. Jugoslavije i partizanskih odreda Hercegovine za mjesec juni 1944 god.

XXIX U. Divizija imala je zadatak da zatvara pravac Bi-leća — Viluse i Gacko — Nikšić, a da sa ostalim snagama ofanzivno dejstvuje na teritoriji Hercegovine, a naročito na saobraćaj, težeći da neprijatelju onemogući ili oteža saobraćaj, da neprijatelju ne dozvoli neuznemiravan boravak u pojedinim garnizonima i da vrši mobilizaciju svega sposobnog ljudstva za borbu.

1. — SITUACIJA:

a. — Kod *neprijatelja*:

U toku čitavog mjeseca juna neprijatelj na teritoriju Hercegovine nije dovlačio novih pojačanja sa neke druge teritorije, a u samoj Hercegovini nije bilo neprijateljskih pokreta iz jednog garnizona u drugi, već jedinice koje su u pojedinim garnizonima bile na dan 1 juna ostale su u toku čitavog mjeseca nepojačavane.

Četničke bande su na sve strane pronosile glasove o tobožnjoj ofanzivi protiv naših jedinica i o velikoj švapskoj pomoći, ali do ofanzive nije došlo, sem što su iz pojedinih garnizona vršeni lokalni ispadi, koji su blagovremeno bili osujećeni.

Neprijatelj je držao sve garnizone Hercegovine, sem Plane i Ljubinja. Povremeno su četničke bande ulazile u Ljubinje i u okolna sela Ljubinja sa namjerom da vrše mobilizaciju, ali im nije polazilo za rukom.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/7, k. 1143 A.

Neprijatelj je saobraćao komunikacijom Mostar — Nevesinje — Gacko, Mostar — Čapljina — Metković, Bileća — Trebinje — Dubrovnik i željezničkom prugom Mostar — Dubrovnik i Mostar — Trebinje. Sve ove Komunikacije povremeno su u toku mjeseca napadane i saobraćaj prekidan po nekoliko dana.

Komunikacije Bileća — Plana — Avtovac, Bileća — Plana — Berkovići — Stolac i komunikacija Stolac — Ljubinje — Popovo, kao i komunikacija Berkovići — Nevesinje kontrolisane su u toku čitavog mjeseca od strane naših jedinica i nije ih neprijatelj mogao upotrijebljivati za saobraćaj.

U Hercegovini je u toku mjeseca juna bilo oko 3.000 vojnika 369 — »vražije« divizije, sem onih koji su se nalazili u kotlini Neretve i sa desne obale rijeke Neretve,² oko 3.200 četnika,³ oko 2.000 domobrana koji pripadaju IX Zdrugu,⁴ a gdje su uračunati i ustaše, i oko 2.000 milicije, koja je bila raspoređena većinom u selima oko Stoca, Gacka, Trebinja i Metkovića. Domobrani su većinom bili raspoređeni u obalnom pojasu i na stanicama pored željezničke pruge Dubrovnik — Mostar.

»Vražija« divizija u svome sastavu ima i oko 50 topova i nešto protivaeroplanske artiljerije, a pored toga ima i jednu četu bornih kola.

Stab divizije nalazi se u Blagaju, a rezerve (oko 7.000 vojnika) u Širokom Brijegu i ove rezerve bi u slučaju savezničke invazije na području: Makarska — Metković — Dubrovnik imale zadatak da intervenišu.⁵

Sve neprijateljske snage na teritoriji Hercegovine u toku mjeseca juna nijesu vršile neka veća pomjeranja, izuzev manjih pokreta u cilju sjedinjavanja garnizona, ali im je svaki pokušaj osuđen.

Svapske, ustaške i četničke snage na teritoriji Hercegovine bile su prilično naoružane, no slabog morala i borbenosti, a naročito su u ovome prednjačili četnici. Četničke bande su se u toku mjeseca juna osipale i pojedinci dolazili u naše redove. Pljačkanje od strane četničkih bandi u ovome mjesecu dostiglo je vrhunac.⁶

¹ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije u junu vidi knj. 25, dok. br. 96, 154, kao i dok. br. 1. 84, 91 i 158 u ovoj knjizi.

³ i ⁶ Riječ je o četnicima Trebinjskog i Nevesinjskog četničkog korpusa. Bliže o njima vidi četničke dokumente u Arhivu VII, reg. br. BH-V-9336 i 8468.

⁴ Vidi knj. 26, dok. br. 155.

⁵ Prema nekim izvorima u Širokom Brijegu je bio Stab 5. brdskog korpusa (vidi knj. 26, dok. br. 118, kao i dok. br. 143. u ovoj knjizi).

Četničkim garnizonima i jedinicama komandovali su četnički oficiri, a glavnokomandujuće vodstvo bilo je njemačko. U garnizonima u kojima su samo četnici ima po nekoliko Njemaca sa radio-stanicom koji održavaju vezu sa susjednim jedinicama i njemačkim štabom,

b. — *Kod nas:*

Divizija je imala 3 brigade od po četiri bataljona, izuzevši XI Brigadu koja je imala tri bataljona, pošto je njen jedan bataljon upućen na sektor Konjic — Glavatičevo radi obrazovanja nove — XIII Brigade.

Na dan 13 juna o. g. formirana je XIII Hercegovačka brigada i od toga dana divizija je imala četiri brigade. U sastav XIII Hercegovačke brigade ušao je 4 bataljon XI Hercegovačke brigade, jedan mostarski bataljon sa prostora Konjic — Glavatičevo i jedan bataljon Južnohercegovačkog odreda.⁷

Pored brigada divizija je u svome sastavu imala i dva hercegovačka partizanska odreda.

Drugom polovinom mjeseca juna Sjeverni hercegovački odred brojno je smanjen. Jedan dio njegovog ljudstva dat je XI Brigadi za formiranje njenog 4 bataljona, a jedan dio ljudstva je dat X Hercegovačkoj brigadi za formiranje njenog 5 bataljona.

Na prostoru oko Bileća nalazila se je XII Hercegovačka brigada sa zadatkom da zatvara pravac od Bileća ka Vilusi a i od Bileća ka Plana i da za sebe veže bilečki garnizon ne dozvoljavajući mu da pljačka i terorise nama naklonjeno stanovništvo.⁸

XI Hercegovačka brigada nalazila se je na prostoru: Kobilja Glava — Kazanci — Gat sa zadatkom da zatvara

⁷ Na osnovu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, Štab 29. divizije izdao je 14. maja naredbu za formiranje 13. hercegovačke brigade. U fazi formiranja najpre je 17. maja 1944. izdvojen 4. bataljon iz sastava 11. hercegovačke brigade i upućen na teritoriju Mostarskog NOP odreda. On se krajem maja (tačan datum se ne zna), na prostoru s. Solakova Kula — s. Kruščica, sastao sa Mostarskim NOP odredom, odnosno Mostarskim bataljonom, jer je Konjički bataljon tog odreda ostavljen na svom terenu. Otada su ova dva bataljona dejstvovala pod komandom Štaba 13. hercegovačke brigade. Bliže o tome vidi relaciju 11. hercegovačke brigade od 8. juna 1944. i relaciju 13. hercegovačke brigade od 2. jula 1944, kao i operacijski dnevnik Štaba 29. NOU divizije za period od 21. novembra 1943. do 31. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13 2, k. 1150 I, reg. br. 1/7, k. 1152 I, reg. br. 7 8. k. 1143 A; knj. 23. dok. br. 88, knj. 25. dok. br. 64, 75, 96, knj. 26, dok. br. 44 i 90).

⁸ i " U relaciji 12. hercegovačke brigade od 3. jula 1944. prikazana su dejstva ove brigade u toku juna: napad na Bileću, dvije manje borbe vođene 3. i 15. juna i odbijanje snažnog ispada četnika iz Bileće 13. juna (Arhiv VII, reg. br. 7/6, k. 1151 I). O tome vidi i knj. 26, dok. br. 57, 59 i 67.

pravac od Gacko ka Bileća i od Gacko preko Kazanci ka Krstac.⁹

X Hercegovačka brigada nalazila se je prema Nevesinju, na prostoru: Slatina — Trusina — Udrežnje — Biograd, djelujući povremeno ka Nevesinju i na komunikaciju Nevesinje — Mostar.¹⁰

XIII Hercegovačka brigada, pošto se je formirala, došavši sa prostora Konjic — Glavatičevo preko Borač — Čemerno — Kazanci — Poljice — Dabar na prostor: Hrgud — Vlahovići — Ubosko, zatvarala je pravac od Stolac ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje.

Sjeverni odred nalazio se je u Sjevernoj Hercegovini, potpomagao je akcije X i XI Brigade djelujući na partizanski način na komunikaciju Nevesinje — Gacko i na [taj] prostor.¹¹

Južnohercegovački partizanski odred ispoljavao je svoje dejstvo na željezničku prugu Gabela — Dubrovnik i Hum — Trebinje, a pored toga upadao je na prostor Bobane — Suma, onemogućavajući četničku mobilizaciju, i na sektor sreza Ljubinje, rastjerujući četničke bande,

c. — *Kod susjeda:*

Odlazak naših snaga sa prostora: Trnovo — Foča — Kalinovik¹² omogućio je neprijatelju kontrolu toga prostora, a prirodno sa time bila je i više ugrožena Sjeverna Hercegovina i četničke bande su dobile većeg zamaha i čak su uspjele i mobilisati izvjestan broj kolebljivaca i svojih simpatizera.

Neaktivnost naših jedinica na sektoru Zapadne Hercegovine, t.j. na desnoj obali rijeke Neretve,¹³ omogućila

sa je i prema relaciji Štaba 11. hercegovačke brigade od 3. jula 1944. ova brigada je, pored pomenutih borbi, noću 9/10. juna 1944. izvršila napad na prostor s. Dobrelji — s. Zavodići i 12. juna kod s. Samobora, a 13. 14. juna se prebacila na prostor s. Kazanci — s. Galešina — s. Vratkovići. Zatim je, 25. juna, zasjeda 2. bataljona na pravcu s. Samobor — s. Gareva — Oblo brdo razbila jednu četničku patrolu, koja se u neredu povukla prema Avtovcu, a 26. 27. juna 2. i 4. bataljon izvršili su snažan napad na četnike na prostoru s. Pržine — s. Stepen. (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1150 I; knj. 26, dok. br. 11, 18 i 29.)

¹⁰ Vidi knj. 26, dok. br. 17, 34 i 47.

¹¹ Prema naredbi Štaba 29. NOU divizije od 10. juna 1944. iz tog su odreda uzeta tri bataljona za popunu hercegovačkih brigada. Pod komandom njegovog štaba ostali su Sitnički partizanski bataljon i zaštitna jedinica, vjerovatno vod (knj. 26, dok. br. 44). O daljim promjenama u tom odredu vidi izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/13, k. 1143).

¹² Odnosi se na 17. NOU diviziju i 16. muslimansku brigadu. (Prije ovih jedinica, u aprilu, na tom prostoru je bila 27. NOU divizija.) Vidi knj. 25, dok. br. 63, 67, 114 i 159.

u Vjerovatno je riječ o Neretvanskom NOP odred. Bliže o njegovim dejstvima vidi tom V, knj. 29, dok. br. 46.

je neprijatelju lakši rad, komuniciranje i boravak u garnizonima Istočne Hercegovine.

Prisustvo manjih partizanskih jedinica — partizanskih četa i odreda na prostoru Ravno — Piva¹⁴ omogućilo je našim snagama lakše zatvaranje pravca od Gacko prema Krstac i ka Piva. Prisustvo jedinica Primorske udarne grupe na sektoru Viluse — Grahovo¹⁵ omogućilo je našim snagama koje su štitile pravac od Bileće ka Viluse da se rokiraju više ka Planoj i da ispoljavaju svoje dejstvo ka prostoru: Granica — Mirilovići — Ljubomir.

2. — PROCJENA SITUACIJE:

S obzirom da neprijatelj u Hercegovini nije vršio nikakve koncentracije svojih snaga i s obzirom na dobiveni zadatak od štaba II U. Korpusa — zatvaranje pravca od Bileće ka Vilusi, brigade naše divizije raspodelili smo i to:

- jednu ka Bileća;
- jednu prema Gacko;
- jednu prema Nevesinje i
- jednu prema Stolac

sa zadatkom da odbiju svaki neprijateljski napad iz dotičnih garnizona, a tako isto da povremeno dejstvuju na komunikacije ne dozvoljavajući neprijatelju slobodan saobraćaj. Partizanski odredi dejstvovali su na partizanski način u dubinu neprijateljskog rasporeda i time omogućavali lako izvršenje zadataka našim brigadama. Položaj na kome su se nalazile naše brigade omogućavao je uspješno branjenje naše slobodne teritorije i iz tako postavljenog položaja brigade su lako mogle intervenisati u svim pravcima gdje se za to ukaže potreba. Pored toga sa ovakvim rasporedom i sa rasporedom Sjevernog i Južnog hercegovačkog partizanskog odreda omogućeno je počešno tučenje neprijateljskih kolona koje bi se krenule iz raznih garnizona u pravcu naše slobodne teritorije u cilju sjedinjenja i protjerivanja naših snaga.

Ovakvim načinom postavljanja brigada bio je osiguran oslonac na slobodnu teritoriju Crne Gore, a u slučaju ako bi nas neprijatelj uspio i odbaciti omogućen nam je kasnije manevar desnim krilom sjeverno od Gacka u pravcu Nevesinja i time zabacivanje u neprijateljsku pozadinu i napad neprijatelju u leđa.

3. — ODLUKA :

Na osnovu procjenjene situacije donijeli smo odluku da sa XII Brigadom zatvorimo pravac od Bileće ka Vilusi

¹⁴ Vidi dok. br. 105.

¹⁵ Odnosi se na 2. dalmatinsku brigadu Primorske operativne grupe (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 324, knj. 26, dok. br. 3 i 4).

i od Bileća ka Plana, a povremeno da djeluje i ka prostoru Mosko — Ljubomir i da potpomaže XI Hercegovačku N. O. U. brigadu na pravcu Gacko ako bi joj bilo potrebno, da sa XI Brigadom zatvorimo pravac od Avtovac ka Plana i od Avtovac ka Krstac i u zajednici sa crnogorskim jedinicama na Ravno i pravac ka Piva, sa X brigadom da zatvorimo pravac od Nevesinje ka Dabar i od Nevesinje ka Rioca ne dozvoljavajući da se neprijatelj od Nevesinja probije za Dabar i za Planu, a sa XIII Brigadom da zatvorimo pravac od Stolac preko Berkovići ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje.

Jedinice Sjevernog i Južnog hercegovačkog partizanskog odreda svojim rasporedom u Sjevernoj i Južnoj Hercegovini, iznenadnim napadima, vještim manevrisanjem i ometanjem neprijateljskog saobraćaja mnogo su potpomogle radu naših brigada i veoma jako ometale neprijateljima da se probiju u pravcu naše slobodne teritorije, da terorišu nama naklonjeno stanovništvo i vrše mobilizaciju.

4. — TOK OPERACIJA:

U toku mjeseca juna neprijatelj je bio u defanzivi i nije pokušavao da vrši jače napade na naše jedinice. Naše brigade i hercegovački odredi u toku mjeseca juna bili su djelimično u ofanzivi, a svaki neprijateljski ispad iz pojedinih garnizona bio je spriječen i odbijen uz teške gubitke po neprijatelja.

Neprijatelj je povremeno pojedinim ispadima iz garnizona pokušavao da se sjedini sa snagama drugih garnizona, ali bez nekih zamašnjih akcija i bez sadejstva drugih garnizona, pa i borba naše divizije bila je uperena najviše na uništenje neprijatelja koji je pokušavao preko otvorenog zemljišta da se kreće u pravcu drugog garnizona. Dakle, čim je neprijatelj pokušao da vrši ispad iz garnizona bio je od naših snaga napadnut i u toku čitavog mjeseca naše jedinice imale su inicijativu u svojim rukama.

a. — *X Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Brigada je 1, 2 i 3 juna odbila pokušaj Švaba jačine jednog bataljona, u ukupnoj jačini oko 400 vojnika, potpomognutih sa četničkim bandama i natjerala ih u Nevesinje. Neprijatelj je odbijen uz velike gubitke i brigada je upala u Odžak i došla do prvih kuća grada. Iako je neprijatelj bio naoružan prilično dobro i imao artiljeriju koja mu je napad potpomagala, ipak nije uspio u svojim pothvatima. Na prostoru Žalom — Bratač brigada je napadala četničke bande i natjerala ih na panično bjegstvo preko Zalomske rijeke u pravcu Nevesinja i Kifina Sela.

Poslije ovih akcija brigada se bacila na prostor: Udrežnje — Biograd uništavajući na tom prostoru četničke bande, a sa toga prostora djelomično je napala komunikaciju: Nevesinje — Blagaj i tom prilikom je pobila nekoliko Švaba.¹⁶

U svim borbama brigada je ubila: 80 četnika i Švaba i ranila mnogo više, a zarobljeno je 5 Švaba.

Sopstveni gubitci brigade bili su: 7 poginulih i 19 ranjenih.

Zaplijenjeno: 11 pušaka, 120 metaka i 6 konja.

Od vlastitog oružja nije izgubila ništa.

b. — *XI Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Na dan 1 juna t. [ekučće] k. [alendarske godine] neprijatelj je sa svim raspoloživim snagama iz Gacka, potpomognut sa artiljerijom i sa 200 ustasa iz Fazlagića Kula, kao i četničkim bandama iz Gacka, izvršio napad na XI Brigadu na liniji: Kobilja Glava — Gat — Kazanci. Poslije borbe koja je trajala čitav dan neprijatelj je odbačen na svoje polazne položaje uz teške gubitke. Nekoliko dana poslije ove akcije brigada je izvršila čišćenje prostora sa lijeve strane rijeke Mušnice i natjerala četnike i Švabe u Gacko i u Avtovac. U ovoj noćnoj akciji neprijatelj je imao velike gubitke, a naročito su poraženi četnici. Brigada nije imala drugih borbi izuzev što je povremeno vršila prepade na neprijatelja u pravcu Šarića Grede.¹⁷

U toku mjeseca juna brigada je ubila: 23 neprijateljska vojnika, od kojih 12 četnika. Među ubijenima je uračunat i jedan komandir četničkih bandita. Zarobljen je 1 četnik koji je poslije saslušanja likvidiran.

Ranjeno je mnogo više, a među ranjenima je i četnički komandant bataljona Jegdić, za koga se govori da je kasnije umro.

Sopstveni gubitci: 12 poginulih i 15 lakše ranjenih.

Zaplijenjeno je: 4 puške, oko 200 metaka i 3 bacačke granate.

U borbama na Stepen Visu izgubljen je jedan italijanski puškomitraljez.

c. — *XII Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Brigada je na dan 1 juna u zajednici sa bataljonom II Dalmatinske brigade izvršila napad na Bileću i poslije duže borbe napad nije uspio uslijed intervencije od pravca Gacko i od pravca Stolac. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke od naše vatre, a naročito od bacačkih bombi i od nagaznih mina koje su upotrebljavane kao

¹⁸ Vidi dok. br. 11.

ručne bombe.¹⁸ Brigada je u više mahova odbijala četničke pokušaje da pljačkaju okolna sela Bileće i uvijek odbacivali četnike u Bileću uz velike gubitke po neprijatelja. Brigada je povremeno ofanzivno djelovala ka Ljubomiru i Mosku i na tom prostoru uništavala četničke bande ne dozvoljavajući im da vrše mobilizaciju.

U toku svih borbi brigada je ubila: 25 četnika i mnogo ih je više ranjeno, a pored toga ubijen je i jedan švapski vojnik.¹⁹

Sopstveni gubitci: 9 poginulih i 14 ranjenih.

Od sopstvenog oružja izgubljen je jedan teški bacač (neispravan), 1 teška »breda«, 3 puškomitraljeza, 13 pušaka, 800 metaka, 8 konja i 1 laki bacač. Ova sprema je izgubljena u napadu na Bileću i prilikom jednog iznenadnog četničkog napada na jedan bataljon ove brigade 13 juna t. g. u s. Ristopolju.

d. — XIII Hercegovačka N. O. U. Brigada:

Uspješno je zatvarala pravac od Stolac ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje. Većih akcija nije imala. Išla je u pravcu Popovo Polje sa zadatkom da likvidira neke stanice na željezničkoj pruzi Ravno — Hum, ali zbog slabe obavještajne službe, otkrića vremena napada i nadolaska Trebišnice napad nije izvršen, no je pri povratku sa svojim bataljonima očistila sela sreza Ljubinje. Sopstvenih gubitaka nije imala i nije bilo zaplijenjenog materijala, a ubijen je 1 četnik.²⁰

e. — • *Diverzione akcije:*

Za vrijeme mjeseca juna naši odredi izvršili su uspješne akcije u pravcu Trebinja, u Dubrave i na željezničku prugu Ravno — Hum.²¹

U svim ovim borbama ubijeno je: 11 Švaba, 1 ustaša, a zarobljeno je: 4 Švabe i 2 milicionera. Među ubijenima nalaze se i 2 švapska podoficira. Izbačena su iz šina dva voza i uništen 1 kamion.

Zaplijenjeno:

1 puškomitraljez »šarac«, 19 pušaka, 2 pištolja, 1 mašinka, 2 dvogleda, 50.000 kuna i 350 hljebova.

¹⁸ Opširnije o borbama za Bileću vidi knj. 25, dok. br. 143, knj. 26, dok. br. 3 i 4.

²⁰ Prema relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade od 2. jula 1944. ova brigada u junu nije vodila borbu s neprijateljem, osim što je 29. juna njen 4. bataljon prinudio na predaju četnike u potkumskoj pećini, kojom prilikom je 36 četnika zarobljeno a jedan, u borbi, poginuo, te zaplijenjeno: 25 pušaka, 1 revolver, 30 ručnih bombi, 1 teški mitraljez »švarcloze«, 1 puškomitraljez, 1.500 metaka i 2000 kg žita (Arhiv VII, reg. br. 1/7, k. 1152 I).

²¹ Vidi knj. 26. dok. br. 155.

Vlastitih gubitaka nije bilo niti je izgubljeno ništa od oružja.

5. — ZAKLJUČAK :

Divizija je u potpunosti izvršila dodijeljene zadatke. Izvođene operacije su izvršene po predviđenim planovima, ali se još uvijek osjeća nedostatak u organizaciji službe veze, a donekle i nedovoljno obezbeđenje kantonmana, što proističe uslijed velikog samopouzdanja. Jedinice divizije sposobne su za vođenje borbe na otvorenom terenu. Svi rukovodioci su pokazali dovoljno udarnosti i manevarske sposobnosti, kao i sposobnosti u vođenju svojih jedinica. Nedostatak municije još se uvijek osjeća iako je nešto malo municije dobiveno od Saveznika.

6. — GUBITCI :

a. — • *Kod neprijatelja:*

- ubijeno: 142 neprijateljska vojnika
- ranjeno: mnogo više
- zarobljeno: 12 neprijateljskih vojnika.

b. — *Kod nas:*

- poginulo: 28 drugova
- ranjeno: 48 drugova.

c. — *Zaplijenjeno:*

- 34 puške
- 320 metaka
- 1 puškomitraljez »šarac«
- 6 konja
- 3 granate
- 4 pištolja
- 2 dvogleda
- 1 mašinka
- 350 hlebova i
- 50.000.— kuna.

d. — *Uništeno:*

- 2 voza i
- 1 kamion.

e. — *Kod nas izgubljeno:*

1 teški bacač neispravan, 1 »breda«, 2 puškomitraljeza, 13 pušaka, 800 metaka, 8 konja i 1 laki bacač.

7. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA :

a. — *Kod Njemaca:*

Kod Njemaca bilo je uglavnom rukovodstvo 369 (»vražije«) divizije. Imena nijesu poznata.

b. — *Kod četnika:*

Janičić,²² Milorad Popović, Milorad Vidačić, pop Perišić,²³ Sava Kovač, Spiro Babić, Petar Samardžić. Vaso Gutić, Jovan Draganić, Kureš²⁴ i drugi.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

a. — *Stab XXIX U. Divizije:*

Komandant, general-major drug Vlado Šegrt
Politički komesar, potpukovnik drug Dragiša Ivanović

Načelnik štaba, general-major drug Rade Hamović
Pomoćnik načelnika štaba, major drug Drago Đukanović

b. — *Stab X Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, major drug Nikola Ljubibratić
Politički komesar, major drug Zivko Jošilo
Zamjenik komandanta, kapetan drug Nikola Radošević

Zamjenik komesara, kapetan drug Slobodan Šakota
Načelnik štaba, kapetan drug Mustafa Dizdarević

c. — *Stab XI Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, kapetan drug Jovan Andrić
Politički komesar, kapetan drug Spiro Srzentić
Zamjenik komandanta, kapetan drug Srećko Rejić
Zamjenik komesara, kapetan drug Mato Markotić
Načelnik štaba, poručnik drug Smajo Balalić

d. — *Stab XII Hercegovačke N.O.U. Brigade:*

Komandant, kapetan drug Milinko Okiljević
Politički komesar, kapetan drug Đoko Novosel
Zamjenik komandanta, kapetan drug Ljubo Miljanović²⁵

Zamjenik komesara, kapetan drug Franc Novak
Načelnik štaba, poručnik drug Franjo Tomajić

e. — *Stab XIII Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, major drug Danilo Komnenović
Politički komesar, major drug Enver Čemalović
Zamjenik komandanta, kapetan drug Milorad Kujačić
Zamjenik komesara, kapetan drug Novak Anđelić

²² Ivan Janičić je tada bio komandant Banjskovučedolske četničke brigade.

²³ Radojica Perišić, organizator četnika na sektoru Pive, Duge i Golije, Poginuo 1945. godine.

²⁴ Miloš Kureš je tada bio komandant Bilećke četničke brigade.

²⁵ Narodni heroj Ljubo Miljanović. Poginuo novembra 1945. u Hercegovini, u borbi protiv odmetnika, kao komandant 3. brigade 3. divizije KNOJ-a.

- f. — *Stab Južnohercegovačkog partizanskog odreda:*
Komandant, drug Milan Vukalović
Politički komesar drug Miloš Stamatović, kapetan
Zamjenik komesara, drug Lazo Domazet

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Pomoćnik načelnika štaba,	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović	Drago Đukanović	Vlado Šegrt

(M. P.)

BR. 91

IZVJEŠTAJ ŠTABU 29. DIVIZIJE OD 21. JULA 1944. ŠTABU
2. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U HERCEGOVINI¹

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE**

Pov. broj 657
Dana 21. jula 44 u č
s. D. Crkvice

Podnosi izvještaj o
neprijateljskoj ofan-
zivi i radu divizije

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Podnosimo vam izvještaj o radu naše divizije od 1. jula pa do danas, u kome ćemo ukratko iznijeti neprijateljske akcije, neprijateljsku ofanzivu koja još traje i naše akcije.

U vremenu od 1. do zaključno 10. jula neprijatelj nije preduzimao nikakve akcije na teritoriji Hercegovine i nije pokušavao sa ispadima iz pojedinih garnizona u pravcu naših jedinica. U ovome vremenu dvije naše brigade koje su bile orijentisane ka Nevesinju i Stocu dejstvovale su ofanzivno ka kotlini rijeke Neretve i ka Bregavi, likvidirajući u svome pokretu

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/7 k. 1143 A.

M.H.C. 9443
 25 25 25
 1950 1950 - 1950 1950
 Sp. No. _____
 S. _____

Подноси извјештај о непријатељској активности и раду дивизије.

TAKY II VLADIMIR KHRISTOVA D.O.B. 1970. AG. 38

Подносимо вам извје тај о раду наше дивизије од 1 јула па до данас, у коме ћемо уkratко наизјети непријатељске акције, непријатељску офанзиву која још траје и наше акције.

У времену од 10 до закључно 10 јуна непријатељ није предузео никакве акције на територији Деригоvine и није покушавао с испала из појаса из гарнизона у правцу наших јединица. У томе времену знаје чаше бри аде које су биле оријентисане ка Деси-ноу и Стопу дејствоваале су офанзивно на котлима ријеке Деривете и к брегама, ликвидирајући у своје покрету поткомско пољско, устанико уно-рите Трјебјева, на приморску острвину у Алали ива, много друга неприја-тељако упорито и све непријатељске снаге које су биле на лијевој обали Деривете протјеране су ка Чапљина и ка Мосту. По извршеном горњим задатка једна од ових бригада продужила је офанзивно дејство кроз срез Уљине, упуца у Пољово поље и ликвидирала железничку станицу Пољине гдје је заробила много опреме и оружја, а потом се вратила, чистећи дубински срез и љубири од четничких банда, на простору око Вилеће, док се друга бригада вратила на простор Хргод - Смијекница ка затва-рају правца од Стопан и Влагај ка Дабар.

На дан 11. о.мј. јаке непријатељске снаге из Ганка, јачине око 300 људи, 500 четничких бандита и око 200 Кулама, нападе су XII бригаду на јачици Кобила Глава - Степен - Гат - Казанин-Добрица, а и ка Крстан, и у овој борби, која је трајала читави дан и била веома јака, непријатељ је успио да потисне нашу XII бригаду. Иако је непријатељ упорно нападао, располагао се довољном количином оружја и муниције и његов напад био потпунотанут ђаким артиљеријском ватром, ипак није успио у овоме нападу, већ је пред мрак био натеран од XII Бригаде на неуредно, панично и безгласно повлачење ка Агцовац и Гачко.. У овој борби убијено је 650 људи међу којима један официр и два подофицира, рачуно 80 непријатељских војника и запаљено је 10 пуцака, 1 пуш-ко митралеза зграда и једна машиница. У овој акцији бригада је имала само једног погинулог и 16 лакше рањених. Сви непријатељски војници који су убијени нађени су на терену. У овој борби борици XII бригаде борили су се са великом храброшћу и било је много јуначких подвига.

Poslije ove borbe četničke bande iz Gacina prekosile su na sva usta vijesti o skoroj neprijateljskoj ofanzivi na XIII Armiju i da poslije te ofanzive neće u Kerestovoj "ostati" nijedan partizan. Na dan 13. o.j., stvarno je otpočela jedna od najvećih neprijateljskih ofanziva na teritoriju Kerestovoj. Ova je dala ruku u Jutro jake zračne kolone od Novegine Jazine oko 800 vojnika, potpomoćne čete sa cijelokupnom četničkom bandom iz Novegine Jazine oko 800 bandita, poslele su napal na našu XIII Brigadu na prostoru Rogate - Trusica sa zadatkom da se probiju za Dabar i ka Blagaj. Ovoj koloni od Novegine saopćio je da je predokupila neprijateljske snage sa prostora Blagaj - Domoljovci - Klešnja, Jazine oko 1.000 Šmaba napadajući našu XIII Brigadu na liniji Hrgud - Sin Jekinića. Vrlo jaka, жестока i krvava borba potpomoćne Jekom artiljerijskom vatrom trajala je čitavoga dana, ali neprijatelj

potkomsku pećinu,² ustaško uporište Trijebanj, žandarmerijsku stanicu u Aladinići, mnoga druga neprijateljska uporišta i sve neprijateljske snage koje su bile na lijevoj obali Neretve protjerane su ka Čapljini i ka Mostaru.³ Po izvršenju gornjih zadataka jedna od ovih brigada⁴ produžila je ofanzivno dejstvo kroz srez Ljubinje, upala u Popovo polje i likvidirala željezničku stanicu Poljice gdje je zarobila mnogo opreme i oružja, a potom se vratila, čisteći ljubinski srez i Ljubomir od četničkih bandi i na prostoru oko Bileće, dok se druga brigada vratila na prostor Hrgud — Sniježnica da zatvara pravac od Stolac i Blagaj ka Dabar.⁵

Na dan 10. mj. jake neprijateljske snage iz Gacka, jačine oko 300 Švaba, 500 četničkih bandita i oko 200 Kuljana,⁸ napale su XI brigadu na liniji Kobilja Glava — Stepen — Gat — Kazanci — Dobrelica, a i ka Krstaču, i u ovoj borbi, koja je trajala čitavi dan i bila veoma jaka, neprijatelj nije uspio da potisne našu XI brigadu. Iako je neprijatelj uporno napadao, raspolagao sa dovoljnom količinom oružja i municije i njegov napad bio potpomognut jakom artiljerijskom vatrom, ipak nije uspio u svome napadu, već je pred mrak bio najteran od XI brigade na neuredno, panično i bezglavo povlačenje ka Avtovac i Gacko. U ovoj borbi ubijeno je 50 Švaba, među kojima jedan oficir i dva podoficira, ranjeno 60 neprijateljskih

² Vidi dok. br. 1, objašnjenje br. 7.

³ U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 12. jula 1944. o tome se kaže:

»3. srpnja skupina od 350 partizana napala i zauzela selo Kamenu (13 km j. z. Nevesinje). Njemačka vojska, oružnici i milicija stupili su u borbu. Borba je trajala do 4. VII u 0200 sata kada su se partizani povukli. Kod nas nije bilo gubitaka. 1 partizan zarobljen. (Borba je vođena protiv 10. hercegovačke brigade — prim. red.)

4. srpnja u 07 00 sati, njemačka vojska i partizani sukobili se kod sela Ošanića i Borojevića (2 i 5 km s. z. Stolac). Borba trajala preko celog dana. Poginulo 5 a ranjeno 14 njemačkih vojnika. Gubitci partizana nepoznati. Partizani od Niemaca zarobili i tešku strojnicu sa 2000 naboja i ubili im 3 konja.

4. srpnja oko 17 00 sati, ustaška obhodnja i milicioneri sukobili se sa partizanima na putu (10 km s. z. Stolac). Nakon kraće borbe teže ranjena 3 ustaše, od kojih 1 umro a 1 milicioner ranjen.

5. srpnja u 07 00 sati, njemačka vojska sukobila se sa partizanima kod sela Ošanića i Borojevića (2 i 5 km s. z. Stolac). Borba trajala preko celog dana. Poginulo 5 a ranjeno 5 njemačkih vojnika. Partizanski gubitci nepoznati. Niemci se povukli u Stolac«. (Arhiv VII, reg. br. 39/2—2, k. 149 e.) O napadu na Trijebanj i Aladiniće vidi dok. br. 181 u ovoj knjizi.

⁴ Riječ je o 10. hercegovačkoj brigadi (vidi dok. br. 18 i 104).

⁵ Odnosi se na 13. hercegovačku brigadu. Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu na tom prostoru vidi relaciju njenog štaba od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I).

⁶ Riječ je o pripadnicima 3. bojne 9. posadnog zdruga. O njima kao i o ostalim neprijateljskim snagama vidi dok. br. 181.

vojnika i zaplijenjeno je 10 pušaka, 1 puškomitraljez šarac i jedna mašinka. U ovoj akciji brigada je imala samo jednog poginulog i 16 lakše ranjenih. Svi neprijateljski vojnici koji su ubijeni nađeni su na terenu. U ovoj borbi borci XI brigade borili su se sa velikom hrabrošću i bilo je mnogo junačkih podviga.⁷

Poslije ove borbe četničke bande iz Gacka prenosile su na sva usta vijesti o skoroj neprijateljskoj ofanzivi na XXIX diviziju i da poslije te ofanzive neće u Hercegovini »ostati« nijedan partizan. Na dan 13 o. mj. stvarno je otpočela jedna od najvećih neprijateljskih ofanziva na teritoriju Hercegovine. Ovoga dana rano ujutro jake švapske kolone od Nevesinja jačine oko 800 vojnika, potpomognute sa cjelokupnom četničkom bandom iz Nevesinja jačine oko 500 bandita, počele su napad na našu XII brigadu na prostoru Rogače — Trusina sa zadatkom da se probiju za Dabar i ka Plani. Ovoj koloni od Nevesinja sa-dejstvovala je cjelokupna neprijateljska snaga sa prostora Blagaj — Domanović — Klepci, jačine oko 1.000 Švaba, napadajući našu XIII brigadu na liniji Hrgud — Sniježnica. Vrlo jaka, žestoka i krvava borba potpomognuta jakom artiljerijskom vatrom trajala je čitavog dana, ali neprijatelj nije uspio da ovlada sa našim položajima, već je zadržan na pojedinim pravcima, a na pojedinim pravcima i odbačen uz ogromne gubitke.

U početnom napadu na naše dijelove koji su bili orijentisani ka Nevesinju i Stocu neprijatelj je pretrpio strahovite gubitke i taj prvi jaki udarac koji je pretrpio od naših jedinica omeo je dalji tok njegove ofanzive po planu koji je predvidio.⁸

U ovoj borbi ubijeno je 40 Švaba, među kojima i 2 oficira, od kojih jedan komandant bataljona, i zarobljeno 10 Švaba. Ranjeno je mnogo više, a ubijeno je 30 konia i zarobljena neprijateljska komora. Ubijen je i komandir Dinov, koji je bio veliki zlikovac, a četa mu je iskasapljena.

Iz ove zapovijesti koju vam prilažemo vidi se da je na dan 13 jula o. g. trebala da otpočne neprijateljska ofanziva na XXIX diviziju, a u toj ofanzivi je imala da učestvuje 369 »vražija« divizija sa svim svojim raspoloživim snagama i dijelovima neke druge divizije (370) sa prostora: Dračevo — Metković Mlinište.⁹

⁷ Opširnije o tome vidi u relaciji Štaba 11. hercegovačke brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 15/2, k. 1150 I).

⁸ Vidi dok. br. 165—169.

⁹ U pomenutoj zapovijesti piše da je, za tu operaciju, od njemačkih snaga, 369. legionarskoj diviziji (»Vražjoj«) bio pridodat samo 3. bataljon 4. puka »Brandenburg!«. Dalje, u zapovijesti se govori o 370. puku 369. divizije, koji je takođe učestvovao u ovoj operaciji, a ne o 370. diviziji. Prema tome greška je nastala u prevođenju (vidi dok. br. 158).

Neprijatelj je u svojoj zapovijesti za ofanzivu na našu diviziju trebao da izvede sa svim raspoloživim snagama 369 divizije i dijelova jedne druge divizije i to po dijelovima i po slijedećem planu:

U prvom dijelu svoje ofanzive, koji je trebalo da traje od 13 pa do zaključno 15 jula, neprijateljske snage od pravca Nevesinja, od pravca Blagaja i od pravca Domanovići trebale su da zaključno do 15 jula ovladaju linijom: Hrgud — Poratak — Studenci — Olog, a nevesinjske četničke bande da do tog vremena ovladaju linijom: Glog — Vjetreno — Pridvorica.

U drugom dijelu ofanzive, koji je trebalo da traje od 16 pa zaključno do 17 jula t. g., neprijateljske [snage] sa linije: Aladinići — Dračevo — Metković — Mlinište trebale su da ovladaju linijom Ljubinja — Bitunja — Ubosko — Treštenica i da usput očiste »crvenu republiku«; neprijateljske snage iz Trebinja i Huma trebale su da do 17 jula zaključno izbiju na liniju: Miloška — Mali Tisac.

U trećem dijelu ofanzive, koji je trebalo da otpočne 18 i da traje zaključno do 19 jula, neprijateljske snage sa linije: Hrgud — Poratak — Studenci — Glog trebale su da ovladaju linijom: Potklanac — Rioca, »nabacujući« naše snage na prostor: Plana — Korita gdje bi ih imali »uništiti« neprijateljski dijelovi koji su trebali iz Gacka da se krenu 18 o. mj. i da 19. o. mj. ovladaju linijom; Meka Gruda — Troglav. Neprijateljska grupa koja je izbila do linije Ljubinja — Bitunja — Ubosko — Treštenica trebala je u ovom dijelu ofanzive da nastavi sa protjerivanjem naših snaga do linije: Zvijerina — Mali Tisac, »nabacujući« naše snage na onu neprijateljsku grupu koja je od Trebinja i od Huma izbila na liniju: Miloška — Mali Tisac. Četničke bande iz Bileće u ovom dijelu ofanzive trebale su da izbiju na liniju: Simijovo — Zvijerina i da sa toga prostora djeluju na naše snage koje bi trebalo da »bježe« od pravca Ljubinja. U zapovijesti se ne predviđa tačna jačina četničkih bandi u ovome dijelu ofanzive, ali se naglašava da treba da učestvuju jače snage. Ustaše iz Fazlagića Kule trebale su da posjednu liniju: Zajasen — Baba — Malinovi Visovi — Nemanjice i da štite lijevi bok švapske kolone koja bi nastupala od Nevesinja.

U četvrtom dijelu ofanzive, koji je trebalo da traje od 20 do 24 o. mj., pojedine neprijateljske grupe trebale su da izvrše slijedeći zadatak:

Švapska grupa koja je bila na prostoru: Meka Gruda — Troglav trebala je da »goni« naše snage u pravcu Crne Gore preko s. Poljice i dalje za Krstac, a po izvršenom

zadatku da se vrati u Gacko. Za to vrijeme četničke bande iz Gacko trebale su da izbiju preko Ravno do prostora: Stabna —• Budanj.

Četničke bande iz Bileće trebale su da preduzmu »gonjenje« naših snaga do Velimlje i Velimlje — Mila Gora i da ih u tome zadatku pomažu izvjesne švapske grupe.

Svapska grupa iz Trebinja trebala je da ispolji dejstvo ka Viluse dejstvujući na Primorsku udarnu grupu, ne dozvoljavajući našim snagama da »bježe« u pravcu obale.

Neprijateljska grupa sa prostora: Potklanac — Rioca sa dijelovima nevesinjskih četničkih bandi trebala je da se vrati u Nevesinje, a grupa sa prostora: Simijovo — Zvijerina — Plana trebala je da se preko sreza Ljubinje, »pročešljavajući« crvenu republiku, povrati preko Neum i Mlinište ka Metković i Dračevo.

Iz zapovijesti koju smo zaplijenili vidi se da je neprijatelj imao namjeru da sa svim svojim raspoloživim snagama vrši ofanzivu na našu diviziju, za koju u svojoj zapovijesti kaže da važi kao elitna divizija i da do sada nije nikada ozbiljno potučena.

Prema snagama koje su trebale da učestvuju u ovoj ofanzivi, ona je jedna od najvećih i najopsežnijih koje su do sada vršene na XXIX diviziju.

Prema zapovijesti svoga komandanta neprijatelj je pokušao da ostvari svoje namjere, ali su ga jedinice XII i XIII brigade u tome spriječile, razbivši pojedine njegove kolone i ne dozvolivši mu ni do danas da ovlada sa onom linijom kojom je on predvidio da treba da ovlada 15 jula t. k. Borbe na pravcu Nevesinja i na pravcu Blagaj — Hrgud svakodnevno se vode od 13 o. mj. pa do danas. Borbe su vrlo jake, uporne i krvave i neprijatelj svoj napad potpomaže jakom artiljerijskom vatom. Položaji često puta prelaze iz ruke u ruku i naše jedinice nanose neprijatelju ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu, a u pojedinim akcijama naše su jedinice na pravcu Nevesinje i od pravca Blagaj uspjele da opkole pojedine neprijateljske kolone i da ih potpuno unište zarobljavajući im čitavu komoru. U svim dosadašnjim borbama jedinice XII i XIII brigade pokazale su vrlo veliku hrabrost, a rukovodstvo pored hrabrosti i umješnost u rukovođenju svojih jedinica.¹⁹

U svim ovim borbama koje su vođene od 13 o. mj. pa do danas, t. j. od dana kada je otpočela neprijateljska ofanziva, neprijatelj je imao: 222 mrtva, od kojih 7 oficira i 2 podoficira,

¹⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 70, 84 i 113.

27 zarobljenih, od kojih 4 prava Njemca, i preko 300 ranjenih. Računa se da je do sada u ovoj ofanzivi izbačeno iz stroja preko 560 neprijateljskih vojnika. Pored toga ubijeno je 130 konja i zaplijenjen ogromni materijal.

Od materijala zaplijenjeno je:

50 pušaka, 5 puškomitraljeza »šarac«, 5 radio-stanica, od kojih jedna ispravna sa malim dometom, 3 topa 75 mm, od kojih 1 potpuno ispravan, 100 granata za top 75 mm, 82 konja, 5 parabeluma, 2 teška bacača sa 200 granata, 2 laka bacača sa 130 granata, 11 mašinki, 50.000 metaka, jedna kino-kamera i mnogo tovara druge opreme: kao šatorskih krila, čebadi i drugog.

Do danas u ovoj ofanzivi mi smo imali 17 poginulih i 44 ranjena.

Neprijatelj u svojoj ofanzivi nije uspio da zauzme ni one položaje koje je predvidio da treba da zauzme zaključno do 15 jula o. g.

Neprijateljskim napadima iz Nevesinja i iz Blagaja pokušale su da sadejstvuju neprijateljske snage od pravca Stolac ka Ljubinje i od pravca Hrasno ka Ljubinje, ali su sve ove neprijateljske snage odbačene uz velike gubitke od jedinica Južnohercegovačkog partizanskog odreda ka svojim polaznim položajima.¹¹

Jedna grupa četničkih bandi iz Bileće jačine oko 300 bandita, koja se nalazila u selima sreza Ljubinje, radi vršenja mobilizacije i sadejstva neprijateljskim snagama od Stoca i od Trebinja, protjerana je za Bileću uz velike gubitke po neprijatelja.

Od pravca Stolac ka Vlahovići neprijatelj je pokušao da se kreće po predviđenoj zapovijesti ali je bio odbijen od jedinica XIII brigade i natjeran natrag u Stolac. U ovoj borbi ubijeno je 3 četnika, među kojima i zlikovac Bogdan Sorajić, i više ih ranjeno.

Bande iz Bileće u jačini oko 400 do 500 bandita izašle su ka Krstače i ka Podgorje ali su napadnute od bataljona X brigade i vjerovatno će biti odbačene natrag u Bileću. Bande iz Bileća pokazuju izvjesnu aktivnost preko Granice u pravcu Krstače, ali u pravcu Banjana još nijesu pokušale nikakav ispad.¹²

U ovoj ofanzivi neprijatelj upotrebljava avijaciju i bombarduje i mitraljira položaje naše XII i XIII brigade.

XI Hercegovačka N.O.U. Brigada noću 21/22. o. mj. prešla je u ofanzivu na sektoru Gacko i ovladala sa Miholjače i

¹¹ O dejstvu toga odreda vidi dok. br. 63.

Vidi dok. br. 104.

Avtovac natjeravši bande na panično bjegstvo i nanoseći im gubitke.¹³

Neprijatelj još nije prestao sa svojim napadima, već i dalje uporno napada od pravca Nevesinje i od pravca Blagaj, a pored toga sadejstvuju mu i četničke bande iz Bileće.

Prema najnovijim vijestima, koje smo dobili danas, neprijatelj dovlači pojačanja na nevesinjski pravac i to jedinice Široki Brijeg i jedinice »Tiger« divizije,¹⁴ a pored toga imamo sigurne podatke da je prebacio na nevesinjski sektor sve one snage koje su trebale da napadaju u pravcu Ljubinja (»Brandenburg«),

Pored pojačanja koja neprijatelj dovlači na pravac Nevesinje, dobili smo izvještaj da neprijatelj koncentriše svoje snage sa obalnog pojasa u Trebinje i da u Trebinju mobilise stoku — konje. Sve nam ovo potvrđuje da će neprijatelj i dalje nastaviti sa ofanzivnim operacijama na našu diviziju. U Trebinje i u Bileća naređeno je da se isprazne pojedine kuće za njemačku vojsku. Pojačanja su počela dolaziti i u Bileću. Neprijateljski pokušaj napada od Trebinja ka Viluse na dijele Primorske grupe odbijen je i neprijatelj je natjeran na povlačenje.¹⁵

Prema sadašnjem razvoju situacije izgleda da će neprijatelj nastaviti sa jačom ofanzivom na našu diviziju. Govori se, prema najnovijim obavještenjima, da bi neprijateljska ofanziva trebala da traje do 1 avgusta o. g.¹⁶

U svim dosadašnjim borbama naše jedinice su istrošile mnogo municije za sve vrste oružja, a Saveznici nam u posljednje vrijeme nijesu bacili, pa bi bilo dobro da nam se uputi što više municije za sve vrste oružja.

U prilogu ovoga izvještaja dostavljamo vam zapovijest komandanta 369 divizije po kojoj je trebalo da se vrši napad na naše snage. U posljednje vrijeme vidi se da je ova zapovijest malo izmijenjena ali neprijatelj sa ofanzivom nastavlja i u glavnom cilj mu je isti kao što je u priloženoj zapovijesti predvidio.

Molimo da se ova zapovijest pošalje Vrhovnom štabu narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije na razmatranje i da se komandant 369 (»vražije«) divizije, koji se zove Najthold (?),

¹³ Vidi dok. br. 105.

¹⁴ Misli se na jedinice njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Međutim, prema njenom istorijatu, kao i knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište«, njene jedinice su tada dejstvovala u zapadnoj Bosni i obezbjeđivale komunikacije Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi i Bos. Novi — Bihać — Srb. (Bliže o tome vidi dok. br. 15 i 131 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 68/2, k. 74, u Arhivu VII.)

¹⁵ Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353. kao i dok. br. 83 u ovoj knjizi.

¹⁶ Vidi dok. br. 102, 103, 108, 113, 117, 119 i 129.

proglasi ratnim zločincem, jer je u svojoj zapovijesti naredio da se povješa sve muško stanovništvo s. Zagnježde i s. Udora, a djeca i žene odvedu u Stolac.¹⁷

O promjenama bićete obavještavani radiogramima.

Molimo da nam uputite jedan motor sa potrebnom količinom benzina radi punjenja akumulatora, jer uslijed održavanja veze sa više jedinica naš akumulator ne može da izdrži bez jačeg punjenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Pomoćnik načelnika štaba,	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović	Drago Dukanović	Vlado Šegrt

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA KOTOR-
-VAROŠ¹

STAB
XII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Op. pov. broj: 89/44
21. jula 1944. godine

Koncept

P o l o ž a j

Operacijski izvještaj o
napadu na neprijateljsko
uporište Kotor Varoš.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

U duhu naređenja Štaba divizije Op. pov. broj službeno od 18. ovog mjeseca, a na predlog štaba ove brigade, na dan 19. ovog mjeseca u 22 časa jedinice ove brigade u jačini od 600 [boraca], sa snagama XIV. SBNOU brigade i artiljerijskim

¹⁷ Vidi dok. br. 158.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/4, k. 876.

divizijom XI divizije, napale su neprijateljski garnizon Kotor Varoš koji je bio jačine oko 1.000 naoružanih ljudi.-

Snage ove brigade napale su navedeni garnizon sa svih strana, a jedan bataljon XIV. SBNOU brigade napadao je ovaj grad sa jugozapada. Ostala 2 bataljona zatvarala su komunikaciju Banja Luka — Kotor Varoš i onemogućavala neprijatelju intervenciju od Banja Luke.³

Sve snage koje su uzele učešća u napadu na ovo uporište, uložile su mnogo truda da se grad osvoji, ali je ova akcija ostala bez uspjeha, budući da je ovaj grad bio jako utvrđen bunkerima snabdjevenim teškim oružjem i ograđeni bodljikavom žicom. Borba je trajala od 22 do 4 časa ujutru 20. VII. t. g. kada su naše jedinice bile prisiljene da se povuku na svoje polazne položaje, jer je ovo uporište bilo nemoguće zauzeti. Snage našeg II. bataljona uspjele su da provale žicu i zauzmu jedan dio neprijateljskih rovova i saobraćajnica na Križu. Jedna četa III. bataljona takođe je uspjela potrgati žicu i zauzeti neprijateljske rovove kod bolnice. Jedna četa IV. bataljona upala je u sam grad, t.j. u centar grada. Pošto je neprijatelj bio uporan, služeći se sa više minobacača, sve tri ove jedinice bile su izbačene iz uporišta.⁴

Neprijatelj je bio dobro organizovan i odlučan da grad po svaku cijenu odbrani.—

Naše jedinice, iako su pretrpjele osjetne gubitke, nisu dozvolile da im se potkradu nikakve zapažene greške, kako kod štabova bataljona tako i kod ostalih rukovodioca. Stab brigade takođe je pravilno rukovodio i komandovao sa svojim jedinicama uz pomoć Štaba divizije, koji se takođe nalazio na položajima za čitavo vrijeme trajanja borbe.—

Gubitci neprijatelja u centru grada gdje je upala jedna četa IV bataljona bili su 21 mrtav i mnogo ranjenih. Ostali gubitci neprijatelja nepoznati su.—

² i ⁴ U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 1. avgusta 1944. o napadu na to mjesto se kaže:

»19. VII u 2050 sati, veća skupina partizana sa topovskom i strojopuščanom vatrom te bacačima mina napali mjesto Kotor-Varoš (35 km j. i. Banja Luka). Posada borbu prihvatila i partizane odbila.

Naši gubitci: 6 poginulih i 7 ranjenih. Gubitci partizana nepoznati ...

20. VII oko 0430 sati. prilikom povlačenja partizana iz Kotor-Varoši. jedna skupina od ovih partizana napala je našu posadu kod sela Podbrđe, ali su i ovde odbijeni«. (Arhiv VII, reg. br. 54/2—9, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 170 u ovoj knjizi.

Prema izvještaju Ivčević Antuna, bivšeg zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944. tada je u Kotor-Varošu i na okolnim položajima bila 1. bojna 11. lovačke pukovnije (Arhiv VII, reg. br. 7/1—78, k. 60).

* Bliže o rasporedu i zadacima bataljona vidi zapovijest Štaba 12. krajiške brigade od 18. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 43/1, k. 876).

Naši gubitci bili su 8 mrtvih i 60 ranjenih drugova.—
Plijena nije bilo.—
Naše jedinice raspoređene su na ranije položaje sa istim zadacima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major,
Milutin

Komandant major,
Mile

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 39. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU 1. I 2. BATALJONA I MRKONJICKO-PLJEVSKOG NOP ODREDA NA PROSTORU BARACI — LIVADAK, LIPOVAC — BJELOVINA I DOŠLOVI — JOVICI¹

STAB
XIII. KRAJIS. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE²
Op. pov. br. 159/44
21. VII. 1944. g.

Izvještaj o akciji
18. i 19. VII. o. g. do-
stavlja

ŠTABU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA — OP.

Neprijatelj jačine oko 700 vojnika, od toga oko 300 Njemaca, 17 o. m. predveče zbacivši snage Prve ličke brigade³ izbio na liniju Gerzovo Brdo (tt 1088) — Gerzovo (k. 779) — s. Potkraj — Gerzovo Polje (tt 917) — Đakovića košare

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31/4, k. 1281.

² Brigada je 26. marta 1944. po naredenju Štaba 5. korpusa NOVJ, izašla iz sastava 10. divizije i do kraja rata ostala u sastavu 39. divizije (vidi knj. 23, dok. br. 130).

³ Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije ta brigada se 17. jula 1944. nalazila na prostoru Mliništa — Gerzovo — Glavice, i, kako toga dana tako ni dan ranije, nije vodila borbu, a 18. jula je krenula prema Pribelji i Blagaju (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).

gdje je zanoćio.⁴ Na položaju [Lunja Glava (tt 1085) nalazila se je jeuna ceta četnika.—

ttaspored nasin snaga u cilju zatvaranja pravca prema Mlinistu DIO je: 11. bataljon na liniji s. Baraci — Graoež — s. Spirići — k. 903 — Livadak. I. Dataljon na liniji Lipovac — (tt iu33) — s. Bjelovina — tt 9dU — s. Popovića is. uće. Jedan vod ovog bataljona isturen je na liniju Lrajića Dol — Gradina, radi bočne zaštite rasporeda II. bataljona.

Mrkonjičko-pijevski M.O.i. odred nalazio se je na liniji s. Došlovi — s. Jovanovići.

18. o. m. oko 9 sati na čitavoj liniji neprijatelj je krenuo u napad. Snage II. bataljona razbile su levo krilo neprijatelja koje je bilo sastavljeno od četnika na liniji s. Protići — s. Dakići — s. Spirići i po njihovom razbijanju izbile na položaj s. Baraci (k. 8u4) — k. 678, odaklen su bočno i iza leđa napale Švabe koji su napadali na liniju Kalkanove Kuće — Gerzovo Polje — Đakovića Košare.

Ubacivši u borbu četu Prvog bataljona na desno krilo rasporeda i sadejstvo⁵ Pljevskog⁶ N.O.P odreda od pravca Podgorije — neprijatelj je potiskivan ka s. Potkraju. Isti je davao žestok otpor pri povlačenju.—

Po izbacivanju sa navedenih položaja Švabe su otstupile cestom za Sipovo, a četnici (sa Švabama — mitraljesci)⁷ na liniju Borovica — Trnovsko Brdo (k. 1129).

U toku borbe ubijeno 9 četnika i 4 Švabe — broj ranjenih nepoznat. Naši gubitci 2 ranjena. — Zarobljen jedan četnik.

Zaplijenjeno: 4 puške, 5 bombi i 150 pušćanih metaka.—

Borba završena u 20 časova.—

U toku noći naši delovi su izbili do na liniju r. Sokošnice odaklen su se, pošto nije bilo neprijatelja, povratili na liniju s. Baraci. Prvi bataljon došao je takođe na liniju s. Baraci, kao i štab brigade.—

19. o. m. u 6 sati ujutru neprijatelj, istog sastava i jačine, ponovo je izbio na liniju k. 960 — Brdo — Gerzovo (k. 779) — Grabež (k. 887), dok je teške mitraljeze, bacač i izvesne pešadijske snage ostavio ivicom Borovice.—

Izviđački delovi Prvog bataljona jačine 3/10 u 7 časova primili su borbu sa neprijateljem ispred crkve u s. Gerzovo. — Postepeno su ubacivane ostale snage preko s. Bogojevića i k. 960 radi udara na desni bok neprijatelja i preko Grabeža, gdje je sadejstvovao i Pljevski odred, radi udara u levi bok.—

⁴ i ⁸ Vidi dok. br. 94, 165 i 168.

⁵, ⁷ i ⁸ Riječi: »sadejstvo«, »mitraljesci« i »i dalje« dopisane su mastilom.

• To jest: Mrkonjičko-pljevskog.

Neprijatelj je poslije borbe od 3—4 sata prebačen preko r. Sokošnice, odakle je pod zaštitom jake vatre povlačio se i to: četnici preko Trnova ka Branjašću (tt 937) a Švabe niz Borovicu u pravcu Sipova, dok su na Borovici kod tt 933 skoncentrisali nekoliko šaraca i bacač.⁸—

Kako se na tom mjestu nalaze zakloni Hrv. vojske još iz prvih dana ustanka, obustavljeno je dalje gonjenje, i glavnina je povučena na liniju Sokolac — Gerzovo — Barači uz ostavljanje delova za obezbeđenje i izviđanje koji su se zadržali oko r. Sokošnice.—

Borba je trajala do 17 časova, dočim neprijatelj je i dalje" u svom odstupanju, kao i sa punkta na Borovici osipao jaku vatru, kako u pravcu naših položaja, tako i tamo gdje uopšte nije bilo naših snaga.—

U toku dana ubijeno je 7 neprijateljskih vojnika i veći broj ranjen. Naši gubitci 2 ranjena. —

Plijena nije bilo, a utrošak municije pravdaće se u posebnom izvještaju.

19. o. m. u 20 časova snage ove brigade raspoređene su i to:

I. bataljon u s. Potkraj — zaseok Zekići.

II. bataljon u s. Barači — zaseok Špirići.

Stab brigade nalazi se u Baračima.—

Prednje se dostavlja na znanje i nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab XIII KNOU brigade
nač. štaba — poručnik
Mirko Simić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA
1944. ŠTABU 39. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PRO-
STORU TRNOVO — ŠIPOVO¹**

**STAB
XIII. KRAJIS. NOU BRIGADE**

X. NOU DIVIZIJE
Op. pov. br. 160/44
21. VII. 1944. g.

ŠTABU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA — OP.
(Komandantu XIII. KNOU brigade)²

U toku 20. o. m. neprijatelj jačine jedna polubojna Njemaca i jedna četnička brigada držale su položaje na liniji: Borovica — Čeraja — Trnovačko Brdo — Borik (k. 1103) — Glavica (k. 1153).³

Naše snage vršile su patrolna i nasilna izvidanja u pravcu navedenih neprijateljskih položaja, a ujedno zatvarale pravce linijom r. Sokošnice. Pljevski NOP odred,⁴ usled pojave jačih neprijateljskih snaga na desnoj obali r. Pljeve linijom s. Sarići — s. Olići — s. Kozila, prebacio se je na desnu stranu r. Pljeve u s. Brđane.

U toku noći sa dvije čete I. bataljona, četom II. bataljona i izviđačkom četom izvršili smo čišćenje prostorije s. Trnovo — s. Čeraja — s. Borovica. Čišćenje vršeno između 24 i 3 časa, dočim neprijatelj je do tog vremena rokirao svoje snage preko r. Pljeve ostavivši stalnu posadu na Borovici kod tt. 933 i k. 876. Izvjesne četničke snage povukle su se ka Lisini (tt. 1467) i Šibovima, kao i u pravcu Bešnjeva i Šipova (Staro Selo). Na levom krilu naših snaga između s. Trnova i s. Šarci čulo se je manje povremeno pucanje, vjerovatno na kog od bandita koji je bio došao kući, o čemu ćemo naknadno podnijeti izvještaj.

Prateći rad neprijatelja dolazi se do zaključka da neprijatelj vršljari ovim terenom, kako u cilju pljačke i ometanja našeg rada na mobilizaciji, tako i u cilju vezivanja naših snaga na ovom sektoru, dok napadne pravce ka Glamoču poduzima sa drugih strana. Po obavještenjima Pljevskog NOP odreda ne-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. U/2, k. 1265.

² Komandant brigade se u to vrijeme nalazio kod 3. i 4. bataljona.

» Vidi dok. br. 93, 165 i 168.

* Mrkonjičko-pljevski NOP odred

prijatelj ima snage od Janja do Blagaja. Mi smo takođe zapazili juče bježanje stanovništva Pljeve ka Smiljevcu.

Mišljenja smo da bi snage naše brigade koje se nalaze oko Sitnice⁵ trebale da se rokiraju na ovaj položaj, kako bi mi na otkliku Sipovo — Jezero mogli preseći komunikaciju i prebacivanjem snaga preko r. Pljeve udarati neprijatelju u bok i leđa.

Radio-stanica ove brigade pokvarena je, te smo je radi hitnosti (delove) poslali direktno štabu korpusa na opravku, a oficir za vezu izvijestio je o tome naslov.

Prednje se dostavlja na znanje i nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P)

Za štab brigade
nač. štaba — poručnik,
Simić⁶

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 22. JULA 1944.
ŠTABU 3. KORPUSA O PRODORU NEPRIJATELJSKIH
SNAGA IZ DOLINE RIJEKE SPRECE DO LINIJE GRAČA-
NICA — PODBOROGOVO I O BORBI KOD ŠEKOVIĆA¹

Š T A B

XII KORPUSA NOVJ

Op. br. 9/44

22 juli 44 g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Neprijatelj je u toku poslijepodneva, 21 ov. m., jakim snagama naišao na naše jedinice koje drže front prema Spreči. Neprijateljske kolone kretale su se pravcima: Jeginov Lug — Gračanica, Prnjavor — Vis — Raševo, Osmaci — Rakino Brdo — Sajtovići i Caparde — Podborogovo — Papraća. Pješadiju je potpomagala artiljerija, baterija haubica od Prnjavora (4 topa) i baterija brđana sa aerodroma kod Osmaka. Neprijatelj je prodro do linije Gračanica — Tupković — Rakino Brdo — Sajtovići — Podborogovo. Borba se vodila čitave noći i ponova

⁵ Odnosi se na 3. i 4. bataljon.

• Mirko S. Simić. U 25. knj., dok. br. 81, omaškom je napisano srednje slovo »M«, umesto S.

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27/6, k. 589.

je otpočela ovoga momenta.² Jačina neprijatelja iznosi do 1.500 vojnika, sa vrlo velikom komorom.³

Usled takvog stanja i vrlo jakih borbi na sektoru Spreče, nismo mogli odvojiti jače snage za napad na sektor Šekovića. Napad je izvršen sa I brigadom, ojačanom jedinicama II i V brigade.⁴ Uprkos neprekidnih juriša i uzastopnih zauzimanja pojedinih položaja, naš napad nije uspio. Neprijatelj je u toku jučerašnjeg dana ponova pojačao svoj front na Sekovićima i žilavo branio svoje položaje. Žestokim protivnapadima uspijevao je da povрати osvojene položaje.⁵

Sadanji raspored naših jedinica uglavnom je isti kao i u toku jučerašnjeg dana."

Takođe nismo uspjeli, usled borbi na sektoru Spreče, da izvršimo, u toku jučerašnjeg dana, pregrupisavanje naših jedinica. Nastojaćemo da to pregrupisavanje izvršimo danas, mada će to biti vrlo teško.⁷

Usled koncentričnog napada neprijatelja sa vrlo jakim snagama i to na širokom sektoru, izgledi na protjerivanje neprijatelja za sada su minimalni. Jedinice su iscrpljene i brojno oslabljene. Do sada smo imali oko 250 izbačenih iz stroja. Tako da dalje krvavljenje nema svrhe. Radi toga je potrebno da donesete odluku za dalji rad.⁸ Smatramo da bi trebalo povući naše jedinice za izvjesno vrijeme, kako bi se odmorile, sredile (popuna rukovodećeg kadra) i osposobile za nove napade. To bi bilo neophodno, jer to nalaže odnos snaga, s jedne strane, i stanje naših jedinica, sa druge strane.

Do vašeg naređenja mi ćemo nastojati svim silama da onemogućimo neprijatelju dalje prodiranje preko Raševa⁹ i Bišine.¹⁰

Molimo vas da nam najhitnije odgovorite po ovome.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Korpusa,
komandant,
general-major

² i ⁶ Vidi dok. br. 88.

³ i ⁵ Odnosi se na snage 13. SS legionarske divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130).

⁴ Vidi dok. br. 98, 99 i 106.

⁷ Vidi dok. br. 96.

⁸ Prema naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ od 23. jula 1944, 16. divizija je dobila zadatka da prihvati naše jedinice na r. Bosni prilikom prelaza iz srednje u istočnu Bosnu (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

⁹ Jedinice 12. korpusa NOVJ su se 22/23. jula 1944. premjestile na nove položaje (vidi dok. br. 99, 106 i 115).

¹⁰ Odnosi se na predio između Grede i Radulje (5 km sjeverno od Sekovića).

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 22. JULA 1944. ŠTABU 16. I 36. DIVIZIJE ZA POSTAVLJANJE NA SEKTORE MARKOVIĆI — POPOVICI I POTRK — OMEROVA KOSA I ZA SREĐIVANJE JEDINICA¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ

Op. br. 10/44
22 juli 44 g.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Obavijestili smo Štab III Korpusa o aktiviziranju našeg fronta na Spreči.-¹ Očekujemo dalja naređenja, usled toga što se nalazimo pod komandom Štaba III Korpusa.⁸

Do dobijanja daljih direktiva, štabovi divizija preduzeće najhitnije mjere da povežu i srede svoje jedinice, kako je to već ranije naređeno.⁴ Naime, XXXVI divizija treba da se postavi na sektor Markovići — Zioci — Tepen — Popovići, a XVI divizija na sektor Potrk — Raševo — Kamenjak — Bunarić — Kostići — Greda (sa IV i I brigadom) i na liniju Greda K. (sjeverno od Bijelog Polja) — Ravno Brdo — Kamenova Kljet — Omerova K.⁵

Na tim položajima jedinice treba da pristupe sređivanju, ukoliko to neprijatelj bude dozvolio. Ukoliko, pak, neprijateljski pritisak bude jak, do dobijanja daljeg naređenja, jedinice XVI divizije mogu se pomjeriti do linije Džebar — Greda K. — Marića Kruška — Omerova K. — Radimica B., ne dozvoljavajući neprijatelju zauzimanje tih položaja, jer će oni poslužiti kao polazna baza za dalje operacije (bilo ponovni napad, bilo dalji pokret); jedinice XXXVI divizije, u slučaju jačeg pritiska neprijatelja, pomjeriće se na liniju Markovići, odakle će sprečiti, u sadejstvu sa jedinicama XVI divizije sa sektora Radimica B., prodor neprijatelju prema Zepinićima, i na desnu obalu Dubokog potoka, uključivo sa Popovićima, odakle će sprečiti dalje prodiranje neprijatelja prema Draguš i Javorniku.⁶

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 99 i 143.

³ i ⁷ Bliže o tome vidi dok. br. 128 i 143.

⁴ Vidi dok. br. 87 i 88.

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 99 i 115.

⁹ Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 170. 172 i 180.

Vjerovatno je da će Štab III Korpusa narediti prekid borbe na ovom sektoru i pokret na novu prostoriju.⁷ Radi toga treba blagovremeno izvršiti sve pripreme, a naročito skloniti teške ranjenike i popuniti jedinice municijom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M- P)

Za Štab Korpusa,
komandant,
general-major
D. Lekić

BR. 97

**NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 22. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA KONCENTRA-
CIJU NA LINIJI JELAH — TESLIĆ — NOVI ŠEHER¹**

**Š T A B
XI. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ**

Br.
22-VIII² 1944 g.

**ŠTABOVIMA V., XII. i XVIII. BRIGADE
INTENDANTURI XI. DIVIZIJE
KOMANDI BRDSKE BATERIJE XI. DIVIZIJE**

Prema naređenju Vrhovnog štaba dobijenog preko III. korpusa naša divizija sa brigadama V, XII. i XVIII. hrvatskom podpadamo pod komandu III. Korpusa³

III. korpus nam je izdao radiogramom naređenje da pripremimo ove jedinice za pokret i da već odredimo pravac pokreta u sastav III. korpusa.⁴

U vezi s tim izdajemo

n a r e đ e n j e :

I. da se u toku 22 i 23 o. mj. skoncentrišu naše tri brigade i to:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/1, k. 866.

* Omaška; treba: 22. VII.

⁵ i ⁴ U depešama Štaba 3. korpusa NOVJ od jula 1944. Štabu 11. divizije o tome se kaže:

V. brigada na liniji Jelah — Mrkotić — Piljuzići,

XII. brigada na liniji Teslić — Vručica,

XVIII. brigada na liniji Novi Šeher — Dubrave.

Napominjem da kod ove koncentracije ne treba izgubiti iz vida obezbeđenje svake jedinice za sebe.

Divizijska intendantura sa članovima poručnikom Rudijem,⁵ poručnikom Mikanom⁶ i Ekremom⁷ smjestit će se u Tesliću.

Radiostanica sa drugovima Pelom,⁸ Milutinom⁹ i Ernestom¹⁰ krenut će takođe u Teslić, gde će se smjestiti sa štabom divizije.

II. V. brigada uputit će u Kulaše Sašu,ⁿ koji će se upotrebiti kao radiotelegrafista kod novoformirane divizije.

XII. brigada uputit će druga Trkulju Mila na raspolaganje štabu nove divizije.

XII. brigada pozvat će dr. Sprema¹² iz bolnice, koji će ponijeti sav instrumentarij za kiruršku ekipu i povesti dovo-

»18. VII Naređenjem V. S. XI div. je stavljena pod našu komandu u vezi dobijenog zadatka (riječ je o zadatku za prodor u Srbiju — prim. red.). Izvođenje tog zadatka može uslediti svakog časa. Zato je hitno potrebno da date vaše mišljenje koje jedinice će zameniti XI div. (Vrhovni štab je još početkom jula naredio 6. korpusu da pripremi jednu diviziju za prebacivanje u Bosnu. Tako je 24. jula prebačena 21. brigada 28. divizije u srednju Bosnu, na prostor Srpeca, dok se Štab divizije sa 17. i Brodskom brigadom 13/14. septembra 1944. prebacio preko Save u srednju Bosnu. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 45. Pored toga, u to vrijeme u srednjoj Bosni je formirana Srednjobosanska NOU divizija. — Prim. red.).

K.[ostal V.[lado]

20. VII Stavite Hrvatsku bdu (odnosi se na 18. hrvatsku brigadu — prim. red.) i ostale delove pod vašu komandu. Hitno sredite i popunite V i XII bdu. Svakog dana budite spremni za pokret prema nama, o čemu ćemo vas blagovremeno izvestiti. Pripreme izvodite strogo konspirativno.

21. VII Prema naređenju V. Š. hitno spremite diviziju (V, XII i Hrv. bdu) sa ostalim djelovima za pokret prema nama. Sljedećom vezom javite nam mjesto prelaza, da bi vas prihvatili.

K. V.«

Knjiga depeša Štaba 3. korpusa NOVJ. Arhiv VII, reg. br. 1/8 I, k. 408 A. O narednom pokretu 11. NOU divizije vidi dok. br. 121 i 127.

⁵ Rudolf Baumgertel

⁶ Milan Gajić

⁷ Kulenović

⁸ Dušan GJamočanin

^{*} Mijatović

¹⁰ Grgić

¹¹ Rus. Bivši njemački ratni zarobljenik.

¹² Tugomir

ljan broj pomoćnog sanitetskog osoblja za ekipu, koga može uzet i iz Centralne bolnice.

XII. brigada će iz Centralne bolnice uzeti dva sanduka šećera, dovesti do Teslića gde će predati divizijskoj intendanturi.

V. brigada uputit će sekretara I. bataljona u štab divizije na raspolaganje.

Drug kapetan Jugo¹³ iz svoje divizijske baterije uzet će dva topovska odeljenja i na čelu tih odeljenja bez topova krenut će u Teslić

Štabovi brigada će voditi računa da najhitnije pripreme rezervnu hranu — stoku i žito (brašno) — za tri dana, a rezervne puščane municije za svaki bataljon najmanje po 10.000 metaka, a brigadne intendature će nositi 10.000 metaka, minobacačke municije treba ponijeti za svaki bacač najmanje po 40 granata. V. brigada ponijet će eksploziva i sve nagazne mine.¹⁴

Protivkolske topove V. i XII. brigade treba povući sa po 50 do 100 granata.

Sva ova rezerva u municiji i hrani mora biti potovarena na tovarnim konjima, jer kola ne dolaze u obzir. XII. krajiška brigada potjerat će »Pito«¹⁵ sa 150 granata.

Divizijski vod za vezu će krenuti sa 15 km kabla, sa tri telefona i jednom centralom i sa 10 najpokretnijih drugova. Sav materijal nositi na tovarnim konjima.

Štab divizije u noći između 22. i 23. smjestit će se u Tesliću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-ppuk.,
B. Duričić

(M. P.)

Komandant-pukovnik,
M. Šiljegović

¹³ Mustafa

¹⁴ Ta rečenica je dopisana mastilom.

¹⁵ Top

IZVJEŠTAJ ŠTABA 16. DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O NAPADU NA GAJ, O BORBI NA
SEKTORU RAKINO BRDO — SAJTOVIĆI I O ROKIRANJU
1. I 4. VOJVODANSKE BRIGADE NA NOVE POLOŽAJE¹

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj: služb.
22 jula 1944 godine

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

U toku noći naša II brigada vodila je borbu sa svoja tri bataljona. Napad je izvršen sa III i V bataljonom preko Čanića na neprijateljsko uporište Gaj.¹ Usled nesporazuma, koji je bio u toku noći, usled izmena naređenja, desilo se da je i I bataljon II brigade sa zamenikom komandanta napadao isto uporište preko Bećana, ne znajući za ostale bataljone. Snažnim naletom uspjeli su da likvidiraju neprijateljsko uporište i to samo one prve čuke, dok se neprijatelj žilavo branio sa utvrđenih položaja.³ U toj borbi imali smo 14 ranjenih i 1 poginulog druga. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i mnogo ranjenih. Naša II brigada nalazi se još na istim položajima, odnosno na polaznim položajima dok ne dobije smenu od III brigade.⁴

Dva bataljona IV i jedan bataljon I brigade vodili su celu noć borbu na sektoru Rakino Brdo — Sajtovići.⁵ Neprijatelj napada sa jačim snagama i teži da se probije na Bišinu." Ovog momenta dobili smo izveštaj od druga Periša⁷ da su I i IV brigada rokirane na nove položaje i to:

I brigada: Greda — Omerova K. — Kamenova Kljet — Marića Kruška,

IV brigada: Rakino Brdo — Raševo — Potrk.⁸

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/3, k. 951.

² Vidi dok. br. 89.

³ i ⁴ U izvještaju Štaba 2. vojvodanske brigade od 4. avgusta 1944. opširnije se govori o toj borbi 3. i 5. bataljona, dok se o borbi 1. bataljona ništa ne kaže. U izvještaju se dalje kaže da se 22. jula 2. brigada, smijenjena od jedinica 36. NOU divizije, prebacila na nove položaje (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966). O tome vidi i dok. br. 99 u ovoj knjizi.

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 115.

⁷ Vidi dok. br. 95, 167—170 i 172.

⁸ Periša Grujić, načelnik Štaba 16. NOU divizije

Na našem levom krilu Gračanica — Lukavica nema nikakvih promena, nisu primećeni nikakvi pokreti neprijatelja. Da bi bili bliže jedinicama mi ćemo se nalaziti u s. Mitrovići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Divizije,

Komandant,
major
Kamenjar

(M. P.)

BR. 99

IZVJEŠTAJ ŠTABA 16. DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O IZBIJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA BIŠINU I O POVLAČENJU 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE SA GREDE NA POLOŽAJ OMEROVA KOSA — KAMENOVA KLJET¹

Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Broj: služb.
22 jula 1944 god.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

Neprijatelj je uspeo, posle duže borbe, da izbije na Bišinu;² pošto su neprijateljski napadi bili koncentrisani iz više pravaca i to: od Rakinog Brda, od Sajtovića preko Kika i od Borogova, bataljon I brigade koji je bio na Stijeni više Petrovića morao se povući. Po povlačenju bataljona sa ovog položaja neprijatelju je uspeo da se spoji sa jedinicama na kosi više Mrkajića, odakle su preduzeli jaki napad na naše položaje na Gredi.³ Štab brigade, shvativši kruto čuvanje ljudstva, pod jačim pritiskom napustio je Gredu i sad se nalaze jedinice I bri-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/3, k. 951.

² Vidi dok. br. 95, 167—170, 172 i 180.

* i ⁴ Bliže o tim borbama vidi dok. br. 115.

gade: Omerova Kosa — Kamenova Kljet. Mi smo im naredili ovoga momenta da vrše pritisak u bok neprijatelju i da mu ne dozvole ni koraka da proдре prema Vasiljevićima.⁴

Šaljemo Vam izveštaj, smatramo da je potrebno izvestiti Stab XXXVI divizije, kako ne bi bili ugroženi, usled našeg napuštanja ovoga položaja.⁵

Naša II brigada sa svoja tri bataljona stigla je na sektor Ravno Brdo — Žepinići — Bijelo Polje, a dva bataljona koji su bili na Podbetnju i Strmici još su u pokretu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Divizije,

(M. P.)

Komandant,
major
Kamenjar

⁵ Vidi dok. br. 96 i 106.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 23. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DEJSTVIMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI U MAJU¹

Š T A B
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 729
Dne 23 jula 1944 g.

Mesečni operacijski
izvještaj dostavlja²

IZVJEŠTAJ O AKCIJAMA JEDINICA OVOG KORPUSA
U MAJU MJESECU

1-V-1944

Snage IV divizije ubile su u zasjedi 4 neprijateljska vojnika na sektoru B. Krupe. Ubijeni vojnici pripadali su 5 satniji II bojne 11 gorske pukovnije. Naši bez gubitaka.³

Tog dana vođena je borba sa neprijateljem koji je iz Prijedora izašao u s. Palančište, Dragotinju i Marinji. Neprijatelj je proteran uz gubitke od 12 mrtvih i 23 ranjena. Naši imali su 1 mrtvog i 4 ranjena.⁴ Neprijatelj sastojao se od ustaša i četnika.

U svim jedinicama a ponegde i u zajednici sa narodom proslavljen je 1 maj.

Snage X divizije napale su i oštetile 1 kamion na cesti D. Vakuf — Jajce, kojom je pri likom neprijatelj imao 20 mrtvih.⁵ Naši bez gubitaka. Zbog nabujalog Vrbasa plen se nije izvukao.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/6, k. 458A.

² Izvještaj je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ. Vidi sprovodni akt Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 16—2, k. 458).

³ i ¹³ U tim borbama su učestvovala jedinice 6. krajiške brigade. Bliže o njihovom dejstvu i o neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 150.

⁴, ⁷, ¹¹ i ¹⁹ Te borbe je vodila 11. krajiška brigada. Opširnije kako o dejstvima jedinica te brigade tako i o neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 125.

⁵ Taj napad su izveli dijelovi 9. krajiške brigade (vidi knj. 25, dok. br. 192).

Snage XI divizije proterale su neprijatelja, koji je iz B. Luke⁶ napao naše položaje.

Sve jedinice su priredile svečanu proslavu 1 maja uz prisustvovanje naroda.

2-V-1944

Snage IV divizije izvršile su akciju na neprijateljske položaje ispod Milašinovića Glavice i proterale neprijatelja iz rovova.⁷ Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 12 ranjenih.

Na pruzi Kozarac — Petrov Gaj porušeno je 5 km pruge, a na pruzi Novi⁸ — Kostajnica 500 m pruge i 200 m telefonske linije.

Vršen je pretres u s. Simićima, kojom je prilikom došlo do oružanog sukoba sa ustašama. Naši bez gubitaka, a kod neprijatelja nepoznati.

Snage X divizije na cesti D. Vakuf — Jajce oštetile su 1 kamion i zapalile 1 motorcicl. Ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Plena nije bilo.

Na sektoru Semin — Rasavci napadnute su naše snage od dve satnije »Princ Eugen« divizije⁹ i nešto četnika. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 2 lakše ranjena. Plena nije bilo.

Snage XI divizije sukobile su se sa grupom četnika. 5 četnika je ranjeno.

Jedna naša četa naišla je na četničku zasedu, kojom je prilikom poginuo 1 naš borac.¹¹

4 neprijateljska aviona bombardovala su i mitraljirala Prnjavor. Naši bez gubitaka.

3-V-1944

Snage IV divizije na pruzi Dobrljin — Volinja: minom na koju je naišla 1 neprijateljska patrola ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika.

Na pruzi Novi — Prijedor dignut je minom 1 voz. Uništena je lokomotiva i 2 vagona. Sa posadom voza došlo je do borbe u kojoj je neprijatelj imao 19 mrtvih i više ranjenih, dok su naši gubitci 5 mrtvih i 4 ranjena.

⁸ Banje Luke

⁸ Bosanski Novi

⁹ i ²⁷ Na sektoru Jajca u to vrijeme dejstvovale su jedinice 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 192).

¹⁰ i ¹² Opširnije o dejstvima jedinica 11. NOU divizije u prvoj polovini maja 1944. vidi knj. 25, dok. br. 72 i 87.

Na pruzi Novi — Dobrljin uništeno je 155 m pruge. Saobraćaj je bio obustavljen 16 sati.¹¹

Vršen je pretres s. Cikule i Turske Dobre. Uz žestok neprijateljski otpor zarobljeno je 3 ustaša. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije vodile su 15-časovnu borbu sa 1 bojnom »Princ Eugen« divizije na prostoriji Semin — Rasavci. Neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva i 8 ranjenih. Plena nije bilo.

U zasjedi na Kutanskom Brdu ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa 200 četnika. Ubijeno je 4 četnika. Naši imali 1 mrtvog. Zaplenjena 4 karabina, 1 pištolj, 3 bombe i nešto municije.

Neprijateljske snage iz B. Luke izvršile su dva napada na naše položaje, od kojih jedan noćni. Neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 mrtva četnika i više ranjenih. Plen 2 puške.¹²

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem, koji je iz Livna napao naše položaje kod s. Lusnića. Neprijatelj je odbačen uz gubitke 8 mrtvih i 10 ranjenih. Naši su imali 2 ranjena.

4-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem, koji je izašao iz Prijedora u pravcu Cele. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 10 mrtvih i više ranjenih.

Vođena je borba na Pastirevu sa nadirućim neprijateljem, koji je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 2 lakše ranjena.

Snage X divizije na pruzi Sarajevo — Mostar uništile su 1 voz sa 2 lokomotive i 25 vagona vojske, benzina i živežnih namirnica. Ubijeno je 45 a zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plen: nešto municije i oružja, ostalo je uništeno zbog intervencije neprijatelja.¹³

Djelovi »Princ Eugen« napali su naše snage kod Slatine. Ubijeno je 2 a ranjeno 4 ne-

prijateljska vojnika, dok su naši gubitci iznosili 1 mrtav i 4 ranjena.

Naše snage napale su 1 grupu milicionera u s. Lug kod Prozora. Ubijen 1 milicioner. Naši bez gubitaka. Plen 1 puška.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su čišćenje s. Eminovo.¹⁴ Tom prilikom ubijena su 2 milicionera.

5-V-1944

Snage IV divizije izvršile su akciju na četničko uporište u s. Rudicama. Borbe nije bilo jer su četnici pre nailaska naših snaga pobjegli sa položaja. U sukobu patrola ubijen je 1 četnik, dok naš 1 borac ranjen.

U zasjedi u s. D. Garevci ubijena su 2 četnika i 1 ustaša.

Na pruzi Prijedor — B. Novi miniran je 1 voz. Uništena su 3 vagona a ubijeno i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Pruga je prekinuta na 5 mesta. Naši bez gubitaka.

Između Svodne i Blagaja izbačen je iz šina 1 voz. Oštećena su 2 vagona.

Diverzanti su minirali još 2 voza i to na pruzi Blagaj — Prijedor, a drugi na pruzi Novi — Dobrljin. Uništeno je 9 vagona sa ratnim materijalom.¹⁵

Snage XI divizije odbile su neprijateljski pokušaj izpada iz Kotor Varoši prema Sokolinama. Prilikom pokreta došlo je do sukoba sa grupom četnika. Ubijena su 3 i više ranjenih četnika.

Prilikom pretresa s. Bajinci zarobljen je 1 četnik.

6-V-1944

Snage IV divizije iz zasjede u s. Gradini ubile su 1 četnika.

Vodile su borbe sa neprijateljem koji je sa jakim kolonama kretao od B. Luke za Prijedor, kao i sa kolonom koja je pošla iz Prijedora za Kozarac gore pomenutoj koloni u susret. Neprijatelj je ušao u Kozarac. Imao je 25 mrtvih i ranjenih.

Vođene su borbe na Pastirevu i neprijatelj je bio proteran nazad u Dobrljin. Ubijena

¹⁴ Na topografskoj karti 1 : 100.000 piše: Eminovo Selo.

¹⁵ Vidi knj. 25, dok. br. 196.

su 3 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 3 jahača konja i 1 signalni pištolj.

Tog dana proteran je nazad u Dubicu neprijatelj koji je pošao u pljačku u Ravljansku opštinu. Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.¹⁶

Snage X divizije na pruži Visoko — Zenica digle su 1 oklopni voz u vazduh. Uništena 2 vagona a oštećena 1 lokomotiva. Ubijeno 80 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.¹⁷

Snage XI divizije napale su neprijateljsko uporište u Kotor Varoši. Usled jakih utvrđenja, jakog automatskog naoružanja i bodljikave žice oko grada napad nije uspeo.¹⁸ Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši: 2 poginula i 18 ranjeno.

Vršen je pretres nekih okolnih sela. Tom prilikom zarobljena su 4 četnika. Plen 2 puške i 1 pištolj. Nešto kasnije isto u borbi ranjena su još 2 četnika.

7-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem u jačini oko 300 vojnika, pomešanih Njemaca, ustaša i domobrana, [koji je napadao] na naše položaje Hambarine. Neprijatelj je odbijen i povraćen u Prijedor uz gubitke 10 mrtvih i 12 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav, 2 ranjena i 1 zarobljen.¹⁹

Naša jedna patrola naišla je na četničku zasjedu na Simatovića Glavici²⁰ i tom prilikom poginula su 3 borca i izgubljena 2 karabina.

Vođena je borba sa neprijateljem koji je napao s. Miljeviće i Turljak. Ubijeno je 4 a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Naša 2 lakše ranjena.

Snage XI divizije vodile su borbu sa neprijateljem u jačini od 7 kamiona, 3 tenka i 3 topa sa nepoznatom jačinom pešadije i kombinovano sa bočnim udarcem od strane četnika. Neprijatelj se pod borbom probio za Kotor Varoš.²¹

i« i M Opširnije o dejstvima jedinica 4. NOU divizije u maju 1944. vidi knj. 26, dok. br. 25.

¹⁸ Bliže o tome vidi knj. 25, dok. br. 20.

Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

¹¹ Vidi knj. 25, dok. br. 72 i 87.

U sklopu sa četnicima ubijeno je 5 a 2 ranjena četnika.

Snage XXXIX divizije vršeći pretres s. Grgići, Pajtas i Runjavica ubili su 2 četnika, koji su pripadali »Mutića brigadi«.²²

8-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je u 4 sata ujutro izvršio napad na položaje Rakovčani — Hambarine. Napad je kombinovan prodorom motorizacije od Prijedora do S. Mosta²³ cestom. Neprijatelj je uspio da se pod borbom koja je trajala do uveče probije do s. Koprivne. Deo neprijateljskih snaga koje su napadale položaj Biščani uspeo je prodreti na taj položaj tek po otstupanju naših snaga kojima je pretio bočni obuhvat. U isto vreme neprijatelj se prebacio preko vode u s. Cikotama. Naše snage su bile primorane da se povuku pošto je neprijatelj prodrio u s. Miška Glava i spuštao se u s. Šurkovac tako da je došao za leđa naših snaga, koje su bile prema Prijedoru. Ova neprijateljska kolona uspjela je prodreti i u Ljubiju. U isto vreme borbe su vođene na cesti Prijedor — S. Most. U ovoj borbi neprijatelj je imao 30 mrtvih i 45 ranjenih, uz vlastite gubitke od 7 mrtvih i 4 ranjena. Položaj prema Miskoj Glavi bio je poprište jakih borbi i tu je neprijatelj imao 22 mrtva i 7 ranjenih. Naši gubitci 1 poginuo i 2 ranjena.

Neprijatelj se prebacio preko r. Sane i popalio nekoliko kuća u s. Bistrici. Naše snage su posle jačeg okršaja odbacile neprijatelja i nanele mu gubitke od 9 mrtvih i 14 ranjenih.²⁴

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem u jačini oko 200 Njemaca, koji je pošao iz Kiseljaka prema s. Maslinovićima.²⁵ Neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plena nije bilo.

Snage XI divizije sukobile su se u s. Buletićima sa četnicima. Gubitci kod neprijatelja nepoznati.

- Opširnije o dejstvima jedinica 39. NO divizije u maju 1944. vidi knj. 25, dok. br. 160.

⁸³ Sanski Most.

S4 i 28 Te borbe je vodila 11. krajiška brigada protiv jedinica njemačkog 383. puka 373. legionarske divizije »Tigar« i ustaško-domobranskih i četničkih snaga. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 57 i 125.

Bataljon koji je zatvarao pravac prema B. Luci, bio je napadnut od 120 četnika, Njemaca i ustaša. Neprijatelj je proteran uz gubitke od 5 mrtvih i nešto ranjenih.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa Njemcima i četnicima na prostorijski Ponor — Orahovljani. Neprijatelj je imao 5 mrtvih. Naš 1 mrtav.

Vođena je borba sa četnicima u s. Slivni i Dobrnji. Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Naš 1 ranjen.

U s. Lički Doljani sukobile su se sa »trupom«, koji se prebacivao na oslobođenu teritoriju. Gubitci nepoznati jer se neprijatelj odmah povukao.²⁶

9-V-1944

Snage IV divizije digle su na pruzi Novi — Dobrljin 1 voz sa 2 vagona.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem iz »P. E.« divizije, koji je iz Jajca i D. Vakufa napao na položaje Ljuša — Podobzir.²⁷ Neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka. Plena nije bilo.

Vršen je pretres na milicionarsko s. Lugovi. Razoružano je 60 milicionera. Plen 60 pušaka sa municijom i nešto sprema.

Snage XI divizije krstarenjem kroz s. Šarince zarobile su 2 četnika. Plen 2 puške i 120 metaka.

Snage XXXIX divizije sukobile su se sa četnicima u š. Goleši. Ubijen 1 četnik. Naši bez gubitaka.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su pretres s. Omolje, Kongora, Potkosom, Lipe i Borčani. Milicija je davala jak otpor. Tom prilikom 1 milicioner je ubijen. Naši bez gubitaka.

10-V-1944

Snage IV divizije napale su neprijatelja na visovima iznad Ljubije. Nakon kratke borbe neprijatelj je proteran u Ljubiju i njegovi gubitci bili su 7 mrtvih i 4 ranjena. Tom prilikom ranjen je poznati razbojnik Jago Čavlović.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem iz »P. E.« divizije na sektoru Vu-

²⁶« Vidi knj. 25, dok. br. 160.

kovo — Kriva Jelika — Kneževići. Borba je trajala 7 časova. Neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i ranjenih. Naši: 1 mrtav i 19 ranjenih. Plena nije bilo.

Iz zasjede oštećen je 1 neprijateljski automobil i ubijena 2 a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa neprijateljem, koji je pošao iz Kotor Varoši prema s. Vrbancima u napad na naše položaje. Neprijatelj je imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih i odbijen je nazad u svoje uporište. Plen 2 puške i nešto municije.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda odbile su nazad u Livno neprijatelja koji je pošao u akciju na Ljubuš planinu. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

11-V-1944

Snage IV divizije vratile su neprijateljsku kolonu koja je pošla iz Ljubije u pravcu Briševa. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Druge naše snage vodile su borbe sa neprijateljem koji je nastupao jednom kolonom cestom Prijedor — S. Most, odvojivši deo snaga i prebacivši ih preko r. Sane kod Pejića. Druga neprijateljska kolona motorizirana išla je iz Prijedora za Kozarac preko stanice Kozarac na Marićku, nastupajući između s. Rakelići i Tomašice. Treća kolona nastupala je iz Prijedora prema Celi. Namjera neprijatelja je bila da opkoli naše snage. Zbog toga jedan dio naših snaga bio je primoran da se probija. Proboj je izvršen na reci Gomjenici preko pruge Prijedor — Kozarac za Kozaru. U ovom proboju imali smo 14 poginulih, 39 ranjenih, 94 nestala, 10 pobjeglih, 2 teška bacača, 2 laka bacača, 5 mitraljeza, 50 pušaka. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih. Istog dana neprijatelju je uspjelo da sa manjom motorizovanom kolonom prodre u S. Most ali se još istog dana povukao u Ljubiju i Prijedor.²⁸

Iz zasjede ubijena su 4 neprijateljska vojnika na pruzi Bihać — Krupa.²⁹

²⁹ Bosanska Krupa

Snage X divizije iz zasjede napale su neprijateljsku patrolu. Ubile su 1 a ranile 6. Plena nije bilo. Neprijatelj se povukao prema s. Pričani i Rankovićima. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije iz zasjede ubile su nakon kraće borbe 13 četnika. Plen: 1 puška, 300 metaka, 1 jahači konj i ostale spreme. Među ubijenim nalazio se je Vučenović Mile, komandant I Vrbaske četničke brigade, i zloglasni razbojnik Popović Mirko, komandir čete.³⁰

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima neprijatelja iz »Princ Eugen« divizije na Čadavici i Sitnici. Saradivali su i četnici. Posle kraće borbe neprijatelj je odstupio u pravcu Mrkonjića. Plen nešto sanitetskog materijala. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 6 ranjenih. Naši: 1 mrtav i 6 ranjenih.

Na Sitnici vodile su borbu sa jednom kolonom Njemaca i od 60 četnika iz Trivunčiceve brigade. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 12 ranjenih. Naši: 1 mrtav, 3 ranjena i 4 nestala. Plen 1 pištolj i nešto municije.³¹

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je prodro na Krug planinu. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva i 2 ranjena. Naš 1 zarobljen.

12-V-1944

Snage IV divizije digle su 1 voz između Prijedora i Novog. Uništena je lokomotiva i 4 vagona. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije prilikom pretresanja terena zarobile su 1 četnika. Plen 1 puška.

13-V-1944

Snage IV divizije sukobile su se sa neprijateljem iznad Ljubije. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naš 1 poginuo a 1 nestao.

Izbačen je iz šina 1 voz na pruži Krupa — Bihać. Uništena su 3 vagona sa materijalom i vojskom.

Minom je uništen 1 njemački oklopni voz. Potpuno je uništena lokomotiva, 5 običnih i 1 blindirani vagon. Neprijatelj je imao 20 mrtvih Njemaca i 2 željezničara.³²

⁵⁰ O tome vidi knj. 25, dok. br. 87, objašnjenje br. 7.

" Borbu su vodili dijelovi 13. i 15. krajiške brigade protiv dijelova

7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 60).

¹⁷ i ⁵⁹ Vidi knj. 25, dok. br. 205, 207, 209 i 210.

14-V-1944

Snage XXXIX divizije prilikom pokreta u s. Dujakovci i Pavići naišle su na grupu četnika. Ubijen 1 četnik. Naš 1 ranjen.

Snage IV divizije uništile su minom na pruzi Bihać — Krupa 1 voz. Uništen je 1 a oštećena 2 vagona. Ubijeno je 3 neprijateljska vojnika.

Vođena je borba na cesti Krupa — Bihać sa 1 neprijateljskom satnijom. Ubijeno je 4 neprijateljska vojnika.

Vođene su borbe sa neprijateljem koji je krenuo iz Ljubije prema S. Mostu. U borbi koja je trajala 3 sata neprijatelj je odbijen uz gubitke od 22 ubijena i 29 ranjenih. Plen: 1 stroj-nica, 1 puška, 1 tromblon i 500 metaka. Naši: 1 teže a 5 lakše ranjenih.

Snage X divizije vodile su borbu sa 1 satnijom iz »P. E.« divizije u s. Ričice. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 5 ranjenih i mrtvih. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Prilikom pretresa na sektoru oko Kiseljaka zapljenjeno je 6 pušaka od tamošnje milicije.

Ovoga dana izvršena je proslava formiranja 17 brigade.³³

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su pretres milicionarskog sela Svinjače i tom prilikom neprijatelju naneti su nepoznati gubitci. Naši bez gubitaka.

15-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je krenuo iz Zecova prema Rasavcu. Neprijatelj je vraćen uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Neprijatelj je krenuo iz Ljubije i sukobio se sa našim snagama. Tom prilikom ubijeno je 4 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen. Neprijatelj je odbijen.

Dignut je 1 voz na pruzi Prijedor — Novi. Uništena je lokomotiva i 4 vagona. Ubijeno i ranjeno je 70 vojnika.³⁴

Snage X divizije bile su na sektoru Kiseljak — Fojnica napadnute od neprijatelja sa kamionima vojske.³⁵ U ovoj akciji neprijatelj

³³ O formiranju brigade vidi knj. 25. dok. br. 27.

³⁴ Riječ je o napadu na 7. NOU brigadu. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 77.

- je imao 15 mrtvih i 36 ranjenih, među njima 2 oficira. Plen 8 pušaka, 500 metaka, naši: 9 mrtvih i 12 ranjenih.
- 16-V-1944 *Snage IV divizije* sukobile su se sa četnicima u s. Busnovima. Ubijeno je 3 četnika. Plen 1 puška, 1 pištolj, 6 bombi.
- Kod Brezičana na pruzi Novi — Prijedor digla je 1 voz. Uništena su 2 vagona. Broj neprijateljskih gubitaka nepoznat. Iste noći srušeno je 104 m pruge.
- U s. Lamincima zaplenjeno je od civilne straže 2 puške i 60 metaka.
- Snage XI divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Kotor Varoši. Neprijatelj bio je jak 650 vojnika. Isti je proteran uz gubitke od 1 mrtvog i 1 ranjenog. Naši bez gubitaka.
- Iste noći srušeno je 6 manjih mostova na komunikaciji prema Banjoj Luci.³⁶
- Snage XXXIX divizije* vodile su borbu sa četnicima u s. Lokvari. Ubijen je 1 i 3 ranjena. Plen 3.000 metaka, 1 dvogled. Naši bez gubitaka.
- Prilikom pretresa Piskavice zaplenjene su 2 puške i 150 metaka.
- 17-V-1944 *Snage IV divizije* sukobile su se sa četnicima na Palančištu i ubile 2 četnika. Naši bez gubitaka.
- Kod Pokoja na pruzi između Bihaća i Krupe izbačen, je 1 voz. Uništeno je 6 vagona sa životnim namirnicama i ratnim materijalom.³⁷
- Snage X divizije* razbile su neprijateljsku patrolu. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 2 ranjena. Naši bez gubitaka. Sukob se desio u s. Crniče kod Bugojna.
- Vršen je pretres s. Skrobučani — Paroš — Gorica. U toku sukoba ubijena su 2 milicionera a 1 domobran je zarobljen. Naši bez gubitaka. Plen nešto vojničke spremne.
- Snage XI divizije* u pokretu kroz s. Kamenicu zarobile su 2 domobrana sa puškama i 80 metaka.

- Snage XXXIX divizije* prilikom čišćenja s. Lokvara napale su četnički logor. Ubijeno je bilo 15, ranjeno 11, a zarobljeno 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 23 puške, 450 metaka i druge vojničke opreme.
- 18-V-1944 *Snage IV divizije* u zasjedi na komunikaciji Bihać — B. Krupa dočekale su neprijatelja i dejstvom mina i vatrenim oružjem ubijeno je 31 neprijateljski vojnik a nekoliko naterano da skače u Unu. Naši bez gubitaka.
- Odbijen je napad ustaša iz Kostajnice. Ubijeno je 5 a broj ranjenih je nepoznat. Naši bez gubitaka.
- Snage XI divizije* vodile su borbu sa djelovima 6 lovačke domobranske pukovnije, Ferizbegovićeve Domdo bojne i četnika iz Teslića.¹⁸ Neprijatelj je protjeran. Naši bez gubitaka. Za vreme pokreta zarobljen je 1 četnik.
- Prilikom pretresa s. Zivinice zarobljeno je 7 četnika, od toga 5 sa puškama.
- Snage XXXIX divizije* vodile su borbu sa četnicima u s. Lokvari, Dujakovci i na prostorijski Rakelići — Busnovi — Tomašica. Ranjena su 3 četnika. Plen: nešto municije i ostale vojničke sprema i 1 puška.
- 19-V-1944 *Snage IV divizije* vršile su akciju na neprijateljsko uporište Spahići. Ubijeno je 10 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naši: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plena nije bilo.
- Dignule su na pruzi Prijedor — Novi 1 voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona.³⁹ Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 14 ranjenih. Naši bez gubitaka.
- Snage XI divizije*: djelovi ove divizije bili su u zasjedi na pruzi Dobojski — Teslić. Pre nalaska voza neprijatelj je izvršio napad na našu zasjedu, koja se povukla. Tom prilikom ubijeno je 8 a veći broj neprijateljskih vojnika je ranjeno. Plen 4 puške i nešto municije.
- Napadnut je četnički bataljon u s. Javoranima. Neprijatelj je razbijen i proteran. Ubijena su 2 a ranjen 1. Naši bez gubitaka.

^M Vidi knj. 25, dok. br. 163 i 219.

Grupa ustaša i milicije napala je iz Kotor Varoši na naše položaje.⁴⁰ Neprijatelj je odbijen i proteran uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima u s. Goleši, Borkovići i Durići. Ubijeno je 5, ranjeno 2 a zarobljeno 3. Plen: 4 puške, 1 signalni pištolj i nešto municije. Naši bez gubitaka.

20-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem i ubile 3 a ranile 7 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav.

Vođene su borbe oko Rudnika Ljubije i neprijatelj je imao 2 ranjena.

Naše patrole u Lijevcu Polju ubile su 1 žandara a 1 zarobile. Plen 1 puška i 60 metaka.

Snage X divizije bile su napadnute od domobrana i milicije u jačini od 400 vojnika na sektoru Tolovac — Rogulja. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 14 ranjenih, dok su 4 zarobljena. Neprijatelj je vraćen u Ramu. Naš 1 ranjen. Plen 1 pmitraljez, 1 laki bacač, 3 puške i 1.500 metaka.

Neprijatelj je napadnut u koloni na cesti Gorani — Celinska planina.⁴¹ Ubijeno je 4 a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 2 puške i 150 metaka.

Postavljena je zasjeda na pruzi Visoko — Zenica. Dignut je u vazduh 1 transportni voz sa vojskom i ratnim materijalom. 3 vagona sa vojskom spaljena su. Ubijeno je oko 100 vojnika. Zarobljeno 50 domobrana iz III opkopske bojne. Plen 1 pmitraljez, 20 pušaka i 2.000 metaka. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.⁴²

Snage XI divizije srušile su most prema Derventi.

Snage XXXIX divizije vršile su pretres prostorije s. Motike, Dragočaj, Klupe. Bistrica. Ubijeno je 3 ustaša i 3 četnika, zarobljen 1 policajac. Plen 2 puške.

⁴¹ Tu borbu su vodile jedinice 17. brigade 10. NOU divizije protiv dijelova 2. gorskog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 65, kao i dok. br. 174 u ovoj knjizi).

⁴² Tu zasjedu postavili su dijelovi 7. NOU brigade. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 151, 210 i 211.

21-V-1944

Snage XI divizije u jednom sukobu sa četnicima ubile su 4 četnika. Plen 4 puške. Naši bez gubitaka.

Naša 2 voda u s. Postolje bila su iznenada napadnuta od grupe ustaša iz Kotor Varoši. Ubijen 1 ustaša. Naši 2 mrtva i 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije izvršile su pretres s. Motike. Ubijeno je 6 milicionera i 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 4 puške i nešto municije. Naši: 2 mrtva i 1 nestao.

22-V-1944

Snage IV divizije postavile su zasjedu kod Crnog Jezera (cesta Bihać — Krupa). U 0600 sati naišla je neprijateljska kolona od 4 tenka, 3 borna kola, 7 kamiona, 150 vojnika. Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je napustio borna kola i tenkove i počeo bježati prema Bihaću, ali potpomognut od strane svojih delova sa leve strane Une, neprijatelj se povratio i poterao tenkove i kamione za Bihać, ostavivši 2 oštećena tenka i 1 kamion na cesti. Do tenkova i kamiona nije se moglo doći usled vatre sa leve obale Une. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 12 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem, »trupom«, u jačini od 90 vojnika, koji je izašao iz Bugojna. Neprijatelj je razbijen uz gubitke od 20 mrtvih i ranjenih, dok na našoj strani nije bilo gubitaka.

Napadnuta je jedna manja neprijateljska kolona u blizini Ostrošca. Ubijen je 1 neprijateljski vojnik. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije izvršile su napad na dva četnička uporišta: Brankovac i Topića Brdo. Ubijeno je 7 četnika, 3 ranjena i 1 zarobljen. Plen 4 puške, 1 pištolj i 200 metaka. Naš 1 mrtav i 2 ranjena.

23-V-1944

Snage XI divizije napale su dva četnička bataljona u s. Osmači. Neprijatelj je razbijen i ubijeno je 5 a ranjeno 6 četnika. Naš 1 mrtav. Plen 1 puška. Razoreno 500 metara željezničke pruge B. Luka — Kotor Varoš i 1 most porušen.

Došlo je do sukoba sa veoma jakom grupom četnika i domobrana. Neprijatelj je bio razbijen. Ubijena su 2 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.

24-V-1944

Snage IV divizije kod Crnog Jezera postavile su zasjedu na koju je naišlo 30 ustaša. U momentu izvršenja juriša svi su skočili niz strme litice »Brina«, na cestu su živa stigla samo 4, koja su bila ubijena.

Neprijateljska kolona u jačini 1 ustaške bojne sa 4 tenka krenula je iz Krupe za Bihać preko s. Radića. Naše su snage napale neprijatelja i posle 4-časovne borbe neprijatelj je u neredu otstupio. Tu istu kolonu kod Vučjaka napali su ponova drugi dijelovi naših snaga. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i 60 ranjenih. Uništen 1 tenk. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.⁴³

Vođena je borba sa neprijateljem koji je izašao iz Ljubije. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i 8 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Izbačen iz šina 1 voz na pruzi Svodna — Blagaj. Uništena je lokomotiva i teško oštećeno 5 vagona.

1 voz naišao je na minu između Novog i Rudica. Oštećena su 3 vagona.⁴⁴

Snage XI divizije sukobile su se sa većom grupom četnika, koja je nakon kraće borbe bila razbijena. Ranjena su 3 četnika.

Snage XXXIX divizije vodile su akciju na uporište Karanovac i vršile pretres s. Rekavice i Kadine Vode. Ubijeno je 4, ranjeno 1 a zarobljeno 2 četnika. Naši: 1 mrtav i 2 ranjena. Plen 5 pušaka, 1 pištolj, 90 mina za teški bacač, 3 sanduka sanitetskog materijala i nešto municije.

25-V-1944

Snage X divizije napravile su zasjedu miliciji kod Ostrošca. Neprijatelj je imao 2 mrtva. Naši bez gubitaka.

Na sektoru Dugog Polja ubijena su 2 milicionera. Plen 3 puške, 400 metaka i 2 bombe. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije napale su grupu četnika. Ubijena su 3. Naši bez gubitaka.

Neprijatelj iz Kotor Varoši izvršio je napad na naše položaje kod s. Vrbanjci. Neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 ranjena vojnika. Naši bez gubitaka.

" Vidi knj. 25, dok. br. 213.

Snage XXXIX divizije napale su kod Radine Vode i Grčke Gradine neprijateljsku kolonu koja se kretala iz B. Luke prema Čadavici. Ubijeno je 12 a ranjeno 11 Njemaca pripadnika Sturm bataljona 2 rancer armije. Nasi: 2 mrtva i 5 ranjenih. Plen 1 šarac, 2 strojnice, 3 puške, 3.000 metaka, 13 bombi, 2 dvogleda, 1 radio-stanica i mnogo odjevne spreme. Uništena su 2 kamiona, 2 putnička auta i 1 motorcicl.

Ista kolona bila je napadnuta kod Sitnice. Ubijeno je 40 vojnika i 3 oficira a 10 ranjeno. Naš 1 ranjen. Uništen 1 kamion, 1 autobus i 3 motorcikla sa prikolicom.⁴⁵

Toga dana jedna naša patrola na prostori Pervana ubila je 1 a ranila 1 četnika.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je stigao iz Mostara preko Livna i kretao se prema B. Grahovu sa snagom oko 350 motornih vozila. U borbi sa neprijateljem uništena su 2 tenka i 1 motorcicl i 2 kamiona. Neprijatelj je imao 13 mrtvih i 18 ranjenih. Naša 2 ranjena.⁴⁶

26-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je izvršio napad na oslobođenu teritoriju od Bihaća i Krupe u pravcu Petrovca u jačini 1 divizije sa motorizacijom i potpomognut garnizonskim snagama iz Bihaća i Krupe.⁴⁷ Neprijatelj je dočekan na položajima Ripački Klanac — Hrgar — Gudavac — k. 380. Jačina kolone koja je prodirala ka Petrovcu bila je oko 210 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motorcikla i kotača. Jačina kolone koja je nadirala od Krupe ka Petrovcu bila je oko 230 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motorcikla i bicikla. U obadve kolone nije bilo pešadije. Neprijatelj je imao 216 mrtvih i 268 ranjenih. Naši: 4 mrtva i 25 ranjeno, 3 nestala. Plen 7 pušaka,

⁴⁵ Toga dana Nijemci su preduzeli napad na Drvar. Na pravcu Banja Luka — Čadavica — Ključ tada je nadirao 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije (vidi knj. 25, dok. br. 111, 160 i 184).

⁴⁶ O dejstvu neprijateljskih snaga na tom pravcu vidi knj. 25, dok. br. 137, objašnjenje br. 9.

⁴⁷ Na pravcu Bihać — Bos. Petrovac tada je nadirao njemački 92. motorizovani puk, a od Bosanske Krupe ka Bosanskom Petrovcu 1. dopunski poljski bataljon 373. legionarske divizije »Tigar« i 1. lovačka pukovnija. Opširnije o borbama na tim pravcima vidi knj. 25, dok. br. 112, 142, 149, 150.

2 šarca, 2 strojnice, 2 pištolja i 2.000 metaka. Uništeno 4 tenka, 1 avion, 5 kamiona i oko 30 motorcikla i bicikla.

Snage X divizije izvršile su akciju na pruzi Konjic — Sarajevo i tom prilikom dignut je 1 voz u vazduh.⁴⁸ Ubijeno je 2 a ranjeno 3 neprijateljska vojnika. Plen 6 pušaka, 250 metaka i nešto odjela.

Tučene su 3 neprijateljske kolone koje su išle iz Rame i Ostrošca da prodru dublje u naše položaje. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 2 mrtva, naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vršile su pretres s. Miškovci, Detlak, Kalenderovci, Drijen, Blaško i Cetojevići. Ubijeno 5 a zarobljeno 3 četnika. Naš 1 mrtav. Plen 1 puška, 85 metaka i nešto ostale sprema.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa neprijateljskom kolonom Njemaca, koja je iz pravca Čađavica nadirala prema Ključu.⁴⁹ Na prostoru Klokotovac — G. Previja — D. Ribnik ubijeno je 34 vojnika i 1 oficir, a ranjeno 15 Njemaca. Naši: 2 mrtva.

27-V-1944

Snage IV divizije za vreme pokreta za Bravski Vaganac sukobile su se sa neprijateljem u s. Smoljana i posle kraće borbe proterale ga za Petrovac. Neprijatelj je uspeo pod zaštitom svojih tenkova povući se bez većih gubitaka.

Snage X divizije napale su neprijateljsku zaštitnicu na Mlinštima. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih kao i veći broj ubijenih konja.

Snage XI divizije minirale su voz na pruzi Dobož — Derventa, koji je bio na putu za Njemačku natovaren boksitom.⁵⁰ Od eksploziva poginulo je nekoliko Njemaca i domobrana. Neprijatelj je odmah intervenisao iz Doboja i Rudanke. Vodeći borbu zauzeti su novi položaji. Ubijeno je 27 i veliki broj je neprijateljskih vojnika ranjen. Naši bez gubitaka. Uništena je lokomotiva i 20 vagona.

⁴⁸ Napad su izveli dijelovi 7. NOU brigade (vidi knj. 25, dok. br. 151 i 216).

⁴⁹ Vidi knj. 25, dok. br. 160.

⁵⁰ i ⁵³ Miniranje vozova izvršili su dijelovi 5. kozarske (krajiske) brigade. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 163, knj. 26, dok. br. 14.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa Njemcima u G. Ribniku. Ubijeno je 8 a ranjeno 10 Njemaca. Naši 4 ranjena.

Vođena je borba na Klokotovcu. Ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Vođena je borba kod Pudina Hana sa neprijateljskim delovima u jačini od 60 vojnika. Neprijatelj je bio opkoljen ali stiglo pojačanje od 150 vojnika omogućilo im je da se izvuku. Ubijeno i ranjeno je oko 40 neprijateljskih vojnika. Plen nešto municije.

28-V-1944

Snage X divizije napadnute od neprijatelja iz Kiseljaka među kojim je bilo nešto ustaša i milicije. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen nazad u Kiseljak uz gubitke od nekoliko mrtvih i ranjenih. Naši 1 mrtav i 2 ranjena. Zarobljen 1 milicioner. Plen 3 omota kabla.

Odbijena je jedna neprijateljska kolona sastavljena od 1 bojne »Princ Eugen« divizije i nešto četnika u s. Podgori.⁵¹ Neprijatelj je imao 4 mrtva. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbe sa neprijateljem na liniji Kuk — Kraguljevac — Veličevo — Zelin. Nakon kratke borbe neprijatelju je uspjelo potisnuti naše ka Sokolovu. Ubijeni su 7 vojnika, 1 oficir a ranjena su 4 neprijateljska vojnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plen 1 puška i nešto municije.

Na Zdrelu vođena je borba. Ubijena su 4 a 6 Njemaca je ranjeno. Naši bez gubitaka.

29-V-1944

Snage IV divizije napale su neprijateljsku kolonu koja se kretala iz Kozila za Drinić.⁵² Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Istoga dana neprijatelj je sa tenkovima i motorizacijom prodro od Ključa za Bravsko.

Snage XI divizije minirale su 1 voz sa građevnim materijalom.⁵³ Uništena je lokomotiva i 14 vagona. Ubijeno je 8 legionara i 5 Njemaca. Naši: 1 mrtav i 10 ranjenih. Oslobođeno je 5 partizana koji su bili zarobljeni u Istočnoj Bosni. Razoren je 1 rezervoar za vodu, zgrada že-

⁵¹ i ^M Vidi knj. 25, dok. br. 184 i 192.

⁵² i ⁵⁵ Opširnije o dejstvima jedinica 4. NOU divizije vidi dok. br. 9.

ljezničke stanice i 10 kuća u kojima je stanovala neprijateljska vojska.

Odbijena je jedna grupa ustaša i milicije iz Kotor Varoši. Ubijena su 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa neprijateljem na Ponoru. Ubijeno 6 a ranjeno 7 Njemaca. Plen 1 puška. Naš 1 mrtav.

Napadnut je neprijatelj u jačini od 300 vojnika koji je iz pravca Vrbljana ulazio u s. Busije.⁵⁴ Ubijeno je 20 a ranjeno 32 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 6.000 metaka.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda napale su na cesti Livno — B. Grahovo kod s. Sajkovići i s. Celebić neprijateljsku motorizovanu kolonu. Neprijatelj je imao 14 mrtvih i 14 ranjenih. Uništeno je 2 tenka, 1 borna kola, 2 kamiona i 1 motorcicl. Naši su imali 1 ranjenog.

Kod s. Stupanića 1 neprijateljski kamion naišao je na minu. Tom prilikom neprijatelj je imao 6 mrtvih i 4 ranjena.

30-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je iz Ljubije i Prijedora pokušavao da prodre u S. Ivlost. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 27 mrtvih i više ranjenih. Naših 6 ranjenih.

Sačekana je neprijateljska kolona na cesti Prijedor — Kozarac u s. Palančište. Ubijeno je 15 a ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Proterana je ustaška posada iz s. Bačin. Ubijeno je 6 a ranjeno više ustaša.

Neprijatelj je krenuo sa 1 tenkom i 1 kamionom sa Bravska za Petrovac. Kamion je naletio na minu. Posada od 3 vojnika preskočila je tenk i pobjegla za Vaganac.

Kamion je zapaljen a tovar živežnih namirnica je evakuisan. Istovremeno pošla su od Petrovca 3 tenka, ali su vatrom protuoklopnog topa vraćeni nazad.

Neprijatelj je ponovio pokret od Bravskog za Petrovac sa jačom motorizacijom i pobočnicama pešadije. Nakon 4 sata borbe neprijatelj je odbačen uz veće gubitke.

Vođene su borbe sa neprijateljem na cesti Drvar — Oštrelj. Ubijeno i ranjeno je 55, a zarobljen 1 Njemac. Uništen 1 a oštećena 2 kamiona. Naši 1 mrtav i 2 ranjena. Plen 7 pušaka, 600 metaka i nešto živežnih namirnica.⁵⁵

Prateći bataljon 5 korpusa probija se na Srnetici (104 km) kroz neprijateljski položaj. U borbi je ubijeno više neprijateljskih vojnika. Naši su imali 8 mrtvih i 15 ranjenih.

Snage XXXIX divizije naišle su u s. Gornjenici na četničku patrolu. Ubijen 1 a zarobljena su 3. Plen 4 puške i 200 metaka.

Došlo je do sukoba sa Njemcima na Srnetici (104 km) malo posle prolaska štaba korpusa. Jačina neprijatelja oko 600 vojnika. Vođena je borba za probijanje. Ubijen je veći broj neprijateljskih vojnika — samo na terenu nađeno je 12 mrtvih. Naših 7 mrtvih i 7 ranjenih.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa četnicima na planini Gnjat. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

31-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je sa motorizacijom i jačim snagama pešadije napao naše položaje od Paunovca do Gradića, na pravcu Petrovac — Ključ. Posle teških borbi naše snage su se povukle na druge položaje nanijevši neprijatelju veće gubitke. Neprijatelj se isto tako povukao na Mijačicu.

Istoga dana vođene su borbe sa neprijateljem, koji je pokušao da se probije na Mijačicu.

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU MAJA MJESECA IMALE SU:

182 većih i manjih akcija.

1) Gubitci:	a) neprijateljski:	1788 ubijeno 1685 ranjeno 169 zarobljeno
	b) vlastiti	3.642 svega izbačeno iz stroja 111 poginulo 267 ranjeno 99 nestalo.

- 2) Plijen: a) oružje: 342 puške, 3 šarca, 2 p. mitraljeza, 7 strojnice, 17 pištolja, 3 tromblona, 1 laki bacač, 1 signalni pištolj, 98 bombi, 3 durbina i 1 radio-stanica
- b) municija 34.340 puščanih metaka, 102 komada bacačkih bombi
- c) spremne 210 pari odjela i 174 pari cipela, 24 komada šatorskih krila
- d) ostalog: 77 konja sa kompletnom vojnom spremom, 400 baterija.
- 3) Uništeno: 1 avion, 14 tenkova i bornih kola, 26 kamiona, 2 automobila, 39 motorcikla i bicikla, 2 oklopna voza, 10 lokomotiva, 133 vagona, 1 željeznička stanica, 10 mostova, 6,4 km pruge i 0,8 km telefonske linije.

4) Zaključci:

Do polovine maja osjećala se manja lokalna aktivnost neprijatelja na pravcima Prijedor — Ljubija — S. Most i u dolini Vrbasa, Travnik — Jajce — Mrkonjić⁵⁶ — Sitnica, gde su naše jedinice IV i XXXIX divizije vodile uporne odbrambene borbe nanoseći velike gubitke neprijatelju.

Gubici manjih djelova teritorije kao Rudnika Ljubije bili su uslovljeni nadmoćnošću neprijatelja u snagama i materijalu. Tu su naše jedinice dobile bitku za Sanski Most prekinuvši most i onemogućivši spajanje kolona i oklopljenih djelova sa obe strane r. Sane u Sanskom Mostu.

Da je neprijatelj zaista pretrpio osjetne gubitke i uvideo težinu ovog pravca za brzo nastupanje vidi se iz neuzimanja pravca S. Most — Ključ za nastupanje u ofanzivi koju je preduzeo 25 maja, što je imalo dobrih posledica za naš manevar.

Napadi na komunikacije i vozove Ljubija — Prijedor — Novi — Dobrljin, Novi — Bihać i Mostar — Sarajevo pojačani su iako nisu tolikih razmjera, da bi efikasno uticali na razvoj neprijateljskih priprema za ofanzivu. Saobraćaj je samo ometan i usporavan a ne i obustavljen.

Djelovi XXXIX i XI divizije još su uvijek angažovani u borbi sa četnicima gde samoinicijativno formiraju udarne grupe kao jedan od uspješnih načina borbe protiv četnika. Čet-

⁵⁶ Mrkonjić-Grad

nici izbjegavaju borbu sa većim jedinicama, bez oslona na jače okupatorske snage. Ovaj način borbe sa udarnim grupama imao je dobrih rezultata i razbijeno je nekoliko štabova i četničkih jedinica.

25 maja otpočeo je neprijatelj ofanzivu iz garnizona Srb, Bihać, Krupa, Mrkonjić i Jajce na prostoriju ovog korpusa koja je obuhvatala Vitorog, Klekovaču i zapadni masiv Grmeča, nadirući jačim oklopnim i motorizovanim snagama od Bihaća, Krupe, B. Luke i Jajca.

Pored garnizonskih snaga 3 gorskog, 2 i 4 lovačkog zdruga učestvovala su snage 373 »Tiger« divizije, 7 SS »Princ Eugen« divizije, Brandenburške divizije, jurišni bataljon 2 Pancer armije, 92 motorizovani puk, dok su pojačale lokalnu aktivnost garnizonske snage 1 lovačkog zdruga i 118 divizije na sektorima X i XI divizije.

Četničke jedinice I Krajiškog korpusa i Dinarskog korpusa uzele su uz okupatora vidnog učešća u ovoj ofanzivi.

Obzirom na uzak sektor na koji je vršena ofanziva kao i taktiku koja je primenjena u ovoj ofanzivi od strane neprijatelja — ubacivanje padobranaca na sjedište Vrhovnog štaba Drvar, snažan nalet i pritisak oklopnih i motorizovanih snaga u cilju spajanja sa vazдушnim desantom, vodile su se snažne borbe na komunikacijama, koje su zatvarale naše jedinice, IV i XXXIX divizija, koje su pokazale vidne uspjehe, ali i neke slabosti. U toku prvog dana vršeni su uzastopni juriši u cilju proboja naših položaja na Ripču, Gudavcu i Sitnici, što je neprijatelju u Ripču i uspjelo uz veće gubitke. Prodorom neprijatelja na Ripču i prodorom do Krnjeuše i Petrovca omogućen je prodor neprijatelja na Gudavcu i Risovcu, gde je bio do tada zadržan.

Naše jedinice izbačene brzim prodorom oklopljenih snaga i motorizacije, sa komunikacije Bihać — Petrovac — Drvar i Krupa — Petrovac — Drvar, nisu se snašle u novoj situaciji da ponovo obrazuju nove položaje. Razlozi su bili nemanje većih rezervi po dubini položaja, što je omogućilo neprijatelju da već 27 maja prodre i spoji se sa tih pravaca sa desantom u Drvaru.⁵⁷

Kod glavnine jedinica IV divizije osjetila se težnja, i pored naređenja, da se partizanskom taktikom što pre izbace iz uobručavane prostorije bez obzira na opšte zadatke. Ovakova samoinicijativa, makar i u teškoj situaciji, osuđena je od ovog štaba kao štetna.

27, 28 i 29 maja neprijatelj je nadirao pod borbom preko Klokotovca za Ključ — Bravsko, preko Ribnika — Resano-

⁵⁷ Onširniie o drvarskoj operaciji vidi knj. 25, dok. br. 84, 111. 127. 137, 142, 149, 184. 185, 186, 187, 192.

vače za Potoke sa ciljem da sa snagama koje su nadirale od Mliništa i Drvara za Potoke uobruči i pretrese masiv Klekovače u cilju uništenja naših snaga na toj prostoriji.

Naše jedinice uporno su zatvarale pravce ka Potocima od Resanovače i Lisine i usporavale nadiranje neprijateljskih snaga praveći u šumi zasjede, kontranapade sve do 30 maja, dok su to opšti zadaci iziskivali, kada se je štab korpusa sa preostalim snagama iz obruča izbacio i organizovao napade na pozadinu i bokove neprijateljskih kolona.

Usljed izbacivanja snaga IV divizije sa pravca Petrovac — Oštrelj — Bravsko — Srnetica — Potoci, taj pravac ostao je otvoren i nezaštićen ali od neprijatelja, radi pomanjkanja snaga, nedovoljno posjednut i ta pogreška neprijatelja omogućila je dosta lako izbacivanje naših snaga iz obruča.

Jedinice X i XI divizije, pojačanom aktivnošću na komunikaciji Mostar — Sarajevo — Brod, razbijanjem lokalnih neprijateljskih ispada garnizonskih snaga i dejstvom u leđa neprijateljskim snagama koje su nadirale Mliništu, pomogle su slabljenje ofanzivnih snaga neprijatelja, vezujući velike garnizonske snage, kao i pomogle prihvatanje snaga I Proleterske divizije.⁵⁸

Dalja aktivnost jedinica IV i XXXIX divizije bila je usmjerena na one komunikacije koje su služile neprijateljskim ofanzivnim grupama, napadajući iz zasjeda stalno oklopne, motorizovane i pešadijske kolone, što je doprinijelo nesrazmjerno mnogo većim gubitcima neprijatelja u ljudstvu i materijalu nego našim gubitcima. Posledica toga je da je neprijatelj bio prisiljen stalno da vezuje svoje manje ofanzivne djelove za komunikacije ometajući brzo pregrupisanje i orijentaciju svih njegovih snaga koje su učestvovala u ofanzivi.

Borbe protiv tenkova i motorizovanih kolona, radi nemogućnosti dovoljno protuoklopnog pešadijskog oružja, nisu uvijek rješavane sa sto procenta uspjeha u našu korist, iako su naše jedinice tokom VII ofanzive pokazale vidne uspjehe u ovom vidu borbe.

Ovaj štab radi pomoći borcima i dotčinenim štabovima po pitanju borbe sa oklopnim i motorizovanim kolonama izdao je nismeni »Potsjetnik za blisku borbu sa oklopnim i motorizovanim jedinicama«, a obzirom na sretstva sa kojima naše jedinice raspolaze.

U ovim borbama tokom mjeseca maja a za vreme kneževine SP odnosi na neprijateljsku ofanzivu. neprijatelji su zadržavan u ovim borbama na komunikacijama kojim su saobraćale ofanzivne neprijateljske grupe i nanošeni mu teški udarci. U ovim borbama blagovremeno je uočena neprijateljska na-

⁵⁸ Blježe o dejstvu jedinica te divizije vidi knj. 25, dok. br. 166.

mjera uobručavanja na usku prostoriju i stvoreno vreme za šire manevarske pokrete, a izbijajući neprijatelju za leđa osuđene su u potpunosti njegove namjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Došen

(M. P.)

K o m a n d a n t,
general-major,
S. Rodić

BR. 101

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 23. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI U JUNU¹

**Š T A B
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE**

Str. pov. br. 730
Dne 23 jula 1944 g.

Mesečni operacijski
izvještaj dostavlja.²

**IZVEŠTAJ O AKCIJAMA JEDINICA OVOG KORPUSA
U JUNU MESECU**

1-VI-1944

Snage IV divizije proterale su neprijatelja koji je izašao na Mijačicu. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Zasjeda više same Dubice³ ubila je 8 neprijateljskih vojnika a više ranila. Naši bez gubitaka.⁴

Snage X divizije u vremenu od 1—3 o.m. srušile su 1 teretni voz sa materijalom na pruzi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 458 A.

² Izvještaj je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ. Vidi sprovedni akt Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 16—2, k. 458).

³ Riječ je o Bosanskoj Dubici.

⁴, ¹¹ i ²³ Opširnije o dejstvu jedinica 4. NOU divizije u junu vidi dok. br. 9.

Sarajevo — Brod, voz sa 20 vagona, i 1 pancirni. Zarobljeno je 17 neprijateljskih vojnika.

Na cesti Busovača — Fojnica spalile su 1 kamion. U svim tim akcijama naši su imali 3 mrtva i 3 ranjena.⁵

Snage XI divizije sukobile su se sa četnicima u s. Zivinice i Grlići.⁶ Ubijena su 2 a ranjeno 5 a zarobljeno 2 četnika. Zaplenjene 2 puške sa nešto municije.

Cesta Klašnice — Prnjavor tog dana na nekoliko se mesta prekopavala i na njoj srušena su 2 mosta.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima Mutićeve brigade kod Vodičkog vrha. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo.⁷

2-VI-1944

Snage IV divizije iz zasjede na cesti između Bihaća i B. Krupe⁸ uništile su 2 automobila. Ubijen 21 Njemac. Zapljeno 3 puške. 1 pištolj i nešto municije.

Neprijatelj u jačini oko 700 vojnika krenuo je pravcem Petrovac⁹ — Vodenica do iznad zaseoka Kerkezi, a ostalim snagama zaposeo Gradinu, k. 1055. Naše snage su neprijatelja napale i proterale sa pravca Suvaje. Neprijatelj je imao 28 mrtvih i 34 ranjenih. Plen: 1 šarac, 2 karabina, 1 km kabla i druge vojne spremne. Naši su imali 1 mrtvog i 4 ranjena.¹⁰

Na pruzi Prijedor — Svodna minom je dignut voz. Uništeno je 5 vagona. Ubijen je 21, ranjena 3 a zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika. Plen: 5 pušaka, 1 pištolj i druge ratne spremne.

Snage XI divizije prilikom pokreta naišle su na jaku neprijateljsku zasjedu. Razvila se borba u kojoj su naši imali 1 mrtvog, 4 ranjena i 3 nestala. Neprijateljski gubitci nepoznati.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije¹¹ kod D. i G.

⁵, ²⁰ i ³³ Bliže o dejstvima jedinica 10. NOTJ divizije u junu vidi dok. br. 43.
⁸ i ²⁴ Opširnije o dejstvu jedinica te divizije u junu vidi dok. br. 10.
⁷ Tu borbu je vodio Zmijanjski NOP odred (vidi dok. br. 7).
⁸ i ²¹ Bosanska Krupa
⁹ Bosanski Petrovac
¹¹ Riječ je o dijelovima 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184).

Ribnika. Neprijatelj je imao 22 mrtva, 10 ranjenih i 2 zarobljena. Naši 3 mrtva. Plen: 5 šaraca, 1 strojica, 1 protivoklopni top, 1 teški bacač, 7 pušaka, 2.000 metaka, 1 telefon a 1 kamion je uništen.¹²

3-VI-1944

Snage IV divizije odbile su neprijatelja koji je iz Ljubije izašao prema našim položajima. Neprijatelj je imao 2 mrtva, 20 ranjenih i 2 zarobljena. Plen: 2 puške i 500 metaka. Naši bez gubitaka.

Na minu koja je bila postavljena na pruzi Blagaj — Svodna naišla je neprijateljska patrola, od koje su 2 vojnika poginula i razrušeno je 50 m pruge.

Druga mina koja je bila postavljena na mostu između Otoke i Blatne isto tako je eksplodirala i ubila 1 a 1 neprijateljskog vojnika ranila. Uništen je 1 most.

U 2 zasjede na cesti Vrtoče — Gorijevac i Vrtoče — Petrovac napadnute su 2 kolone kamiona. Tom prilikom uništeno je 2 kamiona a 1 oštećen. Ubijeno je 55 neprijateljskih vojnika.

Snage XI divizije minirale su 1 voz. Uništena lokomotiva i 4 vagona. Ubijeno 6 ustaša. Naši 2 ranjena.

Iz s. Jakotine i Sokoline proterana je bila milicija. Ubijeno 5 a ranjeno 7 ustaša. Naš 1 mrtav. Plen: 2 puške, 100 metaka.

U s. Hrvaćani rastjerani su četnici, koji su imali 3 mrtva i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

4-VI-1944

Snage IV divizije na liniji Crkveno — Pecka vodile su borbu sa Njemcima i četnicima. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i 16 ranjenih. Naši 2 ranjena.

Na pruzi Novi¹³ — Prijedor dignut je u vazduh 1 voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona. Neprijatelj je imao 34 mrtva i 36 ranjenih. Naši bez gubitaka.

U zasjedi na cesti Petrovac — Bihać u Duhovskom uništen je 1 kamion, gde je ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav.

¹² i ²⁵ Opširnije o borbama jedinica 39. NOU divizije vidi dok. br. 7.

" Bosanski Novi

Snage XI divizije čistile su s. Vučje Brdo¹⁴ od četnika. Tom prilikom ubijeno je i ranjeno 10 četnika. Plen: 3 puške.

U nekoliko zasjeda ubijeno je 5 a ranjeno 2 četnika. Plen: 3 puške i nešto municije.

U s. Nožičko survao se neprijateljski avion. Demontirana su 2 mitraljeza 15 mm sa 600 metaka. Avion je spaljen.

U napadu na četnički logor ubijeno je 10 četnika. Plen: 10 pušaka, 120 metaka i nešto arhive.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu u s. Blagojevići sa četnicima. Ubijeno 8 a ranjeno 5 četnika. Naši bez gubitaka. Plen: 7 pušaka, 400 metaka i nešto propagandnog materijala.

Prilikom čišćenja s. Radmanići ubijen je 1 a ranjena 2 četnika. Naš 1 nestao.

5-VI-1944

Snage IV divizije kod Jasenovih Potoka vodile su borbu u kojoj je neprijatelj imao 18 mrtvih i više ranjenih. Naših 8 ranjenih.

Noću 4/5 iz zasjede na cesti Krnjeuša — Petrovac uništena je neprijateljska kolona od 12 kamiona. Ubijeno je 210 a ranjeno 240 neprijateljskih vojnika. Naši: 2 mrtva i 4 ranjena. Plena nije bilo usled prisustva neprijateljskih tenkova.

Iz s. Rakelići proterani su četnici uz gubitke od 3 ubijena četnika. Plen: 3 puške i nešto municije.

U manjoj akciji na Islam Ljubiju ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika. Plen: 1 puška i 1 pištolj uz nešto malo municije, uništena su 2 mosta.

Iz zasjede na cesti Vrtoče — Teočak uništen je 1 kamion. Ubijeno je 45 neprijateljskih vojnika.

U zasjedi na cesti Oštrelj — Petrovac, na koju je naišla neprijateljska kolona u jačini od 30 kamiona, 2 borna kola, uništeno je 16 kamiona i neprijatelj je imao 120 mrtvih i više ranjenih. Do plena se nije moglo doći zbog intervencije tenkova. Naša 4 ranjena.

¹⁴ Vjerovatno se odnosi na Vučju planinu (sjeverni ogranak Vlašić-planine).

Snage XI divizije u manjim okršajima sa četnicima ubile su 1, ranile 1 i 1 zarobile. Plen: 1 pištolj i 2 bombe.

Snage X divizije uništile su na pruzi Mostar — Sarajevo 1 lokomotivu i 3 vagona. Zarobljeno 3 neprijateljska vojnika.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije na prostoriji Dimitor — Štrbina — Pecka. Neprijatelj je imao 14 mrtvih i 20 ranjenih. Naši: 3 mrtva, 12 ranjenih i 1 nestao.

Sa djelovima iste divizije u jačini od 250 vojnika vođena je borba na prostoriji Antonići — Ubavići. Ubijen i ranjen je veći broj neprijateljskih vojnika. Naši: 4 mrtva i 9 ranjenih.

6-VI-1944

Snage IV divizije vodile su na liniji Pecka — Busije jake borbe sa neprijateljem u kojima je isti imao 60 mrtvih i 67 ranjenih. Naši: 3 mrtva i 11 ranjenih. Plen: 7 pušaka i nešto municije.

Neprijatelja koji je nadirao prema Ribniku napale su naše snage i nanele mu 12 mrtvih i ubile 10 konja. Naših 5 ranjenih.

Napadnut je neprijatelj koji je pošao iz Ljubije prema Miskoj Glavi. Posle 4-časovne borbe neprijatelj je proteran. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 10 ranjenih. Naši 1 poginuo i 1 ranjen.

Akcija na neprijateljsko uporište Jovanića Brdo¹⁵ nije uspela. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši: 2 mrtva i 7 ranjenih.

Na cesti Novi — Dobrljin ubijen je 1 neprijateljski podoficir i 1 vojnik iz jedne patrole. Plen: 3 puške i 1 pištolj.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije na prostoriji Slatina — Medna. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 6 ranjenih. Naši: 1 mrtav i 2 ranjena.

Tog dana vodile su se borbe još kod mosta u s. Vrbljani i na Kiku.

7-VI-1944

Snage IV divizije postavile su na pruzi Otoka — Blatna minu na koju je naišao voz. Uništena su 3 vagona sa vojskom i 1 na kome je bio protivavionski top. Broj mrtvih iznosi oko

¹⁵ Vidi dok. br. 9, objašnjenje br. 19.

120, dok se ranjenim ne zna broj. Saobraćaj 48 sati obustavljen.

U manjim okršajima neprijatelj je imao 3 ubijena i 3 ranjena. Naš 1 poginuo.

Snage X divizije na cesti Bugojno — G. Vakuf uništile su 1 kamion. Plen: 1 protivoklopni top, 1 teški bacač sa 60 mina, 5 pušaka i nešto municije. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Snage XI divizije prilikom čišćenja s. Le-penice ubile su 3 a ranile 1 četnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije prilikom prelaza ceste Ključ — Petrovac kod s. Vojići vodile su borbu sa neprijateljem jačine 1 bojne, koja se kretala od Ključa za Petrovac. Ubijeno 13 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena.

8-VI-1944

Snage IV divizije vršile su čišćenje s. Cela i Miljakovci. Ranjeno je 3 a zarobljen 1 četnik. Plen: 1 puška. Naš 1 mrtav.

Snage XI divizije odbile su neprijateljski napad na Pojeznu i Cerane. Ubijeno je 40 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.

U drugim manjim borbama neprijatelj je imao 5 mrtvih i 5 ranjenih vojnika. Plen: 2 puške i 300 metaka. Naši 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije vodile su sa četnicima borbu kod Klupa na cesti Bronzani Majdan — B. Luka.¹⁶ Ubijeno je 13 a ranjeno 15 četnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plen 12 pušaka, 1 pištolj i 600 metaka.

9-V-1944

Snage IV divizije vodile su borbu na Mikanovom Brdu. Posle 1-časovne borbe neprijatelj je proteran uz gubitke od 15 mrtvih i 6 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Akcija na Kozarac nije uspela. Tom prilikom neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 lakše ranjen.

Prema s. Egićima postavljena je zasjeda, naišavši neprijatelj je imao 8 ubijenih. Plen 1 puška i nešto ostale ratne spremne. Zapaljen je logor Nagine milicije.¹⁷

Banja Luka

¹⁷ Tu akciju je izveo Podgrmečki NOP odred. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 17. juna 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 768 A).

Noću 9/10 iz zasjede na Duhovskom ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika iz neprijateljske motorizovane kolone.

Snage XI divizije u noćnom napadu na s. Ukrince potpuno su potukle II/6 domobranske lovačke pukovnije.¹⁸ Ubijeno je 28 a zarobljeno 52 neprijateljska vojnika. Među ubijenim nalazi se komandant 6 lov. pukovnije ppukovnik baron Bahorić Zvonimir. Naši 7 mrtvih i 9 ranjenih. Plen: 2 protivoklopna topa 37 mm sa 183 granate, 1 teški bacač sa 11 mina, 3 teška mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 45 pušaka, 4 strojnice, 2 pištolja, 2 signalna pištolja, 30.000 pušanih metaka i mnogo druge ratne spreme. Pored toga zaplijenjeno je još 1 motorcicl i 1 radio-stanica.

Neprijateljski plan da zauzme Prnjavor propao je pošto su 1 bojnu koja je pošla cestom Derventa — Prnjavor prinudile naše snage manevrom da se povuče pre dodira sa našim snagama, 2 bojne koje su pošle preko Pojezne i Cerana proterane su na izlazne položaje uz velike gubitke a 1 bojna koja je pošla iz Teslića skoro je potpuno potučena.¹⁹

Snage XXXIX divizije prilikom čišćenja s. Kremenovići od četnika iste su protjerali uz nepoznate gubitke. Plen: 1 puška i 250 metaka. Naši bez gubitaka.

10-VI-1944

Snage IV divizije iznenadile su neprijatelja na k. 1083 na brdu zvanom Visoko. Naši su se vojnici neprimećeno privukli neprijateljskim rovovima i otvorili jaku vatru i pobacali su bombe u rovove. Neprijatelj je imao 45 mrtvih i ranjenih. Naši bez gubitaka. Plena nije bilo jer je neprijatelj odmah intervenirao.

Iz zasjede na pruzi Otoka — Blatna zastavljen je 1 voz. Ubijeno je nepoznat broj neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

U manjim okršajima kod Teočaka i Podkrša i u Lipi neprijatelj je imao 12 mrtvih, 11 ranjenih i 1 zarobljen. Plen: 6 pušaka, 1000 metaka, 2 pištolja i nešto vojničke spreme. Naš 1 lakše ranjen.

¹⁸ Vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 7.

" Opširnije o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 5 i 6.

Snage X divizije kod Reljeva digla su u vazduh 1 voz. Uništena lokomotiva i nekoliko vagona. Ubijeno 30 neprijateljskih vojnika.

Snage XXXIX divizije vodile su na prostori s. Slivno — Vodički Vrh (k. 868) borbu sa četnicima. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 2 ranjena. Naš 1 ranjen.

11-VI-1944

Snage IV divizije u manjim okršajima kod Teočaka, Baltinih Bara, u Novskoj Planini i s. Simići ubile su 12, a zarobljeno 3 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno je 1 konj i 1 puška. Naši su imali 1 ranjenog.

Snage XI divizije vodile su borbu sa ustašama koji su krenuli iz Kotor Varoši. Ubijeno je 12 a ranjeno 9 ustaša. Naš 1 mrtav. Plen: 1 puška i 50 metaka.

12-VI-1944

Snage IV divizije noću 11/12 postavile su zasjedu na cesti Otoka — Blatna. Uništen je 1 tenk srednje tonaže, 1 borna kola i 1 kamion. Ubijeno je 12 a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Plen: 2 šarca, 1 puška, 1 pištolj, 1200 metaka i nešto druge vojne spreme. Prilikom ove borbe neprijatelj je pokušao da interveniše iz Stražbenice ali je odbijen uz gubitke od 4 ubijena i 8 ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka.

U manjim okršajima oko Kostajnice, Bublice i Vrtoča neprijatelj je imao 17 ubijenih, a 8 ranjenih vojnika. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 1 puška i nešto municije.

Snage XI divizije vršile su pretres s. Agino selo. Ubijeno je 6 a ranjeno 7 četnika. Naš 1 mrtav. Plen: 1 puška i 50 metaka.

13-VI-1944

Snage IV divizije noću 12/13 napale su neprijateljsko uporište Koviljaču (k. 854), zapadno od ceste Bihać — Petrovac. Napad nije uspeo jer je neprijatelj saznao za naše namere. Tom prilikom ubijeno je 18 a ranjeno 24 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 4 ranjena.

Na cesti Petrovac — Bihać neprijatelj je prebacivao jakom kolonom od preko 200 kamiona, tenkova i bornih kola svoje ranjenike uz pomoć pešadije i artiljerije. Od mina uništen je 1 tenk i 1 kamion. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 24 ranjenih. Naši bez gubitaka. Tom

prilikom je oslobođeno 30 žena i djece iz okolnih s. Vrtoča i Teočaka, koje su Njemci bili potjerali za Bihać.

Istu noć od istih naših snaga napadnuta je jedna neprijateljska kolona od 70 motornih vozila. Ubijeno je 5 a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Na pruzi Dobrljin — Novi porušeno je 50 m pruge.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na Ilića Glavica — Čađavica. Ubijeno je 10 a ranjeno 6 četnika. Naša 4 ranjena.

14-VI-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem kod s. Rašće. Posle 5-časovne borbe neprijatelj je proteran uz gubitke 9 vojnika. Naša 2 ranjena.

Kod Topole posle 4-časovne borbe spašeno je 5 američkih avijatičara, koji su padobranom pali na neprijateljsku teritoriju. Avijatičari su spašeni.

Snage X divizije: između Jajca i Jezera ubile i ranile 70 neprijateljskih vojnika i uništile 5 kamiona.²⁰ Pored toga razbila je veću četničku grupaciju i ubila 30.

Snage XI divizije naišle su na četničku zasjedu. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši 3 mrtva i 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa jednom neprijateljskom kolonom jačine 1 bojne i 22 kamiona sa 1 tenkom i 1 bornim kolima, na cesti Ključ — Petrovac kod Oklinaca. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i više ranjenih i 1 zarobljen. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 1 šarac, 1 bacač, 8 pušaka, 6000 metaka, 1 signalni pištolj i nešto druge vojne spremne.

15-VI-1944

Snage IV divizije: u manjim okršajima kod Krupe i na Duhovsku ubijeno je 32 a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika.

Snage XI divizije prilikom pretresa s. Smrtići ubile su 7 a ranile 3 četnika. Plen 2 puške i nešto municije.

16-VI-1944

Snage IV divizije iz zasjede na cesti Petrovac — Oštrelj, na koju je naišla neprijateljska kolona sa 17 motornih vozila, potukle su i uništile svih 17 vozila, među njima i 1 borna

kola, u polaćasovnoj borbi. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i nepoznat broj ranjenih vojnika. Naši 2 mrtva i 5 ranjenih. Osim 2000 metaka ostali plen se nije mogao evakuisati usljed neprijateljske intervencije sa Oštrelja.

Zasjeda na cesti Krupa-¹ — Perišića Ziu— ubila je 18 ustaša. Plen se nije mogao pokupiti usled vatrene intervencije neprijatelja iz okolnih uporišta. Naši bez gubitaka.

Istog dana na istoj komunikaciji uništen je 1 tenk, koji je naišao na minu.

U manjim okršajima oko Gorijevca i [na] Lijeve Polje neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 ranjen. Plen: 1 šarac, 1000 metaka, 1 motorcicl i 1 kola.

Snage XXXIX divizije vršile su pretres s. Marčete i s. Graci. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka. Plen: 2 puške, 1 pištolj i ostale vojne spremne.

17-VI-1944

Snage IV divizije na cesti Petrovac — Bihać ubile su nepoznat broj neprijateljskih vojnika iz neprijateljske kolone.

Na pruzi Volinski most — Dobrljin dignut je 1 voz. Uništena je lokomotiva, 11 vagona, 1 tenk i 3 kamiona, koji su bili na vagonima. Pošto je na vozu bilo još 3 tenka, plen se nije mogao izvući. U toj borbi neprijatelj je imao 40 ubijenih i više ranjenih. Naša 4 ranjena.

Snage XI divizije vršile su napad na neprijateljsko uporište Cer. Napad nije uspeo što je uporište bilo dobro utvrđeno, ipak neprijatelj je pretrpio gubitke u 12 ubijenih i više ranjenih. Naši 5 mrtvih i više ranjenih.

U s. Mrkotić, Planje i Raduša razoružano je 16 milicionera. Plen: 15 pušaka, 400 metaka i 1 pištolj.

18-VI-1944

Snage IV divizije iz zasjede na cesti Petrovac — Bihać ubile su 10 neprijateljskih vojnika u jednoj koloni. Naši 2 ranjena.

Na našu zasjedu kod Gorijevca naišla su 4 kamiona, gde su 2 oštećena a ubijeno je 15 i ranjeno 20 neprijateljskih [vojnika].

Jedan voz je naišao na minu na pruzi Otoka — Novi. Lokomotiva je bačena iz šina i

- To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

oštećena su 3 vagona. Vod koji je bio u zasjedi otvorio je vatru i tom prilikom ubio 40 neprijateljskih vojnika, koji su bježali iz voza.

Na pruzi B. Novi — Prijedor dignut je 1 voz. Uništena je 1 lokomotiva i 6 vagona. Gubitci neprijatelja nepoznati.

U manjim okršajima oko s. Doljana, Koraplcnca i Klekovaca ubijeno je 3 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno je nešto municije. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbe sa neprijateljem, koji je izvršio ispad iz Tešnja. Ubijena su 2 i ranjeno js 8 neprijateljskih vojnika. Naš 1 nestao. Plen 1 puška.

19-VI-1944

Snage IV divizije postavile su zasjedu na Duhovskom, na koju je naišla 2. I/1 lovačke pukovnije.²³ U borbi je ubijeno 32 neprijateljska vojnika a ranjeno 25. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 3 p. mitraljeza, 1 strojica, 2 pištolja i 1000 metaka. Kasnije zarobljena su još 3 neprijateljska vojnika.

Na zasjedu na cesti Otoka — Blatna našao je 1 kamion. Ubijeno je 14 neprijateljskih vojnika a kamion je spaljen. Plen: 1 radio-stanica, 10 karabina i još nešto druge vojne spreme. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika. Naš 1 ranjen.

Na pruzi minom je uništena 1 lokomotiva i 5 vagona. Voz je išao od Blatne prema Rudicama. Gubitci nepoznati.

U manjim okršajima oko Volara zarobljen je 1 neprijateljski vojnik. Naš 1 nestao.

Snage XXXIX divizije u sukobu sa neprijateljskom patrolom kod Pasjaka ubile su 1 neprijateljskog vojnika i zaplenile 1 pušku sa 750 metaka.

20-VI-1944

Snage IV divizije u manjim okršajima sa neprijateljem kod Blatne, [na] komunikaciji Prijedor — B. Luka i [kod] Gradiške, ubile su 14, a ranile 12 neprijateljskih vojnika. Naši 3 mrtva.

Snage XI divizije odbile su neprijatelja koji je iz B. Luke i Kotor Varoši nadirao na naše položaje. U jakoj borbi neprijatelj je imao 18 ubijenih i 8 ranjeno. Naši bez gubitaka.

Kod Krčmarica razbijena je grupa ustaša uz gubitke od 5 ubijenih i veći broj ranjenih. Naš 1 mrtav. Plen: 4 puške, 200 metaka i 8 bombi.

Odbijen je neprijateljski napad na Sken-der Vakuf, koji su pokušale četničko-ustaške snage. Ubijeno je 3 a ranjeno 7 četnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na prostoriji Strbina — Podrašnica. Neprijatelj je imao 5 ranjenih. Naš 1 ranjen.

21-VI-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa četnicima kod G. i D. Vodenice. Četnici su imali 9 mrtvih i 10 ranjenih.

U Bukovači vodile su se borbe sa neprijateljem koji je izašao iz Petrovca. Ubijeno je 12 a 9 ranjeno neprijateljskih vojnika i neprijatelj je proteran u grad.

U manjim okršajima oko Ljubije i Čulića Brda neprijatelj je imao 13 mrtvih i 27 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Snage XI divizije vodile su borbu sa patrolom 4 lov. pukovnije.²⁴ Ubijeno je iz zasjede kod Sočanice 10, 3 ranjeno, a 6 zarobljeno. Naši bez gubitaka. Plen: 2 šarca, 2 strojnice, 2 pištolja, 1000 metaka i ostale spremne.

Odbijeno je 250 ustaša koji su pošli iz Kotor Varoši za Vrbanjce. Ubijeno je 11 a ranjeno 6 ustaša. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije imale su okršaj sa četnicima kod s. Jelići — Rakitovača. Četnici su imali 1 mrtvog i 7 ranjenih. Plen: 1 pištolj. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Na cesti Drvar — Oštrelj napadnuta je neprijateljska kolona. Ubijeno je 10 a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Uništeno je 15 kola. Naši 1 mrtav i 2 ranjena.

U borbi sa četnicima na Krupi na Vrbasu imali su četnici 2 ubijena, 6 ranjenih i 8 zarobljenih. Naši bez gubitaka. Plen: 6 pušaka, 12 bombi i 1350 metaka uz nešto ostale spremne.²⁵

22-VI-1944

Snage IV divizije postavile su zasjedu na komunikaciji Petrovac — Vrtoče kod k. 625. Neprijatelj u jačini oko 120 vojnika naišao je na zasjedu i u borbi koja je trajala 2 sata ubi-

jeno je 60 neprijateljskih vojnika i 23 zarobljeno. Naši 1 mrtav i 7 ranjenih. Plen: 6 p. mitraljeza, 34 pušaka, 11 pištolja, 6 strojnica, 1 laki bacač, 5000 metaka, 23 ručne bombe, 2 aparata za traženje mina i 3 kare minerskog voda sa alatom.

U borbama oko s. Vitasovca i čišćenja s. Simića i Mičija ubijeno je 14 milicionera a 6 ranjeno. Plen 2 puške sa nešto municije.

Istog dana u borbama oko Kozarca ubijeno je 10 a ranjeno 4 milicionera. Plen: 1 puška i 150 metaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa 2 neprijateljske kolone, jednom koja je nadirala iz B. Luke u jačini od 150 vojnika i 2 tenka i drugom koja je nadirala od Klačnice u jačini od 350 boraca i 2 tenka. Napad iako je bio potpomognut artiljeriskom paljbom, odbijen je uz neprijateljske gubitke od 7 ubijenih i 10 ranjenih. Naši bez gubitaka.

U manjem okršaju ubijeno je 2 a ranjen 1 četnik. Naš 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na prostoru Strbina — Podrašnica i na Klupama. Ubijeno je 7, ranjeno 14 a zarobljen 1 četnik. Naš 1 ranjen. Plen: 16 pušaka, 5 bombi, 1 strojnica, 2 pištolja, 700 metaka i ostale vojne srpeme.

23-VI-1944

Snage IV divizije vodile su celi dan borbu sa neprijateljem koji se krenuo iz Petrovca za Smoljane. Neprijatelj je imao 18 mrtvih i 14 ranjenih. Naša 4 ranjena.

U manjim okršajima na Tromedi i na komunikaciji Prijedor — Kozarac neprijatelj je imao 20 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 ranjen. Plen nešto municije.

Snage XI divizije ubile su iz zasjede 4 četnika.

24-VI-1944

Snage IV divizije postavile su mine na pruzi Prijedor — Brežićani na koje je naišao 1 voz. Uništena je lokomotiva i 8 punih vagona vojske. Plena nije bilo.

Na Gradini kod Drvara zarobljeno je 6 legionara.

- Snage XXXIX divizije* u borbi sa četnicima kod Han Kola i Graca ubile su 1 a ranile 3 četnika. Plen: 2 puške, 2 bombe i 130 metaka.
- 25-VI-1944 *Snage IV divizije* kod crkve u s. Lipi uništile su 1 kamion. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika i 1 ranjen a 2 zarobljena. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 2 p. mitraljeza, 1 strojica, 6 pušaka, 1 pištolj i 1300 metaka.
- Kod Sipovljana u borbi sa četnicima isti su imali 1 mrtvog i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.
- Snage XI divizije* u manjim okršajima ubile su 14 a ranile 20 četnika. Plen 2 puške.
- Snage XXXIX divizije* odbile su neprijatelja koji je ispao iz Drvara prema Rečkovcu i Jasikovači. Ubijeno je više neprijateljskih vojnika. Naši 2 ranjena.
- 26-VI-1944 *Snage IV divizije* minom su digle 1 voz na pruzi Otoka — Blatna. Uništena je lokomotiva sa 3 vagona vojske.
- U manjim borbama oko Briševa i Ovanjske neprijatelj je imao 8 mrtvih i 7 ranjenih.
- Na reci Savi potopljen je 1 ustaški brod koji je išao iz [Bos.] Gradiške za Jasenovac. Uz njega potopljen je i 1 šlep sa materijalom. Ubijeno je 14 ustaša.
- Istoga dana oslobođena su 2 saveznička avijatičara koja su se padobranom spustila između Orahova i Jasenovca.²⁶
- Snage XI divizije* u jednom okršaju prilikom pokreta bataljona prema Derventi ubile su 1 četnika. Plen: 1 puška i 10 metaka.
- Snage XXXIX divizije* u borbi sa četnicima kod s. Rogolje i s. Lunjevca ubile su 2, ranjena 3 a zarobljeno 6 četnika. Plen: 10 pušaka, 1 p. mitraljez, 110 metaka, 12 bombi i nešto druge vojne sprema.
- 27-VI-1944 *Snage IV divizije:* u manjim okršajima oko Ljubije ubijen je 1 neprijateljski vojnik a 2 su ranjena.
- Zaseda postavljena više same Dubice ubila je 9 ustaša a 4 ranila u momentu kada su isti počeli bežati iz grada usled nailaska sa-

²⁸ Bliže o dejstvu jedinica 4. NOU divizije vidi dok. br. 9 i 15.

vezničkih aviona i u svom begu naišli na zasjedu.

Snage X divizije napale su kod Blažuja i Semizovca neprijateljske vozove. Uništene su 2 lokomotive i 5 vagona.

Snage XI divizije izvršile su napad na grad Derventu. U napadu su učestvovala snage 1 to: 3 bataljona 5 brigade sa djelovima XIV i XVIII brigade.⁵⁷ U Derventi i okolnim uporištima se nalazilo oko 1.500 neprijateljskih vojnika. Od toga 150 Njemaca, nešto ustaša a ostalo domobranci 4 lovačke pukovnije. Napad je počeo u 23 časa a bio završen oko 3 časa ujutro kada je davala otpor samo još posada u gimnaziji. Gimnazija je bila već zapaljena i očekivalo se da će se svakog momenta predati. Intervencija iz Doboja u jačini 1 bojne 4 lovačke pukovnije sa oklopnim vozom prodrla je u grad.⁵⁸ Naše snage su se povukle. Ubijeno je 239 a ranjeno 100 neprijateljskih vojnika. Gubitci 5 brigade bili su: 9 mrtvih i 27 ranjenih. Plen: 2 topa 65 mm sa 100 granata, 1 protivkolski top 37 mm, teški bacač sa 200 bombi, 60 pušaka, 3 t. mitraljeza, 6 p. mitraljeza, 5 strojica, 50.000 metaka, 2 motorcikla, 1 radio-stanica, 8 telefona, a uništeno je: 1 brdski top, 2 bacača mina, 2 t. mitraljeza. Zapaljena je željeznička stanica, srez, gimnazija i 3 magacina sa ratnim materijalom. Snage 14 brigade učestvovala su u napadu na Derventu sa 4 bataljona. Jedan bataljon preko mosta na Ukrini, 2 bataljona preko s. Kuljenovci, Agići, Pjevalovac i Bjelo Brdo. Jedan bataljon je razorio oba mosta na Zirovini. Brzo je likvidiran neprijatelj kod električne centrale, koja je zapaljena. Ovaj bataljon zaplenio je 4 haubice, 2 brdska topa i 2 protivoklopna topa. Postignuti uspjesi nisu se mogli iskoristiti zbog pojave neprijateljskog pojačanja i oklopnog voza. Topovi prilikom povlačenja su uništeni. Tokom borbi ubijeno je 161 a ranjeno 115 neprijateljskih vojnika. Naši: 10 mrtvih, 20 ranjenih i 20 nestalih. Plen: 32 pu-

⁵⁷ Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu 38. NOU divizije (vidi knj. 23, dok. br. 34).

O neprijateljskim snagama u Derventi, kao i o snagama pristiglim u pomoć, vidi dok. br. 151 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 153.

ške, 3 p. mitraljeza i 3 pištolja. Uništeno: 2 mosta, 2 kamiona, 2 limuzine, zapaljena električna centrala i 1 vojni magacin. 8 topova uništeno je na njihovim položajima.²⁹

Tog dana razoreno je 500 m željezničke pruge Doboj — Teslić.

Razbijena je veća grupa četnika, kojima su naneti nepoznati gubitci. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

28-VI-1944

Snage IV divizije izvršile su napad na neprijateljsko uporište Kozarac. Napad nije uspio, ipak je neprijatelj imao 15 mrtvih i 8 ranjenih. Naši 7 ranjenih.

Istoga dana napadnuta je jedna neprijateljska kolona na komunikaciji Prijedor — Kozarac. Posle 2-časovne borbe neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši 1 ranjenog.

Kod uporišta Krčevine zarobljena su 2 neprijateljska vojnika, pripadnika 10 lovačke pukovnije II gorskog zdruga.³⁰

Vatreni prepad na neprijateljsko uporište Čulića Brdo iz najveće blizine dao je izvesne rezultate jer se pucalo u vojsku koja je bila u stroju.

Snage XI divizije u manjem okršaju sa četnicima ubile su 3 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 3 puške.

Snage XXXIX divizije izvršile su napad na neprijateljsko uporište Kozarac. Borba je trajala 6 sati. Ubijeno je 35 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Naši: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Plen: 2000 metaka.

Kod s. Kovačevića zarobljen je 1 četnik i zapijenjene 3 puške.

Na cesti Drvar — Oštrelj ubijeno je 20 i više ranjenih neprijateljskih vojnika pripadnika 384 regimente³¹ u toku 1-časovne borbe. Naša 3 ranjena.

²⁹ Opširnije o borbama za Derventu vidi dok. br. 10.

³⁰ Vjerovatno je to bio 2. domobranski lovački zdrug, jer je on djelovao na tom prostoru (vidi tom V, knj. 27, dok. br. 120 i 123).

³¹ U junu je u Drvaru bio 3. bataljon 384. puka njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«, a jedna njegova četa je bila stalno u Oštrelju (vidi knj. 26, dok. br. 108).

Kod Krupе n/V.³² u borbi ranjena su 2 četnika. Naša 3 ranjena.

29-VI-1944

Snage IV divizije postavile su kod Vrtoča zasjedu na koju je naišla neprijateljska kolona u jačini od 32 kamiona i tenka. U kratkoj borbi uništen je 1 kamion a oštećena 1 borna kola i 2 kamiona. Ubijeno je preko 50 a ranjeno više vojnika. Kolona je vraćena nazad u Vrtoče.

Istoga dana na drugu zasjedu naišao je neprijatelj u jačini oko 50 vojnika. U borbi je ubijeno 7 a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši 2 ranjena.

30-VI-1944

Snage IV divizije vodile su borbu sa neprijateljem na Briševu. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 11 mrtvih i 16 ranjenih. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Prema radio-telegrafskom izvještaju *snage X divizije* za vreme neprijateljske otanzive, koja je na njenom sektoru počela 19-VI, vodile su niz borbi u kojima je neprijatelj imao 445 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 32 mrtva i ranjena.³³

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU JUNA MJESECA IMALE SU:

204 većih i manjih akcija.

1) Gubitci:	a) neprijateljski:	2.937 ubijeno 1.838 ranjeno 134 zarobljeno
	b) vlastiti:	4.909 svega izbačeno iz stroja 106 poginulo 276 ranjeno 37 nestalo.
2) Plijen:	a) oružje	7 topova, 4 teška bacača, 4 laka bacača, 9 šaraca, 8 teških mitraljeza, 27 p. mitraljeza, 389 pušaka, 23 strojnice, 40 pištolja, 6 signalnih pištolja, 10 telefona, 7 bicikla i motorcikla, 3 radio-stanice, 2 aparata za traženje mina, 3 durbina

" Riječ je o Krupi na Vi

b) municija:	113.780 komada puščanih metaka, 283 topovskih granata, 351 bomba za bacač, 98 ručnih bombi
c) sprema:	160 pari odjela, 124 pari cipela, 59 šatorskih krila, 30 čebadi
d) ostalog	38 konja.
- 3) Uništeno: 12 tenkova i bornih kola, 78 kamiona, 7 automobila, 12 topova, 16 lokomotiva sa 94 vagona, 8 mostova i 2 km željezničke pruge. Zapaljena je 1 električna centrala, 3 stanice³⁴ i 4 magacina sa ratnim materijalom.

Nanoriena:

Pošto još nije primljen detaljan operativni izvještaj X divizije o borbama i neprijateljskim gubitcima u toku neprijateljske ofanzive u junu mjesecu, isti su unešeni prema operativnim radio-depešama.

4) Zaključci:

Glavnina ofanzivnih snaga neprijatelja u ofanzivi, koja je započela 25 maja,³⁵ početkom juna orijentisala se po pretresu prostorije Srnetica — Potoci — Drvar za glavninom snaga I Proleterskog korpusa sa prostorije Glamočko Polje — Mliništa — Podgorija.³⁶

Stab korpusa formirao je operativnu grupu od djelova XXXIX i IV divizije i napao neprijatelja sa leđa na liniji Mrkonjić — Mliništa sa ciljem rasterećenja I Proleterskog korpusa.³⁷

Ovaj napad donio je željeno taktičko dejstvo jer je neprijatelj naglo 6 juna prešao u protivnapad na čitavoj toj liniji, menjajući verovatno svoj raniji plan, pregrupišući i preorijentirajući svoje snage na ponovni pretres Siše — Lisine — Klekovače i Srnetice.

Ovim je postignut naš cilj rasterećenja pritiska na snage I Proleterskog korpusa i omogućio predah i pregrupaciju snaga I Proleterske i X divizije.

^M Riječ je o željezničkim stanicama.

^K Odnosi se na drvarsku operaciju (vidi knj. 25, dok. br. 111, 112 120, 127, 137, 184 i 192).

["] O rasporedu i dejstvu jedinica toga korpusa, kao i o neprijateljskim snagama, vidi knj. 25, dok. br. 118, 129, 135, 156, 158 i 166, knj. 26, dok. br. 23 i 123, kao i dok. br. 29, 32 i 33 u ovoj knjizi.

⁵⁷ Vidi knj. 26, dok. br. 12.

Neprijatelj je u ponovnim krilnim obuhvatima namera-
vao da opkoli i nabaci naše snage na masiv Klekovače sadej-
stvujući sa snagama iz Drinića, Drvara i Prekaje.

Naše snage na pogodnim mestima nanosile su gubitke i
već 8 juna probile se iz uobrućavane prostorije. Neprijatelj
je nastavio u svom nadiranju sa pretresom uobrućavane pro-
storije, pošumljenog masiva Klekovače i Srnetice.

Karakteristično je, da je neprijatelj ovog puta na domi-
nantnim tačkama i prelazima u šumi ostavljao uporišta, koja
su se zadržala više dana i vršila detaljne pretrese manjih pro-
storija tragajući za našim snagama, bolnicama i magacinima.³⁸

9 juna neprijateljske garnizonske snage iz Dervente, Do-
boja i Teslića prešle su u lokalnu ofanzivu na oslobođenu te-
ritoriju Centralne Bosne sa vjerovatnim ciljem odbacivanja
naših snaga od komunikacija u dolini Bosne, zauzimanje Prnja-
vora i koordinirajući ovu aktivnost sa dejstvom na glavninu
naših snaga u Zapadnoj Bosni.

Ciljevi neprijatelja su spriječeni upornom odbranom i
razbijanjem djeiova neprijateljskih snaga.

Po završenom pretresu masiva Klekovače, neprijatelj se
sa glavninom koncentriše na prostoriji Mliništa — Mrkonjić³⁹
— Jajce, Duvno — Sujica i Fojnica — Rastovo, a pojačava gar-
nizone i uporišta u dolini Neretve i na liniji Konjic — Sarajevo.

Vjerovatna namjera neprijatelja je u ofanzivi, koju je
otpočeo 19 juna na sektoru X divizije, da napadom ofanzivnih
grupa sa sjevera i sjevero-zapada sa koncentracijskih prostorija
nabaci snage I Proleterske divizije na liniju Sarajevo — Konjic
— Mostar.

Posle višednevnih upornih borbi na masivima Vraniće i
Bitovnje, snage I Proleterske divizije prebacuju se preko pruge
Sarajevo — Mostar, a snage X divizije, zadržavajući dalje ne-
prijatelja i manevrišući na masivima Bitovnje i zabacujući se
za leđa glavnini neprijateljskih snaga, ponovo čiste svoj raniji
sektor i oslobađaju Prozor.

U cilju rasterećenja pritiska na X i I Proletersku diviziju,
naređeno je XI diviziji pojačati pritisak na liniji Brod — Sa-
rajevo. U vezi ovog jedinice XI divizije izvršile su uspješan
napad na Derventu i okolna uporišta na komunikaciji Brod —
Sarajevo.

Razbijanje garnizona Dervente i okolnih uporišta na liniji
Brod — Doboj — Teslić imalo je za posledicu brže izvlačenje
glavnine neprijateljskih snaga radi obezbeđenja pruge Sarajevo
— Travnik i ostalih komunikacija.

^M Vidi dok. br. 108, napomenu br. 6 i 8.

³⁸ Mrkonjić-Grad

Naše jedinice tokom čitavog mjeseca juna pokazale su pojačanu aktivnost na komunikacijama Brod — Sarajevo — Mostar, Travnik — Jajce, Bihać — Petrovac — Drvar i Bihać — Novi — Prijedor, napadajući uspješno na vozove i motorizovane kolone.

Sadejstvo snaga i pojačani napadi na osjetljive tačke po neprijatelja onih naših snaga, koje nisu angažovane u borbama gde neprijatelj vrši ofanzivu sa glavnim snagama, pokazali su se korisnim, a s druge strane otkrili danas slabost neprijatelja u rezervama.

Napadom na osjetljive tačke, neprijatelj je bio prinuđen da interveniše sa djelom snaga, koje su upotrebljene u ofanzivi, pošto nije imao raspoloživih rezervi, ili je gubio bitke na tim osjetljivim tačkama.

Brzo i uspješno sadejstvo naših snaga bilo je omogućeno kako udarnošću i unutarjom čvrstinom naših jedinica, tako i poboljšanom službom veze a naročito radio-telegrafske službe, koja je funkcionisala bezprekorno, iako ta služba nije zahvatila trupnu mrežu.

Izvjeshni nedostaci u napadima na jače utvrđena manja uporišta ukazuju na potrebu popune naših pješadiskih jedinica sa težim oruđima-artiljerijom, bacačima i protivoklopnim puškama i bacačima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Došen

(M. P.)

K o m a n d a n t,
general-major,
S. Rodić

PREDLOG ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 23. JULA 1944.
OPERATIVNOM ŠTABU 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRI-
GADE O DEJSTVIMA U JUŽNOJ HERCEGOVINI¹

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 659
Dana 23 - VII - u 8.15 č
s. D. Crkvice

ŠTABU OPERATIVNE GRUPE XII i XIII BRIGADE²

Pošto su Njemci stavili sebi u zadatak da izbiju na liniju Plana, misle i da odbace naše snage u pravcu Crne Gore.³

U koliko vi smatrate da bi mogli manevrisati na sektoru Južne Hercegovine, odmah nas izvijestite, jer smo mi mišljenja da bi to bilo najbolje s obzirom da je ova ofanziva vezana za rok. Naravno, osnovni je uslov da grupa brigada bude u cjelini, a ne da se odvaja brigada od brigade. Sa pozivom na ovo naređenje uzeli biste i južnohercegovački partizanski odred pod svoju komandu.

Naše je mišljenje da se, u slučaju vrlo jakog pritiska neprijatelja u pravcu Lukavac — Plana, kada vas bude potisnuo dublje ovamo, da se naglo sa obje brigade zabacite neprijatelju za leđa na sektor Vlahovići — Ljubinja, s tim što ćete manevrisati što je moguće brže, kako se ne bi neprijatelj mogao snaći i koncentrično napasti. U slučaju da bi eventualno neprijateljske snage kasnije bile angažovane u tolikoj mjeri da vam je opstanak onemogućen, onda biste se probijali u pravcu sjevera ili eventualno u najpovoljniji pravac, koji biste izabrali prema konkretnoj situaciji. Neobično je važno da neprijatelj ne uspije da sve naše snage potisne iz Hercegovine, pa ćete ovo uraditi prema nahođenju i izvijestite nas radiogramom.⁴

Komanda I područja u tom slučaju neka se veže sa X brigadom a komanda II područja sa vama.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/8, k. 1143.

² Vidi dok. br. 83 i 103.

³ Vidi dok. br. 91 i 158.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu 12. i 13. hercegovačke brigade vidi dok. br. 113 i 119.

⁵ Prvo područje je obuhvatalo nevesinjski, gatački i bilečki srez, a Drugo — stolački, ljubinski i trebinjski srez. Bliže o njihovom formiranju vidi knj. 26, dok. br. 73.

Ako smatrate da je ovaj zadatak za vas nemoguć, izvjestite nas, ali mi smatramo da je u ovoj situaciji mogućan. Vi otuda možete to bolje ocijeniti, jer najviše zavisi od jačine neprijateljskog pritiska, a na sektoru Južnohercegovačkog partizanskog odreda nema neprijateljskih snaga.

Teške ranjenike ostavljate na sigurna mjesta pored naših sela, gdje će se o njima starati naši sigurni ljudi iz pozadine.

Poslije završetka ove ofanzive mi prelazimo u ofanzivu na Hercegovinu, pa bi vaše prisustvo bilo od ogromne važnosti za tu ofanzivu.⁶

Vezu preko radija održavajte redovno sa nama.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Pomoćnik načelnika štaba,	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović		Vlado Šegrt

(M. P.)

BK. 103

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 23. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA DEJ-
STVO NA PROSTORU BEZDEDE — ROGAČE — SLATO —
LUKAVAC¹

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Str. pov. broj 660
Dana 23 - VII u 8.15 C
s. D. Crkvice

Z A P O V I J E S T
(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje)

Na sektoru Gacko XI Hercegovačka brigada u snažnom noćnom naletu 21/22 o. mj. odbacila je neprijatelja preko rijeke Mušnice i ovladala sa Miholjače natjerujući neprijatelja na

⁶ Vidi dok. br. 121.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/8, k. 1143.

povlačenje ka Gacku. U ovoj borbi neprijatelj je imao velikih gubitaka. Do sada nema promjena na ovome pravcu.²

Bande iz Bileće ne pokušavaju sa napadima u pravcu Banjani, ali je jedna grupa bilećkih bandi jačine oko 500 do 600 bandita izvršila ispad u pravcu prostora Pađeni — Plana i u pravcu: Krstača — Vranjska. Sa ovom grupom bandita koji su izašli iz Bileće vode borbu tri bataljona X brigade i jača borba bila je sinoć. Još nemamo izvještaja o ishodu ove borbe.³

Neprijateljske snage koje napadaju od pravca Nevesinja izgleda da su dobile pojačanje. Jedna grupa četničkih bandi iz Gacka prebacila se 21 o. mj. preko Fojnice za Sipačno.⁴ U vezi novostvorene situacije XIII brigada se rokirala na liniju: Milavići — Hatelji — Ržanik.

XII brigada se nalazi sa dva bataljona angažovana u borbi oko Sipačno i Crno Osoje, a sa dva bataljona na prostoru sjeverozapadno od s. Bezdeđe.

Od pravca Stolac nema naročitih promjena do sada i neprijatelj sa ovoga pravca ne pokušava da napada u pravcu Dabar. U vezi toga

NAREĐUJEMO:

1. — XII Hercegovačka N.O.U. brigada	1. — Manevrisaće na prostoru: Bezdeđe — Rogače — Slato — Lukavac, ne dozvoljavajući neprijatelju da se probije ka Davidovići i ka Rioca. Naročitu pažnju obratite na vaš desni bok kako vas četničke bande, potpomognute sa Švabama, ne bi obišle preko Brezova Dola — Javić ka Rioca. Vaš manevar treba da bude više sa desnim krilom preko Sipačno i dalje ka Gradina (k. 1362) ili ka Nekudina (k. 1107). ⁵ Na svom desnom krilu angažovaćete prema situaciji potreban broj ljudstva, no u sporazumu sa štabom Operativne grupe. ⁸
2. — XIII Hercegovačka N.O.U. brigada	2. — Postaviće se u najzgodniji položaj tako da možete najbolje potpomoci rad XII brigade i kako možete

² Vidi dok. br. 105.

³ Ta borba je vođena protiv četnika Bilećke brigade, vidi dok. br. 104 i 108.

⁴ Odnosi se na četnike Gatačke brigade. Opširnije o njima vidi dok. br. 113.

⁵ i ⁷ Vidi dok. br. 113 i 119.

• Vidi dok. br. 102.

najbolje tući glavninu neprijateljskih snaga."

Operativni štab u vezi naređenja ovoga štaba str. pov. 641 od 19 jula t. g. neka rukovodi operacijama na tome pravcu kako je to regulisano tim naređenjem.⁸

Sto se tiče vašeg 3 bataljona uradite kako vi ocijenite da je najbolje.

3. — Redovno šaljite izvještaje ovome štabu kako bi bili na vrijeme obavješteni o svakoj promjeni na sektoru: Nevesinje.

Radio-stanica XII brigade ne funkcioniše dobro iz razloga što se dovoljno ne puni akumulator, pa je potrebno da se akumulator dano-noćno puni.

4. — Stab divizije nalazi se u s. Donje Crkvice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Pomoćnik načelnika štaba,	Komandant,
potpukovnik	m a j o r	general-major
Dragiša Ivanović	Drago Đukanović	Vlado Šegrt

(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 80.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 23.
JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O ČETNIČKOM
ISPADU I DEMONSTRATIVNOM NAPADU NA BILEĆU¹

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 408
23-VII-1944 G.
D. Vrbice
u 19.30 č

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Donje Crkvice

U vezi ispada četničkih bandi dostavljamo sledeći izvještaj:

1. — Naš »4« [bataljon] po dobivenom zadatku krenuo je 21 o. mj. u 20 časova pravcem: s. Kovači — Plana — Pađeni, gdje je stigao oko 1 čas 22 o. mj. Po dolasku u Pađene uputio je svoju jednu četu na Veliki Kukun. Po izbijanju ove čete na Veliki Kukun, naš »4« je sa ostatkom bataljona krenuo pravcem. Mali Kukun i čuke između V. i M. Kukuna, gdje je stigao oko 5 časova. Po izvršenom izviđanju u 6 časova krenuo je u napad pravcem: Osmić Gomile — Oblo Brdo — Krstače. Poslije jake i uporne odbrane od strane bandi naš »4« je uspio da potisne neprijatelja sa Oblog Brda i jednim dijelom i sa Osmica Gomila. U tome momentu neprijatelj je doveo pojačanja i krenuo je uglavnom sa tri kolone: prva kolona išla je od Podgorja prema Malom Kukunu, druga sa Osmica Gomila između V. i M. Kukuna i treća od Krstača, Oblog Brda — Ostrvica, Riđe Lokve — Crno Osoje.

Naš »4« je vodio oštru i upornu borbu koja je trajala 11 časova. Jačina neprijatelja bila je 400 do 500 bilečkih bandita. Pod jakim pritiskom neprijatelja, naš »4« je u 17 časova o stupio preko Pađena — Deče na Rogove.

Pred našim »4« povukli su se naši ljudi sa stokom iz sela Pađena, Njeganovića i Podgorja. Ovo ljudstvo sa stokom sada se nalazi u selu Kačanj, gdje će ostati dok se bande ne protjeraju.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/12, k. 1143.

U ovim borbama neprijatelj je imao deset mrtvih, dok smo mi imali jednoga.

Sada se naš »4« nalazi u selu Kovačima.

Neprijatelj po izbijanju na V. i M. Kukun spustio je izvjesne dijelove u selo Pađene gdje je zapalio 4 pojate. Po izvršenju ovoga, a pred samu noć ovi dijelovi su se povukli prema Kukunu i Osmić Gomilama, tako da su četničke bande zanočile na liniji: Granica — Osmić Gomile — V. i M. Kukun. Do ovoga časa nismo dobili nikakav izvještaj o njihovom daljem pokretu.¹⁷

¹⁷ i ⁴ U dnevniku Komande Bilečke četničke brigade o tome se kaže:

»Borbe oko Bileće u vremenu od 21/VII — 30/VII 1944 god.

Zajedno sa delovima stolačke i ljubinjske brigade glavni delovi naše bilečke brigade krenuli su na terensku akciju 21 jula 1944 god. u cilju potiskivanja neprijatelja sa delova teritorije krstačke opštine i sa teritorije planske opštine — za Crnu Goru. Sa druge strane usledile su sporazumne operacije od Nevesinja i Gacka, pa se išlo za time da se uhvati veza sa nevesinjskim korpusom, kako bi se potom preduzela zajednička akcija protiv boljševika. Sto se tiče odbrane Bileće, ona je (osigurana) postignuta time što je ostao potreban broj boraca neposredno oko grada pod komandom poručnika Šarenca i zamenika komandanta bataljona, dok je komandu nad jedinicama, koje su krenule na teren — u akciju imao kapetan Kureš.

Radi lakšeg komandovanja i uspešnijeg sadejstva jedinica kapetan Kureš je rasporedio jedinice u dve kolone: desnu kolonu sačinjavali su: granični, zavodski i bilečki bataljon sa komandantom kolone pporučnikom Spirom Babićem. Levu kolonu sačinjavali su: sitnički bataljon, ljubinska i stolačka brigada, pod komandom pporučnika A. Kisića. Borbeni položaj zauzele su kolone u toku 21 jula ovako: Desna kolona: od Prijedora preko Curjena — Nakovna do Podgorja. Leva kolona: od Podgorja, preko čuka iza Gradine — Krstače — Osmić Gomile — Bukovi Vrh.

Ljubomirski bataljon manevrisao je kao pobočnicu levom krilu leve kolone preko Tisaca i Zvijerine pa i do Sitnice. Baš u vremenu zauzimanja borbenog rasporeda čula se borba u Dabru — Lukavcu i iza Kobilje Glave i to između Nevesinjskog korpusa i broja 11 (šifrovani naziv za Nijemce — prim. red.) protiv boljševika.

U ovom desetodnevnom poduhvatu naše jedinice imale su često više svakodnevnju borbu, sad manjih sad većih razmera...

Odmah po zauzimanju napred navedenih položaja komunisti su pokušali da nas potisnu. Tako je vođena borba u toku 22-og i noću između 22 i 23 jula. Pred desnom kolonom nađen je mrtav Milovan Stolica, partizan iz Granice. Ranjenih je bilo više, među njima i politički komesar neki Bjelica (ranjen u prsa i rame). Isto tako nađen je mrtav Salatić Dura Novak sa još tri mrtva boljševika čiji identitet nije utvrđen. Na našoj strani 4 ranjena lakše prirode — izuzev Boljanovića iz graničkog bataljona, koji je malo teže ranjen.

Leva kolona u toku 22/VII razbila je neprijateljski bataljon X H Br, koji je predhodne noći prispeo sa Kovača u jačini 68 boraca te su mu se pridružila još dva odreda, sve jačine 103 čoveka. Naši su (naročito sitnički) proterali boljševike severno od Padena i Kukrića. Nađen mrtav komandir čete neki Mustafa i zamenik komandira čete Mastilović. Prisilno mobilisane žene odnele su 7 teško ranjenih partizana

2. — Naša demonstracija na Bileću izvršena je noću 22/23 o. mj. tako da je naš »3« oko 11 i 30 časova izvršio pritisak na Nakovanj,³ kojim je ovladao poslije uporne borbe. — Naš »1« u li sati i 40 min. izvršio je pritisak na Curjen u dva maha ali je oba puta bio odbijen. — Naš »2« (bez jedne čete) poslije kratke borbe od 2 do 3 minuta potjerao je neprijateljske dijelove sa Hadžibegovog Brda i ovladao istim. — Naš »5« u isto vrijeme ovladao je sa Vlajinja, poslije vrlo kratkog neprijateljskog otpora. — Jedna četa našega »1« u 24 sata i 15 min. poslije kraćeg neprijateljskog otpora ovladala je sa Modropac.⁴

3. — Po završenoj akciji naš »3« povukao se oko 1 čas u svoj logor. Naš »1« u isto vrijeme povukao se i posjeo položaje u selu Bogdašići, dok mu je jedna četa koja je ovladala sa Modropcem ostala na istom.

4. — U toku današnjeg dana raspored naših snaga bio je sledeći: Naš »5« na Vlajinja, »2« na Hadžibegovom Brdu, jedna četa »1« na Modropac, »1« (bez jedne čete) u selu Bogdašići, »3« u selu Trnovici, a jedna njegova četa na Plana. Naš »4« u selu Kovačima.

5. — U Bileći se nalazi 40 Švaba sa tri oficira i dvije radio-stanice. Jedna kolona bandita jačina 70 do 100 krenula je danas iz Bileće pravcem Čepelica.

6. — Raspored neprijateljskih snaga u toku današnjeg dana bio je sledeći: u Bileći dva bataljona, 40 Švaba sa tri švapska oficira; bilečki bataljon na Curjenu, granični bataljon na Gradini, zavodski na Nakovanj, dok za sitnički bataljon nemamo tačnih podataka a najvjerovatnije da se nalazi negdje oko Sitnice.

Neprijatelj je u toku današnjeg dana bio neaktivan. Naše delove koji se nalaze na Vlajinji, Hadžibegovom Brdu i Modropcu uznemirio je sa nekoliko bacačkih mina i dva do tri rafala iz mitraljeza.

7. — Večeras ćemo sa manjim dijelovima »5« i »2« izvršiti manji prepad radi uznemiravanja bandi u Bileći i privlačenja kolone koja je krenula prema Osmić Gomilama i Kukunu, dok smo ostalim dijelovima naredili najveću budnost.

u Danice. Partizani su ostavili na terenu bacač 81 mm. koji su naše jedinice tražile ali bez uspeha.

Napad na Bileću 22. jula 1944. godine. Napad je izvršen oko pola noći. Naši delovi na Hadžibegovu brdu bili su iznenađeni. Posle kraće borbe jedinice su se povukle sa H. b. i K. na položaje neposredno oko grada. Prilikom povlačenja nismo imali gubitaka izuzev što je Božo Milenić iz Zavodskog bataljona teže ranjen. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8468.) O narednim borbama ovih četnika u julu vidi dok. br. 108 u ovoj knjizi.

³ Nakvan gradina

8. — Usled akcija koje je ova brigada imala poslednjih dana utrošeno je mnogo ručnih bombi pa molimo, ukoliko bi raspolagali sa istim, da nam ih najhitnije dodijelite.

9. — Ukoliko ne bi bilo naročitih promjena u toku noći i sjutrašnjeg dana, namjeravamo sjutra pred veče sa naša dva bataljona napasti neprijateljske bande koje se nalaze na Kuku-nu i Osmić Gomilama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik — kapetan,	Komandant — major
Zivko Jošilo	Mustafa R. Dizdarević	N. ³ Ljubibratić

BR. 105

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 23. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA AVTOVAC I GACKO¹

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 371
Dana 23.VII.1944 g. u 10 čas.
s. Lipnik

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

21. o. mj. iz pouzdanih izvora smo bili obaviješteni da su Švabe napustile Gacko, kao i veći dio četnika, koji su između 19. i 20. o. mj. otišli prema Nevesinje s namjerom da našim brigadama koje vode borbu na sektoru Nevesinje udare sa leđa.-' Isto tako je i jedan dio ustaša, njih oko 150, otišao preko Vučja Bara, također s namjerom da napadnu naše snage od pravca Djed planina.

Kako bi iskoristili odsustvo Švaba u Gacko, kao i veći dio četničkih bandi, a i da bi olakšali našim snagama na sektoru Nevesinje, ovaj štab je donio odluku da sa dva bataljona ove brigade i crnogorskim bataljonima i Pivskom četom izvrši pokret sa prostorijske Kazanci — Dulići prema s. Miholjače, a i sa-

³ Nikola

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/12, k. 1143.

* O dejstvu četnika vidi dok. br. 104 i 113.

ШТАБ
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА

ШТАБ КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА
 КОМАНДИ УСТАВА

21. o. m. j. iz pouzdanih izvora smo bili obaviješteni da su bave
 napustile Gacko, kao veći dio četnika, koji su između 19 i 20 o. m. j. otišli pre-
 ma Nevesinje snagom da našim brigadama koje vode borbu na sektoru Nevesinje
 udare sa leđa. Isto tako je i jedan dio ustasa, njih oko 150, otišlo preko Vu-
 čja Bera, također i namjerom da napadnu naše snage od prevoja Vjeđ planina.
 Kako bi iskoristili otpustio vrba u Gacko, kao i veći dio čet-
 ničkih bandi, a i da bi otkrili naša snaga na sektoru Nevesinje, ovaj tab
 je kopio odluku da sa dva bataljona ove brigade i Crnogorskih bataljona i
 Pivskom četom izvrši pokret sa prostorijske Kazanici-pulici prema s. Miholjaca, a
 i samom Gacku sa zahtovom da napadnemo bande na prostoru Miholjaca-Artovac, a
 pomoćstvu upućeno i u samo Gacko, te da bi neprijatelja zbunili u svoja na-
 -jerama prema Nevesinje, a zatim vjerovatno i prema nama, to smo 21. o. m. j. izvr-
 šili pokret sa 1. i 2. našim bataljonima pravcem preko Smebor i u toku noći iz-
 -vedu na 21/22 o. m. j. ovladali sa s. Miholjaca i istočnom stranom ceste Miholja-
 -ce-vrba. Neprijatelj je zadržao položaje Jovanovo Brdo i Čuke oko Artovac, kao
 i čuke iznad samo Gacko tzv. Zečice, gdje se je čitav dan 22. o. m. j. vodila uporna
 borba. Neprijatelj je imao snage i to oko 250 četnika, sem onih koji su bili
 na Stepenj, oko 100 vrba sa jednim topom i dva do tri teška bacača, kao i nešto
 mitraljeza, njih do 100. Neprijatelj je raspolažao sa dosta automatskih oružja,
 kao i teškog oružja sa dovoljnom količinom municije te je u toku jučerašnjeg
 dana vratio nekoliko puta juriste na naše položaje, gdje je uvijek bio uspješno
 odbijen. Neprijatelj je artiljerijsko i teški bacači su neprekidno tukli na-
 -še položaje.

Iste noći je naredjeno i I. bataljonu I. područja II. Korpusne vojne
 oblasti (poderni) da izvrši pokret iz Gornji Kazanici preko Bijela polje-Kosovi
 Vre i da u toku noći izbijsu na liniju Jasenik i sadejstvuje sa desnom krilu
 naših bataljona u pravcu Ponikve. Isto tako je naredjeno i Pivskoj četi, kao i
 II. bataljonu I. područja koji je također bio na prostoru Ravno da sadejstvuje
 je sa desnom krilu njihovog I. bataljona i da izbijsu prema Vučja Bera i Rajkova
 Brda. Međutim ovi bataljoni su zakasnili i tek oko 10 časova su stigli na
 liniju cesta-Miholjaca-vrba, a zatim su dojevovali dalje preko Ponikve i ovla-
 -dali sa blizim čukama do Zečice i kuli 56. Neprijatelj je uputio oko 70 vrba
 i nešto četnika prema vrhačjevo da napadnu ove naše bataljone sa leđa. Pivska
 četa i II. Crnogorski bataljon su ovaj pokušaj bave odbacili prema Knežak, no
 ovi bataljoni se nisu snašli da neprijatelja jače odbace i izbijsu na liniju
 iznad Gračanica, kako bi zatvorili pravac Gacko-Nevesinje i ne dozvolili dolazak
 neprijateljskog pojačanja od Nevesinje; kad bi se stvorio uslov za napad i
 zauzeće samog Gacko, jer je neprijatelj bio dobro potužen i spreman da napusti
 Gacko.

Mi smo sa svim našim snagama ponovo preduzeli napad na Artovac-
 Jovanovo Brdo, a zatim na samo Gacko, gdje smo neprijatelja odbacili sa polo-
 -žaja Artovac, dok sa Gacko nismo mogli ovladati zbog dolaska neprijateljskog
 pojačanja od Nevesinje i to 6 kamiona i oko 150 vojnika, u kamionima ne znamo
 šta je bilo, a i zbog toga što su je Pivska četa i II. Crnogorski bataljon bez
 naredjenja se povukli prema Ulinje i I. Crnogorski bataljon je neprijatelj
 zaobišao od Kravarevo napadao ga sa leđa, zato nam nije uspelo da ovladamo
 sa Gacko. Crnogorski bataljoni se nisu analazili u borbi, a vjerujemo da smo
 krenuli sa čitavom našom brigadom da bi sigurno zauzeli Gacko i neprijatelja
 više porazili. Ovo nijesmo saželi učiniti zbog zadatka naše brigade od toga
 četa, te smo morali ostaviti jedan naš bataljon na Kobilja Bera, a jedan na
 Gat-Milatovica radi zatvaranja pravca Gacko-Bileća i Gacko-Krstac.

Pošto noćas nismo ovladali sa Gacko, to smo jutros oko 5 časova
 napustili Artovac i naše snage prebacili na istočnu stranu rijeke Mlatica i

mom Gacku sa zadatkom da napadnemo bande na prostoru Miholjače — Avtovac, a po mogućstvu upadnemo i u samo Gacko, te da bi neprijatelja zbunili u svojim namjerama prema Nevesinju, a zatim vjerovatno i prema nama, to smo 21. o. mj. izvršili pokret sa 1. i 2. našim bataljonom pravcem preko Samobor i u toku noći između 21/22. o. mj. ovladali sa s. Miholjače i istočnom stranom ceste Miholjače — Vrba. Neprijatelj je zadržao položaje Jovanovo Brdo i čuke oko Avtovac, kao i čuke iznad samo Gacko, tzv. Zečice, gdje se je čitav dan 22. o. mj. vodila uporna borba. Neprijatelj je imao snaga i to: oko 250 četnika, sem onih koji su bili na Stepen; oko 100 Švaba sa jednim topom i dva do tri teška bacača, kao i nešto milicije, njih do 100. Neprijatelj je raspolagao sa dosta automatskih oruđa, kao i teškog oruđa sa dovoljnom količinom municije te je u toku jučerašnjeg dana vršio nekoliko puta juriše na naše položaje, gdje je uvijek bio uspješno odbijen. Neprijateljska artiljerija, kao i teški bacači su neprekidno tukli naše položaje.³

Iste noći je naređeno i I. bataljonu I. Područja II. Korpusne vojne oblasti (poćerni) da izvrši pokret iz Gornji Kazanci preko Bijela Dola — Kosovi Vis i da u toku noći izbije na liniju Jasenik i sadejstvuje na desnom krilu naših bataljona u pravcu Ponikve. Isto tako je naređeno i Pivskoj četi, kao i II. bataljonu I. Područja, koji je također bio na prostoru Ravno, da sadejstvuje na desnom krilu njihovog I. bataljona i da izbije prema Vučevo i Rajkova Greda. Međutim ovi bataljoni su zakasnili i tek oko 10 časova 22. o. mj.⁴ su stigli na liniju cesta Miholjače — Vrba, a zatim su dejstvovali dalje preko Ponikve i ovladali sa bližim čukama do Zečice i k. 1156. Neprijatelj je uputio oko 70 Švaba i nešto četnika prema Dražljevo da napadnu ove naše bataljone sa leđa. Pivska četa i II. Crnogorski bataljon su ovaj pokušaj Švaba odbacili prema Knežak, no ovi bataljoni se nisu snašli da neprijatelja jače odbace i izbiju na liniju iznad Gračanice, kako bi zatvorili pravac Gacko — Nevesinje i ne dozvolili dolazak neprijateljskog pojačanja od Nevesinja, kad bi se stvorio uslov za napad i zauzeće samog Gacko, jer je neprijatelj bio dobro potučen i spreman da napusti Gacko.

Mi smo sa svim našim snagama ponovo preduzeli napad na Avtovac — Jovanovo Brdo, a zatim na samo Gacko, gdje smo neprijatelja odbacili sa položaja Avtovac, dok sa Gacko nismo mogli ovladati zbog dolaska neprijateljskog pojačanja od Neve-

³ Prema operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, Gacko je branio 1. i 2. bataljon gatačke četničke brigade (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336), a kao stalna posada u Gacku i susjednim selima je tada bila 3. bojna 9. posadnog zdruza (vidi dok. br. 172. 173 i 181).

⁴ U originalu je »22. o. mj.« dopisano mastilom. ćirilicom.

sinja i to: 6 kamiona i oko 150 vojnika, u kamionima ne znamo šta je bilo, a i zbog toga što je Pivska četa i II. Crnogorski bataljon bez naređenja se povukli prema Ulinje i I. Crnogorski bataljon je neprijatelj zaobišao od Kravarevo, napadao ga sa leđa, zato nam nije uspjelo da ovladamo sa Gacko. Crnogorski bataljoni se nisu snalazili u borbi, a vjerujemo da smo krenuli sa čitavom našom brigadom, da bi sigurno zauzeli Gacko i neprijatelja više porazili. Ovo nijesmo smjeli učiniti zbog zadataka naše brigade od toga štaba, te smo morali ostaviti jedan naš bataljon na Kobilja Glava, a jedan na Gat — Milatovica radi zatvaranja pravca Gacko — Bileća i Gacko — Krstac.

Pošto noćas nismo ovladali sa Gacko, to smo jutros oko 5 časova napustili Avtovac i naše snage prebacili na istočnu stranu rijeke Mušnica i to: 2. bataljon na prostor Samobor, 1. bataljon na prostor Lipnik, a crnogorske bataljone na prostor Jasenik — Glavice — Platice. Neprijatelj do sada nije pokušao nikakve ispade prema nama, a njegova manja odeljenja su izbila iznad s. Lazarići na k. 1153. Mi ćemo na ovoj prostoriji ostati u toku današnjeg dana, a dalje ćemo očekati vaše naređenje ili prema situaciji se povratiti na staru prostoriju.

Neprijatelj je u ovoj borbi imao sigurno oko 30 mrtvih četnika, vjerovatno i više, dok još sve podatke nismo prikupili, na položaju je nađeno 10 mrtvih četnika, dok su ostale uspjeli evakuisati — izvući. Takođe je bilo i mnogo ranjenih neprijateljskih vojnika. Od četnika je zaplijenjen jedan puškomitraljez »ZB« ispravan i nekoliko pušaka. U Avtovac je zaplijenjeno nešto soli i žita, kao i druge spremne. Mi u ovoj borbi smo imali 1 gubitak i to potporučnik drug Ilija Gluhajić, komandir čete u 2. bataljonu. Ranjenih smo imali 5 drugova iz 2. bataljona, svi lakše. Takođe je i I. bataljon komande područja imao 1 gubitak, pomoćnik polkoma čete drug Čolaković Tripo, ranjenih nije bilo.

Izvještaje vam ranije nismo mogli poslati, a najpotrebnije smo vas obavještavali putem radio-stanice, dok naša radio-stanica jutros nije mogla da uhvati vezu sa vama, odn. mi čujemo vašu stanicu, dok vama ne možemo da predajemo i vaš radio-telegrafista javlja da nas nikako ne čuje, te je potrebno da odmah vaš radio-monter dođe da bi izvršio opravku na našoj radio-stanici. Napominjemo da mi možemo vas čuti i primati vaše depeše, te potrebno naredite za naš daljni rad, da li ćemo i dalje ostati na ovoj prostoriji ili ćemo se opet vratiti na staru prostoriju, ali i pored radio-veze naredite i pismeno.⁵

Mnogo nas interesuje stanje na sektoru Nevesinje, kao i na ostalim sektorima, te molimo da nas odmah obavijestite o

⁵ Vidi dok. br. 129.

čemu vam je poznato. Ranije smo tražili da nam date određeno vrijeme radio-veze sa XII. Hercegovačkom brigadom, ali nam do sada nije dato vrijeme, kako bi mogli da sa XII. brigadom održavamo vezu radio-putem ili eventualno koordiniramo rad na našim sektorima. Ovo molimo da učinite ukoliko je ispravna radio-stanica kod XII. brigade, a i ukoliko se ova naša bude opravila.

Mišljenja smo da bi trebalo da ostanemo i dalje na ovoj prostoriji i da vršimo pritisak na Gacko, a u tom slučaju bi trebali uzeti naše bataljone sa prostora Kobilja Glava — Gat, jer crnogorski bataljoni koji se nalaze privremeno pod našom komandom će vjerovatno biti zatraženi od njihove komande područja, jer do sada nijesu dobili nikakvo naređenje za ostanak na ovom sektoru odn. u privremenom sastavu naše brigade, o čemu smo vas već izvijestili da se njihove nadležne komande obavijeste o njihovom bavljenju i zadatku. Na ovome sektoru bi mogli manevrisati nanoseći neprijatelju gubitke. U tom slučaju bi trebalo da se nalazi jedan bataljon XII. ili koje druge brigade na sektoru Kobilja Glava.⁶

Polkomesar i zamjenik komandanta ove brigade nalaze se sa bataljonima koji su nam na sektoru Gat — Milatovica — Kobilja Glava i oni će vas obavijestiti o situaciji na tome sektoru.⁷

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkoma	(M. P.)	Komandant, kapetan
Mato Markotić		Jovan R. Andrić ^s
Načelnik štaba, poručnik		
Smaio Brilaić		

⁶ Rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.

⁷ Riječ je o 3. i 4. bataljonu. Bliže o njihovom dejstvu, kao i o dejstvu ostalih bataljona, u julu vidi relaciju Štaba 11. hercegovačke brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. (15/2, k. 1150 I).

⁸ U 25. knjizi omaškom je napisano srednje slovo »B«, a treba »R«.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 24. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU KLA-
DANJ — VLASENICA — HAN-PIJESAK — OLOVO¹

Š T A B
XXXVI NOU DIVIZIJE
24 jula 1944
u 16.00 čas.

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

1. — Nikakvih pobližih podataka o neprijatelju sa severne strane ceste Kladanj — Vlasenica nismo još primili.

V brigada takođe ne javlja o nekim novim momentima i promenama u situaciji.

2. — Prema jutrošnjim depešama V brigade, ista je juče vodila oštru borbu sa neprijateljem na cesti, ne imavši pri tome gubitaka.

Javili su takođe da se II bataljon II V. b. nalazi u njihovom sastavu.² Biće da je to onaj bataljon II brigade koji je ostao na Betnju.³

3. — Prema podacima dobivenim od jednog seljaka (koji je jedini ostao u Žeravicama) na pruži Olovo — Han Pijesak ovih dana nije bilo uopšte neprijatelja, kao ni većih četničkih grupa.

4. — O borbi koja se čula na sektoru ka V brigadi, kako javlja drug Brajko,⁴ čula se oko s. Čude.⁵ Uputili smo vezu našoj V brigadi i ona će nas o tome verovatno obavestiti.

5. — Kladanjski NOP odred nalazi se sa našom V brigadom.⁶

6. — Raspored naših jedinica je sledeći:

III brigada zauzela je prostoriju: Žeravice (dva bat.) — Riječica — Ponjerka — Klještani (po jedan bat.).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/2, k. 1240.

² i ⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 116.

³ Prema izvještaju Štaba 2. vojvodanske brigade od 4. avgusta 1944, Betanj je, 20. jula, posjeo 4. bataljon a 2. bataljon položaj Debelo brdo — Gradina (Arhiv VII, reg. br. 27'7, k. 966).

⁴ Filip Jadrijević Brajko, obavještajni oficir 5. vojvodanske brigade.

⁶ Prema izvještajima političkog komesara Kladanjsko-ozrenskog NOP odreda od 11. i 16. jula 1944, ovaj odred je u prvoj polovini jula djelovao na sektoru Kladnja. U izvještajima se govori o njegovoj političkoj aktivnosti i o stanju u njemu, dok se o njegovim akcijama ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 28/7 i 30/7, k. 408 A).

V brigada nalazi se na prostori: Petrovići — Slivne — Sjedaljka (jedan bat.) sa zadatkom kontrole i ispitivanja situacije na cesti Kladanj — Vlasenica i severno od nje.

Mi se nalazimo na prostori s. Ponjerke uz III brigadu.

7. — Također smo izdali naređenje šefu našeg II odsjeka za prikupljanje podataka o situaciji sa okolnih sektora (doline r. Krivaje, linije: Olovo — Kladanj, Kladanj — Vlasenica, Olovo — Han Pijesak i dr.). Po dobijanju tih podataka hitno ćemo vas obavestiti.

8. — Prema izjavi našeg intendanta naše jedinice imaće ishranu i za ceo sutrašnji dan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab
komandant-major,
R. Jović

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 24. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA« O BORBI KOD KORICANA¹

STAB III PROLET. BRIGADE
VI PROLET. DIVIZIJE »NT.«
24. VII. 1944 g.

Operativni izvještaj
za 24. VII. 1944 g.
dostavljamo

ŠTABU VI PROLET. DIVIZIJE »N. T.«

Brigada sa svim svojim djelovima 23 ov. mj. oko 22 časa smjestila se na prostor Modri Do — Runjavica — Gaj — Baltići — Sažići. Brigada ima uglavnom zadatak da se obezbedi i odmara.

Na dan 24. ov. mj. oko 12 časova neprijatelj je naišao od Vitovlja i od Šišave u pravcu Koričana. Naše snage koje su

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26/2, k. 797.

se nalazile na određenoj prostoriji na odmoru sa glavninom svojih snaga izvršile su napad na neprijatelja, sem snaga I bataljona, koje su zatvarale pravac Badalište — Pilića Brdo.

Jačina neprijatelja je bila oko jedna bojna sa jednim topom, ostalo pješadijsko naoružanje.²

U ovoj borbi neprijatelj je povraćen i proćeran od Koričana preko Vitovlja u pravcu Gostilja i Suhog Polja.

Na našoj strani bio je jedan mrtav iz II bataljona i jedan ranjen iz IV bataljona.

Na neprijateljskoj strani 2 zarobljena, 40 mrtvih, od kojih je 25 ostalo mrtvih na položaju.

Zarobljen je sledeći materijal i oružje:

jedna radio-stanica, jedan puškomitraljez, jedan šmajser, 13 pušaka, 2500 metaka, 5 mina za teški bacač, nekoliko rezervnih cevi za »Šarac« i za njemačke puškomitraljeze, šatorskih krila, čakšira, bluza, cipela, ranaca, fišeklija, opasača izvjesna količina koja je skinuta i nađena.

U ovoj borbi utrošeno je 25 granata udarnih za protukolm top 47 mm, mina za teške bacače 81 mm i 80 mm 39 komada, puščane jug. municije 6.000 metaka, te municije za ostalo oružje u manjoj količini.

U prilogu dostavljaju Vam se dokumenti nađeni kod mrtvih i zarobljenih vojnika, dok izvjesni dokumenti poslani su sa zarobljenim legionarom od strane našeg II bataljona.

Također šaljem Vam zarobljenog Švabu kojega je zarobio jedan Talijan iz našeg IV bataljona. Pošto imenovanog nezna niko da sasluša, to Vas molimo da njegovo saslušanje u jednom primerku pošaljete i nama kako bi znali koja je jedinica učestvovala u ovoj borbi i sa kojom namjerom. Naše snage su raspoređene kako Vam je to danas javljeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

pomoćnik politkomesara, kapetan,
Dane Cuić

Komandant, major,
Lazo S. Radaković

(M. P.)

- Borba je vođena protiv dijelova 13. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije i domobranskog Brzog zdruza (vidi dok. br. 82).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 24.
JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA
SEKTORU BILECE I O ODLUCI DA SE NAPADNU ČETNICI
NA PROSTORU OSMIC GOMILE — KRSTAČA¹

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
— JUGOSLAVIJE —
Pov. br. 410
24 — VII — 1944 g.
D. Vrbica
18.35

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

D. Crkvice

1. — Danas oko 13 časova jedna grupa četničkih bandita, jačine oko 100, izvršila je pokret od Bileće ka Planoj. Istovremeno jedna manja grupa napravila je ispad prema Bogdašićima. Dijelovi našeg »1« [bataljona] lako su odbacili ove od Bogdašića, a jedna četa našeg »3« upućena je u protivnapad na bande koje su krenule ka Planoj i očekujemo rezultat ovog sukoba. Na ostalim sektorima naših bataljona nije do sada bilo nikakvih promjena, odnosno neprijateljskih ispada.¹

Prema najnovijim podacima koje smo dobili preko našeg »3«, na prostoru: Osmić Gomile — Krstača nalaze se banditi Milićević i Kisić i ove bande imaju namjeru da najupornije drže pomenuti sektor, kao i sve položaje oko Kukuna i Sitnice.³

U vezi sa ovom situacijom iz koje se jasno vidi da četničke bande imaju namjeru držati pomenute položaje na svaki način — najvjerovatnije da ih Švabama pripreme kao polazne položaje u duhu opšte neprijateljske ofanzive,⁴ mi smo odlučili,

¹ Original (pisan na mišini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/12, k. 1143.

² i ³ Odnosi se na četnike Bilečke brigade koji su, u cilju sadržaja s jedinicama njemačke 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 158), 21. jula 1944. preduzeli napad od Bileće u dvije kolone (vidi dok. br. 104).

Prema dnevniku Bilečke četničke brigade, njena lijeva kolona (a naročito Sitnički bataljon) imala je 25/26. jula 1944. tešku borbu sa jedinicama 29. divizije. Tom prilikom ona je ovladala Ravninama, Sitnicom, Ljutim ispod Vukovog dola, Orlovcem, Ostrovcem, Oblim brdom i Njeganovićima. U ovoj borbi četnici su imali 2 mrtva i 7 ranjenih (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8468).

⁴ Vidi dok. br. 84, 158, 172, 173, 175 i 176.

da u toku nastupajuće noći i sutrašnjeg dana razbijemo neprijatelja i stjeramo ga sa označenih položaja. Ovu akciju izvršićemo sa našim: »2«, »3« i »4«, a sa ostalim dijelovima brigade vezaćemo ove bande u Bileći. Napad ćemo sa dva bataljona izvršiti preko Kukun i Krstača, a sa jednim preko Podgorja u pravcu Osmić Gomile i po razbijanju banda na Osmić Gomile goniti ih sa sva tri bataljona ka Bileći.

Sa ovim bataljonima preko Kukuna ide i zamj. komandanta brigade i isti će rukovoditi ovom akcijom imajući u vidu neprekidno razvoj situacije na ostalim sektorima (kod pravaca: Gacko — Nevesinje — Stolac)⁵ i vodeći računa da se ova akcija izvrši najbrže, kako bi ovi bataljoni mogli što prije biti vraćeni u sastav brigade — na istočnu stranu drumu: Bileća — Gacko.⁶

2. — Prilikom našeg ovlađivanja sa spoljnim utvrdama Bileće 22/23. o. mj.,⁷ prebjegao je u naše redove dosadašnji četnik Anđelić Vojo. Dosadašnji podatci o njemu karakterišu ga kao poštenog. Isti priča, da u Bileći sada ima svega 200—300 bandita, a da su svi ostali izišli. Sa ovim bandama u varoši nalazi se i njihov »Glavni štab za Istočnu Bosnu i Hercegovinu«, sa banditima: Salatićem,⁸ Lazarevićem i Grubačićem (sva trojica kapetani). Kako ovaj navodi, moral neprijatelja u Bileći je prilično pokoleban i šapatom borci jedan drugome saopštavaju »da su partizani dobili i topove«.

3. — Izvještavamo Vas, da smo postupili po Vašem naređenju str. pov. br. 605 od 4. o. mj. i formirali izviđački vod pri štabu brigade.

U prilogu šaljem Vam izvještaj Juž. herc. odreda br. 249 na upotrebu.⁹

4. — Potvrđujemo prijem radio-aparata sa 2 akumulatora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,	Načelnik, kapetan.	Komandant, major,
Živko Jošilo	Mus. R. Dizdarević	N. Ljubibratić

Napomena

Pored onih artiljeraca koje ste danas dobili od nas, uputićemo Vam još dvojicu.

⁵ Bliže o dejstvu naših jedinica na pomenutom pravcu vidi dok. br. 113.

⁶ Pomenuti bataljoni nisu uspjeli da u potpunosti izvrše postavljeni zadatak (vidi dok. br. 117).

⁷ Vidi dok. br. 104.

⁸ Danilo

⁹ Redakcija ne raspolaže izvještajima. Međutim dejstva toga odreda su prikazana u dok. br. 18 i 63.

ZAPOVIJEST ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA
TESLA« OD 25. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA
ZA PRELAZ PREKO RIJEKE BOSNE NA ODSJEKU NEMILE
— GOLUBINJA¹

STAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
25. VII. 1944

Z A P O V J E S T

(Sekcija Travnik — Zenica 1 : 100.000)

Po podacima, kojim raspolažemo, na pruži Zenica — Zepče nema jačih nepr. snaga. U s. Doglodi imade muslimanske milicije, a u s. Golubinji i s. Željeznom Polju hrvatske milicije. Na desnoj obali r. Bosne imade manjih četničkih grupa i milicije.

Muslimanska milicija iz s. Dogloda neće da se bori protiv nas, već može poslužiti za vodiče. Hrvatska milicija neprijateljski je raspoložena prema nama.

Naša divizija ima zadatak prebaciti se na desnu obalu r. Bosne.²

U cilju izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. — I ešalon: Krenuće 26. VII. sa prostora Kruše-
1 brigada, inž. četa vo Brdo. Istog dana stiže na prostor Ve-
i intendantura div. lja — Ravna Bukva. 27. VII. kreće sa o-
vog prostora i noću 27/28. VII. prelazi r.
Bosnu na prostoru južno od s. Nemila do
k. 554. Pri prelazu komunikacija i rijeke
osigurati se južno i sjeverno. 28. VII. po
prelasku rijeke, nakon odmora, prebaciti
se za s. Bjele Vode. 29. VII. krenuti na
prostor s. Pepelari (jugoistočni dio).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/1, k. 797.

² U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ, upućenoj 14. jula 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa, o tome piše:

»Naredili smo VI diviziji da se prikupi i spremi za pokret. Da li [je] bolji pravac za vama ili preko centralne Bosne?« (Arhiv VII, reg. br. 33/1, k. 372).

U operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije o pokretu i prebacivanju preko rijeke Bosne se kaže:

2. — **II ešalon:** Krenuće 26. VII. sa prostora Kruševo Brdo i istog dana stiže na prostor Velja — Ravna Bukva. 27. VII. kreće sa ovoga prostora i noću 27/28. VII. prelazi r. Bosnu na prostoru sjeverno od s. Nemila do Topčić Polja. Pri prelazu osigurati se južno i sjeverno. 28. VII. po prelasku rijeke, a nakon odmora, prebaciti se s. Sagovići (južni dio). 29. VII. kreće iz s. Sagovića za s. Pepelari (zapadni dio).
3. — **III ešalon:** Krenuće 26. VII. sa prostora Kruševo Brdo. Istog dana stiže na prostor Velja. 27. VII. kreće sa prostora Velje i noću 27/28. VII. prelazi r. Bosnu na prostoru Topčić Polje — Golubinja. Pri prelazu rijeke i komunikacije osigurati se sa obe strane. 28. VII. po prelasku rijeke i odmora, krenuti za s. Sagovići (sjeverni dio). 29. VII. prebaciti se sa prostora s. Sagovići za s. Pepelari (sjeverni dio).
4. — Za vrijeme marša organizovati protivavionsku obranu (pasivnu, a po potrebi i aktivnu).
5. — Prelaz preko rijeke i komunikacija organizovati što bolje i pravilnije.
6. — Veza sa Štabom divizije putem radio-stanica.
7. — Za vodiče koristiti muslimansku miliciju, pored vodiča koji će se dodjeliti iz Vlačićkog odreda.
8. — Stab divizije sa štabnom četom kreće sa II-im ešalom.

»24—28-VII cela Divizija nalazila se u pokretu prema reci Bosni — pravcem i to: Kruševo Brdo, Novakovići, Vučja Planina, Oborišća — Javorje, Šerići severno od Orahovice, južno od Javornika.

I brigada izvršila je prelaz preko Bosne između 26—27-VII između Nemile i Vranduka — ostale snage nisu uspele iste noći preći usled toga što su zadocnile. I brigada izvršila je prelaz uz manju borbu, u kojoj je ubila oko 15 nepr. vojnika i zarobila 4.

II i III brigada sa Štabom div. izvršili su prelaz reke Bosne između 27—28 VII 1944 kod Topčić Polja. Žestoke borbe vođene su 27. preko dana sa neprijateljem koji je iz Nemile nastupao prema našoj III brigadi u s. Starina, gde su neprijatelju nanosili veliki gubici, na našoj strani bilo je izbačeno iz stroja oko 30 vojnika. Na ovome mestu neprijatelju je uspelo preseći III bat. III brig. koji se priključio XI div. (Tom prilikom su odsečeni dvije čete 3. bataljona i Stab brigade, osim načelnika i obavještajnog oficira, koji su se prebacili sa brigadom. — Prim. red.) Sam prelaz preko reke izvršen je bez borbe pošto su nas na ovom mestu prihvatile jedinice XII korpusa«. (Arhiv VII. reg. br. 14 3, k. 797). O tome vidi i dok. br. 49, 128, 175, 176, 177, 178, 182 i ovoj knjizi.

9. — Sjeverno od Zepče prebacuje se XI divizija.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik,
D. Mutapović

Komandant, pukovnik.
D. Jovanić

(M. P.)

Dostavljeno: Štabu I, II i III
brigade.

P. S. Pri prelazu rijeka i komunikacija izbjegavati veće borbe.
Prugu nastojati porušiti, kao i propuste na komunikacijama.

BR. 110

ZAPOVIJEST ŠTABA 10. NOU DIVIZIJE OD 25. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA
GORNJI VAKUF¹

STAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Str. pov. br. 95
Dne 25/VII 1944 g.
u 15.30

Z A P O V I J E S T
(sekcija: Prozor, Konjic i Travnik)
razmer: 1 : 100.000.

Obzirom da se u Gornjem Vakufu nalaze manje neprijateljske snage kao i u ostalim garnizonima u Dolini Vrbasa, a u cilju čišćenja tih neprijateljskih garnizona, štab divizije donio je odluku da se pristupi likvidaciji neprijateljskog uporišta Gornji Vakuf.²

³ Vidi dok. br. 121 i 127.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/8, k. 856.

² i ⁹ Prema izvještaju Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944, jedinice 7. brigade oslobodile su to mjesto 28 jula (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854). O tome vidi i dok. br. 135 i 177 u ovoj knjizi.

Podatci o neprijatelju: Prema dobijenim podacima u Gornjem Vakufu nalaze se dvije satnije domobrana iz IX konjičkog sklopa, jedna kompanija Nijemaca iz VII SS divizije i jedna satnija ustaša Batinića u jačini od 80 vojnika, koji su nedavno mobilisani.⁴ Od teškog oružja neprijatelj raspolaže sa jednim brdskim topom i dva teška bacača. Poznato nam je samo da ovaj neprijatelj ima utvrđenja na Strmici, k. 785, za neposrednu odbranu G. Vakufa. U Bugojnu se nalazi jedan bataljon VII SS divizije⁴ kao i XXIX ustaška djelatna bojna u jačini od 450 vojnika.⁵ U Donjem Vakufu nalazi se jedna satnija ustaša — Kupreška milicija, kao i jedna kompanija Nijemaca sa 15 kamiona. U Travniku nalaze se snage za odbranu toga garnizona (većinom domobrani) u ukupnoj jačini oko 1200 vojnika.⁶ Jačina neprijateljske posade u Rastovu je jedan bataljon »Princ Eugen« divizije⁷ i jedna satnija Brzog zdruga.⁸ U Fojnici nalazi se jedan bataljon Nijemaca, koji je u toku 23. o. mj. pojačan sa još jednim bataljonom za koga još ne znamo kojoj jedinici pripada. Ovaj neprijatelj raspolaže sa tri haubice i 6 brdskih topova.

Zadatci:

- 1.— VII brigada sa tri bataljona napašće neprijateljsko uporište Gornji Vakuf sa njegovim spoljnim i unutrašnjim odbranama. Stab brigade će izvršiti raspo-red bataljona i ostaviti potrebne rezerve prema svome nahodanju.⁹
- 2.— IX brigada onemogućiće neprijateljsku intervenciju za vrijeme napada na Gornji Vakuf, time što će sa jednim bataljonom zatvoriti pravac od Bugojna i Kupresa oko s. Gračanice, a sa drugim snagama zatvoriće pravce od Rastova (u visini Pivačevih staja) i od Fojnice na Zec planini.¹⁰

⁵ i ⁵ U bojnoj relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za jul od 21. septembra 1944. piše da su se tada u tom mjestu nalazile njemačke i domobransko-ustaške snage, a u Bugojnu njegova 29. bojna (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 182 u ovoj knjizi.

* i ⁷ U srednjoj Bosni je u to vrijeme djelovao 13. puk te divizije. Vidi dok. br. 135 (napomenu br. 4 i 5), 153 i 182.

" U Travniku su tada bili Brzi zdrug i dijelovi 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180 i 182).

⁸ Prema relaciji Brzog zdruga za jul, u Rastovu su tada bile dvije satnije (čete). Vidi dok. br. 182.

¹⁰ U izvještaju štaba te brigade od 2. avgusta 1944. piše da je ona zatvorila pomenute pravce i da nije imala sukoba sa neprijateljem sve do kraja jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 854).

3. — XVII brigada sa svojim snagama za vrijeme ovoga napada biće naročito aktivna na pruzi Sarajevo — Mostar, s ciljem zavaravanja neprijatelja i sprečavanja eventualnog nadiranja u pravcu Prozora.¹¹

Početak akcije: Napad će se izvršiti 27. o.mj. u 23 časa. Do ovog časa da budu jedinice na polaznim položajima za napad kao i u zasjedama.

Znaci raspoznavanja i borbeni znaci: Znaci raspoznavanja dostavljeni su vam ranije, koje koristite za vrijeme ovih operacija. Borbeni znaci su Vrbas — Vranića.

Veza: Štabovi brigada održavaće vezu sa štabom divizije radio-stanicom i kuririma. Za vrijeme akcije na Gornji Vakuf šalje se u prilogu poseban plan radio-veze. Štabovi VII i IX brigade održavaće međusobno radio-vezu, time što će se javljati počem od 27. od 20 časova, svaka dva sata, dok traje akcija na Gornji Vakuf.

Evakuaciju ranjenika VII brigada vršiće u pravcu koga ona odredi a kod koje će se nalaziti hirurška ekipa ove divizije. Pravac evakuacije plijena i zarobljenika takođe će odrediti štab VII brigade.

Raspored jedinica: Po likvidaciji Gornjeg Vakufa VII brigada postaviće se u najbliža sela oko Gornjeg Vakufa i zatvoriti pravce od Bugojna i Kupresa. IX brigada zatvaraće pravce od Rastova i Fojnice. U slučaju neuspjeha akcije na Gornji Vakuf, VII brigada povući će se na stare položaje i zatvaraće pravac od Gornjeg Vakufa i pravce koji izvide iz doline Neretve prema Prozoru (zapadno od komunikacije Rama — Prozor).

Štab divizije za vrijeme operacija biće u selu Zastinje.

Napomena: Ovaj napad treba da bude pripremljen u najvećoj tajnosti da bi se postiglo iznenađenje nad neprijateljem. Napad mora biti energičan i uporan. Za ovaj napad koristiti teška oruđa — protivtenkovski top i bacače. Udarne bombaške grupe treba da dođu naročito do izražaja.

Štab IX brigade vodiće računa da zasjede budu postavljene tako da mogu odbiti neprijatelja i spriječiti njegov prodor prema Gornjem Vakufu. Snage te brigade, koje budu išle u zasjedu prema Bugojnu, održavaće vezu sa Kupreškim odredom, obavještavaće se o stanju i eventualnim pokretima neprijatelja sa pravca Šujica — Kupres. Zasjeda prema Bugojnu

¹¹ Prema izvještaju Štaba te brigade od 2. avgusta 1944, njene jedinice su 27. jula vršile demonstrativni napad na Ostrožac i Bradinu, dok su 28. jula njeni diverzanti srušili jedan voz na željezničkoj pruzi kod s. Mrakova (Arhiv VII, reg. br. 35/3, k. 854).

treba da računa sa bjegstvom neprijatelja iz Gornjeg Vakufa u pravcu Bugojna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.pukovnik,	(M. P.)	Komandant-p.pukovnik
Vlado Dapčević		Milorad
	Načelnik-major,	
	Hotić	

BR. 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 25. JULA 1944. ŠTABU
3. KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I O NAPADU
NA HAN-PIJESAK I JAPAGU¹

Štab
XXVII NOU DIVIZIJE
25. VII. 1944.
br. 64

ŠTABU III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Izveštavamo vas o rasporedu naših jedinica kao i o proteklim akcijama od Srebrenice² pa na ovamo.

1. Raspored naših jedinica je slijedeći: XVI. Muslimanska brigada na sektoru Vlasenica, orijentisana u pravcu Milića i Cikota. Prema izvještaju štaba brigade jutros od 4.30 časova neprijatelj se je sa Bačkovca povukao u pravcu Zvornika.³ Isto tako na sektoru Lukići — Derventa nema jačih ustaških snaga već samo manje patrole koje dolaze od Srebrenice. Upućen je jedan bataljon pravcem Vlasenica — Nedelište — Pometenik.

XIX. Birčanska brigada i divizijska bolnica: Podkozlovača — Ravansko — Nerići i kontrolni prugu Pjenovac — Han Pijesak.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/7, k. 1111.

² O napadu na to mjesto vidi dok. br. 78 i 85 i izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

³ U Zvorniku su tada bili dijelovi domobranskog 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 182).

XX. brigada: Han Pogled — Igrišta — Han Veternik. Zadržavajući pravac Han Pijesak — Vlasenice.

Štab divizije: Han Veternik.

Neprijatelj se nalazi na sektoru Japage — Han Pijesak — Debeli Meda — Kram. Neprijatelj je sastava jedan ojačani bataljon Njemaca sa četnicima i ustašama.⁴ Naoružan je sa priličnim brojem bacača, jednom haubicom (na Debeloj Medi) i dobro utvrđen. XX. brigada i dva bataljona XIX. brigade napadali su noću 23/24 na Han Pijesak i Japage ali nisu uspjeli likvidirati neprijatelja. Neprijatelj se uporno branio koristeći efikasno teško naoružanje.⁵ Naši gubitci prilikom napada bili su prilično osjetni.

2. Naši gubitci u toku posljednjih borbi bili su slijedeći:

XVI. brigada: 12 mrtvih i 36 ranjenih. Od toga mrtva dva komandira, 1 politički komesar čete, a ranjeno 3 komandira i zamjenik komandanta brigade (teže ranjen). Najveći gubitci bili su od neprijateljskog teškog naoružanja. Brigada se je u ovim borbama držala vrlo dobro, sem što je komandni kadar zbog vojničkog neiskustva podbacio. Brigada je jednom prilikom likvidirala veći broj bunkera na Bačkovcu ali se morala povući zbog neučestvovanja drugih jedinica u tom napadu. Tom prilikom zarobljeno je nešto pušaka, pištolja i prilična količina sprema i hrane.

XIX. brigada imala je 18 ranjenih i 2 mrtva. U borbama se je držala vrlo dobro, tako da je u Srebrenici likvidirala spoljna uporišta ali se je zbog nove situacije morala preorijentisati na novi zadatak. U brigadi ima pojava dezerterstva.

XX. brigada imala je 15 mrtvih, 13 ranjenih.⁶ Od toga mrtvih 1 komesar bataljona, obavještajac bataljona i 2 komandira čete. U ovim borbama brigada se je držala vrlo dobro. Osjeća se zamorenost i iscrpljenost zbog neprekidnih borbi posljednji mjesec dana kao i vrlo slabe ishrane. Hleba uopšte nema a oskudjeva se i u mesu.

Divizijska bolnica. Brojno stanje 170. Od toga je 6 nosila, 40 ranjenika. Iz korpusne bolnice došlo je 30 ranjenika, od kojih je manji broj upućen u brigade. Taj broj je uračunat u ukupno brojno stanje bolnice. Sem toga i brigadne ambulate imaju priličan broj ranjenika i bolesnika, svaka između 20 i 30.

3. U vezi sa vašim naređenjem da likvidiramo neprijatelja na sektoru Han Pijesak sa XIX. i XX. brigadom mi smo mišljenja da su ove snage nedovoljne za uspješno izvršenje zadatka, pošto je neprijatelj brojno nadmoćniji a sem toga i dobro utvr-

¹ i ⁵ Vidi dok. br. 130, 172 i 173.

⁶ Riječi »imala 15 mrtvih, 13 ranjenih« dopisane su mastilom.

den. Naše je mišljenje da bi za likvidaciju neprijatelja na liniji Han Pijesak — Kram bile potrebne veće snage, najmanje cijela naša divizija.

4. Danas ćemo sa štabovima XIX. i XX. brigade održati sastanak u vezi sa držanjem jedinica i problemima koji su se pojavili u posljednjim borbama.

5. Neprijateljski gubitci na sektoru Bačkovac — Cikote bili su veliki. Prema našoj procjeni oko 200 izbačenih iz stroja. XVI. brigada je zatekla i iznenadila u zbornom poretku neprijatelja. Neprijateljski gubitci na sektoru Han Pijesak u odnosu na naše gubitke su mali.

U ovim akcijama učestvovala 38. div.⁷

6. Kod naših jedinica osjeća se oskudica u bacačkim minama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:

Z.⁸ Škerović

(M. P.)

Komandant-pukovnik

Kosorić Pero

⁷ Rečenica je dopisana mastilom. Inače, bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 130.

⁸ Zarija

NAREĐENJE ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 25. JULA 1944.
ŠTABOVIMA BRIGADA U VEZI S FORMIRANJEM PRA-
TEĆE CETE I TEHNIČKIH VODOVA¹

Š T A B
XXVII. NOU DIVIZIJE
br. 65/44
25. VII. 1944.

ŠTABOVIMA BRIGADA

P o l o ž a j

1. Kod štaba divizije formiraće se prateća četa.² Za ovu četvu uputiće štabovi brigada po 12 boraca sa oružjem. XVI. brigada i XX. brigada sa ljudstvom uputiće po jedan p. mitraljez »Bren« sa priborom. Ljudstvo za ovu četvu poslati u toku današnjeg i sutrašnjeg dana. Borci treba da budu provjereni u borbama, zdravi i da imaju uslova da se mogu razvijati vojnički i politički. Ljudstvo uputiti sa kompletnom vojničkom spremom.

2. Štabovi brigada pristupiće odmah formiranju tehničkih vodova. Tehnički vod ima u svom sastavu telefonsku i minersku desetinu. Potreban materijal tražiti od načelnika intendature. O izvršenju ovoga podnijeti izvještaj najdalje do 29. o. mj. U izvještaju navesti sastav tehničkog voda kao i količinu tehničkog materijala i pribora sa kojim raspolazete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

(M. P.)

Komandant-p.pukovnik:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/8, k. 1111.

² Prema operacijskom dnevniku Štaba 27. NOU divizije ona je formirana 26. jula 1944. na prostoru Milan-planine (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111/1).

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 12. I 13. HERCEGO-
VAČKE BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DI-
VIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU NEVESINJE — TRU-
SINA — RIOCA — ŠIPACNO¹

STAB
OPERAT. GRUPE XII i XIII
HERC. UDARNE BRIGADE
Ob. strogo pov. broj
dana 25 -VII- 1944 g.
s. Davidović

ŠTABU XXIX HERC. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

U toku noći 23/24 o. m. započeli smo opšti napad naših snaga i u toku prošle noći neprijatelj je odbačen na liniju Šiška Gl. (k. 1143) — Vranikuće — Grabovica — Podgrađe. I danas se vodi borba oko Glog, za čiji ishod još ne znamo.

Neprijateljske snage ispred naše dvije brigade iznose oko 1.200 Švaba iz 369 i »Brandenburg« divizije. Imaju 5 topova. U toku posljednja dva dana pristizali su kamioni u Nevesinje od pravca Mostar i još nijesmo saznali mada se nezvanično pronosi da su to neka pojačanja za ovaj sektor.²

U teškim borbama koje se vode neprijatelj trpi velike gubitke. Tako je u jučerašnjoj borbi prilikom gonjenja nađeno oko 45 lešina, među kojima više oficira pa čak i majora.³

Neprijatelj je bio ukočen na pravcu od Trusine prema Lukavcu te je sa gatačkim četnicima⁴ i tri satnije »vražijaka«

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/12, k. 1143.

^{2, 3} i ⁵ O dejstvu njemačkih jedinica vidi dok. br. 1, 84, 158, 168, 169, 172, 173 i 175.

⁴ Prema operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, napad od Gacka izvela je. po naređenju Komande ovog korpusa, Gatačka četnička brigada (ona je tada sadejstvovala s jedinicama njemačke 369. legionarske divizije — vidi dok. br. 158) i imala zadatak da napadne bok jedinica 29. NOU divizije na položajima: s. S'lato — Nekudina — s. Rogače — s. Lukavac i s. Zovi Do — Trusina pl. U tom cilju Gatačka brigada je 19. jula poslala u napad 3, 4, 5, 6. i Jurišni bataljon (oko 600 četnika), dok je 1. i 2. bataljon ostavila kao zastor na sektoru Gacka. Do borbe je došlo 21. jula 1944 sa jedinicama 12. i 13. hercegovačke brigade na liniji s. Šipacno — s. S'lato — s. Zajasen — Lukavački klanac, ali su one odbačene na položaje Omutić (trig. 1449) — Javić (trig. 1333) — Zelena ubla gde su 22. jula, preko celog dana, vođene borbe i odbijeni svi protivnapadi 12. i 13. hercegovačke brigade. U ovim borbama Jurišni bataljon Gatačke brigade imao je 5 ranjenih četnika.

iz Gacka⁵ pokušao uz pomoć ustaša iz Kule i ranijih snaga na prostoru Grabovica da se nabaci u našu pozadinu preko ōipaćna." U toku 23. o. m. ova neprijateljska kolona bila je ovladala sa Omutić i obližnjim položajima iznad Rioca. Po dolasku XIII brigade na prostor Kadovanovića Tonne — Bezdeđe odmah smo najnitnije u pravcu Omutića bacili tri bataljona XII brigade, koji su uspješno odbacili ovu kolonu i izbili na napred navedenu liniju. Jedan bataljon XII brigade nalazi se i sada na prostori Crno Osoje i štiti pravac od Sipaćna, a prošle noći je imao napadati ustaško-četničke bande na Ubliću (k. 1488).

Danas se vodila borba oko Glog i Bezdeđe, odakle još nemamo izvještaja.⁷

Sada smo obavješteni da su četničke snage svojim dijelovima izbile do Kukričja i Pađena, gdje se vide paljevine. Bataljoni X brigade koji su napadali bande po izvještaju Komande Područja povukli su se ka Orahovici. Preduzeli smo mjere da se postavi brza veza sa ovim dijelovima X brigade.⁸

Nezvanično se pronosi vijest o dolasku nekih švapskih snaga iz Trebinja ka Bileći, a nama je pre nekoliko dana pisao Južni odred da su Švabe oko Trebinja prikupljali komore.

U toku jučerašnjeg dana naši gubitci iznose 2 mrtva i 5 ranjenih. Obje brigade za ovo 12 dana borbi imale su i izdržale krajnje napore. Osjeća se veliki zamor, ali borci izdržavaju.

Potrošili smo veliku količinu municije u ovim borbama te se već osjeća oskudica. Potrebno je hitno tražiti od Saveznika pušćanu, bacačku municiju, a naročito ručne bombe.

Ukoliko ne budemo ugroženi iz poledine mi se nadamo da sadašnje neprijateljske snage neće prodrijeti ovim pravcem.

Upravljaćemo se prema situaciji i vašem pismu Pov. br. 659.[®]

Izvještavajte češće radiogramima o situaciji kod Gacka i Bileće, jer je to za nas vrlo važno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — major

Đoko Novosel¹⁰

(M. P.)

Komandant — major

Danilo Komnenović¹¹

Dalje se u operacijskom dnevniku kaže da su 23. jula pomenuti bataljoni Gatačke brigade odbivši četiri napada »boljševika«, zadržali položaje od prethodnog dana a da su 24. 25. 26. i 27. jula vođene borbe i da su četnici tom prilikom zauzeli Grebenac, M. Ostrovicu, Rioca i potisli naše jedinice prema Mekoj Grudi (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8336).

• Prema opštoj bojnoj relaciji 9. posadnog zdruga tada je u Gacku i Kuli Fazlagić bila njegova 3. bojna. Međutim, o njenom dejstvu tih dana, osim 11. jula, ništa se ne kaže (vidi dok. br. 181).

⁷ Vidi dok. br. 119.

⁹ Vidi dok. br. 108 i 117.

⁹ Vidi dok. br. 102.

¹⁰ Bio je politički komesar 12. hercegovačke brigade.

¹¹ Bio je komandant 13. hercegovačke brigade.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE
OD 25. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NI-
KOLA TESLA« O BORBAMA OD 16. DO 23. JULA¹

STAB II PROLETERSKE BRIGADE
VI. PROLET. DIVIZIJE »N. TESLA«
Br. sl. — 25. VII. 1944. god.

Operativni izvještaj od
16 — 23. ov. mj. dostavlja

ŠTABU VI. PROLETERSKE DIVIZIJE

III. bataljon na položaju na Korični zatvarao je pravac Livno — Glamoč. 16. ov. mj. neprijatelj jačine oko 200 vojnika napao je naše položaje i borba je vođena cijelo poslepodne. Bataljon protivnapadom odbio je neprijatelja i u gonjenju oterao ga u Livno.² 17. ov. mj. položaj je pojačan na Korični sa IV. bataljonom i istog dana neprijatelj je krenuo u pravcu položaja jačine oko 500 vojnika, od toga je 100—150 nastupalo preko Golije. Borba je vođena žestoka cijeli dan. Navečer oko 20 h. oba bataljona izvršili su protivnapad na neprijatelja, odbili ga i gonili pravo u Livno. 18. ov. mj. neprijatelj je istim snagama krenuo istim pravcem na naše položaje. Borba je vođena također cijeli dan. Oba bataljona izvršili su protivnapad na neprijatelja i odbili ga, tj. neprijatelj sa zapadne strane ceste odbijen je i bačen na istočnu stranu ceste i preko Pri-luke, dok na lijevo krilo neprijatelja protivnapad nije uspio, jer se neprijatelj preko cijelog dana utvrđivao na zauzetom položaju. Neprijatelj koji je nastupao preko Golije suzbijen je od strane jedne čete II. bataljona i tu je ostao utvrđen sve dok neprijatelj nije prodro za Glamoč.

U isto vreme neprijatelj jačine 1—1200 vojnika nastupao je preko Cincara u pravcu Dolca. 17. ov. mj. neprijatelj jačine 200 vojnika sašao je u Dolac. Naš I. bataljon, koji je bio orijentisan u pravcu neprijatelja, protivnapadom uspio je izbaciti ovog neprijatelja iz Dolca, ali kako je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji u ljudstvu i naoružanju, ponovo je izvršio protivnapad i odbacio I. bataljon iz Dolca. Upornom borbom bataljon je neprijatelju suzbijao brzo napredovanje nanoseći mu gubitke.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/8, k. 801.

² i ' Vidi dok. br. 166.

Pošto je ovaj neprijatelj svojim manevrom obilaznim uspio odbaciti bataljon u pravcu Skučana, naređenje je bilo da se napusti i Korićna i bataljoni su se povlačili preko Carevac — V. Glavica na prostoriju Halapić. Na liniji Carevac — V. Glavica neprijatelju je dat otpor, nanoseći mu tom prilikom gubitke.³

U ovim borbama neprijatelj je imao 200⁴ mrtvih i više⁵ ranjenih. Uništena su 2 tenka (1 na Korićni, a jedan kod Carevca od nagaznih mina).

19—20. ov. mj. brigada je krenula nastupnim maršem opštim pravcem Halapić — Dubrava — Semenovci. Maršujući pomenutim pravcem preko Planina Polja zapažena je jača neprijateljska kolona, oko 1500 vojnika, koja je nastupala iz Potkraja prema Malovanu. I. II. i III. bataljon odmah su usmjereni prema neprijatelju. I. i II. bataljon nisu stupali u dejstvo, dok III. bataljon sa Grubešnice (k. 1420 i 1428) otvorio žestoku vatru na neprijateljsku kolonu, kojom prilikom je ubio oko 50 konja i 50 vojnika i više ranio. Neprijatelj nije imao namjeru za borbu, već mu je kolona produžila pravo za Malovan. Nakon što je neprijatelj prošao, brigada je produžila put za Šemenovce i zanoćila na prostoriji Ilića Košare — Popovića Košare — Obradovića Košare.

Maršujući preko Vrbasa u pravcu Brvanci brigada je zanoćila na prostoriji Palež — Razvale. 23. zorom neprijateljski avion naišao je i bombardovao ovu prostoriju. Tom prilikom poginulo je 5 drugova i ranjeno 6 drugova. Jedan drug iz hirurške ekipe divizije poginuo je također. Istog dana brigada je krenula sa pomenute prostorije prema Vitovlju. Dolaskom čelom brigade kod žandarm. stanice Ponir zapažena je na Brdu grupa neprijateljskih vojnika. Odmah su upućene patrole i preko civilnog stanovništva doznalo se da su Njemci i ustaše. Pošto brigadi nije bio cilj borba sa neprijateljem, brigada je krenula preko k. 1261 pravac s. Melići. Neprijatelj jačine oko 150 vojnika krenuo je sa Brda za selo Ponir u namjeri da napadne brigadu sa leđa preko k. 1261. IV. bataljon, koji se nalazio u zaštitnici brigade na ivici šume (k. 1063) prema žand. stanici Ponir na proplanku, sačekao je neprijatelja i obasuo jakom vatrom. Pošto je neprijatelj bio iznenađen, momentalno se je bacio na naš bataljon i izvršio juriš. Juriš neprijatelja je odbijen, i neprijatelj je počeo da manevriše po šumi, ali sve namjere njegove bile su osujećene. Pošto bataljonu nije bilo u zadatku uporna borba, isti se je povlačio za glavninom. Bri-

⁴ Broj 200 dopisan je mastilom.

⁵, ⁷, ^{*}, ¹⁰ i ¹¹ Riječi »više«, »U svim borbama«, »Uništeno 2 tenka« i »3 nestala« dopisane su mastilom.

gada je krenula iz s. Melića preko Meline u pravcu rijeke Ugar. Kada je čelo brigade bilo na rijeci Ugar, pojavio se je neprijatelj jačine oko 400 vojnika na boku brigade, koji je nastupao sa Brda u pravcu Ovčina (1192). I. i IV. bataljon, koji su se nalazili na začelju brigade u visini s. Melići, odmah su orijentisani u pravcu Ovčina i prihvatili borbu sa neprijateljem, dok je glavnina prešla rijeku Ugar. IV bataljon je povučen za glavninom, dok je I. bat. ostao do noći zadržavajući neprijatelja.⁶ Kad se unocilo, bataljon se je povukao u sastav brigade. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i 50 ranjenih. U svim borbama⁷ zaplenjeno je 10 pušaka, 1 tromblon sa minama i nekoliko sanduka municije za puške i ostale sitne spreme.

Od avionskog bombardovanja uništen je 1 p. mitraljez 7,9 mm i oštećen 1 mali talij. bacač.

U svim borbama ukupno neprijateljski gubitci 300⁸ poginulih, više⁹ ranjenih. Uništeno 2 tenka.¹⁰

Ukupno naši gubitci 23 poginula, 34 ranjena, 3 nestala.¹¹
Prilog: Lista gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major
B.¹² Damianović

Komandant, kapetan
Dragan M. Rakić

⁸ Borba je vođena protiv dijelova 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« i domobranskog Brzog zdruga (vidi dok. br. 182).

⁹ Broj poginulih i ranjenih neprijateljskih i naših vojnika dopisan je mastilom.

¹² Branko

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 4. VOJVO-
ĐANSKE BRIGADE O DEJSTVU NA PROSTORU OMAZICI
— ZIVINICE — RAŠEVO — STUPARI — KAMENSKO DO-
STAVLJEN ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE 25. JULA 1944.
GODINE¹

Š T A B
IV NOU VOJVOD. BRIGADE
Op. br. 40
25 jula 1944 godine

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE NOVJ

Dostavlja vam se izvod iz Operacijskog dnevnika naše bri-
gade u vremenu od 14—24-VII-1944 godine.

14. VII. 1944 Jedinice naše brigade razmještene na sek-
tor Odorovići — Višća na odmoru i sređivanju
kao i uzdizanju ljudstva na vojno-političkom
polju.

U toku prepodneva upućena je jedna četa
za Mus. Zivinice u cilju pribavljanja hrane za
naše jedinice. Ista četa vratila se u toku prepo-
dneva sa nabavljenom hranom, dobivenoj na do-
brovoljnoj bazi.

U toku posle podneva na avizirani pokret
Štaba Divizije sve jedinice naše brigade izvršile
su sređivanje i pripreme za avizirani pokret.²

Naveče u 20 č. održan sastanak sa svim
vojno-političkim rukovodiocima naše brigade.
Na sastanku prorađeno »značaj formiranja XII
Korpusa«. Diskusija na samom sastanku bila je
neobično živa.

15. VII. 1944 U vezi naređenja Štaba Divizije Op. br.
49 od 14-VII-1944³ naša brigada izvršila pome-
ranje sa sektora Odorovići — Višća na sektor
Omazići — Grivice u 4 č ujutru.

Raspored jedinica naše brigade bio je
siedeći:

Husanovići — Lugavići — Avdići — Belići.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
19/3, k. 969.

² Vidi dok. br. 68.

» Vidi dok. br. 54.

Zadatak naše brigade: kontrola pravaca
Tuzla — Doboj — Zavidovići — Ribnica —
Olovo.

Po naređenju Štaba XVI NOU Divizije
jedan bataljon naše brigade (I) upućen u s. Ma-
tijevice sa zadatkom davanja obezbeđenja Štabu
XII Korpusa do smještaja na naš sektor.

16. VII. 1944

U toku dana po jedinicama rađeno na uz-
dizanju vojnih rukovodioca naše brigade.

U III bataljonu održana konferencija po-
vodom godišnjice osnivanja naše brigade.⁴

Brigadni sanitet održao veoma uspelo za-
bavno veće.

17. VII. 1944

U 14 č jedna naša četa III bataljona u
pratnji sa šefom II Otsjeka naše brigade upu-
ćena u Zivinice radi prikupljanja podataka, kao
i hapšenja nekih sumnjivih lica.

Ista četa se vratila još u toku dana.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije
Op. br. 50 od 17-VII-1944⁵ naša brigada dobila
je zadatak izvršenja akcije na sektor Priluk —
Poljana — željez. stanica Bistrac.

U 18.30 č prema novom naređenju Štaba
Divizije Op. br. 50 odložena gore navedena ak-
cija ekonomskog karaktera.

Pošto je neprijatelj preduzeo napad sa li-
nije Vukovije — Međaš u dvema kolonama na
jedinice XXXVI NOU Divizije,⁶ naša brigada
dobila je zadatak sadejstvovati sa jedinicama
XXXVI Divizije udarajući neprijatelja u bok,
i rasterećujući na taj način XXXVI NOU Di-
viziju.⁷

U 20.30 č krenula su naša tri bataljona
(II, III i IV) na izvršenje zadatka pravcem Oma-
zići — Zivinice — Lukavica.

I bataljon, radni vodovi i komore II, III
i IV bataljona zadržali su se u Pozderovićima.

⁴ Naredba o formiranju 4. vojvođanske brigade izdata je 28. sep-
tembra 1943 (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 167).

⁵ Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 18/8, k. 950.

⁶ U Izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25.
avgusta 1944. piše da su 17. jula 1944. vođene borbe između SS pos-
trojbi i naših snaga u Međašu (VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e).

⁷ Vidi dok. br. 81 i 82.

Zadatak I bataljona: obezbeđenje brig. saniteta, brig. intendature i komora gore navedenih bataljona.

18. VII. 1944

Naša tri bataljona koja su na zapovest Štaba XVI NOU Divizije krenula u napad na sektor Vukovije — Jeginov Lug zadržali su se u Gor. Lukavici, dobivši novu zapovest o produženju pokreta pravcem Gračanica — Raševo (napadajući neprijatelja sa boka i proterivajući istoga u sadejstvu jedinica III Brigade XXXVI NOU Divizije).⁸

Tačno u 18 č sva tri bataljona naše brigade uputila su se u gore navedenom pravcu na izvršenje postavljenog im zadatka.

Naš I bataljon, brig. sanitet i intendatura kao i sve komore gore navedenih bataljona zadržani su u s. Lukavici radi veće pokretljivosti bataljona koji su upućeni u napad na neprijatelja.

19. VII. 1944

Naša tri bataljona određena za napad stigla su tačno u 6 č ujutru na trig. 842 (Potrk) odakle su produžili za Raševo. Neprijateljske snage bile su u samom selu kao i van sela razmještene u pripremama za pokret. Približivši se na veoma blisko ostojanje neprijatelju naša tri bataljona izvršila su raspored (prikriveno od neprijatelja) za napad. Snažnim i odlučnim napadom u borbi koja je trajala tri puna sata neprijatelj je odbačen, proteran na samu cestu Tuzla — Zvornik.⁹

Neprijateljski gubitci:

30—35 mrtvih, kao i 70—80 ranjenih vojnika i oficira (broj ranjenih po našem mišljenju prelazi gore navedenu cifru).

Neprijateljski gubitci u materijalu:

2 topa 75 mm., 40 granata za isti (topovi oštećeni), 10.000 mauzer municije, 22 konja, 30 željeznih samara, 7—8 tel. aparata, 6000 m. telefonskog kabla, jedna poljska radio-centrala (oštećena), 4 sanduka sanitetskog materijala, dve poljske lampe, 50 šatorskih krila, 60 čebadi, jedna poljska kancelarija, tri pikavca (šmajser), kao i drugi sitni ratni plen.

⁸ Vidi dok. br. 79 i 82.

», ¹⁰ i ¹¹ Vidi dok. br. 98, 99, 167, 168 i 169.

Vlastiti gubitci:

3 mrtva, 7 ranjenih, od kojih tri teško (jedan od njih zam. komandanta II bataljona).

Odmah posle proterivanja neprijatelja bataljoni su zauzeli sledeći raspored:

Raševo — Potrk — Bunarić — Kamenjak, zatvarajući pravce od Sajtovića, Rakina Brda, Podborogova, Jelova Brda.

I bataljon, brig. sanitet, intendantura, kao i bataljonske komore prebačeni su iz Lukavice za Bijelopolje.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije I Brigada trebala je da izvrši smenu naše brigade u 20 č noću, međutim, pošto ista nije stigla, mi smo se zadržali sa našim jedinicama na istom položaju zatvarajući iste pravce.

20. VII. 1944

Ujutru u 6 č, po dolasku I Brigade za preuzimanje naših položaja, uputili smo naša tri bataljona na sektor Stijena — Gor. Krušić — Kik sa zadatkom obezbeđenja sa pravaca Sajtovići — Pantelić.

Posle podne prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije uputili smo naša tri bataljona na sektor Raševo — Kamenjak za smjenu bataljonima I Brigade koji su upućeni na novi zadatak.

Raspored naših jedinica u toku poslepodneva i noći je sledeći:

Stijena — Gor. Krušić — Kik — Krojačevo Brdo — Raševo — Kamenjak.

Brigadni sanitet i intendantura koji su došli u sastav brigade smjestili su se na Bunarić. Komore bataljona koje su se takođe vratile u sastav brigade ušle su u sastav svojih bataljona.

Stab brigade nalazi se u šumi na putu Raševo — Bunarić.

21. VII. 1944

Oko 18 č naveče II i III bataljon primetili su jednu veću neprijateljsku kolonu koja se spustila i produžila u pravcu Rakinog Brda.

Angažovali smo naša dva bataljona, sa jednim bataljonom I Brigade, da izvršimo napad na istu kolonu, napadajući je preko Sajtovića jednom kolonom, a drugom preko Kamenjaka. Međutim od istog zadatka smo odustali pošto se prema zapovesti Štaba XVI NOU

Divizije I Brigada trebala uputiti na nov zadatak.

Zadatak naše brigade: preuzeti položaje I Brigade, obezbeđujući se sa istih pravaca.

Iznenadno oko 22 č jaka neprijateljska kolona koja je došla preko Rakinog Brda napala je naš III bataljon koji je zatvarao isti pravac; u oštroj i dugoj borbi koja je trajala punih 8 č naš III bataljon u sadejstvu sa II bataljonom odbacio je neprijatelja u pravcu Rakina Brda.¹⁰

Neprijateljski gubitci: 20—25 mrtvih i veći broj ranjenih vojnika i oficira (40—50).

22. VII. 1944

Ujutru u 6 č po naređenju Štaba XVI NOU Divizije naša brigada došla je zadatak otkačiti se od neprijatelja smjestajući se na desnoj strani puta Rasevo — tsunarić, sa zadatkom zatvaranja pravca od Raseva u pravcu Mitrovića kao i kontrole puta Raševo — Bunarić.

Odmah smo izvršili pomeranje svih naših jedinica smještajući ih na sektor Potrk — Mitrovići, sledecim rasporedom:

Potrk (trig. 842) — Potrk (k. 720) — k. 775 — Marića Kruška — Mitrovići.

I bataljon smjestio se na Potrk (trig. 842) sa zadatkom zatvaranja pravca od Raševa.

II bataljon smjestio se na Potrk (k. 720) sa zadatkom obezbeđenja s pravca Tupković — Gračanica.

III bataljon smjestio se na k. 775 sa zadatkom zatvaranja pravca od Raševa i Kamenjaka u pravcu Mitrovića.

IV bataljon smjestio se na Marića Kruški služeći kao brigadna rezerva i obezbeđujući jednim delom sanitet i intendanturu i Stab Brigade, koji su bili smješteni u šumi između Marića Kruške i Kamenove kljeti.

Oko 15 č neprijateljska kolona koja je došla od Rakina Brda krenula je preko Raševa pravcem za Bunarić. Patrola prethodnice bila je upuštena u zasedu našeg III bataljona koji je zatvarao isti pravac. Oštrom i iznenadnom vatrom automatskih oružja uništena je neprijateljska prethodnica u jačini od 16 ljudi svih do jednoga.

Odmah posle uništenja neprijateljske patrole, neprijatelj je navalio na naš I i III bataljon svom žestinom i koristeći jaku minobacačku vatru približio se našim položajima.

U oštrom naletu neprijatelj je odbijen u pravcu Raševa, ne uspevši da se probije za Bunarić.¹¹

Neprijateljski gubitci:

45—50 mrtvih, kao i veći broj ranjenih.

Vlastiti gubitci: jedan poginuo (komandant I bataljona) i 2 druga lakše ranjena.

U 17 č prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije Op. br. 56/44 naša brigada trebala je imati pokret i prebacivanje svih svojih jedinica na sektor Podgorja. Međutim pred sam pokret novom zapovешću Štaba Divizije jedinice naše brigade trebale su se prebaciti preko ceste Zivinice — Kladanj pravcem Mitrovići — Kaštijelj — Bijelopolje — Nočajevići — Stupari — Olovci — Tuholj — Jažine — Kotac (1088).

Pokret izvršen odmah pri čem su nas sledile I i II Brigada sa Štabom Divizije i Div. bolnicom. U prolazu preko ceste naša brigada dobila je zadatak za obezbeđenje pri prolazu svim jedinicama naše Divizije.

U sastav naše brigade ušla Div. bolnica.

23. VII. 1944.

Brigada u pokretu prema izdatoj ranijoj zapovesti u pravcu ceste Zivinice — Kladanj.

Stigavši na cestu u s. Stupari naša brigada isturila je dva bataljona na cestu. Jedan u pravcu Zivnica. Drugi u pravcu Kladnja sa zadatkom obezbeđenja sa toga pravca.

Po prolasku ceste svih naših jedinica XVI NOU Divizije bataljoni povučeni u sastav brigade, koja se zadržala u s. Olovcima radi spremanja ručka za ljudstvo naše brigade.

Odmah posle ručka, u 14.30 č, brigada nastavila pokret preko Tuholja smještajući se na sektor Jažine — Kotac.

Dva bataljona (I i IV) istureni na sam Kotac (k. 1088) sa zadatkom obezbeđenja od pravca Kamenskog.

Stab Divizije, Div. bolnica u sastavu naše brigade.

U toku dana nije bilo nikakvih promena.

24. VII. 1944 Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije od 23 jula 1944 g. naša brigada krenula je u 7 č ujutru kao začena brigada naše Divizije pravcem za Kamensko.

Na novoj prostoriji razmještaj naših jedinica bio je sledeći:

Sumarac — Vrh — Selište — Miljevići — Podbreg — Jelašje.

U toku dana nije bilo nikakvih promena na našem sektoru.

Zaključak:

U vremenu od 14-VII-1944 do 17-VII-1944 g. sve jedinice naše brigade zadržavanje na sektoru Odorovići — Višća iskoristile su u sređivanju kao i vojno-političkom uzdizanju naših jedinica.

U istom međuvremenu bio je formiran kurs nižih vojno-političkih rukovodilaca pri štabu ove brigade, međutim usled novonastale situacije istim se nije moglo produžiti.

Zadržavanje na istom sektoru u mnogome je popravilo naše jedinice.

Za vreme zadržavanja na istom sektoru održane su nekoliko veoma uspele konferencije sa narodom u obližnjim selima kao i formiranje NOO.

Poslednje akcije u kojima je učestvovala naša brigada bile su veoma uspele akcije.

U samim borbama neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke kako u ljudstvu tako i u materijalu. U sve tri akcije u kojima su učestvovala jedinice naše brigade izbacile su preko 300 neprijateljskih oficira i vojnika iz stroja.

U svim borbama svi borci kao i rukovodioci pokazali su se vrlo dobro. Jedini nedostatak u nedržanju discipline u vatri, što će svakako vremenom da se popravi.

U svim ovim akcijama bilo ofanzivnog ili defanzivnog karaktera naši borci kao i rukovodioci pokazali su se kao do zreli i prekaljeni borci, koji su sposobni da izvrše svaki postavljeni im zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

fM. P.) Za Stab Brigade,
načelnik
Muhamed

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 25.
JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD
PETROVIĆA I BRDA¹

Š T A B
V VOJVOĐANSKE BRIGADE
25 jula 1944 godine
u 15¹⁵ sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Jučer oko 13 sati neprijatelj u jačini od oko 150 — 200 vojnika izvršio je napad na naš III bataljon i II bataljon II brigade. Naš III bataljon se nalazio u s. Petrović, kao i bataljon II brigade. III bataljon je bio desno a od njega u levo na kosi bio je II bataljon II brigade.

Neprijatelj je prvo počeo tući bacačem položaj III bataljona a kasnije je otvorio i mitraljesku vatru. Radi jake minobacačke vatre kao i radi svoje nesmotrenosti i neopreznosti, III bataljon se povukao na kosu prema zaseoku Brda, a o svome povlačenju nije izvestio štab II bataljona II brigade. Povlačenje III bataljona je prihvatio IV bataljon koji se nalazio na kosi gde je zaseok Brda.

Po povlačenju III bataljona neprijatelj je napao na II bataljon II brigade i našao ga nespremnog za borbu. Štab bataljona nije se zainteresovao gde se ova borba vodi, iako je to bilo u njegovoj neposrednoj blizini. Iz Petrovića je čete rokirao na Čardak, a radni vod sa kazanima i hranom mu je ostao u Petroviću, kao i našem III bataljonu.

Kasnije su bataljoni se organizovali i izvršili napad na neprijatelja, koji se povukao na Bijelu Stenu i Točilo, u pravcu odakle je i došao.²

U ovoj borbi imali smo:

5 drugova mrtvih i 10 ranjenih, među kojima komandant III bataljona poručnik drug Marko Stepanov. Od mrtvih i ranjenih drugova su iz III bataljona 3 druga mrtva i 4 ranjena, dok su 2 mrtva i 6 ranjenih iz II bataljona II brigade.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/3, k. 1244.

¹ Vidi dok. br. 172 i 173.

U ovoj borbi također je stradalo šest tovarnih konja. Kazane i ostalu spremu smo u protivnapadu povratili. Stradalo nam je još 6 sanduka municije.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab
načelnik-poručnik,
Kovačević

BR. 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU NA SEKTORU OSMIĆ GOMILE — KRSTAČA — SIMIJOVO¹

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 412
25-VII-1944 g.
D. Vrbica
22^h

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Crkvice

1. — Naši bataljoni »2«, »3« i »4« vratili su se iz akcije sa sektora Osmić Gomile — Krstača — Simijovo. Bataljoni u ovoj akciji nisu izvršili zadatak onako kako je to bilo predviđeno,² iz sledećih razloga: nije bilo koordinacije između »3« i »4« koji su napadali od pravca Kukun sa bataljonom »2« koji je vršio napad preko Podgorja na Osmić Gomile. Radi ove nevezanosti neprijatelju je uspjelo da najprije nadmoćnim snagama odbaci naš »2« sa Osmića Gomila i potisne ga preko Podgorja, a potom odmah da se svim snagama baci na druga dva bataljona prema Kukunu. Neprijatelj je u ovome napadu na »3« i »4« lakše postigao uspjeh i time što je jedna grupa ban-

³ Ta je rečenica dopisana mastilom.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/12, k. 1143.
² i ³ Vidi dok. br. 108.

dita od Vranjska istovremeno udarila u leđa ovim našim bataljonima. I pored žestoke borbe i pokušaja da se neprijatelju odupru, našim ovim bataljonima nije to uspjelo i bili su prinuđeni da se izvuku iz borbe i povukli su se ka Padjeni i Orahovica.³

Naš »2« povukao se preko Podgorja na Planu.

U ovim borbama, po do sada prikupljenim podacima, neprijatelj je samo u borbi sa našim »2« imao 7 mrtvih — nađenih i više ranjenih, dok je naš »2« imao dva borca mrtva i tri lakše ranjena, dok je jedan iščaošio nogu a jednog je bacao stresao.

Gubitci »3« i »4« nisu nam poznati, jer nam o tome ti bataljoni još nijesu dostavili izvještaj, kao ni o detaljima njihove borbe, i o tome ćemo vas naknadno izvijestiti.⁴

Raspored naših bataljona za noćas je sledeći: »3« — Lađevići; »4« — Selišta; »2« — Trnovica; »1« — Okolište (drži obezbeđenja na Modropac i Hadžibegovo Brdo); »5« — Vlainja.

2. — Do sada nisu zapaženi nikakvi pokreti kakvih Švapskih kolona od pravca Trebinja. Preduzeli smo potrebno, da bi blagovremeno bili obaviješteni o svim eventualnim neprijateljskim pokretima sa toga pravca, o čemu bi vas na vrijeme izvijestili.

Danas su dva saveznička aviona bacila tri manje bombe na Bileću. Ne znamo da li su time nanijeli kakve gubitke neprijatelju. Poslije toga avioni su odletjeli u pravcu Trebinja i vidjelo se kako su pitali na drum negdje oko Moska.

3. — Poslije povlačenja naših bataljona od Simijova ka Orahovica, videne su dvije do tri paljevine u selu Kukriče. Vjerujemo da su četničke bande manjim grupicama spustile se u ovo selo i to učinile.

4. — Cetu za pratinju transporta za našu XII i XIII brigadu uputili smo kako ste to danas naredili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Živko Jošilo

Načelnik — kapetan,
Mus. R. Dizdarević

Komandant — major,
N. Ljubibratić

³ U relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944. detaljno je prikazano dejstvo pomenutih bataljona; što se tiče njihovih gubitaka tu se kaže da su sva tri bataljona imala 2 poginula i 5 ranjenih boraca (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 26. JULA 1944. ŠTABU
12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORIJI BAČKO-
VAC — STOLICA — ŠEKOVICI — TUPANARI'

STAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
Br. si. 26. VII. 1944.
P o l o ž a j

U 21 čas

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

Prema upravo sada dobivenim podacima od štaba V brigade i štaba Kladanjskog NOP odreda situacija je slijedeća:

Neprijatelj se i nadalje nalazi na prostoriji: Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari.²

Slabiji neprijateljski delovi koji su danas odbijeni od V bataljona V brigade pod Klještanima povratili su se preko Betnja, popalivši ga, ka Šekovićima.

Neprijatelj je popalio gotovo sve Šekoviće, Strmicu, Popovići, Luliće, Trnovo, Plazače i Tupanare. Jutros su zapaljeni i zaseoci Betnja.³ Dopaske neprijatelj nije palio.

Po danu neprijatelj upućuje slabije delove po okolnim selima u cilju pljačke i paljevina.

Od Šekovića prema Kladnju u toku današnjeg dana nije primećen nikakav pokret neprijatelja.

Na cesti Kladanj — Tuzla, kako izveštava štab Kladanjskog odreda, nema neprijateljskih snaga sem manje posade u Zivinicama.

Podaci sa sektora Olova još nisu pristigli. Očekujemo ih prije ponoći.

O pokretu Derikonje ništa se konkretnije nije moglo saznati,⁴ sem podataka koje smo vam danas popodne uputili. Ko-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 12/2, k. 1240.

² i ³ Bliže o dejstvu neprijateljskih snaga na toj prostoriji kao i o paljenju pomenutih sela vidi dok. br. 130 (napomenu br. 4, 9 i 10), 172 i 173.

⁴ Odnosi se na 1. sarajevsku brigadu Romanijskog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Savo Derikonja (vidi dok. br. 143).

načne rezultate naših ispitivanja preko bataljona upućenih u pravcima Han Karaule i Paklenika dobićemo u zoru 27. VII. 44.

U Kladnju, kako izveštava štab Kladanjskog odreda, nema ništa novo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab divizije,
komandant,
major, R. Jović

BR. 119

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 12. I 13. HERCEGO-
VAČKE BRIGADE OD 26. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DI-
VIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU STOCA, ŠNIJEZNICE,
BIOGRADA I GLOGA¹

OPER. ŠTAB
XII i XIII HERC. NOU BRIGADE
26 jula 1944 g.
s. Barakovina

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Od 13 o. mj. pa do danas svakodnevno vodimo borbu bilo na jednom ili drugom sektoru, bilo da nas Švabe napadaju ili mi njih. I pored ogromnih gubitaka koje smo im do sada nanijeli, i pored toga što se njihova ofanziva ni u koliko ne odvija po planu, neprijatelj je stalno uporan i vrši vrlo snažan pritisak na dužini čitavog sektora obje brigade.²

Nemamo tačnih obavještenja, ali je pouzdano utvrđeno da je Švabama u dva maha stizalo pojačanje od po 60 kamiona od pravca Mostara. U toku borbe ustanovili smo da se prema nama nalaze, pored »vražje« divizije, iz svih garnizona uključivši i Gatački, i dijelovi »Brandenburg« divizije. Mada je ob. oficir XIII brigade odnekle ustanovio da je to krpljevina iz Slovenije, Slavonije i dr.³ mi smo kroz borbu ustanovili da se upornije bore nego »vražjaci«.

Od pravca Stoca za sada nema nikakvih promjena a u Stocu se nalazi oko 250 »vražjaka«, oko 120 četnika i oko 20 hrvatskih žandara.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 25/12, k. 1143.

² Vidi dok. br. 70, 84 i 113.

³ Misli se na pripadnike njemačke nacionalne manjine u Jugoslaviji.

* Odnosi se na oružnike Nezavisne Države Hrvatske.

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je ponovo izvršio snažan pritisak i mada je na sektoru Uloga 6 puta odbaćen sa gubitcima od oko 60 mrtvih (kako tvrde borci) a na sektoru XIII brig. odbaćen do Straževica — Magunica uz gubitke od oko 15 mrtvih, ipak je neprijatelj ostao uporan i uspio pred mrak da zauzme Ulog, zahvaljujući u glavnom artiljeriji i bacačima i učvrstio se na pomenutim položajima prema XIII brigadi. Bataljoni XII brigade bili su primorani da se povuku na liniju Oštri vrh (k. 1263) — Ostrvica (k. 1243) — Omutić (k. 1449).

Danas nije bilo znatnijeg pritiska na XII brigadu dok je na XIII izvršen vrlo snažan pritisak sa snagama od oko 500 Švaba i četnika i XIII brigada je bila prisiljena da se povuče na liniju Vran (k. 986) — Orlova gr. (k. 1009) — Kamasela, gdje se i sada nalazi.⁵

U toku ovih vrlo napornih borbi, zbog gubitaka koje je imala XIII brigada koja nije mogla ni biti od svoga formiranja dovoljno učvršćena, pojavilo se je kod nje dezerterstvo u većem broju tako da se je do sada na taj način brigada smanjila za oko 40 boraca.⁶ Osjeća se da je moral popustio i da prijete opasnost da se brigada još više ne ospe.⁷ Porad toga, pošto nema izgleda da bi mogli bez velikih naših gubitaka odbaciti pa i zaustaviti neprijatelja, a pošto nema mogućnosti za manevrovanje na ovome terenu, mi smo riješili, na osnovu sugestije dobijene od tog štaba,⁸ da u toku noći sa 26 na 27 o. mj. prebacimo obje brigade na prostoriju Vranjska — Vlahovići — Hrgud i da sa te prostorije dalje manevrišemo prema situaciji.⁹ Mišljenja smo, da neprijateljska ofanziva ne može više dugo da traje s obzirom na velike gubitke i zakašnjenje u postizanju

³ O dejstvu njemačkih i četničkih jedinica vidi dok. br. 108, 113, 117, 158, 172, 173, 175, 176 i 181.

⁶ Riječ je o novim borcima koji su u tu brigadu stupili 1944, tj. prije neprijateljske ofanzive u Hercegovini. Nenaviknuti na teške borbe, neki su se od njih pokolebali i otišli svojim kućama. Međutim, oni su se kasnije, skoro svi, ponovo vratili dijelom u ovu brigadu a dijelom u ostale jedinice 29. divizije. O tome vidi izvještaj Štaba 13 hercegovačke brigade od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/2, k. 1144 II).

⁷ Prema relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade od 3. septembra 1944, krajem avgusta se od novomobilisanih boraca u Dubravama pristupilo formiranju Dubravskog bataljona, koji je po naredjenju Štaba 29. NOU divizije septembra 1944. ušao u sastav 13. hercegovačke brigade kao 2. bataljon (Arhiv VII, reg. br. 7/8, k. 1143 A i reg. br. 14/4, k. 1144 I). Dok se o moralu boraca 13. hercegovačke brigade u relaciji kaže slijedeće:

»Moral kod boraca je na velikoj visini i iz dana u dan raste...« (Arhiv VII, reg. br. 7/7, k. 1143 A).

⁸ Vidi dok. br. 102.

• O prebacivanju brigade i njihovom dejstvu na toj prostoriji vidi dok. br. 146 u ovoj knjizi i relaciju Štaba 13. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I).

istaknutih ciljeva. Vjerovatno je, da će neprijatelj, u koliko se ne zadovolji prodiranjem ka Bileća, produžiti po planu, tj. vršiti pritisak na našu X i XI brigadu.¹⁰ U koliko to situacija bude zahtijevala, i u koliko to bude moguće, mi ćemo zabaciti dio naših snaga preko Hrgud — Trusina — Sniježnica u leđa neprijatelju.

Kod XII brigade, i pored znatnih gubitaka, moral je na visini i borbenost nije ni u koliko opala. Zahvaljujući municiji koju smo danas primili, moći ćemo se oduprijeti svakom eventualnom napadu na nas i probiti se svakim pravcem. Pripremaćemo se za našu ofanzivu, koju uskoro očekujemo.

Radi veće pokretnosti naših jedinica upućujemo sve slabije pokretne ranjenike, nepotrebni materijal iz bojne komore i intendanture, kao i bataljonskih komora, pod rukovodstvom p. poručnika druga Čeda Tasovca vama, da im odredite mjesto boravka i način daljeg rada, do našeg povratka.

Vezu ćemo nadalje redovno održavati preko radio-stanice i molimo vas da nam češće šaljete svoje sugestije i obavještenja o situaciji na sektorima ostalih brigada i u Hercegovini uopšte.

O našem manevru izvijestili smo komandu I Područja kao i štab X Herc. NOU brigade.

Iz naknadno pristiglih izvještaja vidi se da su snage neprijatelja koji nadire na sektoru obje brigade oko 200 Švaba i četnika. Mišljenja smo da bi naše snage na prostoriji Gacko i Bileća, svakako sa novim rasporedom, trebale i nadalje da vrše pritisak na te garnizone, kako se ne bi neprijateljske snage glavninom odvojile prema nama.

Po našem mišljenju, u dosadanjim borbama neprijatelj je imao najmanje 600 izbačenih iz stroja, od čega je ustanovljeno oko 300 mrtvih. Četnici pronose među narodom, iz nama nepoznatih razloga, da su Švabe do sada imale preko 1000 izbačenih iz stroja. Ustanovljeno je da je priličan broj »vražinovaca« dezerтираo i da ih je 18 strijeljano u Mostaru, pošto ih je milicija uhvatila i predala Nemcima.

Mi smo do sada imali iz XII brigade 12 mrtvih i oko 40 ranjenih, od kojih 8 teže, a iz XIII brig. 12 mrtvih i oko 25 ranjenih, od kojih 3 vrlo teško. Većina lakših ranjenika ostaje sa brigadama pošto im nije potreban velik rok za liječenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — major
Doko Novosel

Komandant, major
Danilo Komnenović

¹⁰ Vidi dok. br. 117.

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 27. JULA 1944.
ŠTABU 36. DIVIZIJE ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJU
RADACIČI — PONJERKA — METILJI — MILANKOVIĆI¹

Š T A B
XII KORPUSA NOVJ
O. broj: 11
27. VII 1944.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Prema poslednjim izveštajima, neprijatelj se zadržao na liniji: Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari. Sa manjim odelenjima u toku jučerašnjeg dana vršio je ispade u pravcu Klještana i Grabovice u cilju pljačke i paljevine sela. Izgleda da se na ovom sektoru sada nalaze manje snage, dok je glavnina, prema nepotvrđenim izveštajima, otišla u pravcu Zvornika.

Grupa koja je bila u Kladnju, 25 ov. m. otišla je za Olovo.³

2) Obzirom na ekonomsko stanje ovoga sektora i pomanjkanja namirnica kod naših jedinica, to ćete se 27 ov. m. do 15 časova posle podne sa svim svojim jedinicama prebaciti na prostoriju: Radačići — Ponjerka — Metilji — Milankovići.

Na ovoj prostoriji osigurati se od pravca Ribnice — dolinom Krivaje i u pravcu iste porušiti prugu. Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju kako u pravcu Zavidovića tako i na liniji: Olovo — Kladanj — Tuzla.⁴

3) Jedinice III Korpusa pomeriće se takođe na liniji: Olovo — Kladanj.⁵ Jedna brigada XXVII Divizije postaviće se južno od Olova na liniji Gurdići — Dugandžići, odakle će služiti kao bočno obezbeđenje vašoj diviziji.⁶

4) Štab Divizije, po dolasku na novu prostoriju, organizovace brzu i dobru ishranu svih jedinica, u kom cilju aktivizirati celokupni intendantski aparat. U slučaju da se ne nade žita, čnda pristupili žetvi istog.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 8/1, k. 589.

² Vidi dok. br. 172 i 173.

³ O povlačenju neprijatelja iz Kladnja vidi dok. br. 133.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu divizije vidi dok. br. 123.

⁵ Vidi dok. br. 133.

⁶ Vidi dok. br. 122.

5) Pokreti neprijatelja vrlo su brzi i vešt看 manevrima po terenu zavaravaju glavne pravce svojih pokreta i time otežavaju donošenje pravilnih odluka. Za to skrenite pažnju svim svojim jedinicama a naročito obaveštajnim organima na najveću budnost i oprezu, kako ne bi došlo ni do kakvih iznenađenja, a sa druge strane da bi blagovremeno mogli izvršiti postavljanje jedinica.

6) Štab Divizije izvestiće nas pre polaska o situaciji na pravcu Olovo — Kladanj, kao i o času pokreta samog Štaba Divizije kako bismo podesili naš pokret.

7) Do dolaska XVI Divizije, potrebno nam je dva dobra tovarna konja za englesku misiju koju smo sinoć dobili. Zato vas molimo da nam iste odmah uputite. Sa konjima pošaljite dobre konjovodce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa
načelnik,
p.pukovnik
M. Đukić

**NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944.
POTČINJENIM ŠTABOVIMA DA JEDINICE PREBACE NA
PROSTOR BORICE — TOLETINAC — PONJEVICI —
PREMET¹**

**STAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
27. jula 1944. g.**

Štabovima V, XII i XVIII BRIGADE, POSAVSKOM NOP
ODREDU,² BRDSKOM DIVIZIONU I DIVI-
ZIJSKOJ INTENDANTURI

U vezi naređenja štaba III korpusa za pokret naših jedi-
nica na nove zadatke³ izdajemo

NAREĐENJE:

27. o. mj. u 20 časova pomenute jedinice izvršit će pokret.
Marševski poredak biće sledeći:

Na čelu kolone ići će V brigada, koja će dati jedan bata-
ljon u prethodnicu, dalji poredak biće:

Štab divizije, XVIII hrvatska brigada, brdski divizion,⁴
intendantura XI divizije, Posavski odred sa Omladinskom če-
tom i drugovima iz Ist. Bosne,⁵ a kao zaštitnica kretat će se
XII krajiška brigada.

U 20 časova izvršit će pokret V krajiška brigada sa pro-
storije Vitkovci pravcem Vitkovci — Osoje — Ruževići — Ran-
kovići — Mladikovina — Blatnica, gdje će se zadržati tri sata
i za to vreme skuhati hranu za svoje ljudstvo.

XVIII hrvatska brigada će se istovremeno krenuti iz sela
Zarkovina, uspet se na selo Ruževica, gdje će ispred sebe pro-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/1, k. 866.

² To jest: Posavsko-trebavskom NOP odred.

³ Riječ je o prebacivanju u istočnu Bosnu. U depeši Štaba 3. kor-
pusa NOVJ od 23. jula 1944. o tome piše:

»Krenite sa div. tako da noću 28,29. predete rijeku (Bosnu — prim.
red.) na označenom prostoru. XVI div. će vas prihvatiti. K. V.« (Knjiga
depeša Štaba 3. korpusa NOVJ, Arhiv VII, reg. br. 1/8 I, k. 408 A.) O
tome vidi i dok. br. 97 i 127.

⁴ O formiranju toga divizona vidi dok. br. 57.

⁵ Vidi dok. br. 49.

pustiti V brigadu i odmah za njom krenuti istim pravcem u rastojanju od jednog km.

Posavski odred će do Rankovića kretati iza XVIII brigade, a u Rankovićima će uklopiti između sebe i XVIII brigade Brdski divizion i divizijsku intendanturu te primiti Omladinsku četu i drugove iz Ist. Bosne u svoj sastav.

XII krajiška brigada ostat će na svojim starim položajima sve do prolaska XVIII i V brigade a po prolasku ostalih snaga pribrat će svoje snage i krenuti istim pravcem u odstojanju od jednog km.

Stab divizije će sačekati V brigadu u Rankovićima.

Znaci za raspoznavanje biće Franjo — Rade.

Dnevni znaci:

Poziv: dizanje desne ruke sa skupljenom pesnicom
u vis i pravljenje dva kruga,

odgovor: ispružanje puške u desnoj ruci ravno ustranu i privlačenje na prsa.

Redovne odmore praviti će jedinice svaki sat 10 minuta, a posle tri sata marševanja 20 minuta odmora.

Po izbijanju u selo Blatnicu jedinice će se smjestiti: V brigada u Begove njive i Borice, XVIII brigada, štab divizije, Divizion i Posavski odred Jabučica i Toletinac, XII krajiška brigada Ponjevići — Premet.

Obezbeđenje u mjestu logorovanja daće V brigada u pravcu Zepča, Teslića i Novog Sehera. XVIII brigada u pravcu Želznog Polja a XII brigada u pravcu Nemile i Zenice, pravac Doglode.

U slučaju nailaska na neprijatelja V brigada će razviti potreban broj jedinica za borbu i obavestiti će štab divizije.

Svaka brigada će sebi, nabaviti vodiča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.puk.,

B. Đuričić

(M. P.)

Komandant-pukovnik.

M. Šiljegović

**ZAPOVIJEST ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944.
ŠTABU 19. BIRCANSKE BRIGADE ZA NAPAD NA OLOVO
I ŠTABOVIMA 16. MUSLIMANSKE I 20. ROMANIJSKE
BRIGADE ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU POT-
KOZLOVACA — KAVANSKO I KRUŠEVCI — DONJE BA-
BINE¹**

STAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
27. VII. 1944.
u 15 časova

Z A P O V I J E S T
(sekcija: Kladanj — Zvornik — Sarajevo 1 : 100.000)

Situacija: Na sektoru Han Pijesak — Japaga — Kram neprijatelj sastava SS — »Princ Eugen« i četnika jačine 700—800.² Na sektoru Šekovića nalazi se i dalje neprijatelj — SS jedinice iz 13. B-H divizije.³ U Kladnju i Olovu domaća milicija i ustaše.⁴ Prije dva dana u Kladnju su se nalazili četnici Save Derikonje i otišli su u pravcu Olova. Na sektoru Knežina — Drapnići — Rakova Noga romanijski četnici.⁵

Naša 36. divizija danas je u pokretu na sektoru Žeravica preko Radačića za Milankoviće (dolina rijeke Krivaje) gde će doći u toku sutrašnjeg dana.⁶

Naša 38. divizija dobila je zadatak da u toku 28. o. mj. likvidira Kladanj a potom da se orijentiše u pravcu Šekovića.⁷

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/6, k. 1111.

² U jednom četničkom dopisu od 21. jula 1944. se kaže da se u Malom Polju nalaze Nijemci i četnici Radivoja Kosorića (Arhiv VII, reg. br. BH-V-5245).

³ Odnosi se na jedinice 13. SS divizije »Handžar«. Bliže o toj diviziji vidi u referatu o djelatnosti njenih pripadnika koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9). O tome vidi i dok. br. 130 u ovoj knjizi.

⁴ Vidi dok. br. 133 (objašnjenje br. 2 i 3) u ovoj knjizi, kao i knj. 25, dok. br. 197.

⁵ Bliže o dejstvu četničkih jedinica na tom prostoru vidi u izvještajima četničke komande 220 (Romanijskog četničkog korpusa) od 3, 13, 18, 21. i 29. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-5329 1, 5432, 5461, 5479 i 5511).

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 123

⁷ Vidi dok. br. 133.

Zadatak naše divizije je da sa jednom brigadom likvidira Olovo⁸ a sa glavnom da se u toku sutrašnjeg dana postavi na prostoriju Drapnići — Kruševci.⁹ Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1. *XIX. NOU brigada:* — Uputiće odmah jedan bataljon na sektor Žeravica gde će smjeniti jedinice 36. divizije. Danas u 20 h krenuće sa ostalim dijelovima brigade na sektor Žeravica. 28. o. mj. u 5 h brigada kreće u pravcu Olova sa zadatkom likvidacije Olova. Po likvidaciji Olova dobiće preko radio-stanice naređenje na koje će se prostorije smjestiti.

2. *XVI. NOU brigada:* — Postaviće se danas do mraka na prostoriju Podkozlovača — Ravansko¹⁰ i na toj prostoriji smjeniti XIX. brigadu i od nje primiti div. bolnicu. 28. o. mj. u 5 h kreće opštim pravcem Žeravice — Drapnići i postavlja se na prostoriju Mangurići — Drapnići. Pokret podesiti tako da jedan bataljon krene u napad u cilju obezbeđenja i izbijanja na prostoriju Drapnići, a divizijska bolnica i dva bataljona kreću pozadi.

3. *XX. NOU brigada:* — Kreće 28. o. mj. u 5 h sa današnje prostorije opštim pravcem Pjenovac — Babine — Kruševci i postavlja se na prostoriju Kruševci — Pihlice — Donje Babine sa obezbeđenjem od drumca Sokolac — Han Pijesak. Ova brigada će imati zaštitničku ulogu dok ostale jedinice 28. o. mj. ne krenu sa polaznih prostorija.

4. *Divizijska bolnica:* — Kreće sa XVI. brigadom koja će obezbeđivati je do daljeg na mjestu i u pokretu. Štabovi brigade primiću sve borce koji su lakše ranjeni i mogu se liječiti u brigadnim ambulantama u toku današnjeg dana u svoje brigadne ambulante.

5. *Štab divizije:* — Kreće 28. o. mj. u 5,30 h pravcem Riječica — Žeravice — Drapnići i nalaziće se u Kasumovićima. Od Žeravica štab divizije kretaće se iza čelnog bataljona XVI. brigade.

Opšte napomene:

a) Štab XIX. brigade ispitaće mogućnost spuštanja aviona u Olovskim Lukama. Aerodrom treba da bude dužine najmanje

⁸ Olovo je 28. jula 1944. zauzela 3. vojvodanska brigada 36. NOU divizije (vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 56). O tome vidi i operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111 I).

⁹ Opširnije o dejstvu 27. NOU divizije u drugoj polovini jula 1944. vidi u njenom izvještaju od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

¹⁰ Bliže o rasporedu te brigade na pomenutoj prostoriji vidi u zapovijesti njenog štaba od 27. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/2, k. 1112).

1.200 a širine 200 metara. Izvještaj o ovome dostaviće odmah po dolasku u Olovo.

b) Štab XX. brigade predaće radio-stanicu štabu XIX. brigade zajedno sa šifrom. Predaju da izvrši jedan član štaba.

c) Ishrana na terenu sa sektora koji su određeni za jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
otsutan

Načelnik štaba
p.pukovnik
Petovar¹¹

Komandant-p.pukovnik
Kosorić Pero

(M. P.)

BR. 123

**ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJEMH JEDINICA ZA POKRET NA
PROSTORIJU RADACICI — PONJERKA — METILJI —
MILANKOVIĆI¹**

STAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 81
27 jula 1944
u 12.15 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

ZAPOVEST
sekcija Kladanj raz. 1 : 100.000

Situacija: Prema poslednjim izveštajima, neprijatelj se zadržao na liniji: Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari. U toku jučerašnjeg dana vršio je ispade manjim odeljenjima u pravcu Klje-

¹¹ Rudolf (Rudi)

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/1, K. 1240.

štana i Grabovice radi pljačke i paljenja sela.² Izgleda prema nepotvrđenim izveštajima da je glavnina neprijateljskih snaga otišla u pravcu Zvornika, a da su na spomenutom sektoru ostale manje snage.³

Neprijateljska grupa iz Kladnja 25 ov. m. otišla je za Olovo.⁴

Naš zadatak: Zbog ekonomski pustog sektora na kome se nalazimo, naše jedinice izvršiće danas pokret na prostoriju: Radačići — Ponjerka, Metilji — Milankovići.⁵

NAREĐUJEMO:

- 1.— V *brigada*: Danas u 15.00 sati izvršiće pokret na prostoriju: Vukotići — Hadžići — Subašići — Radovići — Bukovdol — Zunova. Jedan bataljon postaviti na prostoru s. Vukotići, a glavninu na prostoriji: Subašići — Hadžići — Radovići, s tim da dva bataljona budu na prostoriji: Bukovdol — Zunova.

Zadatak: Radi obezbeđenja od pravca Ribnice, odmah po dolasku na novu prostoriju uputiti dva bataljona dolinom r. Krivaje sa zadatkom da poruše na što većoj dužini željezničku prugu na deonici: 2. st. Kamensko — Z. st. Čuništa. Težiti da se na pruži poruše mostovi i ostali tehnički objekti.⁶

Na novoj prostoriji naročito se obezbediti od pravca Ribnice dolinom r. Krivaje. Izviđati i zatvoriti pravce: Razbojište — Vukotići, pravac koji od k. 801 i s. Bebrava izvodi ka Bukovdolu, kao i pravac koji od Bijelog Vrha izvodi ka Zunovi.

Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju od pravca Ribnice i Zavidovića, a isto tako i od pravca Vareš — Očevije.

Kontrolisati dolinu r. Krivaje na otseku 2. st. Kamensko — 2. st. Solun. Održavati vezu sa jedinicama III brigade u s. Riječica.

- 2.— III *brigada*: Danas u 15.00 sati izvršiće pokret na prostoriju: Riječica — Metilji — Ponjerka — Radačići. U s. Riječici postaviti jedan bataljon obavezno.

² i ³ O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 130, 169, 170, 172, 173, 175 i 176.

⁴ U Kladnju je tada bila 2. ustaška bojna (vidi dok. br. 133).

⁵ i ⁶ Prema pregledu borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944, brigade su se 28. jula prebacile na pomenutu prostoriju. Tom prilikom 5. vojvodanska brigada je vodila borbu kod Čuništa, porušila željezničku prugu, uništila željezničku stanicu, 11 vagona i 2 lokomotive (Arhiv VII, reg. br. 14,2, k. 1240).

Sa jedinicama III brigade krenuće i diviziska bolnica. Stab brigade postaraće se za uredan pokret, smeštaj, ishranu i obezbeđenje div. bolnice.

Zadatak: Na novoj prostoriji izviđati i zatvarati pravce: Kladanj — Podpaklenik — Radačići, Brateljević — Radačići, s. Bebrava — Pijesak — Radačići, Pijesak — Šarena Bukva — Ponjerka — Bebrava — Kabun. Naročito se obezbediti od pravaca koji s juga izvode ka prostoriji brigade sa pravca ceste: Olovo — Stupčine i iz doline r. Krivaje od Z. st. Solun do Olova.

Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju u pravcu Olova, Kladnja i Tuzle. Isto tako podatke prikupljati i o neprijatelju u pravcu Vareša.

Održavati vezu sa V brigadom kod s. Zunova, kao i sa jedinicama XXVII divizije (jedna brigada) na prostoriji: Gurdići — Dugandžići.⁷

3. — Stab divizije kretaće se sa III brigadom i smestiće se u s. Riječica.

Napomena:

1. — Neprijatelj brzim pokretima i vešt看 manevrima onemogućava da brzo uočimo njegove namere. Radi ovoga potrebno je da sve jedinice, a naročito obaveštajni organi, budu u najvećem stepenu budni i oprezni, kako ne bi došlo ni do kakvih iznenađenja, kao i da bi se blagovremeno mogle donositi pravilne odluke.

2. — Štabovi brigada, po dolasku na novu prostoriju, organizovaće brzu i što bolju ishranu svojih jedinica. Radi ovoga aktivizirati celokupni intendantski aparat. U slučaju da se ne nađe žita, odmah pristupiti žetvi istog.

3. — Na prostoriji Gurdići — Dugandžići nalaziće se jedna brigada XXVII divizije.

4. — Na novoj prostoriji osigurati što veći broj vodiča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

p.pukovnik
Lj. Momčilović

Načelnik-major,

A. Kolundžić

Komandant-major,

R. Jović

(M. P.)

P. S.

Pokret sa prost. Ponjerka izvršićemo danas u 16 časova.

Kretaćemo se sa III brigadom.⁸

⁷ Bliže o rasporedu jedinica te divizije vidi dok. br. 122.

⁸ Tekst pod »P.S.« dopisan mastilom, ćirilicom.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA SREDNJOBOSANSKE DIVIZIJE
OD 27. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O NEOPHOD-
NOSTI DODJELE VOJNO-STRUCNOG I PARTIJSKO-POLI-
TIČKOG KADRA RADI POPUNE JEDINICA TE DIVIZIJE¹**

Br. 1/44
Dana 27 jula 1944 godine

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Radi formiranja nove brigade² i nove divizije³ na terenu centralne Bc-sne potrebno je diviziji sledeće:

- referent saniteta,
- doktor specijalista (hirurg) za hiruršku ekipu pri štabu divizije,
- izvestan broj političkih komesara i pomoćnika političkih komesara četa i bataljona,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 25/6, k. 458 A.

* Odnosi se na 18. srednjobosansku NO brigadu. Pošto ne raspolaže naredbom o formiranju ove brigade, redakcija je na osnovu izjave pukovnika Dragutina Čurguza, zatim na osnovu izvještaja Štaba 18. brigade od 30. avgusta 1944 i od 10. januara 1945 (za avgust — decembar 1944), kao i drugih dokumenata, utvrdila sljedeće:

Početkom jula 1944. su otpočele pripreme za formiranje pomenute brigade, dok je samo formiranje izvršeno u drugoj polovini jula (tačan datum se ne zna), na prostoru s. Kulaši, od Prnjavorskog NOP odreda, kao 1. bataljona, i 5. bataljona' (poljskog) 14. srednjobosanske brigade, kao 3. bataljona. Štab brigade su sačinjavali: Dragutin Curguz, komandant, Momir Kapor, politički komesar, Savo Cerek, zamjenik komandanta, Đuro Đurica, zamjenik političkog komesara, i Jan Komuš (Poljak), načelnik Operativnog odjeljenja. Brigada je počela dejstvovati 1. avgusta 1944, na prostoru Čavka — Vučijak. Petog avgusta 1944. je formiran 2. bataljon; 9. avgusta, u s. Glogovcu, izvršena je smotra novoformirane brigade; sredinom tog mjeseca formiran je i 4. bataljon. (Arhiv VII, reg. br. 5/5 i 5/7, k. 1421, reg. br. 30/6, k. 458 A.)

³ Riječ je o Srednjobosanskoj NOU diviziji, koja je 21. decembra 1944. dobila naziv: 53. NOU divizija. Predlog za formiranje ove divizije dao je Štab 5. korpusa poslije odluke Vrhovnog štaba NOV i POJ da 11. diviziju uputi u istočnu Bosnu, odnosno, sa snagama 12. korpusa u Srbiju. Tako se u depeši Štaba 5. korpusa od 20. jula 1944, upućenoj Vrhovnom štabu, o tome kaže:

»II

Postoje uslovi za formiranje nove divizije u C. Bosni. Uslovi za mobilizaciju povoljni.

— bolničarki i stručnog sanitetskog osoblja,
 — kompletan instrumentarij za hiruršku ekipu,
 — radi velikog priliva novog ljudstva i radi velikog broja
 od ranije nenaoružanog ljudstva potrebne su velike količine
 oružja i odeće. Ukoliko raspolazete sa specijalistima (radiotele-
 grafisti, telefonisti, mineri) najhitnije pošaljite. — Kako je di-
 vizija sada formirana i mala, i da bi mogla izvoditi što uspeš-
 nije akcije, ukoliko dozvoljava vojnička situacija, potrebno bi
 bilo da 39. divizija preuzme svoj sektor do Vrbanje. Također
 bi bilo potrebno, ukoliko bi bilo moguće, da se Lijevečanski p.
 odred prebaci na teren centralne Bosne da bi uspešnije mogla
 da se provodi mobilizacija novog ljudstva na ovom sektoru i na
 Lijeveče Polju.⁴ Potrebno nam je najhitnije da pošaljete 1 radio-
 stanicu za diviziju i 1 za novoformiranu brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, p.pukovnik,
Đurin⁵

III

U sastav nove divizije ušla bi XIV brigada, 5 odreda. 1 brigada
 mogla bi se formirati od Poljskog bataljona, Prnjavorskog odreda i jed-
 nog bataljona koji bi se formirao od domaćih snaga ostalih jedinica.><

Vrhovni štab se saglasio sa ovim predlogom. Divizija je, nakon
 izvjesnih priprema, formirana u s. Kulašima od 14. i novoformirane 18.
 srednjobosanske brigade. Njen štab su sačinjavali: Đurađ Predojević
 Đurin, komandant, Simo Tadić, politički komesar, Ranko Sipka, zamjenik
 komandanta, Adem Hercegovac, zamjenik političkog komesara, i Stevo
 Šamardžija, načelnik štaba (došao oktobra). Ona je, prema izvještaju
 Štaba 5. korpusa od 8. novembra 1944 (za avgust) otpočela dejstvovati
 1. avgusta na prostoru s. Obodnika — s. Vrbanjci (Arhiv VII, reg. br.
 75/5, k. 1421, reg. br. 7/5, k. 461 A, reg. br. 14/2, k. 458).

⁴ Riječi: »i na Lijeveče Polju« dopisane mastilom.

⁵ Đurađ Predojević Đurin

**NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. JULA 1944.
ZA FORMIRANJE KOZARSKE GRUPE NOP ODREDA¹**

N A R E D B A broj 65
Štaba 5 Korpusa NOV Jugoslavije od 28 jula 1944 god.

I

Prema ukazanoj potrebi i odlukom Štaba ovog korpusa formira se **Kozarska grupa odreda**, u čiji sastav ulaze:

a) Kozarski, Gradiško-lijevčanski i Timarski NOP odred, koji su do sada bili pod neposrednom komandom Štaba IV divizije;

b) Pomoćni obaveštajni centar ovog Štaba, koji se nalazi na Kozari, prisajediniće se Štabu kozarske grupe odreda, kao njegov organ.² Radio-stanicu na Kozari preuzeće Štab kozarske grupe odreda.

c) U Štab kozarske grupe odreda postavlja se:

— Za komandanta major drug **Obradović Mlado**, dosadašnji šef Otsjeka za naoružanje ovog Štaba.

— Za političkog komesara drug **Kovačević Branko**, dosadašnji politički komesar Kozarskog NOP odreda.

Štab kozarske grupe odreda predložiće novog političkog komesara Kozarskog NOP odreda.

II

Po potrebi službe postavlja se:

— Za komandanta 16 Krajiške brigade kapetan drug **Batinica Sava**, dosadašnji vršioc dužnosti komandanta iste brigade.

— Za zamjenika komandanta 16 krajiške brigade kapetan drug **Pralica Trivun**, dosadašnji komandant IV bataljona 11 Krajiške brigade.

— Za načelnika Štaba 16 Krajiške brigade poručnik drug **Pod^ornik Dinko**, dosadašnji šef kancelarije Štaba XXXIX divizije.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/7, k. 1265.

² U vezi s tom naredbom Štab Kozarske grupe NOP odreda je 3. avgusta 1944. održao sastanak sa štabovima pomenutih odreda i šefom pomoćnog obavještajnog centra, na kome su razmatrani dotadašnja aktivnost i stanje u odredima i postavljeni zadaci za dalji rad i dejstvo odreda (Arhiv VII, reg. br. 27/6. k. 458 A). Kasnije je, prema naredbi Štaba 5. korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944. od Kozarske grupe odreda formirana 20. krajiška brigada (Arhiv VII, reg. br. 17'1, k. 459).

— Za zamjenika komandanta 15 Krajiške brigade **kapetan drug Tanjga Branko.**

— Za vršioca dužnosti šefa odsjeka za naoružanje kapetan drug **Matić Dragan.**

Stab IV divizije postaviće novog komandanta IV bataljona 11 Krajiške brigade.

Ova Naredba stupa odmah na snagu. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
Došjen

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S. Rodić

BR. 126

**NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. JULA 1944.
ŠTABU SREDNJOBOSANSKE DIVIZIJE I KOMANDAMA
BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PODRUČJA U VEZI
S FORMIRANJEM BATALJONA OZNE¹**

Š T A B
5. KORPUSA NOVJ
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 738
Dne 28. VII. 1944 g.

Kapetanu Bojaniću da
se izade u susret. —

- 1) ŠTABU NOVOFORMIRANE DIVIZIJE U C. BOSNI²
- 2) KOMANDAMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG
PODRUČJA

Na području Bos. Krajine formira se jedna brigada od četiri bataljona, koji će organizaciono i vojnički pripadati pod kontrolu OZN-e (Odsjeka za zaštitu naroda).³ Od ta četiri bataljona jedan bataljon formiraće se na terenu Centralne Bosne.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/2, k. 458 A.

² Odnosi se na Srednjobosansku NOU diviziju.

³ Riječ je o 1. brigadi 3. divizije KNOJ-a. Prema istorijatu 3. divizije KNOJ-a, još u prvoj polovini 1944. formirano je nekoliko četa i

Za komandanta tog bataljona od strane OZN-e postavljen je kapetan drug Bojanić Dušan.

Kapetanu Bojaniću, koji dolazi da oformi ovaj bataljon, izađite u susret u pogledu davanja kadrova i ljudstva. Ljudstvo koje se dodijeljuje za taj bataljon mora biti od ranije u NOV, provjereno i odano, a kao borci treba da budu hrabri i disciplinovani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
si. odsutan

K o m a n d a n t ,
general-major,
S. Rodić

(M. P.)

odreda u zapadnoj Bosni, koji su izvršavali zadatke po nalogu Ozne. Od odabranog ljudstva pomenutih četa i odreda i jedinica 4, 10, 39. i Sred-njobosanske NOU divizije u periodu avgust — oktobar formirani su pomenuti bataljoni. (O formiranju ovih bataljona vidi i naredenje Štaba 5. korpusa od 21. avgusta 1944. Štabu 10. divizije.) Ne zna se tačan datum formiranja 1. brigade. Ali se iz dokumenata o njenom formiranju, kao i na osnovu izjave njenog prvog komandanta Save Batinice i političkog komesara Radomana Jakića može zaključiti da je ona formirana krajem avgusta ili početkom septembra 1944. Kasnije, tj. 15. novembra, u njen sastav je, radi popune, ušla 16. krajiška brigada, pa je otada 1. brigada imala pet bataljona. Štab brigade su sačinjavali: Savo Batinica, komandant, Radoman Jakić, politički komesar, Dušan Bojanić, zamjenik komandanta, Miloš Ajder, zamjenik komesara, i Dinko Podgornik, načelnik štaba. (Arhiv VII, reg. br. 3/8, k. 222, reg. br. 29/2, k. 458 A, reg. br. 14/3, k. 1265.)

**NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA PRELAZ PREKO
RIJEKE BOSNE NA ODSJEKU TOPČIC POLJE — BEGOV
HAN¹**

**STAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE**
28. jula 1944. g.

**ŠTABOVIMA V, XII i XVIII BRIGADE I POSAVSKOG
NOPO, KOMANDI BRDSKOG DIVIZIONA I INTENDAN-
TURI XI DIVIZIJE**

29. o. mj. jedinice ove divizije produžit će marš po naređenju III Korpusa.²

XII krajiška brigada izvršiće pokret u 3 sata iz Mladikovine pravcem Blatnica — Toletinac — Vidovići — Bukovi doli — Kozila — kota 787 — Balačić — Željezno Polje — zaselak Ivlje — Zobova ravan. Na ovu prostoriju (Zobova ravan) treba da izbije XII krajiška brigada, smesti se u selu Starina i patrolama ispita neprijateljske snage u Topčić Polju kao i gazove oko Topčić Polja. Na prostoriju Zobovo polje treba izbiti u 18 časova, a u 22 sata hvatati vezu sa snagama XVI divizije koje će se nalaziti na desnoj obali Bosne,³ u koliko se ne naiđe na snage XVI divizije postaviti na cesti i pruži prema Nemiljoj zasedu sa nagaznim minama na cesti i eksplozivom na pruži. U koliko bi se na tom pravcu nalazile neprijateljske snage na pruži i cesti likvidirati ih. Po likvidaciji pregaziti reku i izbiti na Kovanice — Pleterak i dati prvi odmor u Šagovićima.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/1, k. 866.

² Vidi dok. br. 97 i 121.

³ U depeši Štaba 3, korpusa NOVJ od 27. jula 1944. Štabu 11. divizije o tome se kaže:

»Danilo (Lekić, komandant 12. korpusa NOVJ— prim. red.) stiže danas u prvi mrak na prugu. Ubrzajte pokret da se ne bi otkrio prelaz. K.V.« (Arhiv VII, reg. br. 1/8/1, k. 408 A). O tome vidi i dok. br. 128 i 132 u ovoj knjizi.

⁴ Pokušaj 11. NOU divizije da se tada prebaci u istočnu Bosnu nije uspio. Ali se od ovog zadatka nije odustalo, pa je ona 7/8. avgusta 1944. izvršila prelaz preko r. Bosne na odsjeku Kožuhe — Koprivina (jugozapadno od Modriče) i prebacila se na Trebavu. (Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 44/4, k. 866. reg. br. 7/2, k. 1240, reg. br. 2/8 I, k. 408 A u Arhivu VII).

V brigada izvršiće pokret iz Mladikovine preko Blatnice kroz zaselaK Jabučice — Ponjevići — Prokres — Prelivoda — Gojanovac — Orčevići — Sahmani, gde će se odmoriti i obezbediti se od Papratnice i Zepča, kao i ceste i pruge ispred sebe. U 22 časa snage ove brigade izbit će na gazove oko Begovog Hana (zna se za gaz 4 km južno od Begovog Hana). Povezati se sa snagama XVI divizije, koja bi trebala biti na pruzi. U koliko ih ne bude, postaviti jake zasede prema Begovom Hanu i Zepču i na cesti i pruzi upotrebiti eksploziv i nagazne mine. Po prelazu reke izbiti na prostoriju Pepelari i tu se odmoriti i prirediti hranu za vojsku. V brigada će izvršiti pokret 29. o. mj. oko 3 sata.

XVIII brigada, Posavski odred, divizijska intendatura, Brdski divizion sa štabom divizije krenut će iz Mladikovine pravcem XII krajiške brigade u 5 sati 29. VII. o. g. Po stizanju na prostoriju Ivlje — Biljevina zastati i povezati se sa XII krajiškom brigadom u Zobovi ravni.

Ugovoreni borbeni znaci su između naših snaga i snaga XVI divizije: **Blažo — Zdravko.**

Vezu sa štabom divizije održat će sve brigade u selu Željuzno Polje (Ivlje) 29. o. mj. u 16 časova.

Po prelazu vezu održavati u Sagovićima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.puk., (M. P.) Komandant-pukovnik,

**ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJEMH JEDINICA ZA PRIHVAT 6.
PROLETERSKE I 11. NOU DIVIZIJE PRILIKOM NJIHOVOG
PREBACIVANJA PREKO RIJEKE BOSNE¹**

**STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ**

Br. op. 58
28 jula 1944 godine
u 7.15 h

Z A P O V E S T
(Sekcija *Zenica* razmer: 1 : 100.000)

SITUACIJA:

Prema prikupljenim, ali dovoljno neproverenim podacima, na sektoru *Zenica — Zepče* i duž železničke pruge nema većih neprijateljskih snaga.

U Zenici se nalazi 1000—1200 Nemaca i domobrana.²

Na železničkoj stanici *Vrača* 20 domobrana i jedan zidani bunker.

U Vranduku 40—50 domobrana i jedan zidani bunker kod tunela.

U Nemiljoj 50—60 domobrana i 2 bunkera, jedan na stanici a drugi na pruzi kod Nemilske reke.

U Begovom Hanu 20 domobrana i jedan bunker na stanici. Govori se da je pre neki dan došlo više vojske u Begov Han, ali to još nije provereno.

Na Pepelarskoj reci ima oko 40 domobrana i 2 bunkera, jedan na mostu a drugi ispod mosta.

Na prostoru sela *Gračanica*, *Bjela Voda*, *Šagovići* 60—80 četnika.

Železnička pruga *Zenica — Zepče* je u prometu.

NAS ZADATAK:

Naša divizija dobila je zadatak da prihvati iz Centralne Bosne XI diviziju i još neke jedinice.³ Sa tim zadatkom mi smo krenuli sa sektora *Birča* i danas stigli na prostoriju *Vranića — Ruda Glava*.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31/8, k. 950.

² Vidi dok. br. 179 i 182.

³ Odnosi se na 6. proleterску diviziju »Nikola Tesla«, 11. NOU diviziju i 18. hrvatsku brigadu (vidi dok. br. 49 i 109).

Jedinice XI (Krajiške) divizije prebaciće se noću 28/29 o. m. preko reke Bosne na prostoru između žel. stanica Vranduka i Begova Hana.⁴

Za izvršenje ovog važnog i delikatnog zadatka, —

N A R E Đ U J E M O :

1. — IV brigada zatvaraće pravac od Zenice. U tom cilju krenuti danas 28 o. m. u 15 časova pravcem Vranića — Bjela Voda — Dobrosovaca — Gladovići — dolinom bezimenog potoka na željezničku prugu. Na prostoru ispod brda Colana (k. 687) i to kod mlinova porušiti prugu i postaviti zasedu u jačini do dva bataljona sa protivkoljskim topom I brigade.

Druga dva svoja bataljona postaviti na prostoru Dobrosovca — k. 1103 i k. 1073. sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvedu od Zenice preko Babine i Gračanice u pravcu Gladovića i Pepelara.

2. — II brigada zatvaraće pravac od Begovog Hana. Sa tri bataljona brigada će krenuti danas u 15 časova pravcem Ruda Glava — Vranića — Sagovići — Crna Glava — Cvijeće — Pleterak — Nemilsko Brdo — Kovanići. Sa dva bataljona izbiti na željezničku prugu ispod Kovanića, razrušiti prugu i postaviti zasedu u pravcu ž. st. Begov Han. Jedan svoj bataljon uputiti još iz Sagovića na Ljeskovu Ravan (k. 816), sa zadatkom zatvaranja pravca Begov Han — Ljeskova Ravan — Sagovići. Ovaj bataljon isturiće jače delove iznad Begovog Hana i ni po kakvu cenu ne dozvoliti neprijatelju da izbije na Ljeskovu Ravan.

3. — I brigada likvidiraće željezničku stanicu i mesto Nemila. Na ovaj zadatak krenuti sa četiri bataljona danas u 16 časova pravcem Vranića — Bjela Voda — Dobrosovaca — Radanović (k. 940) — k. 890 — Kozina Stena (k. 794).

Sa tri bataljona spustiti se, napasti i likvidirati Nemilu, a jedan bataljon uputiti sa k. 890 pravcem preko Vlasača prema ž. st. Nemila radi likvidiranja stanice i rušenja pruge na tom prostoru. Istovremeno ovaj bataljon će potpomoći zauzimanje Nemile, dejstvujući sa svoga pravca, po likvidaciji žel. stanice.

4. — Jedan bataljon I brigade i jedan bataljon II brigade zajedno sa diviziskom bolnicom i svim brigadnim komo-

⁴ Ona tada nije uspjela da se prebaci u istočnu Bosnu (vidi dok. br. 121, 127 i 132).

rama ostaće na prostoru kod Pepelara između Vranića i Rude Glave. Bataljon I brigade zatvaraće pravac od Bjele Vode i Trešnjeve Glave, a bataljon II brigade dolinu i šumsku prugu Pepelari — Begov Han. Na taj način obezbeđivati komore i divizisku bolnicu sve do povratka brigada iz akcije.

Sa ovim jedinicama ostaće zamenik komandanta II brigade, koji će uzeti sve pod svoju komandu.

- 5.— Hirurška ekipa divizije nalaziće se kod IV brigade u s. Gladovićima, gde upućivati samo one ranjenike kojima je potrebna hitna hirurška intervencija, sve ostale ranjenike brigade će nositi i voditi sa sobom.
- 6.— Stab divizije kretaće se sa I brigadom, a za vreme akcije nalaziće se na Kozinoj Stijeni (k. 794) iznad Nemile.
- 7.— Vezu sa Štabom divizije održavati radio-telegrafijom i telefonijom, a prema priloženom ključu. Osim toga I brigada će održavati češće i kurirsku vezu, a ostale brigade samo u slučaju otkazivanja radio-veze.
- 8.— Sve jedinice moraju biti na železničkoj pruzi 28 o. m. u 22 časa. Znači, u 22 časa II i IV brigada treba da poruše žel. prugu na određenim mestima, a I brigada da otpočne napad na Nemilu.⁵
- 9.— Po izvršenom zadatku sve brigade vratiće se na svoju sadanju prostoriju. Za povlačenje narediće se putem radio-veze (ugovorenim ključu). U slučaju da otkáže radio-veza znak za povlačenje daće Stab divizije i to sa tri crvene raketle ispaljene jedna za drugom u pravcu Nemile. Četvrta brigada ostaće na prostoriji Gladovića sve dok I brigada ne izbije u Gladoviće, kada povući bataljone sa obezbeđenja.
- 10.— Borbeni znaci za našu i XI diviziju: Blažo — Zdravko.
- 11.— Evakuaciju namirnica i materijala, ukoliko bude u Nemiljoj, izvršiće I brigada u zajednici sa intendantom divizije.

OPŠTE NAPOMENE:

a) U ovoj akciji jedinice će naročito koristiti protivkolska oruđa. IV brigada primiće odmah protivkolski top I brigade i jedan »Džon Bul« iz II brigade.

b) Stab IV brigade svoja dva bataljona koji idu na prugu uputiće na čelo I brigade, tako da po izbijanju u Gladoviće ovi bataljoni odmah pođu na svoj zadatak, a I brigada da produži prema Nemiljoj, imajući na taj način sigurno bočno obezbeđenje.

⁵ O tome vidi dok. br. 132.

c) Štabovi brigada pripremiće svoje minerske grupe i raspodeliti eksploziv međusobno, a prema upustvu poručnika druga Zivka.

d) Ljudstvo nahraniti što bolje i spremiti jedan dobar obrok rezervne hrane, koga će borci nositi sa sobom.

f) Ukoliko po brigadama ima drugova koji zbog iscrpljenosti ne mogu poći na zadatak, onda ostaviti po 5—10 iz svake brigade, sa komorom, tako da ne bi usput izostajali.

g) Radiotelefonijom održavati vezu svakog sata i to otvoreno, bez ključa, a prema upustvima koja su već dobili radiotelegrafisti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
p.pukovnik **Z. Romac**

(M. P.)

Komandant,
major **Kamenjar**

Načelnik,
potpukovnik **Per. Grujir**

**ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944.
ŠTABOVIMA 10. I 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA ZATVORE
PRAVCE NEVESINJE — BILECA I GACKO —
BILECA¹**

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Str. Pov. broj 673
Dana 28 - VII - u 17.30 č
s. Crkvice

Z A P O V I J E S T
(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje
1 : 100.000)

Prema dobivenim izvještajima neprijatelj od pravca Nevesinje uspio je jutros do 8 časova da ovlada sa linijom Suhi Vrh (k. 1103) — Malinovi vis.² Dijelovi X Brigade na tom pravcu drže liniju: Covkovina (k. 937) — Meka Gruda (k. 922) — Gradina (k. 983), a jedinice Komande I Podi'učja i komandi mjesta, jačine oko 70 boraca, drže: k. 994 — k. 1114. Ostali bataljoni X Brigade nalaze se na liniji: Vučji Do — Okolište — Vrbica — Trnovica — Rogovi. Jedan bataljon II Dalmatinske N.O.U. Brigade došao je u s. Mokri Do i njegovi dijelovi [sej nalaze na Vlajinja zatvarajući pravac ka Viluse.¹

Od pravca Gacko neprijatelj je jutros pokušao da demonstrira u pravcu Kobilja Glava — Troglav, ali je od dijelova XI Brigade odbačen na polazne položaje. U prvo vrijeme neprijateljski napad potpomagali su bacači, a sada je neprijatelj počeo tući položaje XI Brigade sa pet topova sa prostora: Glibovac — Zborna Gomila.⁴

XII i XIII Brigada nalaze se na prostoru: Vlahovići — Vranjska — Ubosko — Hrgud i odatle će najvjerojatnije u toku današnjega dana izvršiti iznenadni i snažan upad ka Udrežnje i Džinova Mahala.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 28/8, k. 1143.

² Vidi dok. br. 84 i 113.

³ i ⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 10. brigade, kao i 5. bataljona 2. proleterske (dalmatinske) brigade, vidi relaciju Štaba 10. brigade od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 8/1, k. 1148 II).

⁴ i ⁶ Vidi dok. br. 178.

⁵ Bliže o dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 146.

Od pravca Stolac do sada nije bilo neprijateljskih pokreta. Do sada nemamo izvještaja da je neprijatelj pokušao od pravca Trebinja, Bobana ili pruge da vrši ispade u pravcu: Ljubinje — Popovo — Hrasno.

Bilećke bande su na istim položajima na kojima su bile i ranije. Jedna grupa ovih bandi sa Osmić Gomile pokušala je da izvrši napad u pravcu Plane, ali je bila odbijena od dijelova X brigade pretrpevši gubitke.

Prema najnovijim obavještenjima izgleda da je u Gacko došlo pojačanje i nije isključeno da u toku sjutrašnjeg dana neprijatelj od pravca Gacko izvrši ispad u pravcu Kobilja Glava — Troglav i u pravcu Krstac, sadejstvujući neprijateljskoj koloni od pravca: Rioca ka Korita.⁶

Očekujemo u toku današnjeg dana akciju XII i XIII Brigade.

U vezi novostvorene situacije

n a r e đ u j e m o :

1. —X HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Najpodesnije će zadržavati neprijatelja od pravca: Rioca ka Meka Gruda i Korita prelazeći povremeno i u napad na pojedine neprijateljske dijelove. Stupiti u vezu sa borcima Komande I Područja, koji se nalaze na kosama istočno od Tucakov Do, i sa njima zajedno na najpogodniji način neprijatelja zadržavati i nanositi mu gubitke. Kada jedinice XII i XIII Brigade ispolje dejstvo ka Udrežnju i ka Džinova Mahala, vjerovatno je da će se neprijatelj sa ovih položaja povući.

Ako vas neprijatelj u toku današnjeg ili sjutrašnjeg dana bude primorao na povlačenje, tada ćete se rokirati prema Veliki Planik, a ako budete prisiljeni da rokirate i bataljon sa Rogovi, tada ćete ga rokirati ka Mušina Gradina (k. 734), no naročitu pažnju obratiti na lijevi bok od pravca: Podgorje — Plana. Starati se da vam ljudstvo što bolje koristi zaklon i što bolje manevruje kako bi bili gubitci što manji.

Ostali bataljoni vaše brigade neka ostanu na dosadašnjim položajima budno prateći razvoj situacije na prostoru: Bileća — Osmić Gomile.⁷

2. — XI HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Zatvarače pravac od Gacko preko Kobilja Glava ka Korita i od Gacko preko Kazanci ka Krstac, više obraćajući pažnju i davajući veću važnost ovom drugom pravcu. Ne dozvoliti da vas neprijatelj preko Dobrelica obide i

izbije vam na Krstac ugrožavajući vam time desni bok, jer će vas tada lako nabaciti na Troglav i Sominu, a pored toga ugroziti našu divizijsku bolnicu.

Vaš jedan bataljon držite u s. Njivice — Slivice s tim da brani pravac od Avtovac ka Korita oslanjajući se na Kobilja Glava, Kita, i Troglav, ostala dva bataljona držite na pravcu ka Krstac, ne dozvoljavajući bandama da vas izmaneuvre, a jedan prema Somini.⁸

Stupite u vezu sa crnogorskim jedinicama koje su na Ravno i neka one vama sadejstvuju, napadajući neprijatelja u bok i u pozadinu. Vezu sa bataljonima čvrsto držati.⁹ Vaš bataljon koji se nalazi u s. Njivice — Slivice da budno prati razvoj situacije na prostoru: Meka Gruda — Korita i upoznajte ga sa opštom situacijom. K-da Područja naredila je bataljonu na Ravno da se stavi pod vašom komandom.¹⁰

3. — IDEJA MANEVRA:

Zadržavati neprijatelja od pravca- Rioca ka Korita i ne dozvoliti da se bande iz Gacko, Nevesinje i Bileća sjedine na prostoru Korita — Meka Gruda — Plana dok ispolji svoje ofanzivno dejstvo XII i XIII Brigada, a potom preći u gonjenje neprijatelja.

4. — STAB DIVIZIJE:

Nalaziće se u s. Donje Crkvice, gdje slati sve izvještaje.

5. — DIVIZIJSKA BOLNICA:

Nalazi se u s. Donje Dubočke. Oblasni N. O. Odbor¹¹ nalazi se u selu Travni Do.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.	Pomoćnik načelnika štaba,	Komandant,
potpukovnik	major	general-major
	Drago Đukanović	Vlado Šegrt

(M. P.)

DOSTAVLJENO:

- Štabu X Hercegovačke N. O. U. Brigade i
- Štabu XI Hercegovačke N. O. U. Brigade

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvu 11. hercegovačke brigade, na tom prostoru, vidi relaciju njenog štaba od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 15/2, k. 1150 I).

⁹ i ¹⁰ Te rečenice su dopisane mastilom.

¹¹ Riječ je o Oblasnom NOO za Hercegovinu.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944.
ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA PROSTORU
BIRČA I OKO SREBRENICE¹**

ŠTAB XXXVIII NOU DIVIZIJE

Str. pov. br.:
28. VII. 1944.

Operacijski izvještaj o
vođenim operacijama u
srebreničkom kraju i
Birču od 6. VII. do 28.
VII. o. g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

Prema naređenju štaba III Korpusa NOVJ str. pov. br. 6 od 7 aprila o. g. dostavlja se sledeći izveštaj o radu i vođenim operacijama 38 NOU divizije u srebreničkom kraju i Birču u vremenu od 6. VII. do 28. VII. o. g.

Od 6. VII. do 16. VII. o. g. 38 NOU divizija nalazila se je u srebreničkom kraju na prostorijski s obe strane drumova Nova Kasaba — Drinjača. Sastav divizije bio je sledeći: štab divizije, 17 Majevička NOU brigada, Srebrenički i Majevički NOP odred. Ove jedinice bile su raspoređene: 17 Majevička brigada: na prostorijski s. Urkovići — s. Pobude — s. Hrnčić. Mačvanski NOP odred na prostorijski: Grubača. (k. 620) — Rakita. Srebrenički NOP odred na prostorijski s. Islamovići — Borovac. Divizijska bolnica zapadno od drumova Nova Kasaba — Drinjača u s. Buljevići sa jednim bataljonom 17 Majevičke NOU brigade, a štab divizije u s. Rajići. Na ovoj prostorijski divizija je imala zadatak: kontrolu srebreničkog kraja, čišćenje prostorijske od zelenog kadra, četnika i ustaša na levoj obali r. Drine od Zvornika do Srebrenice. Za ovo vreme nije bilo sukoba sa neprijateljem, a vreme raspoloživo upotrebljeno je za odmor i sređivanje jedinica, kao i za prosvetni i vojno-politički rad po jedinicama. Isto tako u toku bavljenja na ovoj prostorijski sa manjim odeljenjima vršena su izviđanja neprijatelja u pravcu Srebrenice, Bratunca i Drinjače u cilju prikupljanja podataka i kontroli-sanja pomenute prostorijske.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/3, k. 1258.

Od strane III Korpusa sa str. pov. br. 58/44. ovoj diviziji sa delovima 27 NOU divizije stavljena je u zadatak likvidacija neprijateljskih snaga — II ustaskog zdruga u Srebrenici i Bratuncu, kao i delova milicije koja je aktivizirana na tom sektoru dolaskom ustaša.²

Za izvršenje postavljenog zadatka obrazovan je štab operativne grupe 27 i 38 NOU divizije u koji su ušli oba komandanta i oba komesara divizija.³

17. VII. U cilju izvršenja postavljenog zadatka u toku ovoga dana jedinice su izvršile pokrete i postavljene na novo-određene prostorije po sledećem: Na desnom krilu rasporeda, 19 Birčanska brigada na liniji Staroglavice — Sućeska, sa prestražnim delovima na Viogoru (Vranić Dol — k. 883 — k. 786), sa zadatkom izviđanja prema Srebrenici i prikupljanja što detaljnijih podataka o jačini i rasporedu neprijatelja. U sredini rasporeda, 16 Muslimanska brigada na liniji Slatina — Poljanci sa glavninom svojih snaga, a s jednim bataljonom na drumu Milići — Srebrenica u s. Lukićima. Na levom krilu rasporeda, 17 Majevička NOU brigada sa Mačvanskim NOP odredom kod s. Šušnjari, na liniji Brežanci — Jasikovača — Buljin — Jabučina, sa zadatkom izviđanja i prikupljanja podataka o neprijatelju u Srebrenici i Bratuncu. Srebrenički NOP odred, kao zaštita bolnice i intendanture, zapadno od drumu Kasaba — Drinjača u s. Buljevići. Pozadnji deo štaba 38 NOU divizije sa pratećom četom u s. Rajići.

18. VII. Prema zapovjesti štaba operativne grupe 27 i 38 NOU divizije sa gore navedenih prostorijskih izvršeni su pokreti jedinica na polazne položaje za napad na Bratunac i Srebrenicu po sledećem: Prva kolona (19 Birčanska brigada) opštim pravcem Viogor — Pusmulić sa zadatkom da napadne Srebrenicu preko Rajne — Bojne sa manjim delom snaga, a glavninom da se zabaci neprijatelju za leđa od pravca Osmače, na neprijateljske položaje Karaula — Crni Guber — k. 539. Druga kolona (16 Muslimanska brigada) opštim pravcem Slatina — Fojhar za napad na Srebrenicu u pravcu bolnice i prodiranja u grad sa sjeverne strane, s tim da drugim delom snaga napada na Bojnu — Stupine. Treća kolona (dva bataljona 17 Majevičke brigade) opštim pravcem Šušnjari — Potočani — Likari — Vitlovac — Kvarac sa zadatkom da u sadejstvu s prvom kolonom likvidira neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice (Kvarac — Crni Guber — Karaula). Četvrta kolona (dva bataljona 17 Majevičke brigade sa Mačvanskim NOP odredom) opštim pravcem Šušnjari — Blječeva — Bratunac sa zadatkom likvidiranja neprijateljskih snaga u Bratuncu. Srebrenički NOP odred postav-

² Vidi dok. br. 48 i 85.

³ Vidi dok. br. 72.

ljen je u s. Buljevići — Dubnica sa zadatkom zatvaranja pravca od Drinjače, odnosno Zvornika i zaštite bolnice i intendanture. Napad na Srebrenicu i Bratunac po predviđenom planu i izdatoj zapovjesti trebao je otpočeti 19. VII. u dva časa ujutro.

Pošto su sve kolone bile već u pokretu za izvršenje određenih im zadataka, dobiven je izveštaj da se neprijatelj jačine oko 1000 boraca (SS-trupa, četnika i zelenog kadra) sa artiljerijom kreće od Drinjače — južno od Udrca preko s. Cerske u pravcu Stolica — Cikote.⁴ Odmah su izdata naređenja za povlačenje snaga sa određenog zadatka,⁵ koja su stigla kasno jedinicama, tako da je četvrta kolona u toku noći 18/19. napala Bratunac, likvidirala sva uporišta oko te varošice, sterala neprijatelja u jednu jaču zgradu monopolnog slagališta, koja bi bila likvidirana u najkraćem roku da nije stigla zapovest za povlačenje.' U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 izbačenih iz stroja. Naši gubici 3 mrtva i 5 ranjenih.

19. VII. 16 Muslimanska brigada postavljena je na položaj na raskrsnici u s. Milićima. 17 Majevička brigada, u pokretu nazad, stiže u s. Dubnicu kasno u noć. 19 Birčanska brigada ostaje i dalje na istoj prostoriji, vodeći borbu sa neprijateljem kod Srebrenice,⁷ ne znajući za naređenje za povlačenje.

20. VII. U 4 časa ujutro 16 Muslimanska brigada kreće pravcem s. Vukovići — Tikvarići — Crkvina sa zadatkom da napadne neprijatelja na Cikotama, a 17 Majevička brigada kreće u 9 časova pravcem Dubnica — Brda — s. Sadići — Rudište sa zadatkom da napadne neprijatelja na Stolici. Oko podne 16

⁴, ⁸ i ¹⁰ U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. o tome se kaže:

»17. VII. podhvatne snage 13. SS-divizije nastupale su iz Drinjače na Papraču i Sekoviće. U ovom poduhvatu nastupali i četnici Majevičkog korpusa u jačini od 300 boraca. (O učešću pomenutih četnika vidi dok. br. 86 u ovoj knjizi — prim. red.)

23. VII. kolona SS — postrojbi u jačini 2 častnika, više dočastnika, 200 vojnika, 36 ranjenika sa 300 konja, krenula je iz Sekovića preko Paprače za Caparde. Jača skupina komunista napala je ovu kolonu kod sela Savića (2 km i. Sekovića) i svu kolonu skoro uništila, od koje se biegom spasilo 8 vojnika i manji broj razbjeglih kroz šume.

25. VII. komunisti su napustili Vlasenicu i povukli se u selo Rača (3 km s. z. Vlasenice). Naše podhvatne snage zapalile su Senoviće, Supčane, Gračance i Dobrić, sve na području Sekovića«. (Arhiv VII, reg. br. 2 3—18. k. 149 e.)

⁵ Vidi dok. br. 78.

⁶ i ⁷ U bojnoj relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdruza od 21. septembra 1944. piše da je napad na Bratunac trajao od 23,00 do 10,00 časova 18 19. jula i da je 215 branilaca pružilo žilav otpor jedinicama 38. NOU divizije, ali da su se, uslijed opasnosti od rasula (razbijanja), branio morali povući u duvansko skladište. Dok se za Srebrenicu kaže: napadnuta je jakim snagama, ali je napad odbijen (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 168 u ovoj knjizi.

brigada dolazi u dodir sa neprijateljem na Bačkovcu ne uspjevši da ga potisne, 17 Majevička brigada usled zamora ljudstva i zaobilaznijeg puta zakašnjava da napadne neprijatelja i zanoćeva na Nikolića Brdu, neposredno iznad Stolica. Mačvanski NOP odred postavljen je na položaju kod s. Mršića radi zaštite levog boka naših jedinica, a Srebrenički NOP odred na prostoriji s. Milici — s. Dubrica sa zadatkom obezbeđenja naše pozadine od pravca Srebrenice, Bratunca i Kasabe.

21. VII. Neprijatelj dejstvuje jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom na delove 16 i 17 brigade. U 22 časa izvršen je planski napad na neprijatelja na Bačkovcu od jedinica 16 i 17 brigade. Napad ne uspeva, jer neprijatelj raspolaže sa jakim snagama, artiljerijom i ostalim teškim naoružanjem, a pored toga uspeo je da položaj Bačkovac organizuje i utvrdi na brzu ruku.⁸ Naši gubici u toku ove borbe 9 mrtvih i 16 ranjenih, a neprijateljski oko 50 izbačenih iz stroja. Od 16 ranjenika dvojica teških umrli u bolnici.

22. VII. Jedinice su ostale na svojim polaznim položajima za napad. Neprijatelj je u toku dana dejstvovao jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom ali nije uspeo da potisne naše delove.

23. VII. Jedinice su i dalje ostale na svojim polaznim položajima, vršeći izviđanje neprijatelja. Neprijatelj je dejstvovao jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom. Oko 21 čas od strane III bataljona 17 Majevičke brigade izvršen je prepad na jednu neprijateljsku kolonu jačine oko dve satnije sa komorom, koja je išla za artiljerijsku municiju pravcem Sekovići — Bijela Zemlja. Prepad je uspio i tom prilikom neprijatelj je imao 20 mrtvih i 25 ranjenih. Zaplenjeno je 4 šarca i 35 mazgi i konja sa svom opremom.⁹ Naši gubitci jedan ranjen.

24. VII. Izvršeno je povlačenje naših snaga sa položaja u Cikotama i to: 17 Majevička brigada na prostoriju s. Rača — s. Cauševina — s. Krčevina. Mačvanski NOP odred na položaj Kik, a Srebrenički na Baćino Brdo. Desno od naše divizije u Vlasenici postavljena je 16 Muslimanska brigada. U toku ovoga dana na našem sektoru neprijatelj nije bio aktivan, ali je vršio paljenje sela na Cikotama, Strmici i Plazačama.¹⁰

25. VII. Izvršeno je pomeranje naših snaga, i to: Mačvanski NOP odred na prostoriju s. Rače, Srebrenički NOP odred u s. Cauševinu, 17 Majevička brigada u s. Krčevina — s. Đurići. Cela divizija bila je orijentisana u pravcu Betnja i Jasena, naslanjajući se desno na 27 diviziju u Vlasenici,¹¹ a levo na 36

⁸, » i ¹⁴ Vidi dok. br. 170, 172, 173, 175, 176 i 180.

¹¹ Vidi dok. br. 111 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

Vojvođansku diviziju kod s. Klještana.¹² U toku ovoga dana neprijatelj nije bio aktivan na ovome sektoru, već je i dalje palio sela po Cikotama, Plazačama i Strmici. U 20 časova dobiven je izveštaj od štaba 27 divizije da je neprijatelj u 17.30 časova uspio da potisne naše delove na pravcu Han Pijesak, da je ovladao s njihovim položajima,¹³ da nije isključeno da će i dalje da nadire i da je u tome slučaju beskorisno da Muslimanska brigada ostane u Vlasenici, već da bi je trebalo dirigovati najkraćim putem na Milan Planinu. Na osnovu ovakvog izveštaja doneta je odluka da se dva bataljona 17 Majevičke brigade hitno pokrenu na Glogovička Polja u pravcu Milan Planine radi daljeg sprečavanja neprijateljskog nadiranja, koji neposredno ugrožava leđa naše divizije. Ovo je izvršeno utoliko pre, jer Muslimanska brigada obzirom na udaljenost njenog sektora ne bi mogla stignuti ni drugog dana do podne na Milan Planinu.

26. VII. Neprijatelj oko 9 časova kreće u tri kolone preko Betnja u pravcu s. Jasena, u dolinu r. Drinjače, prema našim položajima. Jačina neprijatelja oko 500 boraca. U svome pokretu pali sela Betanj, Doli i Jasen. Dejstvuje na selo Betanj artiljerijom u prazno, jer se tamo nisu nalazile nikakve naše jedinice. Po spuštanju u dolinu r. Drinjače, jedna kolona orijentiše se u pravcu Klještana, a jedna prema našim položajima, gdje biva odbivena i vraćena na Betanj.¹⁴

27. VII. U toku dana neprijatelj ponovo napada naše položaje u pravcu s. Đurići, ali biva odbijen i bačen nazad na Betanj. Jedna kolona neprijateljska vodi borbu sa našim jedinicama u pravcu Klještana. U toku dana naređeno je izvlačenje svih naših jedinica na Glogovička Polja.

28. VII. Izvršen je pokret cele divizije sa prostorije Glogovačkih Polja pravcem Riječica — Žeravice — Slivno u cilju napada na Kladanj.

Zaključak o radu i vođenim borbama:

1) Napad na Srebrenicu i Bratunac sigurno bi uspio, jer je bio taktički i tehnički vrlo dobro pripremljen i organizovan, da neprijatelj nije izvršio pritisak na našu slobodnu teritoriju od Drinjače u pravcu Cikota.

2) I ovoga puta obaveštajna služba nije dala zadovoljavajuće rezultate, jer je propustila da prikupi podatke o neprijateljskoj koncentraciji i pripremama u Zvorniku, kao i pokretima od Zvornika preko Drinjače ka našoj slobodnoj teritoriji.

3) Održavanje veza nije bilo zadovoljavajuće, te usled toga jedinice nisu mogle biti obaveštene o pojavi neprijatelja na ovom pravcu i njihovim pokretima unazad.

¹² Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 106 i 123.

4) Moral vojnika pri nastupanju ka Srebrenici, a naročito pri napadu na Bratunac bio je vrlo visok. Napad na Bratunac od strane pojedinih četa i bataljona izvršen je tehnički vrlo dobro, može se reći planski kao na nekom manevru. Postignuto je uzajamno potpomaganje pojedinih četa i bataljona, kao i sadejstvo vatre i pokreta.

5) Novoprimljeno oruđe — projektor protiv tenkova »Džon bul« u ovoj borbi dao je vrlo dobre rezultate i silno demorališući uticao je na neprijatelja. Bilo bi potrebno da svaka četa ili bar bataljon ima po jedno ovakvo oruđe.

6) U borbi kod Bratunca plan vatre bio je savršeno organizovan i izveden. Učestvovanje i sadejstvo svih vrsta raspoloživih oruđa dostiglo je svoj maksimum, kako u pogledu jačine vatre, tako i u pogledu tehnike izvođenja. Upotrebljeni su teški i laki bacači, puškomitraljezi, džonbuli i protivtenkovske puške. Bilo bi potrebno da se i dalje izvode vježbe (bez pucnjave) praktično u cilju što boljeg taktičkog sadejstva svih vrsta oruđa kao i njihove tehničke upotrebe.

Naši ukupni gubici u ovim borbama: 14 mrtvih, 22 ranjena.

Zaplijenjeno: 5 puškomitraljeza i 35 mazgi — konja sa opremom.

Neprijateljski gubici: 40 mrtvih i 50 ranjenih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
V. Rolović

Načelnik štaba
potpukovnik,
Krupić

Komandant
potpukovnik,
Miloš Zekić

(M. P.)

P. S.

U ukupnom broju neprijateljski gubici nisu uračunati 200 izbačenih iz stroja nepr. vojnika na Bačkovcu. Ove gubitke nanijele su neprijatelju naše jedinice u sadejstvu sa jedinicama 27 divizije.¹⁵

¹³ Tekst pod »P.S.« dopisan je mastilom.

**ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 30. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NE-
PRIJATELJEVA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJI BIHAĆ —
BOSANSKI PETROVAC — DRVAR¹**

Š T A B
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 748
Dne 30. VII 1944 g.

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE NOVJ

Situacija: Poslije VII neprijateljske ofanzive u Zapadnoj Bosni, neprijatelj je zadržao komunikaciju Bihać — Petrovac² — Drvar, osiguravši je manjim uporištima, koja su postala baza njegove pljačke Drvarske i Petrovačke doline, kao i bočno osiguranje glavne komunikacije i veze sa Dalmacijom. Neprijatelj ovu komunikaciju drži sa snagama: 1 lov. pukovnije, 384 puk. 373 »Tigar« divizije,³ 1 domobranske jurišne bojne, jednim divizionom 373 art. puka i grupom četnika Mane Rokvića, raspoređenim po uporištima prema pregledu broj 2 u prilogu.

Detaljan raspored neprijateljskih snaga u uporištu Petrovac, kao i način odbrane ovog garnizona vidi se iz skice priloga broj 1.

Jedinice 8 Korpusa NOVJ, zadnjih dana, u ofanzivnim operacijama očistile su Cetinsku dolinu i prostoriju do Knina presjekavši komunikaciju Knin — Grahovo⁴ i sada vrše napad na Deralo i Strmicu.⁵

Jedinice 4 Korpusa NOVJ na sektoru Istočne Like i Cazinske Krajine očistile su teritoriju od neprijatelja i nastupaju u pravcu Bihaća izbijajući sa djelovima na prugu Bihać — Krupa.⁶

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24—1/1, k. 1265.

² Bosanski Petrovac

³ U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište«, na str. 193, 194 i 197, piše da je poslije drvarske operacije u Drvaru ostao 3. bataljon a u Bos. Petrovac upućen 2. bataljon 384. puka 373. legionarske divizije »Tigar«, i da su se oni tu bliže zadržali radi obezbjeđenja komunikacija. Pored toga, u knjizi se kaže da je 17. jula 1944. Izviđački bataljon te divizije preuzeo obezbeđenje željezničke pruge Bos. Novi — Bos. Krupa.

⁴ Bosansko Grahovo

⁵ i ⁶ Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutog korpusa vidi tom V, knj. 29, dok. br. 107.

ШТАБ
КОРПУСА НОВ
ДРУГЕ
776 748
12. VII. 1944. г.

1944. 9. 12.
1265

XXIX - divizijske NOVJ

СИТУАЦИЈА: Релије VII непријатељске офанзиве у Западној Босни, непријатељ је задрио комуникацију Милад - Петровач - Дрвар, осигуравши 3 највише упоришта, која су постала база његове пљачке Дрварске и Петровачке долине, као и бојне осигурање главне комуникације и везе са Далмацијом. Непријатељ ова комуникација држи са снагама 1. лов. пуковније, 304 пул. 373 "лигар" дивизије, 1. донабравске јуришне бојне, јединице дивизиона 323. арт. пука и групу четника Мана Моквића, распоредјених по упориштима према прогледу број 2 у прилогу.

Потпуно распоред непријатељских снага у упоришту Петровач, као и начин одбране овог гарнизона види се из скице прилога број 1.

Јединице 8 Корпуса NOVJ, задњих дана, у офанзивним операцијама очистиле су Остинарну долину и просторију до Јанина пресекавши комуникацију Јанин - Грахово и на тај начин врше напад на Дерале и Старицу.

Јединице 4 Корпуса NOVJ на сектору Источне Лике и Галичке Крајине очистиле су територију од непријатеља и наступају у правцу Милада избијајући на дјеловима на прагу Милад - Крпа.

Обавио се расчишћавање непријатеља дуж комуникације Милад - Петровач - Дрвар и офанзивне операције снага 4 и 8 Корпуса на савједина секторима, као и ради ослобађања снага, које су везане на линији Милад - Петровач - Дрвар, штаб овог Корпуса одлучио је да:

- са снагама IV и XXIX дивизије, I и II артиљеријског дивизиона нападну непријатеља на линији Милад - Петровач - Дрвар са циљем ликвидације истог на овој комуникацији.
- са главнинама ових снага/6 и 13 бригада, I и II артиљеријски дивизион/ нападну и ликвидира главна непријатељска упоришта Мана Петровач.
- са једном бригадом IV дивизије нападну и ликвидира упориште Ђорђевог - Рипачки Кланос и под сваку циљеву затвори правцу Милад - Петровач.
- са једном бригадом XXIX дивизије нападну и ликвидира непријатељска упоришта Орљивина и затвори под сваку циљеву правцу Дрвар - Петровач.
- да по ликвидацији горњих упоришта, у другој фази напада предузму сабодви IV и XXIX дивизије стицање преосталих упоришта, првен Милад IV дивизије, а првен Дрвар и сав Дрвар XXIX дивизије.
- главнинама снага које ће нападати на град Петровач руководиће непосредно штаб Корпуса, преко Главног Штаба дивизије, који ће се налазити на том сектору.

У вези горе наведенога издајемо алиједачу

З А П О В И Ј Е С Т :

/Школја Милад, Приједор, Дрвар 1:100.000 /

1/ IV ДИВИЗИЈА:
6.8 бригада и
3. бат. 304. пул.
10 бат. 304. пул.

1. VIII. 1944. године 6 бригада извршиће покрет на савједина просторије на концентрацијску просторију Палећ - Утрови до, тако да прије зоре крене у сума Градча и да на тај начин осигура правцу покрета. На одређених просторија бригада мора стиди 1. VIII. 44 до 12 h. На вријеме одмора блокирати сума до врила Београд и приједити сваки покрет сајакна у правцу Петровач. На концентрацијске просторије Палећ, бригада ће кренути пред сунак тако да до момента почетка напада/23 h./ изађе на јуришно отстојање на овјина првима напада.

Сектор напада 6 бригада јест савједина и између пута Милад - Петровач и Петровач - Милад, на одстојању/

Obzirom na razvučenost neprijatelja duž komunikacije Bihać — Petrovac — Drvar i ofanzivne operacije snaga 4 i 8 korpusa na susjednim sektorima, kao i radi oslobađanja snaga, koje su vezane na liniji Bihać — Petrovac — Drvar, Stab ovog Korpusa, ocjenjujući situaciju kao povoljnu, odlučio je da:

— sa snagama IV i XXXIX divizije, I i II artiljerijskog divizion napadne neprijatelja na liniji Bihać — Petrovac — Drvar sa ciljem likvidacije istog na ovoj komunikaciji,⁷

— sa glavninom ovih snaga (6 i 13 brigada, I i II artiljerijski divizion) napadne i likvidira glavno neprijateljsko uporište Bos. Petrovac,⁸

— sa jednom brigadom IV divizije napadne i likvidira uporište Gorijevac — Ripački klanac i pod svaku cijenu zatvori pravac Bihać — Petrovac,⁹

— sa jednom brigadom XXXIX divizije napadne i likvidira neprijateljsko uporište Crvljivicu i zatvori pod svaku cijenu pravac Drvar — Petrovac,¹⁰

— da po likvidaciji gornjih uporišta, u drugoj fazi napada preduzmu štabovi IV i XXXIX divizije čišćenje preostalih uporišta, prema Bihaću IV divizija, a prema Drvaru i sam Drvar XXXIX divizija.

Glavninom snaga koje će napadati na grad Petrovac rukovodiće neposredno Štab korpusa, preko članova štaba divizije koji će se nalaziti na tom sektoru.

U vezi gore navedenoga izdajemo slijedeću

Z A P O V I J E S T :

(Sekcija Bihać, Prijedor, Drvar 1 : 100.000)

1) IV divizija: 6, 8 brigada i Drv.-petr. odred 10 bataljona	1. VIII 1944 godine 6 brigada izvršiće pokret sa sadašnje prostorije na koncentracijsku prostoriju Palež — Otrovnj Dol, tako da prije zore zađe u šumu Grmeča i da na taj način sakrije pravac pokreta. Na određenu prostoriju brigada mora stići 1. VIII 44 do 12 h. Za vrijeme odmora blokirati šumu do vrela Dronjkuša i spriječiti svaki pokret seljaka u pravcu Pe-

⁷ i ⁸ Prema izvještaju Štaba 5. korpusa od 8. novembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ, napad na tu komunikaciju djelimično je uspio, dok se za Bos. Petrovac vodila žestoka borba, ali, zbog jakih neprijateljskih snaga i njihovog žilavog otpora, on tada nije bio oslobođen (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 458).

* Bliže o tome vidi izvještaj te divizije od 9. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 9/1, k. 769 A).

¹⁰ O dejstvu te divizije na toj prostoriji vidi njen izvještaj od 6. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 29 2, k. 1265).

trovca. Sa koncentracijske prostorije Palež, brigada će krenuti pred sumrak tako da do momenta početka napada (23 h) izađe na jurišno otstojanje na svojim pravcima napada.

Sektor napada 6 brigade jest zapadno i između puteva Smoljana — Petrovac i Petrovac — Drinić, sa zadatkom napada i likvidacije ciljeva označenih na priloženoj skici sa brojevima 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i četničkog uporišta kod groblja na cesti za Bihać, kao i položaje koje drži 5 kompanija¹¹ 384 pukovnije i baterija 373 artiljerijskog puka.

Napad izvršiti u klinovima najpogodnijim pravcima duž krupske ceste i između krupske i bihačke ceste sa ciljem da se što prije čelo klina ubaci u centar grada i likvidira uporište br. 1 i baterija. Sa jednom četom vršiti čelni pritisak južno od bihačke ceste.

Vezu održavati lijevo sa 13 brigadom na putu Smoljana — Petrovac.

Po likvidaciji Petrovca, 6 brigada brzo pristupa čišćenju preostalih uporišta na cesti Petrovac — Bihać a pod direktnom komandom Štaba IV divizije.

8 brigada sa dosadašnje prostorije krenuće preko Cremušarice na prostoriju Karanovac — Bukovac, gdje treba izbiti 1. VIII 1944 godine do 12 h tako da u šumu Grmeča uđe pod zaštitom mraka.

Sa ove prostorije krenuće u napad u cilju likvidacije neprijateljskih uporišta Ripački klanac i Goričevac, postavljajući zasjede prema Bihaću. Za vrijeme i poslije likvidacije Ripačkog klanca preduzeti najhitnije mjere rušenja ceste, postavljanja nagaznih mina i drugih prepreka, kao i zasjede prema Bihaću.

Zadatak 8 brigade najozbiljnije shvatiti, kao ključ rješenja cjelokupnog zadatka, radi toga zasjede postaviti tako da se svaka intervencija iz pravca Bihaća spriječi pod svaku cijenu.

Drvarsko-Petrovčki odred izvršiće pokret sa prostorije Vranovina prema Vrtoču, gdje će demonstrativno napasti neprijateljska uporišta Vrtoče i Metlu u momentu opšteg napada (1. VIII 1944 g. u 23 h).

Istovremeno sa glavninom odreda posjesti cestu između Vrtoča i Metle odsijecajući neprijatelja u Vrtoču od glavnog garnizona u Petrovcu.

Štab IV divizije nalaziće se sa 8 brigadom. Sa Drvarsko-petrovačkim NOP odredom i 6 brigadom povezaće se sa radio-vezom, da bi po likvidaciji Petrovca brzo upotrebio i koordinirao rad ovih snaga, radi likvidacije preostalih uporišta na cesti Bihać — Petrovac.

- 2) **XXXIX divizija:**
13 i 16 brigada
7 bataljona

1. VIII 1944 g. 13 brigada sa prostorije Dabar izvršiće pokret na koncentracijsku prostoriju Palež — Otrovni Dql, gdje treba stići do 12 h. Pokret do ulaska u šumu

Grmeč izvršiti prije zore, kako bi pravac pokreta ostao neotkriven. Istog dana u sumrak krenuće u napad na uporište Petrovac, tako da na jurišno otstojanje izbiže do 23 h.

Sektor napada 13 brigade je: istočno i između puteva Smoljana — Petrovac i Petrovac — Drinić, uključujući oba puta, sa ciljem likvidacije uporišta označenih na skici brojevima: 2, 3, 4, položaja 3, 5, 7, satnije 1 lov. pukovnije i dijelova 8 kompanije 384 pukovnije. Napad izvršiti u klinovima duž puta Smoljana — Petrovac i između ovog puta i ceste za Ključ, sa ciljem da se što prije uđe u centar grada i likvidira uporište broj 1 i 2. Dijelom snaga vršiti pritisak duž ceste Ključ — Petrovac.

Desno održavati vezu sa 6 brigadom duž puta Smoljana — Petrovac.

Po likvidaciji grada brigada će se orijentisati prema Oštrelju i pod neposrednom komandom Štaba XXXIX divizije pristupiti likvidaciji Oštrelja, a zatim Drvara.

16 brigada u označeno vrijeme početka opšteg napada sa glavninom snaga napada na uporište u Crvljivici sa ciljem likvidacije istog. Sa drugim dijelom snaga blokirati uporište Oštrelj, na kojeg vršiti demonstrativan napad. Po likvidaciji Crvljivice, orijentisati brigadu na zasjedu prema Drvaru. Cestu na klancu i ispod Oštrelja prema Petrovcu dobro zarušiti i minirati. Zasjedom na Crvljivici onemogućiti svaki pokušaj intervencije neprijatelja iz pravca Drvara.

Komandant XXXIX divizije nalaziće se sa Štabom 16 kraj. brigade.

3) **Artiljerija:**

II divizion koji se nalazi u Kljevcima I i II art. divizion prebaciće se do 31 jula 1944 g. prije mraka u Eminovce.

Oba divizona krenuće sa svojih logorišta preko Palanke¹² i Grmeča na koncentracijsku prostoriju Palež, gdje trebaju stići do 1. VIII 1944 godine do 12 h. Da bi se očuvala tajnost pokreta, krenuti još u toku noći.

Sa koncentracijske prostorije Palež krenuće oba divizona 1. VIII prije sumraka i to tako da se I divizion postavi na prostoriji Latinovići — Kneževići — Grbići, a II divizion na prostoriji Vaganac (bunar) — raskrsnica puteva sjeverno od Gradine (k. 1023). Postavljanje oruđa i priprema gađanja moraju se završiti do 23 h. U momentu početka napada divizion će u plotunima ispaliti po 5 granata na haubicu i 10 granata na brdske topove, tukući ciljeve u centru grada obilježene sa brojevima 1, 2, 5, 6, 8 i položaje neprijateljske artiljerije i bacača.

Protivkolska oruđa pratiće neprekidno glavne klinove i to I divizion 6 brigadu, a II divizion 13 brigadu, ispomažući ih u prodiranju i likvidaciji uporišta.

Brdski topovi poslije izvršene artiljerijske pripreme gađanja spustiće se i

¹¹ Lušci Palanka

jéi u sastav klinova radi ispomaganja likvidacije preostalih uporišta.

Sa čelnim bataljonima divizioni će uputiti svoje osmatrače sa radiofonskim stanicama, koji će vršiti korekturu vatre, označavanje ciljeva i momenat prekida vatre.

Po likvidaciji Petrovca I divizion stavlja se pod komandu Štaba IV divizije za potpomaganje napada i likvidacije preostalih uporišta na cesti Bihać — Petrovac. II divizion staviće se pod komandu Štaba XXXIX divizije za ispomoć pri likvidaciji Oštrelja i daljeg čišćenja prema Drvaru.

- 4) **Opšta rezerva:** Jedan bataljon 11 brigade krenuće preko Fajtovaca — Palanke, tako da 1. VIII 1944 g. do 12 h. stigne na koncentracijsku prostoriju Palež. Istog dana ovaj bataljon će se prebaciti na prostoriju Vaganac — Tuk do 23 h, gdje će obrazovati opštu rezervu.

- 5) **Prateći bataljon 5 korpusa, straže drv. područja:** Dijelovi Pratećeg bataljona kretaće se sa Štabom korpusa do koncentracijske prostorije Palež. Sa prostorije Paleža bataljon će izvršiti pokret prema Rastovači i u momentu opšteg napada (23 h) izvršiće demonstrativan napad na ovo uporište i postaviti zasjede na komunikaciji Rastovača — Petrovac sa ciljem sprečavanja intervencije.

Ceta kom. mjesta Petrovac sa ostalim stražama 1. VIII 1944 g. blokiraće sve prilaze sa sjevera i istoka ka Petrovcu i u momentu početka opšteg napada vršiće pritisak na južni dio odbrane grada Petrovca, između ceste Petrovac — Oštrelj i Petrovac — Drnić. Straže komande drvarskog područja u momentu opšteg napada (23 h.) vršiće demonstrativni napad sa jugoistočne strane na Drvar.

- 71 **Početak napada:** Opšti napad na svim sektorima i pravcima početi jednovremeno 1. VIII 1944 g. u 23 h, gdje sve pokrete izvršiti blagovremeno, tako da u to vrijeme sve

jedinice budu na polaznim (jurišnim) položajima, a artiljerija spremna za dejstvo.

7) **Znaci raspoznavanja:**

Znaci raspoznavanja se dostavljaju u prilogu.

— *Borbeni znaci:* za 1. VIII: Nikola
— Nastupa,
za 2. VIII: Vojo
— Niko.

— *Vidni znaci:*

za 2. VIII: Dići pušku okomito u vis — dva puta pušku okomito u stranu,

za 3. VIII: Pušku vodoravno iznad glave
— dva puta pušku okomito u vis.

— *Zvučni znaci:* 1. VIII. dva kratka zvižduka — jedan kratki i jedan dugački zvižduk,

2. VIII: 2 duga zvižduka — dva kratka i jedan dug zvižduk.

8) **Veze:**

Telefonske: Vod za vezu Štaba korpusa povezuje telefonsku vezu od komande mjesta Bos. Petrovac do komandnog mjesta Štaba korpusa. Vodovi za vezu štabova 6 i 13 krajiš. brigade podići će telefonsku liniju od štaba brigade do komandnog mjesta Štaba korpusa. Štabovi I i II artiljerijskog divizionu telefonski će se povezati sa Štabom korpusa.

Radio-veze: Štab IV divizije i 16 brigada održavaće radio-vezu sa Štabom korpusa po ranijoj šifri i pozivnim znacima. Vreme rada sa IV divizijom svaka dva parna sata (u 2400, 0200, 0400, 0600 itd.). Vreme rada sa 16 brigadom svaka dva neparna sata (u 2300, 0100, 0300, 0500, 0700 itd.).

Štabovi 6 i 13 kraj. brigade održavaće vezu sa ovim štabom po šifri i planu rada koji se prilažu.¹³

Za izvještaje služiti se i sa kuririma.

9) **Sanitet:** Hirurška ekipa 5 korpusa smjestiće se u Smoljani (zaseok Marjanovići), gdje će 6 i 13 brigada upućivati svoje teške ranjenike, kojima je potrebna hirurška intervencija.

¹³ Šifru i plan redakcija nije uspjela pronaći.

Hirurška ekipa IV divizije nalaziće se sa 8 brigadom.

U Smoljani će se nalaziti prihvatna ambulanta Štaba korpusa, koja će vršiti triažu i evakuaciju ranjenika 6 i 13 brigade.

Hirurška ekipa XXXIX divizije nalaziće se na prostorijski 16 brigade.

10) **Ishrana:** Sve jedinice snabdjeće se prije pokreta rezervnom hranom za tri dana. Daljnje snabdjevanje vršiće se preko Ekonomskog odsjeka i Trupne intendature 5 Kopusa NOVJ.

11) Zarobljenike upućivati do komandnog mjesta Štaba korpusa, koji će se odatle upućivati u logor.

12) Komandno mjesto Štaba korpusa nalaziće se na putu Tuk — Vaganac (bunar).

13) Svi štabovi će strogo voditi računa o tajnosti priprema i izvršenja samog pokreta, tako da bude zagarantovano iznenađenje.

14) Prijem zapovijesti potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

K o m a n d a n t ,
general-major
S. Rodić

[Prilog br. 2]

NEPRIJATELJSKE SNAGE NA LINIJI

DRVAR — BOS. PETROVAC — RIPAC

Drvar

Stab 384. pješ. puka 373. divizije (legionarska), sa štabskim dijelovima, III bataljon 384. puka, sa 6 teških bacača i 4 teška mitraljeza

1 vod tenkova pod komandom štaba 384. puka (4 — 5), 1 baterija haubica 105 mm 373. art puka

1 satnija domobrana II lovačkog zdruge, Četnički »bataljon« Brane Bogunovića (50—60)

Gradina (k. 676)

50—60 vojnika iz 10. i 12. kompanije III bataljona 384. puka

Crvljivica (k. 901)

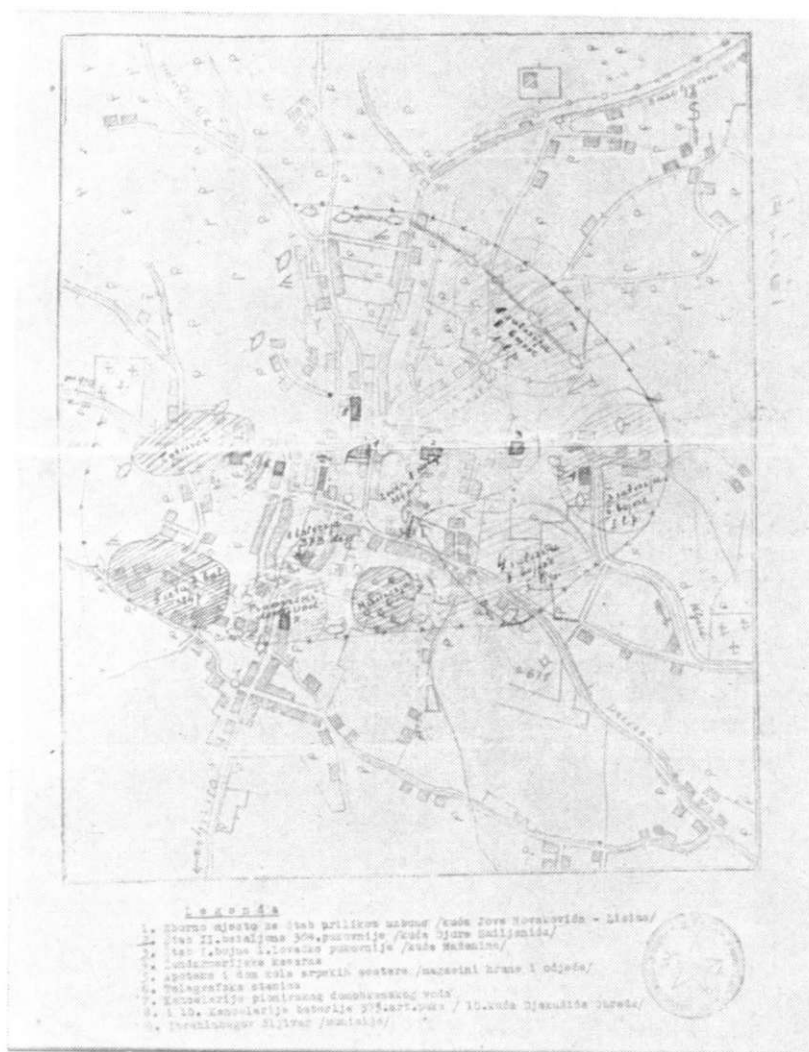
6. kompanije II bataljona 384. puka

Oštrelj

7. kompanija (ojačana) II bataljona 384. puka (oko 200). Od toga izvidnica od 40 do 50 vojnika nalazi se u bunkerima na

	Oštrejskom Brdu (k. 1389). Ostali u 2 barake i u pokrivenim rovovima uz cestu prema Petrovcu.
Petrovac	Stab II bataljona 384. puka 5. i dijelovi 8. (strojničke) kompanije II bataljona 384. puka (6 t. bacača, 4 t. mitraljeza) 1 baterija haubica 373. art. puka (3 haubice, jedna navodno prebačena u Vrtoče) Stožer I bojne 1. lovačke pukovnije II lov. zdruga, 1., 3. i dijelovi 4. strojničke satnije I bojne 1. lov. p., Pionirski vod II lov. zdruga Petrovački četnički »odred« Mane Rokvića (oko 150)
<i>Rastovača</i>	5. satnija II bojne 1. lov. pukovnije
<i>Medena Glavica</i>	2. satnija I bojne 1. lov. puk.
<i>Čardačina</i>	40 četnika Petrovačkog četničkog »odreda«
<i>Metla</i>	7. satnija i dio 8. strojničke satnije II bojne 1. lov. p.
Vrtoče	Stab 1. lovačke pukovnije sa 13. i 15. stož. satnijama, dijelovi 14. (protuoklopne) u Vrtoču, 1 protivkolski top ove satnije u Petrovcu
<i>Koviljača</i> (k. 854)	6. satnija II bojne 1. lov. pukovnije
<i>Šljivovac</i> (k. 846)	1 vod (30 vojnika) 2. satnije I bojne 1. lov. pukovnije
<i>Dubovsko</i>	3. satnija I domobranske jurišne bojne
<i>Mrkin Brijeg</i> (k. 725)	1. satnija i jedan vod 4. strojn. satnije I dom. jur. boj.
<i>Gorjevac</i>	2. satnija I domobranske jurišne bojne
<i>Ripački Klanac</i>	jedan vod (30 vojnika) 1. satnije I domobr. jur. bojne
<i>Ripač</i>	Stab I domobranske jurišne bojne 1. vod 1. satnije i 1. vod 4. (strojničke) satnije I domobranske jurišne bojne.

(M. P.)

Skica Bos. Petrovca

**ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 30. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA PRIHVAT 11.
NOU DIVIZIJE PRILIKOM NJENOG PREBACIVANJA PRE-
KO RIJEKE BOSNE¹**

Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. op. 57/1944 g.
30 jula 1944 god.

Z A P O V E S T
(Sekcija Zenica razmer 1:100.000)

1. — Jedinice VI Divizije su se prebacile na prostoriju Bjela Voda — Šagovići.² Međutim, jedinice XI Divizije nisu još prešle.

Prema radio-depeši III Korpusa, XI Divizija se večeras prebacuje na ovostranu obalu reke Bosne. S obzirom na našu udaljenost od mesta prelaza XI Divizije, naš je zadatak da sa sadanje prostorije, vezujući se sa jedinicama VI Divizije, organizujemo prihvata XI Divizije.³

Radi toga, u toku sutrašnjeg dana zadržaćemo se na sadanjoj prostoriji i povezati se sa VI Divizijom, koja treba večeras ili ujutru da krene od Bjele Vode u pravcu Trešnjeve Glave.

Za izvršenje zadatka, —

n a r e đ u j e m o :

2. — IV Brigada zadržaće se sa dva bataljona na prostoru Lastavica, odakle zatvarati pravac od Seoca, Briznika i kontrolisati sektor prema Zenici. Jedan svoj bataljon uputiti rano u zoru na Tvrtkovac (trig. 1304), u cilju zatvaranja toga pravca i kontrole pravca Pepelari — Ruda Glava — Sklope — Bakoš. Četvrti svoj bataljon zadržati kao obezbeđenje divizijske bolnice u Turalićima, s tim što će taj bataljon kontrolisati dolinu Ribnice i put koji vodi preko sela Starposle u pravcu Turalića.

Rano ujutro uputiti jednu jaču patrolu u pravcu Trešnjeve Glave radi hvatanja veze sa VI Divizijom. Odre-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32'8, k. 950.

² Vidi dok. br. 109.

» Vidi dok. br. 121, 127 i 128.

đeno odeljenje predaće priloženo pismo štabu VI Divizije ili štabu jedne njihove brigade, uz pismenu potvrdu.⁴

- 3.— II Brigada uputiće Lički bataljon⁵ i jedan svoj bataljon u selo Varalici. Ličkom bataljonu dati zadatak da zatvara dolinu Ribnice, tj. pravce od Podborja i Mračaja. Svoj bataljon isturiti na Virove (k. 1011 i 1003) radi zatvaranja pravca od Suhe i Crnog Vrh. Izvesne delove radi obezbeđenja isturiti na kosu iznad Pedića, a ostatak brigade odmarati u Pedićima.
- 4.— I Brigada upotpuniće sadanji svoj raspored bataljona tim, što će jedan bataljon rano ujutru isturiti na Dobrljevac (trig. 1149) radi kontrole pravca od Ponora. Sa ostalim jedinicama kontrolisati dolinu Ribnice i pravce koji izvode od sela Vukanovići, Tršća, Zgošća.
- 5.— Radi orijentacije, napominjemo štabovima brigada da će naš sledeći pokret biti u pravcu Ponora. Štab IV Brigade naš sledeći pravac saopštiće štabu bataljona koga upućuje na Tvrtkovac. Bataljon sa Tvrtkovca povući posle podne, a prema momentu i oceni štaba brigade.
- 6.— U toku sutrašnjeg dana, organizovati dobru ishranu jedinica i nastojati da se ljudstvo odmori.
- 7.— Sa Štabom Divizije održavati stalno vezu i to putem kura. Štab IV Brigade održavaće i stalnu radio vezu i to svakih dva sata, počev od 6 ujutru.
- 8.— Štab Divizije nalazi se u selu Brnjic.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik
potpukovnik **Per. Grujić**

Komandant,
major **Kamenjar**

⁴ Redakcija nije uspjela pronaći pomenuto pismo.

⁵ Riječ je o bataljonu iz 6. proleterske divizije.

**IZVJEŠTAJ ŠTABU 38. DIVIZIJE OD 30. JULA 1944. ŠTABU
3. KORPUSA NOVJ O ZAUZIMANJU Kladnja I O DALJIM
NAMJERAMA¹**

STAB XXXVIII NOU DIVIZIJE

Broj: si.
30. VII. 1944

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

1) Juče smo bili na prostori s. Konjevići — Vučinići — Kovačići, i sa te prostorije u 10 časova prije podne izvršili napad na Kladanj, koga smo likvidirali sa tri bataljona 17 brigade. U Kladnju su bili samo jedna satnija ustaša i oko 200 legionara, koji su po padu Kladnja protjerani preko Buševa u pravcu Stupara.²

Naši gubitci bili su: jedan mrtav i 5 ranjenih, od kojih dvojica nosila.

Neprijateljski gubici nisu nam poznati, ali vjerovatno nisu bili veliki, jer se neprijatelj oprezno branio i uzmakao je bez jake borbe.

Od plijena jedino je zarobljeno veći broj ustaških uniformi, koje smo ili izdijelili na našu komoru, ili na grupu nozadinaca koja nam je priključena, a ostatak uništili. Zaplijenjeno je i nešto municije, tako da je utrošak u borbi podmiren. — Od hrane skoro ništa, a od stoke svega 3 krave.

2) Uslijed toga što je Kladanj i okolina prava nustoš i bez ikakve hrane, mi smo jutros izvršili pokret i postavili se na prostori Žeravice — Ričica — Ponierka — Klještani. Što se tiče hrane i ova je prostorija kao i oko Kladnja, ali mi smo se postavili ovdje iz dva razloga:

a) Odavde možemo imati najbolji kontakt sa Birčom i nainriie dobiti informacije da li se neprijatelj izvlači sa birč. prostorije pa u takvom momentu brzo se orijentisati ka Šekovićima.

b) Ukoliko se nepriiateli bude duže zadržavao u Birču, smatramo da je za našu diviziju, koja u stvari počiva samo na

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/3, k. 1258.

² U izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. piše da je Kladanj branila 2. ustaška bojna (Arhiv VII, reg. br. 2 3—18, k. 149 e).

jednoj brigadi, a ima i suviše velik balast, nužan naslon na glavninu našeg korpusa, jer sa ovakvim balastom (sa dvoje nosila i većom bolnicom) nemoguće nam je manevrovati odvojeno i u kraju koji je potpuno pust, kao što je sjeverozapadni dio od Kladnja, a da bi se još više udaljili, recimo, u pravcu Višće — Repnika itd., gdje je bilo više hrane, bili bi nejakim da opstanemo na toj prostoriji.

Radi toga, molimo Vas da nam odgovorite hoćemo li se orijentisati u pravcu Vas, ako neprijatelj za dan dva ne napusti Sekoviće. Prostorija na kojoj se Vi sada nalazite sa 27 divizijom³ također je pusta ali mi smatramo da ćete se Vi unapred pomjeriti u pravcu Vareša, gdje su izgledi naše momentalne prehrane bolji.

3) U slučaju da se mi udaljimo sa ove prostorije molimo Vas da nam odgovorite:

Da li da komandu Birčanskog područja ostavimo oko Klještan (nije nam poznato kakve ste joj direktive dali). Ukoliko bi ostala tu komanda područja, onda bi nužno bilo da joj se da jedna radio-stanica. Mi našu rezervnu radio-stanicu možemo dati samo u tom slučaju, ako ima izgleda da od Vas dobijemo benzina za ovu našu englesku radio-stanicu. Mi bi mogli ostaviti radio-telegrafistu.

4) Podaci o neprijatelju: U Birču, prema posljednjim podacima kojima mi raspolazemo, neprijatelj se nalazi na liniji: Borogovo — Pola (Petrovići) — Menići — Gaj — Kurilo,⁴ sa klinom na Bačkovac.⁵ Četnici domaći i majevički nalaze se na prostoriji Javor — Jeličići — Matijevići, kao i sa jednim dijelom u Spreči.⁶ Četnički štab je na Osmacima, a ss-ovski na Kurilu. Prije dva dana oko 500 ss-ovaca sa jednim topom otišli preko Raševa navodno za Tuzlu.⁷

U Živinicama se takođe nalazi ss-vojske, ali nam broj nije poznat. Hranu dovlače za Sekoviće preko Gajeva — Bijelogpolja.

Danas prije podne krenula je jedna satnija ss-ovaca preko Trnova (Lulića) za Kladanj. To, vjerovatno, zbog toga što smo mi juče bili u Kladnju.

³ U selu Drapnićima, kod Štaba 16. muslimanske brigade 27. NOU divizije, nalazio se 1. avgusta 1944. politički komesar 3. korpusa NOVJ. On je tu održao sastanak sa političkim komesarima brigada. Vidi operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111/1).

⁴ Na karti 1 :100.000 to mjesto nije nađeno.

⁵ O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 175—178.

⁶ Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa. Vidi izvještaj ovog korpusa od 28. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11168 9 i 11168/12).

⁷ Odnosi se na dijelove 13. SS divizije »Handžar«.

5) Prema podacima, koje smo dobili, baze su otkrivene. Otkrivali su ih četnici domaći. Priča se da je streljano 16 ranjenika, zatim da je nađena municija, veš, itd. Sve ovo provjeravamo.

6) Do ovoga časa, koliko mi znamo, u Vlasenici nema neprijateljskih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
V.⁸ Rolović

Načelnik štaba
potpukovnik,
(M. P.)

Komandant
potpukovnik,
Miloš Zekić

BR. 134

**ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 31. JULA 1944.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA POKRET I ZA
SMJEŠTAJ NA PROSTORU DONJI PREDRAŽICI — RIB-
NICA I VOZUCA¹**

STAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 85
31 jula 1944
u 19.30 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

Z A P O V E S T
sekcija Kladanj raz. 1:100.000

Radi izvršenja daljeg pokreta, —

N A R E Đ U J E M O :

1. — *III brigada*: Sutra, 1 avgusta o.g., najkasnije u 03.00 sati, uputiti dva bataljona nizvodno dolinom r. Krivaje sa zadatkom da posednu položaj Krš (trig. 578) — Bikvik i

⁸ Vlado

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/1, k. 1240.

pouzdana zatvore pravac od Zavidovića. Bataljoni će se na položaju povezati sa dva bataljona V brigade na Božinom Brdu (k. 420), koji će na tome položaju imati isti zadatak.

Po dolasku na određeni položaj, uputiti jača odeljenja (čete) ka Vukovinama u cilju izviđanja. Izviđačka odeljenja (manja) slati i u pravcu Cvetkovog Brda (k. 673).

Sa bataljonima da pođe jedan član štaba brigade. U sastav ovih bataljona odrediti i jedan bacač.

Glavni zadatak ovih bataljona, kao i dva bataljona V brigade na Božinom Brdu, jeste omogućavanje pokreta ostalim jedinicama divizije kroz klisuru r. Krivaje.

U slučaju nailaska na jači otpor neprijatelja, odmah **Iz**vestiti ovaj štab (odnosno štab brigade), šaljući jače odeljenje unazad dolinom r. Krivaje. Ako se na otpor ne naiđe, izveštaj ne treba slati.

Sa ostatkom brigade, kao i div. bolnicom, izvršiti pokret sutra, 1 avgusta o.g. u 05.00 sati, pravcem: Jelašje — k. 411, dolinom r. Maoča do njenog utoka u r. Krivaju i dalje dolinom r. Krivaje na prostoriju: D. Predražići — Ribnica.²

Na novoj prostoriji glavninu snaga rasporediti na prostoriji: Kapetanovo Brdo — Smajlovići — Krš — Čatići, s tim da po jedan bataljon bude na Kapetanovom Brdu, Kršu i D. Prearažićima.

Bataljon u s. D. Predražići ima zadatak opšte diviziske zaštitnice od pravca koji dolinom r. Krivaje izvodi s juga. Radi ovoga, bataljon treba da bude budan i oprezan i da upućuje izviđačka odeljenja u pravcu Stjepinog Hana.

Zadatak brigade na novoj prostoriji: Naročito izviđati i obezbediti se na pravcu: Treštenica — Četkovo Brdo, u kom cilju upućivati jača izviđačka odeljenja u pravcu Nurkovića i Zeljove. Zatim izviđati i obezbediti se na pravcu od Osječana i Vukovina.

Održavati vezu sa jedinicama V brigade na prostoriji s. Vozuća, a naročito tesnu vezu imati sa jedinicama V brigade na Božinom Brdu.

Obaveštajnom službom izpitivati Zavidoviće, područje Treštenice, Podgorja, Tuzle i Zivinica.

2. — V *brigada*: Sutra, 1 avgusta o. g., najkasnije u 03.00 sati, uputiti dva bataljona na položaj Božino Brdo (k. 420), sa zadatkom da sa tog položaja pouzdano zatvore pravac od Zavidovića. Bataljoni da se povežu na položaju sa dva bataljona III brigade na položaju Krš (trg. 578) — Bikvik, koji na tome položaju imaju isti zadatak.

² i ³ O prebacivanju brigada na tu prostoriju vidi pregled borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

Po dolasku na određeni položaj bataljoni da upute jača odeljenja (čete) u pravcu želj. st. Vozuća u cilju izviđanja.

Sa bataljonima da pođe i jedan član štaba brigade. U sastav bataljona odrediti i jedan bacač.

Glavni zadatak ovih bataljona, u zajednici sa bataljonima III brigade na položaju Krš, jeste omogućavanje debušovanja ostalim jedinicama divizije kroz klisuru r. Krivaje. U slučaju nailaska na jači otpor neprijatelja, odmah po tome ovi bataljoni treba da obaveste štab brigade.

Sa ostatkom brigade izvršiti pokret sutra, 1 avgusta o. g. u vreme kada čelo jedinica III brigade (bez dva bataljona koji su na Kršu) bude u visini s. Dištica tako, da dalji pokret obeju brigade bude paralelan.

Sa brigadom smestiti se na prostoriji s. Vozuća.³

Zadatak brigade na novoj prostoriji: Izviđati i obezbediti se na pravcu od Zavidovića, kao i na pravcima koji od trig. Visovi (na sekciji Zenica) izvode ka s. Jelav i Orašje. Isto tako obezbediti se na pravcu: Krvavac — Orašje, na pravcu Dištica — D. Gosovica, kao i na pravcu dolinom r. Krivaje s juga.

Održavati vezu sa jedinicama III brigade, a tesnu vezu održavati sa jedinicama te brigade na Kršu.

Organi obaveštajne službe da ispituju: Zavidoviće, Vareš, kao i područje Dištica — Jelaške.

3. — Štab divizije kretaće se sa III brigadom, a na novoj prostoriji smestiće se u s. Mrgan.

NAPOMENE:

1. — Napominjemo štabovima brigada, naročito štabu V brigade, da predoče i naglase svojim jedinicama na pravilan odnos jedinica prema narodu — posebno narodu V o z u ć e.

Narod Vozuće je u više navrata pokazao simpatije prema našoj vojsci kao i volju pri rešavanju problema snabdevanja naših jedinica artiklima za ishranu. Za vreme VI ofanzive meštani Vozuće su skrivali i negovali naše ranjenike, a prilikom zadnjeg boravka IV brigade, istu snabdevali hranom. Jedinice IV brigade su svojim pravilnim stavom prema narodu u mnogome produbili te simpatije, tako na pr. pri odlasku jedinica IV brigade sa sektora Vozuća, povorke žena i dece su ispraćale IV brigadu preko r. Krivaje.

Obzirom na sve ovo, a u cilju da bi se taj odnos još više produbio, podvlačimo štabu V brigade da preduzme sve mere (napomenom i zapovestima, usmenim objašnjenjima, konferencijama i dr.) kako se za vreme njihovog boravka na prostoriji Vozuća ne bi desili slučajevi nepravilnog odnosa prema narodu toga kraja.

Pored gore navedenih mera naglasiti rukovodstvima kontroli nad borcima i jedinicama.

2. — Ishranu jedinica organizovati na terenu, s tim što će štabovi brigada izvesne količine stoke i namirnica dostavljati i našoj div. bolnici, koja se u zadnje vreme loše hrani.

3. — Na novim prostorijama štabovi brigada razvije što življu izviđačko-obaveštajnu djelatnost u navedenim pravcima i prostorijama kako bi se eventualni pokreti neprijatelja i dr. blagovremeno uočili i hitno mogle preduzeti odgovarajuće mere.

4. — Preduzeti sve kako bi se napred određeni bataljoni za obezbeđenje pokreta divizije (Božino Brdo — Krš) što prije postavili i povezali na određenoj liniji u cilju zatvaranja pravca od Zavidovića.

5. — Po dolasku na određenu prostoriju štabovi brigada će nam dostaviti izveštaje o situaciji na njihovim i okolnim sektorima, a svaku promenu *blagovremeno* naznačiti.

6. — Po dolasku na novu prostoriju, u koliko bude situacija dozvoljavala, štab V brigade uputiće teške ranjenike (nosila) sa jednim bataljonom u s. Mrgan, radi baziranja istih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
p. pukovnik
Lj. Momčilović

Načelnik-major,
A. Kolundžić

Komandant-major,
Rad. Jović

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 31. JULA 1944. ŠTABU
10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU GORNJI
VAKUF — PROZOR — KAMA I NA PROSTORU POGORE-
LICE PLANINE U JULU¹**

S T A B
VII. N. O. U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 2
31. VII. 1944. g.

Mjesečni operacijski
izvještaj-dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ — OP.

Izvještaj o akcijama ove brigade od 30. juna do 1. avgusta 1944. g.

1. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
2. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
3. VII. 1944. g. Snage I, III. i IV. bataljona izvršile su pokret sa prostorijske Pogorelice i Požetva, u pravcu Šćipe — Kute i Here gdje su se i razmjestile. II. bataljon ostao je na prostorijskoj Pogorelici — Požetva sa zadatkom zatvaranja pravca od Kreševa i Fojnice. Pomenutog dana snage brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
4. VII. 1944. g. Snage I, III. i IV. bataljona noću između 4. i 5. o. m. izvršile su napad na neprijateljsku miliciju na Crnoj ćupriji i u selima oko Prozora, ista je razbijena i protjerana u pravcu s. Doljana i Jablanice. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 2 ranjena vojnika, naših gubitaka nije bilo. Snage II. bataljona dočekale su jednu neprijateljsku kolonu, koja je nadirala od Kreševa prema Pogorelici, ubijeno je 2 i 8 ranjeno neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/3, k. 854.

5. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Raspored bataljona je bio slijedeći: I. bataljon s. Orašac, sa zadatkom zatvaranje pravaca od Dugog Polja do Duvna i Sujice. III. bataljon razmjestio se je u s. Podbor i s. Ploča sa zadatkom zatvaranja pravca od Rame i G. Vakufa. IV. bataljon smjestio se je u s. Maglice, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Jablanice i Rame. II. bataljon ostao je i dalje na prostoriji s. Požetva — Pogorelica sa zadatkom zatvaranja pravaca od Fojnice i Kreševa.
6. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
7. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
8. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
9. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
10. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
11. VII. 1944. g. I. i IV. bataljon izvršili su ekonomsku akciju u s. Skrobučanima. IV. bataljon porušio je 1 most na Crnoj čupriji, dok su II. i III. bataljon ostali na starim prostorijama. Pomenutog dana brigada nije imala dodira sa neprijateljem.
12. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
13. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
14. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
15. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
Naš III. bataljon sproveo je bolnicu I. Proleterske divizije u pravcu s. Blagaj, radi transportovanja za inostranstvo — Italiju²
16. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

^a Vidi dok. br. 73.

17. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
18. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
19. VII. 1944. g. Snage I. i II. bataljona izvršile su napad na neprijateljsku miliciju Dugopolje — Svinjača, kao i prikupljanje (zaplijenjivanja) što većeg broja stoke i životnih namirnica, ubijeno je 3 a ranjeno 10 milicionera.¹ Plijen: 1 pištolj, 1 puška, 15 konja, 25 rogata stoke i 1200 ovaca. Naš IV. bataljon tukao je neprijateljsku kolonu koja je nadirala od Rame preko s. Kranjčića ka Prozoru.⁴ Dva neprijateljska vojnika su ranjena, naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.
20. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
21. VII. 1944. g. I. bataljon i jedna četa II. bataljona noću između 21. i 22. izvršile su napad na neprijateljsko uporište u Prozoru. Napad nije uspio, ubijen je 1 i 2 ranjena neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.
22. VII. 1944. g. Snage IV. bataljona tukle su neprijateljsku kolonu koja se je povlačila preko s. Duga i Kranjčića za Ramu.⁵ Ubijen je 1, 1 se utopio u r. Rami i 4 su ranjena neprijateljska vojnika, naši bez gubitaka. Plijena nije bilo. Ostali bataljoni nisu imali dodira sa neprijateljem.
23. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

¹ U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. piše da je tada »Oružn. obhodnja orpostaje Sjenice u G. Drežnici sa milicijom iz Raktina stupila u borbu sa partizanima«. Prema ovom izvještaju milicija i oružnici ovom prilikom nisu imali gubitaka (Arhiv VII, reg. br. 46/2—2, k. 149 e).

⁴ Riječ je o 2. satniji 2. gorske pukovnije 2. gorskog zdruga. Prema bojnoj relaciji zdruga od 28. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—5, k. 57) ona je 19. juna 1944. vršila pothvat ka Prozoru da bi ga zauzela i da bi uspostavila vezu sa 1. bataljonom 13. puka 7. SS divizije.

⁵ Na tom prostoru je tada dejstvovala 2. bojna 2. gorske pukovnije. Opširnije o tome vidi bojnu relaciju 2. gorskog zdruga od 28. novembra 1944. godine.

24. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
25. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
26. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem
27. VII. 1944. g. Snage I, II. i IV bataljona noću između 27. i
28. VII. 1944. g. 28. o. m. izvršile su napad na neprijateljsko uporište u <I. Vakuiu. borba je trajala lo časova, kada je neprijateljsko uporište u G. Vakuiu bilo likvidirano." Ubijeno je 24, 60 ranjenih i 6 zarobljenih, od kojih 2 domobranska oricira, 1 vojnik-domobran i 3 Mjemca. Naši gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih vojnika, od kojih 1 vodnik poginuo. Plijen: 2 protikolska topa kal. 37 mm. (Skoda), 4 teška minobacača 80 mm., 4 teška mitraljeza »Svarc-loze«, 2 njemačka šarca, 35 pušaka, 1 stroj-nica (Smajser), 4 tromblonske puške, 2 pištolja, 30 ručnih bombi, 50.000 puščane i mitraljeske municije, 150 protivtenkovskih granata od zaplijenjenih topova, 50 mina za teški bacač, odjeće i ostalog materijala, 400 pari odijela, 500 pari novih cipela, 6 radio-aparata, 3 poljska telefona, 6 km. telefonskog kabla, 300 kg. duhana, oko 500 litara raznih alkoholnih pića, 60 kg. šećera, nekoliko sanduka konzervi, 1 šusterska radionica sa čitavim alatom, 1 potkivačka radionica, 300 litara benzina, 4 pisaće mašine, veća količina pisaćeg materijala, 15 teglećih konja sa opremom i samarima i mnogo raznog sitnog materijala, koji se nije mogao ni prebrojati. Uništena 2 skladišta artiljerijske i puščane municije, odijela i ostale spremne, 7 kamiona, 13 motorcikla. Ovo je neprijatelj

⁶ i ⁷ U bojnoj relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 21. septembra 1944. piše da su 28. jula 1944. partizani jačim grupama izvršili napad na G. Vakuf i da su, uslijed velike nadmoćnosti partizana, u borbi koja je trajala preko cele noći i sutradan do 11 sati, njemačke i ustaško-domobranske snage bile primorane da se povuku prema Bugojnu. Dalje se u relaciji govori o utrošku municije u borbi, o materijalu koji je pao partizanima u ruke i o spaljivanju skladišta (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 182 u ovoj knjizi.

uništio prilikom upada naših jedinica u grad. Neprijatelj je uništio pored gornjeg 4 radio-stanice, 3 radio-aparata i veću količinu tehničkog materijala. Mi smo uništili sve neprijateljske objekte (bunkere) i prekopali na tri mjesta cestu i 1 most na komunikaciji Bugojno — G. Vakuf. Prilikom eksplozije municije, koju je neprijatelj zapalio u slagalištima, zapaljeno je i izgorilo oko 15 civilnih kuća u gradu.⁷

- 29. VII. 1944. g- Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
- 30. VII. 1944. g- Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem
- 31. VII. 1944. g- Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU MJESECA JULA 1944. IMALE SU"

- 1.) Gubitci:**
 - a) neprijateljski:
 - 33 ubijeno
 - 78 ranjenih
 - 6 zarobljenih
 - 117 svega izbačeno iz stroja
 - b) vlastiti:
 - 3 poginula
 - 12 ranjeno
- 2.) Plijen:**
 - a) oružje: 2 protivkolska topa, 4 teška bacača, 4 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza-šarca, 36 pušaka, 2 pištolja, 1 strojnica, 4 tromblonske puške, 30 ručnih bombi
 - b) municije: 50.000 puščane i mitraljeske municije, 150 protivtenkovske municije, 50 mina za teški bacač
 - c) oprema: 400 pari odijela — vojne uniforme, 500 pari novih cipela
 - d) ostalog: 6 radio-aparata, 3 poljska telefona. 6 km. teleforskog kabla, 300 kg. duhana, 500 l. raznih alkoholnih pića, 60 kg. šećera, nekoliko sanduka konzervi, 1 šusterska radionica sa čitavim alatom, 1 potkivačka radionica, 300 litara benzina, 4 pisaće

mašine, veća količina pisaćeg materijala, 30 volova i krava, 30 konja, 1200 kom. ovaca i mnogo raznog sitnog materijala.

3.) Uništeno:

2 slagališta artiljerijske-puščane municije, odijela i ostale spremne, 7 kamiona, 14 motocikla, 4 radio-stanice, 3 radio-aparata, veća količina tehničkog materijala. Ovo je sve neprijatelj uništio pod našim pritiskom prilikom povlačenja iz G. Vakufa. Uništeni su svi bunker i utvrde oko G. Vakufa, porušena 2 mosta i prekopata cesta na liniji G. Vakuf — Bugojno i 1 čuprija na liniji Prozor — Rama.

4.) Raspored jedinica:

Stab brigade nalazi se u s. Paloč. Bataljoni kao i ostale pomoćne jedinice smješteni su na prostoriji i to: I. bataljon na prostoriji s. Gmići — Gostovo sa zadatkom zatvaranja pravca prema Rami, Jablanici i Duvnu. II. bataljon na prostoriji Tihomišlje sa zadatkom zatvaranja i kontrolisanja pravca od Bugojna.

III. bataljon na prostoriji s. Dražev Dol — s. Humac sa zadatkom zatvaranja i kontrolisanja pravca od Bugojna i Kupresa. IV. bataljon na prostoriji-s. Ričica sa zadatkom zatvaranja pravca od Bugojna — Komara i Travnika. Brigadna intendantura smještena je u s. Paloč a sanitet u s. Pidriš.

5.) Zaključci:

Za protekli mjesec dana brigada je djelovala ofanzivno na neprijatelja. Izvela je nekoliko uspješnih akcija, koje su u mnogome doprinjele, da se je stanje u brigadi u velikoj mjeri popravilo a naročito ekonomsko stanje (odjeća i obuća) kao i naoružanje, tako da će brigada, dobitkom izvjesne pomoći u ovom pogledu, biti potpuno snabdjevena i opremljena. Pored navedenog, moral-borbeni duh i samopouzdanje naših jedinica u mnogome je poraslo.

Dobitkom popune sa ljudstvom iz I. Proletherske divizije i Janjskog odreda povećalo se je brojno stanje u brigadi i sada mnogo bolje stojimo, upoređujući stanje u prošlom mjesecu.

Uzevši općenito stanje, brigada je za protekli mjesec dana učinila veliki korak naprijed.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major,
Čed.⁸ M. Jovanović

(M. P.)

Komandant major,
Bosnić⁹

BR. 136

BROJNO STANJE LJUDSTVA. NAORUŽANJA I STOKE 10. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE¹

P R E G L E D

Brojnog stanja i naoružanja: X *Hercegovačke U. Brigade* na dan 31. jula 1944. g.

Ljudstvo:

	oficira		podoficira		boraca		politkoma		ukupno:
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	
drugova	44	5	93	9	460	50	71	8	668
drugarica		—	3	—	37	2		—	40
Svega:	44	5	96	9	497	52	71	8	708

Primjedba: Oficira 4 u previjalištu, 1 na kursu za transfuziju krvi.

Podoficira: 8 u bolnici, 1 na službenom putu u Kolašinu.

Boraca: 5 u pratećem korpusa, 2 u pratećem divizije, 9 na službenom putu u Kolašinu, 2 na osustvu, 32 u bolnici i 2 drugarice u bolnici. Polit, komesara: 6 na kursu, 2 u bolnici.

⁸ Cedomir

⁸ Milan

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 9/12, k. 1143 A.

Oružje i municija:

1. — Brdskih lopova —, municije za njih	—	granata — šrapnela —	
2. — Prot. kol. topova —, municije za njih	—	udarn. — pancirnih —	
3. — Teških mitraljeza »Breda«	1	municije za njih	5460
4. — Teških mitraljeza »Fiat«	2	municije za njih	2500
5. — Sa aviona teških mitraljeza	4	municije za njih	530
6. — Teških mitraljeza drugog tipa	—	municije za njih	—
7. — Teških mitraljeza »Svare Loze«	2		
8. — Puškomitraljeza »Brno«	22		
9. — Puškomitraljeza »Šarac«	8		
10. — Jugoslovenskih i njemačkih pušaka	401	municije 7/9 mm	25571
11. — Italijanskih puškomitraljeza	5		
12. — Italijanskih pušaka	55	municije za njih	5715
13. — Puškomitraljeza »Soša«	—	municije za njih	—
14. — Sovjetskih puškomitraljeza	—	municije za njih	—
15. — Engleskih puškomitraljeza	11	municije za njih	19568
16. — Puškomitraljeza drugog tipa	—	municije za njih	—
17. — Engleskih pušaka	37	municije za njih	1373
18. — Sovjetskih pušaka	—	municije za njih	—
19. — Tromblona za njemačku pušku	2		4
20. — Teških bacača 81 mm	4	municije za njih	73
21. — Teških bacača 100 mm	—	municije za njih	—
22. — Teških bacača drugih	—	municije za njih	—
23. — Lakih bacača italijanskih	3	municije za njih	184
24. — Lakih bacača njemačkih	3	municije za njih	23
25. — Lakih bacača drugih	—	municije za njih	—
26. — Protivkolskih pušaka sovjet.	2	municije za njih	245
27. — Protivkolskih pušaka engles.	2	municije za njih	239
28. — Mašinki sovjetskih	1	municije za njih	1800
29. — Mašinki engleskih	—	municije za njih	—
30. — Mašinki njemačkih	5	municije za njih	310
31. — Mašinki ustaških	2	municije za njih	170
32. — Revolvera jugoslovenskih	24	municije za njih	130
33. — Revolvera njemačkih	12	municije za njih	283
34. — Revolvera italijanskih	22	municije za njih	143
35. — Revolvera engleskih	—	municije za njih	—
36. — Revolvera sovjetskih	—	municije za njih	—
37. — Revolvera drugih modela	—	municije za njih	—
38. — Signalnih revolvera	7	municije za njih	60
39. — Ručne bombe italijanske	69	municije za njih	
40. — Ručne bombe jugoslovenske	105		
41. — Ručne bombe njemačke	22		
42. — Ručne bombe engleske	110		
43. — Ručne bombe sovjetske	—		
44. — Ručne bombe ostale	7		

III

Stoka:

Konja: 107; jahaćih 26, tovarnih 81, teglećih —

Politički komesar, Načelnik štaba, kapetan, Komandant-major,
 Živko Jošilo Mus. R. Dizdarević Nikola L. Ljubibratić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. KRAJIŠKE BRIGADE OD 31. JULA
1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTO-
RU OKO PRIJEDORA I KOZARICA U JULU¹**

STAB XI KNOU BRIGADE

Broj: 307

Dne 31. jula 1944. god.

Mjesečni operacijski
izveštaj dostavlja

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Izveštaj o akcijama ove brigade u julu mjesecu. —

1. VII. 1944. Jedna četa sa minerskom grupom digla je u zrak neprijateljski voz između Prijedora i Brežičana, i tom prilikom uništena je jedna lokomotiva i 3 vagona. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika. Vlastitih [gubitaka] nije bilo.² Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. —
2. VII. 1944. Snage IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo od Ljubije prema Briševu i tom prilikom ubile 1 nepr. vojnika. Vlastitih nije bilo gubitaka. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
3. VII. 1944. Snage IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo iz Ljubije prema Briševu. U toj borbi neprijatelj je odbijen uz gubitke od 5 mrtvih i oko 6 ranjenih. Naš jedan drug lakše ranjen. U toku noći 3/4. VII. snage ovog bataljona izvršile su akciju na neprijatelja, koji se je obnoćio na Briševu kod Ljubije. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Plijen: 4 šinjela, 200 kom. meta-ka i dr. spremne. Ostale snage naše brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/2, k. 769.

* Vidi dok. br. 150.

¹ U to vrijeme u Prijedoru su se nalazile jedinice 3. gorskog zdruga. 5. ustaška satnija i dijelovi njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Vjerovatno je riječ o njima.

4. VII. 1944. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
5. VII. 1944. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
6. VII. 1944. Snage III bat. ove brigade dočekale su neprijatelja koji je kretao cestom od B. Luke prema Prijedoru u jačini jedne pukovnije sa komorom. Neprijatelj je (njegova glavnina) propušten, a zatim je jak plotun otvoren na zaštitnicu ove kolone. U toj borbi, koja je trajala 3 časa, iz stroja je izbačeno 70 nepr. vojnika. Uništeno je 7 kola i 6 konja. Naši bez gubitaka.⁴ Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.
7. VII. 1944. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
8. VII. 1944. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
9. VII. 1944. Snage našeg II i IV bataljona izvršile su akciju na nepr. uporište Kozarac. Borba je trajala od 5 do 7.30 naveče. U toj borbi je ubijeno 206, a ranjeno 58 neprijatelj, vojnika. Naši gubitci: 8 mrtvih, 16 ranjenih i 2 nestala. Zaplijenjen je sledeći ratni materijal: 2 teška mitraljeza, 1 mali bacač mina, 117 kom. mina, 29 karabina, 20 kom. ručnih bombi i 8 sanduka municije-puščane.⁵ Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem. —
10. VII. 1944. Snage našeg IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo cestom od Prijedora prema Kozarcu. Neprijatelj je poslije kraće borbe povraćen nazad u Prijedor uz gubitke

^{4, 5, 6 i 7} Prema bojnoj relaciji Zapovjedništva 7. lovačke pukovnije od 6. avgusta 1944, početkom jula je počela smjena jedinica ove pukovnije u Bos. Gradiški i Klašnicama od jedinica 3. gorskog zdruga, koji je dotada bio u Prijedoru i na obezbjeđenju pruge prema Bos. Novom. Na putu za Prijedor 2. bojna 7. lovačke pukovnije bila je 6. jula napadnuta kod s. Kozaruša, i tom prilikom je imala jednog poginulog i tri ranjena domobrana. Dalje se u relaciji kaže: da je preduzimano izviđanje prema Kozarcu, da su 17. jula, 2. bojna i jedna satnija 1. bojne 7. lovačke pukovnije pritekale u pomoć napadnutoj 2. bojni 3. gorskog zdruga koja je pošla iz Prijedora za Banju Luku, te da je kod Kozarca pristigla pomoć iz Banje Luke, i nakon žestoke borbe 2. bojna 3. gorskog zdruga se probila ka Banjoj Luci. Međutim, u relaciji ništa ne piše o sopstvenim gubicima u tim borbama (Arhiv VII, reg. br. 7/1—29, k. 60). O tome vidi i dok. br. 164 u ovoj knjizi.

od 6 mrtvih. Naši bez gubitaka. Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.

11. VII. 1944. Snage našeg IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je kretao cestom iz Prijedora za Kozarac. Pod pritiskom naših snaga neprijatelj je povraćen. Gubitci nisu ustanovljeni — neprijateljski. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.
12. VII. 1944. Snage našeg II, III i IV bataljona vodile su [borbu] skoro ceo dan sa neprijateljem, koji je krenuo cestom iz Prijedora za Kozarac. Neprijatelj je povraćen natrag uz gubitke od 57 mrtvih i 65 ranjenih svojih vojnika. Naši gubitci: 1 nestao, 2 teže i jedan lakše ranjen. I bataljon nije imao dodira sa neprijateljem. Plijen 3 karabina.⁶
13. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
14. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
15. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
16. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
17. VII. 1944. g. Snage I, II i III bataljona sa jednom četom IV bataljona vodile su borbu sa neprijateljem na cesti Prijedor — Banja Luka, koji je išao prema B. Luci. U toj borbi, koja je trajala 8 sati, ubijeno je 124 i 114 ranjeno neprijateljskih vojnika. Na našoj strani bilo je: 4 mrtva i 15 ranjenih (od kojih 4 teže). Neprijatelj je uspio da se probije za Banja Luku, jer je išao sa većim snagama, a dobijao je i pomoć iz Prijedora.⁷
18. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
19. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
20. VII. 1944. g. Jedna četa III bataljona dočekala je neprijatelja na pruzi Prijedor — Kozarac i tom prilikom ubila 6 nepr. vojnika. Naši bez gu-

- bitaka. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
21. VII. 1944. g. Noću između 21. i 22. o. mj. snage naše brigade u zajednici sa Kozarskim i Lijevčanskim odredom napale su na neprijateljsko uporište Bos. Dubicu.⁸ U borbi je ubijen 61 nepr. vojnik, a 10 ih je ranjeno. Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez »Svarcloze«, 9 karabina, 10 čebadi, 3.000 metaka, 3 čizme, 3 cipele i dr. Na našoj strani bilo je: 1 nestao i 18 ranjenih.
22. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
23. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
24. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
25. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
26. VII. 1944. g. Jedna četa IV bataljona dočekala je miliciju sa žeteocima kod Šimića — Ivanjska, koji su pošli u namjeri da žanju žito. Tom prilikom ubijeno je 6 milicionera. Ostali su se razbježali. Naši nisu imali gubitaka.
27. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
28. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
29. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
30. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
31. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

⁸ U izvještaju Štaba Kozarskog NOP odreda od 31. jula 1944. stoji da je u Bos. Dubicu prva prodrila 2. četa 1. bataljona ovog odreda i da je tom prilikom ubijeno oko 60 neprijateljskih vojnika i uništeno 6 bunkera i nekoliko zgrada iz kojih je pružan otpor. Pored toga, u izvještaju se kaže da se od daljeg napada na Bos. Dubicu odustalo, jer je neprijatelju pristiglo pojačanje (1 tenk i nekoliko kamiona ustaša) iz Jasenovca. Odred je imao 1 mrtvog i 3 lakše ranjena. A u izvještaju Štaba Gradiško-lijevčanskog NOP odreda od 2. avgusta 1944. piše samo to da je ovaj odred jednim dijelom snaga bio u zasjedi na 15. km i na cesti Bos. Dubica — Bos. Gradiška, a ostale snage (udarna grupa) pošle su u napad na Bos. Dubicu. (Arhiv VII, reg. br. 5-2 i 10/2, k. 769.)

1.) **Gubitci:** a) neprijateljski: 450 ubijenih
348 ranjeno
798 svega izbačenih iz stroja.

b) vlastiti: 14 poginulo
54 ranjeno
4 nestalo
72 ukupno.—

2.) **Plijen:** a) oružje: 3 teš. mitraljeza, 41 karabin, 1 mali bacač, 1 strojnica, 1 pištolj i 25 ruč. bombi.—

b) municija: 7.500 komada puščanih metaka.—

c) oprema: 4 para odijela, 4 šinjela, 2 koporana, 11 kom. čebadi i 22 vojničke čuturice.—

g) ostalog: 1 pisaći stroj i 3 telefona.—

3.) **Uništeno:** 1 lokomotiva, 3 vagona, 7 kola, jedan dvospratni bunker i 5 tvrdih zgrada — iz kojih je neprijatelj davao otpor.—

I bataljon se nalazi na prostoriji St. Majdan (Igralište) — Mikanovo brdo i zatvara pravac Ljubija — St. Majdan. —

II bataljon se nalazi na prostorijama
Oštra Luka — Koprivna i zatvara pravac
Prijeđor — S. Most. —

III bataljon u sastavu VI KNOU brigade, radi izvršenja zajednički nekog zadatka

IV bataljon se nalazi na terenu Kozare, kod Gradiške,⁹ radi mobilizacije ljudstva i rekvizicije žita i stoke. —

Pol. komesar-major:	Komandant-major
si. odsutan (M. P.)	Mića Kolundžija

' Bos. Gradiške

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I
MATERIJALA ZA VEZU 11. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU
DIVIZIJE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE¹

BROJNO
ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za
31. jula

Redni broj	JEDINICA	Ljud- stva		O R U Ž J A											
		po spisku	na licu	topova		bacača			pušaka	p. mitraljeza	t. mitraljeza	protivavion. mitraljeza	protivtenkov. mitraljeza	strojnica	
				brdskih	protivten.	velikih	ručnih	engleskih							
1	I bataljon	241	221			1		1	108	12					
2	II. bataljon	232	210			1		1	134	12	1				1
3	III. bataljon	287	225				1		130	11	1				3
4	IV. bataljon	255	216				1	1	117	9	1				1
5	tehnička četa	57	52		1			1	34						1
6	radna četa i intendantura	58	54						26						1
7	četa za vezu	56	56						25						1
8	sanitet. vod i ambulanta	25	24						12						
9	zaštitnica i štab brigade	46	46						21	1					5
10	izviđačka četa	32 ²	29						10	2					20
S V E G A:		1257	1104		1	2	2	4	607	45	3				13

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Opaska: za izviđačku čemo
naknadno javiti.³ —

Pom. pol. komesara — kapetan:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 36/4, k. 776 A.

STANJE

vezu i minerskog alata XI KNOU brigade na dan
1944. g.

		M U N I C I J A										komora [konja]		veza		min. alat	
pištolja	pr. tenk. pušaka	brdske	protutenk.	velike	ručne	engleske	puščane	za prot. avion. mitraljez	za prot. tenk. mitraljez	za prot. tenk. pušku	ruč. bombi	jahaćih	tovarnih	telefona	kabla km.	eksploz.	nagaz. m.
6	1			14			6.662			30	24	1	18				
14				31		12	6.345				80	2	15				
10	1				16		5.210			15	73	4	15				
10	1						8.830			30	63	3	15				
2			80			12	1.000						3			80	13
5							500					1	10				
3							500						7	9	9		
							170						4				
7							500					5	4				
7							400				64						
57	3		80	45	16	24	29.717			75	240	16	91	9	9	80	13

Dana 31. jula 1944. god.

Komandant-major:
Mića Kolundžija

¹ i ® Brojno stanje Izviđačke čete upisano je naknadno olovkom.

BROJNO STANJE LJUDSTVA, STOKA I NAORUŽANJA 11.
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944.
GODINE¹

**OTSJEK ZA NAORUŽANJE
XI BRIGADE**

P R E G L E D

brojnog stanja ljudstva i stoke: XI Hercegovačke N.O.U. Brigade
na dan 31 jula 1944 godine.

	L J U D S T V A								STOKE			
	Oficira		Podoficira		Boraca		polit. kom.		Ukupno:	Tovarn.	Teglećih	Jahaćih
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.				
Drugova	41	3	77	4	295	13	44	6	457			
Drugarica	1	—	5	—	14	—	—	—	20			
SVEGA:	42	3	82	4	309	13	44	6	477	59	—	18

Primedba: Rashod oficira, podoficira i boraca je 26, od kojih je 6 na političkom kursu pri Ob. Komitetu a ostali su u divizijskoj bolnici XXIX U. divizije, od kojih je jedan broj upućen u Italiju ali njihova imena nijesu nam objavljena kako bi se isti brisali iz spiskova i dalje ne vodili kako je to već naređeno od strane toga Štaba. Za neke smo saznali te su uneti u spisku o promjenama oko rukovodilaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Komandant, kapetan
Jovan R. Andrić

(M. P.)

OTSJEK ZA NAORUŽANJE
XI BRIGADE

P R E G L E D

*stanja oružja i municije XI herc. brigade N.O.V. Jugoslavije
na dan 31. jula 1944. g.*

1. — Brdskih topova — municije za njih,	—	granata — šrapnela —	
2. — Prot. kol. „ — municije za njih,	—	udar. — pancirnih —	
3. — Teških mitraljeza »Breda«	3	municije za njih	9.639
4. — Teških mitraljeza »Fiat«	—	„	—
5. — Teških mitraljeza (sa aviona)	1	„	195
6. — Teških mitraljeza drugog tipa	—	„	—
7. — Teških mitraljeza »Svare Loze«	—		
8. — Puškomitraljeza »Brno« (S. L.)	13		
9. — Puškomitraljeza »Šarac«	5		
10. — Jugoslovenskih i nemačkih pušaka	335	municije 7,9 mm	23.334
11. — Italijanskih puškomitraljeza	4		
12. — Italijanskih pušaka	38	municije za njih	5.615
13. — Puškomitraljeza »Soša«	—	„	—
14. — Sovjetskih puškomitraljeza	—	„	—
15. — Engleskih puškomitraljeza	8	„	21.621
16. — Puškomitraljeza drugog tipa	—	„	—
17. — Engleskih pušaka	1	„	30
18. — Sovjetskih pušaka	—	„	—
19. — Tromblona za nemačku pušku	—	„	—
20. — Teških bacača 81 mm	1	„ • „	51
21. — Teških bacača 100 mm	—	„	—
22. — Teških bacača (drugih kal.) Rus. 82 mm	1	„	61
23. — Lakih bacača italijanskih	2	municije za njih	82
24. — Lakih bacača nemačkih 45 mm	1	(bez punjenja)	—
25. — Lakih bacača (drugih tipova)	—	„	—
26. — Protivkolskih pušaka sovjetskih	2	„	187
27. — Protivkolskih pušaka engleskih	2	„	231
28. — Mašinki sovjetskih	2	„	1.702
29. — Mašinki engleskih	1	„	100
30. — Mašinki nemačkih	5	„	300
31. — Mašinki ustaških	2	„	90
32. — Revolvera jugoslovenskih	16	„	125
33. — Revolvera nemačkih	14	„	240
34. — Revolvera italijanskih	11	„	72
35. — Revolvera engleskih (drugih modela)	3	„	21
36. — Revolvera sovjetskih	—	„	—
37. — Revolvera drugih modela	—	„	—
38. — Signalnih revolvera	6	„	„ 6

39. — Ručne bombe italijanske	61
40. — Ručne bombe jugoslovenske	85
41. — Ručne bombe nemačke	15
42. — Ručne bombe engleske	149
43. — Ručne bombe sovjetske	—
44. — Ručne bombe, ostale	3

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA

V.d. šef odsjeka,
Hranislav Šajnakić

Ovjerava: tačnosti prednjeg pregleda. —

Polit, komesar,

Načelnik Štaba
poručnik,

Komandant
kapetan,
Jovan R. Andrić

(M. P.)

**BROJNO STANJE LJUDSTVA. NAORUŽANJA I STOKE 13.
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944.
GODINE¹**

P R E G L E D
brojnog stanja i naoružanja XIII Herceg. N.O.U. Brigade
za dan: 31 jula 1944 god.

I.

L j u d s t v o :

	oficira		podoficira		boraca		politkoma		ukupno
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	
drugova:	28	5	29	3	217	24	22	6	334
drugarica:	1	—	—	—	19	4	—	—	24
svega:	29	5	29	3	236	28	22	6	358
PRIMEDBA: 18 Talijana, 8 Poljaka, 2 Čehoslovaka.									

II.

Oružja i municije :

1. — Brdskih topova —	Municije za njih	—	Granata —	Srapnela —
2. — Protiv k. topova —	Municije za njih	—	Udar. —	Pancirnih —
3. — Teški Mitraljez »Breda«	1	Municije za njih	3.000	
4. — Teški Mitraljez »Fiat«	—	Municije za njih	—	
5. — Sa avijona teških mitraljeza	—	Municije za njih	—	
6. — Teških mitraljeza drugog tipa CS »ZB«	1	Municije za njih	620	
7. — Teških mitraljeza »Svare Loze«	—			
8. — Puškomitraljeza »Brno«	11			
9. — Puškomitraljeza »Šarac«	13			
10. — Jugoslovenskih i njemačkih pušaka	167	Municije	7,9 mm	8.700
11. — Italijanskih puškomitraljeza	2			
12. — Italijanskih pušaka	18	Municije za njih	500	
13. — Puškomitraljeza »Soša«	—	Municije za njih	—	
14. — Sovjetskih puškomitraljeza	—	Municije za njih	—	
15. — Engleskih puškomitraljeza	—	Municije za njih	10.000	
16. — Puškomitraljeza drugog tipa	—	Municije za njih	—	
17. — Engleskih pušaka	—	Municije za njih	—	
18. — Sovjetskih pušaka	—	Municije za njih	—	
19. — Tromblona za njemačku pušku	—	Municije za njih	31	
20. — Teških bacača 81 mm	—	Municije za njih	32	
21. — Teških bacača 100 mm	—	Municije za njih	—	
22. — Teških bacača drugih njemač.	—	Municije za njih	24	

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 12/12, k. 1143 A.

23.	Lakih bacača italijanskih	1	Municije za njih	13
24. –	Lakih bacača njemačkih	–	Municije za njih	–
25. –	Lakih bacača drugih	–	Municije za njih	–
26. –	Protivkolskih pušaka sovjetskih	2	Municije za njih	42
27. –	Protivkolskih pušaka engleskih	2	Municije za njih	400
28. –	Mašinki sovjetskih	2	Municije za njih	510
29. –	Mašinki engleskih	5	Municije za njih	186
30. –	Mašinki njemačkih	8	Municije za njih	290
31. –	Mašinki ustaških	3	Municije za njih	120
32. –	Revolvera jugoslovenskih	15	Municije za njih	135
33. –	Revolvera njemačkih	8	Municije za njih	150
34. –	Revolvera italijanskih	5	Municije za njih	50
35. –	Revolvera engleskih	–	Municije za njih	–
36. –	Revolvera sovjetskih	–	Municije za njih	–
37. –	Revolvera drugih modela	1	Municije za njih	11
38. –	Signalnih revolvera	4	Municije za njih	45
39. –	Ručne bombe italijanske	40		
40. –	Ručne bombe jugoslovenske	30		
41. –	Ručne bombe njemačke	10		
42. –	Ručne bombe engleske	12		
43. –	Ručne bombe sovjetske	–		
44. –	Ručne bombe ostale	8		

III.

Konja: 16 jahaća, — tegleća, 66 tovarna —

Politkomesar-major,
Ćemalović Enver

(M. P.)

Komandant major.
Danilo Komnenović

**BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I STOKE
JUŽNOHERCEGOVAČKOG NOP ODREDA NA DAN 31.
JULA 1944. GODINE'**

P R E G L E D

**brojnog stanja i naoružanja: Južnohercegovačkog part. odreda
na dan: 31. VII —1944**

I.

L j u d s t v o :

	oficira		podoficira		boraca		politkomes.		ukupno
	po spis.	' u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	
Drugova:	27	-	34	2	180	24	25	4	266
Drugarica:					4				4
Svega:	27		34	2	184	24	25	4	270
PRIMJEDBA: Vidi „PS“!									

II.

O ru ž j e i m u n i c i j a :

III.

S t o k a :

Konja: 9; jahaća —, tovarna 9, tegleća —

Politkomesar, Komandant,
Miloš Stamatović, (M. P.) Mile³ Vukalović

P. S.⁴ U oficire uračunati vojni rukovodioci štabova i komandi četa, a u podoficire vodnici i desetari.

Rashod: 4 na kursu, ostali u previjalištu i pod poštedom, a u Diviziskoj bolnici 4.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi upisani mastilom), u Arhivu VII, reg. br. 8/12, k. 1143 A.

² Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila pregled naoružanja i municije. Odred je, prema pomenutom pregledu, od naoružanja imao sljedeće: 4 teška mitraljeza (3 avionska i 1 »švarcloze«), 20 puškomitraljeza, 140 pušaka, 10 automata, 39 revolvera, 1 teški bacač 82 m/m, 3 signalna pištolja, 170 ručnih bombi, municije-mitraljeske 350, puščane 7.370, za automate 1340 i revolvere 390 metaka i 52 rakete za signalni pištolj.

³ Milan

⁴ Tekst pod »P. S.« dopisan je mastilom, ćirilicom.

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA PRATEĆEG
BATALJONA 12. KORPUSA NOVJ NA DAN 31 JULA 1944.
GODINE¹

P R E
brojnog stanja i naoružanja Pratećeg
na dan 31

Jedinica	L J U D S T V O									N A O	
	drugova			drugarica			s v e g a			pušaka	
	Po spisku	U rash.	Na licu	Po spisku	U rash.	Na licu	Po spisku	U rash.	Na licu	Mauz.	Engl.
Štab bataljona	4	%	4	2	%	2	6	%	6	%	%
I četa	25	%	25	2	%	2	27	%	27	9	%
II četa	24	%	24	1	%	1	25	%	25	10	%
Radni vod (tehnika, kuriri, ekonomat)	45	%	45	9	%	9	54	%	54	27	%
Pozorišna grupa	10	%	10	4	1	3	14	1	13	1	1
S V E G A	108	%	108	18	1	17	126	1	125	47	1

1944. g.

SMRT FAŠIZMU —

Politički komesar
kapetan,
Jovičić Dušanka

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 1/7, k. 589.

G L E D

bataljona Štaba XII Korpusa NOVJ
— VII² 1944.

RUŽANJE					MUNICIJA				Konja			Primedba
autom. oružje		bombe										
P. mitr.	Pikavaca	Ofanz.	Defanz.	Revolvera	Mauzer	Engleske	Pikavce	Revolvere	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	
%	2	%	2	3	%	%	400	15	2	%	%	
4	13	1	36	1	840	730	3.140	10	1	%	%	
3	11	1	30	1	450	610	3.280	5	%	%	%	
	14	%	25	11	1.100	%	1.786	117	5	19	%	
%	4		6	4	50	50	300	25	%	2	%	
7	44	2	93 ³	20	2440	1390	8906	172	8	21	%	

SLOBODA NARODU!

Komandant — p.poručnik,
Svilokos Stevan

¹ Datum »31.-VII« napisan je olovkom.
Zbir pogrešan. Treba: 99.

**IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA 3. KORPUSA
NOVJ UPUĆENIH JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU¹**

- 3/VII Jedan telegrafski kurs od 6 pitomaca završen, drugi
od 9 pitomaca u toku.² 23
K. V.⁴
- 6/VII Evakuisali u redu 16 aviona ranjenika i invalida za
Italiju.⁵ 18
- 6/VII Ne možemo uspostaviti vezu sa vama jer nemamo
talas kojega vi tražite. Naši kristali su 4644, 5597 i
7267. Molimo odredite na kojem da radimo. Također
odredite pozivne znake, radno vreme i talas.⁶ 71
L.⁷ M.⁸
- 6/VII Upostavili smo rukovodstvo nad 12-im korpusom.
Daćemo sve od sebe da opravdamo ukazano povere-
nje. Spremnii smo da izvršimo svako vaše naređenje.
...¹⁰ 42
Lekić Mitrović

¹ Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/8/1, k. 408 A.

Iz originala su uzete depeše upućene Vrhovnom štabu NOV i POJ.

* Depeša je odgovor Štaba 3. korpusa na naređenje (depešu) Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula 1944. da se odmah formiraju radio-telegrafski kursevi i obavijesti Vrhovni štab o broju pitomaca na tim kursevima (vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa u Arhivu VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

³ Košta (Nad, komandant 3. korpusa NOVJ)

⁴ Vladimir (Popović, politički komesar 3. korpusa NOVJ)

⁵ Detaljnije o tome vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, knj. 1, dok. br. 245.

⁶ U fazi svog formiranja, štab 12. korpusa je održavao vezu sa Vrhovnim štabom NOV i POJ preko radio-stanice Štaba 3. korpusa. U naređenjima (depešama) Vrhovnog štaba od 8, 13, 18. i 22. jula 1944. u vezi s uspostavljanjem direktne radio-veze sa Štabom 12. korpusa piše:

»Za Lekića. Javite hitno tip stanice i spisak kristala između 4500 i 5500 kc. radi olakšanja radio-veze.

Za Lekića. Mi vas čujemo. Vaš telegrafista treba bolje da radi. Mi vas zovemo na 4895 kc.

Za Lekića. Radimo rezervnom šifrom sa ključem prvim.

Javite Lekiću da ćemo raditi šifrom G. Š. Voj., sa ključem od prvog januara.« (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

⁷ Lekić (Danilo, komandant 12. korpusa NOVJ)

⁸ Mitrović (Stefan, politički komesar 12. korpusa NOVJ)

⁸ Vidi dok. br. 25.

¹⁰ Redakcija je izostavila tekst o predloženom postavljenju u 12. korpusu NOVJ, jer se on nalazi u dok. br. 25

- 7/VII XVII Div. se bez našeg znanja povukla po naređenju Peka¹¹ na liniju Meljak — Zakmur — Kosanica.¹² Odmah smo im preneli vaše naređenje da sadejstvuje sa Prvom div. i da od sada izvršava samo vaša naređenja.¹³ 53
K. V.
- 8/VII Jedinice XVII Majev. bde razbile jednu ustašku kolonu između Bratunca i Srebrnice.¹⁴ Ubijeno 45 ustaša. I Voj. bda na pruži Tuzla — Zivinice uništila jedan vojnički voz.¹⁵ 54
K. V.
Prilikom prodora ustaša na prostoru Kravice poklano je preko 100 osoba. Sva ova zverstva ustaše su vršile pod komandom ustaškog p.puk. Sudara.¹⁶ 38
K. V.
- 9/VII XVII Div. zone vas prva na 4272 kc sa znakom Z05. Stanica V. S. odgovara na 5550 kc sa znakom NRT. Radno vreme 0750 i 1500 časova. Dali smo našu staru šifru i četvrti i peti ključ. 57
- 10/VII Košta javio da radimo samo po vašem naređenju. Peko međutim javlja da smo još pod njegovom komandom. Molimo razjasnite nam ovo.¹⁷ 33
Gligo
- 10/VII Lekić ima englesku stanicu tip B. Kristali 4537, 4644. 5172, 5597 kc. 32
- 11/VII Molimo da predate Gl. št. Vojvodine [slijedeće]: Aćime,¹⁸ čekamo dolazak padobranaca 11 ov. m. Va-

¹¹ Peko Dapčević, komandant 2. korpusa NOVJ

¹² Vidi dok. br. 62.

¹³ Riječ je o naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. jula 1944, koje glasi:

»Naredite Vašoj XVII div. da se odmah poveže sa našom Prolet, div. koja je stigla u Foču i odmah morala stupiti u borbu sa neprijateljem koji nastupa od Ustikoline. XVII Div. treba da sadejstvuje u borbi i stavlja se pod našu komandu do daljeg naređenja«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A.)

¹⁴ Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 19 i 130.

¹⁵ Vidi dok. br. 66.

¹⁶ Odnosi se na 1. ustaški stajaći djelatni zdrug. Komandant toga zdruga bio je Franjo Sudar. Bliže o dejstvu toga zdruga u julu vidi bojnu relaciju njegove komande od 21. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

¹⁷ Vrhovni štab NOV i POJ je 12. jula 1944, preko Štaba 3. korpusa, naredio Štabu 17. divizije da se stavi pod komandu Peka Dapčevića (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A.).

¹⁸ Aćim Grulović, komandant Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine

tre će biti naložene duž aerodroma u vidu slova H latinicom. Avion daje znak I, a mi L. 48

Kolja¹⁹

11/VII Ateriranje aviona čekaćemo 12 ov. m. kako vam je to ranije objašnjeno. Znaci iz aviona i sa zemlje su isti kao i za padobrance.¹⁻⁰ 34

Kolja

12/VII Za predviđeni zadatak možemo za nekoliko dana pripremiti XVI i XXXVI Div. pojačanu sa XVII Majev. bdom. U koliko dolazi u obzir XI Div. predložili bi vam drugu kombinaciju zbog Vojvodine i Majevice.-' 56

K. V.

12/VII Imamo vezu sa svim divizijama. Danas se povezali sa XI divizijom. 20

K. V.

12/VII Prema podacima kojima sad raspolazemo postigli bi značajan uspeh u izvršenju zadatka koji ste pred nas postavili. Stoga smatramo da je neophodno potrebno pojačati našu grupu, koja je brojčano dosta slaba, sa XI div. Mi s njom imamo vezu i možemo odmah organizovati prihvata. Molimo javite hitno vaše mišljenje.²² 83

K. V.

¹⁹ Sreta Savić, zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine

⁵⁰ Riječ je o savezničkim avionima koji su, pored doturanja pomoći u naoružanju i odjeći jedinicama NOV u Sremu, u periodu jun — avgust 1944. u tri ture, izvršili evakuaciju oko 145 ranjenika u Italiju. U međuvremenu se spustio padobranom jedan član savezničke vojne misije.

²¹ U naredjenju (depeši) Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. jula 1944. Štabu 3. korpusa u vezi s tim piše:

»U cilju ostvarenja ranije nameravanih operacija (riječ je o pokušaju prodora u zapadnu Srbiju, vidi knj. 24. dok. br. 108. knj. 25. dok. br. 28 — prim. red.) stavljamo pod vašu komandu i 12. korpus. Pojačaćemo vas verovatno i sa XI divizijom. Od sada treba da imate pripremljene najmanje dve divizije. Da se ne bi otkrile namere, trupe ne koncentrisati već ih postaviti za dejstvo na takve operative sektore sa kojih će se moći brzo otisnuti«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A.) Ova zamisao Vrhovnog štaba ostvarena je 5/6. i 16/17. septembra 1944, kada je 12. korpus (16. 36. i 11. divizija) prešao iz istočne Bosne u zapadnu Srbiju i, u sadejstvu s jedinicama 1. proletarskog korpusa, preduzeo operacije širokih razmjera za oslobodenje zapadne Srbije. Bliže o tome vidi knjigu depeša i naredjenje Štaba 12. korpusa od 4. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 589 B, reg. br. 52/1, k. 1240). O tome vidi i tom I, knj. 12, dok. br. 94 i 100.

a M i 5» Vidi dok. br m j 127.

13/VII Molimo pošaljite prvom pošiljkom: 4000 drugih zavoja, 2000 prvih zavoja, 2000 metara gaze, 20 kg. pamuka, 10 litara joda, 2 kompleta hirurških instrumenata, 10000 aspirina, 5000 kinina, 10000 multivitamina, 10000 sulfamida, 100 flašica vakcine trbušnog tifusa, 100 flašica antitetanus serum, 100 antigasgangren serum, 200 flašica protiv pjegavog tifusa, 10000 karbo animalis, 10 kg sulfamidskog praška. 119

D. Levi²³

15/VII Do sada smo evakuisali za Italiju 435 težih ranjenika, bolesnika i invalida. Pripremili smo transport od oko 180 ranjenika koji su trebali poći 8 ov. mj. ali umjesto 8 aviona stigla su dva svega. Piloti su izjavili da su dobili naređenje da se spuste u Sokolac. 75

K. V.

15/VII Sa pravca Tuzla — Zvornik djelovi 13 SS div., četnici, zeleni kadar aktivni. Borbe se vode u dolini r. Spreče. Neprijatelj trpi gubitke. Na ostalim sektorima i pravcima situacija bez promjene. 48

K. V.

15/VII Sporazum je u vojsci primljen kao još jedna naša velika pobjeda.²⁴ Neograničeno poverenje uživa Tito i NK. Želja je i rukovodioca i boraca da učestvuju u rešenju zadatka koji će imati odlučujući uticaj na ubrzanje priznanja NK.

Isto važi i za narod na oslobođenoj teritoriji videći da se od sporazuma povećala saveznička pomoć. 83 Iz Sarajeva i Tuzle javljaju da se povećava broj onih koji žele doći u našu vojsku. Uopšte na neoslobođenoj teritoriji narod se definitivno uverava u izdajničku rabotu četnika i besperspektivnost njihove borbe. Smatra da će se sporazumom ubrzati kraj patnjama pod okupatorsko-ustaško-četničkim terorom. Ponegde naseda četničkoj propagandi da je Tito priznao kralja. Nejasan im je položaj NK. jer naša propaganda ne dopire u sve neoslobođene krajeve. 118

U čet. i zelenokadrovskim grupama nastaje mešanje i demoralizacija. Mnogi izjavljuju da se neće više boriti protiv nas. Četnički k-dti negde govore

²³ Moni, referent saniteta 2. korpusa NOVJ

²⁴ Riječ je o sporazumu između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Šubašića, predsjednika kraljevske (izbjegličke) vlade (vidi dok. br. 53).

da je Tito priznao kralja, te da će Englezi njih priznati. Negde govore da će se boriti i protiv Engleza ako treba, da će i posle isterivanja okupatora ostati u šumama itd. 84

K. V.

16/VII Učešće XI div. u izvršenju postavljenog zadatka bilo bi od velike koristi. Molimo hitno odgovorite da li je možemo povući, da bi na vreme izvršili pripreme. Očekujemo gumene čamce. 51

K. V.

17/VII Engleska misija nam saopštava da evakuišemo decu-ratnu siročad u Italiju. Javite da li možemo.²⁵ 27

K. V.

17/VII Na pravcu Tuzla — Zvornik neprijatelj. Kolona sastava SS trupa, zelenog kadra i četnika u jačini od 700 vojnika razbijena u dolini r. Spreče uz gubitke od 30 mrtvih i 25 ranjenih. Neprijatelj se povukao ka Tuzli i Majevici.²⁶ Naše jedinice kontrolišu drum Tuzla — Zvornik. 72

K. V.

17/VII Na sektoru Romanije naše jedinice uništile dva kamiona, ubile nekoliko fašista i porušile željezničku prugu kod Sjetline.²⁷ Neprijatelj sa pravca Sarajeva — Višegrad neaktivan. 47

K. V.

17/VII 13 BH SS div. prema izvesnim podacima treba uskoro da napusti ovaj teren.²⁸ Naročito novomobilisani borci počinju dezertirati. Dobro bi bilo da »SI. Jug. govori o tome. 46

K. V.

17/VII Uputili sinoć još jedan transport od 100 ranjenika. Kuriri odneli poštu za vas. 23

K. V.

²⁵ Vrhovni štab NOV i POJ istog dana je depešom odgovorio Štabu 3. korpusa da poslije evakuacije ranjenika može evakuisati i pomenutu djecu.

²⁶ Bliže o tome vidi dok. br. 130.

²⁷ Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 1. avgusta 1944, te akcije su izveli dijelovi 16. muslimanske brigade (Arhiv VII, reg. br. 18/7, k. 1111).

²⁸ Iz narednih depeša objavljenih u ovom dokumentu, kao i iz drugih dokumenata, vidi se da je ta divizija sve do kraja jula dejstvovala u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 122 i 130).

- 19/VII Delovi 13 SS div. ojačani četnicima i z. [jelenim] kadrom od Tuzle i Zvornika pošli u pravcu Sekovića. Vode se borbe u dolini Spreče i na Raševu. Neprijatelj trpi gubitke.²⁹ 45
K. V.
- 20/VII Jedna naša brigada³⁰ zauzela Lukavac. Potpuno uništena željeznička stanica i pruga između Lukavca i Tuzle. Miniran put Tuzla — Doboj. Ubijeno 35 fašista i knt zel. kadra. Zaplenjen 1 luksuzni auto, 2 p. mitr., više pušaka, municije i druge spremne. 66
- 20/VII Naše jedinice nastavljaju borbe sa neprijat. od pravca Tuzla — Zvornik i Zvornik — Drinjača na prostoru Birča. U dosadašnjim borbama neprijatelj ima osetne gubitke. Zaplenjena dva topa i više komore.¹¹ 47
- 20/VII Odbijen manji ispad neprijatelja sa pravca Sokolac — Rogatica, na prostoru Sokolovića. Neprijatelj imao 9 mrtvih. Nastavljaju se borbe na sektoru Birča i Spreče. 37
K. V.
- 20/VII Neprijatelj sa pravca Sokolac — Rogatica i od Srebrnice ofanzivom prema Vlasenici. Jedna jača neprijatelj. kolona došla do Krama.³² 34
K. V.
- 21/VII Neprijatelj sa pravca Tuzla — Zvornik prebačen preko Spreče, gde se i dalje vode borbe. Na Raševu zarobljena 3 neispravna brdska topa i 30 konja. Neprijatelj pretrpeo gubitke od 70 mrtvih i više ranjenih.³³ 50
- 21/VII Sa neprijateljem od pravca Zvornik — Drinjača vode se borbe u dolini r. Drinjače. Sa ovog pravca SS jedinice ojačane su sa 2000—3000 četnika Kerovića i Leke, koji su prebačeni sa Majevice u Zvornik te dalje kamionima u Drinjaču.³⁴ 58
- 21/VII Sa neprijateljem od pravca Sokolac — Rogatica, vode se borbe na liniji Japage — Han Pijesak. Sa ovog pravca nastupaju SS jedinice »Princ Eugen« sa ustašama.³⁵ 40
K. V.

²⁴ Vidi dok. br. 76, 77, 81, 130 i 165.

³⁰ Odnosi se na 5. vojvodansku brigadu (vidi dok. br. 75).

³¹ i ³³ Vidi dok. br. 86 i 95

³³ Vidi dok. br. 111, 172 i 173.

³⁴ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 86, napomenu br. 6).

³⁵ i ³⁹ Odnosi se na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen«.

- 21/VII Naše jedinice trpe vekilu oskudicu u hrani jer se borbe vode na opustošenom terenu. Tražili smo od Savez, misije da nas pomognu, ali je ta pomoć do sad bila minimalna. Ako je moguće, molimo uredite da nas čim pre ozbiljnije pomognu. 62
K. V.
- 21/VII Naredili smo pokret XI div. Molimo 20 čamaca za jurišna odeljenja.³⁶ 21
K. V.
- 23/VII Neprijatelj u jačini jedne regim. 13 SS div. sa pravca Tuzla — Zvornik i Zvornik — Drinjača uporno ofanzivan prema Birču. Pored SS jedinica učestvuju četnici Kerovića i zel. kadar. Namjere nepr.: uništenje naših baza i aerodroma; prema neprov. podacima, i ovladavanje putevima Tuzla — Zvornik, Sokolac — Vlasenica — Zvornik.³⁷ 87
- 23/VII Sa pravca Sokolac — Rogatica ustaše i SS djelovi div. »Princ Eugen«, u jačini od jedne bojne, aktivni prema Vlasenici.³⁸ Neprijatelj u nastupanju varvarski postupa, pali sva naselja do kojih dođe. Narod izbjegao. Neprijatelj pretrpio osjetne gubitke. 64
K. V.
- 23/VII Neprijatelj sastava SS jedinica, ojačan četnicima, aktivan i sa pravca Sarajevo — Vareš. Prema dosadašnjim pokretima napad neprijatelja poprima karakter ofanzive.³⁹ 41
K. V.
- 24/VII Noću 22 o. m. 18 brigada likvidirala Tešanj. Zarobljeno 250 nepr. vojnika i zaplijenjeno 250 pušaka, 8 p. mitr., 3 t. mitr.,- 3 bacača i mnogo druge spre- me⁴⁰ " 46
K. V.
- 24/VII Neprijatelj, kolona sa pravca Sokolca zadržana na liniji Han Pijesak — Japage.⁴¹ Manje zasede naših

³⁷ O neprijateljskim dejstvima vidi dok. br. 130 i 167—170.

³⁸ J sa prema relaciji 1. ustaškog stajaceg zdruga od 11. oktobra 1944, jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i 13. SS divizije »Handžar« i ustaško-domobranske jedinice (1. ustaški stajaći djelatni i 8. posadni zdruk) 21 jula 1944. preduzele su pothvat u cilju čišćenja istočne Bosne od partizana; glavni im je cilj bio da spreče nastupanje 6. proleterske divizije i 12. korpusa NOVJ prema Srbiji i Crnoj Gori (Arhiv VII, reg. br. 8/2—14, k. 57).

⁴⁰ Bliže o tome vidi dok. br. 147.

⁴¹ i ⁶² Kod Han-Pijeska tada je dejstvovala 20. brigada Bliže o njenim dejstvima u drugoj polovini jula vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19-7, k. 1111).

- jedinica na sektoru Drinjače ubile 70 SS-ovaca i više ranile. Zaseda XVII Majeve. bde zarobila 4 njem. 1. mitraljeza. Neprijat. u jačini jedne bojne div. »Princ Eugen« sa pravca Vareša došao u Kladanj. Sa ovom kolonom stigao veći broj četnika. 90
- 25/VII Dostavljamo imena art. oficira: ppuk Husein Krupić — biv. akt. major, načel. štaba 38 div., major Zvonko Radeljković, biv. akt. kap, načel. štaba 17 Bde, major Ervin Salzberger, rez. poruč. načel. 16. Bde. Komandiri četa: por. Rade Santrač, ppor. Ratko Novaković, Jovo Ilić i Boško Krivaja. 67
- 25/VII Tomo Dukić akt. major, Novak Đoković rez. por. i Branko Cakličić akt. kapetan. Na artilerskim dužnostima nemamo oficira. 31
- 25/VII Za pr. kolske topove 47 m m trebamo 500 granata, za engl. bacače 1000, a za njemač. 500 mina. Protiv kol. topova 47 m/m imamo 2 sa 450 granata, t. bacača 20 sa 250 mina. Trebamo još 4 brdska topa 65 ili 75 m/m. sa 800 granata, 15 t. bacača sa 1500 mina i 2 protu kol. topa 47 m/m sa 200 granata. 79
K. V.
- 25/VII Molimo da nam javite jeste li primili naše izvještaje poslate avionskim kurirom. 23
K. V.
- 25/VII Po kuririma smo poslali spisak oficira, podoficira, boraca i politkomesara za odlikovanje. 26
K. V.
- 26/VII Neprijatelj ovladao Šekovićima. Palio sva sela, od naroda koga je našao poubijao i nađenu stoku opljačkao. Sa Njemcima koji su stigli u Kladanj došao i Derikonja⁴² - sa oko 600 četnika. Uz Derikonju ide i jedan njemački oficir.⁴³ 58

⁴² Sava Derikonja, komandant Sarajevske četničke brigade. Poginuo 1946. u borbi protiv organa narodne vlasti.

⁴³ U naredenju četničke Komande 220 (Romanijskog četničkog korpusa) od 18. jula 1944. Komandi 221 (Sarajevskoj četničkoj brigadi) o tome piše:

»Danas t. j. 18. o. m. u 6,30 časova prošla je kroz Srednje jedna četa Nemaca pod komandom kap. (hauptman) Vibera. Ova četa zanoćice u Ivančićima i ima sa sobom hranu za vaših 300 boraca za 5 dana. Težina ove hrane iznosi otprilike oko 1.000 kilograma.

Najkasnije sutra 19 o. m. do 7 časova stavite se u vezu sa gore imenovanim kapetanom Viberom radi prijema uputstva za provođenje predviđene akcije. Trupi kapetana g. Vibera uputite putovođe i održaće veza u potrebnom broju«. (Arhiv VII. reg. br. BH-V-5461)

- 26/VII Na zasedi u dolini Drinjače XVII Majev. bda ubila 20, ranila 34 SS-ovca i zarobila 35 konja iz komore.¹⁴ Pokušaj Njemaca da od Han Pijeska prodru ka Vlasenici ponovo odbijen uz osjetne gubitke po neprijatelja. 54
- K. V.
- 26/VII Walter⁴⁵ javlja: Stab 5 SS kor. u Širokom Brijegu, 118 lov. div. u Ljubuškom, 369 Vražja div. u Blagaju,⁴⁶ 21 SS div. u Drnišu,⁴⁷ 7 SS »Princ Eugen« u Kasindolu. 56
- 26/VII Stab 13 SS rgt. »Princ Eugen« div. u Travniku,⁴⁸ a oper. deo štaba 14 SS rgt. sa 2 bat. otišao ka Bijelom Polju, dok su ostali dijelovi štaba u Rogatici.⁴⁹ 38
- 26/VII Stab IV Brandenburške rgt. u Jajcu sa jednim bat., drugi u Mrkonjić Gradu i treći oko Aržana.⁵⁰ 25
- 27/VII Pre nekoliko dana održana je tajna konferencija viših kdtu ustaških i domobr. jedinica u Sarajevu, koju je sazvao ministar Vokić.⁵¹ Svi su jedinstveno

⁴⁴ Riječ je o gubicima jedinica 13. SS divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130).

⁴⁵ Narodni heroj Vladimir Perić Valter. Poginuo 5. aprila 1944. u borbama za oslobodenje Sarajeva, kao sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Sarajevo.

⁴⁶ Vidi dok. br. 1 i 158 u ovoj knjizi i knj. 25, dok. br. 154.

⁴⁷ O toj diviziji vidi knj. 23. dok. br. 16, objašnjenje br. 6.

⁴⁸ Vidi dok. br. 153 i 182.

⁴⁹ Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 256.

⁵⁰ Vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i dok. br. 158 u ovoj knjizi.

⁵¹ Uslijed velikih uspjeha savezničkih armija na svim frontovima u Evropi, kao i uspjeha NOV u Jugoslaviji, koji su nagoveštavali brzi slom Njemačke i njenih satelita, došlo je do kolebanja kod jednog dijela najvišeg ustaškog rukovodstva. S namjerom da sačuva NDH kao državu i poslije rata, te da zaštiti sebe i ostale ustaše od odgovornosti zbog počinjenih zlodjela, to je rukovodstvo uspostavilo vezu s predstavnicima bivše Hrvatske seljačke stranke (HSS), koji su se okupljali oko inž. Augustina Košutića i radili na uspostavljanju kontakta sa zapadnim saveznicima.

Iz izvještaja njemačkog poslanika u NDH Zigfrida Kašea (Siegfried Kasche) i njemačke policije u NDH vidi se da su dr Mladen Lorković, ministar unutrašnjih poslova NDH, i Ante Vokić, ministar oružanih snaga NDH, pripremali puč. (Neki od tih izvještaja — njemačke policije iz Sarajeva od 12. jula i njemačkog poslanika u NDH Kašea od 1. septembra 1944 — štampani su u knjizi Slavka Odića »Neostvareni planovi«, »Naprijed«, Zagreb, 1961. str. 325—339.) Puč je pripreman sa znanjem poglavnika dr Ante Pavelića i uz saglasnost njemačkog opunomoćenog generala u NDH Glajze fon Horstenaua (Glaise von Horstenau). Zbog toga je ovaj general 6. septembra 1944. povučen iz NDH.

istupili da će Nemačka izgubiti rat, pa da se zbog toga sve jedinice moraju držati na okupu. Radi kontrole i sprečavanja sabotaze odlučili su da se uvede vojna policija. Bosna treba ostati hrvatska i posle pada ustaša. Neposredan razlog za saziv konf. bilo je miniranje svih vojnih objekata i državnih zgrada u Sarajevu koje su izvršili Nemci. 28

K. V.

27/VII Neprijatelj sa pravca Zepče — Maglaj — Doboj ofanzivan prema našim snagama na prostoru Teslić — Tešanj. Div. u pokretu prema nama i vodi djelom borbu.⁵² 39

K. V.

28/VII Neprijatelj i dalje drži položaje prema Drinjači, pokušaj neprijatelja od Han Pijeska u pravcu Vlasenice i danas odbijen uz gubitke po neprijatelja.⁵³ 39

28/VII Predlažemo da prilikom idućih odlikovanja odlikujete i XV Majevičku bdu koja se je od V ofanzive isticala u tim borbama na ovom sektoru i postala ponos Majevice. 45

K. V.

28/VII XVI div. je upućena na određeni zadatak da se ne bi trošila i izmarala u svakodnevnim borbama koje vodimo.⁵⁴ To je bilo i Lekićevo mišljenje. 38

K. V.

28/VII Još nijesmo uhvatili vezu sa Walterom. On se još ne javlja. 16

K. V.

Međutim, kad je Pavelić doznao da je i njemačka policija, jula 1944. saznala za pomenuti sastanak Vokića sa ustaško-domobranskim oficirima, uplašio se, pa je, preko njemačkog poslanika Kašea, obavijestio ministra spoljnih poslova Trećeg Rajha o pripremi puča, a 31. avgusta 1944. izdao naređenje da se Lorković, Vokić i ostala lica umešana u ove pripreme uhapsu i nad njima sprovede istraga. O tome ima više podataka u depešama njemačkog poslanika u NDH Kašea od 31. avgusta i 4. i 8. septembra 1944. i njemačkog vojnog atašea od 31. avgusta i 1. septembra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm, reg. br. London 13/596—597, 598—599, 583—584, 585—586, 736—737, 595 i 592—593), zatim u izjavi Ante Moškova od 18. avgusta 1946 (Arhiv VII, reg. br. 7/7, I. O. 9), kao i u »Ratnom dnevniku njemačke vrhovne komande« (Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht, Band IV, Erster Halbband: 1. Januar 1944 — 22. Maj 1945, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main), str. 752, i u knjizi Mihaila Marića »Kralj i vlada u emigraciji«, »Epoha«, Zagreb, 1966, str. 342—346 O tome vidi i izveštaj Aleksandra Rankovića od 24 septembra 1944 (IRP, Beograd, 6757).

⁵¹ Vidi dok. br. 128 i 132.

- 29/VII Naše jedinice zauzele Kladanj⁵⁵ i Olovo.⁵⁶ Zaplenje-
no nešto sprema i oružja. 19
K. V.
- 29/VII VI div. se sinoć prebacila na naš sektor,⁵⁷ večeras
će XI div.⁵⁸ 18
K. V.
- 29/VII Neprijatelj se i dalje nalazi na prostoru Šekovići —
Drinjača i Han Pijesak. Vlasenica je u našim ru-
kama. Neprijatelj nastupa drsko sa više pravaca,⁵⁹
usled toga jedinice zbog vrlo slabe ishrane i borbe
izmorene. 65
16 div. u pokretu za prihvata Đurina.⁶⁰
K. V.
- 30/VII Naše jedinice do sada spasile 10 savezničkih avija-
tičara. 18
K. V.
- 30/VII Od svih pošiljki vojvodanske jedinice dobijaju sraz-
meran deo sprema. Poslednjih dana nijesmo primali
pošiljki. 29
K. V.
- 31/VII Usled ofanzive na Centralnu Bosnu i prelaska VI
div. na desnu obalu, XI-oj div. onemogućen prelaz
na predviđeno mjesto. Mi smo javili XI-oj da ispita
mogućnost prelaza na drugo mjesto, izbjegavajući
borbu sa neprijateljem. 57
K. V.
- 31/VII VI div. posle prebacivanja preko Bosne orijentisala
se sev. od Vareša prema Olovu, a XVI div. prema
Krivaji.⁶¹ 27
- 31/VII Neprijatelj sa pravca Tuzla — Zvornik još se nalazi
na prostoru r. Drinjače. U borbama sa neprijateljem

⁵⁵ To mjesto je zauzela 17. majevička brigada (vidi dok. br. 133).

⁵⁶ Prema depeši Štaba 12. korpusa NOVJ od 30. jula 1944. Olovo je 28. jula zauzela 3. vojvodanska brigada 36. divizije (Arhiv VII, reg. br. 2/8/1, k. 408 A).

⁵⁷ Vidi dok. br. 109 i 128.

⁵⁸ Ona nije uspjela da se prebaci te večeri, nego 7/8. avgusta 1944 (vidi dok. br. 121).

⁵⁹ Vidi dok. br. 175 i 178.

⁶⁰ Đurađ Predojević Đurin, zamjenik komandanta 11. NOU divizije. On je uskoro postavljen za komandanta novoformirane divizije (vidi dok. br. 124) i ostao je u srednjoj Bosni. O prelazu 11. divizije u istočnu Bosnu i o njenom prihvatu vidi dok. br. 121 i 127 u ovoj knjizi i knjige depeša Štaba 3. korpusa NOVJ (Arhiv VII, reg. br. 1 8/1 i 2 8 I, k. 408 A).

⁶¹ Vidi dok. br. 132.

od Sokolca na prostoru Han Pijeska, XX brigada odbacila neprijatelja i po treći put, ubila više neprijatelj. vojnika i četničkog komandanta Ljubu Bjelogrića.⁶² 62

31/VII Iz ekonomskog izvještaja koga smo vam poslali vidi se od 25 januara do 9 jula broj primljenih aviona, vrsta i količina materijala. Od 9 jula do zaključno 30 jula.

31/VII III lovački zdrug, V i VIII pukovnija vratili se iz Njemačke. Nalaze se u Vrpolju. Navodno trebaju preći u Bosnu.⁶³ Primili 11 aviona sa hranom i materijalom, pa ćemo vas radio putem izvestiti o vrsti i količini ove naknadno primljene pošiljke.

K. V

31/VII Stigao za XVI div. član misije kapetan Holmes, kaplar F. I. Strav, radio-telegrafista, poginuo nesretnim slučajem prilikom spuštanja padobranom. 39

K. V

⁶³ Po povratku u Jugoslaviju bio je raspoređen na prostoriji Đakovo — Vrpolje — Vinkovci, gdje je ostao i u avgustu. Opširnije o tome vidi njegovu relaciju od 31. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—9, k. 60) i dok. br. 179 u ovoj knjizi.

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO VOJVODINE OD JULA 1944. VRHOVNOM KO-
MANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O STANJU I PRO-
BLEMIMA U 12. KORPUSU¹**

MARŠALU JUGOSLAVIJE DRUGU TITU

*Kratak izveštaj o stanju
i problemima u XII korpusu.²*

Sastanku prisustvovali:

**Aćim Grulović,³ komandant Gl. štaba
Stevan Jovičić, komesar Gl. štaba
Isa Jovanović, član PK-a Vojvod.**

Glavni štab Vojvodine nalazio se poslednjih nekoliko me-
seci na terenu Istočne Bosne uz vojvodanske jedinice,⁴ a drug
Isa prešao na taj teren još u januaru mesecu radi lečenja. Na

¹ Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRF u Beo-
gradu, reg. br. 6215/VIII, 1—59 (44).

² O tome vidi i dok. br. 58.

³ Zbog teške i neizlečive bolesti izvršio je samoubistvo 1948. go-
dine.

* On je, usljed ofanzive 13. SS divizije »Handžar« u jugozapadnom
Sremu, 10/11. marta 1944. prešao u istočnu Bosnu. S njim su tada prešli
4. vojvodanska brigada, 1. bataljon 6. vojvodanske brigade, 2. sremski
NOP odred, jedna četa 1. sremskog NOP odreda i izbjegli narod iz
Srema. Međutim, već u drugoj polovini marta 1944. u Srem su se vratili
2. sremski NOP odred i četa 1. sremskog NOP odreda, a 5. 6. aprila i
zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, dok su
drugi članovi Glavnog štaba Vojvodine (Aćim Grulović, Stevan Jovičić
i Artur Hribar, načelnik) i dalje ostali u istočnoj Bosni. (Vidi knj. 23,
dok. br. 50 i 105, knj. 24, dok. br. 93, knj. 25, dok. br. 99 i dok. br. 38
u ovoj knjizi.)

Glavni štab Vojvodine je ostao u istočnoj Bosni sve do 30. juna
1944, kada je avionom otišao u Italiju, odakle se kasnije prebacio u
Srem (vidi mikrofilm ratnog dnevnika Obrada Matića u Arhivu VII pod
oznakom: PK KPJ za Vojvodinu 1/116).

O povratku u Srem Ise Jovanovića i članova Glavnog štaba, osim
Aćima Grulovića (koji se vratio kasnije, kao zamjenik komandanta)
obavještava se Vrhovni štab u depeši Glavnog štaba Vojvodine od 22.
jula 1944 (vidi knjigu poslatih depeša Glavnog štaba NOV i PO Vojvo-
dine, list 54, u Arhivu VII, reg. br. 4/10. k. 589 B).

Odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od septembra, u Glavni
štab NOV i PO Vojvodine postavljeni su: za komandanta Košta Nad, za
političkog komesara Ljuba Momčilović, za zamjenika komandanta Aćim
Grulović i za načelnika štaba Antun Kolundžić (vidi mikrofilm reg. br.
1/24 — PK KPJ za Vojvodinu u Arhivu VII). Novopostavljeni štab je
štigao u Srem 5. oktobra 1944. i preuzeo dužnost. Vidi knjigu depeša
Štaba 12. korpusa, str. 257 (Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 859).

terenu Srema ostao je zamjenik komandanta³ Glavnog štaba, kao i njegova odjeljenja: ekonomsko, sanitetsko itd. Zamen. komandanta je imao zadatak da rukovodi tamošnjim odredima i uz njihovu pomoć da sprovodi mobilizaciju novih boraca, te da radi na organizaciji ishrane i saniteta.⁶ Radio-veza između njega i Glavnog štaba je postojala.

Brojno stanje i reorg. vojv. jedinica:

U sastav XII korpusa ušle su XVI i XXXVI divizija. U XVI diviziju spadaju: I brigada sa oko 1000 boraca, II sa oko 900 i IV brigada sa oko 600 boraca. U XXXVI diviziju ušle su: III brigada sa oko 700 boraca, V sa oko 750 i VI brigada sa oko 500 boraca.⁷ U Sremu se nalazi, pored VI brigade XXXVI divizije, novoformirana VII brigada⁸ u jačini od 500 naoružanih boraca i 2 odreda po 300 boraca.⁹

Ranije su vojvodanske jedinice imale prilično velike gubitke u borbama samo zato što su borci bili nevešti, a rukovodioci neiskušani i vojnički neosposobljeni.

Gubitci za poslednja tri meseca

su neobično veliki.¹⁰ Samo u toku 25 dana borbe vojvodanske jedinice u Istočnoj Bosni imale su preko 1000 mrtvih boraca.¹¹ Dve čitave čete su bile otsečene i skoro potpuno uništene.¹² Izgleda da su tako veliki i neobični gubitci prouzrokovani nedostatkom municije jačeg naoružanja u teškim i oštrim borbama, kao i propustima u komandovanju.

³ Sreta Savić Kolja

⁶ O stanju i radu pomenutih odjeljenja kao i o dejstvu NOP odreda u Sremu vidi tom I, knj. 8.

⁷ O brojnom stanju 12. korpusa NOVJ vidi dok. br. 45, 59 i 61.

⁸ Ta brigada je formirana 2. jula 1944. u rejonu Bosutskih šuma za vrijeme neprijateljske ofanzive na Frušku goru i severoistočni Srem (Sreta Savić: »Srem u narodnooslobodilačkoj borbi«, izdanje Vojnoizdavačkog zavoda JNA »Vojno delo«, Beograd, 1963, str. 401). O tome vidi i tom I, knj. 8, dok. br. 52 i 102.

⁹ Odnosi se na 1. i 2. sremski NOP odred. Bliže o njima vidi tom I, knj. 8, dok. br. 98, 99, 101 i 112.

¹⁰ i ¹¹ Opširnije o tome vidi knj. 24, dok. br. 79, 92, 158, 167 i 169, knj. 25, dok. br. 7, 30, 42, 50, 65, 99, 103, 123, 124, 132 i 146, knj. 26, dok. br. 9, 66, 71, 84, 86, 96 i 119, kao i dok. br. 21, 22, 66, 67, 68, 75, 115 i 116. u ovoj knjizi.

¹² Riječ je o jednoj četi 1. bataljona 2. vojvodanske brigade (36 boraca) i jednoj četi 4. vojvodanske brigade (48 boraca), koje su 20. i 21. maja 1944. bile odsječene od svojih bataljona (vidi knj. 25, dok. br. 100, 117 i 168).

Marta meseca — tvrde drugovi iz Glavnog štaba — bolnica III korpusa sa 700 bolesnika i ranjenika bila je smeštena u Trnovi. Naše jedinice odstupile su pred neprijateljem ka Birču, a SS divizija¹³ i četnici ovladali su prostoriju gde su ostali ranjenici smešteni po kućama. Od 700 ranjenika spasilo se bežeći u raznim pravcima samo oko 200 ranjenika a ostali su zahvaćeni i možda streljani ili odvedeni u zarobljeništvo. Od ukupnog broja bilo je 2 trećine Vojvodana.

Nije poznato da li je štab III korpusa obavestio o ovome,¹⁴ ali su politodeli nagovestili nešto u svojim izveštajima.

Partijska organizacija:

Vojnički a naročito politički rad sa borcima bio je dosta intenzivan. To je, ustvari, i doprinelo da vojvodanski borci postanu tako uporni u žestokim borbama sa neprijateljem, uprkos velikih gubitaka.

Danas u Vojvodini ima 2962 člana Partije, od čega otpada na vojsku 1632 člana. Prosečno svaka brigada ima oko 250 članova.

U divizijama postoje politodeli ali su nepotpuni usled toga što su pojedini drugovi uzeti na razne dužnosti. U okviru korpusa organizovan je partijski kurs kojim rukovodi drug Drago Vučinić, dosadašnji predavač, to jest rukovodioc partijskim kursevima u III korpusu. Pre izvesnog vremena on je dobio poruku od nas da pređe u XII korpus radi organizacije kurseva.

Pitanja koja treba rešiti:

1. Najhitnije poduzeti ozbiljne mere u pogledu popunjavanja ne samo vojvodanskih nego i svih ostalih naših brigada, odnosno divizija. To pitanje nije, izgleda, oštro postavljeno kod svih naših štabova, iako su često upozoravani na tu potrebu.

2. Možda bi trebalo opet skrenuti pažnju pojedinim štabovima na potrebu redovnog i tačnijeg podnošenja izveštaja. To naročito važi za III korpus.

¹³ Odnosi se na 13. SS legionarsku diviziju »Handžar«. U referatu o djelatnosti pripadnika ove divizije, koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina, navode se imena žrtava i nazivi mjesta u kojima su vršena zlodjela (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9).

¹⁴ Bliže o mjerama za spasavanje ranjenika na području Majevice vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1 dok. br. 232, 235 i 245. O tome vidi i dok. br. 38 u ovoj knjizi.

3. Rešiti pitanje Glavnog štaba za Vojvodinu i precizirati njegove zadatke a naročito u odnosu na štab XII korpusa, u vezi sa komandovanjem.

4. Izgleda da su Vojvodani nezadovoljni time što će XII korpus biti pod komandom štaba III korpusa.¹⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹⁵ O stavljanju 12. korpusa pod komandu 3. korpusa vidi dok. br. 143, napomenu br. 21

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE
12. KRAJIŠKE BRIGADE ZA JUL 1944. GODINE¹

P R E

brojnog stanja ljudstva, oružja, municije, komore i

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		O R U Ž J A										
		Po spisku	Na licu	Topova		Bacača		Pušaka	P. mitraljeza	T. mitraljeza	Protivtenk. puš.	Strojica	Pištolja	Ručnih bombi
				Brđskih	Pito 37 m/m	Teških	Ručnih							
1	I. bataljon	166	163	·	·	1	·	140	15	·	·	2	10	42
2	II. bataljon	157	150	·	·	1	1	99	17	·	·	6	8	57
3	III. bataljon	178	168	·	·	1	·	150	14	1	·	2	9	80
4	IV. bataljon	152	151	·	·	·	·	115	14	·	·	2	4	15
5	Intendantura	43	42	·	·	·	·	28	·	·	·	1	2	9
6	Ambulanta	20	20	·	·	·	·	13	1	·	·	1	3	4
7	Izviđačka četa	26	25	·	·	·	·	8	1	·	·	15	7	16
8	Topovsko odjeljenje	6	6	·	1	·	·	4	·	·	·	1	1	2
9	Štab sa zaštitnicom	60	60	·	·	·	·	41	2	·	·	4	8	22
S V E G A:		808	785	·	1	3	1	598	64	1	·	34	52	247

Politkomesar major,

GLE D

ostale vojne sprema za mjesec juli 1944. godine

M U N I C I J E						VEZA		Komora		Minersko odjeljenje		Primjedba
Za topove		Za bacače		Puščana	Za protivtenk. pušku	Kabla	Telefona	Jahaćih konja	Tovar. konja	Eksploziva	Nagaz. mina	
Brdske	Pito 37 m/m	Teške	Ručne									
·	·	18	72	20.270	·	·	·	2	18	·	·	
·	·	22	·	13.351	·	·	·	2	20	·	·	
·	·	25	·	20.700	·	·	·	2	21	·	·	
·	·	·	·	19.470	·	·	·	2	20	·	·	
·	·	·	·	1.060	·	·	·	1	25	·	·	
·	·	·	·	1.500	·	·	·	·	7	·	·	
·	·	·	·	300	·	·	·	·	1	·	·	
·	110	·	·	150	·	·	·	·	4	·	·	
·	·	·	·	4.020	·	3 km.	3	5	11	·	·	
·	110	65	72	80.821	·	3 km.	3	14	127	·	·	

Komandant major,

RELACIJA ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD
JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U
JULU NA SEKTORU BILECE, NEVESINJA I TRUSINE¹

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam relaciju o radu i akcijama XII Herc. NOU brigade u vremenu od 1. do 31. jula 1944. godine.

Zadaci koji su u navedenom periodu postavljeni pred ovu brigadu bili su:

1. — Zatvarati pravac Bileća — Plana i u zajednici sa bataljonom II. Dalmatinske NOU brigade pravac Bileća — Vilusi, a postepeno upadati u pravcu Sitnica — Sobadine radi spriječavanja izlaska bandi iz Bileće u pravcu Vranjske.²

2. — Od 13. jula na dalje brigada je imala zadatak zatvarati pravac Nevesinje — Bileća i u zajednici sa XIII. N.O.U. brigadom Nevesinje — Dabar.³

I. OBOSTRANA SITUACIJA:

a. — *Kod neprijatelja:*

U Bileća se nalazilo oko 800—1000 naoružanih četnika. Isti su držali utvrđenja oko grada, a nakon neuspjeha posljednje ofanzive u mjesecu junu nijesu bili toliko aktivni. Ispade koje su vršili bili su u pravcu Sitnica, Ljubinje, kao i prema Trebinje, koje su vršili radi mobilizacije i pljačke.⁴ Moral i borbenost im je još uvijek na visini, ali radi naše političke pobjede osjećao se kod njih neki nemir, malodušnost. Naoružani su bili sa nekoliko teških i lakih bacača, dosta automatskog oružja, pored pušaka. Municiju su dobivali od okupatora, ali ne baš obilato. Hranu su također dobivali od okupatora, ali u posljednje vrijeme ne baš redovito i često se kod ovih bandi osjećala oskudica u ishrani.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/7, k. 1143 A.

² Vidi knj. 26, dok. br. 104.

³ Vidi dok. br. 63.

⁴ Riječ je o četnicima Bilećke brigade. Prema dnevniku komande te brigade, oni su 5. i 6. jula 1944, pod komandom kapetana Miloša Kureša, izvršili napad iz Bileće, preko s. Deleuša, ka Počekovićima i Petrovićima, ali, osim manjih čarki sa partizanima, nije došlo do većih borbi. Međutim, u drugoj polovini jula oni su vodili teške borbe sa jedinicama 29. NOU divizije (vidi dok. br. 104 i 108).

Naša politička pobjeda, koja se ogledala u sporazumu sa novom vladom u Londonu,⁵ nije mnogo izmijenila u ovom banditskom garnizonu stvari u našu korist. Isti su i dalje ostali uporni u svom izdajničkom držanju, a u njihovim pjesmama i parolama ogledao se neprijateljski stav prema dotadanjem njihovom idealu kralju Petru. Švaba — okupatora u ovom garnizonu nije bilo, ali su početkom mjeseca bili stigli neki oficiri, vjerovatno gestapovci, koji su imali specijalne zadatke.

U Nevesinje je u toku 13. jula stiglo nešto švapskog pojačanja, pored bataljona, koji se već tamo nalazio. U prvoj borbi, 14. jula, koju smo imali sa jednom švapskom kolonom, koja je izišla iz Nevesinja, zarobili smo zapovjest komandanta 369 (Vražje) divizije iz koje smo jasno vidjeli da je neprijatelj spremio ofanzivu protiv naših snaga u Hercegovini. U istoj pored cijele »Vražje« trebalo je da sudjeluju i dijelovi divizije »Brandenburg«. Neprijateljske snage trebale su biti koncentrisane u glavnom u Nevesinje, pored Blagaj, Gacko i drugih garnizona.⁶ Četničke bande, koje su u Nevesinje bile jake oko 200—300 boraca, trebale su pomagati okupatoru u toj ofanzivi.⁷ Na sektoru naše brigade, t.j. od Nevesinje do prve borbe došlo je 14. jula.

Ovu ofanzivu je neprijatelj dobro pripremio angažujući jaku artileriju, oklopne automobile, pored teških i lakih bacača. Sa municijom i hranom dobro se opskrbio, a osim toga drum Nevesinje — Mostar bio mu je slobodan i ispravan, te je nadopunu snabdijevanja lako i brzo vršio automobilima. Moral i borbenost neprijatelja bila je niska, ali se povećavala postepenim stizanjem pojačanja iz divizije »Brandenburg« u kojoj su bili većinom Niemci. U Vražjoj diviziji većinom su bili Hrvati i Muslimani⁸ slabog morala i bez ikakvog borbenog iskustva naročito u borbi po brdovitim terenima.

Četničke bande iz Nevesinja, bez ikakvog morala i borbenosti, nijesu bile efikasno upotrebljene, jer izgleda okuĐator nije imao povjerenja u borbenost istih, a možda je mislio da su mu dosta vlastite snage.

⁵ Odnosi se na sporazum između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Subašića, predsjednika kraljevske (izbjegličke) vlade (vidi dok. br. 53).

⁶ i ¹⁴ Bliže o njemačkim snagama vidi dok. br. 1, 86, 158 i 181.

⁷ Riječ je o četnicima 1. i 2. nevesinjske brigade. Kako se vidi iz operacijskog dnevnika Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, njihov moral je, u to vrijeme, znatno opao i došlo je do osipanja, naročito 1. brigade, četnički komandanti su jedva uspjivali da mobilišu izviestan broj i da ih Dovedu u borbu protiv jedinica 29. divizije (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

⁸ Starješinski kadar i izvjestan broj ljudstva te divizije bio je sastavljen od Nijemaca, dok je ostali dio ljudstva bio mobilisan sa teritorije NDH. (Bliže o njenom formiranju vidi knj. 20, dok. br. 210).

U Gacko je bio jedan bataljon »vražinovaca« pored dosta drskih oko 400—500 četnika.⁹ Pored toga na prostoru Baba Pl. — Kula Fazlagića nalazilo se oko 300 ustaša-milicionera.¹⁰ I ove neprijateljske snage došle su do izražaja nadirući i ugrožavajući naš bok i leđa od Sipačno — Baba pl.

U Stolac bilo je oko 200 Švaba sa nešto četnika i hrvatskih žandara, ali isti nijesu ispoljavali nikakve aktivnosti u toku ofanzive.

b. — *Kod nas:*

Naša brigada imala je 4 bataljona sa prosječno po 80 boraca, a pod kraj mjeseca prosjek boraca na licu po bataljonu bio je oko 65. Po bataljonu smo imali 10 puškomitraljeza, 1 tešku »Breda«, 1 teški i 1 laki bacač. Puščane i puškomitraljeske municije imali smo u izobilju. Mina za teški bacač imali smo prosječno na svaki bacač po 15, što se smanjivalo, kako smo trošili, odnosno povećavalo zarobljavanjem ili dodjeljivanjem od strane divizije. Na svaki mali bacač imali smo prosječno po 30 mina, što se isto tako smanjivalo ili povećavalo u toku borbe. Moral i borbenost kod naših bataljona bila je na visini, ali se ukupna snaga i udarnost brigade postepeno smanjivala tokom borbe usljed jakih gubitaka, naročito u ranjenim, kao i usljed jakog zamora boraca.

Ishrana je bila sa terena preko komandi mjesta i rekvizicijom od izdajničkih familija, a bila je dobra i obilna. Odjeća i obuća zadovoljavala je ali pod kraj mjeseca, usljed borbi, i sa obućom i sa odjećom borci su vrlo slabo stajali. Jedino donji veš nije bio u pitanju, jer je ranije svaki borac primio novi.

Vrijeme većim dijelom sunčano, toplo, bez kiše. Veza se održavala kuririma i radiostanicom te je zadovoljavala.

c. — *Kod susjeda:*

Dijelovi II. Dalm. NOU brigade nalazili su se na prostoru Pilatovci,¹¹ XIII. Herceg. NOU brigada nalazila se na prostoru Trusina — Sniježnica — Hrgud.¹²

Do smjene od naše brigade, dijelovi X. brigade nalazili su s: prema Nevesinju, a XI. brigada nalazila se oko Gacko i s r: .ma se vezala na Kobilja Glava.¹³

II. PROCJENA SITUACIJE:

Naša brigada (bez jednog bataljona) došla je na teren Nevesinje na dan početka neprijateljske ofanzive. Ljudstvo je

⁹ Odnosi se na četnike Gatačke brigade. Bliže o njima vidi dok. br. 113, napomenu br. 4

¹⁰ Vidi dok. br. 181.

¹¹ Opširnije o dijelovima te brigade vidi dok. br. 63.

¹² Opširnije o dejstvima te brigade vidi dok. br. 70.

¹³ Vidi dok. br. 63, 104, 105 i 108.

bilo odmorno, puno borbenog elana. Lijevo krilo naše bilo je naslonjeno na dijelove XIII. brigade na Trusina. Desni naš bok bio je prilično otvoren i neprijatelj je mogao od Fojnice i Vučjih Bara ugroziti taj naš bok pa čak i leđa. Docnije u toku ofanzive neprijatelj je pokušao iskoristiti taj momenat, ali dolaskom našeg »3« u sastav brigade bili smo u stanju osujetiti taj neprijateljski manevar. Dijelovi XI. brigade na Kobilja Glava bili su predaleko da bi mogli omesti neprijateljsko zabacivanje za naša leđa, ali neprijatelj ipak nije mogao koristiti prelaze preko Ključa i Brestice ka Rioca.

Neprijatelj je potpuno nesmetano mogao koncentrisati i snabdijevati svoje snage ispravnim i slobodnim drumom Mostar — Nevesinje. Drum Nevesinje — Berkovići nije bio upotrebljiv, ali je neprijatelj mogao za motorna vozila koristiti sporedan seoski put Nevesinje — Biograd do Džinova Mahala, a dalje do Trusina mogao se služiti drumom, koji je na tom dijelu bio ispravan, ili neznatno oštećen.

Drum Nevesinje — Gacko ispravan i slobodan za saobraćaj, a isto tako Ulog — Kalinovik.

Na sektoru Blagaj — Nevesinje — Gacko — Kula Fazlagića neprijatelj je raspolagao najmanje sa 3.000 boraca (Švaba, četnika i ustaša).

III. ODLUKA:

Naša 3 bataljona razmjestili smo na prostor Nekudine — Glog — Studenac. Na ovaj način glavninom snaga smo mogli zadržati nadiranje neprijatelja prema Studenac — Trusina, a bataljonom na Nekudine — Glog zgodno u protunapadajima udarati u lijevi bok neprijatelja, pa čak se uvlačiti i u njegovu pozadinu. Ovaj bataljon imao je zadatak budno paziti na pravac Sipačno. Naš »3«, stigavši u pravi čas, upotrebili smo kao rezervu, koji bi za slučaj potrebe intervenisao prema Sipačno i Baba Pl.

Taktiku protunapada i noćnih napada upotrebiti do maksimuma, što tiješnje se povezujući sa XIII. brigadom.

IV. TOK OPERACIJA:

1. DO 12. JULA O. G.:

Brigada se nalazila na prostoru Bileća sa zadatkom zatvaranja pravca Bileća — Plana. U ovom periodu nije bilo borbi, osim manjih međusobnih pripucavanja i prepada sa bandama u Bileća. Naši rijedi manevri u pravcu Sitnica imali su više ekonomski značaj.

13. JULA O. G.:

Brigada se prebacila na prostor Slato — Bezdede — Studenci. Naš »3« ostao je privremeno na sektoru Bileća,

odakle je trebao poći na specijalni zadatak u južnu Hercegovinu. Dijelovi X. brigade, koje smo mi smijenili na ovom sektoru, pošli su odmah na prostor Bileća. Obavješteni smo da jedna kolona oko 150 Švaba se kreće preko Udrežnje ka nama. Toga dana borbi nije bilo.

14. JULA O. G.:

Već ujutro sukobile su se naše i švapske patrole na prostoru Lastavica — Kosovača. U toku dana, naš »2« vodio je žestoku borbu sa švapskom kolonom, jačine oko 150 ljudi, koja je težila da ovlada sa Studenac. Neprijatelj je tukao artiljerijom naše položaje. U prvi sumrak prelazimo u kontranapad. Naš »2« uspjeva potpuno razbiti ovu švapsku kolonu, zaplijenivši joj veći dio komore. Na bojnopolju ostalo je 30 Švaba mrtvih (2 oficira), mnogo ih je ranjeno, a 5 zarobljeno. Pobijeno je i zarobljeno mnogo konja sa oružjem i municijom, među ostalim jedan teški (bez nogara i ploče) i 1 laki bacač, kao i jednu radaostanicu. Zaplijenili smo i plan ofanzive, koji se nalazio kod jednog ubijenog švapskog oficira.¹⁴ Mi smo imali 1 mrtva.

15. JULA 1944.:

U toku dana preduzeli smo dalje gonjenje razbijenog neprijatelja i čišćenje terena od razbijenih Švaba do rijeke Kolješke. U toku dana imali smo jednog mrtva, dok je neprijatelj imao 10. Naša 2 bataljona zaustavili smo na liniji Kose — Džinova Mah. — s. Tabaja. Neprijateljska artiljerija toga dana bila je jedino aktivna sa prostora Biograd — Vojne, gdje su se prikupile švapske snage i u toku noći im pristiglo pojačanje.

16. JULA 1944.:

Neprijatelj je težište napada bacio na prostor prema Kose i Džinova Mah. U teškoj borbi uspio je ovladati sa Mišin Kuk i Kose, kao i sa Džinova Mah.¹⁵ Bande su tog dana napadale na naš »1« na Nekudina i Glog, ali su u protunapadu odbijene i satjerane preko drumova. Gubitci neprijateljski tog dana bili su: Švaba 20 mrtvih, četnik 1. Mi smo imali 1 mrtva i 4 ranjena. Švapska artiljerija danas je bila vrlo aktivna. Mi smo zanoćili na liniji Vranjuk — s. Tabaja — Glog. Zaplijenili smo 1 šarac i 1 mašinku.

17. JULA 1944.:

Neprijatelj jakim snagama već zorom prešao je u napad vršeći naročito jak pritisak na naše lijevo krilo. Pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja kao i radi pojave jedne

¹⁵ i " Bliže o tome vidi dok. br. 165—169.

švapske kolone od Sniježnice (koja se mimoišla sa XIII. brigadom), koja je nadirala prema Trusina, naš »2« se rokirao prema Trusina na Studenac — Košena Gradina, odakle je udarao u lijevi bok kolone koja ga je napadala. Naveče su se spojile kolone od Nevesinje i Sniježnica na Vranjkuk. Mi smo održali položaje Glog — s. Tabaja — Studenac — Košena Gr. XIII. brigada rokirala je svoje snage prema neprijatelju na Trusina.¹⁶ Gubitci neprijatelja u toku dana bili su 20 Švaba mrtvih i više ranjenih, dok smo mi imali 3 mrtva, 1 teško i 2 lakše ranjena.

18. JULA 1944.:

Neprijatelj dalje nastavlja sa svojim nadiranjem prema Dabar i Studenac. U toku dana teške borbe u kojima uspjevamo neprijatelja u sadejstvu dijelova XIII. brigade odbaciti na Trusina žnd. st. i s onu stranu drumu. U prvi sumrak u zajednici sa XIII. brigadom na juriš razbijamo Švabe na Trusina i duž drumu do Kose i Džinova Mah.¹⁷ Gubitci švapski bili su 30 mrtvih, mnogo više ranjenih (1 major). Ubijena su također 2 četnika i 20 konja. Zaplijenili smo veću količinu oružja i municije kao i 10 konja.

19. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj drži Kose — Rakova Noga — Džinova Mah. Nije kretao prema nama, osim što je tukao artilerijom i dovlačio pojačania. Mi smo na liniji Studenac — s. Tabaja — Glog. XIII. brigada, sa kojom smo usko povezani i koordiniramo akcije, nalazi se na Vranjkuk — Cvjetov Kuk — Sniježnica.

20. JULA 1944.:

U 1 sat noći izvršili smo u zajednici sa XIII. brigadom napad na neprijateljske položaje na Kose — Rakova Noga — Džinova Mahala. Neprijatelj se dobro utvrdio na ovim položajima i nijesmo ga uspjeli odbaciti. U toku dana neprijatelj nije se kretao prema nama, samo što je tukao artilerijom naše položaje. Pred veče nekoliko štuka bombardovalo je naše položaje. Gubitaka nijesmo imali. Neprijatelj dovlači pojačanja.

21. JULA 1944.:

Neprijatelj na ranijim položajima odakle tuče artilerijom naše položaje. Nije vršio pokrete prema nama. Oko 300 Švaba i 200 četnika pojavilo se od Fojnice na Šiljevicu — Sipačno.¹⁸ Ispitujemo njihove namjere. U toku noći

¹⁸ i; 2i j sa Opširnije o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 84, 113, 119, 169, 172, 173. 175 i 176.

vršili smo prepad na Švabe na Džinova Mah. U sastav brigade stigao je naš »3« i smješten u Lukavac kao rezerva brigade. Saznajemo da neprijatelj ima namjeru produžiti ofanzivu pojačanim snagama.

22. JULA 1944.:

Ujutro je neprijatelj izvršio jak napad na naše položaje u pravcu Studenac — Straževica — Magunica.¹⁹ Nakon promjenljive borbe u toku dana Švabe su pred mrak u protunapadu odbačene na svoje polazne položaje. Naš »3« i dijelove »2« uputili smo protiv kolone na Siljevicu — Sipačno. Dok je naš »3« uspješno napadao ovu kolonu koja se pokušavala probiti prema Rioca, nanoseći neprijatelju jake gubitke, naš »2« je istodobno napadnut od Sipačno i od Drežanj, te se pod pritiskom sa dvije strane morao povući na Oštri Vrh i kose iznad Lukavac. Radi toga, kao i prilične jakosti neprijatelja na prostoru Crno Osoje — Baba Pl. odlučili smo pomjeriti brigadu na liniju Val — Oštri Vrh — Pleće — Omutić, s tim što će XIII. brigada rokirati se na prostor Tamindžina Gr. — Završje protiv koloni od Džinova Mahala — Studenac. Gubitci neprijateljski danas bili su 20 mrtvih i više ranjenih Švaba. Mi smo imali 5 mrtvih i 2 teško ranjena. Zaplijenili smo nešto oružja i municije.

23. JULA 1944.:

U toku dana traju dalje teške borbe, ali konačno odbacujemo neprijatelja dalje prema Ublić — Baba Pl. Na sektoru XIII. brigade neprijatelj uspeva ovladati sa Trusina i pokušava dalje nadirati prema Davidovići.²⁰ U kontranapadu biva odbačen na Studenac — Magunica — Volujak. Gubitci neprijateljski danas na našem sektoru bili su prilično ranjenih. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena.

24. JULA 1944.:

Neprijatelj nastavlja dalje sa napadima tukući žestoko artilerijom i bacačima. U 11 sati neprijatelj u jačini oko 150 vrši napad u pravcu Oštri Vrh — Stevanovića Torine. U kontranapadu neprijatelj je potpuno razbijen i natjeran u bjegstvo bez reda. Po škripovima ostavio je 30 mrtvih (1 oficir). Zaplijenili smo nekoliko pušaka, 1 mašinku, 1 pištolj i 1 foto-aparat. Teže je ranjen Drago Skerović, polit, komesar našeg »1«. Goneći neprijatelja u toku noći ovladala je naša brigada sa Glog i Nekudine i smjestila se na prostor Rogače — Slato. Na sektoru XIII.

^M Riječ »Davidovići« je dopisana mastilom.

brigade stanje je nepromjenjeno. Neprijatelj je žestoko pokušavao prodrijeti dalje i ovladati sa Završje i Tamin-džina gradina upotrebljavajući jaku topovsku vatru. Naš »2« je na prostoru Omutić — Ublić, gdje je bande natjerao u Baba Pl.

25. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj žestoko napada u pravcu Glog. Položaj pada iz ruku u ruke nekoliko puta i konačno pred mrak neprijatelj nadmoćnim snagama zadržava ga.²¹ Radi situacije na frontu XIII. brigade, kao i radi toga da ne bi ujutro trpjeli artiljerijsku vatru, u toku noći rokirali smo cijelu brigadu na liniju Oštri Vrh — Rankovac — Javorovi Vrh. Na lijevom krilu držimo također Val zatvarajući pravac od Lukavac.

26. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj nije nadirao prema nama, dok je žestoka borba bjesnila na frontu XIII. brigade, gdje je neprijatelj uspio ovladati sa njenim položajima Tamindžina Gradina — Završje. Radi ovakve situacije, zamora bataljona i da se ne bi dalje izlagali gubitcima odlučili smo se prebaciti na prostor Vranjska — Vlahovići, što smo i učinili u toku noći. XIII. brigada također se prebacila na prostor Ugarci — Dolovi.

27. JULA 1944.:

Brigada osvanula na prostoru Vranjska — Vlahovići i svojim razmještajem zatvarala pravac od Bileća kao i od Stolac. XIII. brigada zatvarala je pravac od Trusina. Neprijatelj je nadirao dalje u svom pravcu, gdje ga je zadržavao jedan bataljon X. brigade.²² Danas borbe nijesmo imali i ljudstvo se odmara.

28. JULA 1944 GOD.:

Brigada na odmoru na istom prostoru. Prikupljamo podatke o neprijatelju. Neprijatelj u 2 kolone po 300 nadire preko Rioca i Davidovići u pravcu Meka Gruda. Na prostoru Studenac — Džinova Mah. ostavio je samo male snage pored četnika na Glog. Bilečke četničke bande nalaze se na Osmić Gomile i Krstače, u 23 sata izvršili smo pokret i sa 3 bataljona prebacili se na prostor Stanići — Kulušići — Vujovići — Bezdeđe. XIII. brigada prebacila se na prostor Trusina, gdje će vezati neprijatelja na Stu-

²² Riječ je o 4. bataljonu te brigade. Opširnije o njegovom dejstvu kao i o dejstvu cijele brigade vidi relaciju njenog štaba od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

denac na sebe, dok naša brigada bude operisala iza leđa kolonama koje nadiru prema Bileća.

29. JULA 1944. GOD.:

Kolone Švaba, koje su nadirale prema Bileća, od Meke Grude vraćene su nazad od dijelova X. brigade. Oko 10 časova ove kolone su upravo kretale se iz D. u G. Davidovići. Iako je naš prelaz preko Dabarskog polja bio u toku noći i tajan, ipak su Švabe doznale da smo na prostoru između Siljevica i Lipnik, te su počele na vrijeme zauzimati borbeni raspored, rokirajući brzo svu komoru (oko 100 konja) prema Kosmatuši. Nastala je žestoka borba, juriši i kontrajuriši, u kojoj su Švabe satjerane na Kosmatušu. 4. bataljon X. brigade, koji ih je gonio pozadi, kasno je sa nama uspostavio vezu, a tako isto i četa Komande I. Područja, usljed čega se mnogo izgubilo na vremenu, a i u rokiranju izvjesnih naših dijelova prema Lukavac i Lipnik predpostavljajući da su to neke neprijateljske snage. U nekoliko juriša na Kosmatuši u toku dana nijesmo uspjeli neprijatelja zbaciti sa Kosmatuše usljed toga što nijesmo uspjeli povezati se i svim snagama odjednom udariti. Tek naveče smo trebali zajednički udariti sa našim »3« i »4« u zajednici sa 4. bataljonom X. brigade. Međutim su Švabe nas pretekle i u 9,30 sati izvršile proboj u pravcu Bjeljani izvukavši brzo i sve komore u tom pravcu, a zatim drumom pošle su nesmetano dalje za Berkovići, a potom na Trusinu. Rezerve nijesmo imali u rukama da se natisnemo za njima, a XIII. brigada nije mogla biti na vrijeme obaviještena da bi ih dočekala, već se ne znajući situaciju rokirala prema Kubaš. Osim toga pravac švapskog probijanja nas je iznenadio, te smo naš »2« sa Bezdede najhitnije rokirali na liniju Knež Vrh — Lukavac, da bi se našao u boku neprijatelja u slučaju da isti nastavi poslije probijanja kretanje prema Bezdede. Prilikom probijanja Švaba naš »3« glavninom se rokirao preko Dabarsko polje (što je bilo pogrešno) tako da ovaj bataljon do sutra nijesmo također imali u svojim rukama. U ovoj borbi neprijatelj je ostavio 27 mrtvih i imao je mnogo ranjenih. Zaplijenili smo 1 mašinku, 1 pištolj i 1 dvogled i nešto druge vojničke sprema (od ubijenog oficira). Mi smo imali 7 ranjenih, od kojih 2 teže.

Dok smo ovdje vodili borbu naš »2« je razbio jednu kolonu Švaba i četnika koja je nadirala od Zovi Do prema Volujak i nanio joj gubitke u mrtvim i ranjenim.²³

30. JULA 1944. GOD.:

Prikupili smo cijelu brigadu na prostoru Oštri Vrh — Val — Knež. Vrh — Siljevica. Švabe su se nalazile na Trusina (žnd. st.) — Studenac — Volujak, a četničke bande na Rogače — Slatu. Da bi ljudstvo odmorili nijesmo neprijatelja napadali, a niti on nije kretao prema nama osim patrola do Bezdede.

31. JULA 1944. GOD.:

Brigada se odmara u ranijem rasporedu. Prikupljamo podatke o neprijatelju. Ima znakova i izvještaja po kojima je sa jučerašnjim danom neprijateljska ofanziva završena. Imamo namjeru vezati se sa XIII. brigadom i u zajednici očistiti prostor Trusina — Bezdede — Slatu, pa po mogućstvu i dalje do Biograd.

V. ZAKLJUČAK:

Na taj način ova brigada je u toku ovog mjeseca izvršila sve pred nju postavljene zadatke. Neprijatelju su nanijeti ogromni gubitci u mrtvim, ranjenim kao i u izgubljenom ratnom materijalu. Prelaz brigade preko Dabarskog polja bio je u smislu sugestija Štaba divizije,^{2,1} kako bi se zatim mogli zabaciti svim snagama neprijatelju iza leđa, kada bude dočekan od dijelova X. brigade. Ovaj manevar je u potpunosti i uspio, ali je trebao imati i veće rezultate. Uzrok tomu je što dijelovi X. brigade nijesu bili obavješteni o tome da će naša brigada ponovo preći na prostor Nevesinje, te nijesu brzo se povezali sa nama. Isto je i sa vojnopozadinskim ustanovama, radi čega je došlo do međusobnih nesporazuma, a malo je trebalo i do sukoba (Komanda mjesta).

Svi naši borci i rukovodioci u ovoj ofanzivi dali su sve od sebe. Upornost i junaštvo naših boraca zadivilo je neprijatelja i očigledno on nije računao sa ovakvim otporom. Neprijatelj je već nakon prvih sukoba bio ošamućen i pokoleban i jedino švapske naciste mogle su biti te koje su i pored toga nastavile ofanzivu i poslije predviđenog roka, da bi se i druga faza završila potpunim porazom. Naši visoki gubitci, zamor ljudstva, loša obuća, nedostatak ručnih bombi, sve ovo je uticalo da je Švaba nakon 10-dnevne borbe uspio ovladati sa Studenac, a uspije prodrijeti i dalje radi zabacivanja snaga na naš desni bok. Koordinacija rada sa XIII. brigadom bila je savršena, radi čega je po naređenju Štaba divizije formiran operativni štab za ove brigade.²⁵

Svi bataljoni bili su na visini starih bataljona, može se reći bez male razlike.

⁵⁴ Vidi dok. br. 102.

" Vidi dok. br. 83.

VI. GUBITCI:

a. — Neprijateljski:

Ubijeno: 218 Švaba, a ranjeno mnogo više i 6 četnika. Među ubijenim Švabama bilo je 5 oficira, među kojima 2 majora. Zarobljeno je 5 Švaba.

Zaplijenjeno: 1 teški bacač, 2 laka bacača, 3 »šarca«, 4 mašinke, 4 pištolja, 3 dvogleda, 35 pušaka, 130 mina za laki i 90 za teški bacač, 20.000 metaka, 26 konja (pored ubijenih 30), jednu foto kameru, 1 fotografski aparat, 1 radio-stanicu komplet (pored 4 uništene), 4 postolja od teškog mitraljeza, i mnogo druge vojničke spreme.

b. — Naši:

13 mrtvih, 23 teže ranjena i oko 20 lakše ranjenih. Nestalih smo imali 3 (držimo da su 2 dezertirala). Dezertiralo je 3 borca. Od poginulih su 2 oficira, 3 vod. delegata i 1 komesar. Među teško ranjenima su 5 oficira, 3 vodna delegata i 1 komesar (Drago Skerović). Lakše su ranjeni komandant »2« i »4«, ali su kroz kratko vrijeme već bili na svojoj dužnosti.

VII. IMENA NAŠIH RUKOVODIOCA:

a. — Štab brigade:

Komandant v. d., kapetan Milinko Okiljević
Zamj. komandanta v. d., kapetan Ljubo Miljanović
Polit, komesar Đoko Novosel
Pomoćnik polit komesara Franc Novak
Načelnik štaba poručnik Franjo Tomaić.

b. — Štabovi bataljona-

Štab 1. bataljona: Komandant drug Spaso Belović, zamjenik k-ta drug p. poručnik Petar Mandić, polit, komesar drug Drago Skerović (teško ranjen 26. VII), pomoćnik polit, komesara drug Milan Milićević.

Štab 2. bataljona: Komandant drug Radovan Sakotić, zamjenik k-ta poručnik Bojo²⁶ Kurilić, polit komesar drug Čedo Mijović i pomoćnik polit, komesara drug Branko Popadić.

Štab 3. bataljona: Komandant poručnik Gašo Čečur, zamjenik k-ta poručnik Krsto Dabović, polit, komesar drug Mirko Kolak i pomoćnik polit, komes. drug Mladen²⁷ Sikimić (v. d.).

²⁶ Božidar

²⁷ Ime »Mladen« je dopisano mastilom.

Stab 4. bataljona: Komandant poručnik Vojin Vujović, zamjenik komandanta drug Maksim Kujundžić (do 12. VII.), polit, komesar drug Luka Ratković i pomoćnik polit, komesara drug Branko Ijačić.

VIII. IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODIOCA:

Svi rukovodioci 369 »Vražje« divizije. Imena nepoznata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit, komesara,	Načelnik štaba,	V. d. komandanta,
kapetan:	poručnik:	kapetan:
Novak Franc	Franjo Tomaić	Mil. J. Okiljević

Prilog: zapovjesti, brojno stanje i naoružanje, spiskovi gubitaka i promjene kod oficira i podoficira ove brigade.

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. HRVATSKE BRIGADE 38. NOU
DIVIZIJE O DEJSTVU U SREDNJOJ BOSNI U JULU 1944.
GODINE'

1—31-VII-44

MJESEČNI OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

Štaba XVIII N. O. U. brigade za mjesec juli 1944.

1. juli 1944. Po povratku iz akcije na Derventu² štab brigade se nalazi u Ljebu. Raspored bataljona je slijedeći: I bataljon u Stanarima, II u Cečavi a III i IV iz Cvrtkovaca i Jelanske su upućeni u rekviziciju hrane u Foču. I bataljon je uputio jednu četvu na Ostružnju u akciju na četnike, koji su se bili u manjoj grupi koncentrisali

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 41/4, k. 866.

² O napadu na Derventu vidi dok. br. 10.

usljed odsustva naših jedinica u akciji na Derventu. U ovoj akciji četa I bataljona je imala jednog mrtvog, dok je neprijatelj imao nekoliko ranjenih. II bataljon u Cečavi u pretresu sela je uhvatio šest četnika i pronašao manji četnički magacin sa nešto rublja i hrane. Jedna četa ovog bataljona u pratnji karavana za Maslovare. III i IV bataljon stigli iz Foče sa nešto rekvirirane stoke i hrane.

2. jula 1944. Stab brigade je na istom mjestu. I bataljon pomjeren u Vitkovce na Tomića brdo, gdje je imao manju borbu s četnicima, koji su pobjegli. II bataljon u Čečavi vršio pretres sela radi četnika, ali ih nije bilo. III bataljon u Ljebu, a IV u Rastuši.
3. jula 1944. S dosadašnjih položaja bataljoni su krenuli u akciju na prugu Teslić — Jelah i na Tešanj, i to: I i II bataljon ruše prugu, III, ojačan, vrši napad na Tešanj, a IV u Zarkovini obezbeđuje akciju od Teslica. Dvije čete I bataljona na obezbeđenju na Kuminoj Kosi, a jedna četa drugoga sa Klupa povučena na Cečavu. Porušeno je 6—7 kim. pruge, a akcija na Tešanj nije uspjela. U akciji na Tešanj poginula su tri druga, a dva ranjena, dok je neprijatelj imao više mrtvih i ranjenih. Ova je akcija izvršena noću između 3. i 4. jula.³
4. jula 1944. I i IV bataljon imali su manju borbu sa domobranima. IV bataljon je imao jednog druga ranjenog, dok su fašisti pobjegli u Teslić i svoje ranjenike odnijeli. Po podne su bataljoni vraćeni na stare položaje.
5. juli 1944. Bez promjena. Naveče su I i IV bataljon izvršili pokret u Zarkovinu, na položaje iznad Teslića.
6. juli 1944. II bataljon sa štabom brigade polazi u Kalošević, a III u Bobare. Noću 6/7. jula bataljoni kreću na položaje oko Tešnja, radi opsjedanja istoga. Raspored bataljona: I bataljon Crni Vrh (k. 569), II bataljon i štab brigade u Raduši, zaseok Svinjci, III bataljon na Kuminoj Kosi i Debelom Brdu radi obezbeđenja od Teslića, a IV na Humcu i u Jablanici radi zatvaranja pravca od Maglaja.

³ Vidi dok. br. 156.

- 7, 8, 9. jula 1944. bataljoni na istim položajima — bez većih promjena.
I bataljon je išao u Seher, a II bataljon vrši stalne ispade na Tešanj radi uznemiravanja. Imali su jednog lakše ranjenog od bacača, dok su fašisti imali više gubitaka.
10. jula 1944. III bataljon dolazi na Crni Vrh, ostali bataljoni na istim položajima. Stab brigade s III bataljonom.
12. jula 1944. Neprijatelj iz Maglaja i iz Zepča preko Sehera vrši ispad prema Crnom Vrh, ali biva odbijen. I bataljon ima jednog mrtvog, jednog ranjenog, dok neprijatelj ima 13 mrtvih i ranjenih. IV bataljon povučen sa Humca.
13. jula 1944. I bataljon upućen u Staje sa isturenim obezbjeđenjem u Visplanama. Ostali bataljoni bez promjena.
14. jula 1944. IV bataljon upućen u Džemiliće.
15. jula 1944. Stab brigade došao u Bejtiće. Bataljoni bez promjena.
16. jula 1944. Nema većih promjena. Radi se na sređivanju intendature, brigadne ambulante, bojne komore i bataljonskih komora, radi namjeravanog pokreta u istočnu Bosnu.⁴
22. jula 1944. *Noću 22/23. II bataljon izvršio napad u Tešanj i zauzeo ga. Zarobljeno je oko 300 domobrana, ubijeno oko 20 Njemaca i feldžandara.⁵ Zaplijenjeno je 5 teških mitraljeza (od kojih su neki neispravni), jedan teški bacač — neispravan, jedan laki talijanski bacač, 10 puško-mitraljeza, 5 strojica, oko 250 pušaka i isto toliko pari odjela i oko 100.000 puščane municije i dr.*
23. jula do 26. jula bez promjena. II bataljon je u Tešnju i vrši prikupljanje vojničkih stvari i oružja. IV bataljon je na Trebči radi obezbjeđenja od pruge i komunikacije Doboj — Maglaj. Brigadna in-

⁴ i ⁷ Bliže o tome vidi dok. br. 121.

⁵ U dnevnom izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 24. jula 1944. o tome piše:

»Dve bojne hrvatsko-njemačkog redarstva poduzele su 21. VII podhvat za odterećenje Tešnja. Unatoč toga neprijatelj je premoćnim snagama uspio zauzeti Tešanj noću 22/23. VII. Pojednosti još nisu javljene«. (Arhiv VII, reg. br. 24/1—1, k. 40.) O tome vidi i dok. br. 170 u ovoj knjizi.

tendantura i ambulanta stigle iz Osredaka i smještene u Džemilićima. U Trebči muslimanska milicija na dobrovoljnoj bazi predaje našem IV bataljonu manji broj pušaka.

26. jula 1944. Neprijatelj je pošao prema Tešnju od komunikacije Doboj — Maglaj i od Zepča preko Sehera. Na Trebačkom brdu ga je dočekaao naš IV bataljon. Poslije borbe od nekoliko sati pod pritiskom jačeg neprijatelja IV je bataljon bio prinuđen da se povuče. Naši gubitci su 2 mrtva i 6 ranjenih. Gubitci neprijatelja su oko 30 mrtvih i ranjenih. Istog dana je neprijatelj izvršio napad na naš III bataljon na Crnom Vrh. Jakom motorizacijom i artiljerijskom vatrom neprijatelj je uspio da potisne naš III bataljon sa njegovih prvih položaja. Međutim u protivnapadu III bataljon je uspio da ih potisne, ali su oni u toku noći motorizacijom uspjeli da se probiju prema Tešnju, u koji su ušli tek sutradan ujutro.⁶ Naši gubitci u ovoj borbi 6 ranjenih, a neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih.

Noću 26/27. jula o. g. IV bataljon, ojačan jednom četom II bataljona, izvršio je protivnapad na neprijatelja u Gušci kod Tešnja. Naši borci su uspjeli da postignu iznenađenje i da im u prvi mah nanesu velike gubitke djelomično ih potisnuvši, ali pod pritiskom brojnijeg neprijatelja naše jedinice su morale da se povuku.

27. jula 1944. Rano ujutro stigla je zapovjest štaba XI divizije za hitan pokret u Zarkovinu, na levu obalu Usore.⁷ Radi udaljenosti I i III bataljon su zapovjest primili tek u 19 sati po podne istoga dana. Sa II i IV bataljonom štab brigade je stigao na vreme na određeno mjesto, dok je I i III bataljon stigao u sastav brigade jednim djelom 28. jula ujutro u 5 sati, a drugim tek u 18 časova istog dana.

29. jula 1944. Naša brigada u sastavu XI divizije je izvršila pokret pravcem: Mladikovine — Blatnica — Kozila — Palošnica. Na ovim položajima smo ostali do noći 30/31. jula, kada je pokušano precacivanje preko Bosne, koje nije uspjelo usljed toga što je neprijatelj zaposjeo komunikaciju

⁶ O tome vidi dok. br. 175, 176 i 177.

Zepče — Zenica motorizacijom.⁸ Sve jedinice su vraćene na svoje položaje: Palošnica — Manjača.

31. jula 1944. g. Neprijatelj je uspio da se uvuče na Palošnicu, gde ga je napao jedan bataljon V brigade. Sa dve druge kolone neprijatelj je pošao prema našim bataljonima koji su bili na položajima između Palošnice i Manjače, ali su ih naši III i IV bataljon odbili nanijevši im velike gubitke. Naši gubitci su jedan mrtav. Sa ovih položaja naši bataljoni su štitili odstupnicu jedinicama V i XII brigade. Na začelju divizije povukli su se i naši bataljoni i smjestili se u Jezera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom-major: Načelnik štaba - kapetan: Komandant-major:
Budoni" Nikola¹⁰ Franjo¹¹

(M. P.)

⁸ Odnosi se na jedinice 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 178 i 182).

⁹ Teufik Selimović

¹⁰ Simić

¹¹ Herljević